

Actieplan Cultuurbereik 2001-2004

Van jonge mensen en de dingen die gaan komen

Rapportage over de jaren 2001 en 2002 door
de visitatiecommissie cultuurbereik

In maart 2000 spraken gemeenten, provincies en rijk af een gezamenlijke inspanning te leveren om het publieksbereik van kunst en cultuur in Nederland te vergroten. Daartoe ging het Actieplan Cultuurbereik in 2001 van start in 30 steden en 12 provincies, voor een periode van vier jaar. Elke stad en provincie heeft een eigen programma cultuurbereik ontwikkeld waarin zij nieuwe vormen van samenwerking, publieksbenadering en programmering onderzoeken. Eind 2002 en begin 2003 heeft de visitatiecommissie cultuurbereik de steden en provincies bezocht om te zien hoe de voornemens uit de programma's in de praktijk hebben uitgepakt. Dit rapport is daar de weerslag van.

Rapportage over de jaren 2001 en 2002
door de visitatiecommissie cultuurbereik

Actieplan Cultuurbereik 2001-2004

Van jonge mensen en de
dingen die gaan komen

4 Inleiding

Eindrapport

Deel 1

8 proloog
9 1. De cultuurgebruiker centraal
13 2. Tot in de haarvaten van de samenleving
16 3. Goede kunst of een goed gevoel?
19 4. Een nieuw gesprek
23 5. Hoe veranker je flexibiliteit?
26 6. Zaaïen en aarden
29 7. Rekenschap en vertrouwen
32 8. Conclusies

Deel 2

38 1. De stedelijke en provinciale programma's
Inhoudelijke prioriteiten
Relatie met regulier beleid
Bestuurlijke en financiële sturing
42 2. Cultuurbereik
Versterking van de programmering
Ruim baan voor culturele diversiteit
Investeren in de jeugd
Zichtbaar maken cultureel vermogen
Culturele planologie op de agenda zetten
47 3. Cultuur en School
Vraagsturing
Doorgaande leerlijn
Samenwerking tussen onderwijs en cultuur
Prioriteiten
Bereikbaarheid
50 4. Geldstroom Beeldende kunst en
vormgeving
Cultuurbereik
Cultureel ondernemerschap
Kunstuitlenen, CBK's, atelier- en beelden-
routes en kunstenaarsinitiatieven
Kunst in de openbare ruimte en culturele
planologie

Deelrapporten

55	Leeswijzer en verantwoording
56	Provincie Drenthe, Kunst via de krokettenboer
60	Provincie Flevoland, Verbeelding en vliegwieleffecten
64	Provincie Fryslân, Een vilten bal in de stad
68	Provincie Gelderland, Lijnen van cultuurhistorie
72	Provincie Groningen, Doorgewinterd coördineren
76	Provincie Limburg, Een spontane overval van kunst
80	Provincie Noord-Brabant, Wakker worden en netwerken
84	Provincie Noord-Holland, Culturele verbindingzones
88	Provincie Overijssel, Snuffelen en kussen
92	Provincie Utrecht, Zangsporen in kaart
96	Provincie Zeeland, Picknicken bij de boer
100	Provincie Zuid-Holland, Groeien op de Geestgronden
104	Alkmaar, Na de optredens blijven hangen
108	Almere, Bakermat van nationale raptalenten
112	Amersfoort, Jongeren weten heel goed wat ze willen
116	Amsterdam, Plezier hebben en trots zijn
120	Apeldoorn, Nepvouchers en vijfeurovoorstellingen
124	Arnhem, Open atelier op school
128	Breda, Ruimte voor experiment
132	Delft, High touch and high tech
136	Den Bosch, Enthousiast intenderen
140	Den Haag, Beleven en nieuwsgierig raken
144	Dordrecht, Bewoners op nieuwe wijzen betrekken
148	Ede, In het licht van de vleermuis
152	Eindhoven, Breakdance is ook kunst
156	Emmen, Laagdrempelige podia creëren
160	Enschede, Inspiratie tastbaar maken
164	Groningen, Incorporatie van de Urban Culture
168	Haarlem, De dynamiek van de stad
172	Haarlemmermeer, Jongeren willen de ruimte
176	Heerlen, Koken en cultuur proeven
180	Hengelo, Op de fiets de wijken in
184	Leeuwarden, Op ontdekkingsstocht in het archief
188	Leiden, Drang tot samenwerken
192	Maastricht, Ombuigen en openbreken
196	Nijmegen, Filmen in het museum
200	Rotterdam, Kunst in de supermarkt
204	Tilburg, Triggeren van elkaars publiek
208	Utrecht, Grootverbruik voor meer bereik
212	Zaanstad, Je droom in een kaaskistje
216	Zoetermeer, Rappen over je wortels
220	Zwolle, Ambacht en kunst verbinden
225	Samenstelling visitatiecommissie cultuurbereik
226	Colofon

Inleiding Er borrelt al geruime tijd iets in dit land. Kunstenaars en culturele instellingen zijn op zoek naar hun publiek en scholen zoeken mogelijkheden om hun leerlingen meer cultuur bij te brengen. De belangstelling voor traditionele cultuur, zoals musea en klassieke concerten, is tanende. Dat betekent echter niet dat men de handdoek in de ring werpt. Gemeenten, provincies en het rijk zijn zich hiervan bewust en ontwikkelen daarom al langer dan vandaag beleid gericht op de vergroting van de cultuurdeelname. Met het Actieplan Cultuurbereik slaan zij voor het eerst de handen ineen en leveren een gezamenlijke inspanning om het bereik van cultuur te vergroten. Deze inspanning valt in goede aarde, omdat de vele initiatieven die al gaande waren een goede inbedding vormen voor de inzet van het actieplan. Het Actieplan Cultuurbereik werkt daardoor als een versneller en een multiplier. Het levert nieuwe samenwerkingsverbanden op. Het opent de weg naar inhoudelijke vernieuwing en brengt kunst en cultuur bij nieuw publiek.

Voormalig staatssecretaris van cultuur, Rick van der Ploeg, en de gemeenten en provincies maakten de afspraak om het vierjarige Actieplan Cultuurbereik halverwege de rit te evalueren door een vorm van visitatie. Er kwam een visitatiecommissie en die heeft in een half jaar tijd alle gemeenten en provincies bezocht waar het Actieplan Cultuurbereik gestalte heeft gekregen. De drie overheden, vertegenwoordigd door de staatssecretaris van cultuur, het Interprovinciaal Overleg (IPO) en de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG), gaven in 2002 een opdracht aan Rinus Haks. Hij moest een commissie samenstellen waarin zowel (ex)bestuurders als mensen met specifieke culturele deskundigheden zitting hebben. De visitatiecommissie cultuurbereik bestaat uit voorzitter Rinus Haks en de leden Monique Magis-Habets, Marja Alofs, Suzanna de Sitter, Arie van Harten, Hein Reedijk en Han Bakker. Meer over hun achtergrond op pagina. 225.

De commissie heeft de opdracht meegekregen om het bestuurlijke proces, de vormgeving en uitvoering en de culturele kwaliteit van de programma's van het Actieplan Cultuurbereik te analyseren en te beoordelen. Zij moest zowel de inspanningen als de resultaten in beeld brengen. Het actieplan heeft drie afzonderlijke onderdelen: cultuurbereik, Cultuur en School en de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV). Ook deze moest de commissie in relatie tot hun doelstellingen bezien. De commissie is gevraagd aanbevelingen te doen over het lopende actieplan en over een eventueel vervolg op het actieplan na 2004. De opdrachtgevers hebben speciale aandacht gevraagd voor de rol van de kleine gemeenten die via de provincies deelnemen aan het actieplan en voor de bestuurlijke en administratieve last die het actieplan met zich meebrengt. Zou dat ook minder kunnen, was de vraag.

Ten slotte heeft men ons verzocht vooral te spreken met de mensen in het cultuur-, welzijns- en onderwijsveld, die het actieplan dragen.

De visitatiecommissie cultuurbereik is geen visitatiecommissie in de gebruikelijke zin van het woord. Wij hebben ons niet laten leiden door vooraf opgestelde standaarden, we hebben geen cijfers gegeven en ons oordeel heeft geen directe financiële gevolgen voor afzonderlijke gemeenten of provincies. Wat hebben we dan wel gedaan? We zijn op alle plaatsen een dag op bezoek geweest. We hebben veel gezien en vooral veel gesproken met de mensen die de actieprogramma's uitvoeren en diegenen die gebruik maken van culturele activiteiten die in het kader van die programma's plaatsvinden. Daarnaast spraken we met verantwoordelijk ambtena-

ren en bestuurders. Er was een opdracht, zoals hiervoor geschetst, maar wij hebben niet gekozen voor een gestandaardiseerde aanpak, zoals de onderzoekers van de Erasmus Universiteit Rotterdam doen. Wij hebben een kwalitatieve vergelijking gemaakt. Dit heeft geleid tot een op de hand gewogen oordeel per gemeente of provincie. Voorafgaand aan de bezoeken beschikte de commissie over informatie die zij had opgevraagd of die ongevraagd door de betreffende gemeente of provincie was toegestuurd. Toch heeft de commissie haar bevindingen primair gebaseerd op wat zij op de dag zelf heeft gezien en gehoord. Ook het eigen profiel van de commissieleden is een factor geweest bij de waarnemingen. De informatie vooraf heeft vooral een rol gespeeld bij het richting geven aan de vragen. De lezer moet de deelrapporten met deze werkwijze in gedachten lezen. Als wij in het vervolg spreken van de visitatiecommissie moet dat op deze manier begrepen worden.

Dit rapport bestaat uit drie delen. Het grootste deel bestaat uit de 42 deelrapporten, waarin gemeenten en provincies aan de orde komen. De deelrapporten geven een algemene indruk van het betreffende actieprogramma, maar ook veel informatie over afzonderlijke projecten. De deelrapporten kunnen daardoor ook gebruikt worden om voorbeelden uit te wisselen. De bezoeken hebben veel stof opgeleverd over het actieplan als geheel, de processen die daarbij een rol spelen en soms over de algemene context. Deze bevindingen hebben we neergelegd in het eindrapport, gevormd door het eerste en het tweede deel. In het eerste deel zijn onze belangrijkste conclusies te vinden. Het tweede deel gaat nader in op de programma's zelf en de drie onderdelen. Samen met de deelrapporten vormt het de onderbouwing van het eerste deel.

Zonder de gastvrijheid van 30 gemeenten en 12 provincies die ons in het afgelopen half jaar ontvangen hebben, was dit rapport niet tot stand gekomen. In het laatste half jaar hebben we een heel nieuw beeld van Nederland gekregen. Van Groningen tot Zeeland en van Alkmaar tot Heerlen wordt er hard gewerkt aan cultuur. We zijn veel dank verschuldigd aan al diegenen die ons een kijkje in hun keuken lieten nemen en dat bovendien deden met een zelfkritische en open houding.

Onze dank gaat ten slotte uit naar Jantien Hadders en Marion Wester. Jantien Hadders trad op als ambtelijk secretaris en regelde op meer dan voortreffelijke wijze de voorbereiding en organisatie van de gehele visitatie. Marion Wester was onze onmisbare steun bij de samenstelling en redactie van het eindrapport. Via hen dank ook aan allen die ons hebben geholpen of een bijdrage hebben geleverd.

April 2003

Rinus Haks

Marja Alofs

Monique Magis-Habets

Suzanna de Sitter

Han Bakker

Arie van Harten

Hein Reedijk

Deel 1

Eindrapport

Proloog

Het Actieplan Cultuurbereik is een gezamenlijk cultuurprogramma van gemeenten, provincies en rijk gericht op de vergroting en verbreding van het bereik van cultuur. Bijna vier jaar geleden gaf staatssecretaris van cultuur Rick van der Ploeg daarvoor een eerste aanzet in zijn uitgangspuntennota *Cultuur als confrontatie*. Daarin stelde hij dat schouwburgen, jongerenpodia, galeries, musea, concertzalen, bibliotheken en kunstuitleeninstellingen het brandpunt van het cultuurbeleid horen te zijn. Op deze plekken vindt in zijn bewoordingen de confrontatie tussen publiek en cultureel aanbod plaats. Daar liggen de beste kansen voor de verbreding van een kwalitatief gewaarborgd cultuuraanbod. Zijn ideeën sloten zeer goed aan bij die van gemeenten en provincies.

De staatssecretaris, het Interprovinciaal Overleg (IPO) en de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) formuleerden daarom samen de kaders voor het Actieplan Cultuurbereik voor de periode 2001-2004. Met dit programma leverden de drie overheden voor het eerst een gezamenlijke inspanning om het bereik van cultuur te vergroten. De 30 grootste steden van Nederland en de 12 provincies kregen de mogelijkheid om een vierjarig programma te maken voor hun eigen stad of provincie. Deze programma's moesten ruimte bieden om een diverser cultureel aanbod te programmeren, nieuwe onorthodoxe verbindingen tot stand te brengen door de verscheidene cultuursectoren heen en het publiek actief op te zoeken.

De drie overheden benoemden vijf doelstellingen:

- versterking van de programmering;
- ruim baan maken voor culturele diversiteit;
- investeren in jeugd;
- beter zichtbaar maken van cultureel vermogen;
- culturele planologie op de agenda zetten.

Gemeenten en provincies kunnen hun eigen accenten leggen, gelet op het eigen beleid en de sociale en culturele infrastructuur in hun gebied. Deze doelstellingen zijn van toepassing op het onderdeel cultuurbereik in de programma's. Ook twee reeds bestaande geldstromen zijn in het actieplan opgenomen: het project Cultuur en School en de geldstroom BKV. De eerste was al gericht op verbreding van cultuurbereik door middel van cultuureducatie. De doelstellingen van de geldstroom BKV werden aangepast. De overheden spraken af deze middelen meer dan voorheen in te zetten op cultuurbereik en cultureel ondernemerschap.

De gemeenschappelijke aanpak van cultuurbereik heeft niet alleen vorm gekregen in de gezamenlijke doelstellingen. De aanpak kreeg ook vorm in de wijze van financiering van de stedelijke en provinciale actieprogramma's cultuurbereik. Men neemt daarbij een

een-op-een verhouding in acht tussen de bijdragen van het rijk en die van de gemeenten respectievelijk provincies. Het inwoneraantal van een gemeente of provincie bepaalt de financiële inzet van het rijk. Per onderdeel is een bedrag per inwoner beschikbaar. De vier grote steden krijgen meer geld, omdat zij met typische grootstedelijke fenomenen te maken hebben. 2001 is een opbouwjaar. Voor dit jaar is een lager bedrag beschikbaar dan voor de daaropvolgende jaren. Er is een uitzondering gemaakt voor steden waarin 2000 al een pilot liep in het kader van het Actieplan Cultuurbereik. Dit zijn Rotterdam, Den Haag, Utrecht, Groningen, Eindhoven, Maastricht, Almere en Haarlem. Voor deze gemeenten lag het opstartjaar immers een jaar vroeger.

Het Actieplan Cultuurbereik maakt een onderscheid tussen rechtstreeks deelnemende gemeenten en niet-rechtstreeks deelnemende gemeenten. Rechtstreeks deelnemende gemeenten zijn de huidige cultuurconvenant-gemeenten, aangevuld met de gemeenten met meer dan 90.000 inwoners. Het aantal deelnemende gemeenten komt daarmee uit op 30. De overige gemeenten kunnen deelnemen via de provincies.

IPO, VNG en het Ministerie van OCW hebben gezamenlijk een regiegroep ingesteld, waarin de overheden zaken kunnen afstemmen. Deze regiegroep draagt onder meer zorg voor de organisatie van landelijke (thema)bijeenkomsten en de website www.cultuurbereik.nl.

De overheden hebben ook afgesproken gezamenlijk zorg te dragen voor evaluatie en monitoring. Er loopt een landelijk onderzoek gedurende vijf jaar naar de effecten van het Actieplan Cultuurbereik. De Erasmus Universiteit Rotterdam voert dit onderzoek uit. Al in 2000 spraken de overheden af om halverwege de programma's een vorm van visitatie te laten plaatsvinden. Deze zou een rol spelen bij het opmaken van een tussenbalans.

1 De cultuurgebruiker centraal

De belangstelling van vooral jongeren voor het traditionele cultuuraanbod is tanende. Bovendien verandert de samenstelling van het potentiële publiek door demografische ontwikkelingen. Deze culturele dynamiek vraagt om een andere werkwijze van culturele instellingen. Een meer vraaggerichte benadering is nodig, waarbij de gebruiker centraal komt te staan. Maar wie is dat eigenlijk? Beleidsmakers en politici onderscheiden verschillende doelgroepen, zoals allochtonen en jongeren. In de praktijk blijken die groepen niet als zodanig te bestaan. Wat dat betreft loopt het beleid in bewoordingen en soms ook in vooronderstellingen achter op de werkelijkheid.

De samenstelling van de Nederlandse bevolking is in de afgelopen decennia ingrijpend veranderd door demografische ontwikkelingen. Immigratie en vergrijzing zijn de belangrijkste daarvan. Deze veranderingen hebben grote invloed op de cultuur in brede zin. Islamitische scholen, seniorenbeurzen en asielzoekerscentra zijn inmiddels een vertrouwd onderdeel van onze omgeving. De culturele verscheidenheid heeft bovendien continue veranderingen als kenmerk.

Het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) spreekt in zijn *Sociaal en Cultureel Rapport 1998* van jongeren als een cultureel anders geprogrammeerde generatie. In de woorden van het SCP lijkt zich een scheiding der geesten te voltrekken: "Terwijl ouderen een groeiende affiniteit met de traditionele cultuuruitingen aan de dag leggen, keren jongeren zich daar van af ten faveure van de hedendaagse populaire cultuur". Een paar jaar later constateren de onderzoekers dat deze trend zich verder doorzet. Sterker nog: het blijkt dat de achterblijvende culturele belangstelling van jongeren voor het traditionele cultuuraanbod een typisch Nederlands verschijnsel is. De Nederlandse jongeren blijven in bezook aan musea en klassieke concerten ver achter bij jongeren elders in Europa. De laatsten nemen vaak meer dan gemiddeld deel aan cultuur. Overigens gaat het om jongeren vanaf 15 jaar. Tot die leeftijd krijgt de jeugd nog stimulans van scholen en opvoeders. Het cultuurbereik onder die groep is hoger.

In haar rapport *Het bereik van de kunsten* uit 2000 constateert het SCP dat het cultuurbereik bij allochtonen lager is dan bij autochtonen. Het opleidingsniveau blijkt de bepalende factor te zijn. Hoe hoger het opleidingsniveau, hoe meer cultuurdeelname.

Het bereik van de traditionele cultuur is dus tanende, in

het bijzonder onder jongeren en allochtonen. De culturele dynamiek is groot geworden, maar de culturele infrastructuur en het aanbod sluiten daar niet goed op aan. Dit heeft niet zozeer met het aantal voorzieningen te maken. Naar oppervlakte gerekend heeft Nederland er zelfs veel. In vergelijking met andere Europese landen heeft ons land de op één na hoogste museumdichtheid per vierkante kilometer. Het gaat er bij die voorzieningen vooral om hoe ze een relatie met het publiek weten te leggen. Een sterk veranderende omgeving vraagt een lerende houding van overheden en instellingen. Culturele voorzieningen moeten daarom allereerst keuzes in de programmering maken die rekening houden met veranderende publieksgroepen. De volgende stap is de publieksgroepen met het aanbod te bereiken. Het vraagt kennis over de gebruikers van de voorzieningen. En het vraagt het vermogen bij de aanbieders om de boodschap effectief te communiceren.

In de laatste jaren klinkt de roep naar een politiek die beter naar de burger luistert steeds luider. De patiënt centraal, de leerling centraal en vraaggericht werken. Het zijn niet meer weg te denken credo's uit beleidsnota's en verkiezingsprogramma's. Maar hoe stel je de cultuurgebruiker meer centraal? Het Actieplan Cultuurbereik heeft als doelstelling het bereik van cultuur onder de mensen te vergroten. Daarvoor is een meer vraaggerichte benadering nodig, volgens de afspraken die IPO, VNG en OCW daarover maakten. Scholen moeten bijvoorbeeld zelf hun vraag naar cultureel aanbod formuleren en die de aanbieders, de culturele instellingen, duidelijk maken. Een ander beleidsinstrument dat in deze geest is ontworpen en op het voorgaande aansluit, zijn de CKV-vouchers. Met deze cultuurbonnen kunnen leerlingen zelf bepalen welke voorstelling, tentoonstelling of film ze willen bezoeken.

In de praktijk blijkt het minder eenvoudig. Scholen zijn in feite grootgebruikers van de culturele voorzieningen. Maar ze zijn vaak niet goed in staat hun vraag voor de culturele aanbieders te formuleren. Daarvoor zijn verschillende oorzaken. Het vraagt kennis van verscheidene typen cultureel aanbod en van de lokale culturele instellingen, het vraagt tijd en geld. Aan het laatste ontbreekt het meestal binnen de gemiddelde school. En om de juiste vraag te kunnen stellen, moet je wel wat weten. Er blijken bovendien verschillen te bestaan tussen verschillende schooltypen. In het primair onderwijs zijn nauwelijks vakdocenten aanwezig. In het voortgezet onderwijs lopen vakdocenten rond die soms heel goed weten wat ze wel en wat ze niet willen. Om deze reden richten sommige gemeenten en provincies aparte cultuureducatieloketten in voor het basis- en voortgezet onderwijs. Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO) is

Vraaggericht werken betekent niet dat de overheid of de culturele instelling simpelweg de bal bij de burger kan leggen. Deze moet namelijk eerst in staat zijn de regels van het spel te leren of om deze zelf uit te vinden. Dé burger bestaat uiteraard niet. De overheid heeft te maken met individuen en met groepen mensen, die men voor het gemak doelgroepen noemt. In bestuurlijke afspraken over het actieplan cultuurbereik en in programma's van gemeenten en provincies spreekt men vooral over de doelgroepen jongeren en allochtonen. De visitatiecommissie heeft ondervonden dat dergelijke benamingen niet stroken met de werkelijkheid. Enerzijds versmelten deze doelgroepen deels met elkaar: allochtone jongeren vragen geen andere benadering dan autochtone jongeren. Anderzijds zijn de doelgroepen niet homogeen: de doelgroep jongeren bestaat uit vele jongerensubculturen en de doelgroep alloch-

'Een vrijplaats willen we, geen betweters die zeggen wat wij moeten doen.'

Jonge kunstenaar van Trechter vijf, kunstenaarsinitiatief in Goes, provincie Zeeland

inmiddels in samenwerking met regionale steuninstellingen op een aantal scholen in Nederland begonnen met een pilot-project. Daarin krijgen scholen begeleiding bij het formuleren van hun cultuurbeleid.

Wanneer wijkbewoners meer verantwoordelijkheid krijgen, bijvoorbeeld door ze te betrekken bij de programmering van een schouwburg, is een intensieve begeleiding nodig. Het muziekpodium Paradox in Tilburg krijgt wel eens de vraag van vertegenwoordigers van bepaalde groepen om "iets voor ons te programmeren". Paradox zegt met zo'n verzoek weinig te kunnen. Het is niet duidelijk welke groepen de vragenstellers representeren en ze zijn vaak niet op de hoogte van het gangbare aanbod op het muziekpodium. Dit zijn precies de moeilijkheden waar de instellingen tegenaan lopen die wel een poging wagen om zo'n vraag te beantwoorden. De Stadsschouwburg in Utrecht organiseerde een Marokkofestival in samenwerking met de Marokkaanse gemeenschap. De voorbereiding was zeer intensief omdat de organisatie een ander type aanbod moest ontwikkelen en omdat de Marokkanen iets moesten leren van de mores van het theater en de schouwburg andersom iets van de cultuurbeleving van de Marokkanen. In Heerhugowaard organiseerden jongeren het muziekfestival *Mixtream*. Zij kregen daarbij alle ruimte om zelf te bedenken hoe ze dat wilden organiseren. Zij kregen ondersteuning van een medewerker van de gemeente. In het tweede actieprogrammajaar organiseerden ze het nogmaals, maar nu op een meer zelfstandige basis. Met sponsorgeld en vrijwilligers konden ze de programmering versterken en ook nevenactiviteiten organiseren.

tonen uit mensen uit veel verschillende landen van herkomst, met elk hun eigen culturele achtergrond, tradities en voorkeuren. In beide categorieën speelt ook het opleidingsniveau een grote rol. De vraag is of je nog over doelgroepen kunt spreken. En als je dat doet, hoe weet je dan dat je de juiste doelgroep aanspreekt? Bij de uitvoering van een aantal programma's vroeg men zelforganisaties van allochtone bevolkingsgroepen om advies. Deze organisaties hebben weinig ervaring op het culturele vlak en ze omvatten niet alle geledingen binnen de groepen die men wil bereiken. Jonge allochtonen zijn bijvoorbeeld vaak niet vertegenwoordigd in deze groepen. Ook herbergen ze doorgaans niet de cultureel actieve en geïnteresseerde migranten waar men naar op zoek is. Dit geldt evenzeer voor bewonersorganisaties. Het Centrum Beeldende Kunst in Rotterdam had bij het project *Meer beeldende kunst in en voor de wijken* grote moeite om de vraagkant in kaart te brengen. Omdat bewonersorganisaties vaak niet representatief zijn en het CBK toch wilde weten wie de bewoners van de wijken waren, ging veel tijd, geld en energie zitten in het traceren ervan.

Maar stel dat we op de hoogte zouden zijn van de vraag die onder het potentiële publiek leeft. Kunnen we dan kunst maken of programma's ontwerpen en presenteren die daarop aansluiten? Om met het maken te beginnen: er zijn natuurlijk kunstenaars met antennes voor wat er leeft en borrelt onder de mensen in een bepaalde buurt, scene of andere context. Vaak is een belangrijke eigenschap van het werk van deze kunstenaars juist de verhouding tot de maatschappelijke werkelijk-

heid. Het maakt dit type kunstenaar zeer geschikt om te werken in de context van het actieplan. In Den Bosch organiseerde de Atelierstichting Nova Zembla bijvoorbeeld het project *de Toren van Babel*. De betrokken kunstenaars benadrukken dat dit een project van de buurt is, waarbij bewoners privé beeldmateriaal uit hun leefomgeving ter beschikking stelden. In Zaanstad begeleidt een kunstenaar de herstructurering van de wijk Vissershof. In deze wijk zullen veel woningen gesloopt worden. De kunstenaar organiseert samen met de bewoners afscheidsrituelen. Een kunsttoepassing zal voor een tastbare herinnering aan het verleden van de wijk zorgen.

Andere kunstenaars maken hun bestaand aanbod onafhankelijk van een dergelijke context. Met hun autonome werken zoeken zij ook aansluiting bij een publiek. Het gaat er dan om hoe een theater, museum of concertzaal dat bestaand aanbod presenteert of programmeert. Theaterhuis Alba in Den Haag maakte de voorstelling *Voorjaarsontwaken*, een klassiek toneelstuk van Frank Wedekind, met net afgestudeerde jonge acteurs met verschillende culturele achtergronden. Het Mozaïekcollege in Arnhem heeft een open atelier op school gerealiseerd. Een kunstenaar is daar een aantal dagen per week actief.

Het is van belang dat de vraag zich ook moet kunnen ontwikkelen. Het CBK/kunstuitleen van de gemeente Groningen heeft haar collectie en uitleenvoorwaarden afgestemd op haar cliëntèle. Minder gangbare en minder toegankelijke kunstwerken zijn echter niet bij voorbaat uit de collectie verwijderd. Het CBK is van mening dat het ook een stimulerende taak heeft bij de ontwikkeling van de vraag.

Aandachtspunten:

- **Het is de moeite waard om na te gaan wat de factoren zijn die een rol spelen bij het verschil in cultuurparticipatie tussen jongeren in Nederland en jongeren elders in Europa.**
- **Aan vraaggericht werken gaat vraagontwikkeling vooraf.**
- **De binnen het actieplan gebruikte doelgroepbenadering moet aangepast worden aan de actuele inzichten over publieksbenadering.**
- **Met de juiste aandacht voor de gebruiker is het mogelijk ook het publieksbereik voor bestaand aanbod te vergroten en verbreden.**

2 Tot in de haarvaten van de samenleving

Om mensen te bereiken, is het in de praktijk vaak nodig ze daadwerkelijk op te zoeken. Dat is zeer arbeidsintensief en kost dan ook veel geld. Bovendien is de noodzakelijke sociaal-culturele infrastructuur niet of onvoldoende aanwezig. De overheid heeft in het verleden bezuinigd op deze voorzieningen. De opgave waarvoor culturele instellingen en andere initiatieven zich gesteld zien, is te groot om alleen met behulp van het Actieplan Cultuurbereik op te lossen. Een integrale aanpak, waarbij meer beleidsterreinen zijn betrokken, kan uitkomst bieden.

Het is de inzet van het actieplan om een flinke impuls te geven daar waar cultuur en publiek elkaar ontmoeten, in de lokale accommodaties dus. In de praktijk gaat de inspanning om cultuur en publiek met elkaar in contact te brengen meestal nog verder. Want om mensen te kunnen bereiken, ontkomen overheden en instellingen er niet aan om door te dringen tot in de haarvaten van de samenleving. Veel steden en provincies proberen hun inwoners daarom in de wijken en dorpen op te zoeken. Dit blijkt zeer effectief te kunnen zijn. Voorwaarde is dat men er in slaagt de juiste mensen in te zetten en aan te spreken en dat men voldoende tijd en middelen weet te reserveren. In tegenstelling tot de gangbare gedachte is werken in de wijken zeer arbeidsintensief en niet goedkoop. Het gaat om maatwerk en om het maken van een omslag. De haarvaten in de provincie zijn de kleine gemeenten en dorpen die niet rechtstreeks deelnemen aan het Actieplan Cultuurbereik. Een culturele infrastructuur is daar soms vrijwel afwezig. Cultuurbereik betekent daarom veelal: cultuur bereikbaar maken. De organisatie van vervoer van en naar stedelijke culturele voorzieningen kost veel energie en geld. Het deed de directeur van een kunstencentrum in Etten-Leur, verzuchten: "Hoe meer je de maatschappij en het land ingaat, hoe meer kosten je maakt."

Om mensen in de wijken te kunnen bereiken is het nodig om bestaande netwerken aan te spreken en nieuwe netwerken op te bouwen. Veel steden geven een dergelijke opdracht mee aan een zogenaamde culturele netwerker of culturele makelaar. Deze verbindingsofficieren leggen voor een bepaald project contact met hangjongeren, buurthuizen, zelforganisaties, winkeliersverenigingen of sportscholen. Zo bezoeken kunstenaars en mensen uit het sociaal-culturele werk in Alkmaar

hangplekken om jongeren uit te nodigen deel te nemen aan het project *Portret van je wijk*. In dit project filmen jongeren van 15 tot 17 jaar hun eigen wijk. In Zaanstad heeft de zogenaamde cultuurverkenner een bus tot zijn beschikking waarmee hij de wijken in kan. Deze *Cultuurbuz* herbergt vrijwel alle faciliteiten en voorzieningen die nodig zijn om een breed scala aan activiteiten te kunnen organiseren. De cultuurverkenner kan de bus inzetten als ontmoetings- en vergaderruimte voor initiatiefnemers. Bezoekers kunnen er met drie pc's werken, er is een koffiebar, een loungehoek, een DJ-installatie en een mobiel podium met licht- en geluidsinstallatie.

Mensen kunnen zich ook zelf melden bij de verkenners, netwerkers en makelaars wanneer zij een cultureel initiatief willen nemen. Deze initiatiefnemers hebben in veel gevallen weinig tot geen ervaring met het opzetten van een cultureel project. Ze hebben behoefte aan geld en coaching of een andere vorm van ondersteuning. Ook het aanvragen van een subsidie voor een project is niet eenvoudig, afhankelijk van de voorwaarden die een gemeente of provincie daaraan stelt. Een aantal plaatsen biedt dan ook begeleiding bij het opzetten van projecten en het opstellen of verbeteren van een subsidieaanvraag. Soms gebeurt dat door een professionele organisatie, zoals de Rotterdamse Kunst Stichting. Maar meestal gebeurt dat door leden van de adviserende commissie of door cultuurambtenaren. Er zijn gelukkig adviescommissies en ambtenaren die zich realiseren dat ook zij iets kunnen leren van de aanvragen. De slechte kwaliteit van de aanvraag zegt niet altijd iets over de kwaliteit van het project. Of, zoals de adviescommissie in Utrecht het formuleerde: "Belangrijker nog dan de aanvragers te leren hoe een subsidieaanvraag op te stellen, is het aan de commissie om door de aanvragen heen te leren kijken". De commissie consta-

teerde dat het daarbij zeker kan helpen wanneer men bekend is met de organisaties die de aanvraag indienen.

Het is niet alleen zaak het juiste netwerk aan te spreken. De vorm waarin men activiteiten aanbiedt is bepalend voor het succes. Het project *Soulfood* in Heerlen combineert workshops koken met workshops dans, theater of muziek. De ene helft van de jongeren kookt voor de andere helft die op hetzelfde moment een culturele workshop volgt. Later op de avond treedt de ene groep op en gezamenlijk genieten ze van de maaltijd die de andere groep heeft gekookt.

Of het nu gaat om culturele initiatieven die in de wijk ontstaan of om culturele instellingen die hun aanbod in de wijk willen laten zien; een goede infrastructuur ontbreekt doorgaans. Door verdwenen aandacht en investeringen in welzijns-

en welzijn niet met elkaar in verband te brengen. Het eerste argument, kortweg: kunst is geen middel, maar doel, kan nog eenvoudig worden weerlegd. Kunst heeft altijd een intrinsieke waarde, maar kan ook dienen als middel om een ander doel te bereiken. Het tweede argument komt neer op: kunst moet altijd aan een bepaald kwaliteitscriterium voldoen. Deze stelling heeft meer haken en ogen die vooral samenhangen met het begrip kwaliteit. In de volgende paragraaf komen we uitgebreider op beide argumenten terug. Hier willen we stilstaan bij de kansen en mogelijkheden die er liggen wanneer kunst en cultuur en welzijn wél in relatie tot elkaar worden gezien.

Culturele instellingen kunnen hun voordeel doen met de manier waarop het onderwijs en de jongerencentra de jongeren aanspreken. Maar vooral de eigen cultuuruitingen van jon-

‘Hoe dichterbij je de maatschappij en het land ingaat, hoe meer kosten je maakt’

Directeur Sint Frans, Etten-Leur, provincie Noord-Brabant

en jongerenbeleid in het verleden, zijn er gaten gevallen in het geheel aan sociale en culturele voorzieningen in de wijken. Om die reden is er weinig houvast bij het stimuleren van cultuur. In Rotterdam investeert men daarom in lokale cultuurcentra in de wijken. De stad ontwikkelt reeds bestaande wijkgebouwen tot lokale cultuurcentra. Daar kunnen stedelijke instellingen hun aanbod presenteren en talent uit de wijk krijgt de kans zich te ontwikkelen. In Utrecht heeft het Utrechtse Centrum voor de Kunsten veel tijd, geld en energie geïnvesteerd in het opbouwen van een netwerk in de wijk Kanaleneiland. Maar ook deze instelling constateert dat dit niet volstaat. Een anker in de wijk, in de vorm van een cultureel centrum of buurthuis, is noodzakelijk voor het consolideren en verder uitbouwen van het netwerk en de culturele activiteiten.

Voor deze bovenmatige inspanningen is veel geld nodig en het ligt voor de hand dat dat niet alleen van cultuur kan komen. Ook andere partijen, dat wil zeggen andere beleids-terreinen van de overheid, maar eventueel ook private partijen, kunnen een duit in het zakje doen. Bij het project in de wijk Kanaleneiland in Utrecht was ook de winkeliersvereniging bereid om deel te nemen. Goed beschouwd is dat niet zo vreemd. Culturele projecten in de wijken kunnen een bijdrage leveren aan de sociale cohesie in de wijk en op die manier aan een gevoel van veiligheid.

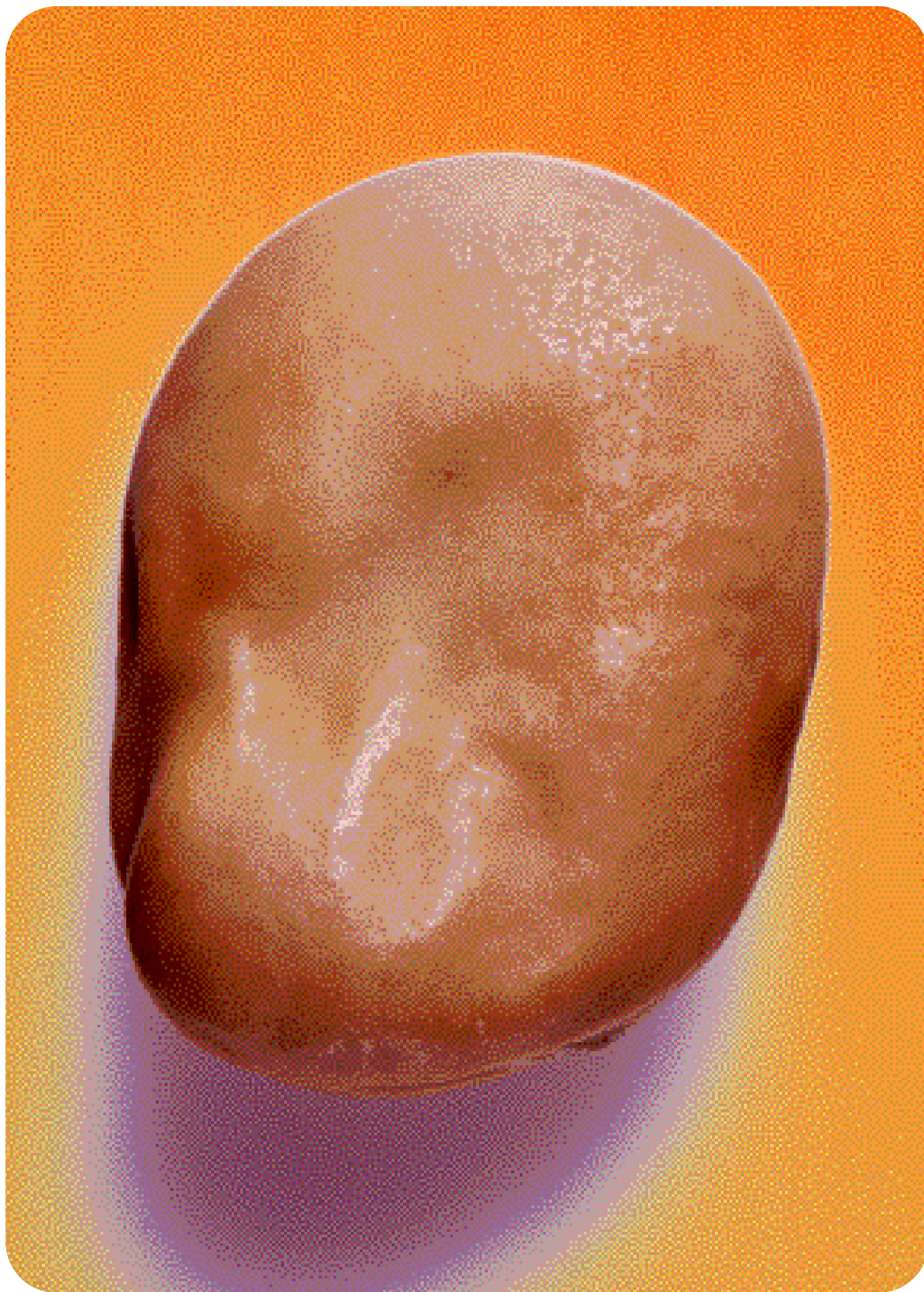
Nu raken we een gevoelig punt. Want wanneer kunst en cultuur in relatie worden gebracht met sociale cohesie en veiligheid, met welzijn dus, is er volgens sommigen een probleem. “Cultuurbeleid is toch geen welzijnsbeleid” en “Kwaliteit moet voorop staan” zijn de meest gehoorde argumenten om cultuur

geren kunnen instellingen iets vertellen over de wijze waarop ze aangesproken wensen te worden. Zo biedt het project *Do it!* in Deventer jongeren de mogelijkheid om zelf te formuleren waar hun culturele behoefte ligt. En op de Rotterdamse site www.zapr.nl treden vijf verschillende scholieren met elk hun eigen voorkeuren op de voorgrond. In foto's, dagboeken en statements van deze jongeren laten ze weten wat hen bezighoudt, welke culturele activiteiten ze bezoeken en wat ze daar van vinden.

Sociaal-culturele instellingen, op hun beurt, kunnen de kwaliteit en professionaliteit van culturele projecten vergroten door professionele culturele instellingen bij hun werk te betrekken. Gezamenlijke kansen liggen er vooral bij de ontwikkeling van de infrastructuur in de wijken en het delen van netwerken.

Aandachtspunten

- **Het ontwikkelen van culturele activiteiten in de wijken is arbeidsintensief en kost veel geld. Een anker in de wijk, in de vorm van een cultureel centrum of buurthuis, is hierbij noodzakelijk.**
- **Nieuwe initiatiefnemers hebben niet alleen behoefte aan geld, maar ook aan coaching of een andere vorm van ondersteuning.**
- **Culturele instellingen kunnen veel leren van de methodes en manieren waarop jongeren worden aangesproken in het onderwijs en in jongerencentra.**
- **Koudwatervrees om cultuur in relatie tot andere beleidsterreinen te brengen, remt ontwikkelingen.**

3 Goede kunst of een goed gevoel?

In de actieprogramma's leveren kunst en cultuur meer dan eens een bijdrage aan algemene maatschappelijke doelen als integratie en sociale cohesie of aan concrete doelen als het van de straat houden van een groep jongeren. Cultuur is niet alleen doel, het is ook een middel. Wat betekent dat voor de kwaliteitsbeoordeling van subsidieaanvragen? En experimenteren gemeenten en provincies met de wijze van beoordeling?

Het kwam in de voorgaande paragraaf al even ter sprake. Kunst wordt in de westerse cultuur doorgaans niet gemaakt om een bepaald maatschappelijk doel te dienen. De autonomie van kunst lijkt daar een vanzelfsprekendheid. Een kunstenaar moet alle vrijheid krijgen om grenzen te verkennen, zich te ontplooiën en een creatieve respons te geven. Autonomie betekent dat kunstenaars zich in artistiek opzicht vrij kunnen ontwikkelen en dat hun kunst niet een maatschappelijke opdracht hoeft te vervullen. Betekent dat ook dat kunst en cultuur geen bijdrage kunnen leveren aan ons welbevinden of aan de aanpak van een maatschappelijk probleem? Komt het niet van pas dat die mooie rode appeltjes aan de boom die er gewoon zijn, omdat ze er zijn, ook nog met smaak gegeten kunnen worden en honger kunnen stillen?

De visitatiecommissie stelt in ieder geval vast dat kunst en cultuur in de stedelijke en provinciale programma's wel degelijk een bijdrage aan maatschappelijke doelen leveren. Kunst hoeft daarbij niet te worden uitgeleverd aan deze maatschappelijke doelen. Het is mogelijk de kunst de kunst te laten binnen de context van welzijn en onderwijs, zoals een adviseur in de provincie Utrecht vaststelde. Een goed voorbeeld daarvan is het project *West Side Story* in Enschede. Daar werken jongeren in een omgebouwde SRV-bus samen met een kunstenaar en een jongerenwerker aan muziek en graffiti. De jongeren kiezen de muziek uit, de kunstenaar heeft een machine gemaakt die op basis van de muziek een graffiti spoor trekt. Samen kijken de kunstenaar en de jongeren naar de invloed van de muziek op het spoor.

Andere voorbeelden zijn *Picknick in het Goffertpark* in Nijmegen en een project in Willemeen in Arnhem. Het eerste is een grootschalige picknick, aangekleed met een culturele program-

mering. De laatste is een jongeren centrum dat een multi-disciplinair project uitvoerde waarbij op één dag theater, dans, muziek en fotopresentaties plaatsvonden. Vijftig jongeren met verschillende culturele achtergronden werkten samen als vrijwilliger mee aan dit project.

Vooraf jongeren en de mensen die projecten in de wijken uitvoeren durven hardop te zeggen dat cultuur in een bepaalde activiteit een middel is en geen doel. Zij voelen niet de schroom die culturele instellingen daarbij hebben uit angst dat dit ten koste gaat van de culturele of artistieke kwaliteit. Het is jammer als een kansrijke samenwerking door die terughoudendheid niet van de grond zou komen.

In de stedelijke en provinciale programma's zien we dat het proces van grote waarde kan zijn. Om terug te komen op de SRV-bus in Enschede: de keuzes die de jongeren maken, hun contacten met de kunstenaar en de gezamenlijke evaluatie van het resultaat zijn zeker zo belangrijk als het kunstzinnige resultaat zelf. En dat resultaat kan nog van verrassende kwaliteit zijn ook. Toch zijn de adviescommissies die over projecten in de actieprogramma's oordelen veelal nog zeer gericht op het product en de kwaliteit ervan. Daarbij worstelen de adviseurs met criteria die vaak gelden voor westerse kunstvormen en professionele kunstuitingen. In het kader van het actieplan krijgen ze plannen voorgelegd die ze niet zonder meer langs die meetlat kunnen leggen. Aanvragers die al bekend zijn bij de adviescommissie hebben vaak een streepje voor, want men kan de bedoelingen van de aanvragers eenvoudigweg beter plaatsen.

Wat te doen om ook ruimte te bieden aan nieuwe cultuurmakers? Op verscheidene plaatsen hebben we alternatieven en aanpassingen gezien om het bovenstaande het hoofd te

kunnen bieden. Zo heeft men in een aantal gemeenten en provincies een budget voor kleine aanvragen. Deze aanvragen gaan buiten de adviescommissie om. Het zijn ambtenaren die ze beoordelen.

In de gemeente Utrecht heeft men iemand in de commissie met een groot netwerk onder allochtone organisaties en initiatieven. Aanvragers die bij de rest van de commissie onbekend zijn, hebben een grote kans dat deze adviseur hen wel kent. In Dordrecht zoekt men de kwaliteit juist in de samenwerking tussen professionals en niet-professionals.

Overijssel heeft De Breintrein. Dat is een commissie die bestaat uit betrokken makers, programmeurs en doelgroepen. Deze groep beoordeelt de aanvragen, maar heeft ook een initiërende en coachende functie in het actieprogramma. In de praktijk blijkt het coachen, stimuleren en adviseren goed samen te gaan met het beoordelen van aanvragen. Waar dat niet gebeurt, zoals in de gemeente Haarlemmermeer, leidt een strenge scheiding tussen adviseren en coachen tot lange en ontmoedigende procedures van zo'n 8 maanden.

Er zijn ook andere vormen van kwaliteitsbeoordeling denkbaar dan de adviescommissies die veel steden en provincies hebben ingesteld. Den Bosch heeft een intendant die over een eigen budget beschikt en daar ook alleen over beslist. We zijn op meer plaatsen intendanten tegengekomen, maar nergens was er zo veel enthousiasme voor de intendant als in Den Bosch. De intendant daar bouwt actief netwerken op, initieert samenwerking en stimuleert initiatieven. Instellingen kunnen

naar werkvormen. Het onderdeel *Vaste Verkering* gaat verder dan De eerste kus. Het gaat hier om projecten van maximaal vier jaar. Een belangrijke voorwaarde is dat de aanvrager een andere relatie tussen cultuur en publiek tot stand brengt.

Ten slotte is daar nog de vraag of beoordelaars iedereen langs dezelfde meetlat moeten leggen. Instellingen met een meerjarige subsidie hebben al een positieve beoordeling gekregen van de Raad voor Cultuur of gemeentelijke en provinciale adviesraden. Terecht stellen zij dat ze niet nog een keer door die molen willen. Je zou kunnen zeggen dat ze hun diploma al hebben behaald. Maar er zal wel iemand moeten kijken of de plannen aansluiten op de specifieke doelstellingen van het betreffende actieprogramma.

Aandachtspunten:

- Cultuur kan middel zijn zonder verlies aan kwaliteit.
- Nieuwe initiatieven vragen nieuwe benaderingswijzen. Maatwerk begint bij de beoordeling.
- Het Actieplan Cultuurbereik stimuleert het experiment: ook bij de het beoordelen van kwaliteit.

'Ik durfde nooit door dat groepje heen te lopen. Nu geef ik ze een hand.'

Mbo-leerling die in een project culturele activiteiten uitvoerde met leerlingen van de internationale schakelklas, Alkmaar

in een gesprek met de intendant een plan presenteren. De gemeente Den Bosch en het culturele veld zijn zeer te spreken over de werkwijze van de intendant.

Alhoewel men projecten wel selecteert op basis van een aantal criteria, toetst men in Amersfoort kwaliteit niet vooraf, maar achteraf. De verantwoordelijke werkgroepen bespreken de resultaten van projecten uitgebreid en beslissen op basis daarvan over voortzetting. De provincie Groningen toetst ook niet vooraf op kwaliteit. Volgens de provincie is het niet mogelijk de kwaliteitsontwikkeling die het gevolg kan zijn van samenwerking tussen amateurs en professionals vooraf te toetsen. In het programma van Overijssel, *Blind date*, hanteert men verschillende criteria per onderdeel. Bij *De eerste kus* gaat het om kortlopende projecten, waarin ruimte is om onderzoek te doen

4 Een nieuw gesprek

Het actieplan zorgt er voor dat het rijk, gemeenten, provincies, scholen en culturele instellingen op een andere manier met elkaar moeten spreken. Het actieplan vraagt om nieuwe denkwijzen en nieuwe verhoudingen. Dit blijkt niet alleen te gelden voor de samenwerking tussen instellingen, maar ook voor de ambtelijke en bestuurlijke samenwerking.

Samenwerking tussen instellingen, over de verschillende disciplines, is nodig om de gewenste nieuwe benadering van het publiek te bewerkstelligen. Zo stond het ongeveer in de bestuurlijke afspraken tussen de staatssecretaris van OCW, IPO en VNC. Er spreekt de overtuiging uit dat het publiek de weg naar kunst en cultuur makkelijker door een gezamenlijke inspanning van instellingen zou vinden dan door geïsoleerde activiteiten. De reguliere culturele infrastructuur, ingericht naar disciplines en verspreid in de stad of regio, sluit veelal niet aan bij de behoeften van de gebruikers, zoals jongeren. "Jongeren denken niet in disciplines en zijn te lui om overal naar toe te fietsen", zegt de jeugdige organisator van een jongerenkunsttag in Amersfoort desgevraagd.

Allereerst stellen we vast dat die samenwerking op veel plaatsen tot stand is gekomen. Het extra geld dat beschikbaar is speelt daarbij een doorslaggevende rol. Ook wanneer de wens tot samenwerking al langer bestaat, maken extra middelen het mogelijk om samen rond de tafel te zitten. Er is geen angst dat het ten koste gaat van de eigen reguliere activiteiten. Er valt immers wat te winnen voor de instellingen. Eigenlijk biedt het geld van het actieplan hen de gelegenheid om te oefenen.

Veel gemeenten en provincies zijn de uitvoer van het actieplan gestart met brede bijeenkomsten waarbij alle culturele instellingen en soms ook welzijns- en onderwijsinstellingen werden uitgenodigd. Dit leverde toevallige ontmoetingen op waardoor sommige instellingen op incidentele basis gezamenlijk een project opzetten. Andere keren kreeg een aantal instellingen een gezamenlijke opdracht van provincie of gemeente mee.

Op projectniveau zijn veel samenwerkingsverbanden tot stand

gekomen, zowel tussen culturele instellingen onderling als tussen deze instellingen en welzijns- of onderwijsinstellingen. Bij veel gemeenten en provincies was samenwerking één van de voorwaarden om in aanmerking te kunnen komen voor een subsidie. Deze verbindingen op projectniveau kunnen blijvende samenwerking bevorderen. Er is echter een risico dat het blijft bij een keer eenmalig aan elkaar snuffelen.

Binnen het onderdeel cultuurbereik komt het ook voor dat de betrokken instellingen niet goed op de hoogte zijn van elkaars activiteiten, inspanningen en ambities. Daardoor draagt men opgedane ervaringen en kennis niet over. Van intensieve samenwerking of afstemming is in een deel van de provincies en gemeenten nog geen sprake. Tijdens de bezoeken van de visitatiecommissie gebeurde het soms dat vertegenwoordigers van instellingen uit een gemeente elkaar voor de eerste keer ontmoetten. Meer structureel overleg zou kunnen leiden tot betere samenwerking en op zijn minst tot meer overzicht van de activiteiten en de betrokken personen. Waar sprake is van structurele samenwerkingsverbanden hebben deze met actieplanmiddelen een extra impuls gekregen. Dat was tussen instellingen in Utrecht en Tilburg bijvoorbeeld het geval. Soms ook zijn structurele samenwerking en netwerken door het actieplan tot stand gekomen, zoals in Overijssel waar kleine podia elkaar opzochten. De grote lokale verschillen in samenwerking hangen samen met personen en de culturele traditie in een stad of provincie.

De provincie Zuid-Holland heeft in verschillende regio's culturele aanjagers ingezet, onder meer op Goeree-Overflakkee, waar weinig culturele activiteiten plaatsvinden. In het *Meekrapproject* tracht de aanjager interesse en medewerking te vinden voor culturele activiteiten en voor samenwerkings-

projecten. Het project rijgt allerlei initiatieven als een culturele kralenketting aan elkaar, waardoor langzaam samenwerking ontstaat.

Er zijn voorbeelden van samenwerking tussen professionele organisaties en niet-professionele organisaties. Dordrecht stimuleert deze vorm van samenwerking. *Turkse Dordtenaren* is een project van de Stichting Tuana en het Dordrechtse Stadsarchief. De eerste wilde graag samenwerken met andere Dordtse instellingen. Het actieplan kan op deze wijze bijdragen aan de-institutionalisering in de cultuursector. De groten helpen de kleintjes die normaliter niet aan de bak komen bij de verdeling van structurele cultuursubsidies. Met wat inspanning en geluk levert het ook een kwaliteitsimpuls op voor beide partners. In Delft gebeurt dat doordat professionele amateurkunstinstellingen samenwerken met allochtone amateurkunstenaars. De Nieuwe Amateur heeft daar alle amateuruitingen in kaart gebracht en koppelt initiatieven aan elkaar. Ook initiatieven van allochtone amateurkunstenaars.

Samenwerken is meer dan samen deelnemen: de synergie is belangrijk. Instellingen moeten daarbij wel de eigen kerntaak in de gaten houden. Juist voor jonge instellingen of niet-professionele instellingen is dat moeilijk, omdat ze die kerntaak nog aan het definiëren zijn. Het experiment *De Kamer* in Flevoland is om die reden waarschijnlijk niet van de grond

gen gezamenlijk optreden. Scholen gaan daardoor meer gebruik maken van lokaal cultureel aanbod. In Zoetermeer ondervindt men bijvoorbeeld dat scholen minder naar Den Haag gaan voor culturele activiteiten.

Een onvermoed effect van het actieplan is de ambtelijke en bestuurlijke samenwerking die de nieuwe aanpak in de hand werkt. Allereerst op het niveau van gemeenten en provincies. Deze overheidslagen hebben hoe dan ook meer ervaring met integrale beleidsontwikkeling dan het rijk. Het actieplan heeft nog een extra impuls gegeven aan gemeentelijke en provinciale diensten om de handen ineen te slaan. In Haarlemmermeer valt het programma bijvoorbeeld zowel onder de verantwoordelijkheid van de wethouder cultuur als de wethouder van jeugd & onderwijs.

Tussen gemeenten onderling en vooral tussen provincies en gemeenten ontstaat een nieuwe dialoog. Een voorbeeld van gemeenten die onderling samenwerken is het gebiedsgericht cultureel beleid van de provincie Gelderland. Provincies zien zichzelf in de positie geplaatst dat ze meer regie moeten voeren om zowel de instellingen als de kleinere gemeenten te betrekken. Het komt meer dan eens voor dat het actieplan kleine gemeenten stimuleert zelf cultuurbeleid te ontwikkelen of een cultuurnota te schrijven. "In Soest zou niets gebeurd zijn zonder het actieplan!" vertelde een beleidsmedewerker

'In Soest zou niets gebeurd zijn zonder actieplan.'

Beleidsmedewerker cultuur, gemeente Soest, provincie Utrecht

gekomen. Zes zeer jonge instellingen op het terrein van landschapskunst en architectuur moesten tot een samenwerkingsverband komen dat invulling zou geven aan de doelstelling culturele planologie. Maar de instellingen waren nog te zeer in ontwikkeling om te kunnen samenwerken aan een complex thema als culturele planologie.

Samenwerking tussen erfgoedinstellingen is noodzakelijk om erfgoed toegankelijk te maken voor een breed publiek. In onder meer Friesland en de gemeente Utrecht zijn er om die reden structurele overleggen tussen musea en archieven. Eenvoudig is het niet. Musea hebben al veel langer ervaring met publieksbereik dan archieven. Bovendien zijn er op provinciaal niveau veel fusies tussen erfgoedinstellingen gaande of zojuist voltooid, waardoor deze instellingen nog zeer gericht zijn op de interne organisatie. Iets dergelijks is overigens ook aan de orde bij de bibliotheken die op veel plaatsen in een herstructureringsproces zitten.

De relatie met scholen verbetert wanneer culturele instellingen

cultuur van de gemeente Soest in de provincie Utrecht. Ook daar ligt een taak voor de provincie. Een groot aantal provincies draagt nadrukkelijk bij aan de ontwikkeling van het lokale cultuurbeleid. Er ontstaat meerjarenbeleid op lokaal niveau en gemeenten maken meer geld vrij voor cultuur. Zo boekt de provincie ook winst op het terrein van verankering in het reguliere beleid.

Ook de relatie tussen het Ministerie van OCW en de gemeenten en provincies verandert door het actieplan. Het principe van matching roept de verwachting van gelijkwaardigheid op. Gemeenten en provincies willen een gelijkwaardige gesprekspartner van het Ministerie van OCW zijn. Toch ervaart men de opstelling van het Ministerie van OCW meer dan eens als dirigistisch en verwacht men dat het ministerie meer interesse toont. Informele contacten met ambtenaren en gesprekken en bijeenkomsten waar een dialoog kan plaatsvinden op gelijkwaardig niveau waarderen de gemeenten en provincies enorm. Voor hen is dit essentieel voor een goede samenwerking.

Sommige provincies en gemeenten ervaren gaandeweg een duidelijke verbetering in hun relatie met het Ministerie van OCW. Anderen hebben echter nog steeds het gevoel dat het ministerie hen onvoldoende serieus neemt. Deze verschillen zijn waarschijnlijk deels toe te schrijven aan persoonlijke verhoudingen. De wijze van communiceren via algemene brieven van het ministerie aan wethouders en gedeputeerden of ambtenaren wordt als niet prettig ervaren. Het Ministerie van OCW zou de relatie met andere overheden kunnen verbeteren door vaker het land in te gaan. De manier waarop het ministerie de regionale bijeenkomsten over de geldstroom BKV in september 2002 organiseerde is een goed voorbeeld.

Aandachtspunten:

- **Vruchtbare samenwerking veronderstelt een scherp zicht op de eigen kerntaken.**
- **Provincies hebben een onmisbare regierol ten opzichte van de kleine gemeenten.**
- **Bestuurlijke samenwerking vraagt meer contact tussen de overheden op een gelijkwaardige basis.**

5 Hoe veranker je flexibiliteit?

Het Actieplan Cultuurbereik heeft gemeenten en provincies nieuwe mogelijkheden geboden door de inzet van flexibel geld. Hierdoor is veel losgemaakt. Bestaande instellingen en projecten zijn ondersteund in het ontwikkelen van een nieuwe houding ten aanzien van publieksbereik. Maar ook veel nieuwe initiatieven hebben kansen gekregen. Experimenten en nieuwe onorthodoxe benaderingen ontstaan wel, maar komen echter nog niet in voldoende mate voor. En roepen gelijk de vraag op: hoe kunnen deze dingen in de toekomst beklijven?

De middelen op de cultuurbegrotingen van steden zijn doorgaans tot de laatste cent vastgelegd. Het geld gaat vooral naar culturele instellingen en accommodaties zoals musea, bibliotheken, podia en de lokale of regionale omroep. Dankzij het Actieplan Cultuurbereik hebben deze overheden vaak voor het eerst de mogelijkheid om flexibel geld in te zetten voor cultuur. De omvang van dat geld is in verhouding tot de reguliere cultuurbegroting niet groot. De actieplanmiddelen beslaan in het aanloopjaar 2001 zo'n 1 tot 5 procent van de gemeentelijke en provinciale cultuurbegrotingen. Maar het bedrag is voldoende om een aanjaagfunctie te hebben. Zo kunnen de overheden de mogelijkheid voor experiment bieden en ontstaat er ruimte voor een nieuwe houding en instelling ten aanzien van cultuurbereik. Slim ingezet kan het geld ook als een multiplier werken: het maakt nieuw geld los voor hetzelfde doel. Matching is een verleidingsinstrument dat gemeenten en provincies zelf ook hanteren in hun actieprogramma's. Veel provincies vragen niet rechtstreeks deelnemende gemeenten om te matchen met de provincie. Soms vragen zij ook instellingen te matchen.

Bieden de programma's ruimte voor de ontwikkeling van een andere houding en voor experiment?

Wij stellen vast dat nieuwe activiteiten langzaam op gang komen. Zij vragen van reeds langer bestaande instellingen een attitudewijziging. Dat kost veel tijd. Het aangaan van nieuwe verbindingen en samenwerkingsverbanden is de eerste aanwijzing voor deze attitudeverandering. Hele nieuwe activiteiten en initiatieven zijn vooralsnog voorbehouden aan enkele pioniers. We zijn weinig experimenten tegengekomen, terwijl juist daar het maximale leereffect valt te halen. We denken hierbij vooral aan experimenten met methode en aanpak, niet aan kunstzinnige experimenten. Voorbeelden zijn de intendant in

Den Bosch, het beschikbaar stellen van zaaijeld dat snel beschikbaar is voor kleine initiatieven - onder meer in Emmen, het open atelier in school in Arnhem, de verbinding tussen een moskee en een muziekcentrum in Eindhoven en *Cult & Stage* in Noord-Holland.

Er wordt veel voortgebouwd op reeds bestaande ervaringen. Projecten krijgen uitbreiding of versterking van middelen uit het actieprogramma. De veranderingen binnen bestaande instellingen zijn afhankelijk van het aanpassingsvermogen van mensen. De ondernemers onder de kunstenaars en instellingen zijn meestal flexibel genoeg om zich aan te passen aan zo'n verandering. Lukt het niet om een attitudewijziging te bewerkstelligen bij deze instellingen, dan is het hard nodig om vooral nieuwe initiatieven te ondersteunen. Zij kunnen een beetje aanduwen tegen hun niet bewegende collega's. De nieuwe initiatieven zijn doorgaans van jonge pioniers. Het valt op dat veel jongeren door de actieprogramma's kansen krijgen om dingen te maken. Een voorbeeld is *Ish* in Amsterdam. Elf jonge mensen met verschillende culturele achtergronden creëren nieuwe kunstzinnige activiteiten door disciplines als streetdance, hip hop, breakdance, skaten en vechtsport met professionele theatercultuur te combineren. De actieprogramma's zouden de kansrijke pioniers meer kunnen stimuleren. Het is noodzakelijk daarvoor in de eerste plaats ruimte te bieden en daarnaast de artistieke potentie onder mensen aan te spreken.

Nu het Actieplan Cultuurbereik zijn derde levensjaar heeft bereikt, is de vraag gerechtvaardigd wat er beklijft van wat is losgemaakt. Worden goede praktijkvoorbeelden overgedragen en krijgen ze een vervolg? Verandert er iets in het beleid zodat nieuwe vormen en initiatieven daar kunnen worden ingebed? En kun je flexibiliteit en mogelijkheden voor experiment ook

verankeren? Kun je van een onderzoekende houding een permanent onderzoekende houding maken? Gemeenten en provincies werken niet allemaal in dezelfde context. Het onderdeel Verankering in de deelrapporten laat dan ook een variatie aan mogelijke vormen zien. Verankering betekent meestal dat beleid en activiteiten onderdeel gaan uitmaken van het reguliere beleid of een reguliere instelling. Het kan ook betekenen dat een succesvolle aanpak of initiatieven worden overgedragen aan andere instellingen, zodat deze er hun voordeel mee kunnen doen. Op sommige plaatsen is men nog niet toe aan verankering, omdat het al moeilijk genoeg blijkt om dingen van de grond te krijgen.

Het goed onderhouden van de opgebouwde netwerken en het overdragen van ervaringen blijken belangrijk te zijn bij de verankering op projectniveau. Op het niveau van beleid is het allereerst van belang om middelen anders in te zetten.

'Als je niet nadenkt over structurele verankering is het een ballonfeest.'

Stichting Kunst en Cultuur, provincie Drenthe

Door een groter deel van het reguliere cultuurbudget flexibeler te maken ontstaat een omgeving waarin meer ruimte is voor nieuwe ideeën en experiment. Een aantal gemeenten en provincies heeft het actieplan aangegrepen om een deel van de cultuurmiddelen ook na de vier jaar flexibel te maken. Culturele instellingen hebben vaak behoefte aan structurele ondersteuning. Soms hebben we gezien dat nieuwe initiatieven - door het actieplan in staat gesteld - verder groeien. Incidentele financiering schiet op een zeker moment te kort. Het is voor provincies en gemeenten echter niet wenselijk alle flexibele ruimte in de cultuurbegroting prijs te geven. Meer provincies en gemeenten zouden daarom aandacht kunnen besteden aan mogelijkheden die tussen incidentele en structurele financiering in liggen, zoals tweejarige financiering.

Aandachtspunten:

- Een flexibel budget op de cultuurbegroting geeft nieuwe initiatieven en experimenten een kans.
- Mogelijkheden tussen incidentele en structurele financiering in zijn van belang voor de verdere ontwikkeling van deze initiatieven.
- Reeds opgebouwde netwerken en ervaringen gaan snel verloren wanneer men ze niet onderhoudt en overdraagt.

6 Zaaïen en aarden

De lokale condities in de steden en provincies blijken cruciaal te zijn voor de uitvoering van het Actieplan Cultuurbereik. De variatie in de verscheidene actieprogramma's komt niet voort uit de inrichting van het Actieplan Cultuurbereik, maar uit de specifieke kenmerken van de lokale situatie. Infrastructuur, cultureel aanbod, regulier beleid en mensen maken het verschil. Er zijn mogelijkheden om een minder gunstige Ausgangssituatie ten goede te keren.

Het Actieplan Cultuurbereik is een instrument dat verscheidenheid op het eerste gezicht niet in de hand werkt. Er is een groot aantal doelstellingen en alle gemeenten en provincies houden zich daar netjes aan in hun programma's, waardoor deze er hetzelfde uitzien. Het inwoneraantal bepaalt de hoeveelheid geld, niet de activiteiten die een stad of provincie wil uitvoeren. Er is alleen een onderscheid gemaakt voor de vier grote steden. Die ontvangen meer geld per inwoner. Toch laat het actieplan een ongekende variatie zien in de verschillende steden en provincies. De uitvoering van de programma's is nergens hetzelfde. Dit geldt in het bijzonder voor het onderdeel Cultuurbereik. Het wel of niet slagen van projecten of samenwerkingsverbanden verschilt ook per stad en provincie. Wat maakt dat dingen op de ene plaats wel van de grond komen en op de andere niet?

De bodemgesteldheid waarin het zaaigoed valt, bepaalt het effect van de inzet die men doet. De culturele traditie, de infrastructuur, de schaal ervan, de ontwikkelingsfase in het beleid en niet te vergeten de mensen die het doen, zijn de bepalende factoren, zo blijkt.

Om met het laatste te beginnen: cultuur is mensenwerk. Steeds weer hebben we gezien dat het er toe doet wie aan het roer staat van een culturele instelling, wie de kar trekt in de praktijk, wie de docenten zijn, wie de ambtenaren en wie de bestuurders. In Hengelo heeft een zekere vernieuwing van het ambtenarencorps bijvoorbeeld geleid tot een omslag in het cultuurbeleid. Het relatief jonge team heeft het actieprogramma kunnen gebruiken om veranderingen in gang te zetten. De ene wethouder is ook de andere niet. Bestuurswisselingen kunnen het tij voor de cultuur dan ook ten goede of ten slechte keren. En dan de mensen die de projecten uitvoeren: de

docenten, kunstenaars, projectleiders, welzijnswerkers en anderen. Zij maken het verschil. Hun energie, hun netwerken, hun inspiratie en kwaliteit maken het Actieplan Cultuurbereik tot wat het is. Al het zaaigoed dat over Nederland is uitgestrooid kan dankzij deze mensen ontkiemen, groeien en misschien in de toekomst zelf tot nieuwe aanwas leiden. Overigens kunnen mensen nog zoveel kwaliteiten in huis hebben, als je het allemaal alleen moet doen of met weinigen, dan is het erg moeilijk. Meer dan eens heeft de visitatiecommissie onderbemensde organisaties gezien: één cultuurambtenaar die de hele provincie moet doen of een docent die in zijn eentje en in zijn vrije tijd culturele activiteiten voor grote aantallen leerlingen organiseert.

Ook de culturele infrastructuur en het culturele aanbod doen ertoe. In gebieden waar een voldoende fijnmazige culturele infrastructuur ontbreekt, spelen bibliotheken vaak een coördinerende rol in het actieprogramma. Bibliotheken zijn immers laagdrempelig en bevinden zich vrijwel overal in Nederland op relatief korte reisafstand van de burgers. Sommige steden en regio's kampen met een tekort aan cultureel aanbod. Er zijn witte vlekken in Nederland: in Zeeland, Limburg en Flevoland bijvoorbeeld. Daar moet veel van het culturele aanbod nog ontwikkeld worden. Scholen hebben moeite om in de eigen regio geschikte cultuur voor de leerlingen te vinden. Soms zien we dat men van de nood een deugd maakt, zoals in Almere. Daar haalt de gemeente alles uit de kast om met een aantal goed gekozen mensen op onorthodoxe wijze een cultureel klimaat te ontwikkelen. Almere heeft daarbij een culturele intendant ingezet die de beschikking heeft over een stevig budget. Kleine gemeenten, die via de provincie deelnemen aan het Actieplan Cultuurbereik, hebben vaak te maken

met een zeer beperkte ambtelijke capaciteit. Een neveneffect van veel provinciale actieprogramma's is dat deze kleine gemeenten voor het eerst cultuurbeleid gaan ontwikkelen. Daarbij vragen ze de steun van de provincie, zowel financieel als inhoudelijk. In de vier grote steden is de infrastructuur op orde en cultureel aanbod uiteraard meer dan voldoende aanwezig. Voor Amsterdam was dit reden om de actieplanmiddelen te verdelen over de reguliere instellingen. Door later toch een apart projectenbudget toe te voegen zijn er ook kansen voor nieuwe initiatieven gekomen. Rotterdam is een pionier met een jarenlange expertise op het gebied van wijkgericht werken en multicultureel cultuurbeleid. Deze stad zet haar actieprogramma in om ervaringen en deskundigheid te delen en zo verder te brengen. Ook Rotterdam heeft een projectenbudget voor nieuwe initiatieven.

De ontwikkelingsfase in het beleid van een stad of provincie is ook cruciaal. In steden waar men de culturele infrastructuur nadrukkelijk bij de stedelijke ontwikkeling betreft is vaak een vruchtbare bodem voor het Actieplan Cultuurbereik. Grotestedenbeleid, wijkontwikkeling en het actieprogramma kunnen elkaar versterken. Den Haag en Tilburg zijn hier bijvoorbeeld sterk in. Ook een bewustzijn van economische ontwikkelingen in relatie tot cultuur kan het cultuurbeleid in een gemeente of provincie een sterkere positie geven.

kunnen krijgen van de provincies. Naast grotestedenbeleid is het wellicht ook tijd voor kleinegemeentenbeleid. De vier grote steden vragen ook een eigen benadering.

Tenslotte is het zo dat teveel zaaien op één plek averechts kan werken. Bij teveel initiatieven ontstaat verdringing. Het is daarom zaak dat gemeenten en provincies zelf keuzes maken in de doelstellingen. Wat heeft kans van slagen in de gemeente of provincie en welke doelstellingen kunnen elkaar versterken? Gemeenten en provincies zouden zich in dat opzicht, vertrouwend op de eigen kwaliteiten, onafhankelijker ten opzichte van het rijk mogen opstellen.

Aandachtspunten:

- **Het is van belang een vorm te vinden voor de uitwisseling van goede voorbeelden, ook op landelijk niveau.**
- **Gemeenten en provincies zouden meer pregnante keuzes moeten maken in de doelstellingen van het actieplan.**
- **Er is meer maatwerk nodig binnen de opzet van het actieplan. Naast grotestedenbeleidbeleid is het wellicht ook tijd voor kleinegemeentenbeleid.**

'Ik ga heel Grashoek vol kunst zetten!'

Wijkbewoner van de wijk Grashoek in Helden, provincie Limburg

Hiermee is de bodemgesteldheid weergegeven. Er zijn mogelijkheden om de bodem vruchtbaarder te maken, te bemesten.

Allereerst kan er meer geïnvesteerd worden in de mensen die het actieplan dragen. Dat kan gebeuren op kunstvakopleidingen en docentenopleidingen. Bijvoorbeeld door kunstenaars in spe vertrouwd te maken met cultureel ondernemerschap of cultuureducatie en toekomstige docenten met cultuur. Het kan ook op stedelijk of regionaal niveau door mensen te coachen als daar behoefte aan is of door intervisiemogelijkheden te bieden.

Gemeenten en provincies kunnen veel van elkaar leren. Ze zouden goede voorbeelden en lokale expertise kunnen uitwisselen. Mensen met relevante ervaring kunnen een tijdje meedraaien op een andere plaats waar behoefte is aan deze ervaring.

De verschillende bodemgesteldheden vragen om maatwerk. Kleine gemeenten zouden bijvoorbeeld meer ondersteuning

7 Rekenschap en vertrouwen

De procedures bij het Actieplan Cultuurbereik worden door velen als stroperig ervaren. Dit geldt zowel voor de relatie tussen het ministerie en de gemeenten en provincies als tussen de laatst genoemden en het cultuur- welzijn- en onderwijsveld. Investeren in kwaliteit en vertrouwen zou het uitgangspunt moeten zijn bij de procedurele uitvoering van het Actieplan Cultuurbereik. Dit vraagt om een verandering van de bestuurs-cultuur.

In veel gemeenten en provincies ondervinden de aanvragers van actieplansubsidies hinder van langlopende aanvraagprocedures. Projecten kunnen soms niet meer van start gaan, omdat de initiatiefnemers te lang op de toekenning van de subsidie moeten wachten. Jongeren zijn met veel moeite bij een project betrokken en die haken vervolgens weer af. Instellingen die eerder met subsidiemechanismen van doen hebben gehad kunnen er beter mee om gaan dan diegenen die voor het eerst een subsidie aanvragen. Grotere instellingen vinden dat de weg van startbijeenkomst tot beoordeling veel tijd en inspanning kost, terwijl er relatief kleine bedragen beschikbaar zijn. Daarbij vinden zij het onnodig om professionele culturele instellingen die al eerder op hun kwaliteit zijn beoordeeld nogmaals door een adviescommissie te laten beoordelen. Dat de aanvraagprocedures zo lang duren heeft verschillende oorzaken. In bijna alle gemeenten en provincies legt men de aanvragen voor aan een adviescommissie. Meestal komt deze één à twee keer per jaar bijeen. Adviescommissies leggen de adviezen vaak nog voor aan het college van burgemeester en wethouders, soms zelfs aan de gemeenteraad. Zelfs als het om zeer kleine bedragen gaat. Dat werkt vertragend en demotiverend. En dan was er in het aanloopjaar 2001 nog de onzekerheid over de toekenning van de specifieke uitkering aan de gemeente of provincie door het ministerie. Die toekenningen vonden in de eerste helft van het actieplanjaar 2001 pas plaats. Soms heeft de signalering van deze problemen geleid tot een wijziging in de procedures. In Zeeland heeft men de communicatie met potentiële aanvragers verbeterd. In Friesland zijn de procedures verkort. Anderen treffen voorbereidingen voor de verbetering van procedures, zoals Haarlemmermeer.

Stroperigheid en hinderlijke regels ervaren aanvragers van subsidie ook in andere opzichten.

Sommige gemeenten en provincies honoreren meerjarige plannen binnen het actieprogramma, andere niet. Het provinciale cultuureducatieproject *Cultuurtraject* in Emmen en Drenthe heeft met verschillende voorwaarden te maken. Bij de gemeente is voor vier jaar een subsidie toegekend, bij de provincie wordt jaarlijks aangevraagd en toegekend. In dit geval heeft dat geen grote consequenties voor de voortgang van het project. Men weet dat de intentie er is om het project meerjarig te ondersteunen. Er zijn echter ook voorbeelden van meerjarige projecten die hun medewerkers niet kunnen behouden. Dan is er teveel onduidelijkheid over de subsidiëring in het volgende jaar. De continuïteit en verankering van goedlopende initiatieven komt daarmee op het spel te staan volgens de instellingen. Alle gemeenten en provincies overziend is er sprake van een zekere willekeur. Door verschillende interpretaties van de regels die het ministerie stelt en door toepassing van eigen regelgeving creëren veel gemeenten en provincies korrupsies van bureaucratie. Er is bovendien sprake van een regelparadox. Daar waar de centrale overheid minder regels stelt, worden ze op een andere plek juist weer aangescherpt. In Enschede merkte iemand op dat "in het kader van de deregulering van het grotestedenbeleid een pakket aan regelingen is opgezet waar je een fiets tegenaan kan zetten". We moeten voorkomen dat dit achteraf ook over het Actieplan Cultuurbereik gezegd wordt. Daarom is het raadzaam nog eens goed naar de verschillen in regelgeving te kijken.

Dat instellingen, gemeenten en provincies rekenschap geven door de uitgaven te verantwoorden spreekt voor zich en staat hier niet ter discussie.

Het huidige systeem van verantwoording van de gemeente of provincie aan het Ministerie van OCW ervaart men echter als een last. Elk jaar aanvragen en verantwoording afleggen, hoe minimaal ook, vindt men teveel.

Het doorsluizen van geld van het ene naar het andere project in gemeenten en provincies of van het ene naar het andere jaar bij OCW stuit soms op problemen.

Gemeenten en provincies mogen wel een bedrag doorschuiven naar het volgende jaar, maar het Ministerie van OCW stelt een limiet aan de hoogte van dat bedrag. In dat verband vraagt het Ministerie van OCW ook een liquiditeitsprognose van de gemeente of provincie. Ook dit ervaren velen als een extra administratieve last.

Aan overheadkosten mogen de steden en provincies volgens de regels van het ministerie niet meer dan 7 procent van het totale budget besteden. Bijna elke gemeente en een enkele provincie beklagt zich hierover. Niettemin is het uitgangspunt van de regel begrijpelijk. Het kan niet de bedoeling zijn

sen de overheden centraal. Voorwaarde is dat zij elkaar vaker opzoeken en geregelder overleg voeren. Communicatie is ook maatwerk. Het is vruchtbaarder elkaar in regiobijeenkomsten op te zoeken dan via algemene brieven gericht aan alle gemeenten en provincies.

In de relatie met de instellingen is vertrouwen ook het sleutelwoord. Men kan kortere procedures krijgen door vaker dan één à twee keer per jaar een aanvraagmogelijkheid te geven.

Gemeenten en provincies kunnen aanvragen bovendien ook buiten de adviescommissie om honoreren. Een aantal van hen heeft al ervaring opgedaan met seed money - zaaigeld - waarmee men snel kan reageren op kleine veelbelovende initiatieven. Gemeenten en provincies kunnen op die manier wat meer vertrouwen stellen in de aanvragers. Dit vertrouwen kan ook tot uiting komen in mogelijkheden voor coaching die de gemeente of provincie deze initiatieven biedt.

Waar nodig zouden gemeenten en provincies er ook niet voor terug moeten schrikken om juist langlopende verbindingen

‘We maken de mens soms tot project.’

Beleidsmedewerker cultuur, provincie Overijssel, over de kronkels die aanvragers in samenspraak met de provincie soms maken om een project binnen de subsidievoorwaarden te passen.

dat personele problemen met actieplanmiddelen worden opgelost. Wij constateren dat het knelpunt in de praktijk vooral bij de kleine gemeenten ligt, die via de provincie deelnemen aan het Actieplan Cultuurbereik. Deze gemeenten hebben weinig ambtelijke capaciteit voor cultuur en een zeer beperkt cultuurbudget. Voor hen is een oplossing op maat nodig. De provincies kunnen die bieden door meer ondersteuning te geven. In Groningen en Limburg gebeurt dat bijvoorbeeld.

Investeren in kwaliteit en vertrouwen zou het uitgangspunt moeten zijn bij de procedurele uitvoering van het Actieplan Cultuurbereik. Dit vraagt om een verandering van de bestuurscultuur.

Het Ministerie van OCW kan meer vertrouwen stellen in de gemeenten en provincies. Dat kan door een bedrag beschikbaar te stellen voor de gehele periode van vier jaar. Gemeenten en provincies kunnen dat naar eigen inzicht verdelen over die jaren. De overheden kunnen afspraken maken over wat er in die jaren gaat gebeuren op basis van een vierjarig programma. Het is niet langer nodig jaarlijks aan te vragen en te verantwoorden. Dat gebeurt pas aan het eind van de vierjarige periode. Op een tussengelegen moment kan wel een gezamenlijke evaluatie plaatsvinden, bijvoorbeeld door middel van visitatie. Het doel kan zijn om kwalitatief bij te sturen. In een dergelijk model staat de ambtelijke en bestuurlijke samenwerking tus-

aan te gaan met instellingen of initiatiefnemers. Dat kan bijvoorbeeld bij cultuureducatieprogramma's.

De plannen van culturele professionals kunnen aan een marginale toetsing onderworpen worden.

Aandachtspunten

- De procedures van het actieplan kunnen op alle niveau's aanzienlijk beperkt worden.
- Gebruik zaaigeld in combinatie met coaching.
- Durf ook meerjarige verbintenissen met instellingen aan te gaan wanneer dat nodig is.

8 Conclusies

De onderzoekers van de Erasmus Universiteit Rotterdam vragen zich in de Monitor Actieplan Cultuurbereik 1999-2001 retorisch af of alle beoogde effecten van het actieplan alleen in harde, kwantitatieve termen te meten zijn. Deze commissie heeft na 42 bezoeken aan steden en provincies geconstateerd dat een dergelijke benadering inderdaad niet volstaat. Een kwalitatieve benadering is nodig om recht te doen aan de veranderingsprocessen die plaatsvinden, de nieuwe samenwerkingsvormen en de andere benaderingen van het publiek. Wij hebben gekeken naar de wijze waarop het Actieplan Cultuurbereik in de praktijk zijn beslag heeft gekregen. Daarbij zijn we ons er zeer van bewust dat er ook buiten de context van het actieplan veel gebeurt met een zelfde oogmerk. Dat gebeurt bijvoorbeeld in het reguliere gemeentelijke en provinciale beleid of in afzonderlijke projecten.

Actieplan dient te worden voortgezet

Het proces dat het actieplan in gang heeft gezet kost heel veel tijd. In dit proces trekt het cultuurbeleid zich iets aan van de gebruiker, maken culturele instellingen een attitudewijziging door en ontstaan nieuwe netwerken en samenwerkingsverbanden. We stellen vast dat het actieplan na twee jaar nog maar net op vlieghoogte is. Wij registreren met instemming de uitspraak van een gedeputeerde: "Vergroten van het cultuurbereik doe je niet even in vier jaar bij besluit". Het Actieplan Cultuurbereik dient te worden voortgezet. In de periode vanaf 2005 breekt een nieuwe fase aan. Na vier jaar actieplan is er immers sprake van andere uitgangssituatie. Bij de continuering van het actieplan zullen de overheden bijzondere aandacht moeten geven aan de verankering van kennis en ervaringen in het lokale en regionale cultuurbeleid. Ook de verbintenis met reguliere cultuurinstellingen vraagt de aandacht. De verhouding tussen product en proces, bij arbeidsintensieve projecten in de wijken bijvoorbeeld, moet nader bekeken worden. De gelijkwaardigheid van de drie overheidslagen moet voorop staan.

Meer investeren in cultuureducatie

Het meest opvallende in alle stedelijke en provinciale actieprogramma's is de aandacht voor jongeren. Investeren in de jeugd is in alle opzichten de kern van het Actieplan Cultuurbereik. Onderwijs is heel essentieel, zo blijkt. Niet alleen om jongeren culturele competenties bij te brengen, maar ook om ze te bereiken. Via de school zijn alle jongeren tot 16 jaar in principe bereikbaar voor culturele instellingen. Voor het onderdeel Cultuur en School is eigenlijk te weinig geld beschikbaar om de mogelijkheden die in het onderwijs liggen te benutten. Veel gemeenten en provincies gebruiken dan ook een deel van het geld dat voor het onderdeel cultuurbereik is gereserveerd voor Cultuur en Schoolprojecten. Voor het vergroten van het cultuurbereik nu en in de toekomst is het nodig om meer te investeren in cultuureducatie. Dit vraagt ook een inspanning van het onderwijs. Bovendien is meer samenhang nodig in het beleid gericht op cultuureducatie. Op veel plaatsen hebben we gezien dat in de basisvorming lang niet alle leerlingen bereikt worden. Wil men een

doorgaande leerlijn voor cultuureducatie bewerkstelligen, dan zijn minder vrijblijvende maatregelen nodig dan CKV-vouchers voor de basisvorming. Hoezeer dit initiatief ook toe te juichen valt. De overheid zal cultuureducatie steviger moeten verankeren in het onderwijsbeleid.

Amateurkunst behoort tot de culturele schatten dicht bij huis waar provincies en gemeenten vol lof over spreken. Zowel het bezoek aan amateurkunstvoorstellingen als de actieve deelname aan amateurkunst is hoog. Juist in die gebieden waar het culturele aanbod voor Cultuur en School tekort schiet of moeilijk bereikbaar is, in een aantal provincies buiten de randstad. Amateurkunst en amateurkunstenaars zou men op deze plaatsen meer kunnen benutten voor cultuureducatieve activiteiten.

Flankerend aan de benadering van jongeren via het onderwijs is er de benadering van jongeren in de buurten en de wijken, de haarvaten van de samenleving. Het is niet eenvoudig en zeker niet goedkoop om jongeren op te zoeken in sociaal-culturele instellingen als buurthuizen en Jongeren Ontmoetings Plaatsen (JOP's). De aanpak is arbeidsintensief en vereist maatwerk. Het resultaat is dat men kleine groepen jongeren bereikt. Ook hier geldt dat het een grote inspanning vraagt en dat cultuurmiddelen alleen niet volstaan. Ook andere geldstromen zijn nodig.

Integrale aanpak

Overheden zullen in bredere zin moeten nadenken over de ontwikkeling van de culturele en sociale infrastructuur in de wijken. Deze opgave vraagt om integrale beleidsontwikkeling waarbij terreinen als welzijn, cultuur, onderwijs, economische ontwikkeling, toerisme en ruimtelijke ordening betrokken dienen te worden. Ook externe doelen, zoals het bevorderen van sociale cohesie, hebben de meeste kans van slagen als men ze integraal aanpakt. Het grotestedenbeleid en het Actieplan Cultuurbereik zijn daarbij slechts de startmotor. Gemeenten en provincies zijn de motoren die de zaak in beweging moeten houden.

In steden en provincies geeft het actieplan een impuls aan de hiervoor beschreven integrale beleidsontwikkeling. Het rijk moet die beweging nog in gang zetten. Wel moet gezegd dat de begrippen integraal cultuurbeleid en integraal jeugdbeleid steeds vaker vallen. De onlangs verschenen *Rapportage jeugd 2002* van het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) toont aan dat cultuur in het dagelijks leven van jongeren slechts een klein onderdeel van hun vrijetijdsbesteding vormt. Niet de cultuurdeelname op zich is bevorderlijk voor de persoonlijke en sociale ontwikkeling van jongeren, maar cultuurdeelname in combinatie met andere vormen van vrijetijdsbesteding. Ook deze rapportage lijkt daarmee te pleiten voor integraal jeugdbeleid.

Cultuur zal ook allianties aan moeten gaan met andere beleidsterreinen om doelstellingen van het Actieplan Cultuurbereik effectiever te kunnen verwezenlijken. Andere geldstromen zijn daarbij van belang. Ontschotting van geldstromen kan leiden tot een groter rendement. Er blijkt veel draagvlak voor een integrale benadering te zijn bij gemeenten en provincies.

Keuzes maken

Het grote aantal in het actieplan omschreven doelstellingen maakt het nodig nadere keuzes te maken. We constateren dat het grote aantal doelstellingen en subdoelstellingen niet op een verantwoorde wijze gerealiseerd kan worden. Gemeenten en provincies zullen zelf duidelijkere keuzes moeten maken voor bepaalde doelstellingen, afhankelijk van de lokale of regionale situatie. Nu lijken zij toch vaak lippendienst bewezen te hebben aan alle doelstellingen die in de bestuurlijke afspraken zijn opgenomen. De drie overheden zouden in gezamenlijk overleg het aantal doelstellingen kunnen beperken.

De visitatiecommissie constateert dat de doelstelling Culturele planologie op de agenda zetten nauwelijks invulling heeft gekregen in de actieprogramma's van gemeenten en provincies. Het Actieplan Cultuurbereik is kennelijk niet het juiste instrument. Er is een constante deskundige inzet nodig op dit onderwerp, zoals dat nu bij het landelijke projectbureau Belvedere gebeurt. De doelstelling Culturele planologie op de agenda zetten moet je daar plaatsen waar de beste kansen liggen en dat is niet in het Actieplan Cultuurbereik. Het is de moeite waard om te onderzoeken of en hoe dit onderwerp bij het projectbureau Belvedere kan aanhaken. Voor deze verbreding van de eigen doelstellingen moet het projectbureau expertise op het terrein van beeldende kunst en publieksbereik in huis halen en een flinke dosis enthousiasme daarvoor.

De doelstelling Versterking van de programmering blijkt niet zo geschikt om de culturele programmering van traditionele en grote podia te versterken. Het Fonds Podiumprogrammering en Marketing (FPPM) is na de totstandkoming van het actieplan met dit doel opgericht met aanzienlijke middelen. Daarmee is de doelstelling versterking van de programmering in het actieplan overbodig geworden. We hebben geconstateerd dat de kleine podia zowel bij het actieplan als bij het FPPM nog onvoldoende aan bod komen. De diversiteit van de culturele infrastructuur in Nederland maakt dat eigenlijk maatwerk nodig is. Het Actieplan Cultuurbereik geeft vooral impulsen aan de ontwikkeling van lokaal aanbod en aan lokale programmering. Die komen meestal niet op de grote podia terecht, daar is het nieuwe aanbod niet rijp genoeg voor. Het FPPM zou in de toekomst wellicht meer maatwerk kunnen bieden voor kleine initiatieven en kleine podia door intensiever met provincies en gemeenten af te stemmen.

Voor de doelstelling Zichtbaar maken van het cultureel vermogen liggen er meer kansen dicht bij huis dan men denkt. Erfgoededucatie is vaak in handen van samenwerkende musea en archieven, maar die zijn niet altijd in de buurt. Archeologische of gebouwde monumenten, oudheidkamers en particuliere verzamelingen zijn vaak dichterbij huis en dus ook makkelijker bereikbaar.

De geldstroom BKV heeft al een langere geschiedenis. De meeste gemeenten en provincies zijn zich bewust van de omslag die zij in het beleid moeten maken van de huidige inzet van de geldstroom naar meer publieksbereik en ondernemerschap. Een verschuiving naar deze doelstellingen komt echter veelal neer op een ombuiging van structurele middelen. Deze beweging is nog maar net in gang gezet. Alhoewel in een aantal gemeenten en provincies wel een verandering zichtbaar is, kan de visitatiecommissie hieraan nog geen algemene conclusies verbinden.

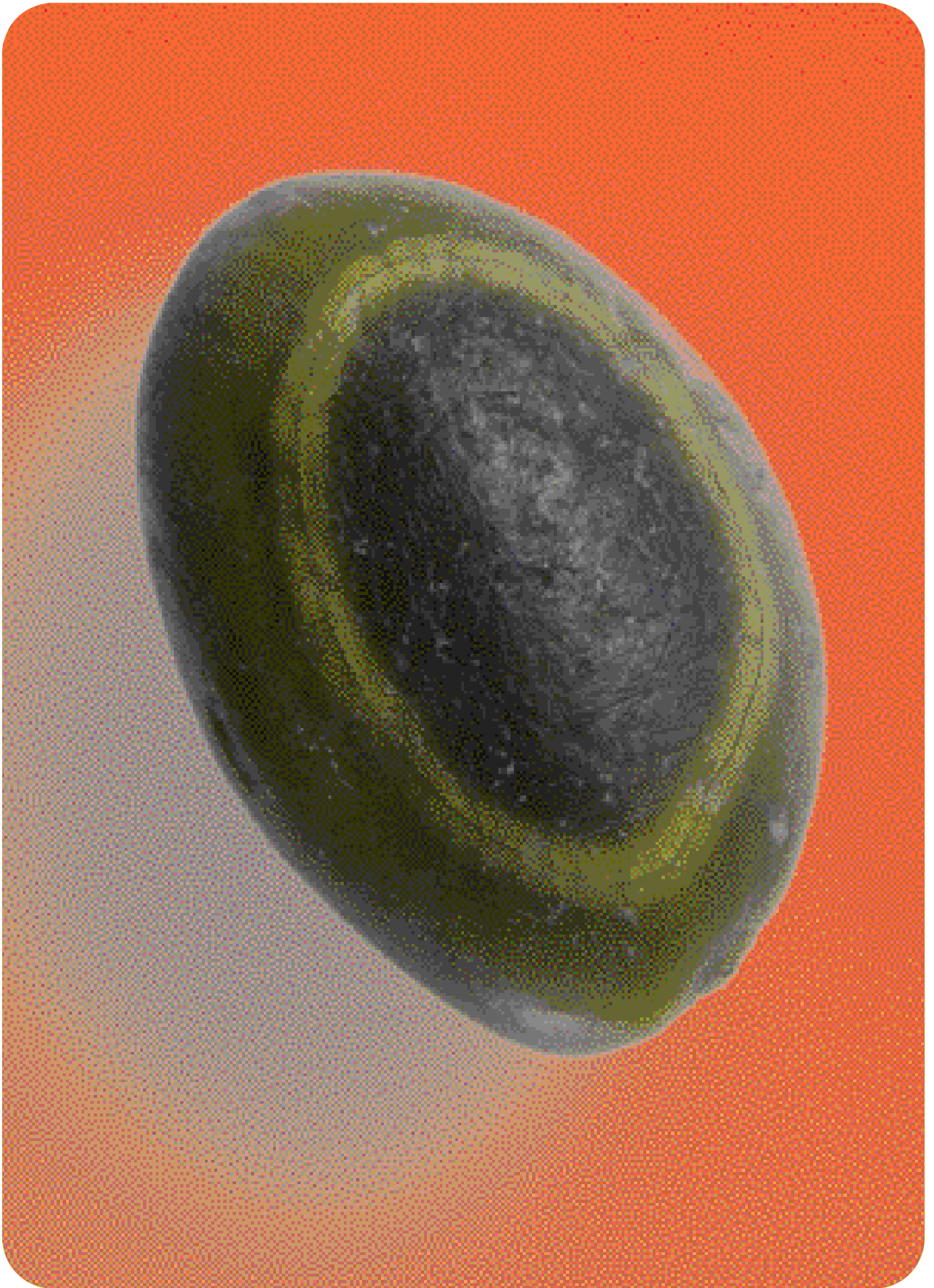
Bereikbaarheid vergroten

Voor de kleine gemeenten die aan het actieplan deelnemen via de provincies zou een kleinegemeentenbeleid op zijn plaats zijn. De culturele infrastructuur is op deze plaatsen veelal zwak en

eenzijdig van samenstelling. De mobiliteit die daarvoor nodig is, zouden de provincies moeten organiseren, ondersteund door bijvoorbeeld vervoersvouchers. Een andere vorm van kleinegemeentenbeleid is de steun van de provincies aan deze gemeenten bij de ontwikkeling van gemeentelijk cultuurbeleid.

Procedures vereenvoudigen

Tenslotte zijn er genoeg mogelijkheden om de administratieve last van het actieplan te verminderen en de procedures te vereenvoudigen. Het komt op vertrouwen aan. Het rijk zou meer vertrouwen kunnen stellen in de andere overheden als gelijkwaardige bondgenoten. Aanvragen en verantwoordingen kan ook eens in de vier jaar. De drie overheden zullen zich gemeenschappelijk moeten buigen over de vereenvoudiging van procedures en regelgeving. Analoog daaraan zullen gemeenten en provincies meer vertrouwen moeten stellen in de instellingen en initiatieven die met actieplanmiddelen gefinancierd worden. De commissie realiseert zich dat een aantal onorthodoxe besluiten nodig is.

Deel 2

Eindrapport

1 De Stedelijke en Provinciale programma's

Gemeenten en provincies onderschrijven op papier alle doelstellingen van het Actieplan Cultuurbereik. In de praktijk blijkt de specifieke lokale of regionale situatie bepalend voor accenten die de overheden leggen. Daarbij bouwen ze vaak voort op reeds opgedane ervaringen of reeds bestaande projecten. Hele nieuwe activiteiten en initiatieven zijn vooralsnog voorbehouden aan enkele pioniers. De actieprogramma's hebben met elkaar gemeen dat ze een flexibel budget bieden dat in de reguliere cultuurbegroting veelal node wordt gemist. Dit budget blijkt bovendien uitstekend te werken als een multiplier van cultuurmiddelen.

Inhoudelijke prioriteiten

De overkoepelende doelstelling van het actieplan cultuurbereik is het vergroten van het cultuurbereik op lokaal en regionaal niveau. Daarbinnen hebben de drie onderdelen van het actieplan cultuurbereik elk eigen subdoelstellingen. De onderdelen Cultuur en School en geldstroom BKV waren bij de meeste gemeenten en provincies redelijk bekend, ook als ze niet eerder rechtstreeks middelen ontvingen. Toch is bij deze onderdelen niet alles bij het oude gebleven. Cultuur en School bestaat al sinds 1997, maar in de context van het actieplan zijn de doelstellingen aangescherpt. Er ligt meer nadruk op de vraag van scholen en op samenwerking. Met andere woorden: er ligt meer nadruk bij het stimuleren van de vraagsturing bij scholen en het structureel versterken van samenwerking tussen scholen en culturele instellingen. Het ontwikkelen van een continue leerlijn voor cultuureducatie in het onderwijs is een redelijk nieuwe doelstelling binnen Cultuur en School. De geldstroom BKV wordt, nu deze onderdeel uitmaakt van het actieplan cultuurbereik, meer dan

voorheen gericht op publieksbereik en cultureel ondernemerschap. Vanaf 2003 is het beleidskader van dit onderdeel zelfs verder aangepast, waarbij het aandeel publieksbereik en cultureel ondernemerschap gekwantificeerd is binnen het beschikbare budget. De visitatiecommissie heeft gekeken naar wat er in 2001 en 2002 binnen de programma's is gebeurd en heeft dit nieuwe beleidskader daarom niet gebruikt. Wel heeft zij onderzocht in hoeverre een omslag zichtbaar is in de aandacht voor publieksbereik en cultureel ondernemerschap. Het onderdeel cultuurbereik, tenslotte, is echt nieuw en vormt het hart van het actieplan. Binnen dit onderdeel figureren vijf doelstellingen: versterken van de programmering, ruim baan maken voor culturele diversiteit, investeren in de jeugd, cultureel vermogen zichtbaar maken en culturele planologie op de agenda zetten. Gemeenten en provincies kunnen eigen accenten leggen, afhankelijk van de lokale of regionale situatie.

Het is opvallend dat in het geschreven programma van de gemeenten en provincies vaak aandacht is voor alle prioriteiten, maar dat de praktijk anders uitwijst. Bij het onderdeel cultuurbereik zijn de doelstellingen cultureel vermogen en culturele planologie veelal onderbelicht. Verder valt op dat dit onderdeel vaak verweven is met het onderdeel Cultuur en School, daar waar zij een gemeenschappelijke doelstelling hebben, namelijk investeren in de jeugd (zie verder paragraaf 2.). Bij Cultuur en School is aandacht voor alle doelstellingen, hoewel weinig plaatsen er in slagen de continue leerlijn te realiseren. Culturele diversiteit en erfgoed blijken terecht als aandachtspunten binnen dit onderdeel te zijn benoemd (zie verder paragraaf 3). Het is zeer wel denkbaar dat de inrichtingseisen van het Ministerie van OCW voor de programma's als dwingend zijn ervaren. De onderzoekers van de Erasmus Universiteit concludeerden in hun landelijke monitor van het Actieplan Cultuurbereik hetzelfde. Men heeft het gevoel gehad lippendienst te moeten bewijzen aan alle doelstellingen. Het was volgens OCW echter de bedoeling dat gemeenten en provincies zouden kiezen. Dergelijke formats vragen om een betere communicatie van OCW met de andere overheden en het veld.

Dat het in de praktijk anders is dan op papier is goed. Het aantal uiteenlopende doelstellingen dat aan het actieplan is gekoppeld, maakt het er voor de gemeenten en provincies niet eenvoudiger op. De vijf doelstellingen binnen het onderdeel cultuurbereik, bijvoorbeeld, kan niemand met het beschikbare budget realiseren. In de praktijk kiest men er veelal voor om de doelstellingen versterking van de programmering, ruim baan maken voor culturele diversiteit en investeren in de jeugd met elkaar te verbinden. Het is beter om duidelijke keuzes te maken, niet alleen vanwege de hoeveelheid geld die beschikbaar is, maar vooral omdat de lokale situatie en de mensen die het gaan doen bepalen wat mogelijk en wenselijk is. Gemeenten en provincies zouden zich in dat opzicht, vertrouwend op de eigen kwaliteiten, onafhankelijker ten opzichte van het rijk mogen opstellen.

Het onderdeel geldstroom BKV is een vreemde eend in de bijt. Het is een afwijkende financiële constructie, want er is geen matching. Maar het is vooral afwijkend omdat de doelstellingen slechts deels binnen de overkoepelende doelstelling van het actieplan vallen. Dat is vergroten van het cultuurbereik. De meeste gemeenten en provincies zijn zich bewust van de omslag die zij in het beleid moeten maken van de huidige inzet van de geldstroom naar meer publieksbereik en ondernemerschap. De praktijk is echter weerbarstiger. De middelen uit de geldstroom liggen in de meeste gevallen al jaren structureel vast bij instellingen. Een verschuiving naar meer publieksbereik en ondernemerschap komt voor deze gemeenten en provincies veelal neer op een ombuiging van structurele middelen (zie verder paragraaf 4).

Relatie met regulier beleid

De algemene doelstellingen van het actieplan blijken goed aan te sluiten bij doelstellingen van het gemeentelijk of provinciaal cultuurbeleid. Voor veel gemeenten en provincies zijn cultuurbereik, cultuurparticipatie en cultuureducatie vanzelfsprekende aandachtspunten binnen het beleid.

De prioriteiten die in de programma's geformuleerd zijn binnen deze algemene doelstellingen zeggen vaak iets over de specifieke lokale of regionale situatie. Zo kan de uitgestrektheid van een gemeente of een provincie met veel kleine kernen reden zijn veel aandacht te hebben voor de verplaatsing van mensen. Die is immers nodig om ze aan cultuur deel te laten nemen. In Drenthe en Ede, bijvoorbeeld, is om die reden veel aandacht

voor vervoer. Het tekort aan cultureel aanbod in Limburg, Flevoland en Zeeland is reden om vooral nieuwe initiatieven en de import van cultureel aanbod te ondersteunen.

De praktische invulling van de prioriteiten verhoudt zich op een heel andere wijze tot het reguliere beleid. Soms maken projecten met dezelfde doelstellingen als die van het actieprogramma deel uit van het reguliere beleid, maar niet van het actieprogramma. Andersom gebeurt het niet zelden dat men reeds bestaande projecten onderbrengt in het actieprogramma. De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat het daarbij vaak gaat om de versterking of uitbreiding van deze projecten die zonder steun van middelen uit het actieprogramma niet plaats had kunnen vinden. Wanneer je kunt voortbouwen op eerdere ervaringen, moet je dat uiteraard niet laten. Tenslotte ontstaan nieuwe artistieke ontwikkelingen niet uit het niets en bouwen ze voort op een traditie. In Rotterdam is dat een belangrijk uitgangspunt. In de stad is in de afgelopen jaren al veel ervaring opgedaan met het bereiken van nieuw publiek. Bijvoorbeeld in het Theater Zuidplein dat in de jaren negentig de opdracht kreeg zich veel meer op de omliggende deelgemeente te richten. In het actieprogramma van Rotterdam is voor deze en andere initiatieven een belangrijke plaats ingeruimd. De stad hecht veel waarde aan de overdracht van ervaringen en nieuwe methodieken aan instellingen met minder ervaring.

Het bovenstaande roept vragen op. Werkt het actieplan als substitutie van bestaande activiteiten, als een aanvulling op bestaande activiteiten of als stimulans voor nieuwe activiteiten? Substitutie komt zeker voor, maar is eerder uitzondering dan regel. Veel vaker biedt het actieplan mogelijkheden voor aanvullingen op bestaande activiteiten, zoals versterking of uitbreiding van culturele activiteiten of een gezamenlijke marketing en promotie. In Alkmaar is bijvoorbeeld een maandelijks marketingoverleg tussen culturele instellingen gestart waarin ook het midden- en kleinbedrijf participeert. Dit type samenwerking is nieuw in Alkmaar.

Nieuwe activiteiten komen langzaam op gang. Zij vragen van reeds langer bestaande instellingen een attitudewijziging. Het vergt veel tijd om werkelijk zo ver te komen. Het aangaan van nieuwe verbindingen en samenwerkingsverbanden is de eerste aanwijzing. Nieuwe activiteiten en initiatieven zijn vooralsnog voorbehouden aan enkele pioniers, zoals het beoogde project *Alhambra* in de gemeente Nijmegen. Daar brengt men beelden, de kunst en circus bijeen. De activiteiten vragen tijd en de juiste context: de grond moet bouwrijp worden gemaakt en er moeten netwerken worden gebouwd.

Het valt op dat veel jonge mensen door de actieprogramma's kansen krijgen om dingen te maken, zoals *Ish* in Amsterdam, *Paradox* in de provincie Groningen en *Artquake* in de gemeente Haarlemmermeer. Jongeren zijn de leidende factor: zij doen de dingen op hun manier. Door het Actieplan Cultuurbereik krijgen dergelijke initiatieven de kans om tot wasdom te komen.

Bestuurlijke en financiële sturing

Het actieplan cultuurbereik stimuleert de ontwikkeling van verschillende organisatievormen. Vooral binnen het onderdeel cultuurbereik experimenteren gemeenten en provincies met verschillende aanpakken. Een veel gebruikt model is de subsidiepot waarbij instellingen aanvragen kunnen indienen terwijl de gemeente of provincie nauwelijks regisseert. In een ander model betreft men het middenveld. Het middenveld zijn de cultuur-, welzijns en onderwijsinstellingen, waarvan de vertegenwoordigers bijvoorbeeld een inhoudelijk sturende rol krijgen. Het komt ook voor dat ambtenaren zelf deze rol op zich nemen, soms ook uit noodzaak bij gebrek aan een actief middenveld. Het lerend vermogen van de overheden binnen het Actieplan Cultuurbereik kan niet worden onderschat. Verschillende plaatsen brengen al na één of twee jaar correcties aan in de modellen. Hoe dan ook, geen enkel model is op voorhand de beste, omdat geen gemeente of provincie gelijk is. Deze diversiteit spiegelt zich in de organisatievormen die zijn gekozen. Toch is er iets dat de meeste aanpakken met elkaar gemeen hebben. Flexibiliteit is het woord. De winst van het Actieplan Cultuurbereik is dat gemeenten en provincies daardoor beschikken over middelen die ze flexibel kunnen inzetten. Dat maakt het mogelijk om adequaat in te kunnen springen op nieuwe initiatieven of wensen onder de bevolking.

De manier waarop provincies omgaan met hun regiefunctie vraagt bijzondere aandacht. Vooral omdat de plaats van de kleinere niet rechtstreeks door het Ministerie van OCW gefinancierde gemeenten daarin van belang is. Bij de provincies maken we ruwweg

een onderscheid tussen vier modellen: het Gelderse model, het Limburgse model, het Groningse model en het Overijsselse model.

In Gelderland heeft men gekozen voor een gebiedsgerichte aanpak. In twee regio's die nog nauwelijks over cultureel aanbod beschikken loopt een proef. De provincie stelt middelen en een projectcoördinator beschikbaar voor regionale projecten. De projectcoördinator begeleidt het project en moet het oorspronkelijke subsidiebedrag zien te vermeerderen.

In Limburg heeft elke regio een andere aanpak. Door de regio's het initiatief te laten, streeft de provincie vergroting van partnerschap na. Regio's moeten het bedrag dat de provincie inzet matchen. De provincie spoort de gemeenten aan tot samenwerken met buurgemeenten en tot het voeren van cultuurbeleid. Regiomanagers hebben daarin een essentiële aansporende en adviserende rol.

In de provincie Groningen werkt men met regioplannen. Deze vorm van regie bestaat al langer dan het actieplan. De provincie is verdeeld in vier regio's die in samenwerking met de bewoners hun eigen cultuurplan maken, daarbij bijgestaan door de provincie.

De provincie Overijssel wijkt af van de drie modellen die zojuist genoemd zijn. De provincie wil zich juist niet op de gemeenten richten, maar op de culturele instellingen. Men betreft inwoners en vertegenwoordigers van organisaties via oplopen. Dat gebeurt wanneer nodig ook in dorpen.

Het is duidelijk dat er kosten gemoeid zijn met het coördineren, regisseren en ook beoordelen van activiteiten. Het Ministerie van OCW heeft bepaald dat men niet meer dan 7 procent van de middelen aan overheadkosten mag besteden. Reden is dat zoveel mogelijk geld ten goede moet komen aan de activiteiten. Het is een begrijpelijk standpunt. Het kan niet de bedoeling zijn dat een provincie of gemeente de personele problemen oplost met actieplanmiddelen. Toch hebben veel gemeenten het signaal afgegeven dat ze meer geld nodig hebben voor deze overhead. De commissie heeft vastgesteld dat het knelpunt vooral ligt bij de kleinere gemeenten, dus die gemeenten die via de provincie deelnemen aan het Actieplan Cultuurbereik. Deze gemeenten hebben weinig ambtelijke capaciteit voor cultuur en een zeer beperkt cultuurbudget. De overheadkosten zijn relatief hoog, omdat het organiseren van een paar activiteiten van 2000 euro bijna net zoveel inspanning vraagt als de organisatie van activiteiten met een tienvoudig budget.

De provincies hebben de sleutel voor de oplossing van dit probleem. Zij zullen maatwerk moeten leveren in de ondersteuning van deze kleine gemeenten. In Groningen en Limburg gebeurt dat bijvoorbeeld door middel van regioplannen en regiomanagers. In de provincie Noord-Brabant gebeurt dat zeer beperkt. Deze provincie richt zich voornamelijk op de vijf rechtstreeks deelnemende grotere steden in de provincie.

Het financiële model van het Actieplan Cultuurbereik, waarbij gemeenten en provincies de door het rijk ingezette middelen matchen met eenzelfde bedrag, blijkt te werken als multiplier van cultuurgeld. Matching is een verleidingsinstrument dat gemeenten en provincies zelf ook hanteren in hun actieprogramma's. Veel provincies vragen niet rechtstreeks deelnemende gemeenten om te matchen met de provincie. Ook hier is maatwerk weer belangrijk, want niet alle gemeenten zijn in staat om te matchen. Noord-Holland maakt om die reden gebruik van een oplopende matching. Het eerste jaar hoeven de gemeenten niet te matchen, het tweede jaar matchen ze 25 procent, oplopend naar 75 procent in het laatste jaar. De percentages hangen af van de mogelijkheden die de gemeente heeft. Deze vorm van matching is niet gericht op een volledige afbouw van de provinciale subsidie, maar probeert waar nodig maatwerk te bieden.

Maar ook instellingen leggen geld bij. In Limburg vraagt de provincie aan instellingen om de helft van de benodigde financiering zelf bij te leggen. In veel programma's vindt matching in natura plaats, zoals in het project Museum en School in Leiden. De zeven deelnemende musea nemen ruim 40 procent van de kosten voor hun rekening. Zij leveren deze bijdrage in natura door de inzet van educatief medewerkers bijvoorbeeld.

2 Cultuurbereik

Het onderdeel cultuurbereik vormt in alle opzichten het hart van het actieplan. Het is het nieuwste onderdeel van het Actieplan Cultuurbereik. Provincies en gemeenten kunnen bij de andere onderdelen nog teruggrijpen op wat ze voorheen al deden. Bij het onderdeel cultuurbereik moet men echt iets nieuws bedenken en het laat dan ook de meeste variatie zien. Afhankelijk van ambitieniveau en de lokale of regionale situatie is gekozen voor verschillende aanpakken. In de vorige paragraaf hebben we daar al woorden aan gewijd. De attitudeverandering die op veel plekken plaatsvindt kost veel tijd. De verandering in publieksbereik die het tot gevolg zou moeten hebben, kan de visitatiecommissie moeilijk vaststellen. Ook dat heeft tijd nodig en is pas goed meetbaar over de volledige periode van vier jaar. De onderzoekers van de Erasmusuniversiteit die de landelijke monitor verzorgen, kunnen daar in 2005 wellicht meer licht op werpen.

Versterking van de programmering

De doelstelling versterking van de programmering richt zich ook op de versterking van de culturele programmering in traditionele accommodaties die daar eigenlijk voor bedoeld zijn, zoals schouwburgen en concertzalen. De visitatiecommissie heeft daar weinig van gezien bij haar bezoeken in het land. Er is bij deze podia wel een grotere alertheid voor het publiek merkbaar. Men speelt in op CKV-bonnen en organiseert een *Rondje cultuur* of een *CKV-ontmoetingsdag* voor CKV-leerlingen. Maar een werkelijke versterking van de culturele programmering komt sporadisch voor. In Haarlem is dat wel gelukt. Daar werken podia als De Toneelschuur, Het Patronaat, de Stadsschouwburg en het Concertgebouw samen in het project *De stad als Podium*. Het project streeft naast publieksbereik ook een kwalitatieve verbetering van het aanbod na. De directeur van de Stadsschouwburg vindt het actieplan een zegen, want er ontstaat ruimte voor dat wat in Nederland al veel eerder normaal had moeten zijn. Hij bedoelt het openstellen van grote culturele instellingen

voor samenwerking met andere instellingen, voor nieuw aanbod en voor nieuwe publieks-groepen.

Nieuw aanbod is overigens lang niet altijd in voldoende mate aanwezig om op de traditionele podia te programmeren. Lokale producties zijn veelal niet rijp genoeg voor deze podia. Het is opvallend dat maar weinig podia nieuw aanbod importeren vanuit andere plaatsen in Nederland of vanuit het buitenland. In Dordrecht heeft schouwburg Kunstmin samenwerking gezocht met een impresariaat voor niet-westerse muziek waardoor ze ook artiesten uit het buitenland kan programmeren. Op deze wijze weet de schouwburg toch tot een andere programmering te komen.

Bestaand aanbod onder de aandacht van een groter en breder publiek brengen, is ook een doelstelling van het Actieplan Cultuurbereik. Op veel plaatsen gebeurt dit vooral in het kader van Cultuur en School. De meeste gemeenten hebben bijvoorbeeld een *CKV-ontmoetingsdag* of een *Rondje cultuur* in hun programma's opgenomen. Op deze dag kunnen alle leerlingen die het vak Culturele en Kunstzinnige Vorming volgen kennismaken met het culturele aanbod in de stad.

Bij de deelnemende accommodaties valt op dat de meest bijzondere initiatieven plaatsvinden op onverwachte plekken. In een tuinkas, tramremise of moskee bijvoorbeeld. Opvallend is de deelname van bibliotheken in de programma's. De bibliotheek is vrijwel zonder uitzondering de best bezochte en meest laagdrempelige culturele instelling van gemeenten. Er is een groot verschil zichtbaar tussen de inzet van bibliotheken in het zuiden van het land en in het noorden. In het noorden spelen de bibliotheken een belangrijke en vaak ook coördinerende rol in het actieprogramma. Reden is waarschijnlijk het ontbreken van een voldoende fijnmazige culturele infrastructuur. In het zuiden is dat veel minder het geval. Een ander veel voorkomend podium is het buurt- of jongerencentrum. Het werken met en op deze podia is zeer arbeidsintensief. Culturele initiatieven krijgen met een geheel ander netwerk te maken.

Men maakt niet of nauwelijks gebruik van lokale en regionale media. Niet als communicatiemiddel over cultuur en ook niet als drager van culturele inhoud. Dat is een gemiste kans, omdat deze media goede mogelijkheden bieden om bepaalde doelgroepen te bereiken. Regionale omroepen hebben wel een culturele opdracht van rijkswege.

De doelstelling versterking van de programmering blijkt niet zo geschikt om de culturele programmering van traditionele en grote podia te versterken. Het Fonds Podium-programmering en Marketing (FPPM) is na de totstandkoming van het actieplan met dit doel opgericht met aanzienlijke middelen. Het fonds ziet een duidelijke samenhang tussen zijn activiteiten en het Actieplan Cultuurbereik. Een aantal doelstellingen komt overeen, namelijk de algemene doelstelling cultuurbereik en de doelstelling versterking van de programmering. Een belangrijk middel om die doelstellingen te bereiken is de samenwerking tussen podia onderling en tussen podia en podiumkunstenaars. Het FPPM richt zich met zijn marketingdoelstelling op publieksbenadering en het verwerven van nieuw publiek. Provincies, gemeenten en podia blijken niet precies te weten wanneer ze aanspraak kunnen maken op actieplanmiddelen en wanneer op middelen uit het fonds. Het FPPM is op zoek naar een manier waarop actieplan en fonds elkaar kunnen aanvullen. Het spreekt daarover onder meer met de provincies.

De visitatiecommissie constateert dat de samenwerking tussen podia die het fonds beoogt, nog niet in alle provincies en gemeenten van de grond komt. Kleine podia komen zowel bij het actieplan als bij het FPPM nog onvoldoende aan bod. De diversiteit van de culturele infrastructuur in Nederland maakt dat eigenlijk maatwerk nodig is. Het Actieplan Cultuurbereik geeft vooral impulsen aan de ontwikkeling van lokaal aanbod en aan lokale programmering. Die komen meestal niet op de grote podia terecht, daar is het nieuwe aanbod niet rijp genoeg voor. Het is maar zeer de vraag of een grotere inzet op culturele programmering binnen het actieplan zijn vruchten zal afwerpen. Daarvoor schieten de middelen tekort en zou de aandacht te versnipperd raken. Met de komst van het FPPM is de doelstelling versterking van de programmering in het actieplan eigenlijk overbodig geworden.

Het FPPM zou in de toekomst wellicht meer maatwerk kunnen bieden voor kleine initiatieven en kleine podia door intensiever met provincies en gemeenten af te stemmen.

Ruim baan voor culturele diversiteit

Een aantal gemeenten en provincies vat culturele diversiteit breder op dan aandacht voor multicultureel aanbod of allochtone doelgroepen. Vooral buiten de randstad benoemt men doelgroepen als ouderen, dorpsbewoners en gehandicapten. In Ede en Zeeland noemt men de christelijke diversiteit in deze context. Zo geïnterpreteerd kan de doelstelling ook vruchten afwerpen op plaatsen waar nu eenmaal weinig allochtonen wonen. Soms komt het geforceerd over wanneer zulke plaatsen grote inspanningen verrichten om een hele kleine groep Turken of Marokkanen te bereiken.

Cultuur is vaak het voertuig om de betreffende doelgroepen te laten deelnemen aan en te integreren in de maatschappij. Het Nederlands Textielmuseum in Tilburg organiseert bijvoorbeeld het project *Vrouwen en hun wijken*. Het is gericht op de bewoners van de wijk waarin het museum staat. Twintig vrouwelijke wijkbewoners, het merendeel van allochtone afkomst, maken in het museum onder begeleiding van een kunstenaar een kunstwerk van textiel. Het werk is bestemd voor de Hasseltse Kerk in de wijk. Het gaat daarbij nadrukkelijk niet alleen om het artistieke product, maar ook om het artistieke en sociale proces.

Het erkennen van cultuurverschillen en het overbruggen daarvan blijkt de sleutel tot succes bij de verbreding van het publieksbereik. Hoewel de verschillen onder jongeren niet zo groot zijn. Bij het bereiken van verschillende groepen moeten instellingen niet alleen denken aan deze groepen als mogelijke publieksgroep. Ook in de adviescommissies kunnen vertegenwoordigers van deze groepen zitting hebben. Op verschillende plaatsen heeft men pogingen gedaan om diversiteit ook in deze commissies te weerspiegelen. Het landelijke project Atana bemiddelt bij de samenstelling van besturen en adviescommissies met als oogmerk de diversiteit daarbinnen te bevorderen.

Op een aantal plaatsen betreft men de Turkse, Marokkaanse of een andere gemeenschap bij de voorbereiding en uitvoering van een project. In die gevallen blijkt het veelal minder vruchtbaar om met zelforganisaties of belangenorganisaties te werken. Deze organisaties hebben weinig ervaring op het culturele vlak en ze omvatten niet alle geledingen binnen de groepen die men wil bereiken. Jonge allochtonen zijn bijvoorbeeld vaak niet vertegenwoordigd in deze groepen. Bovendien herbergen ze veelal niet de cultureel actieve en geïnteresseerde migranten waar men naar op zoek is. Om de brug te slaan naar deze doelgroepen moet juist gezocht worden naar de cultureel gemotiveerden in deze gemeenschappen.

Het Actieplan Cultuurbereik biedt nieuwe groepen en kunstenaars ook de mogelijkheid om nieuw cultureel aanbod te ontwikkelen. Waar het op aankomt is dat deze mensen de ruimte krijgen om "hun ding" te doen. Ook wanneer dat niet helemaal beantwoordt aan de verwachtingen die men vanuit een westers cultuurperspectief heeft. Overigens geldt dit niet alleen voor allochtone doelgroepen, maar ook voor jongeren.

Onervaren groepen en kunstenaars kunnen worden ondersteund door ze coaching aan te bieden waar nodig. Dit kan gebeuren op lokaal niveau, zoals in de stad Groningen waar gescoute talenten op maat coaching krijgen aangeboden. Maar er zijn ook mogelijkheden op landelijk niveau. De Phenix Foundation biedt algemene professionaliteitstrainingen en coaching op maat. De kring van bemiddelaars van de Phenix Foundation heeft contacten in het hele land. Het is opvallend dat men in veel gemeenten en provincies nog onbekend was met deze organisatie.

De amateurkunst is de meest gedemocratiseerde sector in de cultuurwereld. Alle sociale lagen van de bevolking zingen, musiceren en schilderen. Ook amateurkunstenaars uit migrantenkring zijn zeer actief. Zij maken echter nauwelijks gebruik van de voorzieningen en subsidies die daarvoor beschikbaar zijn. Instellingen voor amateurkunst, zoals muziekscholen, weten deze mensen veelal niet te bereiken. Het Actieplan Cultuurbereik heeft op sommige plaatsen tot meer toenadering geleid. Het zogenaamde vierfasenplan in de stad Groningen brengt allochtone en jonge amateurkunstenaars in contact met traditionelere amateurkunst- en kunsteducatie-instellingen en ook met professionals. Professionals kunnen een brugfunctie vervullen naar amateurkunstenaars. Projecten waarin één of meer culturele professionals samenwerken met amateurs, ervaren zowel professionals als amateurs als zeer inspirerend. Amateurkunstenaars krijgen hierdoor een kwaliteitsimpuls. Theaterhuis Alba in Den Haag is een goed voorbeeld hiervan.

Investeren in de jeugd

Het meest opvallende in alle stedelijke en provinciale actieprogramma's is de aandacht voor jongeren. Investeren in de jeugd is in alle opzichten de kern van het Actieplan Cultuurbereik. In de doelstellingen versterking van de programmering, ruim baan voor culturele diversiteit en zichtbaar maken van het culturele vermogen zijn jongeren veelal de doelgroep en de initiatiefnemers. Het onderdeel Cultuur en School staat geheel in het teken van cultuuroverdracht aan jonge mensen. Het Actieplan Cultuurbereik lijkt een ode aan de jeugd te willen brengen en slaagt daar wonderwel in.

De commissie heeft heel veel rap, hiphop, video en breakdance gezien in de 30 steden en 12 provincies. Met dit aanbod sluiten de culturele aanbieders aan bij jongerenculturen. En dat werkt. Eén vraag kreeg de commissie soms aarzelend voorgelegd: "moeten we de jongeren misschien ook iets anders laten zien dan de cultuur die hen zo eigen is?" In Leiden hadden de docenten die een videoclip maakten verder willen gaan dan de beelden en muziek die de jongeren al zo goed kennen. Ze zouden graag meer ruimte zien voor jongeren om ook verdieping in kunst en cultuur te zoeken. Op die manier zouden jongeren zelfs geïnteresseerd kunnen raken in een professionele culturele carrière. Die verdieping is eigenlijk een tweede stap. Om jongeren te interesseren, zul je moeten beginnen bij de cultuur die hen eigen is. In Nijmegen bezochten jongeren daarom met de filmcamera in de hand het museum.

We hebben in de programma's grofweg twee wegen gezien om jongeren te bereiken. Allereerst via het onderwijs. Door de jongeren op school op te zoeken of door scholen uit te nodigen, heb je als culturele instelling gegarandeerd het grootste bereik van jongeren tot 16 jaar. De tweede weg loopt vaak via sociaal-culturele instellingen als buurthuizen en JOP's. Deze weg krijgt voor het eerst een impuls door het Actieplan Cultuurbereik. Er moeten nieuwe netwerken worden opgebouwd en dat maakt het tot een arbeidsintensief proces. Niettemin hebben we veel enthousiasme aangetroffen voor de nieuwe samenwerkingsvormen die zo ontstaan.

Het is een handicap dat de aandacht voor cultuur in de afgelopen decennia in het onderwijs is verslapt. De aandacht en investeringen in welzijns- en jongerenbeleid zijn verdamppt. Er zijn gaten gevallen in het geheel aan sociale en culturele voorzieningen in de wijken. De aandacht voor het ene gaat in het overheidsbeleid vrijwel altijd ten koste van iets anders. Gelukkig neemt de belangstelling inmiddels weer toe. Er is wellicht reden voor optimisme. Zeker nu jongeren weer in de belangstelling staan bij het kabinet en de departementen de handen ineen hebben geslagen met *Operatie Jong*.

Zichtbaar maken cultureel vermogen

De doelstelling zichtbaar maken van het cultureel vermogen heeft vrijwel altijd betrekking op cultureel erfgoed. Een hele enkele keer doelt een gemeente of provincie op het cultureel vermogen van de burgers en dan vallen de doelstellingen ruim baan voor culturele diversiteit en investeren in de jeugd er ook onder. Hier beperken we ons tot cultureel erfgoed. Niet elke gemeente of provincie heeft deze doelstelling in het programma opgenomen. Maar op die plaatsen waar cultureel erfgoed een rol speelt, is het wel opgenomen. Opvallend is dat erfgoedprojecten vaak cultuureducatief zijn en binnen het onderdeel Cultuur en School vallen. Monumenten en archeologie komen niet of nauwelijks aan de orde. Het zijn voornamelijk musea en in mindere mate archieven die deelnemen aan projecten.

Musea hebben al veel langer ervaring met publieksbereik dan archieven. Zo moeten veel archieven de digitaliseringsslag nog maken die musea al eerder hebben gemaakt. Digitalisering van collecties en informatie kan de afstand tussen de erfgoedinstelling en het publiek verkleinen. Het vraagt een naar buiten gerichte houding die je bij enkele deelnemende archieven, zoals het Dordrechts Archief en het Noordelijk Audiovisueel Archief (NAVA), in Drenthe, Groningen en Friesland, ziet ontstaan. De inwoner die geïnteresseerd is geraakt in de geschiedenis van zijn straat moet zijn informatie zien te vinden bij verschillende archieven en bibliotheken, de stadsarcheoloog, het gemeentelijk museum en de plaatselijke monumentenvereniging. Het is noodzakelijk dat erfgoedinstellingen samenwerken om erfgoed toegankelijk te maken voor een breed publiek. Maar die samenwerking staat nog in de kinderschoenen. Het landelijke project *erfgoed bereikbaar* stelt aan de provincies geld beschikbaar om te investeren in deze samenwerking gericht op

publieksbereik. Het project roept kennelijk nauwelijks associaties op met het Actieplan Cultuurbereik, want de commissie heeft hier niet zoveel over gehoord.

Er is inmiddels een aantal provinciale erfgoedhuizen en regionale historische centra. De regionale historische centra zijn fusies tussen rijksarchieven en provinciale- en gemeentearchieven waarbij soms ook bibliotheken zijn betrokken. Deze organisaties zitten veelal nog midden in het fusieproces en richten hun aandacht vooral naar binnen. Ook de bibliotheken zitten in een proces van grote infrastructurele wijzigingen. Op sommige plaatsen maakt men een verbinding tussen deze processen en het actieplan. Het actieplan kan een impuls geven aan het proces of het verdiepen door alvast samen dingen uit te proberen. In Friesland werken 8 musea en 2 archieven samen aan het project *Pake en Beppe*. Het is zo succesvol dat het volgende jaar 25 musea en archieven willen meedoen.

Het actieplan kan dus een impuls geven aan de sectoroverstijgende samenwerking binnen de erfgoedsector. De wens van de verschillende erfgoedkoepels is dat de provincie hierbij een sterkere rol op zich neemt. De visitatiecommissie sluit zich hierbij aan.

Culturele planologie op de agenda zetten

Culturele planologie is een nieuw beleidsthema gericht op de culturele aspecten van ruimtelijke ordeningsprocessen. Het is het meest diffuse thema binnen het Actieplan Cultuurbereik. De meeste gemeenten en provincies weten zich er dan ook geen raad mee. Soms wordt kunst in de openbare ruimte vereenzelvd met culturele planologie. IPO, VNG en OCW hebben in 2000 bestuurlijk afspraken over het actieplan gemaakt. Volgens deze afspraken gaat het bij culturele planologie om het leggen van verbindingen tussen architectuur, archeologie, kunst in de openbare ruimte, gebouwde monumenten en historisch en geografisch landschappelijke elementen.

In de praktijk zien we twee vormen van culturele planologie. Binnen de actieprogramma's hebben we enkele projecten gezien waarin beeldende kunst in relatie wordt gebracht tot ruimtelijke ordeningvraagstukken. Voorbeelden zijn het project *Onrustig Laagland* in Gelderland, *Zangsporen* in de provincie Utrecht en *Cultuur in Vathorst* in Amersfoort. In de nieuwe VINEXwijk Vathorst wil de gemeente kunstenaars van verschillende disciplines al in de denkfase betrekken bij de nieuwe wijk. Zo hoopt men vanaf het begin invulling te kunnen geven aan het culturele leven van Vathorst. Het landelijke project *Belvedere* richt zich juist op cultuurhistorie als uitgangspunt voor ruimtelijke planvormingsprocessen. Belvedere is een gezamenlijk project van de ministeries van VROM, LNV, VWS en OCW. Er is een projectbureau dat gemeenten en provincies ondersteunt, onder meer met een stimuleringsbudget voor voorbeeldprojecten van 4,25 miljoen euro per jaar. Het accent ligt op ruimtelijk beleid en de manier waarop cultuurhistorische aspecten daarin mee kunnen worden genomen. De VINEXwijk Leidsche Rijn in Utrecht is een voorbeeld van een project waarbij archeologische vondsten en vindplaatsen een plek hebben gekregen in de nieuwe wijk. Het projectbureau laat weten dat het moeilijk is een positie te veroveren en het culturele argument in te brengen in de wereld van de ruimtelijke ordening. Economische en politieke doelstellingen wegen altijd zwaarder.

Dat culturele planologie niet aanslaat in de stedelijke en provinciale programma's heeft wellicht te maken met het feit dat gemeenten en provincies over het actieplan voornamelijk communiceren met kunstenaars. Ze doen dat veel minder met mensen uit de wereld van de ruimtelijke ordening. Ongetwijfeld speelt de complexiteit van de materie ook een rol.

Het Actieplan Cultuurbereik is kennelijk niet het geschikte instrument. Er is een constante deskundige inzet nodig op dit onderwerp, zoals dat nu bij het landelijke projectbureau Belvedere gebeurt. De doelstelling Culturele planologie op de agenda zetten moet je daar plaatsen waar de beste kansen liggen en dat is niet in het Actieplan Cultuurbereik. Het is de moeite waard om te onderzoeken of en hoe dit onderwerp bij het projectbureau Belvedere aangehaakt zou kunnen worden. Voor deze verbreding van de eigen doelstellingen moet het projectbureau expertise op het terrein van beeldende kunst en publieksbereik in huis halen en een flinke dosis enthousiasme daarvoor.

3 Cultuur en School

Cultuur en School loopt als project al sinds 1997. Aanvankelijk vooral gericht op projecten van culturele instellingen voor het onderwijs. Inmiddels steeds meer gericht op het onderwijs zelf door stimulering van vraagsturing vanuit de scholen en de doorgaande leerlijn bijvoorbeeld. De samenwerking tussen scholen en culturele instellingen is van groot belang om vraag en aanbod goed op elkaar aan te laten sluiten. De gescheiden werelden van onderwijs en cultuur, zowel in beleid als in uitvoering, maken dat er echter niet makkelijker op. Het maakt veel uit of de intermediaire instellingen, de kunstencentra en steunfunctie-instellingen, onder de gemeentelijke of provinciale dienst onderwijs vallen of onder de dienst cultuur. Vraagsturing door scholen zal pas echt van de grond komen wanneer daarvoor deskundigheid, tijd en geld beschikbaar is op de scholen.

Vraagsturing

Scholen moeten in staat zijn zelf hun vraag te bepalen. Daar is specifieke deskundigheid, capaciteit, tijd en geld voor nodig. Aan alle vier ontbreekt het in het onderwijs. Mogelijkheden voor lokale en regionale cultuursubsidies bereiken scholen niet altijd. Docenten die op school culturele activiteiten willen ontwikkelen, zijn vaak niet op de hoogte van deze subsidiemogelijkheden. Er zijn grote verschillen zichtbaar tussen de scholen onderling. De ene school organiseert het zo dat de docenten extra uren mogen besteden aan culturele activiteiten. Soms gooien scholen de lesroosters rigoureuus om, zodat leerlingen een hele dag aan een toneelstuk kunnen werken. De andere school zegt hiertoe geen mogelijkheden te hebben. Ook is er een verschil naar type onderwijs. Onderwijzers op basisscholen zijn minder goed in staat om een cultureel programma te organiseren dan de docenten in het voortgezet onderwijs. Waarschijnlijk heeft dat te maken met het gebrek aan vakdocenten in het primair onderwijs.

Het Ministerie van OCW heeft eind 2002 aangekondigd extra geld uit te trekken om kunstenaars en andere professionals uit de culturele sector als vakleerkracht in te zetten op de basisscholen. Er loopt al een pilotproject *Kunstenaars in de klas* in Tilburg, Groningen, Rotterdam, Enschede en Amsterdam. Om de docenten al tijdens hun opleiding beter voor te bereiden op cultuureducatie is er ook een pilotproject voor PABO-studenten. Zij krijgen sinds kort cultuurvouchers waarmee ze cultuurbezoeken kunnen financieren. Ook de studenten van de lerarenopleidingen zullen vanaf 2005 vouchers ontvangen.

Op verschillende plaatsen vervullen PABO-studenten een rol in de actieprogramma's. In zowel Hengelo als Almere doen ze dat door rondleidingen voor leerlingen te verzorgen bij tentoonstellingen.

Doorgaande leerlijn

De doorgaande leerlijn voor cultuureducatie in het onderwijs vraagt bijzondere aandacht. Op veel plaatsen valt een gat tussen het primair onderwijs en de bovenbouw van het voortgezet onderwijs. De bedoeling van de doorgaande leerlijn is dat leerlingen van het begin van de basisschool tot het einde van het voortgezet onderwijs met cultuur in aanraking komen. Tijdens de basisvorming bereikt men echter lang niet alle leerlingen. Van rijkswege zijn weliswaar sinds kort CKV-vouchers beschikbaar voor gezamenlijk bezoek aan culturele instellingen, maar dit is niet verplicht. De scholen moeten de vouchers bij het ministerie aanvragen door een onderliggend plan voor te leggen. In 2001 maakte ongeveer 80 procent van de scholen hiervan gebruik.

Leerlingen die door opbouwende programma's als *Kunstmenu's* en *Museum en School* zes jaar lang met cultuur in aanraking komen, raakt men kwijt. Sommige gemeenten en provincies zijn zich zeer bewust van het gat dat valt tussen het primair onderwijs en de bovenbouw van het voortgezet onderwijs waar het vak CKV wordt gegeven. Men ontwikkelt bijvoorbeeld cultuurtrajecten voor de basisvorming, zoals in Drenthe, Overijssel, Emmen en Delft. Men mist echter een consequente en overkoepelende visie op de doorgaande leerlijn vanuit de overheid.

Het Ministerie van OCW heeft eind 2002 aangekondigd ruimere mogelijkheden voor cultuur in de basisvorming te zullen bieden. Dat wil ze doen in de vorm van werkplaatsen waar de leerlingen kunst- en cultuurvakken geïntegreerd krijgen aangeboden. Voor vmbo-leerlingen zou dit een goede stimulans kunnen zijn, omdat werkplaatsen aansluiten bij de ambachtelijke belangstelling die velen onder hen hebben.

Als men een doorgaande leerlijn voor cultuureducatie echter serieus zou willen realiseren, dan zijn minder vrijblijvende maatregelen nodig. De overheid zal cultuureducatie dan steviger moeten verankeren in het onderwijsbeleid.

Samenwerking tussen cultuur en onderwijs

Scholen die zelf op zoek zijn naar cultureel aanbod krijgen niet altijd wat ze willen. Ze zien zich ofwel geconfronteerd met te weinig aanbod, in provincies als Zeeland en Flevoland, of met een overaanbod, zoals in de vier grote steden. In beide gevallen kan een intermediaire organisatie uitkomst bieden. Bijna elke stad heeft een steunfunctie-instelling die een rol speelt bij het in contact brengen van scholen en culturele instellingen. Hoe meer scholen zelf in staat zijn de vraag te formuleren, hoe minder bepalend dergelijke loketten zijn. Zolang scholen nog niet in staat zijn zelf de vraag te ontwikkelen, kunnen intermediaire instellingen een positieve rol spelen doordat er een gezamenlijk leereffect ontstaat. Daarbij kun je denken aan het gezamenlijk formuleren van de vraag of het aanpassen van het aanbod aan de wensen.

In veel provincies en gemeenten is slechts één steunfunctie-instelling beschikbaar voor scholen en culturele instellingen. Daardoor ontstaat een vorm van monopolisme. Vaak kunnen het er niet meer zijn, omdat er te weinig geld, te weinig aanbod en te weinig afname is. In een ideale situatie zou er geen intermediair nodig zijn, maar de praktijk is nu eenmaal anders. Overigens zou een netwerk voor cultuureducatie in de stad en regio hoe dan ook wenselijk zijn voor een goede afstemming tussen vraag en aanbod.

Wanneer een instelling niet beschikt over een educatief medewerker ervaren scholen dat als een gemis. Culturele instellingen zouden meer kennis moeten ontwikkelen over de manier waarop hun product een rol kan spelen in cultuureducatie. Uiteraard is het door de omvang van culturele instellingen niet altijd mogelijk en nodig om voor elke instelling

een educatief medewerker aan te stellen. Maar het is wel mogelijk om dergelijke expertise gezamenlijk in huis te halen. Dit werkt bovendien de samenwerking tussen instellingen in de hand.

Prioriteiten

Van de inhoudelijke prioriteiten vmbo, erfgoed en culturele diversiteit zijn vooral de laatste twee nog steeds onderbelicht. Kansen liggen er in het vmbo. Steeds meer cultuur-educatieprojecten zijn ook op het vmbo gericht. Deze leerlingen vragen weliswaar een andere benadering dan havo/vwo-leerlingen, maar die inspanning blijkt zeer de moeite waard. Gemiddeld volgt zo'n 60 procent van de leerlingen dit type onderwijs, in de grote steden oplopend tot 85 procent. Daarmee levert het vmbo de omvangrijkste groep leerlingen. Ook omdat juist deze jongeren veelal van huis uit minder met cultuur in aanraking komen, ligt hier een grote uitdaging. Veel docenten en culturele instellingen vinden de beeldvorming over de vmbo-leerlingen negatiever dan nodig. Medewerkers van musea in Leiden constateerden dat tegen hun verwachting in juist deze jongeren heel inspirerend zijn om mee te werken. Zij zijn bijvoorbeeld veel extrovertter dan havo/vwo-leerlingen. Je moet echter wel rekening houden met de korte spanningsboog van deze leerlingen. Veel instellingen hebben de ervaring dat je alles kunt aanbieden aan vmbo-leerlingen, maar dat het gaat om de manier waarop. Het is dan ook te hopen dat de koudwatervrees voor het werken met vmbo-leerlingen die bij veel instellingen bestaat, snel verdwijnt.

Erfgoedprojecten in de actieprogramma's cultuurbereik zijn meestal erfgoededucatieprojecten in het kader van Cultuur en School. Erfgoededucatie wordt vaak in samenwerking met musea en archieven georganiseerd, maar die zijn niet altijd in de buurt. Het gebeurt echter nog maar mondjesmaat in de actieprogramma's dat ook archeologische of gebouwde monumenten, oudheidkamers en particuliere verzamelingen deel uitmaken van het educatieprogramma. In Elburg, Gelderland, onderzochten leerlingen de geschiedenis van een historische familie, die vanaf de 17de eeuw in Elburg heeft gewoond. De leerlingen hebben door middel van een bezoek aan het huis waar de familie woonde, een bezoek aan het archief en een diaproject in de stad de familiehistorie uitgeplozen. Een aantal gemeenten vindt het een positief punt van het actieplan dat scholen zich meer richten op het culturele aanbod dat zich om de hoek bevindt. Toch denkt men daarbij eerder aan de plaatselijke kunst dan aan het plaatselijke erfgoed.

De prioriteit culturele diversiteit denkt men vaak in te vullen door het aantal vmbo-leerlingen dat met de activiteiten bereikt wordt te vergroten. Een groot deel daarvan is immers van niet-Nederlandse afkomst. Maar bij deze prioriteit gaat het ook om de inhoud van het culturele project. Er zijn wel voorbeelden van, zoals het project met de veelzeggende naam *Diversiteit* op het Regionaal Opleidings Centrum (ROC) het Horizoncollege in Alkmaar. Twee groepen leerlingen werkten daarin samen aan een cultuurproject. 25 leerlingen uit de internationale schakelklas en een even grote groep van de sociaal-pedagogische en sociaal-culturele opleidingen. In het project verbeeldden beide groepen het thema Wat valt jou op in Nederland? en confronteerden elkaar daarmee.

Bereikbaarheid

Vooraf buiten de randstad, maar ook in de randstedelijke dorpen, blijkt de financiering van het vervoer naar de centraal gelegen culturele voorzieningen problematisch. De scholen hebben er geen geld voor, de culturele instellingen evenmin. De verschillende overheden besteden hun geld liever aan culturele activiteiten dan aan een busmaatschappij. Wil je het bereik van cultuur vergroten, dan moet het natuurlijk wel bereikbaar zijn. Bereikbaarheid is op dit moment alleen te organiseren op een creatieve manier. Bijvoorbeeld door het creatief gebruik van CKV-vouchers of door slimme arrangementen met busmaatschappijen aan te gaan. Twee oplossingen zijn denkbaar. Het decentraliseren van het culturele aanbod over het land of het bereikbaar maken van het centrale aanbod. Gezien de haken en ogen die aan de eerste oplossing kleven, richten wij ons hier op de tweede oplossing. Eigenlijk zouden culturele instellingen in staat moeten worden gesteld om bereikbaar te zijn, zoals dat ook voor scholen geldt. De voucher is een instrument dat ook hier uitkomst kan bieden. Ofwel door te legitimeren dat CKV-vouchers ook voor vervoer te gebruiken zijn. Ofwel door speciale vervoersvouchers beschikbaar te stellen. Uiteraard gaat het hier wederom om maatwerk. In de steden zal het meestal niet nodig zijn.

4 Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving

De geldstroom BKV bestaat al sinds de jaren tachtig. Met de opname van de geldstroom BKV in het Actieplan Cultuurbereik zijn ook de doelstellingen bijgesteld. Meer dan voorheen is de geldstroom gericht op publieksbereik en cultureel ondernemerschap. De middelen uit de geldstroom liggen al jaren structureel vast bij instellingen. Een verschuiving naar meer cultuurbereik en ondernemerschap komt in veel gevallen neer op een ombuiging van structurele middelen. Gemeenten, provincies en instellingen redeneren vaak vanuit de oude regeling.

Daardoor treden vooral frustraties op de voorgrond en treft de visitatiecommissie soms een defensieve houding aan. Een aantal gemeenten en provincies pakt de handschoen echter met verve op. In Drenthe, Flevoland, Amersfoort, Den Haag en de stad Groningen bijvoorbeeld, zoekt men naar nieuwe wegen om een groter en breder publiek voor beeldende kunst te vinden.

Cultuurbereik

De beeldende kunst is een culturele sector waar het nadenken over publieksbereik nog min of meer in de kinderschoenen staat. Tijdens de bezoeken van de commissie viel het op dat men veel sprak over beeldende kunst, maar weinig liet zien. Niet alle kunstenaars zijn zich bewust van de inspanningen die nodig zijn om het publieksbereik te vergroten. Toch zijn we ook veel enthousiasme bij kunstenaars, ambtenaren en bestuurders tegengekomen.

Op enkele plaatsen, zoals in de gemeente Groningen, ontwikkelt men degelijke digitaliseringsprojecten. Vaak gaat het om het digitaliseren en toegankelijk maken via een website van kunstenaarsdocumentatie. Bij het aanleggen van collecties, zoals bij de kunstuitleen, let men steeds meer op de vraag van het publiek. Een voorbeeld daarvan is Artoteek Zuidoost in Amsterdam. Deze kunstuitleen heeft een werkwijze ontwikkeld voor vraaggericht werken. De kunstuitleen doet dit door publiek, van jong tot oud en van allerlei

nationaliteiten, mee te laten beslissen wat zij inkoop. De kunstuitleen maakt zelf voorselecties en het publiek kiest. Het blijkt dat het publiek ook zonder grote kunstkennis heel goed in staat is kwaliteit te onderscheiden. Op deze manier krijgt de kunstuitleen inzicht in de vraag van het publiek en tegelijk een collectie die daarop aansluit. Tegelijk zijn instellingen die zich bij de collectievorming door de vraag laten leiden zich ervan bewust dat de collecties niet naar een gemiddelde moeten zakken. Er moeten ook complexere en onverwachte kunstwerken in de collectie te vinden zijn. Ook bij projecten met beeldende kunst in de wijken liggen kansen voor publieksbereik. In Amersfoort is het wijkproject *Hangplekken voor moeders* uitgevoerd. De gemeente plaatste door kunstenaars ontworpen banken in de wijk. Bij de ontwerpen werden moeders en kinderen intensief betrokken. Andere goede voorbeelden van beeldende kunst in de wijken zijn te vinden in Ede, het Vleermuizenproject, en in Den Haag.

Cultureel ondernemerschap

Cultureel ondernemerschap is een houding van kunstenaars en culturele instellingen die gericht is op het behalen van zoveel mogelijk rendement, in artistiek, zakelijk en maatschappelijk opzicht. Het vereist durf, openheid en alertheid om mogelijkheden te kunnen benutten. Het vraagt ook een bereidheid om risico's te nemen en om mislukkingen te accepteren.

Er is veel onduidelijkheid over de betekenis van het begrip cultureel ondernemerschap. Zo zijn er gemeenten en provincies die de opvatting huldigen dat een groot aankoopbudget voor kunst bijdraagt aan cultureel ondernemerschap. Wanneer je als overheid veel werken van kunstenaars aankoopt, maak je de kunstenaars minder afhankelijk van subsidie. Dus bevorder je het cultureel ondernemerschap, zo is de gedachte.

Onder kunstenaars en instellingen zijn we wel degelijk cultureel ondernemers tegengekomen. Zoals een groep kunstenaars in Arnhem, G.A.N.G., die zich letterlijk als een ondernemer opstelt. De groep heeft een reisbureau opgericht, waarmee ze reizen organiseert naar de zogenaamde parallele wereld. Deze dagtochten voeren langs IKEA, snelwegen, wegrestaurants en VINEXwijken. G.A.N.G. realiseert kunstactiviteiten en projecten waarvan vele een groot bereik hebben.

Opvallend is het generatieverschil tussen kunstenaars die van de Wet Inkomensvoorziening Kunstenaars (WIK) gebruik maken en zij die dat niet doen. De jonge generatie kunstenaars zoekt veel meer zijn eigen weg en maakt minder gebruik van de WIK. Toch is de belangstelling bij de kunstvakopleidingen om cultureel ondernemerschap in het curriculum op te nemen nog zeer gering. Door meer aandacht voor cultureel ondernemerschap op de kunstvakopleidingen zou de nieuwe generatie kunstenaars meer bagage mee kunnen krijgen.

Een aantal gemeenten en provincies zet een eigen flankerend beleid, zoals dat bij de WIK hoort, ook in voor kunstenaars die niet in de WIK zitten. Dit beleid is erop gericht kunstenaars te ondersteunen bij het opzetten van een renderende beroepspraktijk, bijvoorbeeld door trainingen over de zakelijke kanten van de beroepspraktijk. Ook de kunstenaars die niet van de WIK gebruik maken hebben hier behoefte aan.

Cultureel ondernemerschap heeft ook een andere kant. Er is een spanningsveld tussen maatschappelijke en zakelijke ambities. Kunstenaars die gewend zijn met het bedrijfsleven samen te werken, weten wat ze waard zijn. Ze zijn daardoor soms te duur om door het onderwijs ingehuurd te kunnen worden. Anderzijds zijn er nog veel meer kunstenaars die zich niet zakelijk genoeg opstellen en projectaanvragen indienen waarin hun eigen honorarium niet is opgenomen. Ze voeren projecten dan eigenlijk als vrijwilliger uit, terwijl ze professionele kunstenaars zijn. Zakelijkheid van kunstenaars zou in de actieprogramma's, gelet op de stimulering van cultureel ondernemerschap, juist gehonoreerd moeten worden. Gemeenten en provincies kunnen daar meer aandacht aan besteden door bijvoorbeeld een onderdeel honorarium op te nemen in de aanvraagformulieren waar men veelal mee werkt.

Kunstuitlenen, CBK's, atelier- en beeldenroutes en kunstenaarsinitiatieven

Geld uit de geldstroom BKV gaat vanoudsher vaak naar kunstuitlenen, Centra voor Beeldende Kunst en atelier- en beeldenroutes.

Kunstuitlenen, soms onderdeel van een CBK, blijken steeds meer te doen dan alleen de uitleen van kunstwerken. In de afgelopen jaren zijn ze steeds meer gaan investeren in kunsteducatie. Veel kunstuitlenen onderschrijven dan ook de analyse van het rapport van Berenschot dat in 2001 in opdracht van de Federatie Kunstuitleen (FKU) is gemaakt. Daarin staat dat niet-commerciële kunstuitlenen in sterke mate subsidieafhankelijk zijn, maar tegelijkertijd weinig doen aan kunsteducatie en andere maatschappelijke taken. De kunstuitlenen lijken bezig met het maken van een inhaalslag.

CBK's hebben al langer een educatieve opdracht en spelen ook een belangrijke rol bij het opdrachtgeverschap in de beeldende kunst. Nieuwe mogelijkheden liggen er voor hen op het terrein van kennisbundeling. Zij kunnen zich ontwikkelen tot kenniscentra voor beeldende kunst. STROOM in Den Haag vervult al een dergelijke functie. Dit CBK voert ondersteunend beleid voor Haagse beeldend kunstenaars en werkt ook aan vernieuwing en publieksverbreding door projecten, tentoonstellingen en lezingen.

Atelier- en beeldenroutes bestaan al langer dan vandaag. Op verschillende plaatsen zijn goede voorbeelden van succesvolle atelier- en beeldenroutes. *De atelierroute* in de gemeente Groningen is een voorbeeld van een project dat in zichzelf niet nieuw is, het kreeg wel een stimulans door het actieplan. De route maakt intensieve samenwerking mogelijk. Zo werken de galleries gezamenlijk aan de promotie van de atelierroute.

Kunstenaarsinitiatieven zijn kleine organisaties van kunstenaars die doorgaans buiten het officiële kunstcircuit opereren. Het zijn broedplaatsen voor experiment en uitwisseling. Deze broedplaatsen nemen veelal de fysieke vorm aan van atelierconglomeraten, grote gebouwen met soms wel honderd ateliers. De kunstenaarsinitiatieven zijn gericht op onderlinge samenwerking en bieden ook kansen voor publieksbereik. Zo kunnen de kunstenaars gezamenlijk presentaties en exposities organiseren. Dit gebeurt bijvoorbeeld bij Haagweg 4 in Leiden en De Culturele Werkplaats in Zwolle. Beiden zijn gevestigd in voormalige ambachtsscholen. De activiteiten van kunstenaarsinitiatieven krijgen soms ondersteuning van het actieplan en soms van de Mondriaan Stichting die een speciale regeling voor deze activiteiten heeft.

Kunst in de openbare ruimte en culturele planologie

Op het terrein van kunst in de openbare ruimte zijn goede ontwikkelingen zichtbaar. Soms legt men relaties met culturele planologie. Om kunstenaars al vanaf het begin bij de opbouw van een wijk te betrekken, is een andere omgang met kunstenaars nodig.

Kunstenaars moeten tijdens het proces gesprekspartners zijn. Ook de samenwerking tussen verschillende gemeentelijke of provinciale diensten is cruciaal.

In Drenthe markeert de *Sems Linie* al eeuwen de grens tussen Groningen en Drenthe. Deze linie werd een politieke lijn, de inzet van een strijd om het territorium tussen beide provincies. Een kunstenaar werkte aan een plan om deze linie in een tijd waarin grenzen vervagen, om te vormen tot een verbindinglijn. Het is een gebiedsrenovatieproject geworden, waarin kunst een belangrijke rol speelt. Zoetermeer is een van de eerste steden waar beeldende kunst in de openbare ruimte in de ontwikkeling van de stad is meegenomen. In het Stedelijk Masterplan zijn architectuur en beeldende kunst direct betrokken. Kunst krijgt hiermee een stedelijk en maatschappelijk kader. Amersfoort kent het al eerder genoemde project *Cultuur in Vathorst*. Vathorst is een nieuwe VINEXwijk, waar de gemeente kunst in de openbare ruimte tot stand wil brengen. Het doel is om inhoud te geven aan het culturele leven in Vathorst. Daarom probeert Amersfoort een zo groot mogelijke betrokkenheid van toekomstige bewoners en organisaties te realiseren. De gemeente zal ook andere kunstdisciplines in het proces betrekken.

Deelrapporten

Leeswijzer en verantwoording

De visitatiecommissie cultuurbereik is geen visitatiecommissie in de gebruikelijke zin van het woord. De commissie heeft zich niet laten leiden door vooraf opgestelde standaarden, zij heeft geen cijfers gegeven en haar oordeel heeft geen directe financiële gevolgen voor afzonderlijke gemeenten of provincies. Wat heeft de commissie wel gedaan? Zij heeft telkens in het tijdsbestek van een dag veel gezien en vooral veel gesproken met de mensen die de actieprogramma's uitvoeren en diegenen die gebruik maken van culturele activiteiten die in het kader van die programma's plaatsvinden. Daarnaast sprak de commissie met verantwoordelijke ambtenaren en bestuurders. Dit heeft geleid tot een op de hand gewogen oordeel per gemeente of provincie. Als wij in het vervolg spreken van de visitatiecommissie moet dat als hiervoor begrepen worden.

Voorafgaand aan de bezoeken beschikte de commissie over informatie die zij had opgevraagd of die ongevraagd door de betreffende gemeente of provincie was toegestuurd. De commissie beschikte over het actieprogramma van de gemeente of provincie, de inhoudelijke verantwoording 2001, zoals aan OCW aangeboden, conceptrapporten van de 4 casusgemeenten en 2 casusprovincies die in het kader van het landelijk onderzoek door de Erasmus Universiteit zijn gemaakt en de eerste resultaten van dit landelijk onderzoek. Het materiaal dat gemeenten en provincies zelf inbrachten bestond vooral uit eigen onderzoeken, evaluaties en cultuurnota's. Toch heeft de commissie haar bevindingen primair gebaseerd op wat zij op de dag zelf heeft gezien en gehoord. De informatie vooraf heeft vooral een rol gespeeld bij het richting geven aan de vragen.

De gemeenten en provincies hebben zelf invloed gehad op de inhoud van het dagprogramma. Op basis van een van tevoren vastgelegde structuur voor dit programma deden zij een voorstel. Er waren twee uitgangspunten. Ten eerste: voor elk onderdeel van het actieprogramma werd een minimale tijdsduur uitgetrokken. Ten tweede: de commissie wilde gedurende de dag zoveel mogelijk mensen uit het veld spreken en pas aan het eind van de dag de verantwoordelijke bestuurder en de ambtenaren. De secretaris van de visitatiecommissie en de betreffende gemeente of provincie hadden overleg over de precieze invulling van de dag. In de praktijk verschilden de dagprogramma's onderling veel, wat gezien de diversiteit van de actieprogramma's niet verwonderlijk is.

Bij het bezoek aan de gemeente of provincie is de commissie uitgegaan van de opdrachtformulering van de

opdrachtgevers. Dat was het kader waarbinnen de commissie werkte. In deze opdracht staan de inspanningen en resultaten centraal van het bestuurlijk proces en de vormgeving en uitvoering van de actieprogramma's. Ook de waardering daarvoor door kunstenaars, instellingen en publiek bijvoorbeeld heeft daarin een plaats. Volgens de opdracht heeft de visitatiecommissie niet tot taak om een oordeel te vellen over de kwaliteit van activiteiten. Zij kijkt wel naar hoe die kwaliteit gewaarborgd is in de actieprogramma's.

De visitatiecommissie heeft dus niet gekozen voor een gestandaardiseerde aanpak. De onderzoekers van de Erasmus Universiteit Rotterdam hanteren wel een dergelijke aanpak. De visitatiecommissie daarentegen heeft een kwalitatieve vergelijking gemaakt. De waarnemingen die de commissie heeft gedaan zijn mede bepaald door dat wat zij gezien heeft en door de mensen die zij gesproken heeft. De opzet van het dagprogramma per gemeente en provincie heeft daar ook invloed op gehad. Ook het eigen profiel van de commissieleden heeft een rol gespeeld.

De deelrapporten moeten gelezen worden met het voorgaande in het achterhoofd. Toonverschillen in de rapporten hebben te maken met de verscheidenheid in de dagprogramma's. Op de ene plaats liet men meer zien, op de andere plaats werd er meer gesproken. In de deelrapporten is een driedeling aangebracht. Er is een onderscheid gemaakt tussen de gemeentelijke en provinciale inzet op het actieprogramma en de praktijk waar de commissie een beeld van kreeg. Ten slotte zijn er de bevindingen van de visitatiecommissie. De deelrapporten beginnen met het algemene oordeel van de commissie over het betreffende actieprogramma.

Kunst via de krokettenboer

Drenthe spoort de gemeenten in het kader van het actieplan aan een actiever cultuurbeleid te voeren. De provincie ontwikkelt samen met jongeren nieuwe projecten en stimuleert reguliere instellingen de programmering aan te passen aan nieuwe publieksgroepen. Het beleid voor Cultuur en School is helder. Vervoer is voor bereik van scholieren van groot belang. Het Centrum Beeldende Kunst Drenthe stelt zich actief op. Men wendt de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) onder meer aan voor projecten met intrinsieke aandacht voor publieksbereik en ondernemerschap.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 201.904 euro

Cultuur en School totaal (2001): 226.892 euro

Geldstroom BKV (2001): 260.739 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 11.486.561 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000 (exclusief Emmen):363.437

In Drenthe bloeit het verenigingsleven. De betrokkenheid bij activiteiten is groot en vrijwilligers zijn makkelijk te vinden. Natuur, landschap en cultureel erfgoed zijn belangrijke cultuurtoeristische attracties. Ook laten kunstenaars zich graag inspireren door deze karakteristieken van Drenthe. De provincie heeft een plattelandskarakter en weinig inwoners. Er is geen kunstacademie, er zijn nauwelijks professionele gezelschappen en ook ontbreken grote podia. Voor cultureel aanbod gaan sommige inwoners van Drenthe naar Groningen of Zwolle. Sinds 2002 is jaarlijks één plaats Cultuurgemeente van Drenthe. In 2002 was dat Borger-Odoorn.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

De provincie wil in Drenthe graag een regisseursrol vervullen. De gemeenten ondersteunen en de instellingen sturen aan. Drenthe heeft intensieve sessies gehouden met gemeenten om prioriteiten en plannen te bespreken en om afspraken te maken. Gemeenten en organisaties kunnen projectaanvragen indienen. Er is één subsidieronde per jaar, zowel voor Cultuur en School als voor Cultuurbereik.

Cultuurbereik

Drenthe streeft met het onderdeel Cultuurbereik de volgende doelstellingen na:

- het bereiken van de mensen die nu nog weinig aan cultuur deelnemen;
- het versterken van de samenwerking tussen gezelschappen en podia en het zoeken naar alternatieve podia;
- het verbeteren van de zichtbaarheid van het cultureel vermogen;
- het versterken van culturele voorzieningen door samenwerking van verschillende culturele disciplines;
- het inspelen op sterke kanten van de provincie op het gebied van cultuurhistorie en cultuurtoerisme.

Cultuur en School

Elk kind op de basisschool moet kunnen deelnemen aan het kunstmenu en zoveel mogelijk leerlingen uit het voortgezet onderwijs moeten in cultuur kunnen participeren. Hiertoe intensificeert de provincie de activiteiten in het kader van het Drentse *kunstmenu*, *het cultuurtraject* en de *CKV-dagen*. De provincie zet in op erfgoededucatie en ontwikkelt een mobiliteitsplan.

Geldstroom BKV

Drenthe zet de geldstroom BKV in binnen het beeldende-kunstbeleid. De doelstelling is integratie van beeldende kunst in de samenleving te vergroten. De provincie legt ook de volgende accenten:

- beeldend kunstenaars een rol laten spelen bij vergroting van het cultuurbereik;
- het stimuleren van cultureel ondernemerschap;
- het verbeteren van de relatie tussen vraag en aanbod;
- het ontwikkelen van projecten op het gebied van culturele planologie.

Cultureel ondernemerschap ziet de provincie als het creëren van zoveel mogelijk kansen met als doel een maximaal cultureel ren-

dement van het cultureel kapitaal. Van instellingen verwacht Drenthe dat zij hun producten ontwikkelen op basis van een zorgvuldige analyse van de vraag. Van kunstenaars verwacht de provincie een professionele houding wat betreft de afzet van hun producten.

Kwaliteitsbeoordeling

In Drenthe is sprake van één adviescommissie voor de onderdelen Cultuur en School en Cultuurbereik. Deze commissie bestond al eerder dan de commissie Cultuur en School. De commissie beoordeelt de artistieke kwaliteit en de financiële opzet van de activiteit. Ook kijkt de commissie naar de mate van samenwerking, diversiteit, bereik van nieuwe doelgroepen en vraaggericht werken. Projecten in het kader van Cultuur en School toetst men ook op aandacht voor de prioriteiten erfgoed, vmbo en diversiteit. De commissie adviseert naast de provincie ook Emmen.

Voor de geldstroom BKV wordt gebruikgemaakt van de al langer bestaande adviescommissie beeldende kunst en vormgeving (adviescommissie BKV). Deze commissie adviseert ook de gemeente Emmen. Net als de andere commissie adviseert de adviescommissie BKV over de artistieke kwaliteit en over de financiële opzet. Daarnaast let de commissie op de mate van vraaggericht werken, de wijze waarop de aanvragers samenwerken met andere partijen en de mate waarin de activiteit bijdraagt aan verbetering van de diversiteit van het aanbod.

Relatie regulier beleid en actieprogramma

Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

Cultuur, Welzijn en Zorg is een dienst binnen de provincie Drenthe. Deze dienst brengt één gezamenlijke nota uit. Drenthe voert dan ook cultuurbeleid dat sterk geïntegreerd is met zorg en welzijn.

De reguliere nota verwijst veel naar het actieprogramma, vooral waar de provincie uiteenzet hoe men verwacht bepaalde ambities te verwezenlijken. Het gaat daarbij vooral om het realiseren van vernieuwing in het aanbod, het stimuleren van de interculturele aanpak en het versterken van vraaggericht werken.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

Drenthe gebruikt het actieprogramma om bepaalde ambities te kunnen verwezenlijken. De provincie benoemt in het reguliere beleid aandachtspunten, in het actieplan worden die voor een belangrijk deel als instrument ingezet. Het actieplan vormt daardoor een onmisbaar stuk gereedschap om de doelstellingen te verwezenlijken. Het reguliere beleid biedt daarvoor onvoldoende financiële ruimte.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

Uit het onderzoek naar het actieplan in Groningen en Drenthe door de Rijksuniversiteit Groningen blijkt dat Drenthe vooral actief is op het gebied van Cultuur en School. Drenthe vindt dit een belangrijke vorm van cultuurbereik. De infrastructuur voor cultuureducatie is in de provincie ook goed, terwijl deze voor ander cultureel aanbod minder gedegen is. Veel instellingen zijn relatief kleinschalig en de nieuw gevormde gemeenten missen

vaak een cultureel centrum. De deelname binnen het kleinschalige aanbod is wel groot. In Drenthe wordt bijvoorbeeld meer toneel gespeeld en bekeken dan in de rest van Nederland. Projecten in het kader van cultuurbereik hebben mede door de traditie van kleinschaligheid een relatief klein bereik, zo blijkt uit het onderzoek.

Verder geeft het onderzoek aan dat doelstellingen van projecten vaak niet helder zijn. Daardoor is niet na te gaan in hoeverre de organisatie de doelstellingen heeft bereikt en of er sprake is van een vervolg. Bij samenwerkingsprojecten leidt onvoldoende aandacht voor de gezamenlijke doelen bovendien tot vluchtigheid. De betrokkenheid blijft beperkt tot het gezamenlijke project.

Het Centrum Beeldende Kunst (CBK) Drenthe heeft vijf uitleenpunten. De collectie van dit centrum rouleert langs de kunstuitlenen. Het CBK Drenthe werkt samen met de CBK's in Groningen en Friesland aan digitalisering van de collectie. Voordeel in Drenthe is dat er vanaf het begin sprake was van één provinciale stichting. Hier zijn dus geen belemmeringen voor samenwerking.

In het kader van de Geldstroom BKV kunnen Drentse kunstenaars aanvragen doen voor projecten, presentaties en deelname aan tentoonstellingen. Gemeenten kunnen aanvragen doen voor opdrachten, manifestaties en aankopen. Daarbij moeten gemeenten het aangevraagde bedrag fiftyfifty matchen. De aanscherping voor bereik en cultureel ondernemerschap is voor Drenthe geen probleem. Deze doelstellingen worden onderschreven en er is nog 50 procent vrije ruimte. Wel vreest Drenthe een volgende stap.

De beleidsmedewerkers van de gemeente en leden van de adviescommissie vragen zich het volgende af: in hoeverre kan men nog spreken van eigen beleid van de provincie als de geoordeelde percentages toenemen?

Medewerkers van het CBK en leden van de adviescommissie merken dat de aandacht voor bereik en ondernemerschap zorgt voor een groter bewustzijn bij kunstenaars van de factor publiek. Ook leidt het tot professionalisering van kunstenaars, het op gang brengen van andere initiatieven en het versterken van samenwerking. Deze ontwikkelingen willen zij niet volledig aan het actieplan toeschrijven, maar het actieplan versterkt de ontwikkelingen wel. Een bijzonder project in het kader van de geldstroom BKV is het *Sems Linie-project*. De Sems Linie markeert al eeuwen de grens tussen Groningen en Drenthe. Een kunstenaars ontwierp een masterplan om deze linie om te vormen tot een verbindingslijn. Het is uitgegroeid tot een gebiedsrenovatieproject waarin kunst een belangrijke rol speelt.

Bewoners van dit gebied mochten niet meebevisen over de kunstwerken. Dat is een bewuste keus van de kunstenaars. Volgens haar zijn mensen geneigd te kiezen wat ze al kennen. Wel wilde zij de bewoners meenemen in het proces. Dit is gebeurd door hen te informeren en door hen uit te nodigen mee te praten over de herinrichting van het gebied.

Een ander aansprekend kunstproject is *Kunst langs Kanalen*. De provinciale dienst Wegen en Kanalen werkt aan renovatie en restauratie van een aantal sluizen en bruggen. Het samenwerkingsverband tussen de dienst Wegen en Kanalen en de dienst Cultuur, Welzijn en Zorg nodigde kunstenaars uit kunstwerken te maken bij deze bruggen en sluizen. Inmiddels zijn enkele kunst-

werken tot stand gekomen. Mogelijk maakt de organisatie na realisering van alle kunstwerken een fietsroute langs deze bruggen en sluizen. Het was niet eenvoudig de visies en werkwijzen van de diensten samen te laten komen. Uiteindelijk heeft het aan beide zijden tot enthousiasme geleid.

Buro Hully en Bohnen weet jongeren te bereiken. Dit bureau brengt in Drenthe al jaren met veel succes de Kunstbende tot stand. De dragers van dit bureau zijn twee creatievelingen die van oorsprong uit het jongerenwerk komen. Zij wisten de drempel voor alle jongeren te verlagen. Dezelfde aanpak gebruiken ze samen met de stichting Kunst en Cultuur bij *Het zit geramd!* Ze bezoeken hangplekken en zoeken contact met mensen die hart voor de zaak hebben, zoals docenten, jeugdwerkers of de krokettenboer. Dit netwerk is cruciaal om aansluiting te vinden bij jongeren die niet geneigd zijn op culturele activiteiten af te komen. Buro Hully en Bohnen vraagt de jongelui om tijdens festivals voor of achter de schermen mee te werken aan optredens. De grootste talenten van dat festival en de talenten die bij de Kunstbende naar voren komen, toeren later door Drenthe. De organisatie nodigt ook lokaal talent uit mee te werken. Op deze manier krijgt jong talent een podium. Tegelijk wordt het aanbod voor jongeren uitgebreid, ook indirect, doordat het succes van deze activiteiten podia warm maakt voor jongerenprogramming.

Anno Drenthe is een theaterproject door ouderen. Het is een vorm van oral history op het podium. De regisseuse vroeg de negen deelnemende ouderen te vertellen over hun verleden. De verhalen gingen over oorlog, seksualiteit, dood en andere ervaringen. Het was een overdracht van emoties via vertelkunst. De verhalen op het podium werden ondersteund met video. De regisseuse zou dit in een vervolgproject graag met het onderwijs verbinden. Met dit project bereikte de organisatie mensen die anders niet bereikt zouden zijn: ouderen en jongeren. Bijzonder was dat bezoekers na afloop heel lang bleven om hun eigen verhalen te vertellen.

Het Noordelijk Audiovisueel Archief in Drenthe (NAA) werkt in het kader van cultuurbereik samen met Groningen en Friesland aan digitalisering van materialen. Men restaureert en digitaliseert bijvoorbeeld veel oude Drentse films en die vertoont men op festivals of op reguliere ontmoetingsplaatsen, zoals in bibliotheken en buurthuizen. Ook hier komen zowel ouderen als jongeren op af. Jongeren blijken daarbij vaak met name geïnteresseerd in de technische kant, ouderen meer in de inhoud van de films.

De stichting Kunst en Cultuur is in Drenthe de spil wat betreft cultuureducatie. Deze stichting bemiddelt tussen vraag en aanbod en ondersteunt waar dat gewenst is. Bijvoorbeeld bij de ontwikkeling van cultuurbeleid op scholen. De stichting draagt bij aan de ontwikkeling van relaties tussen culturele instellingen en scholen en hun docenten. De relaties met vmbo-scholen zijn nog niet zo goed als die met havo- en vwo-scholen. Dit heeft volgens de stichting Kunst en Cultuur te maken met de latere start van Culturele en Kunstzinnige Vorming (CKV) op deze scholen. vmbo-scholen hebben ook nog veel moeite met het formuleren van de vraag.

Er is tijd nodig om het cultuurbeleid op deze scholen verder te ontwikkelen.

De grote angst bij de stichting Kunst en Cultuur is dat de Cultuur en School-gelden eindig zijn. De stichting is van mening dat het

Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen (Ministerie van OCW) structurele oplossingen moet vinden voor een vervolg na beëindiging van het actieplan. Doet het rijk dat niet, dan is het actieplan volgens de stichting een ballonnenfeest waar niets van overblijft.

De directeur van theater De Kolk in Assen vindt jongeren in het theater een feest. Natuurlijk is het soms wat rumoeriger dan gewenst, maar dat weegt ruimschoots op tegen het plezier dat de jongeren hebben. De directeur geeft aan dat hij in de dagelijkse programmering streeft naar een breed aanbod. Maar specifieke jongerenprogrammering ontbreekt en het theater heeft daarvoor niet de juiste kennis. Daarom is aan jongeren gevraagd te helpen bij de programmering. Het *Jongerenuitbureau* kan daarin een rol spelen. Vier jongeren van dit bureau adviseren het theater en vervullen op school een ambassadeursfunctie. Zij verkopen bijvoorbeeld op school kaartjes voor voorstellingen tegen lagere tarieven en met CKV-bonnen. Nu kunnen de scholieren bij hun vrienden kaartjes kopen voor serieuze voorstellingen. Het contact tussen de directie van het theater en het Jongerenuitbureau is goed. Aan beide zijden is hoop dat het leidt tot meer jonge bezoekers in het theater en tot uitbreiding van voorstellingen die jongeren graag zien.

Als je basisschoolleerlingen naar het theater of naar een museum wil laten gaan, is vervoer noodzakelijk. Ouders hebben vaak geen tijd. Scholen hebben onvoldoende geld om vervoer voor alle leerlingen te kunnen betalen. Daarom is in Drenthe een mobiliteitsplan ontwikkeld, waarin vervoer direct gekoppeld is aan de culturele activiteit. Voor dit plan wordt Cultuur en Schoolgeld aangewend. Instellingen, scholen en overheden in Drenthe zijn heel tevreden over dit mobiliteitsplan. De provincie hoopt dan ook van harte dat de rijksoverheid de noodzaak van deze activiteit voor cultuurdeelname inziet. Drenthe hoopt ook dat het mogelijk blijft Cultuur en Schoolgeld voor vervoer naar culturele activiteiten in te zetten.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

In Drenthe heeft recent een herindeling van gemeenten plaatsgevonden. Eerst waren er 34 gemeenten, nu 12. Dit maakt overleg tussen de gedeputeerde en de wethouders eenvoudiger. Het overleg begint vruchten af te werpen. Er zijn bijvoorbeeld gemeenten die voor het eerst cultuurnota's schrijven en ambtenaren vrijmaken voor cultuur.

Instellingen en provincie werken goed samen. Instellingen hebben het gevoel ruimte te krijgen om activiteiten te ontwikkelen. Iedereen is zich bewust van de noodzaak tot goede samenwerking en het bieden van aanbod voor jonge mensen binnen en buiten school, daar grote culturele instellingen en kunstvakopleidingen nagenoeg ontbreken.

De relatie met het Ministerie van OCW is goed, volgens Drenthe, al zou er wel meer begrip mogen zijn voor de specifieke situatie in de provincie. Ook zou het prettig zijn als er meer direct contact was met het Ministerie. Een bezoek van de contactpersoon bij het Ministerie van OCW stelt men bijvoorbeeld erg op prijs.

Verankering

Het proces waarin nadere samenwerking en overleg tussen

gemeenten en de provincie ontstaat, kost tijd. De hogere agendering van cultuur in gemeenten is een winstpunt. Maar de provincie moet het proces wel voortzetten. Twee jaar actieplan is onvoldoende om samenwerkingsverbanden en activiteiten tot stand te brengen die beklijven. In sommige gemeenten ontstaat door het initiëren van cultuurbeleid wel een fundamentele aanzet tot verankering.

Verder is er bij meewerkende instellingen angst vanwege het incidentele karakter van het actieplan. Veel mensen zetten zich enorm in voor activiteiten. Drenthe werkt aan structuren, maar de middelen zijn niet structureel. Instellingen vragen zich af hoe het verder moet. Deze vraag wordt door sommigen met name bij de rijksoverheid neergelegd. De vraag moet echter ook leiden tot het nemen van verantwoordelijkheid bij andere overheden, culturele instellingen en scholen.

Algemeen

Nu cultuur hoger op de agenda komt bij gemeenten, moet er ook tijd vrijgemaakt worden voor ambtelijke ondersteuning. Dat proces vraagt tijd. Dat in sommige gemeenten een aanzet ontstaat tot cultuurbeleid is winst, maar ook een nog pril begin.

In Drenthe ontstaan inventieve en laagdrempelige methoden om jongeren actief en passief te betrekken bij culturele activiteiten. De groei van activiteiten voor jongeren, zoals Het zit geramd! zijn in Drenthe belangrijk, juist omdat er geen theater- en andere kunstvakopleidingen zijn.

Bereik vormt in Drenthe een letterlijk probleem, vooral voor scholen. Het mobiliteitsplan voor bezoek aan culturele activiteiten door leerlingen uit het basis- en voortgezet onderwijs is cruciaal voor succes van cultuureducatieve activiteiten in Drenthe.

Cultuur en School loopt goed in Drenthe. Er zijn heldere structuren, een continue leerlijn wordt gerealiseerd en er ontstaan verrassende initiatieven ter bevordering van cultuurparticipatie door jongeren. Het is van belang dat meewerkende instellingen hierin hun eigen verantwoordelijkheid blijven nemen. Het actieplan is stimuleringsgeld en vanzelfsprekend eindig. De provincie en de instellingen hebben daarom de taak na te denken over de wijze waarop resultaten geïmplementeerd en voortgezet kunnen worden.

De geldstroom BKV wordt helder en met visie ingezet. Er wordt met aansprekende projecten en activiteiten gewerkt aan verruiming van cultuurbereik en versterking van cultureel ondernemerschap. Drenthe staat achter deze doelstellingen, maar zou niet graag zien dat het hiervoor geormerkte percentage toeneemt.

Verbeelding en vliegwieleffecten

Gezien de leeftijd van de provincie is er in Flevoland sprake van een uitzonderlijke situatie. Flevoland is niet zozeer toe aan een extra stap, maar heeft hulp nodig bij die fundamentele eerste stap, het ontwikkelen van goed aanbod. Het actieplan biedt ruimte voor initiatief en stimuleert daarbij de aandacht voor bereik en diversiteit. De organisatie van Cultuur en School is goed, maar ook hier worstelt men met gebrek aan aanbod. Vanuit de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) realiseert de provincie interessante projecten op het gebied van landschapskunst en kunst in de openbare ruimte. Men experimenteert met het betrekken van bewoners daarbij.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 197.757 euro

Cultuur en school totaal (2001): 95.109 euro

Geldstroom BKV (2001): 121.819 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 9.259.922

Aantal inwoners per 1-1-2000 (exclusief Almere): 174.320

Flevoland kent als polderprovincie een nationaal en internationaal unieke geschiedenis. De provincie heeft zes gemeenten die ieder een uitgesproken, eigen karakter hebben. De jonge leeftijd van de provincie is van invloed op de nog geringe omvang van de culturele infrastructuur. Er zijn bijvoorbeeld nauwelijks landelijk gesubsidieerde instellingen, geen professionele podiumkunstsgezelschappen en geen kunstvakopleiding. Flevoland wil zijn culturele infrastructuur geleidelijk uitbreiden. Daarnaast is het beleid van Flevoland gericht op behoud en versterking van het specifieke karakter van het Flevolandse landschap. Ook vormen jong cultureel erfgoed zoals stedenbouw en architectuur en oud cultureel erfgoed zoals Urk en Schokland, belangrijke aandachtspunten binnen de provincie Flevoland.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie Cultuurbereik

Flevoland onderschrijft de vijf landelijke doelstellingen. Op basis van elk van de verschillende doelstellingen zijn in de eerste opzet projecten ontwikkeld. Voor latere jaren is het de bedoeling dat instellingen en vooral gemeenten zelf komen met projectvoorstellen.

Ten behoeve van versterking van de programmering zet de provincie samen met de gemeente Almere een zogenoemde taskforce in. De taskforce is een groep deskundigen die voorstellen doet aan de Gedeputeerde Staten van Flevoland en aan het college van B en W van Almere. De groep zal activiteiten op het gebied van de podiumkunsten starten om te komen tot een stabielere infrastructuur en een aantrekkelijk klimaat voor makers.

Cultuur en School

Flevoland wil duurzame relaties tussen scholen en culturele instellingen ontwikkelen. Doelstellingen daarbij zijn het blijvend versterken van samenwerking tussen scholen en culturele instellingen, het realiseren van regionale netwerken, het in aanraking brengen van leerlingen met het aanbod van kunst en cultureel erfgoed, het versterken van de vraagsturing van scholen en het tot stand brengen van toegankelijke informatie via een website.

Cultuur en School is in Flevoland op verzoek van de gemeenten in samenwerking met die gemeenten opgezet. Almere heeft een eigen project Cultuur en School, maar stemt dit af op de andere gemeenten en het provinciale plan. De drie steunfunctie-instellingen in Dronten, Lelystad en Emmeloord spelen een belangrijke rol voor de netwerken en de informatievoorziening. De projecten worden ook opengesteld voor het ROC Flevoland.

Geldstroom BKV

De provincie besteedde het budget van de geldstroom BKV in 2001 nog als voorheen. Dit betekent dat men het geld direct verdeelde over de gemeenten en die bepaalden zelf hoe zij dit geld gebruikten. Voor 2002-2004 kunnen 5 gemeenten een projectplan indienen. Dat kunnen projecten zijn die meerjarig zijn. Flevoland beoordeelt de voorstellen onder meer op bereik van nieuwe publieksgroepen, versterking van culturele planologie en stimulering van cultureel ondernemerschap. Projecten die inzetten op samenwerking tussen meerdere gemeenten hebben een pre.

Kwaliteitsbeoordeling

De eerste subsidieverzoeken zijn volgens het reguliere beleid behandeld in overleg met de gemeente Almere. Er zijn drie deskundigen geraadpleegd: vertegenwoordigers van een theater in Flevoland een provinciaal theaterfestival en de culturele intendant van Almere.

Bij de beoordeling let de adviescommissie naast de artistieke kwaliteit ook op het bereiken van nieuwe publieksgroepen, vernieuwende producties, onverwachte samenwerkingsverbanden en de relatie met karakteristieken van Flevoland.

Relatie regulier beleid en actieprogramma Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

De voornaamste doelstellingen in de nota *Kunstbeleid Flevoland 2001-2004* zijn:

- het stimuleren van veelvormig kwalitatief kunstaanbod;
- het vergroten van de toegankelijkheid van kunstuitingen;
- het stimuleren van actieve en passieve deelname;
- het bevorderen van integraal beleid ten behoeve van een breder bereik;
- een efficiëntere inzet van middelen.

Naar eigen zeggen sluiten de doelstellingen van het actieprogramma goed aan bij de doelstellingen voor het reguliere kunstbeleid. De reguliere activiteiten zijn soms niet goed te onderscheiden van activiteiten in het kader van het actieplan. In het actieprogramma beschrijft Flevoland ook reguliere activiteiten of ambities die niet met actieplangeld ondersteund worden.

Relatie tussen deze incidentele en structurele investeringen in cultuur

Zowel uit het reguliere beleid als uit het actieprogramma blijkt dat Flevoland in een achterstandssituatie zit. De provincie heeft geen sterke culturele infrastructuur. Dat is een belemmering bij het ontwikkelen van activiteiten en projecten. Men moet alles immers nog tot stand brengen. Zo is voor vergroting van actieve en passieve deelname allereerst een goed aanbod nodig. Het versterken van de infrastructuur is noodzakelijk.

Daarnaast is het nodig dat er aandacht is voor actuele ontwikkelingen. Het actieprogramma speelt daarin een belangrijke rol, maar er is in Flevoland weinig geld voor cultuur. De basisvoorwaarden zijn in Flevoland niet optimaal. Toch stimuleert het actieplan Flevoland naar eigen zeggen om meer aandacht te besteden aan deze zaken en aan behoeftes in de provincie. Aan doelstellingen dus die verder strekken dan verbetering van de gebrekkige infrastructuur.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

Axion is een welzijnsorganisatie die onderzoek heeft gedaan naar cultuurparticipatie van allochtone inwoners in Lelystad en Almere. De deelname van deze groepen aan cultuur blijkt onder de maat te zijn. Dit onderzoek heeft duidelijk gemaakt dat de provincie meer aandacht moet besteden aan het product zelf, aan het aanbod en aan samenwerking met organisaties die contact hebben met de doelgroep.

Binnen het onderdeel Cultuurbereik subsidieert de provincie

een aantal projecten. In Almere is een kamermuziekfestival en een *Nationaal Kamermuziek Concours*. Dit project is in 2000 gestart. Deze activiteiten moeten een gat vullen in het culturele aanbod van Flevoland. Vooralsnog bereiken ze voornamelijk publiek dat reeds bekend is met kamermuziek. De organisatie is van mening dat cultuur geen vermaak is, maar educatie. Via de bijbehorende masterclasses bereiken de projecten ook jongeren. Men houdt de toegangsprijzen laag. Voor de jeugd is de toegang tot concerten zelfs gratis. De organisatie werkt ook samen met scholen. Daarnaast zijn er activiteiten op ongebruikelijke plaatsen, zoals in een winkelcentrum. Dit werkt niet altijd, maar de organisatie heeft de indruk dat mensen in Almere nog moeten wennen aan cultureel aanbod buiten de theaters.

Het festival kent een vrij traditionele programmering. Voor wereldmuziek is bijvoorbeeld geen plaats. Wel begrijpt de organisatie dat het aanbod moet veranderen wanneer men andere groepen wil bereiken. Omdat kamermuziek in Almere nog nauwelijks aanwezig was, spant de organisatie zich allereerst in om die onder de aandacht te brengen.

Het concours en het festival krijgen ondersteuning uit het actieplan, zowel via de provincie als via Almere. De twee overheden hanteren volgens de organisatie heldere criteria en procedures. Het indienen van aanvragen is niet ingewikkeld. Wel problematisch is dat de aanvrager pas laat uitsluitel krijgt over toekenning. Met als gevolg dat pas in een laat stadium contracten met musici kunnen worden aangegaan.

De stichting Wonder Foundation organiseert jaarlijks een grote openluchtvoorstelling. Afgelopen jaar was dat *Faust*, met 15.000 betalende bezoekers. Het jaar daarvoor trok *Dante* 20.000 betalende bezoekers. Voor 2003 staat *De Odyssee* gepland en voor het jaar daarna *Don Quichot*.

Toen de oprichters van de Wonder Foundation naar Flevoland kwamen, voelden zij zich zeer welkom. De samenwerking met de provincie en met Almere vindt de stichting bijzonder. De overheden zijn benaderbaar en er is een sfeer van betrokkenheid. Ook de Wonder Foundation vindt dat men laat uitsluitel krijgt over subsidietoekenningen. Men staat voor de keus: grote risico's nemen of het project vertraging op laten lopen. Bovendien vindt de organisatie het lastig dat het project telkens opnieuw op kwaliteit wordt beoordeeld. Volgens de Wonder Foundation ligt er een intentieverklaring waarin de provincie weergeeft dat zij van plan is de projecten van de Wonder Foundation structureel te ondersteunen.

De Wonder Foundation streeft naar laagdrempelige voorstellingen. Men benadert scholen en geeft er presentaties. Winnaars van de postcodeloterij mochten een voorstelling bijwonen en bij de laatste voorstelling waren asielzoekers aanwezig. Om meer mensen te bereiken die uit zichzelf niet snel zouden komen, is echter meer nodig dan de huidige creatieve maar weinig gestructureerde inzet. De Wonder Foundation zou daarom graag beschikken over een educatief medewerker. Vooral voor de benadering van scholen, omdat dat erg arbeidsintensief is.

Op het gebied van archieven en erfgoed werken verschillende instellingen, vier van de zes gemeenten en de provincie samen. Noordoostpolder en Almere haakten af. Het doel van het project is het digitaliseren, archiveren en laten samengaan van een aantal erfgoedinstellingen. De locatie daarvoor is het

Erfgoedcentrum in een nieuw gebouw nabij de Batavia in Lelystad.

De Kubus speelt een belangrijke rol in het onderdeel Cultuur en School. De Kubus is een cultureel centrum in Lelystad dat cursussen verzorgt, functioneert als jongerencultuurhuis, als netwerkcentrum en als steun- en bemiddelingsinstelling voor scholen en culturele instellingen. Het centrum werkte al langer samen met scholen. Het Cultuur en School-geld is voor De Kubus en haar activiteiten van groot belang. Het budget is niet voldoende om de activiteiten volledig te financieren, maar wel om scholen over de streep te trekken om mee te doen. Het actieplan werkt als vliegwiel en als aanjager. Verankering is er nog niet. De Kubus wil daar wel aan werken, maar dat lukt alleen als er meer geld beschikbaar komt. Daarnaast moeten alle betrokkenen bekijken hoe men de mogelijkheden beter kan benutten.

De Kubus ervaart de mogelijkheden die Cultuur en School biedt als winst. Toch maakt de organisatie kanttekeningen. Het aanvragen van subsidie kost De Kubus veel tijd. Het centrum zou graag zien dat het niet elk jaar opnieuw de gehele procedure door zou hoeven lopen.

Een groot probleem in Lelystad is verder dat er onvoldoende aanbod is. Dat geldt overigens niet alleen voor culturele instellingen, maar ook voor bijvoorbeeld discotheken. Jongeren hebben in Flevoland maar weinig mogelijkheden om hun CKV-bonnen te besteden. Daarnaast moeten de doelgroepen het aanbod weten te vinden. De Kubus werkt hieraan door gebruik te maken van mogelijkheden die de jongerencultuur biedt, zoals het versturen van SMS-berichten en het opbouwen van een SMS-database van geïnteresseerde jongeren.

De provincie Flevoland is positief over de verandering van de beleidsvoering ten aanzien van de geldstroom BKV. Nu kan de provincie het geld aanwenden om beleid op specifieke punten te stimuleren. De afstemmingsvoorwaarde is daarbij een goed instrument om te komen tot samenwerking met gemeenten. Actieve samenwerking tussen provincie en gemeenten vindt nog niet plaats. De veranderde inzet en de aangescherpte voorwaarden zorgen er wel voor dat men in een paar gemeenten voor het eerst cultuurbeleid voert.

De gemeente Zeewolde en de gemeente Noordoostpolder hebben verschillende meningen over de bijgestelde inzet van de geldstroom BKV.

De gemeente Zeewolde vindt het goed dat het geld niet meer automatisch per inwoner verdeeld wordt. Het aanvragen van geld op basis van projecten bij de provincie ziet de gemeente als een vooruitgang. Zeewolde ziet het jaarlijks afrekenen en de onmogelijkheid om het geld van het ene naar het andere project door te sluisen als een minpunt. De gemeente werkt niet met adviescommissies. De kwaliteit zit in de mensen die men aantrekt. De gemeente Noordoostpolder voelt zich gebonden door de nieuwe regels. In Noordoostpolder gelden drie criteria op basis waarvan aanvragen kunnen worden ingediend. Het college beslist op basis van intern advies. Noordoostpolder voelt zich onthand nu de beslissing over ondersteuning van een project bij de provincie ligt. Men ziet dit als bevoogding. De gemeente heeft kritiek op de hoeveelheid doelstellingen en criteria die het rijk en de provincie stellen. Instellingen zullen hun aanvragen volgens de gemeente Noordoostpolder naar de doelstellingen toe schrijven.

Een ander effect is dat aanvragers een meerjarig project kunstmatig in delen moeten knippen, omdat de regeling voor die gevallen volgens Noordoostpolder geen mogelijkheden biedt.

Op het gebied van culturele planologie, kunst in de openbare ruimte en landschapskunst is Flevoland sterk. In Almere, Lelystad, Zeewolde en andere delen van de provincie staan opvallende, omgevingsbepalende kunstwerken. Nationaal en internationaal is er veel waardering voor deze openbare kunstwerken. De kunstwerken die behoren bij Stichting De Verbeelding krijgen niet ieders waardering. Inwoners van Zeewolde vinden de kunstwerken te elitair. Of dit was voorkomen met meer inspraak is niet duidelijk.

De manier waarop inwoners meedoen met cultuur in Zeewolde verschilt per project. Bij sommige projecten vormt de interactie met inwoners een essentieel onderdeel, soms beslissen inwoners mee over een kunstwerk en soms is er alleen overleg met buurtbewoners. De gemeente Noordoostpolder is van mening dat interactie met burgers geen doel op zich moet zijn. Als mensen bijvoorbeeld vanuit hun huis uitzicht krijgen op een kunstwerk, dan vind er altijd overleg plaats. Bij uitgebreide inspraakprocedures is volgens de gemeente niemand gebaat.

Het experiment *De Kamer* is niet gelukt. In dit experiment zouden verschillende instellingen samenwerken aan plannen en activiteiten op het gebied van culturele planologie. De meewerkende instellingen waren nog zeer jong. Daarnaast was het doel van dit project niet helder gedefinieerd. Deze combinatie van instellingen die zelf nog volop in ontwikkeling zijn en de onduidelijkheid over de bedoelingen waren waarschijnlijk oorzaak van het mislukken van De Kamer.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

Het actieplan stimuleert het contact tussen gemeenten en de provincie wel. Binnen de geldstroom BKV vormt de afstemmingsvoorwaarde een goed instrument om te komen tot samenwerking met gemeenten. Werkelijk actieve samenwerking tussen gemeenten en de provincie is er nog niet.

Volgens de provincie kenmerkt de relatie met het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen (Ministerie van OCW) zich door communicatieproblemen en terughoudendheid. De verstandhouding is niet slecht, maar de provincie heeft niet het gevoel steun te krijgen. Bij het actieplan heeft het Ministerie van OCW extra financiële steun aan Flevoland geboden. Bij ontwikkeling van de taskforce had Flevoland tevergeefs verwacht dat het Ministerie van OCW mee zou denken en werken. Ook had de provincie gehoopt dat het rijk actiever zou meedenken over de culturele ontwikkeling van Almere. Er lagen dus op verschillende terreinen verwachtingen en die zijn in de ogen van de provincie niet uitgekomen.

Verankering

Culturele instellingen die werken aan grote projecten hebben grote behoefte aan meer structurele financiering. Het actieplan maakt het mogelijk ondersteuning te geven aan activiteiten die gericht zijn op specifieke doelstellingen zoals publieksbereik. De activiteiten die in dit kader ontwikkeld worden zijn gezien het beperkte aanbod in Flevoland een grote winst. Voor culturele

identiteitsontwikkeling van de provincie zijn structurele investeringen nodig. Daarom wil de provincie de activiteiten blijvend ondersteunen. Maakt zij afspraken voor structurele financiering, dan ligt het hele cultuurbudget vast, wat niet de bedoeling is. De provincie worstelt hiermee. Vooralsnog gaat de provincie niet over tot structurele financiering met actieplanmiddelen. Mogelijk kan een- of tweejarige subsidiëring dit probleem oplossen. Op die manier wordt het budget niet geheel vastgelegd, maar hebben de culturele initiatiefnemers toch een sterkere basis om voort te bouwen.

Ook binnen de steunfunctie-instelling De Kubus vind men meer structurele financiering belangrijk. Activiteiten in het kader van Cultuur en School kunnen met het huidige budget niet verankerd worden in lesprogramma's. Het blijft bij uitproberen en initiëren. Daarmee wordt veel enthousiasme losgemaakt. De stap naar verankering is organisatorisch en budgettair nog niet te maken.

Binnen de geldstroom BKV zorgt de afstemmingsvoorwaarde voor regelmatig contact tussen gemeenten en de provincie. Het contact verloopt vrij moeizaam en is afhankelijk van projectvoorstellen. Mogelijk zou de samenwerking gebaat zijn bij meer structureel overleg dat een meer actieve functie heeft. Daartoe liggen geen plannen.

Algemeen

De provincie geeft zelf aan dat het moeilijk is de zes gemeenten te betrekken. De gemeenten dienen erg weinig aanvragen in bij de provincie. De provincie wilt de betrokkenheid en de hoeveelheid initiatieven vanuit gemeenten versterken. Zij loopt daarbij tegen een capaciteitsprobleem aan. Het betrekken van gemeenten kost veel tijd en inzet. Beide zijn bij de provincie onvoldoende beschikbaar.

Hoewel de basisvoorwaarden in Flevoland niet optimaal zijn, stimuleert het actieplan de provincie Flevoland om verder te kijken dan de lacunes en meer aandacht te besteden aan actuele ontwikkelingen en behoeftes in de provincie.

Culturele instellingen wensen intensiever met scholen samen te werken, maar missen daartoe zelf de capaciteit. Zij zien de aanstelling van een educatief medewerker als noodzaak om scholen goed te kunnen bedienen.

Culturele instellingen hebben meer structurele ondersteuning nodig. Ook de provincie heeft baat bij structurele investeringen in de culturele sector. Het is voor de provincie echter niet wenselijk al haar flexibele ruimte prijs te geven. Culturele instellingen en de provincie zouden samen meer aandacht kunnen besteden aan mogelijkheden die tussen incidentele en structurele financiering in liggen, zoals een- of tweejarige financiering.

De structuur van de geldstroom BKV zorgt voor meer contact tussen gemeenten en de provincie. Het contact betreft echter slechts de projectaanvraag en de provincie is in deze afhankelijk van de initiatieven die vanuit gemeenten komen. Om te komen tot sterkere inhoudelijke samenwerking, is structureel overleg nodig.

Een vilten bal in de stad

In Fryslân heeft het actieplan een multiplier-effect. Dat geldt vooral voor de sterke en actieve disciplines in deze provincie, vormgeving, beeldende kunst, landschapskunst en erfgoed. Wat betreft culturele diversiteit en cultuurbereik is er veel goede wil bij de provincie. Initiatiefnemers op dit gebied krijgen ruimte. De provincie heeft echter nog geen werkwijze gevonden om potentiële aanvragers op andere wijzen aan te spreken. Op het gebied van Cultuur en School wordt veel ondernomen, een continue leerlijn is nog niet overal gerealiseerd.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 486.071 euro

Cultuur en School totaal (2001): 145.210 euro

Geldstroom BKV (2001): 374.275 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 21.147.162 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000 (excl. Leeuwarden): 535.580

In Fryslân zijn naast Leeuwarden geen echt grote steden. Fryslân heeft een levendig cultureel aanbod dat grotendeels van amateur-beoefenaars afkomstig is. De verenigingsstructuur in die sector is sterk en ook de bezoekersaantallen zijn groot. Overigens worden professionele producties ook goed bezocht.

Fryslân heeft zich de laatste jaren vooral gericht op cultuurspreiding, onder andere door een professioneel aanbod in dorpskernen te programmeren. Juist door het feit dat de provincie geen kunstopleiding heeft, wil ze initiatieven die het cultuuraanbod vergroten stimuleren. In vergelijking met de rest van Nederland heeft Fryslân een klein aantal jongeren en allochtonen.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

Fryslân ziet zichzelf binnen het actieprogramma als aanjager, partner en regisseur. Op basis van de centrale actieplan-doelstellingen, de reguliere provinciale doelstellingen en de analyse van de provinciale infrastructuur, komt het tot het volgende beleid:

- versterken en verbeteren van geografische spreiding van het cultuuraanbod, zodat zowel de steden als het platteland professionele cultuur krijgen aangeboden;
- sociale spreiding, door het optimaliseren van het bereik van cultuur voor alle bevolkingsgroepen van Fryslân;
- het versterken van zwakke culturele uitingen in Fryslân, zoals dans, film en beeldende kunst.

Cultuurbereik

Fryslân besteedt aandacht aan de vijf centrale actieplan-doelstellingen, maar brengt daarin accenten aan op basis van de specifieke situatie. Zo ontwikkelt de provincie geen groot scala aan activiteiten voor alloctonengroepen, omdat deze in Fryslân van geringe omvang zijn. Er zijn wel activiteiten ontwikkeld samen met asielzoekers aangezien Fryslân relatief veel asielzoekerscentra telt.

Cultuur en School

De voornaamste doelen bij Cultuur en School zijn het versterken van invloed van scholieren op aanbod van kunst en cultuur en het verankeren van cultuuraanbod in het reguliere lesprogramma. Het faciliteren van de leerbehoefte op scholen staat daarbij voorop en niet de behoefte van culturele instellingen zelf. Fryslân legt zijn prioriteiten op het gebied van cultuureducatie bij het vmbo, het erfgoedonderwijs en bij nieuwe media.

Concrete activiteiten in het kader van het Friese actieprogramma zijn onder meer de ondersteuning van het jongerenplatform in Leeuwarden voor leerlingen van het CKV-onderwijs, leesbevordering door het betrekken van ICT vanuit bibliotheken, het betrekken van cultureel erfgoed in het basisonderwijs en kunstenaars laten lesgeven in het basisonderwijs.

Geldstroom BKV

Fryslân gebruikt de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) voor structurele bijdragen aan de Kunstuitleen Stichting Beeldende Kunst Fryslân, het Fries Museum, het Centrum Beeldende Kunst en voor bijdragen aan incidentele activiteiten in en door gemeenten in Fryslân.

De provincie besteedt het budget voor incidentele bijdragen aan kunstenaars en vormgevers, initiatiefnemers van regionale en

plaatselijke manifestaties en projecten, bijdragen aan kunstenaars en vormgevers voor publicaties en voor deelname aan exposities. De incidentele budgetten worden mede gebruikt voor het verbeteren van het publieksbereik of het cultureel ondernemerschap. Dit gebeurt door het honoreren van voorstellen die bijdragen aan een evenwichtige spreiding van activiteiten over de provincie en initiatieven die bedoeld zijn voor een breed publiek. Verder geschiedt dit door bijdragen in voorzieningen voor kunstenaars en vormgevers die bijdragen aan het voeren van een zelfstandige beroepspraktijk.

Kwaliteitsbeoordeling

Er is niet gekozen voor andere dan reguliere vormen van kwaliteitsbeoordeling. De adviescommissie Actieprogramma beoordeelt de ingediende plannen. Kwaliteit stelt men als voorwaarde. De projecten die in aanmerking komen voor ondersteuning moeten aansluiten bij minstens één van de actieplandoelstellingen. De inhoudelijke criteria zijn dus anders dan bij het reguliere beleid. De commissie gaat soepel om met de procedures. Bij een beoordeling staat de aard van het project voorop en niet de mate waarin voldaan is aan alle regels. Het is echter niet zo dat er aanwijsbaar minder of eenvoudiger regels zijn dan gebruikelijk binnen regulier beleid. De adviescommissie probeert op deze manier te voorkomen dat de procedures belemmerend werken. Zij streeft na dat zij ondanks de regels een stimulerende rol kan spelen.

Relatie regulier beleid en actieprogramma

Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

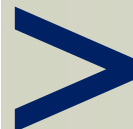
In de *cultuurnota 2001-2004* zijn de voornaamste doelstellingen van Fryslân het professionaliseren van bestaande culturele uitingen en het stimuleren van de uitingen die nog niet aanwezig of slecht ontwikkeld zijn. Naast de artistiek-inhoudelijke criteria beoordeelt de provincie ook op het criterium van bereik. Met spreiding en bereik bedoelt de provincie dat kunstuitingen niet alleen in Leeuwarden te zien zijn. Een artistiek hoogwaardig aanbod moet zich verspreiden over de hele provincie, waardoor het ook onder bereik komt van inwoners van de provincie buiten haar hoofdstad. Ten aanzien van bereik ziet Fryslân een regisseursrol voor zichzelf weggelegd. Fryslân ziet het reguliere beleid en het beleid in het kader van het actieplan als aanvullend. Het sluit op elkaar aan, maar kent verschillende prioriteiten.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

De provincie Fryslân kent in haar reguliere cultuurbeleid weinig financiële ruimte voor incidentele activiteiten. Het actieplangeld is voor een deel aangewend voor vierjarige projecten met een meer structureel karakter en voor een deel voor kleine projecten. De verhouding is nu 65 procent voor meerjarige projecten tegenover 35 procent voor eenmalige activiteiten. De adviescommissie Actieprogramma beoordeelt kleinere incidentele projecten. De ruimte voor incidentele projecten leidt tot meer flexibiliteit binnen het Friese cultuurbeleid. De provincie ervaart dit als winst.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

In de erfgoedsector benut de provincie het actieplan voor reeds

bestaande initiatieven. Dankzij het actieprogramma kunnen de activiteiten nu vanuit een bredere opzet, met een hogere kwaliteit en met groter bereik gerealiseerd worden. Het actieplan heeft hier op deze manier een versterkend effect.

De regisseur van het toneelproject *Tussen de Bergen en de Zee*, schetst aan de hand van zijn eigen werkzaamheden hoe ingewikkeld en moeizaam het is activiteiten te ontwikkelen voor en door mensen met verschillende culturele achtergronden. Deze activiteiten kosten veel tijd en geld. Het provinciale actieprogramma biedt daarvoor onvoldoende ruimte en dat getuigt van onbegrip voor datgene wat echt nodig is. Zo leidt de late uitgifte van beschikkingen tot vertraging van een project, wat bijvoorbeeld weer kan leiden tot het kwijtraken van spelers. Het betrekken van asielzoekers of mensen uit andere cultureel achtergestelde groepen vraagt bovendien om grote inzet van de makers. Niet alleen op artistiek, vooral ook op sociaal vlak. Ook is het moeilijk goede regisseurs te vinden voor dergelijke multiculturele projecten.

Op het gebied van Cultuur en School vonden voorheen voornamelijk ad-hocactiviteiten plaats. De *ICT-bus*, een mobiel documentatiecentrum ontwikkeld door bibliotheek Drachten samen met de basisscholen, is een vierjarig project. Door gebruik te maken van de ICT-bus hoeft een school niet te investeren in een eigen documentatiecentrum. De ICT-bus moet een meer structurele voorziening worden voor scholen. De bibliotheek Drachten gaat ervan uit dat zij over specifieke kennis en ervaring beschikt die van belang is voor ICT- en leesbevorderingsprojecten. Daarom vormt de vraag van scholen geen primair uitgangspunt. Samenwerking met scholen vindt men wel van wezenlijk belang. Er doen 20 scholen mee aan dit ICT-bus-project. Oorspronkelijk was het uitgangspunt dat dit project voor alle scholen toegankelijk zou moeten zijn. Er zijn echter kleine scholen die niet participeren vanwege de hoge kosten.

Een andere activiteit op het gebied van Cultuur en School is *Compu-Art* door het Onderwijskundig Advies Bureau (OAB) Opsterland. Het gaat om een kunsteducatieproject waarmee de organisatie 29 scholen in Opsterland bereikt. Uitgangspunt is dat OAB Opsterland alles ontwikkelt in samenwerking met en vanuit de vraag van scholen. Het OAB Opsterland vooronderstelt dat kinderen met achterstand een voorsprong kunnen krijgen door kunsteducatie. Het actieplangeld vormt een belangrijke bijdrage om met die ambitie projecten te realiseren. Het actieplangeld is echter geen stimulans om activiteiten te starten die zij nog niet deden of ambieerden of om bredere aansluiting te vinden buiten Opsterland.

Om aandacht voor vormgeving te versterken is in Fryslân een tweejaarlijkse *Vormgeversprijs* in het leven geroepen. De provinciale steunfunctie-instelling Keunstwurk verzamelt documentatie over en voor vormgevers en maakt die verzameling toegankelijk. De consulent vormgeving geeft weer dat deze instrumenten bewust zijn gekozen om jonge ontwerpers aan te trekken. Door het ontbreken van een kunstopleiding in Fryslân zijn initiatieven als deze nodig om jonge aanwas te kweken. De consulent heeft de indruk dat de resultaten tot nu toe niet revolutionair zijn, maar dat er wel meer aandacht is voor vormgeving. Er is beter bekend wat er in Fryslân gebeurt op dit gebied.

Op Landgoed Vijversburg te Tytsjerk, enkele kilometers buiten Leeuwarden, is een project over landschapskunst ontwikkeld.

Dit landgoed is een veelbezocht park, waar de provincie Fryslân verrassende, maar bij de omgeving passende tentoonstellingen wilde plaatsen. Dit heeft geleid tot de plaatsing van aandachttrekkende kunstwerken. Fryslân ziet dit project als een nieuwe culturele voorziening. Publieksbereik was bij het ontwikkelen van de ideeën een belangrijk uitgangspunt. Niet duidelijk is echter of de kunstwerken nieuwe parkbezoekers trekken of dat het mensen zijn die men gewoonlijk niet bereikt.

Stichting Voorheen de Gemeente denkt creatief na over de vraag hoe met kunst een groter publiek bereikt kan worden. Dit resulteert in een nieuwe manier om kunst voort te brengen en om er anders naar te kijken. Voorbeelden zijn de grote *Vilten Bal* en *Kunst op Kassarollen*. De Vilten Bal rolde door Leeuwarden. Mensen werden er direct mee geconfronteerd, omdat zij er letterlijk niet omheen konden. De Kunst op Kassarollen bestond uit een selectie van archiefmateriaal, samengesteld als tijdschrift en gedrukt op de achterkant van kassarollen. Winkels in Leeuwarden gebruikten de kassarollen. Door veel te kopen konden mensen het tijdschrift compleet krijgen. Verder werkt de stichting aan een digitaal project. Dit betreft een *virtueel asielzoekerscentrum*, dat verandert aan de hand van de politieke en maatschappelijke actualiteiten. De initiatieven van deze stichting worden voor ongeveer eenderde gefinancierd vanuit het actieplan. Het overige deel komt van de gemeente Leeuwarden, van fondsen en van de Mondriaanstichting. De organisatie ervaart de provinciale procedures niet als belemmerend. De stichting ziet zichzelf als een organisatie die professioneel met dergelijke afspraken en procedures weet om te gaan. De leden van de stichting zelf krijgen echter niet betaald voor hun werkzaamheden.

Culturele planologie blijkt een moeilijk aandachtspunt. De voorzitter van de adviescommissie beeldende kunst is van mening dat daar visieontwikkeling voor nodig is en die vindt naar zijn idee in Fryslân en Leeuwarden onvoldoende plaats. In 2003 en 2004 wordt extra aandacht aan het onderwerp besteed door middel van specifieke aandacht in de kranten.

Als grote belemmering bij het agenderen van culturele planologie geeft de provincie aan dat zij bij bouwprojecten geen serieuze gesprekspartner is. Bij het inrichten van industrieterreinen dringt zij bijvoorbeeld niet door in de gesprekken tussen bedrijven en de bouwsector. Bovendien vraagt aandacht voor culturele planologie om betrokkenheid in verschillende fases.

Het landelijke project *Belvedere* richt zich op cultuurhistorie als uitgangspunt voor ruimtelijke planvormingsprocessen. De aanpak die Belvedere hanteert op het gebied van cultureel erfgoed ziet de provincie als een voorbeeld van de wijze waarop met culturele planologie omgegaan zou kunnen worden.

Verschillende instellingen uit de sectoren erfgoed, de podiumkunsten en beeldende kunst geven aan dat zij het aanvraagtraject voor subsidies moeizaam vinden. Zij moeten veel werk verzetten om in aanmerking te komen voor een relatief klein bedrag. De mate waarin de aanvragers dit traject daadwerkelijk zien als een belemmering varieert. Veel ervaring met het doen van subsidieaanvragen helpt bij het omgaan met de subsidiesystematiek. Goed inschatten van de tijd die de procedure vraagt en weten welke informatie de subsidieverstrekker verlangt, maakt het aanvragen eenvoudiger, zo geeft stichting Voorheen de Gemeente aan.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

De samenwerking tussen provincie en gemeenten is van verschillende intensiteit. Er zijn gemeenten die geheel niet deelnemen aan het actieplan. Er zijn gemeenten die veel aanvragen doen. Provincie-ambtenaren die in gemeenten als consultant gedetacheerd zijn, worden vanuit de provincie gewezen op de witte vlekken. De provincie ziet het belang van het betrekken van alle gemeenten soms als reden om iets soepeler te zijn ten aanzien van de inhoudelijke doelstellingen. Die rek kent echter grenzen. Als een gemeente echt met niets komt, houdt het op. In 2003 organiseert de provincie een regionale werkconferentie over Cultuur en School met alle betrokken instellingen en Leeuwarden. Daarnaast benadert Fryslân alle gemeenten binnen de provincie apart.

De relatie met het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen (Ministerie van OCW) ontwikkelt zich. Aanvankelijk kwalificeerde de provincie de communicatie met het Ministerie van OCW als dirigistisch. Inmiddels heeft Fryslân de indruk dat het ministerie niet langer zijn visie oplegt. De nadruk ligt nu op het gezamenlijk vaststellen en tot stand brengen.

Verankering

De regisseur van het project Tussen de Bergen en de Zee, tevens medewerker van Keunstwurk, geeft aan dat theateractiviteiten met mensen van verschillende culturen in een beginfase zijn. Al in die fase bestaan grote belemmeringen. Hoewel de komst van een theaterwerkplaats of een theaterschool in de toekomst van groot belang zal zijn voor Fryslân, is het volgens de regisseur te vroeg voor dergelijke verankering. Eerst is ontwikkeling en vermindering van belemmeringen nodig.

De museumsector is naar eigen zeggen wel toe aan verankering. Het succes van samenwerking kan door meer structureel overleg gecontinueerd worden. Medewerkers van musea en archieven in Fryslân overleggen op dit moment tweemaandelijks.

Er is nog niet veel zicht op de verankering van de vierjarige projecten. Vanwege het structurele karakter van deze projecten is het moeilijk daar nu iets over te zeggen. Bij vierjarige projecten, zeker op het gebied van Cultuur en School, investeren de organisaties veel. Er gaat dus ook veel verloren als men het project na die vier jaar moet staken. Voor de ICT-bus geldt bijvoorbeeld dat scholen die daaraan meedoen niet investeren in een eigen documentatiecentrum. Zodra het project stopt, zitten zij daarom met een leemte. Hoe dergelijke projecten na 2004 worden voortgezet is nog onduidelijk.

De provincie Fryslân merkt op dat het jammer is dat het actieplan naast het overleg over cultuurconvenanten staat. Voor de toekomst zou zij incorporatie van het actieplan zinvol vinden. Het actieplan is nu echter een instrument dat flexibiliteit en levendigheid brengt binnen het kunstbeleid. Het is de vraag of de smeermiddelfunctie van het actieplan behouden zou kunnen blijven, wanneer het ministerie het opneemt in de cultuurconvenanten.

Algemeen

Uitgangspunt bij het starten van het ICT-bus-project in Drachten was dat een tekort aan geld voor scholen geen belemmering zou

mogen vormen om te participeren. In de praktijk blijkt echter dat kleinere, minder draagkrachtige scholen de ICT-bus niet inschakelen vanwege de hoge kosten.

Initiatieven op het gebied van vormgeving, beeldende kunst en landschapskunst en erfgoed zijn over het algemeen niet nieuw en evenmin zijn zij alleen dankzij geld uit het actieplan gerealiseerd. Wel heeft het geld uit het actieplan een aanjagend en versterkend effect.

Op het gebied van de podiumkunsten zijn wel nieuwe initiatieven ontwikkeld, mede dankzij stimulans van het actieplan. Ook denken organisaties creatief na over locaties van voorstellingen. Bijvoorbeeld in asielzoekerscentra.

Het blijkt moeilijk culturele planologie op de agenda te zetten. Zowel voor mensen uit het culturele veld als voor de provincie zelf.

De provincie en culturele instellingen zien het actieplan als middel om stappen vooruit te zetten op een wijze die anders niet of in mindere mate mogelijk zou zijn.

Cultuurbereik en spreidingsbeleid hebben meer aandacht gekregen dankzij het actieplan. En het heeft gezorgd voor versterking van de aandacht daarvoor in het reguliere provinciale beleid. De provincie is van mening dat het actieplan cultuur uit het kunst-hokje weet te halen, waardoor verbindingen ontstaan met onder meer ruimtelijke ordening, welzijn en zorg.

De provincie vindt de 7 procent die aan overhead besteed zou mogen worden te laag. De provincie kan volgens eigen zeggen weinig personeel inzetten en daardoor weinig corrigerend optreden.

Op het gebied van Cultuur en School worden verschillende projecten dankzij het actieplan in een hoger tempo tot ontwikkeling gebracht. Er is afstemming en overleg tussen scholen, bemiddelingsinstellingen en de provincie. Men werkt meer vraaggericht. Er is nog geen sprake van sterke samenhang tussen de verschillende initiatieven en evenmin van het realiseren van een continue leerlijn.

Cultuurbereik vormt bij projecten in het kader van de geldstroom BKV een belangrijk uitgangspunt. De wijze waarop de provincie cultureel ondernemerschap wil versterken is minder helder. De provincie ziet de afspraak meer aandacht te besteden aan cultureel ondernemerschap en cultuurbereik als een gezonde prikkel voor het te voeren beleid.

Er is nog weinig nagedacht over verankering van succesvolle activiteiten. De komende twee jaar zal Fryslân daar intensiever over moeten nadenken en aan werken.

Lijnen van cultuurhistorie

Inhoudelijk is het Gelderse actieprogramma cultuurbereik sterk verweven met het bestaande beleid. De provincie zet de middelen geheel in voor experiment. Dat in tegenstelling tot verwachtingen en bemoeienis van de provincie bij de inzet van autonome middelen. De provincie faciliteert gemeenten en wekt hiermee veel vertrouwen. Het lukt nog niet om de partijen in het veld ook daadwerkelijk tot vernieuwing aan te zetten. Gelderland heeft een ambitieus plan met culturele planologie. Ten aanzien van de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) streeft de provincie nadrukkelijk naar een koppeling van de doelstellingen bereik en ondernemerschap aan de traditionele bestedingen voor beeldende kunst en vormgeving. De gebiedsgerichte aanpak werpt zijn vruchten af. Men werkt veel samen en er vindt kennisoverdracht plaats.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 1.243.366 euro

Cultuur en School totaal (2001): 381.177 euro

Geldstroom BKV (2001): 985.528 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 30.073.071 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000 (excl. rechtstreeks deelnemende gemeenten): 1.373.700

De provincie Gelderland bestaat uit 71 gemeenten en telt circa 1.949.233 inwoners. Gemeenten met meer dan 100.000 inwoners zijn Apeldoorn, Arnhem, Nijmegen en Ede. Gelderland bestaat voor 80 procent uit landelijk gebied, maar er vindt een sterke ontwikkeling van verstedelijking plaats. De regio beschikt over een kunstvakopleiding, een behoorlijke spreiding van accommodaties voor podiumkunsten en een groot potentieel tot nieuwe initiatieven. In de provincie is in de afgelopen jaren de aanbodzijde van cultuur sterk ontwikkeld. Tot 2001 was er weinig sprake van samenwerking en weinig vraaggestuurd beleid. Uit een rapport van 2000 bleek dat deelname aan cultuur in de afgelopen twintig jaar nauwelijks is toegenomen. Achtergebleven cultuurdeelname wordt met name geconstateerd bij lager opgeleide mensen, jongeren en allochtonen.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

De Provinciale Staten zijn bestuurlijk verantwoordelijk voor het actieprogramma. De provincie voert de regiefunctie en overlegt met verschillende partners. Binnen het actieprogramma krijgen originele en baanbrekende initiatieven een kans. Om meer mensen in aanraking met cultuur te laten komen, schroomt men niet ongebaande paden te bewandelen. Gelderland heeft gekozen voor een procesmatige aanpak en een open benadering. Met name de niet-gevestigde orde dient aan bod te komen. De provincie startte bij aanvang van het actieprogramma cultuurbereik de website *Frisse wind*, organiseerde een prijsvraag voor alle Gelderse cultuurlijkhebbers rond ideeën over bereik en deed oproepen aan gemeentebestuurders. Ook informeerde de gemeente welzijnsinstellingen en culturele organisaties en ging in gesprek met de rechtstreeks deelnemende gemeenten en met sleutelfiguren. De provincie wil nieuwe betrokkenheid creëren, ruimte bieden aan nieuwe ideeën en projecten van onderop laten komen.

Cultuurbereik

Gelderland onderschrijft de vijf centrale actieplandoelstellingen voor cultuurbereik. Gelderland werkt langs drie lijnen:

- via een gebiedsgerichte benadering in 2 regio's;
- via een provinciaal deel, met ondersteuning via steunfunctie-instellingen en subsidies voor grote manifestaties en festivals;
- via een provinciaal flexibel projectenbudget voor nieuwe initiatieven.

Cultuur en School

Edu-Art is verantwoordelijk voor de kwaliteit van Cultuur en School activiteiten. Cultuur & School kent in Gelderland vier onderdelen:

- *Ontwikkelingsproject Erfgoededucatie*, hierbij zijn het Gelders Oudheidkundig Contact en Stichting Edu-Art betrokken;
- projectbureaus Kunstmaat, vraaggerichte activiteiten en programma's voor scholen, aangestuurd door Edu-Art;
- projectenbudget Cultuur en School, uitvoering en beheer van dit budget ligt bij Edu-Art;
- educatieve projecten bij professionele instellingen.

Geldstroom BKV

Gelderland zet middelen uit de geldstroom BKV in voor:

- subsidieregeling voor aankopen en opdrachten voor gemeenten en waterschappen;
- aankopen voor musea;
- opdrachten in het kader van documentaire fotografie;
- reizende en educatieve autonome tentoonstellingen;
- aankopen voor de provinciale kunstcollectie;
- algemene projecten.

Gelderland heeft sinds 2003 een nieuw Centrum voor Beeldende Kunst (CBK). Daarin zijn de kunstuitleen en de Gelderse Kunstenaarsvereniging samengevoegd. Centrale taken van het CBK zijn bereik, ondernemerschap en advisering aan de gemeenten. Voorzamen is om vanaf 2003 minder geld uit de geldstroom BKV aan kunstaankopen en meer aan educatieve activiteiten te besteden.

Kwaliteitsbeoordeling

Een provinciale adviescommissie van deskundigen beoordeelt aanvragen voor het provinciale projectenbudget. De commissie beoordeelt op inhoud, publieksbereik en de mate van culturele diversiteit in aanbod en vraag. Voor opdrachten en aankopen in het kader van de geldstroom BKV is ook een provinciale adviescommissie van deskundigen samengesteld. Die komt een of twee keer per jaar bij elkaar. Voor gemeentelijke opdrachten of aankopen heeft de provincie als voorwaarde gesteld dat een gemeentelijke adviescommissie deze beoordeelt.

Relatie regulier beleid en actieprogramma

Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

Cultuurbereik had al ruim voor de komst van het Actieplan Cultuurbereik prioriteit in Gelderland. De provincie heeft hiertoe diverse instrumenten ontwikkeld, waaronder de provinciale steunfunctie-instellingen en een subsidieregeling voor publieksbereik. De provincie besteedt extra aandacht aan amateurkunst en de verschillende regio's. Het Actieplan Cultuurbereik sluit naadloos aan op de cultuurnota *Verbindingen van de provincie*. Het versterkt door extra uitrusting van culturele steunfunctie-instellingen, meer middelen voor grote culturele manifestaties en festivals en versterking van de provinciale circuits van kleinschalige podiumkunsten en film. Ook het uitbouwen van Cultuur en School en het ombuigen van de geldstroom BKV naar nieuwe doelstellingen horen bij die middelen.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

Het verschil tussen initiatieven in het kader van het actieprogramma in relatie tot activiteiten binnen het reguliere beleid is dat er in het eerste geval ruimte is voor experiment en onorthodoxe methoden die mogen mislukken. Zo zet de provincie binnen de gebiedsgerichte benadering middelen uit het Actieplan Cultuurbereik in als proefgeld. De provincie bemoeit zich niet met de inhoud van de besteding. Deze open benadering is minder aanwezig bij besteding van autonome middelen. Hier heeft de provincie een meer sturende rol.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

Gelderland is opgedeeld in regio's. Er zijn gemeenten die nog nauwelijks over cultureel aanbod beschikken. Om ook deze plekken te stimuleren heeft de provincie gekozen voor een gebiedsgerichte benadering voor twee regio's, namelijk regio Rivierland en de regio Noordwest Veluwe. Het gaat om een proef. Om de doelstellingen van het Actieplan Cultuurbereik te bereiken, wil de provincie de periferie in beweging krijgen. Men wil stimuleren dat de potenties van de regio aan de oppervlakte komen en binnen een nieuw perspectief meer uitstraling krijgen. De provincie stelt middelen en een projectcoördinator beschikbaar voor goede regionale projecten. De coördinator begeleidt het project en moet het oorspronkelijke subsidiebedrag zien te vermeerderen. De meeste deelnemende gemeenten matchen het bedrag van de provincie. Er is een stuurgroep van vertegenwoordigers uit zes gemeenten opgericht die samen met de projectcoördinator de hoofdlijnen per project uitzet.

De gedeputeerde van Gelderland benadrukt dat de provincie geld aanbiedt, zonder aan te geven waaraan de gemeenten de middelen moeten besteden. De provincie rekent na vier jaar af. Van deze afrekeningen hoopt de provincie te leren over vraagstukken over de diverse regio's. Als de pilots leiden tot positieve effecten, zal de provincie het concept bij andere regio's toepassen. De Liemers heeft zich al aangeboden als derde regio.

Er zijn al een tweetal projecten ondernomen die invulling geven aan de gebiedsgerichte benadering. Dit zijn de *Open-Atelierdagen* in Noordoost-Veluwe en *De Rand van de Hoed* in de Noord-Veluwe. De Open Atelierdagen bestonden al in de Oost Veluwe, maar hebben een extra impuls gekregen door de provinciale subsidie. De extra activiteiten, gezamenlijke marketing en gedeelde kennis hebben geleid tot een succesvol weekeinde. Het plan is de Open-Atelierdagen uit te breiden naar de Noord-Veluwe, dus ook de westkant. De betrokkenen geven aan dat binnen de samenwerking de autonomie van de gemeente gehandhaafd moet blijven.

Het erfgoedproject *De Rand van de Hoed* is gebaseerd op de vele raakvlakken in de geschiedenis van een aantal gemeenten. Het gaat om Elburg, Nunspeet, Oldebroek, Epe, Heerde en Hattem. In samenwerking met de drie oudheidkundige verenigingen van Nunspeet, Oldebroek en Elburg hebben de gemeenten een gezamenlijke uitgave gemaakt van hun historische bezienswaardigheden. De voorzitter van de stuurgroep geeft aan dat de uitvoering van het projecten samenbindend is, maar nog niet altijd automatisch tot vaste structuren leidt. Men moet nog draagvlak bij de bevolking creëren.

Culturele planologie heeft veel aandacht in Gelderland. De provincie heeft de nota *Belvoir* geschreven. De uitvoer daarvan is door de komst van het landelijk project *Belvedere* in een stroomversnelling geraakt. De provincie constateerde dat diverse afdelingen binnen de provincie plannen voor de openbare ruimte aan het maken waren. Aangezien vele losse projecten de kwaliteit van de planning niet ten goede zou komen, hebben de beleidsvelden cultuur, cultuurhistorie, landelijk gebied en ruimtelijke ordening besloten een projectleider in te schakelen met middelen uit het Actieplan Cultuurbereik. Zij is gekomen tot een plan van aanpak genaamd *Onrustig Laagland*. Het idee is gebaseerd op drie zicht-

lijnen in het Gelderse landschap die tezamen een driehoek van 65 km vormen tussen Nijmegen, Arnhem en Hoch Elten. Vanaf drie hooggelegen punten, waarop twee mottes, aarden wallen met een middeleeuwse versterking, en een ringwalburcht staan, kan het hele gebied bekeken worden. De projectleider beoogt langs de drie lijnen de cultuurhistorie van de streek zichtbaar te maken door projecten en de lijnen te betrekken bij nieuwe ontwikkelingen. Tijd en ruimte krijgen een integrale benadering. De lijnen lopen grotendeels over water. Water is dan ook het middel om de mystiek van het landschap te tonen.

Het project is doorlopend van aard en kent geen vooraf aangegeven begin en einde.

Een concretisering van het plan is bijvoorbeeld om het hoge gebouw van Ohra te verbinden met de uitkijkpost in een van de oude mottes. Met een interactief programma kunnen bezoekers het gebouw van Ohra vanaf de motte op de stuwwal 4 kilometer verderop aanlichten. Op dezelfde stuwwal zal een hedendaagse motte gebouwd worden.

De projectleider benadert het geheel als een bouwproject in het kader van ruimtelijke ordening. Door nauw aan te sluiten bij lopende bouwprojecten moest men draagvlak creëren. Het plan paste niet binnen de kaders van Belvedere, omdat dat meer gericht is op het behoud van cultuur en van cultuur historisch waardevolle gebieden. Het project wordt afgebroken en opnieuw opgebouwd. Het Actieplan Cultuurbereik heeft het plan mogelijk gemaakt. Door deze impuls is nu een ingang gevonden bij de harde sectoren.

De Koppel is een welzijnsorganisatie van de gemeente Epe. In samenwerking met de jongeren uit de regio tussen de 12 en 24 jaar organiseert de Koppel sinds 1999 het *Epop festival*. Dit is een muziekfestival voor vernieuwende popgroepen en amateurgroepen. Epe heeft 34.000 inwoners, waarvan 1.000 Turken en 1.500 Molukkers. Het dorp heeft nauwelijks culturele infrastructuur en ook geen poppodium. Door een provinciale bijdrage sinds 1999 heeft dit festival zich de afgelopen jaren kunnen ontwikkelen tot een volwaardige programmering met een groeiend bezoekersaantal. De combinatie van landelijk bekende bands met amateurgroepen en de mix van diverse kunst disciplines maakt het festival tot een steeds grotere publiekstrekker binnen de regio. Inmiddels is er een externe commissie samengesteld en zijn er steeds meer ondernemers betrokken bij het festival. *Epop* wordt sinds 2001 mede gefinancierd uit het Actieplan Cultuurbereik. De gemeente Epe was nooit erg enthousiast en hun bijdrage was minimaal. Dat de provincie uit actieplanmiddelen het initiatief ondersteunt, heeft geleid tot meer betrokkenheid en een hogere bedrag van de gemeente. Een journalist uit de commissie deelt mee dat regelingen van de provincie effect hebben op de houding van de gemeente. Het festival wordt steeds breder gedragen. De organisatie probeert een volgende keer ook bands uit de wijken en gehandicapten op het podium te krijgen.

In het kader van Cultuur en School heeft de provincie het project *Gelderland Binnenste Buiten* ondersteund. Dit is een project voor vmbo-bovenbouw en vwo-basisvorming. De pilot van dit project heeft plaatsgevonden in Elburg met vwo klas 2 van schoolgemeenschap De Nuborgh. De project is ontstaan op initiatief van de provincie die aan twee ondersteuningsinstellingen voor

Cultuur en School de vraag stelde cultureel erfgoed dichterbij onderwijs te brengen. De drie Gelderse archieven en de projectgroep Erfgoededucatie Gelderland hebben dit project mee helpen ontwikkelen. De website www.gelderlandbinnenstebuiten.nl is een educatieve website waarmee leerlingen onderzoek kunnen doen in de archieven van hun eigen gemeente. In Elburg onderzocht de klas de geschiedenis van een historische familie, van oorsprong smeden en later notarissen, die vanaf de 17de eeuw in Elburg heeft gewoond. De heer des huizes werkte als smid en notaris. De leerlingen hebben een bezoek gebracht aan het archief en het huis waar de familie woonde.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

De gesubsidieerde partijen die middelen ontvangen in het kader van Actieplan Cultuurbereik zijn tevreden over het optreden van de provincie. De provincie heeft een open houding. De betrokkenen voelen zich ondersteund door de provincie en waarderen het feit dat de provincie naar de mensen toe komt. De directeur van Jongeren centrum de Koppel vindt dat de provincie erin is geslaagd zonder al te veel concessies aan de kwaliteit, de cultuur onder de mensen te brengen.

De provincie betreurt dat het rijk in algemene zin weinig betrokkenheid toont. De contacten zijn uiterst spaarzaam, terwijl de drie overheden partners in cultuur zijn. Het rijk stelt zich op als de gever van subsidies, terwijl in feite de gemeenten en provincies veel meer investeren. Het rijk zou zich veel meer vragend naar gemeenten en provincies moeten opstellen, omdat deze beter op de hoogte zijn van de zaken die in de praktijk spelen.

Verankering

In Gelderland staat samenwerking centraal. Dit vergroot de mogelijkheden op inbedding van positieve resultaten. Hoewel meer gemeenten zich op deze wijze willen organiseren, houdt de provincie de vorming en ondersteuning van een derde regio af. Zolang niet bekend is of het Actieplan Cultuurbereik een vervolg krijgt, kan de provincie niet starten aan een derde regio. De provincie heeft tot dusver geen financiële middelen voor verankering vrijgemaakt. Dit kan afbreuk doen aan het vertrouwen van de gemeenten dat de provincie met haar aanpak heeft opgebouwd. De gedeputeerde benadrukt dat het wegvallen van het Actieplan Cultuurbereik in Gelderland onherroepelijk zal leiden tot uitholling van het cultuurbeleid. Het actieprogramma is immers geheel verweven met het eigen beleid. De provincie benadrukt dat er minimaal acht jaar nodig is om de doelstellingen van het Actieplan Cultuurbereik te kunnen realiseren.

Algemeen

De gebiedsgerichte benadering van Gelderland is bijzonder. Met name de aanbiedende in plaats van voorschrijvende rol van de provincie leidt tot positieve geluiden van de gemeenten en het veld. De provincie zelf heeft aarzelingen over de aanpak. Er worden met name projecten ingediend, die al eerder succesvol waren. De provincie zoekt verder naar een manier om meer innovatie en durf te ontlokken, waarbij mislukken mag. De uitvoerders van de projecten kampen vaak met de houding van betrokken gemeenten, die zich voorheen niet of nauwelijks met cultuur

bezighielden. Succes op korte termijn is dan vaak de enige manier om leden van de gemeenteraad van het belang van cultuur te overtuigen. Mislukkingen kunnen leiden tot het stoppen van geldstromen.

De provincie geeft aan dat men steeds meer gebruikmaakt van de provinciale subsidieregeling publieksbereik, met name amateurverenigingen en historische verenigingen. De projecten blijken vaak toch nog erg aanbodgericht. Het publiek is nog vaak sluitpost op de begroting. Projecten als de Open-Atelieldagen en de Rand van de Hoed dienen als kapstokken. Daar kunnen andere goede initiatieven zich aan spiegelen. Zo maken ze meer kans op vergroting van bereik. Van de gebiedsgerichte projecten worden draaiboeken gemaakt, zodat anderen het proces deels kunnen overnemen.

Het Actieplan Cultuurbereik heeft in Gelderland al geleid tot het openbreken van bestaande verhoudingen. De provincie positioneert zich als partner en steunt een bottom-up benadering. De beleidsmedewerker geeft aan dat het actieprogramma veranderingen teweegbrengt in het apparaat en aantoonbare invloed op processen heeft. Hoewel de effecten in de zin van output van het Actieplan Cultuurbereik nog niet altijd meetbaar zijn, is de onderlinge verhouding tussen gemeenten en provincie geïntensiveerd.

Bij de effecten van het Actieplan Cultuurbereik maakt de provincie de volgende kanttekening. Eigen investeringen in cultuur zijn veel groter dan de middelen die het rijk ter beschikking stelt. Zo is de bijdrage van de provincie voor Cultuur en School zes maal groter dan die van het rijk. Door deze diverse geldstromen wordt een kunstmatige scheiding gehanteerd. Cultuurbereik begint niet pas met het Actieplan Cultuurbereik, het geeft een impuls aan bestaande ontwikkelingen.

Doorgewinterd coördineren

De provincie Groningen heeft met de Regionale cultuurplannen een degelijke aanzet gegeven om cultureel initiatief en cultureel bereik te vergroten. De regionale oplooptavonden blijken een goed middel om meer vraaggericht te werken. De provincie gebruikt het actieplan om ontwikkelingen in gang te zetten, ook op lokaal niveau. De investeringen daartoe vragen om voortzetting teneinde tot resultaten te komen. Op het gebied van Cultuur en School is door wijziging van beleid nog weinig resultaat geboekt. In het kader van de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) vinden aansprekende projecten plaats.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 465.290 euro

Cultuur en School totaal (2001): 105.645 euro

Geldstroom BKV (2001): 272.097 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 11.959.582 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000 (exclusief stad Groningen): 389.365

Het culturele leven in de provincie Groningen kenmerkt zich door kleinschaligheid, veel charme en een sterke lokale binding. Kleinschaligheid vormt ook een zwakte. Veel uitingen komen niet buiten de eigen kring. Groningen is naar eigen zeggen rijk bedeed met cultureel erfgoed zoals gebouwen, archeologische vindplaatsen, museum- en archiefcollecties. Het gebruik daarvan is niet optimaal. Amateurs en semi-professionals voeren de meeste activiteiten uit. Een echt professioneel circuit is alleen aanwezig in de stad Groningen. Groningen schrijft aan cultuur een economisch belang toe.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

In het actieprogramma ziet de provincie Groningen zichzelf als aanjager, mediator en visieontwikkelaar.

Groningen stelt de volgende doelstellingen centraal:

- zichtbaar maken van het cultureel vermogen van de provincie, van zowel het authentiek Groningse als de culturele uitingen van nieuwere subculturen als jongeren en migranten;
- ontwikkelen van samenwerking tussen kleine culturele instellingen en tussen professionals en amateurs;
- ontwikkelen cultureel ondernemerschap.

Daarnaast legt de provincie de nadruk op digitalisering van cultureel erfgoed, culturele diversiteit, vooral het aanboren van talenten onder jongeren en migranten en culturele planologie met het Groningse landschap als uitgangspunt.

Opvallend is dat versterking van de programmering geen prioriteit heeft in de provincie Groningen. De provincie is van mening dat dat in de eerste plaats een verantwoordelijkheid van de gemeenten is. Die hebben echter beperkte budgetten. In november 2002 houdt de provincie een bijeenkomst samen met Drenthe, Friesland en het Fonds voor Podiumprogrammering en Marketing (FPPM). Daar zijn ook podiumprogrammeurs uit de provincies uitgenodigd om te spreken over het onderwerp programmering.

Cultuurbereik

Groningen is rijk bedeed met cultureel erfgoed. Het publieksbereik en de toegankelijkheid laten echter te wensen over. Om die reden richt de provincie zich op digitalisering. Daarmee wil zij de museum- en archiefsector toegankelijk maken.

Wat betreft culturele diversiteit kijkt Groningen vooral naar jongeren. Daarmee doelt de provincie met nadruk niet alleen op jonge migranten. Deze worden volgens Groningen liever aangesproken op hun jong zijn. Een algemene benadering die zich richt op jongerensubculturen is volgens Groningen dus geschikt om ook jonge migranten te bereiken.

Cultuur en School

Groningen zette wat betreft Cultuur en School aanvankelijk in op investeringen in een nieuwe organisatiestructuur voor cultuur-educatie, in de vorm van netwerken. Deze opzet bleek te theoretisch en financieel niet haalbaar. Met behulp van een onderzoek is een nieuw concept tot stand gebracht, dat uitgaat van een nieuw provinciaal Bureau Cultuureducatie dat werkt met een vraag-gerichte aanpak vanuit de scholen.

Geldstroom BKV

De Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving zal de provincie meer dan voorheen aanwenden voor het breder cultuurbereik en de stimulering van het cultureel ondernemerschap. Men constateert dat de meeste activiteiten op het gebied van beeldende kunst in de stad Groningen plaatsvinden. Het voornemen is meer accent te leggen op een grotere dynamiek binnen het kunstenveld. Verder acht de provincie het van belang dat beeldende kunst ook een rol gaat spelen in het ontsluiten van het cultureel erfgoed. Een voorbeeld daarvan is het project *Kunst op kerkhoven*, in het kader van culturele planologie. Het beeldendekunstbeleid bestaat uit project- en manifestatie-subsidie, opdrachtenbeleid, galerieënbeleid en kunstuitlenen.

Kwaliteitsbeoordeling

Er is gekozen voor andere vormen van kwaliteitsbeoordeling dan gebruikelijk binnen het reguliere cultuurbeleid. Beoordeling gebeurt binnen het actieplan en binnen de Regionale cultuurplannen en niet via de reguliere adviescommissies. De geldstroom BKV is hierop een uitzondering. De provincie selecteert in de eerste plaats op basis van de doelstellingen van haar beleid.

Groningen stelt artistieke kwaliteit als aandachtspunt in het actieplan dus niet voorop. Het bereik en het proces zijn belangrijker. Natuurlijk streeft de provincie wel een zekere kwaliteit na. Per programmaonderdeel is een kwaliteitswaarborg geformuleerd, bijvoorbeeld door het betrekken van professionals uit de Groningse kunst- en cultuurwereld, de inzet van scouts en het werken met hoogwaardig materiaal. Er is geen sprake van een overkoepelende systematiek voor beoordeling.

De kwaliteitsbewaking bij de geldstroom BKV gebeurt door de provinciale adviesraad Beeldende Kunst. Bij projecten in het kader van het actieplan staat ook hier echter het inhoudelijke kwaliteitsoordeel niet altijd voorop. De mate van cultuurbereik of de inzet ten behoeve daarvan neemt ook een belangrijke plaats in bij de toetsing door de adviescommissie.

Uit onderzoek blijken het proces en de samenwerking aan belang te winnen als gevolg van de afwijkende beoordelingsmethoden en het secundair maken van het traditionele kwaliteitscriterium. Samenwerking tussen amateurs en professionals levert bijvoorbeeld belangrijke mogelijkheden op voor ontwikkeling. Een kwaliteitstoetsing vooraf heeft geen zin wanneer je dergelijke samenwerking wenst te stimuleren.

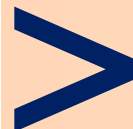
Relatie regulier beleid en actieprogramma

Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

De speerpunten in de reguliere cultuurnota zijn:

- versterken en profileren culturele infrastructuur;
- kansen bieden aan nieuw en jong talent;
- investeren in festivals;
- impulsen geven aan kunstparticipatie;
- stimuleren van de ontwikkelingen van kunstinstellingen.

Om deze doelstellingen te bereiken, zet de provincie het Actieplan Cultuurbereik, de Regionale cultuurplannen en de cultuur-educatie in als instrumenten. Men ziet het Actieplan Cultuurbereik dus als een van de instrumenten om de eigen doelstellingen te realiseren.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

Groningen vult het actieprogramma in door middel van de systematiek van de Regionale cultuurplannen. Er zijn nu vier Regionale cultuurplannen en alleen de gemeente Groningen en de gemeente Bellingwedde zijn niet betrokken. Vanaf 2001 maakt het budget voor de Regionale cultuurplannen voor het eerst onderdeel uit van de reguliere cultuurbegroting van de provincie. De incidentele investeringen van het actieplan zijn middels de inbedding binnen de Regionale cultuurplannen vervlochten met structurele investeringen in cultuur.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

Een van de hoofddoelstellingen van de Regionale cultuurplannen is het aanwakkeren van de interesse voor cultuur bij een grotere groep mensen en het stimuleren tot deelname aan culturele activiteiten. Uit monitoring van de Rijksuniversiteit Groningen (RUG) blijkt dat de overige doelstellingen van de Regionale cultuurplannen vrij instrumenteel zijn. In tegenstelling tot de doelstellingen die zijn opgesteld door het Interprovinciaal Overleg (IPO), de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen (Ministerie van OCW). Deze zijn meer inhoudelijk en substantieel.

Verder blijkt uit het onderzoek dat de doelstelling investeren in jeugd vooral gekoppeld is aan de podiumkunsten. Ook geeft het onderzoek aan dat de recreatieve kant van de cultuurplannen beter is vertegenwoordigd dan de creatieve kant.

Het publieksbereik is volgens het onderzoek vrij goed. Met die aantekening dat weinig bekend is óver de bezoekers. Of de provincie nieuwe groepen bereikt, is dus niet duidelijk.

Paradox is een soort theaterwerkplaats voor jongeren. Kweekvijvers vormen volgens de artistiek leider van Paradox een belangrijk onderdeel van de culturele infrastructuur. Hij gelooft niet in de vruchtbaarheid van het werk van scouts. Paradox hanteert een driefasenbeleid. Jonge mensen krijgen de mogelijkheid direct aan de slag te gaan door mee te oefenen en mee te werken aan producties. Talentvolle en gemotiveerde jongeren krijgen de mogelijkheid hun talent meer aan te spreken met grotere rollen. En in een volgende fase kunnen zij een nog grotere functie vervullen door ook mee te werken aan de organisatorische of productionele kant van het theater of door een grotere artistieke rol te spelen, bijvoorbeeld het meedenken in regie of zelfstandig werken aan productie-ideeën.

Volgens de artistieke leiding is dat een betere methode om jongeren artistiek te stimuleren en te ondersteunen bij hun ontwikkeling. De artistiek leider hecht veel waarde aan de samenwerking met scholen, bijvoorbeeld door het aanbieden van workshops. Paradox is inmiddels een netwerk voor jongeren op het platteland. Voorheen bestond zo'n netwerk niet en zonder het actieplan had dat niet zo snel kunnen uitgroeien.

In het project *Dierenpad*, in de gemeente Winsum, werken kunstenaars met kinderen. In schoolvakanties worden gezamenlijk kunstwerken gemaakt, geïnspireerd op een bepaald thema, in dit geval dieren. Bij het realiseren van dergelijke activiteiten is goede coördinatie nodig volgens een betrokken kunstenaar. Maar institutionalisering is volgens hem desastreuus. Bij het oprichten

van stichtingen zijn de activiteiten, noch de deelnemers en de kunstenaars gebaat. Het onderbrengen van de activiteiten bij scholen komt de activiteiten evenmin ten goede. Die hebben immers een vol programma. Er is behoefte aan ondersteuning van een doorgewinterde coördinator, niet van een instituut.

Het Noordelijk Audiovisueel Archief (NAVA) Groningen werkt samen met NAVA Friesland en NAVA Drenthe aan digitalisering en publieksbereik. De drie archieven hebben een gezamenlijke back-office, maar verschillende werkvelden en aanspreekpunten. Bereiken van meer publiek vraagt niet alleen om digitalisering, maar ook om een andere houding van de instellingen. De drie provincies weten met behulp van het actieplan een sprong vooruit te maken om meer publieksgericht op te treden. In Groningen gebeurt dit onder meer door de aanstelling van streekarchivariaten in de regio die actief het contact met scholen en buurthuizen opzoeken.

Wat betreft Cultuur en School is de provincie Groningen afgestapt van het idee van intensieve netwerkvorming. Nu werkt de provincie aan de realisering van een nieuw Bureau Cultuur-educatie. Dit bureau zal op een meer directe manier contact leggen met scholen, teneinde cultuur te laten verweven in de onderwijsplannen van de scholen. De provincie is van mening dat deze nieuwe opzet een grotere garantie biedt voor 100 procent bereik. Het netwerkidee werd te vrijblijvend bevonden. Aangezien de grootste aandacht door deze omzwaai naar de structuurdiscussie, is de aandacht voor de specifieke doelstellingen voor Cultuur en School tot nu toe beperkt geweest.

Met de komst van het actieprogramma heeft de provincie Groningen het beleid betreffende de kunstuitleen en het opdrachtenbeleid geheel gewijzigd. Verder stelt de provincie haar eigen rol in het beeldendekunstveld openlijk ter discussie, mede naar aanleiding van de bijstellingen van de geldstroom BKV. Dit wordt onder meer zichtbaar op het symposium *Passie of Procedures* dat de provincie in 2002 hield over zowel de inhoudelijke koers van het kunstopdrachtenbeleid als de relevantie van procedures.

De nieuwe doelstellingen van de geldstroom BKV betekenen niet voor alle kunstenaars een grote omslag. Hoewel de beeldende kunst in het Groningse beleid duidelijk een andere dimensie krijgt, zie je op praktisch niveau ook dat bestaande plannen naar nieuwe doelstellingen worden toegeschreven.

Een bijzonder project dat gefinancierd wordt uit de geldstroom BKV is *Kunst op kerkhoven*. De stichting Oude Groninger Kerken heeft in dertig jaar een groot bezit opgebouwd van kerken, pleinen, pastorieën en kerkhoven. De stichting onderhoudt de gebouwen en geeft ze een nieuwe bestemming. Aanvankelijk ging weinig aandacht uit naar de directe omgeving van de gebouwen, maar in samenwerking met landschapsbeheer besteedt de stichting nu ook aandacht aan de kerkhoven die de kerken omringen. De stichting wilde de publieke belangstelling voor de kerkhoven vergroten. Er is een kleine conferentie gehouden over mogelijke publieksbestemmingen. Ook bewoners werden daarbij uitgenodigd. De stichting voor vijftien kerkhoven besliste eenzelfde aantal internationaal bekende kunstenaars uit te nodigen om een kunstwerk te maken voor de locaties. Bij de selectie van de kunstenaars en de goedkeuring en uitvoering van de uiteindelijk kunstwerken zijn omwonenden niet betrokken.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

Over samenwerking met scholen bestaan verschillende ideeën. Scholen hebben een vol programma en sommige cultuurmakers betwijfelen of hun bijdrage bij het ontwikkelen van projecten groter zou moeten zijn. De manier waarop scholen de vraag zouden moeten en kunnen formuleren is niet helder. Debet daaraan is wellicht dat de activiteiten in het kader van Cultuur en School nog in de ontwikkelingsfase zitten.

De bibliotheken werken goed samen, dankzij Biblionet, een netwerk van alle Groningse bibliotheken. Dankzij dit netwerk hoeft men niet te praten over structuren. Men heeft het over inhoud en dat ervaren de netwerkleden als enorme winst.

De mate waarin samenwerking met instellingen succesvol verloopt verschilt. Mogelijk is de mate waarin reeds goede samenwerkingsverbanden bestonden hiervoor bepalend.

De provincie Groningen en de gemeente Groningen kennen geen geschiedenis van hechte samenwerkingsverbanden. De stad Groningen is centrum van de provincie. Op de achtergrond spelen discussies over de autonomie van de gemeente met een bovenlokale functie een rol. Hoewel deze spanning nog steeds voelbaar is, voert men meer dan voorheen overleg over betere afstemming van activiteiten en verantwoordelijkheden.

Door de Regionale cultuurplannen worden de verschillende gemeenten bereikt. Slechts één gemeente nam tot nu toe niet deel aan het actieprogramma, zonder dat daar een aanwijsbare oorzaak voor is. De provincie probeert ook deze gemeente te betrekken.

Groningen werkt met Friesland en Drenthe samen in het kader van de cultuurconvenanten. Over sommige onderdelen van de actieprogramma's voert men ook overleg of werkt men samen. Dit geldt bijvoorbeeld voor het digitaliseringproject *Noordelijk Audio Visueel Archief (NAVA)*. De samenwerking binnen het project NAVA vindt plaats ondanks het feit dat de provincies in verschillende fases zitten voor wat betreft digitalisering. Er zijn daarom heldere afspraken gemaakt, zodat de ene provincie bijvoorbeeld niet hoeft mee te betalen aan de achterstand van de andere.

Groningen ervaart sommige regels die het Ministerie van OCW hanteert als lastig en soms zelfs belemmerend. Men vindt het bijvoorbeeld lastig dat je maar een beperkt deel van het budget kunt overhevelen van het ene naar het andere jaar.

Verankering

Door het werken met Regionale cultuurplannen wordt grotere intensiteit van samenwerking tussen provincie en niet-rechtstreeks deelnemende gemeenten bereikt. Door de inbedding in de cultuurplannen kent deze samenwerking een vrij structureel karakter. De samenwerking met instellingen is eveneens gericht op meer duurzame samenwerking. De inzet in de provincie is niet gericht op incidentele ondersteuning van interessante activiteiten, maar op structurele bijdragen in de ontwikkeling van belangwekkende initiatieven. Keerzijde daarvan is mogelijk dat minder geld beschikbaar is voor initiatieven in de marge en voor de stimulering daarvan.

Algemeen

Het actieplan is in Groningen niet de enige inhoudelijke stimulans om zaken tot ontwikkeling te brengen. Sommige initiatieven geven aan dat ze ook zonder het actieplan dezelfde activiteiten zouden ontwikkelen, maar de financiële steun van het actieplan kunnen ze wel goed gebruiken. Het reguliere beleid heeft deels dezelfde doelstellingen als het actieplan. Wel werkt het actieplan als vliegwiel, het maakt ontwikkelingen van grotere omvang en in hoger tempo mogelijk.

Op het gebied van Cultuur en School heeft de provincie moeite te komen tot het instrument dat voorziet in behoeften en tegemoetkomt aan de gestelde doelstellingen. Een ambitieus plan op dit gebied vond men onhaalbaar. Op basis van een onderzoek wil men nu een geschikt en realiseerbaar instrument ontwikkelen, in de vorm van een Bureau Cultuureducatie.

Het culturele veld reageert positief op de mogelijkheid activiteiten te ontwikkelen vanuit de vraag van inwoners en jongeren. Naast geld heeft men daarbij behoefte aan goede coördinatie en niet aan institutionalisering of verdergaande regelgeving.

De provincie ervaart samenwerking met niet rechtstreeks deelnemende gemeenten als positief. Het heeft tot gevolg dat kleinere gemeenten meer aandacht besteden aan cultuur en cultuurbeleid, zij het nog steeds in geringe mate.

De provincie geeft zelf aan strategischer te moeten omgaan met haar keuzes en haar werkwijze. Het is makkelijk je te laten leiden door het succes van bepaalde activiteiten. Groningen weet dat het uiteenlopende doelstellingen moet formuleren en dat men moet werken aan onderdelen die nog niet goed uit de verf komen.

Een spontane overval van kunst

In Limburg zijn de regio's aan zet. Deze werkwijze heeft resultaat. Gemeenten worden aangespoord tot samenwerken met buurgemeenten en tot het voeren van cultuurbeleid. Regiomanagers hebben daarin een essentiële aansporende en adviserende rol. Cultuur en School wordt aangewend om nieuwe activiteiten tot stand te brengen en Kunstkick is in het leven geroepen om informatieoverdracht tussen scholen, culturele instellingen en leerlingen te verbeteren. Kunstenaars en culturele instellingen hebben in Limburg gepleit voor behoud van ruimte voor vernieuwing en ontwikkeling binnen de Geldstroom Beeldende Kunst en Vorming (geldstroom BVK). Daarom wordt maximaal 50 procent besteed aan bereik en ondernemerschap.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 838.141 euro

Cultuur en School totaal (2001): 251.443 euro

Geldstroom BKV (2001): 662.547 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 27.500.000 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000 (excl. Heerlen en Maastricht): 923.596

De volkscultuur en amateurkunst spelen een belangrijke rol in de Limburgse culturele traditie. De deelname aan de amateurkunst en het verenigingsleven is groot. De streekcultuur en de streektaal zijn springlevend. Limburg kent een aantal kunstvakopleidingen, waardoor de aanwas van jonge kunstenaars en het productieklimaat een stimulans krijgen. Limburg heeft een drietal provinciale musea. De provincie betreurt het dat geen van deze musea rijksbijdragen ontvangt. Limburg is een langgerekte provincie met regio's die elk een eigen karakter hebben. Effecten van het sluiten van de mijnen in Limburg laten in sommige van deze regio's nog sporen na. In de grensgebieden met België en Duitsland vindt regionale samenwerking plaats, ook op cultureel gebied.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

Limburg onderschrijft alle landelijke doelstellingen. De provincie legt het accent bij het bevorderen van de actieve participatie van mensen aan cultuur en bij de ontmoeting tussen kunstenaar en vooral jongeren. Hiertoe werkt zij nauw samen met de regio's in de provincie. Die regio's hebben regionale actieprogramma's ontwikkeld. In de regionale plannen is te vinden hoe de doelstellingen van het actieplan aldaar structureel verankerd worden.

De regio's zijn aan zet. De provincie rust deze regio's uit en stimuleert ze vanuit het in het provinciehuis gevestigde projectbureau. Dit projectbureau benadert in samenwerking met beleidsmedewerkers van de provincie ook zelf organisaties die nu nog onvoldoende betrokken zijn in het culturele veld en heeft verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling van het gehele actieprogramma, alsmede voor de informatievoorziening en de monitoring. Om de regionale actieprogramma's aan te sturen zijn twee regiomanagers aangesteld, die ieder drie regio's ondersteunen.

Cultuurbereik

De provincie richt zich met name op het realiseren van nieuw aanbod voor nieuw publiek. Zij heeft daartoe een aanjaagfunctie, vooral gericht op de jeugd.

De provincie legt de prioriteit bij:

- podiumkunsten;
- bibliotheken;
- regionale en lokale omroepen;
- zichtbaar maken van het cultureel vermogen;
- culturele planologie.

Gericht op deze prioriteiten heeft de provincie Limburg een grote reeks doelstellingen geformuleerd. Stimuleren van samenwerking en verlagen van drempels zijn kernbegrippen in deze reeks doelstellingen.

Cultuur en School

Wat betreft Cultuur en School is de centrale ambitie kunst- en erfgoededucatie te versterken. Daartoe wil de provincie de infrastructuur voor cultuureducatie versterken en provinciaal dekkend te maken en de samenwerking tussen cultuurmakers en onderwijsinstellingen verbeteren. Het vmbo krijgt nadrukkelijk aandacht. Ook werkt de provincie aan productontwikkeling en vernieuwing van aanbod. Over vraagsturing wordt in de doelstellingen van het oorspronkelijke actieprogramma niets geschreven.

Geldstroom BKV

Voor het onderdeel geldstroom BKV zijn in 2001 de volgende doelen gesteld:

- vergroting van het cultuurbereik;
- versterking van cultureel ondernemerschap;
- stimulering van actieve ontmoeting tussen jongeren en beeldend kunstenaars binnen en buiten school;
- stimulering van de rol die beeldend kunstenaars spelen bij inrichting van de openbare ruimte;
- stimulering van vernieuwende educatieve projecten, die zich richten op nieuwe publieksgroepen.

Met ingang van 2003 legt de provincie het accent ook op vernieuwing en ontwikkeling. Daarnaast wenst de provincie haar initiërende rol te vergroten.

Kwaliteitsbeoordeling

Een onafhankelijke provinciale actieplanadviescommissie beoordeelt de regionale actieprogramma's. Deze commissie oordeelt in welke mate de regionale programma's passen binnen de doelstellingen van het centrale provinciale actieprogramma. Op regionaal niveau worden ook adviescommissies in het leven geroepen.

Wethouders van cultuur worden in sommige regio's gemachtigd op basis van advies van deze onafhankelijke commissie projecten te honoreren. Op die manier hoeft gedeputeerde staten niet alle projecten ter beoordeling onder ogen te krijgen. Voor beeldende kunst functioneert op dit moment de algemene actieplancommissie. Met ingang van 2003 zal een deel van de aanvragen aan de provinciale adviescommissie kunst en cultuur worden voorgelegd. De commissies komen maandelijks bijeen. Aanvragen indienen kan op ieder moment.

Relatie regulier beleid en actieprogramma Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

Ook binnen regulier beleid is cultuurparticipatie een centrale doelstelling. Het reguliere beleid is dat daaronder specifiek de ouderen vallen. De provincie stelt het op prijs dat het actieplan bijdraagt aan rehabilitatie van kunst met een kleine k, zoals amateurkunsten. De noties van het actieplan krijgen dan ook van harte een plaats in het reguliere cultuurbeleid en vice versa. De reguliere cultuurnota spreekt verder de ambitie uit regionale samenwerking en verdere ontwikkeling van regionale cultuurprofielen te realiseren. Het actieplan is sterk op verwezenlijking van deze ambitie ingezet.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

Het tot stand brengen van de geambieerde regionale culturele ontwikkeling en samenwerking vereist extra investeringen. De provincie heeft daarvoor onvoldoende ruimte. Het actieplan maakt het financieel mogelijk en blijkt een effectief instrument om regionale betrekkingen en lokale culturele ontwikkeling te stimuleren.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

In Limburg heeft in elke regio een andere aanpak. Door de regio's het initiatief te laten, streeft de provincie vergroting van part-

nership na. Regio's moeten het bedrag dat de provincie inzet matchen. Hierdoor ontstaat dubbele matching omdat het provinciale geld al met rijks geld is gematcht. Op activiteitsniveau vraagt men veelal opnieuw om matching. Op deze manier maakt de provincie met geld meer geld en het levert toewijding op. De verschillende regio's bevinden zich in verschillende fases van samenwerking. In de regio Parkstad spraken gemeenten al langer over een gezamenlijk cultuurbeleid. Daardoor worden in deze regio voortvarend stappen gezet. In andere regio's moet er nog veel gebeuren voor de neuzen dezelfde kant op staan. In Noord- en Midden-Limburg is het bijvoorbeeld al grote winst dat gemeenten op ambtelijk en bestuurlijk niveau bijeen komen. Het is daar te vroeg om met alle gemeenten te komen tot gezamenlijke afspraken over investeringen en samenwerkingsprojecten. Het ambitieniveau van grote en kleine gemeenten verschilt. De regiomanagers vervullen in deze processen een spilfunctie. Zij sturen het proces om te komen tot afspraken en medewerking aan.

Beleidsmedewerkers en wethouders van cultuur van Venray, Helden, Venlo en Gennep zijn erg te spreken over de regionale samenwerking. Dat ze überhaupt in beeld zijn bij de provincie zien zij als enorme winst. Een beleidsmedewerker uit Venlo vindt het belangrijk dat gemeenten van elkaar weten wat ze doen. Ze kunnen hun culturele instellingen aansporen tot samenwerking. De wethouder van cultuur van gemeente Helden voegt toe dat actieve gemeenten hun goede projecten kunnen aanbieden aan buurgemeenten. Wel zou de gemeente liever niet zien dat het proces van samenwerking vertraagd oploopt door minder willige gemeenten. De gemeente Helden wil graag voortvarend verder gaan met andere actieve gemeenten. Het doel in Helden is zoveel mogelijk mensen actief en passief bij cultuur te betrekken. Het actieplan maakt het mede mogelijk daar aan te werken. Daarnaast blijkt het actieplan van Helden bij te dragen aan verbetering van de infrastructuur. Zo is de Stichting Bevordering Cultuur Helden (SBKH) onlangs geprofessionaliseerd. Die draaide eerder op vrijwilligers. Ook is de hoeveelheid vrijwilligers die zich in willen zetten sterk toegenomen.

In het kader van Cultuur en School heeft de SBKH een project tot stand gebracht dat een relatie legde tussen kunst en de wijkbewoners. Op een school voor voortgezet onderwijs werden vijf kunstenaars uitgenodigd gedurende tien dagen te komen werken, ieder aan een kunstwerk voor een wijk in Helden. De kunstenaars verschilden sterk in werkwijze en materiaalkeuze. De kunstenaars gingen het gesprek aan met scholieren. Doordat de leerlingen dagelijks de kunstwerken zagen groeien, werd voor hen zichtbaar wat het kunstenaarschap inhoudt, hoe een kunstwerk ontstaat. Ook wijkbewoners werden uitgenodigd op school. De SBKH begeleidde dit traject en bracht de kunstenaars in contact met de sleutelfiguren van de wijken, die in sommige gevallen zeer sceptisch waren over kunst, maar gaandeweg enthousiast werden. Eén van de deelnemende kunstenaars vond het een enorm intensief, maar ook inspirerend project. Hij zou het graag eens per jaar doen. Een andere kunstenaar is zo door het contact met de leerlingen geïnspireerd dat ze nu vaker workshops met jongeren organiseert.

Op school was het project niet voorbereid, omdat daar geen ruimte voor was in de roosters. Het project werkte als een soort

spontane overval van kunst op de leerlingen. Dit heeft goed gewerkt, maar de organisatie sluit niet uit dat ze de leerlingen een volgende keer in een iets eerdere fase betreft. De kunstwerken staan nu in de wijken en er zijn geen discussies ontstaan over de werken.

Kunstkick is de naam waaronder de provincie Limburg de mogelijkheden van het actieplan en de activiteiten op het gebied van Cultuur en School bekendheid geeft bij bewoners. Kunstkick bestaat uit een digitaal jongerentijdschrift (e-zine), een digitale nieuwsbrief, een website, www.kunstkick.nl, en een kunstkickbus. De website bevat een algemeen deel met culturele informatie, een specifiek deel over het actieprogramma en een deel voor CKV-jongeren. De bus reist naar scholen en evenementen en wordt op allerlei wijzen ingezet, bijvoorbeeld als mobiele videostudio of discussieruimte.

Als experiment hebben de Limburgse provinciale musea samen met de provincie gratis museumbezoeken aangeboden aan basisscholen. De entree en het busvervoer waren gratis. Basisscholen hebben hier gretig gebruik van gemaakt. Omdat de musea niet aan alle vraag konden voldoen, is er voor gekozen enkele maanden later een tweede bezoekreeks te plannen. De musea vonden deze massale bezoeken zeer waardevol. De kinderen zijn nu in ieder geval eens deze musea binnen geweest en komen misschien terug met familie. Een van de deelnemende docenten is zeer tevreden over dit project. Het was voor de scholen eenvoudig deel te nemen. Alles was goed geregeld en de schoolkinderen waren enorm enthousiast. Een directeur van een school geeft aan dat zulke bezoeken uiteraard ook onder de verantwoordelijkheid van scholen vallen. Basisscholen hebben echter een vervoersprobleem: het busvervoer is niet te betalen. Om die reden was dit project erg geslaagd. De provincie constateert dat het project pleit voor voortgang, maar ook dat het erg prijzig is. De musea constateren dat ze behoefte hebben aan educatief medewerkers, aangezien ze zulke bezoeken goed willen uitvoeren en dus moeten voorbereiden. Ditmaal hebben de musea het project weten uit te voeren, maar eigenlijk gaat het hun capaciteit te boven.

Beeldende kunstinstellingen in de provincie Limburg waren geen voorstander van onderbrengen van de geldstroom BKV binnen het actieplan. Reden is dat bereik weliswaar van belang is, maar dat kwaliteit en ontwikkeling in hun ogen ook essentiële aandachtspunten zijn. Daarom kiest Limburg voor beleid dat de provincie voor 50 procent inzet op vernieuwing en ontwikkeling. De overige 50 procent besteedt Limburg aan cultuurbereik en cultureel ondernemerschap. In het kader van bereik en ondernemerschap stelt de provincie zich meer dan voorheen op als initiator. Dit gebeurt bijvoorbeeld door witte vlekken op te vullen of door als opdrachtgever voor kunst in de openbare ruimte te fungeren. Een project dat gehonoreerd is in het kader van cultureel ondernemerschap is het *Muppi-project* dat in Maastricht plaatsvond. Een studente wilde haar eindexamenexpositie in de stad laten plaatsvinden zodat het deel werd van het straatbeeld. Het idee was haar kunstwerken in Muppies te plaatsen, maar dat bleek te duur. Om het idee toch uit te kunnen voeren volgde ze de cursus kunst en ondernemerschap en schreef ze een ondernemersplan. Ze vroeg subsidie aan bij sponsors, fondsen, de gemeente Maastricht en de provincie Limburg. Maastricht wees haar plan af,

omdat de stad geen eindexamenstudenten subsidieert. Dit bracht de kunstenares in een lastig parket. Door de matchingseis van de provincie ging de subsidie van de provincie niet door zonder bijdrage van Maastricht. Omdat de kunstenares op deze manier de dupe zou worden van overheidsregels, heeft de provincie er voor gekozen soepel te zijn. Het project is gehonoreerd. Volgens de kunstenares en getuige vele recensies is het project succesvol geweest.

De Waan is de naam van een bijzondere manifestatie die in Venray heeft plaatsgevonden. Nabij Venray stond een psychiatrisch centrum dat werd gesloten. Omdat dit psychiatrisch centrum al van oudsher verbonden is aan deze streek, wilde de gemeente dit centrum niet in stilte laten verdwijnen. Aan Odapark Venray werd gevraagd een manifestatie op het terrein van het centrum te realiseren en om blijvende kunstwerken op nabije rotondes te plaatsen. Odapark Venray is een jong en ambitieus centrum voor beeldende kunst en podiumkunsten dat gevestigd is in een voormalig theehuis, temidden van een beeldenpark. Odapark was vereerd dat zij het vertrouwen kreeg dit project uit te voeren. De gemeente had geld ter beschikking gesteld voor *De Waan*, maar dit was niet voldoende. Door ook geld bij de provincie aan te vragen en door andere gemeenten te betrekken is het gelukt voldoende middelen bijeen te brengen. Odapark is vol lof over de ambtelijke steun vanuit de provincie en over de snelle behandeling van aanvragen.

De manifestatie is uiteindelijk goed verlopen. Er kwam veel publiek op af. Over een kunstwerk dat op een rotonde moet komen, is flinke discussie ontstaan. Het gaat om een kunstwerk over de duistere kant van de psychiatrie. Bewoners hebben zeer dringend gevraagd het kunstwerk ergens anders te plaatsen. Gelukkig, zo stelt de wethouder van cultuur van Venray, gaat deze discussie over de inhoud. De kern van het kunstwerk, is ook de kern van de weerstand. Hierdoor is de discussie die ontstaan is gevoelig, maar ook wezenlijk. Tot welke oplossing de gemeente en Odapark met bewoners en kunstenaar gaat komen, is nog niet duidelijk.

De amateurtoneelvereniging Crescendo Schimmert heeft in het kader van een dubbel jubileum een film gemaakt met alle leden. De film speelt in de jaren '50. Familie, vrienden en andere verenigingen zijn ingeschakeld om kostuums, rekwisieten en figuren bijeen te krijgen. De film kwam tot stand met medewerking van een professionele cameraman en met professionele scriptbegeleiding. Het project heeft een grote en feestelijke impuls gegeven aan de vereniging.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

De regionale actieprogramma's stimuleren de samenwerking op lokaal en regionaal niveau op intensieve wijze. Het inzetten van regiomanagers blijkt een effectief middel om gemeenten te stimuleren tot investering in cultuur en tot samenwerking. Het matches van bedragen, dat in Limburg meer trapsgewijs gebeurt, levert volgens de provincie niet alleen geld, maar ook wederzijdse toewijding op. De provincie is hier erg blij mee.

Samenwerking blijkt eenvoudiger te realiseren met gemeenten die een centrumfunctie vervullen, dan met de allerkleinste gemeenten. Heel kleine gemeenten voeren vaak geen cultuurbeleid en hebben onvoldoende middelen om te matchen. De pro-

vincie probeert dan samenwerking op projectniveau tot stand te brengen. Culturele instellingen vinden de procedures van de provincie over het algemeen niet ingewikkeld.

Het actieplan helpt volgens de provincie over muurtjes heen te kijken. Dit geldt volgens de provincie zowel voor haarzelf, als voor de grotere steden Heerlen en Maastricht. Hoewel subsidieregels van de rechtstreekse gemeenten en van de provincie niet op elkaar afgestemd zijn, helpt het actieplan wel contact te zoeken.

De provincie zou graag volwaardige partner zijn van de rijksoverheid. Op provinciaal niveau wenst de provincie de regie in handen te hebben. Het opleggen van belemmerende regels, zonder dat overleg plaatsvindt, strookt volgens de provincie niet met een relatie waarin partners gelijkwaardig zijn.

Met het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (het Ministerie van OCW) heeft de provincie ambtelijk goed contact. Er is sprake van een goede communicatie met de contactpersoon bij het Ministerie van OCW. De provincie zou wel meer vertrouwen willen krijgen van de rijksoverheid en ruimte om het actieplan lokaal in te vullen. De provincie vindt het niet terecht dat het Ministerie van OCW veel regels oplegt. In sommige gevallen zou het initiatief voor opstellen van afspraken en procedures zelfs bij de provincie moeten liggen. Een voorbeeld is de jaarlijkse afrekening. Dat is niet zinnig, omdat het aan beide kanten veel werk kost en er vierjarige afspraken zijn.

Verankering

De Limburgse aanpak is van fundamentele aard. Er is toewijding op regionaal en lokaal niveau. Verankering is daarmee een wezenlijk element van de ontwikkeling. De toewijding stoelt voor een belangrijk deel op geld. De huidige activiteiten vergroten ook inhoudelijk draagvlak voor samenwerking en wederzijdse investeringen. Dit ontwikkelingstraject kan nog niet zelfstandig doorzetten. Voorlopig blijft financiële investering door de provincie noodzakelijk. Vóór eventuele afbouw van investeringen zal duidelijk moeten zijn hoe de samenwerkingsverbanden verder gedragen en gestimuleerd kunnen worden.

Algemeen

Het actieplan biedt in Limburg vooral lokale en regionale impulsen. De provincie bereikt cultuurmakers en publieksgroepen die voorheen niet betrokken waren. Het aanbod is van vrij traditionele aard. Er ontstaan niet zichtbaar nieuwe strategieën om publieksgroepen en aanbod vanuit andere culturele achtergronden te betrekken.

Om effectief te kunnen werken, hanteert Limburg de regels waar nodig soepel en hebben regio's op sommige aspecten grotere verantwoordelijkheden gekregen, zodat niet alle initiatieven aan Gedeputeerde Staten hoeven worden voorgelegd. De provincie maakt zich hiermee niet afhankelijk van haar eigen bureaucratie.

Wat betreft de geldstroom BKV heeft het beeldende kunstveld stevig gepleit voor behoud van ruimte voor vernieuwing en ontwikkeling. De beeldende kunstinstellingen zijn geen voorstander van grotere inzet voor bereik en ondernemerschap dan 50 procent van de geldstroom.

De provincie Limburg is wel actief op het gebied van culturele planologie, maar dat gebeurt voornamelijk buiten de context van het actieplan.

Noord-Brabant

Bezoek 27 september

Wakker worden en netwerken

In Noord-Brabant is het actieplan één groot leerproces. Er is een omslag in houding bij de provincie gaande van top-down besturen naar meer dialoog. Het lukt echter nog niet goed publieksgroepen en cultuurmakers te bereiken die voorheen niet betrokken waren. De intensievere afstemming met het veld en de grote projecten zoals de website *Uit in Brabant* kosten veel energie en geld. Dat gaat ten koste van investeringen in nieuwkomers. Wat betreft Cultuur en School signaleert de provincie dat met name kleinere scholen hulp nodig hebben om hun vraag te kunnen formuleren. In het kader van de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) verlegt de provincie haar koers meer richting cultuurbereik en cultureel ondernemerschap.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 1.517.441 euro

Cultuur en School totaal (2001): 455.595 euro

Geldstroom BKV (2001): 1.167.804 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 30.272.006 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000 (excl. rechtstreeks deelnemende gemeenten): 1.671.105

Ongeveer de helft van de inwoners van Brabant woont in stedelijk gebied. Het grootste deel daarvan in de vijf grootste steden Tilburg, Breda, Eindhoven, Den Bosch en Helmond. In Noord-Brabant is veel belangstelling voor de Brabantse cultuur en de Brabantse historie. Noord-Brabant ziet de ontwikkelingen op het gebied van nieuwe media als mogelijkheden om de eigen cultuur onder de aandacht te brengen. Noord-Brabant kent veel festivals, een omvangrijke amateurkunstsector - vooral harmonieën en fanfares - en landelijk belangwekkende popmuziekcentra. Noord-Brabant huldigt het standpunt dat cultuur de maatschappelijke samenhang versterkt.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

Om in aanmerking te komen voor ondersteuning kunnen gemeenten, instellingen en soms ook particuliere initiatiefgroepen projectvoorstellen doen. De provincie is op enkele terreinen zelf projectontwikkelaar. Dat gebeurt dan in samenwerking met partners.

Voor de uitvoering van het actieplan heeft Brabant een Projectbureau Cultuurbereik. Dit bureau is ondergebracht bij de afdeling Welzijn, Educatie en Cultuur (WEC) van de provincie. Een ambtelijk beleidsmedewerker is projectleider van dit bureau. Het bureau verzorgt de algemene coördinatie, is intern en extern aanspreekpunt en bewaakt de voortgang en kwaliteit.

Voor overleg met betrokkenen en voor evaluaties organiseert de provincie themaconferenties. Verder heeft Noord-Brabant voor bekendmaking van de mogelijkheden van het actieplan een folder gemaakt met de titel *Cultuur, Draggers, Makers, Minnaars, Stimuleringsprogramma Cultuurbereik Noord-Brabant 2001-2004*.

Cultuurbereik

De provincie Noord-Brabant neemt de landelijke doelstellingen van het actieprogramma als uitgangspunt. Bij het onderdeel cultuurbereik formuleerde de provincie een reeks thema's. De keuze voor deze thema's is gebaseerd op een SWOT-onderzoek, uitgevoerd door Berenschot. In dit onderzoek concludeerde het onderzoeksbureau onder meer dat Brabant onvoldoende promotie-activiteiten uitvoert. Om meer mensen te betrekken is meer bekendheid nodig van de beleidsinzet, van de subsidiemogelijkheden en van de culturele activiteiten zelf. Om die reden geeft de provincie Noord-Brabant een hoge prioriteit aan het thema Brabant promotie. De thema's, behorend bij het onderdeel cultuurbereik, zijn Brabant Promotie, Publiek onder de loep, Nieuwe ronde, nieuwe kansen, Open lijnen naar e-culture en Ruimte voor cultuur. Het themaproject *Op het Zuiden* samen met de provincies Limburg en Zeeland is gestaakt.

Cultuur en School

Het doel van de activiteiten in het kader van Cultuur en School in Brabant is het leggen en onderhouden van duurzame relaties tussen scholen en culturele instellingen en het versterken van de positie van cultuur binnen het reguliere onderwijsprogramma. Om dit doel te realiseren, richt de provincie zich op Innovatie en cultuurhistorie, stimuleert zij kleine schoolprojecten en werkt zij aan verbetering van netwerken en platforms.

In het kader van Innovatie en cultuurhistorie subsidieert Noord-Brabant projecten op het gebied van cultureel erfgoed, culturele diversiteit en projecten specifiek gericht op het vmbo. Het zijn vooral de basisscholen die de kleine schoolprojecten ontwikkelen. De provincie zal het voortgezet onderwijs en in het bijzonder het vmbo stimuleren om ook gebruik te maken van de middelen. De netwerken en platforms hebben als doel een betere samenwerking tussen scholen, steunfunctie-instellingen en culturele instellingen.

Geldstroom BKV

In 2001 werd de geldstroom BKV nog besteed zoals voorheen gebeurde. Vanaf 2002 wendt men de geldstroom aan om het cultuurbereik te vergroten en om het cultureel ondernemerschap te stimuleren. Musea en kunstuitlenen krijgen financiële ondersteuning. Dat moet een stimulans zijn om educatieve en publieksgerichte projecten te ontwikkelen. Daarnaast is er geld beschikbaar gesteld voor projecten beeldende kunst in de openbare ruimte. Verder stimuleert een fonds het productieklimaat en het ondernemerschap van Brabantse beeldende kunstenaars. Ook wenst Noord-Brabant samenwerkingsverbanden tussen bestaande werkplaatsen op het gebied van beeldende kunst, kunstenaarsinitiatieven en kunstenaars te versterken.

Kwaliteitsbeoordeling

Een onafhankelijke commissie beoordeelt de projectaanvragen. Bij de samenstelling is erop gelet dat niet alle leden uit de reguliere netwerken afkomstig zijn. Ook vertegenwoordigers van de nieuwe doelgroepen konden zitting nemen.

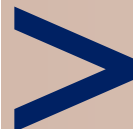
Bij de beoordeling let de commissie in eerste instantie op de mate van artistieke of cultuurhistorische kwaliteit. Ook dient de activiteit bij te dragen aan verbreding van het publieksbereik. Verder geeft de provincie prioriteit aan projecten met een bovenlokale betekenis, projecten met nieuwe en ongewone samenwerkingsverbanden, projecten met een voorbeeldwerking en projecten waarbinnen cross-overs tussen verschillende cultuurdisciplines tot stand komen.

De provincie is zelf ook medeontwikkelaar van een aantal activiteiten. Daarbij vormt de professionaliteit van de participanten en projectuitvoerders de kwaliteitswaarborg.

Relatie regulier beleid en actieprogramma Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

Brabant werkt vanuit het idee dat cultuur de maatschappelijke samenhang versterkt en gebruikt daarvoor het begrip Community Arts. Rondom het begrip Community Arts is een programmatische structuur opgebouwd. Binnen deze structuur zijn clusters van expertise en ervaringen gevormd. Deze clusters sluiten instrumenteel en inhoudelijk aan bij de inzet in het kader van het actieplan.

De vier thema's die in de discussienota *Uitgangspunten Cultuurbeleid Noord-Brabant 2001-2006* centraal staan zijn cultuurparticipatie, culturele competentie, culturele kwaliteit van het openbaar domein en ontwikkeling van het aanbod. Met name de thema's cultuurparticipatie en culturele competentie sluiten aan bij het actieplan.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

Noord-Brabant heeft expliciet vastgesteld dat het actieplan niet is bedoeld voor reguliere activiteiten, instandhoudings- of exploitatiekosten of infrastructurele kosten. Daarmee onderscheidt het actieprogramma zich van het reguliere beleid. Het actieprogramma is een flexibel instrument. Het biedt ruimte aan experiment met vorm en inhoud, het maakt het mogelijk in te spelen op actuele ontwikkelingen.

De ervaringen met dit meer flexibele instrument hebben ertoe geleid dat Noord-Brabant nu streeft naar vergroting van de flexibele ruimte in het reguliere cultuurbudget. Noord-Brabant werkt daarom aan het losweken van vastzittende bedragen. Hierover maakt de provincie met elke instelling aparte afspraken. Het streven is te komen tot een flexibel inzetbaar budget van ongeveer 20 procent van de totale cultuurbegroting, exclusief actieplangelden.

Verder heeft het actieprogramma de roep om meer helderheid in het cultuurbeleid en de verwante subsidiemogelijkheden en -regels versterkt. Daarom zijn de kernwoorden van de nieuwe *cultuurnota Noord-Brabant 2003-2006* helderheid, eenvoud en toegankelijkheid.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

De adviescommissie beoordeelt projecten in het kader van de geldstroom BKV met nadruk niet op resultaat. Het proces waarmee het kunstwerk tot stand komt is onderwerp van beoordeling. Zo is er nadrukkelijke aandacht voor de opdrachtformulering, voor de wijze waarop de kunstenaar betrokken is en de uiteindelijke publieksfunctie. De regeling biedt een stimulans om de dialoog tussen de kunstenaar en andere betrokkenen te versterken.

De nieuwe eisen en mogelijkheden die het nieuwe beleidskader van de geldstroom BKV biedt, vormen een stimulans voor de samenwerking tussen provincie en gemeenten. De prikkels en de mogelijkheden die ook kleine gemeenten krijgen, stimuleert deze gemeenten soms een cultuurnota te schrijven en de ambities van de gemeente te formuleren. Dit proces vraagt wel om helderheid van de provincie over de verantwoordelijkheid die zij op zich neemt. Er is afstemming nodig tussen de overheden onderling en met de culturele instellingen.

Het blijkt moeilijk vooraf bloot te leggen wat de behoeftes en mogelijkheden in het veld zijn. Om te komen tot zinvolle activiteiten is het echter onontbeerlijk te beschikken over kennis van de behoefte van het veld. Zo is een beeldende kunstwerkplaats waarvan in de eerste plannen sprake was, niet gerealiseerd, omdat er geen behoefte aan bleek te zijn.

In de bibliotheek in Breda is een Cultuurpunt gevestigd. De bibliotheek en het Cultuurpunt moeten straks Uitpunt gaan heten. Inhoudelijk gaat het om een functieverbreding van de bibliotheek. Het is straks een plaats voor informatie, educatie, promotie, ontmoeting en cultureel ondernemerschap. Binnen dat Uitpunt kunnen private activiteiten plaatsvinden, zoals verkoop en horeca.

Het Uitpunt brengt onder meer het cultuuraanbod in kaart, ook het onderwijs-cultuuraanbod en het aanbod dat geschikt is voor CKV-leerlingen. Bezoekers kunnen de informatie aan de balie krij-

gen of via de computer opvragen. Een onverwacht positief effect van deze informatievergaring is dat men de organisatie en activiteiten van de amateursector in kaart brengt. In hoeverre het geboden overzicht culturele instellingen stimuleert hun activiteiten af te stemmen op die van anderen is nog onduidelijk.

De provincie heeft met tien gemeenten afspraken gemaakt over de verbreding van bibliotheken met Uitpunten. Bibliotheken zijn culturele instellingen, maar in sommige gemeenten vallen ze onder een andere bestuurlijke portefeuille. In die gevallen vergeten de cultuurambtenaren de bibliotheken nog wel eens. Dit zorgde in sommige gevallen voor een moeizame start van de gesprekken.

Het toevoegen van Uitpunten aan de bibliotheken was mede mogelijk doordat geld vrijviel door het falen van *Op het Zuiden*. Op het Zuiden was een initiatief dat de provincie samen met Limburg en Zeeland nam. Het zou moeten aansluiten bij de convenantstructuur. Vanuit gezamenlijke doelstellingen wilde men komen tot activiteiten. Dat bleek niet te realiseren. De behoeftes in de regio's verschillen en de doelstellingen van de instellingen bleken voornamelijk bepaald te worden door de regionale situatie en de eigen agenda. De provincies hebben onderkend dat er geen sprake is van een gezamenlijke identiteit.

Al met al zijn in 2001 130 plannen ingediend in het kader van het actieprogramma, waarvan er 31 gehonoreerd zijn. De provincie merkt daarbij op dat er van die 31 projecten maar weinig echt sterk zijn. De kwaliteit is teleurstellend laag. De plannen zijn weinig inspirerend. De provincie ziet dit als signaal dat zij het veld onvoldoende heeft weten aan te spreken. Noord-Brabant vraagt zich af of de verdeelsubsidieregeling, waartoe zij bij de start van het actieprogramma besloten had, wel geschikt is om het veld te inspireren en stimuleren. Zij zal de projectsubsidiemogelijkheden echter niet staken. Om te komen tot kwaliteitsverbetering zal de provincie vaker met instellingen om de tafel gaan zitten. Door intensiever contact hoopt de provincie beter in te kunnen spelen op behoeftes en bruggen te slaan tussen instellingen en personen met gelijklopende of aansluitende ambities.

Sint Frans, gemeentelijk Centrum voor de Kunsten in Etten-Leur, heeft een muziekproject voor scholen in de regio West-Brabant ontwikkeld. Het omvat een lesboek met informatie, liedjes en opdrachten. Men werkt samen met fanfares en harmonieën, met muziekscholen en met buurt- en gemeenschapshuizen. Verder is er ook contact met de conservatoria in Tilburg en Rotterdam.

In Noord-West-Brabant zijn scholen die nauwelijks een idee hebben van wat er kan op het gebied van cultuureducatie. Het muziekproject had in Etten-Leur succes en dat heeft geleid tot de ambitie het voor scholen in de hele regio beschikbaar te maken. Met wethouders van verschillende gemeenten zijn daarover afspraken gemaakt, maar niets was op papier gezet. Het recente aantreden van nieuwe wethouders heeft de voortgang van dit project sterk vertraagd.

Het project wordt nu uitgevoerd op 32 van de 54 basisscholen in deze regio. De hoge kosten zijn voor sommige scholen reden niet mee te doen. Deze scholen kunnen een beroep doen op subsidie voor kleine schoolprojecten.

Een andere moeilijkheid is het feit dat de scholen in deze omgeving moeilijk bereikbaar zijn. Het reizen kost de vakdocenten

enorm veel tijd en het kost Sint Frans veel geld. Deze ervaringen leidt de directeur van Sint Frans naar de redenering dat hoe dichtter je de maatschappij benadert en hoe verder je het land in gaat, hoe meer kosten je maakt.

Over drie jaar wenst Sint Frans dit project zelfstandig te laten draaien, zonder provinciaal of rijksgegeld. Extra kosten, zoals reiskosten van de vakdocenten, wil het centrum dan laten vergoeden door gemeenten. Het dekken van de overige kosten moet gebeuren door eigen bijdragen van scholen te vragen.

Cultuurnetwerk Nederland heeft onderzoek gedaan naar cultuureducatie en netwerken in Brabant. Het onderzoeksrapport zal binnenkort gereed zijn. Eén van de conclusies is dat het actieplan instellingen wakker schudt. Er ontstaat behoefte om samen te werken en van daaruit is er sprake van netwerkontwikkeling. Betrokkenen uit het veld beamen deze tendens. De directeur van het Brabants Instituut voor School en Kunst (BISK), een steunfunctie-instelling, benadrukt dat de inhoud van de nieuwe ontwikkelingen vooral voortkomt uit initiatieven van scholen zelf. Cultuurnetwerk signaleert dat op sommige vmbo-scholen volstrekt niets gebeurt en op anderen juist verrassend veel. Dit bemoeilijkt samenwerking in netwerken. Ook voor het vmbo is echter al een netwerk actief. Daarnaast kunnen scholen die zich willen profileren op cultureel gebied in een pool opereren. Bijvoorbeeld aan de hand van gezamenlijke workshops.

De provincie wendt een groot deel van het budget van het actieplan aan voor de totstandbrenging van de website *Uit in Brabant*. De ideeën voor een centrale uitagenda bestonden al langer. De uitkomsten van het Berenschot-rapport sterkten de intentie om te werken aan grotere bekendheid van activiteiten binnen Brabant. Het actieplan maakte het financieel mogelijk deze gezamenlijke promotieactiviteit uit te voeren. Initiatiefnemers zijn Omroep Brabant, het Brabants Bureau voor Toerisme en de Provinciale Bibliotheekcentrale.

De doelstelling van de website is zoveel mogelijk Brabanders actief te laten deelnemen aan het culturele leven in de provincie. Men wil dat bereiken door het plaatsen van een complete, actuele, laagdrempelige evenementenagenda op internet. Er wordt met deze site een link gelegd met cultuurtoerisme. Over de sturende rol die de makers van de site in de toekomst hebben, wanneer structureel een groot publiek bereikt wordt, bestaan nog geen uitgekristalliseerde ideeën.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

Over de samenwerking met het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen (Ministerie van OCW) is de provincie tevreden, maar zij vindt wel dat ambtenaren erg stedelijk denken. Daardoor is er onvoldoende oog voor West-Brabant. Aandacht voor cultuurbereik moet, zo geeft Brabant aan, ook betekenen dat er aandacht is voor dergelijke achterstandsgebieden.

Enkele kleine gemeenten in Brabant zijn onder invloed van het actieplan begonnen een cultuurnota te schrijven. De provincie ziet dit als een goede ontwikkeling waarin zij haar eigen verantwoordelijkheid wil nemen. Dit houdt in dat de provincie ook op dit punt haar sturende rol verder wil ontwikkelen. Er zijn ook gemeenten die niet betrokken zijn bij het actieplan. De provincie ziet het als haar taak zich in te zetten om deze gemeenten te

betrekken. Tot nu toe is de provincie daar nog niet aan toe gekomen.

Verankering

De grote investering in de website *Uit in Brabant* past wel in de traditie van de provincie. Men investeert al veel in media, met name in Omroep Brabant en de bibliotheken. De website zal zijn waarde in de loop der tijd moeten bewijzen. Bij goed functioneren kan hij een centrale rol blijven spelen in het culturele leven in Brabant.

Ook de realisering van Uitpunten is gericht op voortgang en verankering. Ook dit betreft een fundamentele investering die het culturele veld blijvend moet voeden.

Het grootste deel van het budget gaat in Brabant uit naar grote projecten die al bij de start sterk verankerd zijn in het Brabantse culturele leven. Op de mate waarin losse projecten slagen en beklijven lijkt de provincie tot nu toe minder invloed te hebben. De provincie wenst haar sturende rol in deze te versterken.

Binnen Cultuur en School zet de provincie sterk in op netwerkvorming. Deze contacten moeten leiden tot blijvende samenwerking. Het is dus niet de bedoeling dat de netwerken statisch worden, maar wel dat zij een fundamentele rol spelen in het onderwijs- en het culturele veld.

Algemeen

Veel plannen uit het vierjarige Noord-Brabantse actieprogramma bleken in de praktijk niet of anders te werken. Noord-Brabant ziet het actieprogramma als een leertraject. Verschillende activiteiten in Noord-Brabant zijn niet gelukt. Belangrijker is dat de provincie daar zichtbaar veel van geleerd heeft. De provincie heeft een omslag gemaakt die zij waarschijnlijk alleen kon maken door te durven mislukken.

In Noord-Brabant dwingt het actieplan provincie en gemeenten, culturele en onderwijsinstellingen na te denken over contacten en samenwerking. De provincie ervaart het als positief dat de verhoudingen dankzij het actieplan verschuiven en ter discussie staan. De partijen zijn nu gedwongen elkaar serieus te nemen en opnieuw te bepalen welke samenwerking zinvol is.

Om landsdelen te bereiken waar weinig aan cultuur en cultuureducatie gedaan wordt en die letterlijk slecht bereikbaar zijn, is veel inspanning en geld nodig. Cultuurbereik is prijzig.

Noord-Brabant wendt een groot deel van het actieplanbudget aan voor de website www.uitinbrabant.nl. Het is de vraag of dat niet een te groot beslag legt op het actieplanbudget, dat met name bedoeld is voor activiteiten en projecten.

Noord-Holland

Bezoek 13 februari 2003

Culturele verbindingzones

Het actieplanbeleid van Noord-Holland is constructief. Via opbouwende matchingsconstructies stimuleert de provincie ook gemeenten met weinig geld en ervaring hun culturele ambities te vergroten. Er ontstaat grotere activiteit in gemeenten en men werkt meer dan voorheen samen. De diversiteit van activiteiten is nog beperkt. Activiteiten in het kader van Cultuur en School leiden tot een actievere opstelling van scholen en tot stevige cultuurnetwerken. Erfgoedinstellingen krijgen de aansporing samen te werken en meer school- en publiekgericht te werken. Op het gebied van kunst in de openbare ruimte en culturele planologie toont de provincie een heldere visie en vernieuwende denk- en werkwijzen.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 1.179.198 euro

Cultuur en School totaal (2001): 414.980 euro

Geldstroom BKV (2001): 1.559.897 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 26.645.369 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000 (excl. rechtstreeks deelnemende gemeenten):
1.299.299

De provincie Noord-Holland ziet zichzelf wat betreft het cultuurbeleid als aanjager, partner, kwaliteitsbewaker en spelverdeler. De provincie heeft een grote diversiteit aan gemeenten. De provincie is partner van de grote gemeenten Haarlem, Zaanstad, Haarlemmermeer en Alkmaar die heel eigen ambities en kwaliteiten hebben op cultureel gebied. Ze is partner van middelgrote gemeenten die cultureel gezien een regionale functie bekleden. Ze is partner van gemeenten die heel een bescheiden cultuurbeleid voeren dat lokaal van groot belang is en van gemeenten die helemaal geen cultuurbeleid voeren en dat soms ook niet willen.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

Noord-Holland kiest voor een bottom-up benadering. Hiermee bedoelt de provincie dat ze bij Cultuurbereik meer als partner van gemeenten wenst te opereren. En bij Cultuur en School van provinciale instellingen en netwerken. Verder houdt het in dat de provincie gemeenten en instellingen aanspoort samen te werken met lokale initiatiefnemers en organisaties. Zo wil Noord-Holland activiteiten aan de basis laten ontstaan.

In Noord-Holland zijn in de loop van het eerste actieplanjaar de adviescommissies Cultuurbereik en Cultuur en School in het leven geroepen. Deze commissies beoordelen projectaanvragen die gemeenten, provinciale steunfunctie-instellingen en provinciale netwerken kunnen indienen.

Cultuurbereik

Binnen het onderdeel Cultuurbereik is prioriteit gegeven aan de doelstellingen Culturele diversiteit en Versterking van de programmering. Zichtbaar maken van het cultureel vermogen en agenderen culturele planologie zijn de volgende op de prioriteitenlijst. Investeren in jeugd is op de laagste plaats gezet, omdat deze doelstelling via het onderdeel Cultuur en School voldoende aandacht krijgt, volgens de provincie.

Cultuur en School

Cultuur en School wordt voortgezet in de lijn die in de jaren 1997-2000 is ingezet. Daarbij streeft men vooral naar verankering van succesvolle activiteiten. De provincie legt de prioriteit bij het vmbo en bij cultureel erfgoed. De Noord-Hollandse steunfunctie-instellingen voor cultureel erfgoed en kunsteducatie en de provinciale netwerken van scholen en van culturele en erfgoedinstellingen kunnen aanvragen indienen in het kader van Cultuur en School. Zij moeten hun activiteiten ontwikkelen in samenwerking met scholen en culturele instellingen en steunfunctie-instellingen of netwerken. Reden is dat de provincie de vraagsturing vanuit scholen wil versterken en daarbij tegelijk wil komen tot versterking van de relaties binnen de cultuureducatieve infrastructuur.

Geldstroom BKV

Wat betreft de Geldstroom Beeldende Kunst en Vorming (geldstroom BKV) zal de provincie Noord-Holland haar koers licht wijzigen. De provincie ziet de mogelijkheid middelen efficiënter in te zetten en de besteding meer integraal in te vullen. Ze beschouwt de relatie van beeldende kunst met de ruimtelijke omgeving als kern van het beleid. De provincie werkt hierbij met culturele verbindingszones, naar analogie van de ecologische verbindingszones in de Ruimtelijke Ordening. Culturele planologie is hierbij

een vanzelfsprekend aandachtspunt. Met integraal beleid wenst de provincie de relatie tussen ruimtelijke ordening, stedelijke vernieuwing en beeldende kunst te versterken. Hiertoe heeft de provincie de functie projectleider/adviseur Beeldende Kunst en Openbare Ruimte ingesteld.

Kwaliteitsbeoordeling

De commissies Cultuurbereik en Cultuur en School beoordelen projectaanvragen in één tranche per jaar. Aanvragers kunnen twee maanden voor de indieningsdatum een conceptaanvraag indienen. De aanvrager krijgt vervolgens advies van de provincie en gelegenheid het plan bij te stellen. Provinciebrede projecten die met de provincie tot stand kwamen, werden in 2001 en 2002 niet aan de commissies voorgelegd. Vanaf 2003 gebeurt dit wel. De commissies beoordelen de projecten op aansluiting bij de doelstellingen van het actieplan en op de artistiek inhoudelijke kwaliteit. Daarbij houden zij rekening met de specifieke lokale en regionale situatie.

Relatie regulier beleid en actieprogramma

Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

In de *Cultuurnota 2001-2004* legt Noord-Holland meer nadruk op de maatschappelijke dimensie van cultuur. Daarbij stelt zij zich ten doel het huidige cultuurbeleid te handhaven en versterken. Verder wil de provincie het kader voor integratie van cultuur met andere beleidsterreinen ontwikkelen. De provincie kijkt daarbij vooral naar de beleidsterreinen economie, stedelijke vernieuwing en ruimtelijke ordening.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

Tijdens de start van de nieuwe cultuurnota-periode in Noord-Holland (2001) werd aanvankelijk geen extra geld beschikbaar gesteld voor cultuur. Gedeputeerde Staten stonden achter het actieplan en maakten daar toch extra middelen voor vrij. Het actieplan heeft daarmee direct geleid tot toename van investeringen in cultuur.

De provincie hecht grote waarde aan de flexibiliteit van de actieplanmiddelen. Dit geeft de provincie een middel om direct te stimuleren waar nodig is. Het actieplan biedt ook de mogelijkheid nieuwe relaties aan te gaan met gemeenten via matchingsconstructies. Binnen het reguliere beleid is onvoldoende flexibele ruimte voor dergelijk stimulerend en relatieversterkend beleid.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

De provincie Noord-Holland maakt in het kader van het actieplan matchingafspraken met gemeenten. Gemeenten dienen zelf ook bij te dragen. Rechtstreeks aan het actieplan deelnemende gemeenten dienen 50 procent te matchen, kleinere gemeenten 25 procent. Kleine gemeenten die nooit investeerden in cultuur, kunnen soms geen geld vrijmaken binnen de lopende begroting. Daarom is de regeling versoepeld. Dit houdt in dat de provincie afspraken maakt over opbouw. Een eerste jaar hoeft een gemeente dan bijvoorbeeld niet te matchen, maar spreekt met de provincie af dat dit het tweede jaar wel gebeurt. Deze matchingsopbouw vindt ook bij Cultuur en School plaats. Een gemeente die

het rondje cultuur wil starten, betaalt het eerste jaar bijvoorbeeld niets, het tweede jaar 25 procent en het derde jaar de helft. Zo kunnen gemeenten hier bij het opstellen van de jaarlijkse begroting rekening mee houden. Bovendien versterkt het draagvlak voor het investeren in cultuur, omdat de activiteiten al kunnen plaatsvinden.

ProBiblio is een steunfunctie voor bibliotheken in Noord- en Zuid-Holland. Aanvankelijk konden steunfuncties geen aanvragen indienen voor ondersteuning uit het Noord-Hollandse actieplan. Omdat bleek dat steunfuncties met goede initiatieven kwamen en een grote rol kunnen spelen bij het vergroten van cultuurbereik, heeft de provincie deze regel bijgesteld. ProBiblio startte samen met twee bibliotheken en Stichting Netwerk het project *Cult & Stage*. Dit project is gericht op jonge schoolverlaters. Deze groep, met weinig opleiding, komt vaak niet in aanraking met cultuur en via het onderwijs zal dat ook niet meer gebeuren. Uit onderzoek dat in opdracht van de provincie Zuid-Holland is uitgevoerd, bleek dat de jongeren vooral geïnteresseerd zijn in activiteiten waarin zij zelf de ruimte krijgen. ProBiblio heeft naar aanleiding van dit onderzoek het project *Cult & Stage* ontwikkeld, het concept van de culturele minionderneming. Daarvoor vroeg de organisatie subsidie aan binnen het actieplan van Zuid- en van Noord-Holland. Zuid-Holland wees het af, Noord-Holland niet.

Cult & Stage houdt in dat jongeren een oriëntatieprogramma volgen. Jongerenwerkers dagen ze tijdens het programma uit een culturele onderneming te starten. Al ondernemend doen de jongeren alles zelf. Ze moeten zichzelf op de kaart zetten en doordacht communiceren. Doel is dat de cultuurdeelname van deze jongeren toeneemt, doordat ze beleven en dóen. Volgens coaches en coördinatoren van *Cult & Stage* kan dit project op vele niveaus slagen. Natuurlijk is het mooi als er enkele succesvolle ondernemingen ontstaan. Maar zij hopen ook dat deelnemers anderen enthousiasmeren en dat ze zelf vaker culturele activiteiten bezoeken.

In Graft-De Rijk wonen ongeveer 6300 inwoners. De gemeente bestaat uit twee aaneen gegroeide kernen. Het heeft een rijke historie. Er vonden in vroeger tijden veel bijzondere culturele activiteiten plaats. Inmiddels is het dorp weer wat ingeslapen en daar wil de gemeente iets aan doen. De gemeente wil een impuls geven aan kunst- en cultuurtoerisme. Daarnaast wil ze het cultureel aanbod voor de eigen bevolking versterken. Er is een beleidsplan opgesteld en een beleidsmedewerker cultuur aangesteld. Verder zijn een regiegroep en een cultureel platform opgericht. Men debatteert met de inwoners over de wensen en ideeën en men maakt concrete plannen. Voor de plannen is actieplangeld aangevraagd. Het aanvragen kost veel tijd, meent de beleidsmedewerker cultuur. Echt ingewikkeld vindt ze het niet, bovendien krijgt ze hulp van de provincie.

Eén van de lopende projecten in Graft-De Rijk is *het Archief-project*. Museum In het Houten Huis coördineert het project. In de zomer van 2003 organiseert het museum een semi-permanente tentoonstelling op verschillende locaties rond het natuurgebied de Eilandpolder. De locaties zijn unieke cultuurhistorische monumenten. Doel is het besef voor cultuurbehoud te versterken.

Mixtream is de naam van een muziekfestival in Heerhugowaard dat in 2001 voor het eerst georganiseerd werd. Het cultureel platform vroeg een aantal actieve jongeren of zij een festival

wilden organiseren. Medewerkers van de gemeente zouden hen ondersteunen. De jongeren waren enthousiast en richtten Mixtream op. De gemeente vroeg hiervoor subsidie aan in het kader van het actieplan. De jongeren kregen alle ruimte te bedenken wat ze wilden en hoe ze het wilden organiseren. Er kwam een divers publiek van 2000 mensen. Het daarop volgende jaar wilden de jongeren het festival nogmaals organiseren, maar dan op meer zelfstandige basis. Ze haalden meer sponsorgeld op en vulden de programmering aan met muziekvormen die het publiek nog niet goed kent. Ook organiseerden zij meer nevenactiviteiten. Het aantal vrijwilligers en bezoekers verdubbelde. Voortgang van het actieplan is voor Mixtream van levensbelang. Over hogere bijdragen vanuit de gemeente bij wegvallen van het actieplan hebben de jongeren grote twijfel.

De gemeente Wieringen had graag mee willen doen met het actieplan en had een concreet plan. De gemeente wilde samenwerken met buurgemeenten. Het idee was de samenwerking tussen verschillende muziekverenigingen en muziekscholen te versterken. Dit zou bijvoorbeeld kunnen door gezamenlijke optredens en uitwisseling van materialen en van docenten. Dit zou ten goede komen aan de kwaliteit. De gemeente heeft onvoldoende capaciteit om zo'n idee op papier te krijgen en het plan daadwerkelijk van de grond te krijgen. Wieringen had graag enige ondersteuning gehad vanuit de provincie.

Noord-Holland was verrast met de bijstelling van het beleidskader van de geldstroom BKV. Inhoudelijk staat de provincie achter dit beleid. De accentuering maakt het beleid ook duidelijker. Het is volgens beleidsmedewerkers van de provincie nu makkelijker het beleid richting te geven. Met het nieuwe format heeft de provincie geen probleem.

De kunstuitlenen van deze provincie werken sinds kort meer dan voorheen samen. De provincie stimuleert dit proces. Niet alle kunstuitlenen zagen het nut van verdergaande samenwerking in. Inmiddels ontstaat er wil tot samenwerken, omdat dat kan zorgen voor groter publieksbereik. Daarnaast zien de uitlenen de provincie ook als partner die hen financieel kan helpen de diversiteit van de collectie te behouden.

Noord-Holland ziet het beleid voor kunst in de openbare ruimte in een breed kader. Culturele planologie hoort daarbij. De provincie is van mening dat ze kunstenaars al in vroege fases bij ontwikkelingsprojecten moet inzetten. Het beleid kunst in de openbare ruimte is er op gericht dat planvorming ook geleid wordt door culturele overwegingen. Deze inzet moet volgens de beleidsmedewerkers leiden tot een daadwerkelijk inter- of zelfs transdisciplinaire werkwijze. De provincie kan met haar ideeën en projecten niet altijd goed samenwerken met Belvedere. Cultureel erfgoed staat bij deze organisatie centraal en de kunstzinnige en culturele factor krijgt maar beperkt ruimte.

Project *Van IJ tot Zee* is een Noord-Hollands project rondom industrieel erfgoed, in het kader van kunst in de openbare ruimte. Bedoeling was het industrieel erfgoed zichtbaar te maken door een manifestatie te organiseren op een interessant haven-terrein. Aardig was dat veel mensen op de manifestatie afkwamen omdat ze de gebouwen wilden zien. Toevallig kwamen ze ook in aanraking met kunst. Het tegenovergestelde kwam ook voor. Beleidsmedewerkers van de provincie ervaren dat zulke activiteiten meer en meer ontstaan en dat het tot effect heeft dat meer-

dere beleidsterreinen samenwerken. Zo had het havenbedrijf een heel eigen reden mee te werken aan deze manifestatie. Het wilde jonge mensen die langskwamen laten zien dat het leuk is in het havenbedrijf te werken.

Op het gebied van Cultuureducatie werkt Noord-Holland met 7 regionaal werkende steunfunctie-instellingen. Elke instelling coördineert het regionale CKV-netwerk voor docenten. Volgens de provinciaal consulent kunsteducatie en volgens docenten werken deze netwerken goed. Op initiatief van de netwerken is een gezamenlijke *CKV-wijzer* opgericht. De CKV-wijzer start binnenkort op Internet en is bedoeld om jongeren te informeren over culturele activiteiten. Er is geen onderscheid gemaakt tussen vmbo-leerlingen en havo- en vwo-leerlingen vanuit de gedachte dat deze groepen niet zoveel verschillen. Eerste proeven laten zien dat vwo-leerlingen het niet nodig vinden dat de site aangekleed wordt. Ze willen hun informatie kunnen vinden. De leerlingen vonden de site goed en duidelijk. De animaties vonden ze niet interessant, maar ze hadden er ook geen last van. De makers richtten de animaties vooral op vmbo-leerlingen. Het risico bestaat dat de site bij vmbo'ers niet aanslaat. De presentatie van de informatie vindt te weinig vanuit hun beleving plaats. Eveneens bestaat de kans dat de site niet aanslaat bij havo- en vwo-leerlingen. Zij hebben hun eigen kanalen om aan informatie te komen en voelen zich niet aangesproken door de beeldtaal. Wellicht blijkt het mogelijk een middenweg te bewandelen. De praktijk zal dit uitwijzen.

Om de site bekend te gaan maken is een publiciteitsplan ontwikkeld. Op scholen zullen flyers, posters en bedrukte koffiebekertjes verspreid worden. Ook zijn er kleine watervaste ronde stickers gemaakt, die men op computermonitoren kan plakken, maar volgens de makers ook dienst kunnen doen als mikpunt in toiletputten.

Stichting Museaal en Historisch Perspectief kreeg opdracht van de provincie projecten te ontwikkelen rondom erfgoed-educatie. Daar is een soort Erfgoed-rondje-cultuur uit ontstaan. Erfgoededucatie is over verschillende vakgebieden verspreid. Dit maakt het niet eenvoudig activiteiten op dit gebied te ontwikkelen. De stichting Museaal en Historisch Perspectief stimuleert scholen daarom één CKV-docent te benoemen tot cultuurcoördinator. Deze persoon is bij activiteiten binnen en buiten school aanspreekpunt voor leerlingen, schoolleiding en culturele instellingen. De coördinator zoekt contact met culturele instellingen. De aanstelling van zo'n cultuurcoördinator blijkt cruciaal. Op die manier is het mogelijk cultuurbeleid te ontwikkelen en een continue leerlijn te ontwikkelen. Om het erfgoedonderwijs verder te ontwikkelen is volgens een lid van de adviescommissie Cultuur en School ook een omslag bij de erfgoedinstellingen zelf nodig. In het onderwijs is er volgens haar al veel veranderd sinds de start van Cultuur en School.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

De samenwerking tussen de provincie en gemeenten is sterk verbeterd dankzij het actieplan. De provincie voerde al cultuur-overleg met tien gemeenten in Noord-Holland. Het stimuleert de provincie ook andere gemeenten te benaderen. Het actieplan geeft gemeenten de mogelijkheid hun ambitieniveau te vergro-

ten en daarvoor zelf de provincie op te zoeken. Sommige gemeenten hebben daarbij extra steun nodig.

Het contact met het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (Ministerie van OCW) is vrij direct. Niet alle ideeën en werkwijzen van het Ministerie van OCW worden door de provincie gewaardeerd. Als je je als provincie serieus opstelt, vallen er volgens de provincie goede afspraken te maken met het ministerie.

Verankering

Noord-Holland werkt aan structurele verbetering van het culturele klimaat in de hele provincie. Door opbouwende matchings-constructies is het ook voor kleine gemeenten met weinig geld mogelijk cultuurbeleid te ontwikkelen. Ook op projectniveau werkt de provincie aan activiteiten die ontwikkelingspotentie hebben. Voorbeelden daarvan zijn Mixtream en Cult & Stage. Wat betreft de geldstroom BKV streeft de provincie eveneens fundamentele verandering na. Op het gebied van culturele planologie legt ze verbindingen met andere beleidsterreinen. Op diverse wijzen en niveaus werkt Noord-Holland dus aan verankering van beleid. De activiteiten en het beleid bevinden zich echter nog in de beginfase. Het actieplan zal moeten worden voortgezet om vruchten te kunnen plukken van deze inzet en om het beleid te kunnen bestendigen.

Algemeen

De provincie Noord-Holland gebruikt matching als stimulerend middel. De matching wordt soms opgebouwd. Een gemeente draagt dan bijvoorbeeld het eerste jaar niet bij, het tweede jaar 25 procent en het derde jaar de helft. Op deze manier voorkomt de provincie dat gemeenten die wel willen, maar geen geld kunnen vrijmaken op de begroting, niet kunnen participeren. De provincie is kritisch naar zichzelf. Ze stelt regels en beleid bij aan de hand van ervaringen.

De provincie is van mening dat de schotten tussen Cultuur en School en Cultuurbereik weggenomen zouden mogen worden. Voor een deel gebeurt dit in al. De geldstroom BKV heeft wel een specifiek kader en een eigen budget.

Sommige kleine gemeenten willen graag meedoen, maar hebben onvoldoende capaciteit om überhaupt een plan te ontwikkelen en een aanvraag in te dienen. De provincie zou kunnen overwegen een aanjager of kwartiermaker in te schakelen, om kleine gemeenten te stimuleren plannen te ontwikkelen en hen daarbij te helpen. Zo'n aanjager of kwartiermaker kan op deze manier gerichte aandacht besteden aan echte witte vlekken.

Snuffelen en kussen

De titel van het Overijsselse actieprogramma is **Blind Date**. Ook in het verdere actieprogramma hanteert de provincie een eigen, aansprekende terminologie. Daarmee weet Overijssel de bedoelingen van het programma helder weer te geven. Overijssel bereikt nieuwe cultuurmakers en nieuwe publieksgroepen. Maar met name in gebieden waar al meer culturele activiteiten plaatsvinden. Cultuur en School-gelden zijn aangewend voor het voortgezet onderwijs. Ten behoeve van een continue leerlijn wenst de provincie in een volgende periode ook meer aandacht te besteden aan het primair onderwijs. In het beleid van de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) vindt een omslag plaats van productie- naar meer publiekgericht.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 696.534 euro

Cultuur en School totaal (2001): 202.150 euro

Geldstroom BKV (2001): 532.665 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 18.807.262 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000 (excl. de rechtstreeks deelnemende gemeenten):
742.467

Overijssel heeft een groot aantal amateurgezelschappen in diverse sectoren van de kunst, een aantal professionele muziek- en theatergezelschappen en vele andere kunst- en cultuurinstellingen die zich bezig houden met cultuureducatie. Overijssel beschikt verder over verschillende kunstvakopleidingen. In Overijssel nemen cultureel erfgoed en de specifieke streekculturen een bijzondere plaats in. Om de streekcultuur in ere te houden zijn onder meer vele oudheidkamers en twee streektaal-academies actief. In het actieprogramma geeft Overijssel aan dat de provincie vrij veel aanbod heeft, maar dat het versnipperd is en vaak kleinschalig. De uitstraling en het bereik van veel activiteiten zijn daardoor beperkt.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

Als beoogde effecten van het actieprogramma heeft Overijssel geformuleerd:

- een veranderd bewustzijn ten aanzien van publieksbereik, meer wisselwerking tussen sectoren en het herkennen en aanspreken van doelgroepen;
- een hechtere, meer complete infrastructuur;
- een vernieuwd provinciaal en gemeentelijk beleid;
- verankering van nieuwe werkvormen.

In Overijssel heeft het programma aan de hand van een thema vorm en inhoud gekregen. De provincie nodigt mensen onder de noemer Blind Date uit projectaanvragen in te dienen. Men onderscheidt twee soorten projecten: *De eerste kus* en *Vaste Verkering*. Bij *De eerste kus* gaat het om kortlopende projecten, bedoeld als snuffelstage. Het kan om een voorbereiding op de *Vaste Verkering* gaan, maar het kan ook een op zichzelf staand project zijn. In beide gevallen gaat het om uitproberen, om onderzoek te doen naar werkvormen, om van geijkte paden af te wijken. De *Vaste Verkering* gaat verder dan *De eerste kus*. Het gaat hier om projecten van maximaal vier jaar. Een belangrijke voorwaarde is dat de aanvrager een andere relatie tussen cultuur en publiek tot stand brengt. Gedurende het project kan de aanvrager doelen bijstellen op grond van de eerste ervaringen. Verder zijn er in Overijssel twee stimuleringsprijzen: *De ultieme flirt* en *Blauwtje lopen*. De ultieme flirt is een prijs voor het beste project dat voor en door jongeren is uitgevoerd. Blauwtje lopen is een troostprijs voor het project dat bij uitvoering jammerlijk mislukte. Deze laatste prijs reikt de provincie uit omdat het maken van fouten hoort bij het ontwikkelen van nieuwe strategieën.

Cultuurbereik

Overijssel legt de prioriteit bij het ruim baan maken voor culturele diversiteit, het versterken van de culturele programmering en het investeren in jeugd. Daarnaast heeft de commissie culturele planologie hoog op de agenda staan.

Cultuur en School

Deze opzet geldt in principe ook voor het onderdeel Cultuur en School. Bij dit onderdeel hebben scholen en instellingen de mogelijkheid projectplannen in te dienen. Men onderscheidt drie projectsoorten: erfgoededucatie, provinciebrede projecten en cultuurtrajecten. In de cultuurtrajecten besteedt de provincie nadrukkelijke aandacht aan de betrokkenheid van het vmbo.

Geldstroom BKV

Wat betreft de geldstroom BKV zet Overijssel in op de volgende hoofdlijnen, die overigens gelden voor het gehele beeldende kunstbeleid:

- cultureel ondernemen;
- culturele planologie;
- continue artistieke vernieuwing;
- publieksbereik.

Kwaliteitsbeoordeling

Aanvankelijk zou Overijssel werken met een adviescommissie en een Breintrein. De adviescommissie zou projecten beoordelen en evalueren. De Breintrein, bestaande uit betrokken makers, programmeurs en doelgroepen, zou een meer initiërende en coachende functie krijgen. Het werken met twee groepen bleek niet haalbaar. Alleen de Breintrein is nu gehandhaafd. Dit heeft wel enige commotie veroorzaakt. Bij enkelen rees de gedachte dat de Breintrein uit te betrokken mensen bestond, zodat de objectiviteit in het geding zou zijn. In de praktijk blijkt het coachen, stimuleren en adviseren echter goed samen te gaan met het beoordelen van aanvragen. De Breintrein bestaat inderdaad uit zeer betrokken mensen. Er is dan ook gezocht naar mensen met een brede blik die goed zijn in het leggen van contacten en het aanwakkeren van nieuwe activiteiten in het veld. Bestaande netwerken worden uitgebreid, bijvoorbeeld door het organiseren van regiobijeenkomsten. Op die manier zoeken leden van de Breintrein bewust het contact met initiatieven buiten de bekende kringen.

Relatie regulier beleid en actieprogramma Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

In de provinciale cultuurnota (2001-2004) *Vreemd Eten/Fremd Êten* staan vier thema's centraal:

- de veranderende vraag;
- veranderende doelgroepen;
- veranderende leefomgeving;
- continue vernieuwing.

Deze thema's zijn geënt op maatschappelijke ontwikkelingen. Het actieplan sluit inhoudelijk goed aan op het reguliere cultuurbeleid en is als instrument ook van belang voor het bereiken van de eigen doelstellingen.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

Het reguliere cultuurbeleid deelt voor een belangrijk deel de doelstellingen van het actieplan, maar kent weinig flexibele ruimte. Het actieplan vormt daarmee zoals hierboven ook is aangegeven een belangrijke instrumentele aanvulling binnen het totale cultuurbeleid.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

Het Historisch Museum Deventer bereidt met de expositie *100 jaar Go Ahead* de ontwikkeling van het Deventer voetbal voor. De expositie wordt deels met actieplangeld gefinancierd. Deze expositie is ontstaan vanuit de wens sport en cultuur in een project te

verbinden en om sporters het Historisch Museum binnen te krijgen. Alle Deventer voetbalclubs zijn in het voortraject betrokken. Bijvoorbeeld door iedereen te vragen naar oude foto's, shirts, vaantjes en lidmaatschapskaarten. Leden van Deventer voetbalclubs mogen de tentoonstelling gratis bezoeken. Er is in het museum nog niet nagedacht over een mogelijk vervolg, om de niet-reguliere bezoekers ook een tweede keer naar het museum te krijgen.

Do it! is een bijzonder succesvol project dat geïnitieerd is vanuit poppodium het Burgerweeshuis in Deventer. Aanleiding was een onderzoek waaruit bleek dat jongeren vonden dat er in Deventer niks te beleven viel. Het Burgerweeshuis vond dat ze daar zelf iets aan moesten doen. De projectleider van *Do it!* ging naar middelbare scholen om jongeren uit te nodigen te formuleren wat ze wilden en om aan te geven hoe ze dat zouden willen organiseren. Nu voert men jaarlijks vier activiteiten uit. Eventueel maken de organisatoren combinaties van gelijksoortige ideeën. Leerlingen krijgen de mogelijkheid die ideeën zelf uit te werken en uit te voeren. Voor zover nodig krijgen de jongeren ondersteuning van het poppodium. De projectleider benadrukt dat het cruciaal is dat de organisatie de jongeren serieus neemt en dat ze daadwerkelijk de ruimte krijgen. Uitgevoerde activiteiten krijgen soms ook een regulier vervolg. Zo is in het Burgerweeshuis inmiddels een maandelijkse hiphopjam ontstaan, omdat daaraan behoefte bleek te zijn.

De relatie tussen het podium en de scholen is veranderd door het succes van dit project. Scholen wilden aanvankelijk bijvoorbeeld niet meebetalen en nauwelijks lestijd vrijmaken om te spreken over *Do it!* Inmiddels zijn scholen echter enthousiast, ze doen mee en roosteren vrij op de uren dat dat nodig is.

Do it! wordt inmiddels op meer podia in Overijssel uitgevoerd. Verder heeft het Burgerweeshuis een bijzonder heldere gebruiksaanwijzing gemaakt, zodat ook podia in de rest van Nederland dit concept kunnen gebruiken.

Kunstvereniging Diepenheim is de trekker van het project *Proeftuin Twente*. In de kleine gemeente Diepenheim wonen relatief veel kunstenaars. Er vinden bijzonder veel kunstzinnige activiteiten plaats. Ook debatteren de inwoners veel over kunst en cultuur. Tijdens de debatten ontstond het idee voor *Proeftuin Twente*. In *Proeftuin Twente* onderzoeken de deelnemers zowel concrete zaken, zoals gebieds- en stadsontwikkeling, als meer cultuurfilosofische en maatschappelijke zaken.

Proeftuin Twente moet een speurtocht zijn naar de culturele identiteit van de streek. Kunstenaars gaan de historie, het heden en de toekomst van de culturele karakteristieken van veertien Twentse gemeenten verkennen. Dit gaan de kunstenaars doen vanuit een observatorium dat steeds in een andere gemeente huisvesting krijgt. Van de kunstenaars wordt een actieve en communicatieve instelling verwacht, omdat het van belang is dat ze intensief contact zoeken met bewoners en instellingen in de betreffende gemeente. De verkenning moet leiden tot het in kaart brengen van de karakteristieken van Twente, waarbij ook het diepzinnige zichtbaar moet worden. Een eerste concreet resultaat kan bijvoorbeeld een reiskaart zijn voor dit gebied.

In Twente zijn veel kleine podia. Wat betreft programmering en marketing concurreerden de kleine podia onnodig met elkaar. Met actieplangeld is nu gezamenlijke publiciteit ontstaan. In-

middels programmeert de organisatie meer aanvullend en krijgen de podia meer bezoekers dan voorheen. Een onverwacht positief effect is dat de lokale en regionale pers zich meer is gaan interesseren voor de kleine podia. Dat is belangrijk, want ze hebben over het algemeen geen subsidie en draaien volledig op vrijwilligers. Vooralsnog krijgen de podia zo goed als geen gemeentelijke bijdragen. Ze zullen gemeenten dus moeten overtuigen van het belang van deze samenwerking. Met een geringe bijdrage uit elke gemeente kan deze samenwerking structureel worden voortgezet.

Cultuur en School-gelden zijn in Overijssel aangewend voor de cultuurtrajecten voor de basisvorming en voor erfgoedprojecten en provinciebrede projecten voor alle andere disciplines, beide voor het voortgezet onderwijs. In een volgende periode wil Overijssel meer aandacht aan het primair onderwijs besteden. Scholen kunnen zelf aanvragen indienen bij de provincie. Er zijn ook projecten die buiten scholen ontwikkeld worden, bijvoorbeeld door theatergroepen. Het Bureau Kunst op School verspreidt kennis over dergelijk aanbod op scholen. De capaciteit en wil van docenten en schoolleiding bepalen echter grotendeels hoe en in welke mate ruimte ontstaat voor cultuureducatie op school. De samenwerking versterkt de samenwerking tussen scholen en instellingen ook op persoonlijk niveau. Praktische en persoonlijke samenwerking blijkt behapbaar voor scholen. Het resultaat van dergelijke samenwerking is bij veel scholen groter dan verwacht. Met een klein budget blijken scholen grote dingen te kunnen doen.

Wat betreft de geldstroom BKV is er een omslag gaande. De beeldende-kunstsector dacht sterk vanuit productie, nu denkt men meer en meer vanuit publieksbereik en cultureel ondernemerschap. Het Centrum Beeldende Kunst (CBK) in Deventer is daarvan een goed voorbeeld. Aan de hand van allerlei activiteiten werkt het centrum aan vergroting en verbreding van het publieksbereik. Bezoekers beslissen mee bij aankopen en er is contact met het onderwijs. Verder organiseert het CBK lezingen, het werkt samen met andere instanties en er is een cultuurmakelaar aangesteld. Door de samenwerking met andere instellingen wil de kunstuitlen mensen bereiken die men via normale kanalen niet bereikt. Het CBK werkt verder ook intensief samen met andere kunstuitlenen in Overijssel.

Het CBK Deventer deelt de conclusies van het rapport Berenschot. De markt is een betrouwbaarder partner dan de overheid. Als je echter ook wilt blijven werken aan diversiteit van bereik en aanbod, blijft subsidie nodig. Het CBK Deventer deelt daarom de aanbevelingen van het rapport niet.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

De provincie Overijssel richt zich in eerste instantie op het culturele veld en in mindere mate op gemeenten. Inwoners en vertegenwoordigers van organisaties worden betrokken via zogenaamde oplopen. Deze oplopen hebben verschillende vormen. Zo worden in kleine dorpen belangstellenden bijvoorbeeld uitgenodigd bij de plaatselijke Chinees, om daar samen te eten en te praten over ideeën en mogelijkheden. Deze directe manier van aanspreken en ideevorming blijkt te werken en te leiden tot het ontstaan van verrassende initiatieven. Culturele instellingen, scholen en projectuitvoerders geven aan dat ze de procedures

voor subsidieaanvragen bij de provincie Overijssel niet ingewikkeld vinden en dat de lijnen kort zijn. Wel hebben ze de indruk dat bij sommige potentiële aanvragers het idee bestaat dat het niet zo eenvoudig is. Deze mensen moeten dus meer over een psychologische drempel dan over een procedurele.

Het contact tussen de provincie en niet-rechtstreeks deelnemende gemeenten is goed, maar verschilt per gemeente. Met gemeenten die al actief waren, is het eenvoudiger nieuwe wegen in te slaan, dan met gemeenten die weinig cultuurbeleid voeren. Met de rechtstreeks deelnemende gemeenten voert de provincie regelmatig overleg. De contacten zijn goed en men werkt prettig samen. Overijssel vindt de verdeling in rechtstreekse en niet-rechtstreekse gemeenten echter niet zinvol voor deze provincie. De partijen gaan er goed mee om, maar het zou volgens de gedeputeerde van cultuur natuurlijker en efficiënter verlopen als alles via de provincie gaat. De gedeputeerde benadrukt dat dit wellicht meer voor Overijssel geldt dan voor andere provincies. Bovendien lijkt het hem niet goed op dit moment of binnen enkele jaren de huidige structuur te veranderen, aangezien dan meer wordt verstoord dan verbeterd.

Met het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen (Ministerie van OCW) is prima contact. Procedures vragen vrij veel tijd. Inhoudelijk waardeert de provincie de inzet van het Ministerie van OCW.

Verankering

In Overijssel is nadrukkelijk ingezet op het verkennen van nieuwe wegen. Deze verkenning is nog niet ten einde. Er ontstaan nieuwe activiteiten en werkwijzen, maar voor implementatie daarvan is het te vroeg. De beweging die in gang is gezet is wel van fundamentele aard. Een nieuwe actieplanperiode is nodig om de verkenning voort te zetten en om succesvolle activiteiten, strategieën en denkwijzen in te kunnen passen in regulier beleid.

Algemeen

In meer christelijke gebieden is er enige schrik voor termen als De ultieme flirt. Het actieplan slaat daar nog niet zo aan. Verder lijkt het actieplan in deze opzet ook vooral geschikt voor gemeenten die al cultuurbeleid voeren. De provincie heeft op deze manier de consequenties van deze eigenzinnige aanpak ervaren. De positieve kant is echter dat duidelijk is wat het actieplan wil. Het gaat erom de zaken in beweging te krijgen, om nieuwe wegen te bewandelen. Bovendien blijkt deze opzet te prikkelen tot gesprek, ook met gemeenten die nog niet actief betrokken zijn.

Keerzijde van het in eerste instantie benaderen van het veld, is dat de gemeenten niet direct aansporing krijgen van de provincie. Het succes van de activiteiten en hun lokale lobby moet gemeenten over de streep trekken. Deze indirecte aansporing is trager dan wanneer gemeenten direct van de provincie een stimulans krijgen cultuurbeleid te ontwikkelen.

De Overijsselse opzet biedt ruimte aan starters, aan instellingen die onbekende terreinen willen verkennen en aan ontwikkeling van activiteiten die al enigszins beproefd zijn. De trajecten De eerste kus en Vaste Verkering maken doorstroming mogelijk van experiment, dat dus ook mag mislukken, naar meerjarige activiteiten die kunnen verdiepen en verbreden. Dit maakt het mogelijk dat de provincie nieuwe kwaliteit ontdekt en die kan bestendigen.

Bij activiteiten waarin jongeren ook actief participeren, blijkt het cruciaal dat de jongeren het vertrouwen krijgen van scholen, instellingen en overheden. Dan maken zij zich de activiteiten eigen en nemen ze zelf verantwoordelijkheid.

Kunstbeleid richt zich vaak op autonome kunst, terwijl dat in Overijssel maar 20 procent van de kunstactiviteiten beslaat. De overige 80 procent bestaat uit toegepaste kunst. Overijssel heeft zich deze notie aangetrokken en gaat in het beeldende-kunstbeleid meer aandacht aan toegepaste kunst besteden.

Zangsporen in kaart

In de provincie Utrecht heeft het actieplan een stimulerende werking op de relatie tussen de provincie en gemeenten en tussen gemeenten onderling en op de ontwikkeling van cultuurbeleid in gemeenten. Erfgoedbeleid en erfgoedonderwijs zijn sterk ontwikkeld. Deze provincie bewijst dat instellingen zich met dynamische activiteiten kunnen ontwikkelen tot publiekstrekkers. Vanuit Cultuur en School richt de provincie zich vooral op het voortgezet onderwijs. Basisonderwijs komt binnen het reguliere beleid voldoende aan bod. Er is vanuit de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) grote aandacht voor bereik, ondernemerschap en culturele planologie.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 660.707 euro

Cultuur en School totaal (2001): 198.303 euro

Geldstroom BKV (2001): 522.379 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 9.268.684 euro

Aantal inwoners 1-1-2000 (exclusief Amersfoort en Utrecht): 728.129

De provincie wil een culturele aanjager, partner en kwaliteitsbewaker zijn. In de *cultuurnota 1999-2002* verwijst de provincie naar de algemene strategienota *2000 Voorbij*. Leefbaarheid is in die strategienota het centrale thema. Dit vindt uitwerking aan de hand van de volgende doelstellingen: het investeren in stedelijk en landelijk gebied, het waarborgen van bereikbaarheid, het versterken van de kennisinfrastructuur en het behoud van cultuur en cultureel erfgoed. Cultuur neemt dus ook in het algemene beleid van de provincie een belangrijke positie in. De provincie Utrecht kent op vele culturele terreinen een breed en divers aanbod. Bereik en grootte van de culturele infrastructuur verschillen wel sterk per regio. Uiteraard is in de steden Utrecht en Amersfoort een breder aanbod te vinden dan in de kleinere gemeenten.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

Utrecht kiest met zijn actieprogramma voor een methode van rechtstreekse stimulering van het culturele veld. De provincie ontwikkelt veel projecten in nauwe samenspraak met organisaties. Er is daarbij met nadruk ook aandacht voor de amateur- en vrijwilligerssector. Daarnaast zet de provincie intensieve samenwerking op met kleinere gemeenten. Dat laatste betreft een nieuwe aanpak binnen het Utrechtse cultuurbeleid. Utrecht actualiseert het programma jaarlijks. Aan de hand van voortschrijdend inzicht vinden aanpassingen plaats. De provincie werkt met een vaste adviseur. Daarnaast schakelt de provincie via de adviseur ook andere onafhankelijke deskundigen in. Het proces in Utrecht staat onder leiding van een stuurgroep. Deze krijgt ondersteuning van de ambtelijke projectgroep.

Cultuurbereik

De provincie heeft per doelstelling van het onderdeel Cultuurbereik activiteiten en projecten ontwikkeld. Met name de doelstellingen versterking van de programmering, ruim baan voor culturele diversiteit en beter zichtbaar maken van het cultureel vermogen krijgen vorm aan de hand van verscheidene concrete projecten en samenwerkingsverbanden. De provincie ontwikkelt nauwelijks projecten specifiek volgens de doelstelling investeren in jeugd. Dit doet de provincie omdat zij jeugd dermate belangrijk vindt, dat zij er binnen alle projecten in het kader van het actieplan aandacht aan wil besteden. De provincie voert dus geen afzonderlijk doelgroepenbeleid, maar streeft bij haar activiteiten specifieke aandacht na voor bepaalde categorieën in de bevolking. Daarnaast zijn de activiteiten in het kader van Cultuur en School natuurlijk gericht op de jeugd.

Cultuur en School

Binnen het onderdeel Cultuur en School maakt de provincie onderscheid tussen erfgoed en kunsten. Erfgoedhuis Utrecht heeft een vierjarenplan opgesteld om het gebruik van erfgoed in het basis- en voortgezet onderwijs uit te breiden. Wat betreft kunsteducatie beperkt de provincie zich tot het voortgezet onderwijs. Reden daarvoor is dat kunsteducatie voor het basisonderwijs regulier beleid van de provincie is. Het provinciaal Steunpunt Kunsteducatie voert net als het Erfgoedhuis een vierjarenplan uit. Alle scholen zijn betrokken bij regionale cultuurplatforms, waar vraag en aanbod tot afstemming komen. Er zijn afzonderlijke platforms voor vmbo-scholen.

Geldstroom BKV

Wat betreft de geldstroom BKV werkt de provincie aan concrete, vaak incidentele projecten en daarnaast aan enkele grotere, overkoepelende ontwikkelingen. Een van die ontwikkelingen is de totstandkoming van een netwerk van vijf beeldende-kunstinstellingen. Verder zullen de provinciale en stedelijke kunstuitlenen in Utrecht worden samengevoegd. Ook denkt de provincie met de gemeente Utrecht na over de vorming van één Centrum voor Beeldende Kunst (CBK), waarin de kunstuitleen op zou moeten gaan.

Kwaliteitsbeoordeling

De provincie heeft zeven heldere eisen opgesteld waar projecten van het actieplan aan moeten voldoen. De provincie werkt niet met een kwaliteitstoets vooraf, maar met kwalitatieve bijsturing en advisering gedurende het proces. De vaste adviseur en de andere onafhankelijke adviseurs becommentariëren plannen gaandeweg en voeden de aanvragers met andere inzichten.

Relatie regulier beleid en actieprogramma Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

De provincie Utrecht besteedt in het reguliere beleid van de Cultuurnota 1999-2002 ruime aandacht aan cultuurparticipatie en de amateurkunst. Aandacht voor cultuurparticipatie sluit nauw aan bij de uitgangspunten van het actieplan. Andersom is het belang van de amateursector ook in het actieplan sterk en gedurende het proces sterker benadrukt. De provincie geeft aan dat dit te maken heeft met de samenwerking met gemeenten. In kleinere gemeenten is de culturele infrastructuur vaak slecht ontwikkeld, maar is de amateursector wel een grote en sterke poot van het plaatselijke cultuurbeleid. Die kracht en dat belang worden in het actieplan aangewend.

Verder is in het reguliere beleid binnen het onderdeel cultureel erfgoed ook grote aandacht voor publieksbereik en educatie. Deze zelfde thema's staan ook in het actieplan.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

Het actieplan heeft in de provincie Utrecht onderzoeks- en ontwikkelingswaarde. Dit extra geld biedt bijvoorbeeld de mogelijkheid te werken aan de ontwikkeling van de relatie met kleinere gemeenten en het intensiveren van gemeentelijk beleid. Daarvoor is binnen het reguliere beleid onvoldoende ruimte.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

Erfgoedhuis Utrecht ontwikkelt in het kader van Cultuur en School projecten op het gebied van cultureel erfgoed. Het Erfgoedhuis ziet zichzelf als bemiddelaar, initiatiefnemer, ontwikkelaar en expertisecentrum. De organisatie ontwikkelt projecten op het gebied van erfgoed, waarin de directe omgeving van de betreffende school een belangrijke rol speelt. Men ontwikkelt materiaal voor ieder leerjaar. Daarmee zoekt het Erfgoedhuis aansluiting bij de reguliere lesstof en de bestaande leerdoelen. De projecten spelen een rol bij de stimulans om scholen en instellingen beter te laten samenwerken. Men streeft naar structurele inpassing van de activiteiten in de lesprogramma's van scholen.

Het Erfgoedhuis verspreidt de projecten door concepten te creëren die scholen zelf nader kunnen invullen. Op die manier lukt het om heel vraaggericht te werken.

Hoewel het Erfgoedhuis erg positief is over de resultaten, signaleert het ook knelpunten. Een lastig punt is bijvoorbeeld de spanning tussen werken op projectbasis en het werken aan structuren. Zo huurt het Erfgoedhuis werknemers in op projectbasis. Dat betreft vaak onervaren mensen. Eerder opgedane ervaring en kennis gaan daarmee verloren.

Verder signaleert het Erfgoedhuis beperkte capaciteit bij scholen en bij culturele instellingen. Het Erfgoedhuis neemt beide veel werk uit handen en brengt hen wel dicht bij elkaar. De organisaties doen daardoor vaak een beroep op het Erfgoedhuis. Die kan niet altijd aan de vraag voldoen. Kunst Centraal is de provinciale steunfunctie-instelling op het gebied van cultuureducatie. Het streven van Kunst Centraal is culturele activiteiten in het kader van Cultuur en School structureel in lesprogramma's van scholen op te nemen. Ook Kunst Centraal kan de vraag niet altijd aan. Kunst Centraal tracht scholen op hun eigen verantwoordelijkheden aan te spreken en biedt ondersteuning bij ontwikkeling van cultuurbeleid en culturele activiteiten. Scholen moeten wel financiële ruimte hebben die verantwoordelijkheid op zich te nemen. Daartoe verstrekt de provincie scholen via de gemeenten extra geld. Gemeenten matchen het geld dat de provincie verstrekt. Er zijn met gemeenten afspraken gemaakt over afbouw van die matching. Dat scholen meer geld krijgen is volgens Kunst Centraal van groot belang. Het helpt ook binnen scholen inbedding en draagvlak te creëren voor culturele activiteiten.

Zimihc is een reële locatie voor amateurkunstbeoefening, maar bovenal een virtueel amateurkunstencentrum. *Zimihc* staat voor zat ik maar in Hoog Catherijne. Het virtuele kunsthuis herbergt 62 organisaties. Het huis is een portal, een website, voor de Utrechtse amateurkunst. Het is ook een manier om af te tasten wat de moeilijkheden zijn bij het realiseren van een tastbaar kunstencentrum waarin alle disciplines gehuisvest zijn. Inmiddels is het de directeur van *Zimihc* al duidelijk dat een bundeling van alle disciplines in een reël pand niet zal werken. De disciplines verschillen daarvoor te veel in karakter en behoeftes.

Een resultaat van de virtuele samenwerking is dat de programmering van verschillende organisaties beter op elkaar afgestemd zijn. Verder lukt het zichtbaar maken van amateurkunst op deze manier goed volgens. Amateurclubs willen zich niet meer alleen aan hun achterban presenteren, maar ook aan elkaar en elkaars publiek. Dit zorgt voor verbetering van kwaliteit en positionering van de organisaties.

Wat nog niet goed werkt is het betrekken van allochtone organisaties. *Zimihc* zegt de site erg wit te vinden. De onlangs aange trokken cultureel verkenner zal zich inzetten om die organisaties en circuits te bereiken die nu nog niet betrokken zijn.

In de gemeente IJsselstein maakt de wethouder voor kunst en cultuur duidelijk dat het actieprogramma aldaar de eerste aanzet gaf tot structurering van het cultuurbeleid. Het heeft bijgedragen aan de oprichting van een platform dat zich als doe-club inzet om culturele activiteiten in IJsselstein te laten plaatsvinden. Vervolgens is er nu ook een cultuurnota tot stand gekomen. In die nota krijgt het platform een actieve rol. Deze club wil volgens de deelnemers geen besturen, geen raden, geen instituten en

geen regels. De club is een netwerk voor mensen die iets willen dóén. Op die manier is er bijvoorbeeld een cultuurladder ontstaan, een atelierroute, zijn er manifestaties en is er een kunstprijz in het leven geroepen. Alle activiteiten komen van de inwoners en platformleden zelf en dat blijkt te werken. Zowel de wethouder als de platformleden geven aan dat de concrete activiteiten van belang zijn, maar het meest wezenlijke resultaat is het proces zelf.

In de gemeenten Soest en Baarn is een bijzondere samenwerking op gang gekomen tussen de beide bibliotheken. In Soest werkt de instelling aan de start van een cultuurpunt in de Brede Bibliotheek. Bij het bepalen van de functies die dit cultuurpunt zou moeten krijgen, werd duidelijk dat Soest een cultuurconsulent zou willen aanstellen. In Baarn dacht men ook na over het aanstellen van een cultuurconsulent. De provincie heeft in een langdurig proces bijgedragen aan het koppelen van beide ontwikkelingen en behoeftes. Inmiddels is één cultuurconsulent aangesteld voor beide gemeenten. Deze persoon zal in beide plaatsen het cultuurpunt opstellen en invullen. Dit is een belangrijke stap voor de samenwerking tussen deze gemeenten, waartussen voorheen geen samenwerking bestond op cultureel gebied. Een prettige bijkomende ontwikkeling is dat deze stap met veel media-aandacht gepaard ging. Daardoor raakte de gemeenteraad van Soest ook geïnteresseerd en enthousiast en heeft meer geld voor cultuur beschikbaar gesteld. Voordat het project van start ging, heeft deze activiteit op deze manier al bijzonder veel effect gehad. De gemeenten en de medewerkers van de bibliotheek geven te kennen dat deze samenwerking zonder het actieplan nooit tot stand zou zijn gekomen.

Het project *Zangsporen* in gebied De Venen is geïnitieerd door de Dienst Landelijk Gebied en de provincies Zuid-Holland en Utrecht. Uitgangspunt van het project was dat bij een groot landherinrichtingsproject ook iets met cultuur gedaan zou moeten worden. Dit is gebeurd en wel op twee niveaus: aan bewoners van het gebied is de vraag gesteld welke verhalen zij kennen over dit gebied. Vervolgens is aan kunstenaars gevraagd zich te laten inspireren door die gegevens. De kunstenaars stelden voor om de projectuitvoerders met de gegevens die zij verzamelden en een landkaart weer het gebied in te sturen. Resultaat is dat er een kaart met een route is ontstaan, dat er een publicatie is gemaakt waarin de verhalen en gegevens zijn opgenomen en dat er op basis daarvan projectvoorstellen zijn gedaan voor specifieke punten in dit gebied, die ook op de kaart zijn weergegeven. Bewoners die ondervraagd zijn, toonden gaandeweg meer enthousiasme. Men werd zich op een nieuwe manier bewust van de kwaliteit en betekenis van het gebied. Wat er straks met de projectvoorstellen voor beeldende kunst zal gebeuren is onduidelijk. Dit project zou volgens de projectuitvoerders zonder actieplan waarschijnlijk ook wel tot stand zijn gekomen, maar met een ander resultaat, bijvoorbeeld zonder kaart en publicatie.

Wat betreft de geldstroom BKV geeft de provincie aan dat zij geen probleem ziet in de doelstellingen cultuurbereik en cultureel ondernemerschap. Voor beeldend kunstenaars is cultureel ondernemerschap volgens de provincie ook helemaal geen discussiepunt. Het hoort bij het kunstenaar zijn. De provincie worstelt wel wat met het inpassen van haar eigen beleid binnen de regels die het actieplan stelt. Inhoudelijk is men het eens. De pro-

vincie is echter van mening dat de geldstroom BKV in de toekomst meer binnen het actieplan gevoegd moet worden. Of er juist buiten moet worden gelaten. Nu is het een vreemde eend in de bijt.

De onafhankelijk adviseurs spelen in Utrecht op nadrukkelijk verzoek van de provincie een belangrijke rol. Vanuit een totaalvisie kunnen zij helpen een proces op gang te brengen dat beklijft. De adviseurs voeren verkennende gesprekken met gemeenten en instellingen en zoeken vervolgens naar verdieping. Ze voeren ook rondetafelgesprekken. De volgende stap zou kunnen zijn dat ze voor culturele instellingen een belangrijk punt in het netwerk worden, vanwege hun totaalvisie en algemene kennis.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

Het actieplan helpt de provincie Utrecht om nieuwe samenwerkingsvormen aan te gaan met gemeenten. De gedeputeerde en de beleidsmedewerkers konden met het actieplan onder de arm naar de kleinere gemeenten om te spreken over mogelijkheden. Dit heeft volgens de provincie bewegingen op gang gebracht die van groot belang zijn voor de ontwikkeling van lokaal cultuurbeleid. En voor de relaties op cultureel gebied tussen gemeenten en de provincie.

In Utrecht zijn officieel drie gedeputeerden verantwoordelijk voor het actieprogramma. Een heeft kunst en cultuur in portefeuille, een bibliotheken en media en een erfgoed. Men ziet dit als een zinvolle verworvenheid van het actieplan.

Over de samenwerking met het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen (Ministerie van OCW) zeggen beleidsmedewerkers van de provincie dat zij positieve verandering ervaren. Er ontstaat langzamerhand meer gelijkwaardigheid in de relatie en dat waardeert de provincie.

Verankering

Grote winst is de ontwikkeling van lokaal cultuurbeleid. Die beweging houdt ook meteen verankering in. Doordat meerjarenbeleid op lokaal niveau ontstaat en gemeenten meer geld voor cultuur vrijmaken op de begroting heeft dit positieve effect een fundamentele strekking. De betere samenwerking tussen provincies en gemeenten betreft eveneens winst die verder strekt dan de huidige gezamenlijke activiteiten. De verbeterde relaties zullen ook positieve invloed hebben op toekomstige samenwerking en wederzijdse stimulering.

Wat betreft Cultuur en School werkt de provincie met een meerjarenvisie aan ontwikkeling van actieplandoelstellingen. Culturele en steunfunctie-instellingen werken nadrukkelijk aan structurele inbedding in lesprogramma's. Hierdoor ontstaan langdurige samenwerkingsverbanden en kansen om leerlingen daadwerkelijk een continue leerlijn te bieden. Verder spreekt Utrecht de scholen aan op hun eigen verantwoordelijkheid. Dat is van groot belang voor de ontwikkeling van cultuureducatie.

Wat betreft de geldstroom BKV geeft de provincie aan dat men moeite heeft met de positie van dit onderdeel binnen het actieplan. Mogelijk belemmert dit de provincie stevig en visionair beleid te ontwikkelen. Een beleid dat is gericht op de aandachtspunten cultuurbereik en cultureel ondernemerschap, waarbij ook zicht is op toekomstige verankering.

Algemeen

Utrecht is sterk in cultureel erfgoed. Op het gebied van culturele diversiteit moet de provincie nog belangrijke stappen maken. Het actieplan vormt een instrument om samenwerking tussen de provincie en gemeenten en tussen gemeenten onderling op gang te helpen. Zelfs los van de resultaten van de projecten wordt deze ontwikkeling door provincie en gemeenten als een bijzonder waardevol resultaat beschouwd.

Het actieplan heeft een directe stimulerende werking op het cultuurbeleid in gemeenten. Het zorgt voor versterking, structurering van het betreffende cultuurbeleid, meermalen voor beschikbaarstelling van meer geld voor cultuur en soms voor realisering van een eerste cultuurnota.

De provincie investeert in de ontwikkeling van cultuureducatiebeleid op scholen. Dit gebeurt via gemeenten die afspraken maken met scholen over afbouwende matching. Dit stimuleert scholen geld te reserveren voor cultuur en spreekt hen aan op hun eigen verantwoordelijkheid.

De adviseurs in Utrecht vinden dat de waarde van kunst niet uit het oog moet raken. Er is kunst als middel en kunst voor de kunst en beide hoeven elkaar niet uit te sluiten.

Om een brug te kunnen slaan tussen kunst en welzijn moeten de bijdragen ook financieel gelijk lopen. Kunstgeld moet niet voor welzijn worden ingezet, maar welzijnsgeld moet samen met kunstgeld worden ingezet bij samenwerking. Het gaat niet alleen om aandacht voor welzijn vanuit de kunstsector. Het gaat er ook om dat bij welzijn de waarde van kunst weer wordt ingezien.

Picknicken bij de boer

In Zeeland ontstaat grotere betrokkenheid van kleinere gemeenten. Lokale initiatieven krijgen ruimte. Daar de provincie moeite had nieuwe activiteiten aan te wakkeren in bepaalde disciplines en bepaalde gebieden, werkt de provincie sinds kort met cultureel aanjagers. Vanuit Cultuur en School wordt het aanbod voor cultuureducatie verbreed. Er wordt nog weinig vraaggericht gewerkt. In het Zeeuwse actieprogramma vinden meerdere activiteiten plaats met film. Dit gebeurt in weinig andere steden en provincies. Vanuit de Geldstroom Beeldende Kunst en Vorming (geldstroom BKV) vinden aansprekende ontwikkelingen en activiteiten plaats.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 337.330 euro

Cultuur en School totaal (2001): 128.332 euro

Geldstroom BkV (2001): 266.657 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 16.186.581 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000: 371.686

De culturele infrastructuur in Zeeland kan getypeerd worden als kleinschalig. De amateursector is een sterke factor in Zeeland. Ook is een relatief groot aantal organisaties actief binnen de verschillende culturele disciplines, waarbij veel vrijwilligers betrokken zijn. Zeeland kent verder een aantal aansprekende festivals, kleine en middelgrote theaters, een aantal musea, breed verspreide kunsteducatie-instellingen en een goed gespreid bibliotheekbestel. Wat betreft film beschikt Zeeland niet alleen over enkele bioscoopcomplexen en filmhuizen, maar ook over een nationaal gewaardeerd filmfestival. In Zeeland zijn weinig hogere beroepsopleidingen, waardoor jongeren die willen studeren weggaan uit de provincie.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

Het actieprogramma van Zeeland heeft de titel Stimuleringsprogramma Cultuurparticipatie Zeeland gekregen. Het is ondergebracht in de reguliere Zeeuwse cultuurnota. De onderdelen Cultuur en School en geldstroom BKV zijn bij respectievelijk het beleid voor cultuureducatie en het beleid voor beeldende kunst ondergebracht.

Zeeland werkt met twee culturele aanjagers die potentiële aanvragers stimuleren activiteiten te ontwikkelen en daarvoor aanvragen te doen in het kader van het Stimuleringsprogramma.

De aanjagers stimuleren instellingen ook om samen te werken in projecten. Eén aanjager richt zich vooral op de jongeren-cultuur. Deze functie is ondergebracht bij de steuninstelling voor cultuureducatie Scoop. De ander richt zich op cultureel vermogen en cultureel erfgoed. Die functie is ondergebracht bij Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland.

Cultuurbereik

Zeeland neemt de centrale doelstellingen in het kader van cultuurbereik inhoudelijk over. De provincie heeft het stimuleringsprogramma cultuurparticipatie ondergebracht in drie deelprogramma's:

- stimulering van aanbod en nieuw publiek;
- stimulering van activiteiten voor de culturele identiteit;
- uitvoering van het activiteitenplan Op het Zuiden.

Cultuur en School

Centrale doelstellingen van Cultuur en School zijn het leggen en onderhouden van duurzame relaties tussen scholen en culturele instellingen en versterking van de aandacht voor cultuur in het onderwijs. Zeeland onderschrijft ook de specifieke aandacht voor erfgoed, vmbo en culturele diversiteit. Verder geeft de provincie aan dat zij het ontstaan van continue leerlijnen wil bevorderen en meer vraaggericht wil werken.

Zeeland ziet gemeenten als primair verantwoordelijken voor cultuureducatie en wil als provincie een ondersteunende rol spelen. Bijvoorbeeld door bij te dragen aan een goede infrastructuur. Hieraan levert Scoop, het in 1998 opgerichte Zeeuwse instituut voor zorg, welzijn en cultuur, een belangrijke bijdrage. De organisatie ondersteunt het onderwijs en gemeenten op het terrein van cultuureducatie. Bij Scoop is ook de steunfunctie amateurkunst ondergebracht. Voor de ondersteuning van erfgoededucatie functioneert sinds 2001 de Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland (SCEZ).

Geldstroom BKV

De geldstroom BKV is geïntegreerd in het reguliere beeldende kunstbeleid. De provincie onderkent cultuurbereik en cultureel ondernemerschap als accenten. Het is echter onduidelijk in hoeverre wijzigingen van het beeldend kunstbeleid voortkomen uit deze aanscherping van het beleidskader geldstroom BKV. De provincie heeft bijvoorbeeld een nieuw budget vrijgemaakt voor incidentele subsidies tentoonstellingen en manifestaties beeldende kunst. Daarbij geeft de provincie niet aan of dit budget is vrijgemaakt vanwege bijstelling van de geldstroom BKV of dat er sowieso behoefte was aan een dergelijk budget binnen het beeldende kunstbeleid.

Kwaliteitsbeoordeling

In het kader van het Stimuleringsprogramma kunnen organisaties inmiddels twee keer per jaar aanvragen indienen. Eerst was dat één keer per jaar. De reguliere Raad voor de Cultuur Zeeland beoordeelt de aanvragen. Zij dienen te passen binnen de doelstellingen van het Stimuleringsprogramma. Overige criteria zijn:

- het project heeft een interdisciplinaire aanpak;
- de aanvragende instanties werkt samen met andere organisaties;
- er is een innoverende aanpak voor publieksbereik;
- er is sprake van een relatie tussen culturele activiteit en samenleving.

Na de eerste ervaringen is gekozen voor vereenvoudiging van procedures.

Relatie regulier beleid en actieprogramma

Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

Het Zeeuwse actieprogramma is verweven met het reguliere cultuurbeleid van Zeeland. De provincie heeft deze keuze gemaakt, omdat de doelstellingen van het reguliere cultuurbeleid parallel lopen aan die van het actieplan cultuurbereik. Ook wilde de provincie duidelijk maken dat het Stimuleringsprogramma Cultuurparticipatie Zeeland 2001-2004 een eigen gezicht heeft en geen naadloze uitvoering van ministerieel beleid betreft. Het gehele cultuurbeleid, inclusief het actieprogramma, is vastgelegd in de nota *De kracht van cultuur; uitgangspunten provinciaal beleid 2001-2004*. Hoewel het reguliere beleid en het actieprogramma direct op elkaar aansluiten, zijn er wel accentverschillen. In het Zeeuwse actieprogramma staat publieksbereik centraal en in het reguliere beleid artistieke en inhoudelijke kwaliteit en provinciaal belang.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

Het actieplan biedt extra financiële ruimte voor het geven van stimulanzen. De provinciale matchingsbijdrage is vrijwel in het geheel extra geld. In die zin maakt het actieplan het de provincie mede mogelijk de eigen ambities te realiseren. Dat het geld flexibel inzetbaar is en ook via eenvoudiger procedures toegekend kan worden, ervaart Zeeland als winst.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

Podium 't Beest in Goes onderscheidt zich van andere podia in Zeeland. Het heeft een vernieuwende en brede programmering. Op dit podium komen podiumdisciplines zoals muziek, dans en theater aan bod en dat trekt mensen aan die sterk verschillen in achtergrond en leeftijd. Aan het podium is ook een succesvol Jeugdtheaterhuis verbonden. In 't Beest vindt ook veel samenwerking plaats tussen amateurs en professionals. Volgens medewerkers van 't Beest is dat een grote kracht van Zeeland. 't Beest draait op enkele professionele medewerkers en een groot aantal vrijwilligers. Het podium ontvangt geld uit het actieplan voor versterking van de programmering. Omdat het podium het scholenaanbod voor Goes en omstreken coördineert, krijgt het daarvoor extra geld van de gemeente.

Trechter 5 is een kunstenaarsinitiatief in Goes, opgericht door jonge beeldende kunstenaars. Trechter 5 bestaat al zo'n tien jaar en zou ook zonder actieplan bestaan. Dit initiatief krijgt van de provincie meerjarensubsidie. Het actieplan maakt het echter mogelijk meer en andersoortige activiteiten te realiseren en het stimuleert de organisatie de missie te verleggen naar jongeren. De doelstellingen van Trechter 5 zijn onder invloed van het actieplan maatschappelijker geworden. *Today everyday* is een van de activiteiten die Trechter 5 het afgelopen jaar tot stand bracht. Tijdens *Today everyday* maakte de organisatie op het plein in de stad non-stop ruimte voor culturele activiteiten voor en door jongeren. Jongeren konden kijken, luisteren, elkaar ontmoeten en actief meedoen. Door de centrale locatie waren de activiteiten ook toegankelijk voor niet-jongeren en kreeg de jongerencultuur directe aandacht van de inwoners van Goes.

De wethouder van cultuur van Goes geeft aan dat hij zich gezegend voelt met initiatieven als deze. Het is niet altijd eenvoudig draagvlak te vinden voor deze initiatieven in de gemeenteraad. De projecten en organisaties kunnen door het actieplan groeien, terwijl de gemeente werkt aan draagvlakvergroting. In Goes blijft het vechten voor geld voor verschillende sectoren, simpelweg omdat er niet veel te verdelen valt. Provinciale en landelijke steun is daarom van groot belang voor een gemeente als Goes. Volgens de wethouder denkt de landelijke overheid te grootstedelijk, terwijl kleinere gemeenten de steun hard nodig hebben.

Het Picknick Plek Project is een initiatief van stichting Zonnestraal. Deze stichting realiseert op het Zeeuwse platteland verschillende culturele projecten. Deze culturele initiatieven en de oprichting van de stichting kwamen voort uit de behoefte van enkele boeren andere activiteiten te gaan ontplooiën dan alleen het agrarisch ondernemerschap. Voor het Picknick Plek Project is een aantal kunstenaars, ontwerpers en architecten uitgenodigd om picknickplaatsen voor het landschap van Schouwen-Duiveland te ontwerpen. Dit leidde tot tien zeer verschillende maquettes die tentoongesteld worden. In een volgende fase vindt daadwerkelijke uitvoering van de ontwerpen plaats. Daarvoor zijn nieuwe budgetten nodig. De ontwerpfase van het Picknick Plek Project is gefinancierd met behulp van provinciaal actieplangeld, met geld van de gemeente Schouwen-Duiveland, met een bijdrage van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Visserij en met subsidie uit Leader +, een Europees programma voor plattelandontwikkeling.

Het project legt dus concrete relaties tussen verschillende beleidsterreinen.

DeWillem3 is een voormalige marinekazerne in Vlissingen waarin een kunstuitleen, een expositieruimte en woonwerkkunits voor kunstenaars gevestigd zijn. Het Buro Beeldende Kunst Vlissingen (BBKV) is eveneens in deWillem3 gevestigd. De geldstroom BKV is financieel van groot belang voor deWillem3. De bijgestelde voorwaarden binnen de geldstroom BKV én de kritische houding van adviesleden van het BBKV stimuleren deWillem3 tot versterking van de ondernemende houding. De organisatie ontwikkelt nieuwe activiteiten waarmee het een nieuw publiek bereikt. Een voorbeeld daarvan is de ontwikkeling van 1-minutenfilms die tijdens het Filmfestival Film by the Sea op bijzondere openbare locaties vertoond werden. In Vlissingen zijn weinig beeldend kunstenaars. Het centrum hoopt dat gastateliers en mogelijk ook nieuwe opleidingen, de aanwas van jonge kunstenaars kan stimuleren.

De geldstroom BKV stimuleert het BBKV bij de inhoudelijke en procesmatige ontwikkeling van het beleid voor kunst in de openbare ruimte. Dit heeft er toe geleid dat het bureau bij activiteiten rond gebiedsontwikkeling overlegt met harde sectoren, zoals economie en ruimtelijke ordening.

De stichting Ooggetuigen van de 20e eeuw werkt in het kader van een geluidsarchiveringsproject samen met Omroep Zeeland, het Zeeuws Archief en de stichting Cultureel Erfgoed Zeeland. De bedoeling is dat het geluidsarchief van de provincie wordt aangevuld met verhalen van gewone mensen. Er werd een leemtelijst opgesteld, om helder te krijgen van welke mensen en welke gebeurtenissen nog weinig is vastgelegd. Bijkomend aspect van deze geluidsarchivering is dat het dialect van verschillende mensen wordt vastgelegd. Mogelijkheden om scholen in het proces te betrekken of om er lesbrieven te baseren op de vastgelegde materialen zijn nog niet verkend. Daar heeft de stichting die geheel bestaat uit vrijwilligers geen capaciteit voor. Met name voor verhalen over de Tweede Wereldoorlog en de watersnoodramp van 1953 is het volgens de stichting vijf voor twaalf. Daarom is er ook geen tijd om te wachten tot er genoeg geld is om het ook met camera's vast te leggen. De stichting noemt dit project wel het Deltaplan van de Zeeuwse verhalen.

Mossels in de Dop is een jongerenfilmproject. Twee ambitieuze jonge filmmakers begonnen twee jaar geleden met een filmproject in de zomer, waar jongeren aan mee konden doen. De initiatiefnemers regisseerden een film. Jongeren met en zonder ervaring werkten op vrijwillige basis mee. Dit project was succesvol vanwege het resultaat, maar vooral ook vanwege het proces, waarbij vele jonge mensen betrokken waren. Inmiddels zitten beide initiatiefnemers op de filmacademie en hebben ze hun eigen rol binnen dit zomerproject verlegd. Nu zijn ze zelf projectleider en krijgen andere jonge filmmakers de kans ervaring op te doen als regisseur. De laatste zomer werden zo drie films gemaakt. Voor elke film was één week opnametijd. De projectleiders zorgen dat alles mogelijk is en werken bijvoorbeeld met enorme takenlijsten voor de vele vrijwilligers. Van tevoren blijkt het moeilijk jongeren te vinden die de verantwoordelijkheden aan willen gaan. Tijdens het proces, vooral via mond-tot-mondreclame, lukt het wel veel jongeren te betrekken. Een van de projectleiders vond het fantastisch dat zoveel Zeeuwse jongeren in de

zomer zó enthousiast zó hard werken aan het maken van films.

In het kader van Cultuur en School werkt Zeeland meer dan voorheen aan het bereiken van een doorlopende leerlijn, aan diversiteit van het aanbod en aan omgevingsgericht cultuuronderwijs. De steunfunctie voor cultuureducatie Scoop benaderde hiertoe gemeenten om medewerking te krijgen op lokaal niveau, ook in de vorm van geld. Inmiddels krijgen basisscholen in alle gemeenten een meer compleet menu aangeboden. Binnen dat menu kan de invulling per school wel verschillen, maar de lijn is grofweg hetzelfde. Voorheen bestond een meer open aanbod, waaruit scholen vrij konden kiezen. Toen namen echter veel minder scholen deel en zij pikten vrij willekeurig activiteiten uit het menu.

Nu scholen in hoge mate deelnemen, is invulling nodig van de programma's. Het provinciale actieplangeld wordt ingezet voor het realiseren van projecten hiervoor. Gemeenten investeren inmiddels ook veel, maar krijgen daar volgens Scoop en volgens de wethouder van cultuur van Goes ook veel voor terug.

In de Oosterschelderegio wordt vanuit het Centrum voor de Kunsten gewerkt aan coördinatie van cultuureducatie voor het basisonderwijs en het voortgezet en middelbaar onderwijs. Vanuit dit centrum vindt afstemming plaats met gemeenten, scholen en culturele instellingen. Het centrum is geplaatst binnen een ROC. Deze locatie is volgens het Centrum voor de Kunsten bijzonder, omdat het hier leerlingen bereikt die niet veel in aantreking komen met culturele uitingen. Om cultuureducatie op meer ROC's structureel in te passen, is een goede voorbereiding op vmbo-scholen noodzakelijk, volgens een medewerker van het Centrum voor de Kunsten. Voor goede inbedding op alle schooltypes moet de provincie stimuleringsmaatregelen voorlopig voortzetten. Het onderwijs heeft onvoldoende ervaring en capaciteit om het aangewakkerde potentieel te doen groeien en verankeren.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

In Zeeland werken de instellingen op projectniveau goed samen. De instellingen vinden de actieplanprocedures niet ingewikkeld. De deelname van niet-gevestigde instellingen is zeer beperkt en mogelijk heeft dit toch met aanvraagprocedures te maken. Om die reden zal de provincie de regelingen en de toetsingscriteria gaan versoepelen en de mogelijkheden meer gaan promoten.

De inzet van aanjagers leidt nog te weinig tot bereik van nieuwe cultuurmakers. Meer bekendheid en een duidelijker rol van deze aanjagers kunnen in de komende twee jaar leiden tot beter bereik van potentiële aanvragers. Daartoe zal het nodig zijn dat deze aanjagers ook minder conventionele wegen bewandelen, bijvoorbeeld via het jongerenwerk.

De provincie heeft de samenwerking met gemeenten niet via structurele aanpak versterkt. Hierdoor is de samenwerking tussen de provincie en gemeenten wisselend. Met sommige gemeenten wordt intensief en constructief samengewerkt. Minder actieve gemeenten blijven echter ook wat buiten het beeld van de provincie.

De samenwerking met Noord-Brabant en Limburg in het koepelproject Op het Zuiden is gestaakt. Oorzaak is volgens

Zeeland dat het een bestuurlijke afspraak is geweest, maar dat de inhoudelijke binding die nodig was voor dit project ontbrak.

Over de relatie met het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (Ministerie van OCW) is de provincie niet ontevreden. Wel is de provincie van mening dat er meer naar de specifieke situatie van Zeeland geluisterd mag worden. Er is discussie geweest tussen de provincie en het Ministerie van OCW over de sterke verwevenheid van het actieplan met het reguliere beleid. De provincie vond dat een oneigenlijke discussie, omdat het juist voortkwam uit het feit dat de ambities van de provincie en het rijk gelijklopen.

Verankering

Het is in Zeeland te vroeg om resultaten te verankeren. Ook is het te vroeg om de huidige werkwijzen te verankeren, omdat succes daarvan door recente bijstelling nog onvoldoende bekend is. De voortschrijdende inzichten en de groeiende samenwerking leggen wel een basis voor inpassing van resultaten en werkwijzen op termijn. De opname van het actieplan in het reguliere Zeeuwse beleid versterkt de verwachting dat leerervaringen uit het actieplan ook binnen het reguliere beleid zullen worden opgenomen.

Algemeen

Het Actieplan Cultuurbereik leidt tot een aantal nieuwe projecten, maar werkelijke vergroting van diversiteit van het aanbod blijft vooralsnog uit.

Kleine gemeenten hebben grote behoefte aan steun voor culturele activiteiten. Het actieplan helpt in kleinere gemeenten meer draagvlak te vinden voor culturele activiteiten. Gemeenten die weinig geld hebben, kunnen echter maar moeizaam meer geld vrijmaken voor cultuur. Provinciale of landelijke steun zal ook na één actieplanperiode hard nodig zijn.

In Zeeland vinden in het kader van het Actieplan Cultuurbereik meerdere activiteiten plaats op het gebied van film. De provincie vormt hiermee een positieve uitzondering op de meeste andere deelnemende gemeenten en provincies. Film is in de meeste andere gemeenten en provincies slechts zeer beperkt betrokken in het actieplan.

Het budget Cultuur en School draagt bij aan het realiseren van een groter en diverser aanbod voor cultuureducatie. Dit zorgt voor ontstaan van een continue leerlijn. Een meer vraaggerichte werkwijze is nog niet gerealiseerd. Dit heeft te maken met achterstanden van infrastructuur en aanbod. Daarnaast is het onderwijs zelf nog onvoldoende actief betrokken.

De zelfkritische houding in Zeeland is groot. De eerste twee jaar hebben in de ogen van de provincie niet direct het gewenste resultaat gehad. Dit heeft geleid tot bijstelling van het beleid. De provincie gaat de rol van de aanjagers duidelijker maken en de aanvraagprocedures en toetsingscriteria versoepelen.

Groeien op de Geestgronden

In de provincie Zuid-Holland is het actieplan wat traag op gang gekomen omdat gekozen is voor versterking van infrastructuur en contacten. Er wordt gewerkt met aanjagers in gebieden waar weinig culturele activiteit is. Na zo'n twee jaar wordt resultaat zichtbaar in de vorm van grotere culturele activiteit in deze gebieden. De provinciebrede projecten X-Change en Verhalen van Steden dragen bij aan verbetering van contacten met deelnemende steden. Cultuur en School-gelden leiden tot meer aanbod en tot het ontstaan van continue leerlijnen. De accenten binnen de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) stimuleren - mede - tot nieuw beleid en nieuwe werkwijzen van SBK's en CBK's.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 1.789.568 euro

Cultuur en School totaal (2001): 522.630 euro

Geldstroom BKV (2001): 1.377.121 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 28.472.569 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000 (excl. de rechtstreekse deelnemende gemeenten): 1.919.531

Kenmerkend voor de culturele infrastructuur van deze provincie is de grote diversiteit tussen stedelijke en landelijke gebieden. Zuid-Holland kent cultureel zeer actieve steden. In de landelijke gebieden is de culturele infrastructuur beperkt. Volgens de provincie is het Westland cultureel gezien verrassend actief, terwijl in de Bollenstreek weinig activiteit is. De aandacht voor jongeren-cultuur is in de stedelijke gebieden veruit het grootst. Wat betreft cultuureducatie is de aandacht gelijkwaardiger verdeeld over gemeenten binnen de provincie. Zuid-Holland beschikt over veel cultureel erfgoed. De provincie geeft aan dat dit erfgoed wel een stimulans nodig heeft.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

Gemeenten kunnen projectaanvragen doen bij de provincie. Daarnaast voert de provincie met gemeenten de koepelprojecten Verhalen van Steden en X-Change uit. Verder kunnen de provinciale instellingen projectaanvragen doen en initieert de provincie ook zelf activiteiten. De adviescommissies krijgen alle nieuwe projectaanvragen voorgelegd. Voor de dagelijkse organisatie van het Actieprogramma is een ambtelijk programmteam samengesteld. Dat bestaat uit de projectleider actieprogramma Zuid-Holland, coördinator Cultuur en School, coördinator BKV en twee programmamedewerkers. Daarnaast zet de provincie in 7 regio's cultureel aanjagers in. Zuid-Holland onderschrijft de centrale actieplandoelstellingen. Zelf heeft zij daar als speerpunt versterking van de regionale culturele infrastructuur aan toegevoegd. Ook wil de provincie samenwerking en netwerkvorming stimuleren.

Cultuurbereik

Het samenwerkingsproject X-Change is een koepelproject waarbinnen op gemeentelijk niveau activiteiten worden uitgevoerd op het gebied van wereldmuziek en popmuziek. Het is de bedoeling jongeren in contact te brengen met elkaars culturele achtergronden, uitingen en de culturele instellingen in de stad. Coördinatie van X-Change ligt bij het Kunstgebouw. Verhalen van Steden is eveneens een koepelproject, op het gebied van cultureel erfgoed. Coördinatie van Verhalen in Steden ligt bij het Erfgoedhuis Zuid-Holland.

Om de regionale infrastructuur te versterken acht Zuid-Holland het van belang niet alleen in stenen te denken, maar vooral in mensen. Enthousiaste personen zijn van groot belang. Ze hebben een aanjagende en scoutende rol bij het benutten van de bestaande infrastructuur en het bijeenbrengen van actieve mensen. Op die manier kan de samenwerking en netwerkvorming versterken.

Cultuur en School

Ook hier onderschrijft de provincie de centrale doelstellingen. Zuid-Holland wil de volgende doelen bereiken:

- verbreding en verdieping van het kunstmenu;
- voortzetting van het cultuurtraject in het voortgezet onderwijs;
- het versterken van de erfgoedinfrastructuur en erfgoededucatie;
- het opzetten van regionale platforms voor cultuureducatie;
- een bescheiden budget voor incidentele projecten.

Met het opzetten van regionale platforms wil de provincie sterkere samenwerking tussen scholen en culturele instellingen realiseren. De platforms zijn ook gericht op een structurele inbedding van cultuureducatie binnen het onderwijs. Men streeft naar één

platform per regio voor alle scholen voor voortgezet onderwijs. Als de ervaring leert dat subplatforms nodig zijn, maakt Zuid-Holland nog een onderverdeling.

Geldstroom BKV

Naast cultuurbereik plaatst men in Zuid-Holland het versterken van culturele planologie en het zichtbaar maken van cultureel vermogen ook onder de geldstroom BKV. Zuid-Holland onderscheidt in beleid BKV de volgende onderdelen:

- stimulering van de beeldende kunst in convenantgemeenten en in andere gemeenten;
- de kunstuitlenen;
- pilotprojecten voor beeldende kunst en culturele planologie;
- een beeldende kunstmanifestatie en -prijs;
- beeldende kunst in het provinciehuis.

Kwaliteitsbeoordeling

Zuid-Holland werkt met twee adviescommissies. Eén voor Cultuur en School en Cultuurbereik en één voor de geldstroom BKV. Deze commissies beoordelen de subsidieaanvragen. Beslissingsbevoegdheid ligt bij Gedeputeerde Staten. Er is ook gewerkt met een jeugdpanel. Dit gebeurde in 2001 op min of meer experimentele basis. Omdat dit goed beviel, heeft Zuid-Holland in de tweede helft van 2002 opnieuw een jeugdpanel ingesteld. Dit panel heeft zich meer gericht op onderwerpen waarop de provincie directe invloed heeft en minder op algemene vraagstukken. Op die manier hoopt de provincie meer met de adviezen van de jongeren te kunnen doen. Denk aan adviezen over ingediende projecten en het meedenken over te initiëren activiteiten. De provincie evalueert het werken met een jeugdpanel binnenkort.

Relatie regulier beleid en actieprogramma

Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

In het reguliere cultuurbeleid van de provincie Zuid-Holland is bevordering cultuurparticipatie binnen verschillende disciplines een belangrijk speerpunt. Verder is in dit beleid grote aandacht voor verbetering van de culturele infrastructuur en voor behoud en verder ontwikkeling van het culturele erfgoed.

Bereik is dus ook in regulier beleid aandachtspunt. Andersom klinken aandachtspunten uit het reguliere beleid ook in het actieplan door. Zuid-Holland zet het actieplan bijvoorbeeld in om de infrastructuur op regionaal en lokaal niveau te versterken.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

In de provincie vormt het actieplan een effectief instrument om de relaties met gemeenten te versterken en om gemeenten te stimuleren tot grotere investeringen in cultuur. Ook blijkt het een goed instrument om samenwerking op projectniveau te starten met middelgrote en grote gemeenten. Zonder dit actieplangeld met mogelijkheid tot matchingsconstructies zouden deze relaties niet in deze mate versterkt zijn.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

De provincie Zuid-Holland heeft in verschillende regio's cultureel aanjagers ingezet. Op het eiland Goeree Overflakkee waren weinig

culturele activiteiten. Het is een gebied waarin inwoners nieuwe ontwikkelingen op zijn minst met voorzichtigheid beschouwen. In het *Meekrapproject* tracht de aanjager interesse en medewerking te vinden voor culturele activiteiten en voor samenwerkingsprojecten. Het project rijgt allerlei initiatieven als een culturele kralenketting aan elkaar. Langzaam lukt het enthousiasme te kweken voor bijvoorbeeld een concert op een plein, of voor een culturele manifestatie. Ook ontstaat er meer bewustwording van het eigen cultureel erfgoed. De aanjager komt oorspronkelijk niet uit dit gebied, maar woont en werkt er al vele jaren. Dit werk vraagt om groot respect en veel kennis van de streek. Het lukt alleen iets tot stand te brengen als je het eigene van de streek kent en als je beweging van onderop stimuleert. Dit betekent vooral samen dingen doen.

Het Dario Fo College in Poeldijk vervult de rol van cultureel aanjager in de regio Westland. Het Dario Fo College is een onderdeel van een ROC dat binnen het onderwijs zeer actief is op cultureel gebied. Het College stimuleert omringende gemeenten mee te werken aan culturele activiteiten. Dit is niet eenvoudig, omdat inwoners en politici in het Westland eerst vragen hoeveel het kost en vervolgens hoeveel het oplevert. Het overtuigen van de zin van deze projecten houdt dus in het aantonen dat culturele activiteit op den duur ook economisch lonend is. Daarnaast moet je overbrengen dat cultuur een waarde heeft die niet in geld is uit te drukken. Stapje voor stapje groeit het draagvlak in de gemeenten. De wethouder van cultuur van Naaldwijk bevestigt dit beeld. Over de kwaliteit van de projecten die het Dario Fo College met de omringende gemeenten ontwikkelt is bij de gemeenten geen twijfel. Ook is er in deze streken geen gebrek aan geld. Maar de wethouder zegt dat je in het Westland nu eenmaal wordt afgerekend op de output. Gemeenten willen wel investeren, maar het moet ook iets opleveren. Langzaam groeit in gemeentebesturen het vertrouwen dat deze culturele activiteiten een aanwinst zijn in het Westland. Wel is deze overtuiging in de ene gemeente sterker dan in de andere.

De directeur van Het Dario Fo College voegt toe dat het starten van culturele activiteiten van wezenlijk belang is, ook in maatschappelijke zin. Enkele culturele activiteiten vanuit het Dario Fo College escaleerden. Deelnemers en docenten met verschillende culturele achtergronden konden niet goed met elkaar omgaan, omdat ze de laatste jaren niet met elkaar om léerden gaan. Dat komt volgens de directeur voort uit achterstallig onderhoud en de enige oplossing is juist wel samen te werken aan culturele activiteiten. Culturele activiteiten dragen bij aan een samenleving waarin belangstelling is voor elkaar.

Het Erfgoedhuis Zuid-Holland heeft voor het actieplan een aantal projecten ontwikkeld op het gebied van erfgoed. Verhalen van Steden is één van de provinciebrede projecten van het erfgoedhuis. De bedoeling van het koepelproject Verhalen van Steden is dat erfgoed lokaal en regionaal belicht wordt en dat bewoners daar actief bij betrokken zijn. Het Erfgoedhuis zet Verhalen van Steden op lokaal niveau in binnen het kader van Cultuurbereik en van Cultuur en School. Er zijn inmiddels ongeveer 60 projecten onder deze koepel uitgevoerd. In 2004 organiseert Het Erfgoedhuis met alle deelnemende steden een slotmanifestatie. Grote winst van dit koepelproject is dat samenwerking is ontstaan tussen instellingen die voorheen nooit samenwerkten.

Verder lukt het cultureel erfgoed op speelse wijze onder de aandacht te brengen bij gemeenten en bij deelnemers aan activiteiten.

Het bevorderen van erfgoededucatie is verder een belangrijke pijler voor het Erfgoedhuis. Het speelt een centrale rol bij communicatie en overleg. Het Erfgoedhuis stimuleert en helpt scholen bijvoorbeeld een relatie te leggen met de erfgoedinstellingen in de omgeving. Hierbij is in aanvang basale ondersteuning nodig, zoals het regelen van overleg en netwerkvorming. Voor de continuïteit is volgens het Erfgoedhuis blijvende facilitering nodig. Misschien op den duur minder voor het leggen van relaties, maar wel voor concrete projecten en producten.

Het project *Geest en grond* is een project op het gebied van culturele planologie. Het Erfgoedhuis stuurt het aan. Culturele planologie wordt gebruikt voor de toekomstige inrichting van de Duin- en Bollenstreek. Het streven is te werken aan gebiedsontwikkeling met gebruik van cultureel erfgoed en met behoud van de landschappelijke kwaliteiten en de bollenteelt. Het project is in drie fases opgebouwd. Allereerst maakt men een inventarisatie van actuele thema's op het gebied van culturele erfgoed in deze streek. In een tweede fase schrijft men prijsvragen voor deze thema's uit. Eén voor professionele architecten, stedenbouwkundigen en landschapsarchitecten en één voor bewoners van dit gebied. De laatste fase is de implementatiefase. Elke fase sluit af met een conferentie en een publicatie. Tussentijds vinden bijeenkomsten plaats waar alle geïnteresseerden welkom zijn. Ook vraagt men kunstenaars om hun visie te geven.

De Boot is een voorstelling die is gemaakt door de multiculturele theatergroep Transparant. In deze voorstelling spelen acteurs met Nederlandse en Marokkaanse achtergronden. Een deel van hen heeft ervaring, een ander niet. Theatergroep Transparant maakt theater met maatschappelijke thema's. De Boot gaat over de overtocht die jonge mensen per boot van Marokko naar Europa maken. Het behandelt de tocht, de motieven, de dromen en wat van die dromen overblijft. De voorstelling bevat veel humor en werd bezocht door verschillende publieksgroepen. De regisseur van dit stuk zou wel professioneel regisseur willen worden, maar durft die stap nu niet aan. Hoewel de Jeugdtheaterschool ondersteuning bood, zou wat meer structurele begeleiding welkom zijn. Dan kunnen de theatermakers werken aan ontwikkeling, zonder in het totale diepe te springen.

Op de thee bij Dahl is een project voor leesbevordering, gecombineerd met theater. De Jeugdtheaterschool Gouda voerde het project samen met de plaatselijke bibliotheek uit. Op basis van verhalen uit het boek *De Griezels* van Roald Dahl, werden kinderen gestimuleerd zelf verhalen te maken. Ook gingen de kinderen verhalen ten tonele brengen, met beweging en muziek. Verder waren er zijdelingse activiteiten in de bibliotheek waar de kinderen mét hun broers en zussen en ouders op af kwamen. Het enthousiasme blijkt van twee kanten te komen. Veel kinderen die kennismaken met de Jeugdtheaterschool komen daar nu vaker en kinderen gaan eerder naar de bibliotheek. Het boek *De Griezels* is sindsdien continu uitgeleend. Een docent van één van de deelnemende scholen laat weten dat hij erg te spreken is over dit project. Zijn school neemt graag deel aan zulke activiteiten. Het is wel kostbaar. De school heeft niet veel geld, maar kan deelname opbrengen door prioriteiten te stellen.

Voor Cultuur en School zijn Platforms Cultuureducatie opge-

richt. Deze platforms brengen scholen, culturele instellingen en gemeenten bijeen. De platforms stimuleren de verschuiving naar meer vraaggericht werken. Dat kost volgens scholen en instellingen tijd. Scholen moeten leren hun vraag te formuleren en culturele instellingen moeten leren daar met aanbod op te reageren. Een lid van de adviescommissie Cultuur en School benadrukt dat het vooral gaat om het vinden van een andere houding, omdat vraag en aanbod in wezen vaak niet zo ver uit elkaar blijken te liggen.

In Alphen aan de Rijn functioneren sinds twee jaar Cultuurtrajecten voor de basisvorming. Hoewel deze trajecten nog kunnen groeien, bijvoorbeeld wat betreft keuzemogelijkheden voor leerlingen, is er tevredenheid bij scholen, instellingen en deelnemers. Het blijkt volgens één van de deelnemende scholen wel lastiger goed aanbod te vinden voor deze groep die tussen het basisonderwijs en de bovenbouw invalt. In Alphen aan de Rijn wordt een continue leerlijn gerealiseerd.

De wethouder van de gemeente Alphen aan de Rijn is van mening dat het actieplan zorgt voor vergroting van de synergie en samenwerking tussen culturele instellingen en het onderwijs in deze gemeente. Met de mogelijkheden die via de provincie ontstaan is hij zeer gelukkig. Wel is hij van mening dat de provincie een meer actieve rol zou mogen spelen, door meer initiatief te tonen. De adviescommissie voor Cultuur en School is van mening dat de subsidieregels vanuit de provincie soms wat te rigide en verwarrend zijn. Dit heeft te maken met de nieuwe subsidieverordening die voor het gehele provinciale beleid geldt. Er zijn elementen in het aanvraagformulier opgenomen die niet direct relevant zijn.

In Zuid-Holland bestaan 13 kunstuitlenen, die momenteel omgevormd worden tot een Stichting Beeldende Kunst (SBK) of een Centrum Beeldende Kunst (CBK). Een SBK is meer op bereik gericht en een CBK meer op educatie. De keuze voor de vorm CBK in Dordrecht is gebaseerd op het rapport Berenschot. Het CBK streeft echter niet naar 100 procent dekking van de kosten. De organisatie wil 30 procent risicovol blijven besteden. Verder voert het CBK veel activiteiten uit om dichterbij de mensen te komen. Dat kan door bijvoorbeeld tijdelijke filialen in wijken te openen en door cursussen zoals Kijken naar kunst te organiseren. Het CBK voert een receptief en actief programma. De SBK in Gouda ziet de collectie als benzine. De collectie verandert steeds, omdat de SBK kunstwerken huurt van kunstenaars. Deze SBK verzint voortdurend nieuwe activiteiten om mensen te laten kennismaken zodat ze terugkomen. De SBK biedt momenteel bijvoorbeeld verjaardagsarrangementen aan. Initiatiefnemers voor beeldende kunstprojecten vinden de procedures van de provincie niet ingewikkeld. Wel vinden ze het jammer dat de procedures lang zijn en dat ze nog maar twee keer per jaar kunnen aanvragen. De adviescommissie beeldende kunst is van mening dat kwaliteit en bereik niet altijd samen vallen. De commissie selecteert op kwaliteit, maar krijgt soms signalen van de provincie dat ze meer naar bereik moeten kijken. De aanvragende instellingen werken wel aan bereik, maar een commissie die hun plannen beoordeelt, heeft volgens de commissie vooral de taak kwaliteit te bewaken.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

In Zuid-Holland werken instanties en provincies onder stimulans

van het actieplan op veel niveaus goed samen. Dankzij het werk van cultureel aanjagers ontstaan relaties met en tussen kleine gemeenten en krijgen deze een stimulans mede te investeren in cultuur.

Het actieplan draagt op andere, maar ook intensieve wijze bij aan betere relaties tussen de provincie en de middelgrote gemeenten. Vanuit provinciebrede projecten zoals X-Change en Verhalen van Steden vindt activiteitsgerichte samenwerking en afstemming plaats met gemeenten. Ook buiten deze projecten om wordt, bijvoorbeeld op het gebied van beeldende kunst, constructief samengewerkt.

Met de grootste gemeenten Rotterdam en Den Haag vinden buiten het kader van het actieplan enkele gezamenlijke projecten plaats. Dat is nieuw. De gedeputeerden voor cultuur en cultuur-educatie hebben er begrip voor dat deze steden zich meer op hun eigen stad richten. Er is ook nog steeds geen sprake van een innige relatie. Maar dat het mogelijk is om gezamenlijk activiteiten te ontwikkelen, is winst volgens de gedeputeerden.

Verankering

Het Zuid-Hollandse actieplan is stevig ingezet op verbetering van infrastructuur en relaties. Hiermee zijn fundamenten gelegd. Hoewel Zuid-Holland spreekt van een aarzelende start, is in de samenwerking al veel bereikt. Er is wel meer voeding nodig. Voortzetting van samenwerking op activiteitenniveau in het kader van het actieplan is van groot belang. Intussen zal Zuid-Holland deze samenwerking ook vanuit regulier cultuurbeleid moeten aansterken en aanspreken.

Algemeen

Het werken met cultureel aanjagers heeft effect. Met respect en kennis van de verschillende gebieden ontwikkelen de aanjagers van onder op activiteiten en draagvlak.

De koepelprojecten Verhalen van Steden en X-Change zijn goede formules om het contact met middelgrote gemeenten aan te gaan. Er wordt op projectniveau samengewerkt. Er ontstaat via deze formule verbondenheid, terwijl steden de activiteiten toch op eigen wijze kunnen invullen.

Leden van de commissie beeldende kunst houden zich strikt aan hun notie van kwaliteit. De provincie is van mening dat de commissie meer op bereik moet toetsen, maar volgens commissieleden vallen bereik en kwaliteit niet altijd samen. Het idee dat bereik of culturele ontwikkeling ook kwaliteit kan zijn, vindt niet bij alle commissieleden weerklank.

Op het gebied van Cultuur en School bestaan goede programma's voor scholen. Er zijn goede netwerkrelaties en lokale platforms. Het Kunstgebouw coördineert goed en werkt hard aan de realisatie van een continue leerlijn. Dit wordt nog niet overal, maar in veel plaatsen wel gerealiseerd.

Door een algemene verordening zijn aanvraagprocedures en -formulieren voor subsidies voor verschillende beleidsterreinen gelijkgeschakeld. Hoewel het voor de provincie mogelijk tot vereenvoudiging heeft geleid, blijken de huidige procedures en formulieren binnen het actieplan minder geschikt. De procedures zijn wel simpeler, maar ook minder flexibel.

Na de optredens blijven hangen

In Alkmaar draagt het Actieplan Cultuurbereik in samenhang met het reguliere cultuurbeleid bij aan samenwerking tussen instellingen op het gebied van promotie en afstemming van programmering, zowel in het centrum, als op wijkniveau. Nieuwe projecten die ontstaan in het kader van het actieplan vinden nog weinig inbedding in regulier beleid. Integrale ontwikkeling van cultuureducatie vindt, ondanks sterke activiteiten in het kader van Cultuur en School, nog beperkt plaats. De accenten binnen de Geldstroom Beeldende kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) stimuleren de gemeente linken te leggen tussen beeldende-kunstbeleid en verwante beleidsterreinen, zoals educatie, maar ook stedenbouw en architectuur.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 84.142 euro

Cultuur en School totaal (2001): 25.242 euro

Geldstroom BKV (2001): 66.545 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 7.835.877 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000: 92.713

Alkmaar heeft het actieplan in het verlengde van het reguliere cultuurbeleid geschakeld. De culturele sector werkt in Alkmaar sinds halverwege de jaren '90 aan een inhaalslag. Alkmaar ziet zichzelf als een regionaal centrum en daarom wil het culturele aantrekkingskracht ontwikkelen. Cultuurtoerisme is er voldoende. De kaasmarkt trekt in de zomer nog altijd veel toeristen uit binnen- en buitenland. Maar Alkmaar streeft na dat ook het artistieke culturele aanbod een aantrekkende werking krijgt voor de regio. Alkmaar zet middelen uit het Actieplan Cultuurbereik echter volledig in op lokale initiatieven.

Verder werkt de gemeente op verschillende beleidsterreinen aan integrale wijkontwikkeling. De gemeente hecht daar waarde aan, heeft daarin ervaring opgebouwd en ziet het als een gebied waar- in zij zich landelijk kan profileren. Cultuurbeleid heeft ook een plaats in die integrale wijkaanpak. Het actieplan sluit daarop aan.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

Hoofddoelstellingen van het Alkmaarse actieprogramma zijn:

- het realiseren van blijvende samenspraak met jongeren, allochtonen, wijkbewoners en scholen, alsmede het verbreden en versterken van het aanbod voor jongeren, allochtonen en wijkbewoners;
- het ontwikkelen van nieuwe locaties en podia naast reguliere podia, zoals scholen, buurthuizen en jongerencentra.

Nevendoelstellingen zijn er ook: meer vraaggericht werken en op meer interactieve wijze beleid voeren. Cultureel Vermogen en Culturele Planologie vormen geen specifieke aandachtspunten in het Alkmaarse actieprogramma. Alkmaar werkt wat betreft de onderdelen cultuurbereik en Cultuur en School met een flexibel projectenbudget. Wanneer een organisatie een aanvraag indient, krijgt die binnen vier weken uitsluitel over subsidietoekenning.

Cultuurbereik

Het oorspronkelijke plan was om voor cultuurbereik drie cultuurscouts aan te stellen. Na nadere overweging heeft Alkmaar gekozen voor een cultuurverkenner.

Cultuur en School

De hoofddoelstellingen van Cultuur en School zijn:

- de verbetering van de relatie tussen vraag en aanbod;
- de intensivering van het cultuuraanbod op scholen;
- de verwerving van een vaste plaats voor cultuur op school.

Daarnaast zijn in Alkmaar de prioriteiten samenwerking, erfgoed en vmbo gesteld.

Gebaseerd op *Cultuurwijzer 1994-1998* is het Samenwerkingsverband Culturele Educatie Alkmaar (SCEA) opgericht. Hierin participeren verschillende culturele instellingen. Het SCEA presenteert in overleg met de beoordelingscommissie en participanten uit het basisonderwijs een jaarlijks programma. Het SCEA is gevraagd het programma te intensiveren voor erfgoededucatie en zich vooral in het vmbo en bij CKV-coördinatoren sterker te presenteren.

Geldstroom BKV

Gebaseerd op dezelfde Cultuurwijzer 1994-1998 is een programma over architectuur en beeldende kunst opgezet. De gemeente wil dit programma met de inzet van de geldstroom BKV op een

viertal punten versterken. Ten eerste wil ze de educatieve functie van de kunstuitelen versterken. Ze wil verder het Masterplan *Beeldende Kunst naar wijken, buurten en scholen* verbreden en een vertaling van het *Beeldkwaliteitplan* voor de binnenstad voor vmbo en overig voortgezet onderwijs. En als laatste wil zij verbetering van het aanbod van Architectuur Informatiecentrum Alkmaar.

Specifieke aandachtspunten van cultureel ondernemerschap zijn:

- subsidieregeling aankopen en opdrachten beeldende kunst;
- subsidieregeling stimulering verkoop in galerieën;
- aankopen door kunstuitelen;
- dienstverlening aan kunstenaars door het Grafisch atelier.

Kwaliteitsbeoordeling

In de werkgroep die ook de aanvragen beoordeelt, zitten een wijkvertegenwoordiger afkomstig uit een culturele minderheids-groep en een vertegenwoordiger vanuit de jongeren. Verder hebben minderhedengroepen en jongeren meegewerkt aan de afstemming met de vraagzijde. Dat gebeurde op themamiddagen waar de wensen voor het actieprogramma cultuurbereik werden geïnventariseerd. De werkgroep heeft ook een sturende functie. Als die vindt dat er op een bepaald gebied van het actieprogramma cultuurbereik te weinig activiteiten zijn, kan zij instellingen verzoeken op dat gebied aanvragen in te dienen. Dit is bijvoorbeeld gebeurd bij cultureel erfgoed.

De werkgroep beoordeelt op kwaliteit, maatschappelijk bereik en consistentie van het project binnen het actieprogramma en in relatie tot het reguliere Alkmaarse cultuurbeleid. En verder op structureel effect, doelgroepgerichtheid, lokale verankering en het ontstaan van nieuwe samenwerkingsverbanden.

Relatie regulier beleid en actieprogramma

Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

Reguliere instellingen werken onderling beter samen dan voorheen. Dit geldt bijvoorbeeld voor *Zomer op het Plein* en de *Alkmaar Agenda*. Daarbij moet wel gezegd dat het actieplan sterk met het reguliere beleid verweven is. Samenwerking is ook in het reguliere beleid een belangrijk aandachtspunt. Het is dus moeilijk te zeggen in hoeverre de samenwerking een resultaat is van het actieplan. Duidelijk is wel dat het actieplan daar in positieve zin aan bijdraagt.

Alkmaar is sterk in integrale wijkontwikkeling. De nieuwe Alkmaarse cultuurnota sluit daarop aan. Participatie, vernieuwing en bereikbaarheid zijn sleutelbegrippen die de gemeente hanteert bij contacten en afspraken met instellingen.

Ondanks de goede samenwerking en integrale wijkontwikkeling, lukt het nog niet goed verbindingen te leggen tussen reguliere instellingen en nieuwe activiteiten en groepen. Zomer op het Plein legt bijvoorbeeld geen relatie met activiteiten en mensen die door de cultuurverkenner worden gestimuleerd.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

Alkmaar beschikt sinds 1996 over een beperkt flexibel budget. Het actieplan biedt Alkmaar extra flexibele middelen. Om in te kunnen spelen op vragen blijkt dit van groot belang. Dankzij deze flexibele middelen kan de gemeente reageren op initiatieven.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

Op het Horizoncollege, een ROC, heeft het project *Diversiteit* plaatsgevonden. Twee groepen werkten samen aan een cultuurproject. Dat waren ongeveer 25 leerlingen uit de internationale schakelklas en een even grote groep van de sociaal-pedagogische en sociaal-culturele opleidingen. Zij kregen de opdracht foto's te maken met het thema *Wat valt jou op in Nederland?* Zij maakten ook samen muziek, dansten en speelden toneel. Het project werd afgesloten met een expositie en een voorstellingsavond.

De initiatiefnemers waren positief verrast met het resultaat, maar ze benadrukten dat het proces het belangrijkste was. De twee groepen stonden tijdens de eerste lessen nog letterlijk tegenover elkaar. Uiteindelijk werkten ze vol enthousiasme samen aan een fantastisch resultaat. Muziek en dans bleken juist door de verschillende culturele achtergronden een goed middel om samen te werken. Kunst is hier het middel voor samenwerking, integratie en het ontdekken van individuele talenten en mogelijkheden. Het project is gefinancierd uit actieplanmiddelen. De inzet van docenten is door de school betaald. De docenten die het initiatief namen voor dit project hadden daarvoor gepleit om de voortgang van dit project in volgende jaren te bewaken.

Kennis over de mogelijkheid tot financiering vanuit het actieplan kreeg de school via het landelijke Cultuurnetwerk, voorheen LOKV. De school heeft zelf de gemeente benaderd. Mogelijkheden voor lokale en regionale cultuursubsidies bereiken het Horizoncollege niet snel. Daar moeten docenten zelf achteraan.

Portret van je wijk is een cursusproject waarbinnen jongeren van 15 tot 17 jaar hun eigen wijk filmen. Dit gebeurt niet tijdens de schooluren en vraagt dus om investering van vrije tijd. Kunstenaars en mensen met ervaring in het welzijnswerk gaan naar hangplekken toe om jongeren uit te nodigen deel te nemen. Met dit project bereikt men jongeren die niet op culturele activiteiten afkomen. Voor de jongeren is het een nieuwe stap. Het filmen heeft volgens de begeleiders grote gevolgen voor de buurt. Het vormt bijvoorbeeld aanleiding voor gesprekken over inhoud en techniek tussen de jongeren en oudere buurtbewoners. De films worden vertoond in buurt- en jongerenhuizen en op lokale festivals. De opkomst van jongeren én ouderen bij deze presentaties is hoog.

De begeleider van *Portret van je wijk* streeft met het project ontwikkeling na. Verbetering van faciliteiten is een eerste wens, met een bus als mobiele werkplaats in de wijken als droom. Daarnaast wil zij deze welzijnsachtige aanpak samenbrengen met kunstzinnige ontwikkeling. Daarbij moeten soms concessies worden gedaan, maar artistieke ontwikkeling is in haar ogen wel mogelijk. Bijvoorbeeld door tijdens het proces samen naar andere films te kijken. De begeleider blijft het als een kunstproject zien ondanks de welzijnsaspecten. Zij streeft kunstzinnige basiskwaliteit na en zij wil jongeren interesseren voor beeldtaal.

Zomer op het Plein is de titel van de zondagprogrammering op het Canadaplein. Aan dit plein zijn Theater De Vest, het Stedelijk Museum Alkmaar en de Openbare Bibliotheek gevestigd. Zomer op het Plein wordt georganiseerd door acht instellingen. Dit project wordt betaald uit het provinciale actieprogramma van Noord-Holland en uit het reguliere cultuurbudget van de gemeente. Het is de bedoeling dat dit plein zich ontwikkelt tot

culturele ontmoetingsplaats. Op vrijdag wordt onder de noemer *Not the cheesemarket* internationaal straattheater geprogrammeerd, om ook toeristen naar het Canadaplein te lokken. De programmeur van het straattheater werkt daarbij samen met programmeurs van het Vondelpark. Dat maakt het mogelijk grote namen te programmeren. Deze zomeractiviteiten zijn gestart in 2001. In 2002 is het gegroeid in bereik en in kwaliteit van programmering. De volgende stap is volgens de festivalmedewerker dat dit plein hét cultuurplein van de regio wordt.

Jongeren weten de weg naar het Canadaplein helaas nog nauwelijks te vinden. De programmeur van het straattheater was voorheen cultuurverkenner. Hij is van mening dat hij de expertise die hij daarmee heeft opgebouwd niet goed kan aanwenden bij de ontwikkeling van dit plein. Het programmeren met als doel te komen tot regionale uitstraling is in zijn ogen heel ander werk dan het herkennen van jong en nieuw talent. Hij heeft naar eigen zeggen de goede formule nog niet te pakken. In navolging van het succes van de zomerprogrammering is in het Stedelijk Museum een winterprogrammering tot stand gekomen. In de foyer van dit museum vinden op zondagen in de winter kleinschalige optredens plaats. Volgens het hoofd Marketing en PR van het Stedelijk Museum komen er voldoende mensen. Ze blijven na de optredens hangen en stappen makkelijker even het museum in.

Een ander project waarin verschillende culturele instellingen samenwerken is de culturele agenda Alkmaar Agenda. Er is een maandelijks marketingoverleg gestart waarin ook bedrijven participeren. Dit soort samenwerking is nieuw in Alkmaar. Het is mogelijk dankzij een financiële bijdrage uit het actieplan, maar deze bijdrage wordt jaarlijks afgebouwd. Het actieplan werkt als stimulans om daadwerkelijk tot samenwerking te komen. Het grootste knelpunt bij dit overleg is het verschil in belangen tussen de culturele instellingen en het midden- en kleinbedrijf (MKB). Het MKB wil vooral promotie van klinkende namen, waarmee de activiteiten veel mensen aantrekken. De culturele instellingen willen dat ook, maar ze willen ook aandacht voor voorstellingen die minder populair zijn, zoals moderne dans. Dát er sprake is van samenwerking op het gebied van marketing en promotie wordt door de culturele instellingen echter als winst ervaren.

Kijken met je Oren is een activiteit voor CKV-leerlingen in de Kunstuitleen van Alkmaar. Leerlingen krijgen een cd met daarop tien verschillende muziekfragmenten, variërend van klassiek tot jazz en van experimenteel tot oude en hedendaagse popmuziek. De leerlingen zoeken bij twee muziekfragmenten een kunstwerk en ze motiveren de keuze op papier. Deze eenvoudige werkwijze levert een bijzondere kunstervaring op, waarmee de scholieren op andere wijze leren kijken. Dit project is in de try-outfase. Als concept blijkt het succesvol en het voorziet in een behoefte als kant-en-klaar CKV-project op het gebied van beeldende kunst.

Uit een onderzoek naar cultuureducatie in Alkmaar, bestaande uit interviews met docenten en culturele instellingen, blijkt dat cultuureducatie in Alkmaar nog wisselvallig voorkomt. Wat gebeurt in de klas is erg afhankelijk van de mate waarin de docent affiniteit heeft met kunst en cultuur. Daarbij bestaat op scholen een groot gebrek aan capaciteit. Er bleek grote behoefte te zijn aan pasklare hulp en eenvoudige afstemming. Omdat cultuureducatie in Alkmaar over het algemeen nog niet sterk is ingebed valt het bij tijdsdruk als eerste af.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

Er bestaat geen structureel overleg in het kader van het actieprogramma. Hoewel veel projecten sterk en goed zijn, is er weinig gezamenlijkheid tussen de projecten en weinig structuur om te leren van elkaars ervaringen.

De ambtelijke relatie met de provincie Noord-Holland is goed. De gemeente ondervindt wel hinder van beleidsschommelingen in de provincie. Ambtenaren en de wethouder van Alkmaar zouden blij zijn met een meer heldere lijn.

Het Gemeentelijk Cultuurambtenaren Overleg wordt door de beleidsmedewerker cultuur in Alkmaar, als stimulerend, ondersteunend en informatief ervaren. De relatie met het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen (Ministerie van OCW) wordt met name gekleurd door de formele eisen die dit ministerie stelt. Sommige eisen slaan volgens Alkmaar de plank mis. Dit geldt bijvoorbeeld voor het maximum van 7 procent voor overhead. De gemeente kan daarvan niet de kosten voor onderzoek dat deel uitmaakt van het landelijke onderzoekstraject door de Erasmus Universiteit dekken. De beleidsmedewerker is van mening dat gemeenten binnen zulke discussies onvoldoende serieus genomen worden.

Verankering

De cultuurambtenaren en de wethouder van cultuur in Alkmaar hebben te maken met wijkbewoners en buurtverenigingen. Die hebben hun eigen opvattingen over kunst en cultuur en over bestuur in meer algemene zin. Ook het MKB heeft zijn eigen opvattingen. Toch heeft de gemeente intensief contact met deze groepen. Verder is de gemeenteraad niet altijd overtuigd van het belang van kunst en cultuur. Langzamerhand verandert vanuit deze verschillende kanten de houding tegenover cultuur. Hoewel de verschillen van meningen het totstandkomen van een integrale aanpak vertragen. Het werkt ook niet mee dat er slechts nog in beperkte mate bewijs is van succes van de aanpak. Doordat de gemeente hard werkt aan de ontwikkeling van relaties ontstaat duurzame draagkracht voor huidige en toekomstige activiteiten op het gebied van kunst en cultuur.

Verankering van activiteiten en projecten van het actieplan is wisselend. Wat betreft sommige activiteiten is nagedacht over verankering door gemeente en makers door afspraken te maken over afbouw. Dit geldt bijvoorbeeld voor de cultuurverkenner, die echter ook al bestond voor het actieplan. Bij de meeste projecten is verankering echter afhankelijk van de aard en ontwikkelingsfase van de activiteit zelf en van de denk- en werkwijze van de makers. Verankering is een criterium bij beoordeling van de aanvraag, wat echter niet wil zeggen dat eenmalige activiteiten nooit ondersteund worden.

Algemeen

Projecten als Portret van je wijk zijn kleinschalig van opzet. Het directe bereik is klein. Het effect van dergelijke projecten is echter groot. Dergelijke projecten weten jongeren en ouderen aan elkaar te binden en het opent gesprekken en contacten in de wijk.

In Alkmaar lukt het nog niet goed verbindingen te leggen tussen nieuwe activiteiten en nieuwe groepen en reguliere instellingen. Men spreekt van samensmelting van de reguliere

cultuurnota en het actieprogramma. Toch is de cohesie tussen activiteiten van het actieprogramma voor integrale wijkontwikkeling en activiteiten door reguliere instellingen nog beperkt. Op papier ontstaat verweving. In de praktijk zijn het nog verschillende bewegingen.

Zo gebeurt in Alkmaar veel op het gebied van wijkontwikkeling. Daarin weet de stad zich te profileren. In deze situatie blijkt het moeilijk het actieplan zodanig te ontwikkelen dat het een zichtbare eigenwaarde en een meerwaarde op het reeds bestaande vormt. Daar komt bij dat Alkmaar weinig ambtelijke capaciteit heeft om het actieplan omhoog te tillen.

De gemeente werkt op twee niveaus aan de ontwikkeling van kunst en cultuur: integrale wijkontwikkeling enerzijds en regionale uitstraling anderzijds. Het actieplan wordt ten behoeve van beide ontwikkelingen als ondersteuning ingezet. Ook dit draagt bij aan een wat schimmige inzet van het actieplan. Mogelijk zouden het actieplan zelf en de stad er bij gebaat zijn wanneer men een keuze maakt en het actieplan op één van de ontwikkelingslijnen inzet.

Bakermat van nationale raptalenten

De stad Almere groeit harder dan de culturele infrastructuur en het culturele aanbod. Net als de provincie Flevoland moet Almere zich vooral richten op de ontwikkeling daarvan. Met heel veel extra geld van de gemeente, een culturele intendant en het Actieplan Cultuurbereik zet Almere stevig in op cultuur. De verankering van activiteiten blijkt een probleem te zijn daar waar nog zo veel van de grond moet komen. Er is een projectenteam voor Cultuur en School dat steun aan docenten geeft. Het vmbo komt echter nog onvoldoende uit de verf. Wat betreft beeldende kunst is Almere een voorloper. De stad is al vanaf 2000 bezig om de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) anders in te zetten. Nog maar 10 procent van de middelen gaat structureel naar instellingen en er is veel aandacht voor publieksbereik en cultureel ondernemerschap.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 197.394 euro

Cultuur en School totaal (2001): 39.026 euro

Geldstroom BKV (2001): 102.208 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 7.835.877 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000: 142.465

Almere bestaat nog maar 26 jaar en een derde deel van de inwoners is jonger dan 30 jaar. De stad is volop in de groei. Het aantal inwoners is nu 164.000 en dit groeit binnen enkele jaren naar 250.000 inwoners. De culturele infrastructuur en het culturele klimaat kunnen dit tempo niet bijbenen. Daarom is er voor de jaren 2001 tot 2005 een fonds cultuurstimulering opgericht om een inhaalslag te kunnen maken. In deze periode is naast de reguliere cultuurbegroting 0,9 miljoen euro per jaar beschikbaar voor infrastructuur, productie, bemiddeling en bereik van cultuur. Ook heeft Almere voor de duur van twee jaar vanaf november 2001 een culturele intendant aangesteld die partijen bij elkaar brengt en dingen losmaakt.

Onderzoek heeft uitgewezen dat de inwoners van Almere een redelijk grote interesse in cultuur hebben, vergelijkbaar met andere steden in de Randstad. Men heeft een voorkeur voor populaire vormen van cultuur. Veel cultuurbezoekers gaan naar Amsterdam. Inwoners van Almere vinden het cultureel aanbod in Almere onvoldoende.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

Almere kiest vooral voor de doelstellingen investeren in de jeugd en beter zichtbaar maken van het cultureel vermogen. De laatste doelstelling heeft betrekking op de culturele vermogens van de bevolking. Op de terreinen van Cultuur en School en de geldstroom BKV zet Almere in op meer samenhang en draagvlak.

Cultuurbereik

Bij het onderdeel Cultuurbereik vormen jongeren en allochtonen specifieke doelgroepen en ligt de nadruk op activiteiten in wijken en buurten. De grote reguliere culturele instellingen spelen een rol, maar met name kleinere instellingen en initiatieven krijgen extra stimulansen. Dat gebeurt in projecten. *Tumult* is speciaal opgericht voor dit onderdeel van het programma. Tumult wil met behulp van een stimuleringsbudget en een culturele netwerker meer culturele energie creëren. Onder meer door het stimuleren van cultuurparticipatie en door ondersteuning te bieden bij projecten en samenwerkingsverbanden. Een adviesraad beoordeelt de bij Tumult ingediende plannen.

Cultuur en School

Cultuur en School in Almere wil cultuurparticipatie van jongeren bevorderen. Met name door hen in het voortgezet onderwijs kennis te laten maken met de culturele instellingen en het aanbod. De gemeente streeft naar een meer vraaggerichte werkwijze. Culturele instellingen en scholen van het voortgezet onderwijs kunnen projectvoorstellen indienen. In aanmerking komen projecten die cultuurparticipatie bij scholieren bevorderen en die mogelijk aansluiten bij de prioriteiten cultureel erfgoed, vmbo en culturele diversiteit. Daarnaast is er per school een budget gereserveerd. De school kan dat aanwenden voor de uitvoering van het aanbod van reeds bestaande projecten.

Sinds 2001 is er een Projectenteam voor Cultuur en School. Dit team komt eenmaal per maand bijeen en doet voorstellen voor de besteding van de budgetten van Cultuur en School. In dit team zitten vertegenwoordigers van de scholen van het voortgezet onderwijs en van de culturele instellingen zoals De Paviljoens, De Almeerse Theaters, CASLa, Stichting Centrum voor Kunstzinnige

Vorming (Stichting CKV) en de Openbare Bibliotheek Almere. Ook is er een Cultuur en School-coördinator aangesteld bij de Stichting CKV die afkomstig is uit het onderwijs.

Geldstroom BKV

Beeldende kunst en architectuur zijn terreinen waarop Almere zich profileert. De autonome bijdrage van de gemeente aan beeldende kunst en vormgeving is dan ook het tienvoudige van de geldstroom BKV. Almere zet de rijksbijdrage sinds 2000 in als subsidieregeling voor met name individuele kunstenaars en manifestaties.

Kwaliteitsbeoordeling

De beoordeling van kwaliteit verschilt per onderdeel. Bij Tumult beoordeelt een adviesraad de plannen. In die raad zitten onder meer vertegenwoordigers van de doelgroepen. Bij Cultuur en School beoordeelt het Projectenteam Cultuur en School. Daarin zitten vertegenwoordigers van scholen en van de culturele instellingen. De subsidieregeling geldstroom BKV zet de gemeente in om de culturele ontwikkeling te stimuleren. Zij honoreert aanvragen, mits de aanvragers aan bepaalde randvoorwaarden voldoen. Professionaliteit van de kunstenaar, getoetst door Kunstenaars en Co, is een belangrijk criterium. Er zijn ook overeenkomsten in de wijzen van beoordelen in zoverre dat er bij ieder onderdeel ruimte is voor experiment. Almere vindt het belangrijk om mensen in de gelegenheid te stellen iets uit te proberen. De kwaliteitsnorm is van latere zorg.

Relatie regulier beleid en actieprogramma

Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

Almere ziet eigenlijk zijn hele cultuurbeleid als één groot lokaal actieplan cultuurbereik. De stad is in ontwikkeling. De gemeente staat voor de opgave om het culturele klimaat en de culturele infrastructuur in de pas te laten lopen met de bevolkingsgroei en -samenstelling. Cultuurbeleid ziet men als onderdeel van de samenlevingsopbouw van de stad. Jongeren moeten ondersteund en gestimuleerd worden om de stad te veroveren. Het fonds cultuurstimulering en de culturele intendant zijn naast het actieprogramma cultuurbereik instrumenten om die culturele ontwikkeling van de stad en zijn inwoners vorm te geven.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

Almere investeert veel in de culturele infrastructuur. De gemeente zet veel gebouwen neer waarvan achteraf nog bedacht moet worden wat erin komt of op welke manier dat moet gebeuren. Almere zet de incidentele investeringen uit het fonds cultuurstimulering en het actieprogramma cultuurbereik mede in voor de noodzakelijke ontwikkeling van inhoud van de gebouwen. Tumult en het aantrekken van productiehuisen zijn daarvan voorbeelden.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

De geldstroom BKV is in de afgelopen jaren anders ingezet. Tot 2000 ging bijna 90 procent van de middelen naar de exploitatie van een paar basisinstellingen. Omdat men met de regeling het kunstenaarsklimaat wilde stimuleren, is deze vanaf dat jaar meer

gericht op de makers. Deze beslissing werpt haar vruchten af. In 2002 ging nog maar 10 procent van het budget naar de basisinstellingen. Het aantal galleries in Almere is gestegen van 2 in 1998 tot 11 in 2002. Ook de lokale beeldende kunstenaars hebben flink aan de weg getimmerd. Met De Paviljoens, het museum voor beeldende kunst in Almere, hebben ze afspraken gemaakt over mogelijkheden voor kunstenaars om daar te exposeren. Dit geeft de kunstenaars de mogelijkheid zich op te trekken aan de hoge kwaliteitsnormen van het museum. In Almere vindt de kunstenaar niet alleen ruimte voor de kinderen, maar ook om een atelier bij het huis te bouwen. Een gebrek aan atelierruimte is er in Almere dus niet. Het creëren van ateliers kan een positieve aanzuigende werking hebben op kunstenaars uit Amsterdam en Utrecht. Daar is een nijpend gebrek aan atelierruimte. De gemeente vraagt zich af of zij daar wel of geen rol in dient te spelen en middelen voor atelierruimte beschikbaar moet stellen.

Sinds 2001 is de geldstroom BKV in Almere ook meer op cultureel ondernemerschap gericht. Uit een enquête onder de kunstenaars bleek dat zij graag een servicedesk wilden die hen behulpzaam zou kunnen zijn bij het doen van aanvragen. De gemeente heeft dit anders opgepakt, omdat zij de servicedesk een te passief instrument vindt. Vanaf 2003 is er voor de kunstenaars een zakelijk scholingstraject. Bij deze coaching op maat zal ook het bedrijfsleven worden betrokken.

Van de basisinstellingen verwacht Almere dat ze het publiek op een andere manier bereiken. De Paviljoens koppelt cultuurbereik nadrukkelijk aan kwaliteit. De instelling heeft landelijke en zelfs internationale uitstraling en heeft nog geen natuurlijke achterban in Almere. Sinds twee jaar heeft De Paviljoens daarom veel aandacht voor haar educatieve beleid. Er zijn educatieve medewerkers en museumdocenten in dienst gekomen die samenwerken met Almeerse scholen en met de pabo. Elke woensdagmiddag is er een gratis activiteit voor kinderen.

Almere-Haven was 26 jaar geleden de eerste stadskern van Almere. Inmiddels zijn er nieuwe stadskernen, zoals Almere-Stad en Almere-Buiten. De oude bewoners van Almere-Haven trekken naar deze nieuwere delen, waardoor leegstand dreigt. Terwijl in Almere-Stad hard wordt gebouwd aan een nieuwe culturele infrastructuur, probeert de gemeente om ook in Almere-Haven de culturele ontwikkeling te stimuleren. In leegstaande panden komen ateliers en galleries. De Stichting Beeldende Kunst (SBK) uit Amsterdam opent een dependance van de kunstuitleen in cultureel centrum Corrosia die in eerste instantie bedoeld is voor de inwoners van Almere-Haven. In samenwerking met SBK en de lokale kunstenaars zal Corrosia ook tentoonstellingen en manifestaties organiseren.

Naast de cultuur van de kleine groep traditionele kunstenaars ontstaan in Almere steeds meer subculturen, vooral in de muziek. Almere is inmiddels de bakermat van een aantal nationale raptalenten. De gemeente ziet het als haar taak om juist deze culturele talenten en initiatieven, die uit de bevolking zelf voortkomen, te ondersteunen.

Tumult is een door de gemeente in het leven geroepen organisatie die culturele initiatieven ondersteunt en mensen bij elkaar brengt. Tumult is organisatorisch ondergebracht bij de bibliotheek en heeft een culturele netwerker in dienst. Bij Tumult kunnen ook aanvragen gedaan worden voor een financiële bijdrage

aan een project. Hiervoor is ruim 168.000 euro per jaar beschikbaar. De adviesraad van Tumult komt elke maand bijeen om aanvragen te beoordelen. Bij aanvragen boven de 10.000 euro legt de organisatie contact met de gemeente. Een groep jongeren kon zo binnen een maand aan de slag met een filmproject. Dankzij de bijdrage van Tumult kunnen ze met professionele apparatuur werken en doen ze een schat aan ervaring op. Een aantal van hen ambieert een professionele carrière en wil een vervolgopleiding volgen.

Een theatermaker is vanuit Amsterdam naar Almere gekomen vanwege de kinderen en de ruimte. Op een bedrijventerrein heeft hij een eigen theatertje dat volgens zijn zeggen zijn slagkracht verdriedubbeld heeft. In zijn eigen theater heeft hij de ruimte om jongeren op hun eigen wijze aan te spreken. Hij heeft ervaren dat je alle theaterconventies moet loslaten als je met deze groep werkt.

Met steun van Tumult organiseert men in hetzelfde theater ook het *Open Podium Almere (OPA)*. Lokaal talent kan zich hier presenteren. Bij het open podium horen ook een huissoap en een huisband. OPA trekt deelnemers en publiek van alle leeftijden.

De Meergronden, de oudste scholengemeenschap van Almere, profileert zich als cultuurschool. De school steekt veel tijd, energie en geld in lessen, culturele activiteiten en een vierjarige jeugdtheateropleiding. Deze activiteiten betaalt de school met CKV-bonnen, eigen middelen, bijdragen van de leerlingen en Cultuur en School-middelen. Zo organiseren twee CKV-coördinatoren van de school een dansproject voor vmbo-leerlingen. Voor dit project trekt de school twee volle dagen uit, waarin de leerlingen reflecteren op het gegeven dans, zelf verschillende typen dans uitproberen in workshops en dansvoorstellingen bezoeken. Dit project is succesvol, maar volgens de docenten is het moeilijk om het project over te dragen aan andere scholen. Op lang niet alle scholen is het bijvoorbeeld mogelijk om twee dagen vrij te roosteren. De Meergronden heeft ook een facultatief programma voor leerlingen waarbij zij voorstellingen bezoeken, zoals de Nederlandse Opera in het Muziektheater van Amsterdam. Van dit programma maken vooral havo- en vwo-leerlingen gebruik.

CASla, Centrum voor Architectuur Stedebouw en Landschap van Almere, heeft nog maar sinds kort ervaring met educatieve projecten. Samen met De Paviljoens organiseerde het centrum twee jaar geleden een educatieve fietsroute langs architectuur en beeldende kunst in de openbare ruimte. Onlangs realiseerde CASla een project met een aantal basisscholen en twee scholengemeenschappen voor voortgezet onderwijs. In dit project konden leerlingen onder leiding van een architect meedenken over de gebouwde omgeving. In een zogenaamd ontwerp- en bouwatelier doorliepen de leerlingen zelf het ontwerpproces en maakten ze maquettes. Als het aan CASla ligt, draaien jongeren in de toekomst mee als adviseurs in de planteam die Almere ontwerpen.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

Almere kent niet veel culturele instellingen. Deze instellingen lopen tegen dezelfde problemen aan in de snelgroeïende gemeente. Daarom vond Almere dat samenwerking voor de hand lag. Toch valt het succes van die samenwerking in de praktijk

tegen. Reden is onder meer dat de instellingen veel aandacht nodig hebben voor de bedrijfsmatige groei van de eigen instelling.

De culturele intendant speelt een belangrijke rol bij het stimuleren van samenwerking. Men werkt aan een gezamenlijk pr-beleid en men denkt na over de meerwaarde van bijvoorbeeld het Centrum voor Kunstzinnige Vorming en het theater in één gebouw.

De provincie Flevoland en de gemeente Almere zien het belang van een goede samenwerking. Om het productieklimaat voor de podiumkunsten te stimuleren hebben ze een gezamenlijke taskforce ingesteld. De provincie heeft echter nauwelijks menskracht en middelen om een stevige impuls te kunnen geven. Het aantal inwoners van Almere maakt op dit moment al ongeveer de helft van het aantal inwoners van de provincie uit. Menskracht en middelen voor cultuur overtreffen die van de provincie. Provincie en stad staan daardoor in een wat rare verhouding ten opzichte van elkaar. Almere zegt pas bij het volgende Cultuurconvenant, 2005-2008, zelf partner binnen het landsdeel Midden-Nederland te zijn.

Almere ziet de stad als een ontwikkelingsgebied. De gemeente is bereid om financieel bij te dragen als zaken uit de hand lopen. Maar de gemeente vindt het moeilijk verteerbaar dat ze dat bijna volledig met eigen middelen moet doen. Ze voelt zich onvoldoende gesteund door het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen (Ministerie van OCW) en dat terwijl Almere de beste proeftuin is voor het beleid van de staatssecretaris van cultuur. In 2025 zal Almere de vierde stad van Nederland zijn, omdat het rijk nog meer wil bouwen. Het culturele klimaat van de stad zal moeten meegroeien en Almere verwacht dan ook meer steun van het rijk.

Verankering

Hoe geef je in de typische context van Almere invulling aan verankering? Het beleid is er vooral op gericht om dingen te laten gebeuren met behulp van de middelen en begeleiding van Tumult bijvoorbeeld. Maar er ligt nog geen blauwdruk klaar waarin succesvolle resultaten een vervolg kunnen krijgen. De cultureel intendant zou daar wellicht een rol bij kunnen spelen.

Algemeen

De ontwikkeling van de culturele infrastructuur en het culturele klimaat in Almere loopt niet gelijk met de sterke groei van de stad. Enerzijds zal het culturele profiel van de stad mede bepaald moeten worden door de inwoners. Anderzijds heeft de gemeente ook culturele ambities die soms op gespannen voet staan met de samenstelling van de bevolking. De gemeente is zich hiervan bewust en ondersteunt daarom jongeren bij het opzetten van eigen initiatieven. Tegelijkertijd verwacht zij van de grote culturele instellingen dat zij een basisaanbod verzorgen voor de gehele bevolking.

Tumult is volgens de wethouder een idee van ambtenaren. Van de nood - een gebrekkige culturele infrastructuur - is hier een deugd gemaakt. De organisatie is weliswaar top-down in het leven geroepen, maar heeft als doel om bottom-up activiteiten te stimuleren. Daar slaagt Tumult zeer wel in. Er is een goede netwerker gevonden die de juiste mensen met elkaar in contact

brengt. Men kan maandelijks een subsidie aanvragen zonder al te veel voorschriften. De aanvragers krijgen zo het vertrouwen van de gemeente om dingen uit te proberen.

Almere weet cultuurbeleid in relatie te brengen met andere beleidsterreinen binnen de gemeente. Almere heeft een wethouder van cultuur, ruimtelijke ordening en grondzaken, waardoor stedenbouwkundige planning hand in hand kan gaan met cultuurbeleid. De gemeente bouwt een bibliotheek, een popzaal en een gecombineerd theater-centrum voor kunstzinnige vorming. Er bestaat in Almere wel de neiging om eerst te bouwen en pas daarna na te denken over de inhoud die in de gebouwen moet plaatsvinden.

De Almeerse beeldende kunstenaars zijn volgens de wethouder redelijk gesitueerd en hebben geen urgente behoefte aan ateliers. De gemeente zegt een bepaald slag kunstenaars te missen in de stad. Het gaat om initiatiefrijke kunstenaars die zichzelf als culturele ondernemers zien. Almere zou zich daarom meer kunnen richten op verleidingsbeleid voor kunstenaars buiten Almere. Bijvoorbeeld door bedrijfs- en atelier ruimtes beschikbaar te stellen.

Bij Cultuur en School denkt de gemeente sinds 2001 meer vanuit de scholen. Er is een organisatiestructuur gevonden en een intermediair bij het Centrum voor Kunstzinnige Vorming aangesteld die tussen gemeente, scholen en culturele instellingen opereert. Het vmbo komt echter nog onvoldoende uit de verf binnen de cultuureducatie.

Jongeren weten heel goed wat ze willen

In Amersfoort ontstaat een betere relatie tussen aanbod, infrastructuur en publiek en wordt meer vraaggericht gewerkt. De gemeente Amersfoort streeft naar een beter productieklimaat in de eigen stad. Het actieplan wordt gebruikt om daarbij nieuwe cultuurmakers, waaronder jongeren, de amateurkunstsector en meer gevestigde professionele instellingen actief te betrekken. Cultuur en Schoolgeld wordt op doordachte wijze ingezet, een continue leerlijn wordt in meerdere mate bereikt en er is zichtbaar meer aandacht voor het vmbo. Met de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) wordt onder meer helder opdrachtenbeleid gevoerd, waarmee cultuurbereik en cultureel ondernemerschap wordt versterkt.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 146.117 euro

Cultuur en School totaal (2001): 34.941 euro

Geldstroom BKV (2001): 90.590 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 8.344.000 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000: 126.270

Amersfoort is een groeigemeente. Verder omschrijft Amersfoort zichzelf als een kinderrijke werkstad. Het is al jaren de nadrukkelijke wens van de gemeente om een betere relatie tot stand te brengen tussen aanbod, infrastructuur en publiek. Dit betekent onder meer dat de stad de infrastructuur voor jongeren cultuur wil verbeteren en dat zij de beoefening van amateurkunst wil bevorderen. Ook wil Amersfoort de productie in eigen stad stimuleren. Amersfoort stimuleert ook de culturele ontwikkeling in nieuwbouwwijken. Dit komt voort uit behoeftes en wensen van nieuwe bewoners en de gemeente zelf, maar ook van projectontwikkelaars en andere bedrijven.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

De prioriteiten in het actieprogramma van Amersfoort zijn de hoofdlijnen die ook gelden voor het algemene cultuurbeleid:

- het op peil brengen van de culturele infrastructuur;
- meer vraaggestuurd aanbod;
- het profileren op specifieke accenten.

De eerste hoofdlijn is bewust minder pregnant uitgewerkt in het actieprogramma cultuurbereik dan de laatste twee, gezien de aansluiting bij de uitgangspunten van het Actieplan Cultuurbereik.

Cultuurbereik

In Amersfoort heeft men een bottom-up benadering. Dit betekent dat de gemeente initiatieven van inwoners van Amersfoort stimuleert. Voor het onderdeel cultuurbereik zijn programma's en werkgroepen opgezet. Het Directieoverleg Amersfoortse Cultuurinstellingen (DAC) stuurt deze werkgroepen aan. De werkgroepen moeten zo functioneren dat initiatieven die leven bij inwoners en instellingen daadwerkelijk en op een snelle manier de juiste ondersteuning krijgen. Enkele van de op deze wijze aangestuurde programma's zijn *Hooggeëerd publiek!*, *Versterking culturele programmering*, *Cultuur in de wijk* en *Cultuurhistorische binnenstad*.

Verder is er een projectbureau opgericht. Dit bureau voorziet iedereen op een snelle manier van heldere informatie over subsidiemogelijkheden. De programma's hebben met dit bureau een centraal aanspreekpunt. Het projectbureau verstrekt de informatie en het advies direct, zonder tussenkomst van ambtelijke procedures.

Cultuur en School

Vanuit Cultuur en School zal specifieke aandacht uitgaan naar het vmbo en het ROC. De situatie voor het overige voortgezet onderwijs is op peil.

Wat betreft de functie van de provinciale en lokale steunfunctie-instelling en wat betreft het aanbod van andere instellingen is sprake van zekere overlapping. Dat veroorzaakt verwarring. De gemeente wil meer helderheid en overzicht krijgen. Scholen in de Kunst, een stichting waaronder Bureau Kunsteducatie valt, is voorzitter van de werkgroep Cultuur en School.

Bij het ontwikkelen van projecten voor het voortgezet onderwijs maakt Amersfoort gebruik van een klankbordgroep. De klankbordgroep bestaat uit afgevaardigden van scholen. Het gaat om twee leerlingen per school. De leerlingen en Scholen in de

Kunst hechten veel belang aan deze klankbordgroep. De steunfunctie vindt dit een goede manier om zicht te hebben op en rekening te houden met de wensen en mening van de jongeren.

Geldstroom BKV

De geldstroom BKV zet men in op kunstenaarsbeleid en cultureel ondernemerschap. Ook kunst in de openbare ruimte krijgt ruime aandacht. De doelstellingen culturele planologie en cultureel vermogen worden in Amersfoort betrokken op de beeldende-kunstsector.

Kwaliteitsbeoordeling

De werkgroepen ontwikkelen projecten die niet vooraf worden getoetst. Resultaten van projecten worden in de werkgroepen besproken en teruggekoppeld naar het DAC. Het DAC adviseert over verdeling van budgetten over werkgroepen in het volgende jaar. Werkgroepen maken zelf - mede op basis van de evaluaties - keuzes voor vervolg van projecten en voor nieuwe projecten. Daarnaast heeft de gemeente een supervisor aangesteld, afkomstig uit het culturele veld, die onafhankelijk commentaar geeft op geboekte resultaten en op voorliggende plannen van het DAC en van de werkgroepen.

Relatie regulier beleid en actieprogramma Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

Met het reguliere beleid wil de gemeente Amersfoort alleen hoofdlijnen uitzetten. De nadere invulling ontstaat in samenspraak en samenwerking met de culturele instellingen. In de cultuurnota *Stijl van de Stad* zijn de hoofdlijnen vertaald naar programma's. De hoofdlijnen *Meer vraaggestuurd aanbod* en *Culturele profilering* brengt de gemeente in verband met het actieprogramma cultuurbereik. Programma's die in het kader van deze hoofdlijnen ontwikkeld worden sluiten nauw aan bij de doelstellingen van het actieprogramma.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

Op dit moment is de verwachting dat ook Amersfoort bezuinigen moet doorvoeren. Daarbij zal de gemeente de culturele sector niet ontzien. Het doorvoeren van bezuinigingen vraagt om het maken van keuzes. Amersfoort zal zorgen voor flexibiliteit van het cultuurbudget en ruimte laten voor vernieuwing. Hierdoor zal na de bezuinigingsoperatie niet de situatie ontstaan dat het actieplan het enige instrument is voor vernieuwing en stimulering van nieuwe, kleinere initiatieven.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

Breeduit is een nieuwe site over culturele uitstapjes van de gemeente Amersfoort. De site is met relatief weinig geld gemaakt en eenvoudig in onderhoud. De site moet dubbel werk voorkomen. De uitagenda wordt automatisch geactualiseerd en de gegevens worden ook gebruikt voor de gedrukte uitagenda. Het Breeduitbureau bepaalt de inhoud van de site en kan ook invoer weigeren. Instellingen blijven wel de baas over hun eigen gegevens. Bedoeling van de site is drempels te verlagen, informatie te verspreiden en daarmee betrokkenheid van nog niet deelnemen-

de groepen te verhogen. De site krijgt veel bezoekers, ook al bestaat hij pas kort en is er nog geen reclamecampagne geweest. Het idee voor de site bestond al langer. Het actieplan maakt de site financieel mogelijk en stimuleert de culturele instellingen samen te werken.

Amersfoort voert verschillende activiteiten uit in de wijken. *Culture Heat* is een voorbeeld van zo'n wijkactiviteit. De bedoeling van Culture Heat, dat onder de landelijke organisatie You R Cool valt, is dat de leefbaarheid van de wijk wordt bevorderd door cultuurdeelname. Door Culture Heat moet een laagdrempelig aanbod totstandkomen. Bestaande organisaties krijgen hulp bij het toegankelijk maken van hun activiteiten. De gemeente stimuleert de samenwerking tussen culturele en welzijnsorganisaties. De nadruk ligt bij wijkactiviteiten van You R Cool en op het betrekken van wijkbewoners. De organisatie weet welke netwerken zij aan moet spreken om bepaalde groepen te bereiken.

Museum Flehite werkt samen met het Amersfoortse stadsarchief aan het zichtbaar maken van het leven van allochtonen. Een cultureel antropologe ondersteunt de instellingen. Zij voert onderzoek uit naar de diversiteit van het Amersfoortse geheugen. De instellingen maken een inventarisatie van de groepen die in Amersfoort leven en van de wensen die de groepen hebben. Men zoekt ook persoonlijk contact met historische bronnen, de zogenaamde oral history. Er wordt aansluiting gezocht bij bestaande initiatieven in Amersfoort, maar ook bij ervaringen op dit gebied die buiten Amersfoort zijn opgedaan.

De podia De Lieve Vrouw en De Kelder gebruiken het actieplan om activiteiten met en voor jongeren en allochtonen te kunnen verruimen en verdiepen. Dit gebeurt aan de hand van de reguliere programmering en met specifieke activiteiten en initiatieven, zoals het aanstellen van een out-reach-worker. Een out-reach-worker zet zich in om bepaalde groepen te bereiken en om bepaald aanbod binnen te halen. *Lokaal-Kabaal* is een ander voorbeeld van een activiteit die bedoeld is om mogelijkheden voor jongeren te vergroten. Lokaal-Kabaal biedt jonge popbands en gelegenheidsensembles die al ervaring hebben een podium. Poppodium De Lieve Vrouw zette voorheen al stappen, maar met behulp van het actieplan bereikt de organisatie nog meer.

Per Expressie is een initiatief van een aantal creatieve jongeren uit Amersfoort. Ze wilden een jongerenkunsttag organiseren. De gemeente heeft dit idee gestimuleerd door geld vanuit het actieplan en uit gemeentelijke fondsen beschikbaar te stellen. Theater De Flint heeft een hele dag het theater beschikbaar gesteld. Het initiatief, de organisatie en de uitvoering lagen geheel bij de jongeren zelf. Ze kregen vertrouwen en werden in staat gesteld hun gang te gaan. Op de jongerenkunsttag vonden 22 podiumproducties plaats. Er was theater, dans en vooral muziek. Er waren exposities, workshops en optredens. Ook was een filmounge ingericht, waar Amersfoortse films, gefilmd en geproduceerd door jongeren, vertoond werden. Er zijn op deze Per Expressie-dag zo'n 1200 jongeren langs geweest. Hoewel kunstuitingen op deze dag centraal stonden, is kunst voor Per Expressie middel en geen doel op zich. Het sociale aspect is voor deze jongeren essentieel: de leden vinden dit de mooiste manier om mensen bij elkaar te brengen. De leden zijn van mening dat Per Expressie enorm gestimuleerd is door de gemeente. Bureaucratische belemmeringen zijn er niet geweest.

Goedbedoelde adviezen van de gemeente of van reguliere instellingen sloegen de plank echter soms mis. Naar inzicht van de jongeren is er niet altijd goed naar ze geluisterd. Jongeren weten heel goed wat ze willen en welke behoefte er is. Een specifieke behoefte die bij jongeren in Amersfoort leeft, is een eigen plaats waar verschillende activiteiten gebundeld zijn en waar een scene gecreëerd kan worden. Volgens de jongeren zelf denken jongeren niet in disciplines en zijn ze te lui om ver te fietsen.

Amersfoort wendt de geldstroom BKV onder meer aan voor opdrachten, incidentele subsidies en ondersteuning van de beroepspraktijk van kunstenaars. Een voorbeeld van een incidenteel project voor cultuurbereik is het project *Hangplekken voor moeders*. Dit is een wijkproject waarbij ontmoetingsplaatsen voor vrouwen werden ontworpen door kunstenaars, bijvoorbeeld een mozaïekbank. Bij de ontwerpen werden moeders en kinderen betrokken.

Grotere inzet op cultuurbereik en cultureel ondernemerschap is voor Amersfoort geen probleem, evenmin als de nieuwe format voor de geldstroom. Het is vrij eenvoudig, omdat het in Amersfoort al op die manier werd ingezet. De gemeente ervaart de jaarlijkse verantwoording als nodeloos tijdrovend.

Cultuur in Vathorst is een veelomvattend project waar Amersfoort veel geld uit de geldstroom BKV aan besteedt. Vathorst is een VINEX-wijk. Het project moet inhoud geven aan het culturele leven in Vathorst, onder meer door kunst in de openbare ruimte tot stand te brengen. Doel van de activiteiten is een zo groot mogelijke betrokkenheid van toekomstige bewoners en organisaties te realiseren. Ook andere kunst disciplines zullen in het proces betrokken worden. Kunstenaars van verschillende disciplines zijn in de denkfase van dit project betrokken. Zoals opgemerkt onderschrijft ook het Amersfoortse bedrijfsleven het belang van projecten als deze.

Amersfoort had bij de start van het actieplan de ambitie de verdubbeling wat betreft steunfunctie-instellingen voor cultuur-educatie weg te nemen. Dit is in zoverre gelukt dat de taken van de provinciale en de lokale steunfunctie-instelling helder en onderscheiden zijn. Er is echter nog wel sprake van twee instellingen. Het provinciale Kunst Centraal verzorgt in Amersfoort het basisonderwijs. Het Amersfoortse Bureau Kunsteducatie (BK) verzorgt het voortgezet onderwijs. Met die indeling valt volgens het BK prima te werken. Wel vindt het bureau het opvallend dat er nu twee instellingen betaald krijgen, omdat twee financiers, provincie en gemeente, de eigen instelling overeind willen houden.

Bij het BK kwam het vmbo er voorheen wat bekaaid vanaf. Het actieplan biedt een zinvolle stimulans om daar verbetering in aan te brengen. Dat werpt inmiddels vruchten af. Het is wel essentieel dat deze stimulans doorgaat, vindt het BK.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

In Amersfoort zijn de lijnen kort. Instellingen en de gemeente geven te kennen dat er geen sprake is van bureaucratie. Over initiatieven van inwoners of instellingen kunnen de betrokkenen direct praten, via het projectbureau of door gemeenteamttenaren aan te spreken.

De samenwerking tussen instellingen is verbeterd sinds de start van het actieplan. Voorheen was de relatie ook goed, maar het

extra geld biedt de mogelijkheid om samen te werken. Dat gaat niet als voorheen ten koste van geld voor de reguliere activiteiten van de afzonderlijke instellingen.

Op het gebied van Cultuur en School zijn heldere afspraken gemaakt en overzichtelijke informatiebronnen totstandgekomen. Hierdoor is de relatie tussen scholen, culturele instellingen en steunfunctie-instellingen versoepeld.

Bij de geldstroom BKV was de situatie in Amersfoort gunstig omdat het geld niet structureel was vastgezet. Daardoor kon de gemeente zonder problemen meer nadruk op cultuurbereik en cultureel ondernemerschap leggen. Hierdoor was het in Amersfoort niet nodig voor deze nieuwe doelstellingen relaties te ontwrichten. Men kan in gezamenlijkheid werken aan de doelstellingen.

De bibliotheek speelt nauwelijks een rol in het actieplan. Oorzaak is dat er interne problemen waren bij de bibliotheek. Nu die situatie verbeterd is, hopen de overige instellingen en de gemeente dat het lukt de bibliotheek te betrekken.

Op projectniveau wordt in sommige gevallen, met name bij wijkactiviteiten, samengewerkt met de welzijnssector. De samenwerkingsverbanden gebruiken bijvoorbeeld de netwerken van deze sector.

Het bedrijfsleven heeft in Amersfoort ook aandacht voor cultuur. De sector stimuleert de gemeente in het cultuurbeleid. Het bedrijfsleven verlangt dat de wijken waar zij in investeren levendig worden. Om die reden dringen zij erop aan dat de gemeente in die wijken investeert in culturele infrastructuur en culturele activiteiten. De gemeente ervaart deze betrokkenheid als ondersteunend.

De relatie tussen Amersfoort en de provincie Utrecht is niet innig. Desondanks werkt men op cultureel gebied goed samen. Amersfoort ziet zichzelf als partner van de provincie. Veel directe samenwerkingsverbanden zijn er niet. Deze zijn er ook niet met de gemeente Utrecht. De relatie met het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen (Ministerie van OCW) is volgens Amersfoort prima. Er is niet veel contact, maar men ervaart ook weinig belemmering.

Verankering

Het actieplan veroorzaakt in Amersfoort een nieuwe manier van denken en samenwerken tussen de gemeente en instellingen en tussen instellingen onderling. Door grote betrokkenheid van alle grote instellingen is de gemeente in staat de nieuwe werkwijze direct te verwezenlijken in het gehele culturele veld. Amersfoort kan nieuwe initiatieven van jongeren en van wijken in deze werkwijze structureel stimuleren. De lijnen zijn ook voor nieuwkomers kort en er is een toegankelijk projectbureau opgericht.

Verankering van nieuwe werkwijzen vindt dus plaats door fundamentele betrokkenheid van reguliere Amersfoortse instellingen en door structurele verbetering van de toegankelijkheid voor nieuwe en jonge initiatiefnemers.

Amersfoort tracht de culturele sector mee te laten groeien. Het doet dit door de culturele infrastructuur te versterken en door cultuur een fundamentele rol te laten spelen bij de ontwikkeling van nieuwe wijken. Deze aanpak is gericht op verankering en heeft als doel dat levendige wijken ontstaan waar bewoners en bedrijven bij betrokken zijn.

Algemeen

Jongeren stellen andere eisen aan culturele voorzieningen dan de overheid. Veel jongeren denken niet in disciplines. Ze willen dat verschillende activiteiten op een plaats gebundeld zijn. Op die plaats kunnen cross-overs totstandkomen en kan iedereen elkaar ontmoeten. De reguliere culturele infrastructuur bestaat veelal uit verspreid aanbod, ingericht naar discipline. Dit sluit niet aan bij de behoefte van jongeren.

De noemer actieplan en de verplichting tot matching is in de ogen van beleidsmedewerkers in Amersfoort een sterke formule. Het stimuleert, creëert ruimte, scheidt inhoudelijke verplichtingen en biedt financiële bescherming.

Het is essentieel dat de inzet vanuit Cultuur en School ter stimulering van cultuureducatie op het vmbo voortgang vindt. Men bereikt veel scholen en leerlingen en wil dat graag zo houden.

Amsterdam

Bezoek: 6 december 2002

Plezier hebben en trots zijn

De structuur van het Amsterdamse actieplan, namelijk een inzet via reguliere culturele instellingen, maakte het moeilijk een extra slag te maken naar meer en breder publieksbereik en sterkere samenwerking. Doordat in Amsterdam alsnog een flexibel projectenbudget is toegevoegd is het wel gelukt nieuwe makers te betrekken. Met Cultuur en Schoolgeld wordt het aanbod voor cultuureducatie, vooral voor vmbo-scholen, versterkt met verrassende activiteiten. Hoewel bereik en ondernemerschap aandachtspunten zijn bij veel beeldende-kunstinstellingen, leidt het beleidskader van de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) niet tot een koersverschuiving van hun beleid en activiteiten.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 1.791.059 euro

Cultuur en School totaal (2001): 398.000 euro

Geldstroom BKV (2001): 3.554.503 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 75.956.000 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000: 731.200

Amsterdam is een grote stad met een veelheid aan bevolkingsgroepen en een enorm cultuuraanbod. De gemeente en instellingen werken aan de toegankelijkheid en verscheidenheid van dit aanbod. Er gebeurt in het Amsterdamse culturele leven veel voor verschillende bevolkingsgroepen, zowel op kleine schaal als in grotere instellingen. Toch blijkt het juist in zo'n stad niet eenvoudig de juiste keuzes te maken. Welke stappen moet je bijvoorbeeld nemen om meer samenhang te bereiken?

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

Het geld van het Amsterdamse actieprogramma is naar 22 bestaande en door de gemeente gesubsidieerde instellingen gegaan. Aanvankelijk waren dit 24 instellingen. In het eerste jaar zijn twee instellingen afgefallen. Het Amsterdamse Fonds voor de Kunst (AFK) adviseert de wethouder van cultuur over de activiteiten van de instellingen. De Commissie Cultuurbereik begeleidt de instellingen en evalueert hun activiteiten.

Daarnaast is door de gemeente een extra budget vrijgemaakt voor stimulering van nieuwe initiatieven. Er is een tweede Commissie Actieplan die de aanvragen door nieuwe initiatiefnemers voor dit extra budget beoordeelt en actief op zoek gaat naar nieuwe initiatieven.

Cultuurbereik

Voor Amsterdam gaat het om verbetering van de verbinding tussen vraag en aanbod en niet zozeer om vergroting van het volume. Amsterdam wil instellingen stimuleren tot programmatische samenhang en thematische samenwerking, onder meer tussen centrum en stadsdelen en op het gebied van educatie tussen culturele instellingen en scholen. Verder wil Amsterdam samenhang en samenwerking van collectieve marketingprojecten starten. Dit doet Amsterdam in het kader van het actieplan en in het kader van *Allianties*. Allianties is de naam van de Amsterdamse uitgangspuntennotitie en het Kunstenplan 2001-2004. Daarbinnen stelt men een budget voor stimulering van collectieve marketingpiloten beschikbaar.

Cultuur en School

Amsterdamse zet het cultuureducatiebeleid in om de verbinding tussen cultuureducatie en onderwijs te versterken. De nadruk ligt daarbij op binnenschoolse activiteiten. Amsterdam wil dit beleid versterken met Cultuur en School. Stimuleren van samenhang en diversiteit zijn ook binnen Cultuur en School centrale doelstellingen. Het AFK speelt binnen Cultuur en School een nieuwe initiërende rol. Het zal niet langer reageren op projectvoorstellen, maar vervult een ontwikkelings-, opdrachtgevers- en begeleidersrol. Het voorstel is dat het AFK op deze wijze een aantal concrete acties ter stimulering van nieuw beleid en scouting zal laten ondernemen, met name gericht op het vmbo.

Geldstroom BKV

Ook wat betreft de geldstroom BKV richt Amsterdam zich op bevordering van publieksbereik, samenhang en diversiteit. Vanuit Allianties werken beeldende kunstinstellingen als De Appel, Montevideo, Gate en W139 aan gezamenlijke publiciteitsactiviteiten en programma-afstemming. Vanuit de geldstroom BKV zal

onder meer gewerkt worden aan een werkplaatsenbeleid voor kunstenaars. Verder gebruikt de gemeente de geldstroom voor de exploitatie van infrastructurele instellingen zoals de kunstuitleen, CBK's, presentaties, ateliers en ad-hocsubsidies voor kunstenaars en manifestaties. De stad geeft in het Amsterdamse actieprogramma niet aan hoe men werkt aan de bevordering van cultureel ondernemerschap.

Kwaliteitsbeoordeling

In het begin was er één commissie voor het uitvoeren van de twee sporen van het onderdeel cultuurbereik: het beoordelen van de activiteiten van de Kunstenplan-instellingen en het verdelen van de incidentele gelden. De leden van deze commissie waren het niet eens met de verdeling van het actieplangeld over de Kunstenplan-instellingen. Ook vonden zij dat de twee sporen niet verenigbaar waren binnen één commissie. Dit heeft geresulteerd in twee commissies. De commissies krijgen vanuit het Amsterdamse Fonds voor de Kunst bijstand van dezelfde secretaris. In beide commissies zijn het bereik van nieuwe doelgroepen, de vernieuwende factor en de vraaggerichtheid van de activiteiten belangrijke beoordelingscriteria.

Relatie regulier beleid en actieprogramma

Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

Amsterdam onderschrijft de actieplandoelstellingen ook binnen het reguliere cultuurbeleid. Veel Amsterdamse culturele instellingen vinden het vanzelfsprekend om te werken aan diversiteit in aanbod en bereik van verschillende doelgroepen. Daarnaast heeft Amsterdam volgens eigen zeggen cultureel gezien ook een status aparte. De gemeente en een deel van de culturele instellingen hebben landelijke en internationale uitstraling. Het beleid daarvoor is niet altijd te verenigen met het stimuleren van kleinschalig initiatief en bereik van kleine publieksgroepen in Amsterdam. De gemeente en sommige instellingen worstelen soms met dit onderscheid, ze maken niet altijd een keuze. Sommige instellingen kunnen dit tweesporenbeleid combineren.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

In Amsterdam is veel discussie geweest over de verdeling van de actieplangelden. 22 instellingen ontvingen actieplangeld voor activiteiten die sommige van deze instellingen zien als reguliere activiteiten. Zij hadden geen aanvraag ingediend in het kader van het actieplan, maar in het kader van het reguliere Amsterdamse Kunstenplan. Een deel van de 22 instellingen had daarom bij voorkeur op reguliere basis geld ontvangen. De instellingen staan achter de actieplandoelstellingen, maar ze vinden het vreemd dat ze extra verantwoording moeten afleggen. Zij zien hun activiteiten als vanzelfsprekend.

Doordat Amsterdam zelf een extra budget ter beschikking heeft gesteld voor losse projecten is er wel ruimte ontstaan voor nieuwe initiatieven. Dit heeft openheid gecreëerd binnen het Amsterdamse cultuurbeleid voor niet-geïstitutionaliseerde cultuurmakers.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

In het kader van Cultuur en School heeft het Muziekpakhuis, een particuliere muziekschool in Amsterdam, het muziekproject *Stadsgeluiden* uitgevoerd op vijf mbo-scholen. Het idee ontstond toen het Muziekpakhuis zijn jubileum wilde vieren met een project waarmee het kinderen kon bereiken. Het ging vooral om kinderen die vanwege de hoge cursusgeldten niet snel naar een muziekschool zouden gaan. In dit project gaan kinderen in groepjes met opnameapparatuur op stap om stadsgeluiden op te nemen. Vervolgens gaan ze onder leiding van een professionele componist met de geluidsfragmenten muziek maken.

Medeleerlingen en ouders kunnen de resultaten tijdens een voorstelling beluisteren. De kinderen leren met een muzikaal oor te luisteren naar hun omgeving. De leerlingen en de vijf scholen werkten enthousiast mee. Niet alle scholen blijken makkelijk over te gaan tot zulke activiteiten. Dit heeft te maken met geld, aangezien scholen een eigen bijdrage moeten betalen.

Ish is een eigenzinnig jongereninitiatief waarin vele kunst-disciplines verenigd zijn. Dit Ish-Instituut bestaat uit een kern van elf jonge mensen met verschillende culturele achtergronden. Ish creëert nieuwe kunstzinnige activiteiten door disciplines als streetdance, hiphop, breakdance, skaten en vechtsport met professionele theatercultuur te combineren. Het initiatief heeft veel succes met de voorstellingen, ook internationaal, maar wil niet slechts bezig zijn met optreden en het eigen succes. Binnen en buiten het Ish-Instituut geven ze bijvoorbeeld diverse cursussen en coachen ze een junior Ish-gezelschap dat ook eigen optredens in het land heeft. Ish werkt ook op scholen, zoals het Montessori College Oost, een vmbo-school met veel allochtone leerlingen. Daar maakte de groep samen met de leerlingen een theaterdansvoorstelling. De leerlingen zijn geselecteerd op motivatie. Het resultaat: leerlingen hebben plezier en zijn trots. Ze hebben hun talenten ontdekt. Op de scholen was veel enthousiasme voor de activiteiten, ook bij leerlingen die niet deelnamen, maar wel de resultaten zagen.

De Varkensfabriek is een initiatief van twee beginnende professionele acteurs en een toneelschrijver. Het is een toneelstuk dat deels gebaseerd is op de eigen ervaringen van de acteurs. Beiden hebben een Marokkaanse achtergrond en hebben kort in een varkensfabriek gewerkt. De levenslijn van twee vrienden wordt in dit toneelstuk uitgewerkt binnen de hilarische context van de dagelijkse praktijken in de varkensfabriek. De Marokkaanse stichting Al Barica wees de initiatiefnemers op de mogelijkheid subsidie aan te vragen in het kader van het actieprogramma cultuurbereik. De stichting hielp hen ook bij het indienen van de aanvraag. De makers van *De Varkensfabriek* zijn geen leken binnen het culturele veld, toch vinden zij het lastig te achterhalen hoe en waar subsidiemogelijkheden liggen in Amsterdam.

Theater Cosmic is een van de 22 instellingen die meerjarige subsidie ontvangen uit het actieplan. Het biedt een podium aan de zogenaamde urban culture. Hoewel het theater de actieplandoelstellingen van harte onderschrijft, is het van mening dat de eigen activiteiten reguliere subsidie vanuit de gemeente zouden moeten krijgen. Cosmic werkt al tien jaar aan het maken, stimuleren, verspreiden en marketen van divers aanbod voor de divers samengestelde bevolking van Nederland. Cosmic heeft veel opge-

bouwd de afgelopen jaren. Het zou erkend moeten worden door het volledig met reguliere subsidie te ondersteunen en niet met een stimuleringsubsidie. De zakelijk leider van het theater geeft weer dat hij veel waardering heeft voor het actieplan en voor de doelstellingen ervan. Hij vindt het van groot belang dat er ruimte komt voor nieuwe initiatieven. Die ruimte maak je naar zijn idee onvoldoende als je een groot deel van de actieplanmiddelen aanwendt voor wat zich al heeft bewezen. Daar is reguliere subsidie voor.

Het Amsterdamse Bos organiseert al jaren elke zomer grote openluchtproducties in dit bos. Ook het Amsterdamse Bos is een van de 22 langer bestaande instellingen die nu actieplanmiddelen ontvangen. De producties trekken veel publiek waarvan een groot deel normaal nooit naar het theater gaat. Dat komt door het laagdrempelig karakter. Er komen echter weinig allochtone bezoekers. De organisatie zou graag willen weten hoe dat komt. Het Amsterdamse Bos gaat meer samenwerken met scholen, in het kader van CKV. Bijvoorbeeld door leerlingen cursussen te geven en hen te laten optreden voorafgaand aan de grote voorstelling. De organisatie is van mening dat zo'n samenwerking, ook met andere culturele instellingen, essentieel is voor het bereiken van meerdere publieksgroepen.

In het Amsterdamse beeldende-kunstbeleid staat het investeren in de infrastructuur, het vestigingsklimaat en het productieklimaat voor de creatieve sector centraal. Volgens Amsterdam is dit tevens de manier om cultureel ondernemerschap te stimuleren en een nieuw en divers publiek kennis te laten maken met beeldende kunst en vormgeving. De gemeente zet de geldstroom BKV in voor structurele subsidies aan instellingen en voor projectsubsidies en opdrachten. Veel instellingen werken op een aansprekende manier aan bevordering van publieksbereik en cultureel ondernemerschap. De nationale en internationale artistieke positie is voor veel instellingen van groot belang. Deze oriëntatie verhoudt zich niet altijd goed tot betere inpassing in de samenleving, bevordering van een gunstig klimaat voor startende kunstenaars en het zoeken naar nieuwe samenwerkingsverbanden. Het gewenste platform ter bevordering van sterkere samenwerking tussen instellingen kwam vooralsnog niet tot stand. Er was onvoldoende draagvlak en er was geen geld voor beschikbaar gesteld.

Verskillende instellingen op het gebied van beeldende kunst en vormgeving die inventief werken aan vergroting van publieksbereik en bevordering van cultureel ondernemerschap, vormen ook een voorbeeldfunctie voor andere instellingen op dat gebied. Ook buiten Amsterdam.

Een voorbeeld daarvan is Artoteek Zuidoost. Deze instelling heeft een werkwijze ontwikkeld voor vraaggericht werken. Het publiek beslist welke werken de artotheek inkoop. Artoteek Zuidoost maakt zelf voorselecties en het publiek kiest. Het blijkt dat het publiek heel goed in staat is kwaliteit te kiezen. Wanneer mensen verantwoordelijkheid krijgen, leren ze volgens de artotheek hun afwegingen te maken en deze te formuleren. De instelling krijgt op deze manier inzicht in de vraag van het publiek en tegelijk een collectie die daarop aansluit.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

Vergroting van samenwerking en samenhang is volgens Amsterdam een doelstelling die de gemeente heeft toegevoegd aan de invulling van het actieplan. De aanpak van het ministerie is volgens de gemeente meer gericht op een incidentele benadering, terwijl Amsterdam zoekt naar continuïteit, samenhang en het gebruikmaken van bestaande expertise. Dit komt in het onderdeel cultuurbereik nog niet echt van de grond. Er zijn ook geen duidelijke methodes voor ontwikkeld, zoals coachings- of begeleidingstrajecten. Daarmee zouden beginnende cultuurmakers ondersteuning krijgen van meer ervaren organisaties.

Samenwerking is wel een aandachtspunt bij de commissie die losse projectaanvragen beoordeeld. Deze commissie geeft ook adviezen, bijvoorbeeld om een professional als adviseur te betrekken bij de realisering van het project. Flexibel geld blijkt in veel steden als smeerolie te werken bij het tot stand brengen van samenwerking. De gemeente Amsterdam zou actieplanmiddelen actiever in kunnen zetten als middel ter bevordering van samenwerking.

Volgens instellingen, scholen en de gemeente werkt men op het gebied van Cultuur en School beter samen dan enkele jaren geleden. Cultuur en School startte al eerder dan het actieprogramma en op dit gebied zijn inmiddels resultaten geboekt. Ook buiten het programma Cultuur en School ontstaan nieuwe activiteiten die getuigen van goede samenwerking op het terrein van cultuureducatie. Zo initieerden de vier grote Amsterdamse musea op verzoek van het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen (Ministerie van OCW) en de gemeente een samenwerkingsproject, gericht op het vmbo.

Het opnemen van de geldstroom BKV in het actieplan heeft in Amsterdam niet geleid tot meer samenwerking. Instellingen geven echter aan elkaar goed te kennen en de fysieke nabijheid van instellingen te gebruiken om op de hoogte te blijven van dingen die gaande zijn.

Het Amsterdams Fonds voor de Kunst ziet het actieplan ook als een mogelijkheid meer voeling te krijgen met de activiteiten in de stad. Daar is een grotere bekendheid van de mogelijkheden bij potentiële aanvragers en vereenvoudiging van de procedures nodig.

Binnen de gemeente heeft het actieplan geholpen bij het versterken van de samenwerking tussen verschillende beleidsterreinen. Zo ontstaat er toenadering tussen jeugd- en cultuurbeleid. De gemeente geeft aan dat het nog wel lastig blijkt de scheiding tussen onderwijs en cultuur op te heffen.

Hoewel het de bedoeling was dat stadsdelen een grotere rol zouden gaan spelen, blijkt dat nog lastig. Stadsdelen hebben weinig expertise en geld voor cultuur en matching van bedragen is daarom een eerste belemmering. Nog een belemmering is de agendering van cultuur bij stadsdelen. Niet alle stadsdelen erkennen het sociale belang van cultuur in de wijken.

Over de samenwerking met het Ministerie van OCW zegt Amsterdam dat het ministerie bureaucratisch is bij de uitwerking van procedures en dat er niet altijd begrip is voor de specifieke situatie van de stad. Amsterdam deelt de doelstellingen van het Ministerie van OCW echter geheel. De gemeente zou het liefst zien dat het actieplan integraal in de cultuurnotasystematiek

wordt opgenomen. Dan hoeven de lokale overheden niet langer jaarlijks af te rekenen.

Verankering

De doelstellingen van het actieplan zijn voor een deel al vanzelfsprekend voor de Amsterdamse culturele wereld. Dat geldt bijvoorbeeld voor het vergroten van het bereik van activiteiten en het vergroten van culturele diversiteit. Inhoudelijke implementatie vindt dus al plaats en niet alleen dankzij het actieplan. Verankering van werkwijzen van het actieplan is minder eenvoudig. De inzet is niet naar ieders tevredenheid. Het vrijmaken van een flexibel budget voor projecten heeft wel ruimte geboden waaraan behoefte was bij nieuwe cultuurmakers. Dit budget moet behouden worden en ruimer worden bekendgemaakt. Verder zou Amsterdam het actieplan sterker moeten inzetten voor versterking van samenwerking tussen instellingen. Structurele samenwerking of beleid ter stimulering van die samenwerking vindt binnen het actieplan nog niet plaats en kan derhalve nog niet verankerd worden.

Algemeen

Cultureel initiatiefnemers zijn niet goed op de hoogte van subsidiemogelijkheden in Amsterdam. Het is verschillende nieuwe cultuurmakers niet duidelijk wat mogelijk is en tot wie zij zich moeten richten. De communicatie vanuit de gemeente en vanuit het Amsterdams Fonds voor de Kunst behoeft derhalve verbetering.

Dat Amsterdam veel aanbod heeft, is geen reden om nieuwe cultuurmakers af te weren. Het is dan ook terecht dat Amsterdam na de verdeling van de actieplanmiddelen over reguliere instellingen een extra projectenbudget beschikbaar heeft gesteld voor nieuwe initiatieven. In een volgende actieplanperiode zou de gemeente er goed aan doen het actieplanbudget meer flexibel in te zetten en de reguliere instellingen met eigen middelen te ondersteunen.

Nepvouchers en vijfeuro voorstellingen

Het actieprogramma cultuurbereik sluit nauw aan op het reguliere beleid van de gemeente Apeldoorn. Momenteel staat cultuur hoog op de agenda in het Apeldoornse. Het is niet duidelijk wat de concrete effecten van het Actieplan Cultuurbereik in Apeldoorn zijn. Reden daarvan is dat de financiële middelen voor een specifieke bestemming vaak uit het Actieplan Cultuurbereik en uit autonome gelden van de gemeente komen. De gemeente geeft aan dat het Actieplan Cultuurbereik een bijdrage heeft geleverd aan het helpen definiëren en zichtbaar maken van potentieel op cultureel gebied. Cultuur en School draagt bij aan de realisatie van cultureel aanbod dat geschikt is voor het onderwijs. De Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) stimuleert aandacht voor cultuurbereik en cultureel ondernemerschap.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 139.310 euro

Cultuur en School totaal (2001): 41.790 euro

Geldstroom BKV (2001): 110.118 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 11.057.000 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000: 153.491

Apeldoorn heeft zich de afgelopen jaren gericht op versterking van de culturele infrastructuur. De stad kent twee theaters, een poppodium en twee filmzalen. Naast deze podia beschikt Apeldoorn over Paleis Het Loo, wijkcentra en muziektenen. Het ontbreken van kunstonderwijs heeft onder meer geleid tot een relatief klein netwerk van professionele kunstenaars. Daardoor is er in Apeldoorn vooralsnog weinig aanbod van muziek.

Momenteel werkt de gemeente aan de realisatie van een cultuurkwartier. Daarin zijn reeds de bibliotheek, Gigant huis voor de schoone kunsten met kleinschalige podiumvoorzieningen en de voorzieningen voor kunsteducatie van Markant gevestigd. Het gemeentearchief, het Historisch museum en het Van Reekum Museum zullen samen worden ondergebracht in een nieuw gebouw. Apeldoorn wil het oude fabriekspand ACEC inzetten als broedplaats voor kunstenaars en oefenruimtes. In 2001 is Apeldoorn gestart met de ontwikkeling van een tienjarige cultuurvisie. Cultuur valt onder de Dienst Samenleving binnen de gemeente.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

Apeldoorn richt zich met haar actieprogramma op jongeren, allochtonen, ouderen en mensen met een laag inkomen. Gekozen prioriteiten zijn versterking van de programmering, vergroting van publieksbereik, vergroten van de zichtbaarheid van cultureel vermogen en versterking van culturele planologie. Apeldoorn richt zich al vanaf het begin op samenwerking tussen instellingen en sectoren bij de totstandkoming van projecten. Daarnaast is er aandacht voor het vermengen van diverse doelgroepen.

Instellingen uit de gemeente werken in het kader van het Actieplan Cultuurbereik nauw samen met Edu-Art, de provinciale steunfunctie kunstzinnige vorming. Voor het Actieplan Cultuurbereik is een projectleider aangesteld, die verantwoordelijk is voor het lokale Actieprogramma. Het Actieprogramma is totstandgekomen in samenwerking met een klankbordgroep, bestaande uit vertegenwoordigers van culturele instellingen. Deze klankbordgroep heeft in eerste instantie ook geadviseerd over de kwaliteit van aanvragen in dit kader. De gemeente werkt sinds kort met een adviescommissie voor Cultuurbereik en Cultuur en School. Die heeft de taak van de klankbordgroep overgenomen. De gemeente is niet vertegenwoordigd in de commissie. De adviescommissie beoordeelt ingediende aanvragen. De projectleider verleent advies aan de aanvragers. In 2002 is een Servicebureau Cultuur ingericht dat zich toelegt op het opsporen en ondersteunen van projecten in het kader van het Actieprogramma. Aan dit bureau is een cultuurmakelaar verbonden. Naar aanleiding van monitoring en evaluatie stelt men het actieprogramma jaarlijks bij.

Cultuurbereik

Voor het onderdeel cultuurbereik is gekozen voor de prioriteiten:

- versterking van de programmering;
- ander aanbod voor een breed publiek;
- investeren in jeugd met duidelijke verwijzing naar onderwijs;
- gebruik van nieuwe media.

Samenwerking tussen instellingen en disciplines en doelgroepenbeleid moet leiden tot beoogde effecten.

Cultuur en School

De steunfunctie voor Cultuur en School is stichting Edu-Art. Deze stichting ontwikkelt nieuw beleid, gericht op meer samenwerking tussen culturele instellingen en scholen. De stichting werkt ook aan de facilitering van jongeren, informatievoorziening en archivering en het bevorderen van vraaggericht werken van instellingen. Edu-Art heeft een hoofdkantoor in Arnhem met steunpunten in Apeldoorn, Ede, Arnhem, Nijmegen, Doetinchem en Tiel. In Apeldoorn is een netwerk opgericht door Edu-Art van CKV-instellingen. Deze instellingen komen zo'n twee keer per jaar bijeen.

Geldstroom BKV

Het beeldende-kunstbeleid is gericht op het bevorderen van de kennismaking met en het stimuleren van professionele beeldende-kunstbeoefening. Culturele planologie en het zichtbaar maken van cultureel vermogen zijn aandachtsgebieden.

Aandachtspunten zijn:

- verbindingen leggen tussen heden en verleden, geschiedenis, erfgoed en moderne kunst;
- mensen betrekken bij musea, archieven, monumenten, bibliotheken;
- het tonen van de collectie buiten bestaande instituten;
- nieuwe presentatietechnieken;
- het toegankelijker maken van presentaties voor culturele minderheden en jongeren;
- meer uitwisseling met andere dan beeldende-kunstmusea.

Kwaliteitsbeoordeling

Een onafhankelijke adviescommissie bewaakt sinds kort de kwaliteit van projecten in het kader van Cultuurbereik en Cultuur en School. Voorheen gebeurde dat door de klankbordgroep.

Beoordelingscriteria zijn:

- de activiteiten zijn gericht op een of meerdere doelen van het Actieplan Cultuurbereik;
- de activiteiten mogen experimenteel zijn, maar krijgen op termijn structurele inpassing in de bestaande programmering van de instellingen;
- de verbreding van het publieksbereik heeft met name betrekking op jongeren, allochtonen, ouderen en mensen met een laag inkomen;
- de activiteiten richten zich op vernieuwing;
- de activiteiten gericht op jongeren komen bij voorkeur voort uit de doelgroep zelf;
- initiatieven op het gebied van Cultuur en School hebben een vraaggerichte benadering;
- kunst in de openbare ruimte is voorzien van advies van het Gemeentelijke Adviescommissie Kunst in de Openbare Ruimte.

Relatie regulier beleid en actieprogramma

Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

Tot 2001 was het cultuurbeleid in Apeldoorn met name gericht op de infrastructuur. Vanaf 2001 ontwikkelde de gemeente een nieuwe visie voor cultuur om een eigen cultureel profiel en een vitaal cultureel klimaat te creëren. In het Strategisch kader, waarin de hoofddoelen voor de komende 20 jaar zijn geschetst, is versterking van het kunst- en cultuurklimaat een van de speerpunten.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

De meeste aanvragen in het kader van het actieprogramma zijn afkomstig van het bestaande gemeentelijke netwerk en door de gemeente gesubsidieerde instellingen. Om de stimuleringsregeling beter kenbaar te maken, is ingezet op ondersteuning en scouting van aanvragen en projecten. De gemeente heeft naast de matchingsgelden van het Actieplan Cultuurbereik extra middelen geïnvesteerd in jongeren. Voor voortzetting van projecten na 2004 zijn middelen gereserveerd. Instellingen vrezen dat structurele inbedding van de doelstellingen van het actieprogramma leidt tot een te log apparaat.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

De Brede Cultuurroute is een cultureel jaarprogramma voor scholen van leerjaar 1 tot en met 6. Edu-Art coördineert de route. Opzet van het project is de leerlingen rechtstreeks in contact brengen met de makers en het productieproces van kunst. Musea, Stichting Ateliers Apeldoorn, Gigant, en het kunstenaarsinitiatief Archipel werken mee aan de Cultuurroute. Aan het begin van ieder schooljaar wordt een open dag georganiseerd waarop kinderen kennis kunnen maken met wat de instellingen hun te bieden hebben. Kinderen geven op de open dag hun keuze aan. De centrale open dag aan het begin van het schooljaar is de plek bij uitstek om leerlingen de cultuurvouchers te overhandigen. Probleem hierbij is dat het rijk de cultuurvouchers pas in december toestuurt. De scholen dienen de gegevens over de leerlingen pas in oktober in. De vouchers moeten dan nog op naam van de leerling worden gezet, voordat ze bij de scholen terechtkomen. Om dit probleem te omzeilen heeft Apeldoorn het systeem van 'nepvouchers' ontwikkeld. Scholen ruilen deze vouchers later om bij de instellingen voor de echte vouchers. Kritiekpunt van een leerkracht van het vmbo in Sprengeloo is dat een continue leerlijn tussen basisonderwijs en KKV ontbreekt.

Edu-Art vindt het gebruiken van elkaars kennis belangrijk. Scholen vinden het prettig dat het aanbod gebundeld is. Een vmbo-school vertelt dat een enkele school op eigen initiatief nooit zo'n divers programma zou kunnen samenstellen. Hoewel Orpheus de schouwburg is met de meeste cultuurvouchers kunnen de instellingen moeilijk bepalen of De Brede Cultuurroute feitelijk tot hogere cultuurparticipatie leidt. Gigant hanteert geen registratie van bezoekersaantallen. Wel geven zowel de instellingen als de scholen aan dat er positieve effecten van de Cultuurroute zijn. De leerlingen krijgen meer inzicht in artistieke processen, zijn nieuwsgierig en komen tijdens de culturele bezoeken met andere groepen jongeren in contact. Apeldoorn hanteert in samenwerking met Edu-Art voor het theater Orpheus en Gigant een vijfdeurlijst van voorstellingen en evenementen. Voor dit bedrag kunnen kinderen buiten schooltijd naar een voorstelling of optreden bij een van de twee instellingen. De instellingen leggen het verschil tussen de eigenlijke prijs en de vijf euro bij.

Stichting Ateliers Apeldoorn is een initiatief waarbij inmiddels 50 kunstenaars zijn aangesloten. Het oorspronkelijke idee kwam van 15 kunstenaars, die eens in de twee jaar een atelierroute organiseerden. In het kader van Actieplan Cultuurbereik

keken de initiatiefnemers of de doelstellingen van de atelierroute verbreed konden worden. Voorheen gaf de gemeente bijvoorbeeld geen toestemming rondom dit evenement cursussen te geven. Nu is dat wel mogelijk. De stichting werkt mee aan de Brede Cultuurroute, waarbij kunstenaars leerlingen begeleiden tijdens een atelierbezoek. Met middelen van het Actieprogramma heeft de stichting een map met een cd-rom gemaakt. Daarop staat informatie over de kunstenaars die meedoen aan de route. Tevens is een website ontwikkeld. Stichting Ateliers Apeldoorn heeft het voornemen zich in de toekomst meer in te zetten voor het creëren van ondernemerschap en bereik.

De gemeente Apeldoorn heeft de werkplaats culturele plannologie opgericht, waarvoor zij extra middelen inzet. De inhoud van deze werkplaats krijgt nog nadere invulling. Het pilotproject in dit kader is het project *Zuidbroek en Zevenhuizen*. Bij de heropbouw van deze wijken zijn 10 deelprojecten ontwikkeld. In samenwerking met de bewoners heeft een werkgroep materiaal over de buurt en haar historie verzameld. Tegelijkertijd hebben jongeren eigen plannen ingediend voor inrichting van de wijk. De hangjongeren hebben een cd over hun eigen positie in de wijk gemaakt. Fotografen leggen de oorspronkelijke woonsituatie vast. Er is contact gelegd en er zijn projecten ontwikkeld met jongeren uit de buurt in samenwerking met ROC, Wisselwerk en Markant. Het Erfgoed-platform is eveneens bij dit project betrokken. Op dit moment is de deelname van beeldende kunstenaars beperkt tot vormgeving van de publicaties rondom dit project.

Project *De Bezetting* is een landelijk toerend jeugdtheaterfestival. Gigant, Markant en Orpheus hebben ruimte en meniskracht erin geïnvesteerd en onderdelen zijn gefinancierd uit het actieplan. Edu-Art heeft de randprogrammering met workshops verzorgd. Doelgroep was 4 havo en 4 atheneum in het kader van KKV. Dit programma had een hoog bereik. Gigant deelt mee dat een bijzonderheid aan dit project was dat iedereen een kaartje moest kopen. De adviescommissie van Apeldoorn vraagt zich af in hoeverre formules die eerder tot successen leidden, zoals de Kunstbende, nog gesubsidieerd moeten worden uit Actieplan Cultuurbereik. Hoewel het programma een hoog bereik had, is niet duidelijk of dit nu heeft geleid tot meer en ander publiek. De betrokken instellingen geven aan dat nieuwe initiatieven soms zoveel mankracht eisen, dat de marketing erbij inschiet. De organisatie houdt bij de start van een project niet altijd rekening met de marketing. Reden is ook dat het de instellingen ontbreekt aan organisatiecapaciteiten en talent op dat gebied.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

Samenwerking tussen instellingen en disciplines staat hoog op de agenda in het actieprogramma van Apeldoorn. Grote instellingen werkten al langer samen. Door de mogelijkheden die het Actieplan Cultuurbereik biedt, zijn er steeds meer culturele organisaties die meewerken. Projecten in het kader van het actieprogramma zijn vaak het resultaat van samenwerking tussen cultuur en welzijn. Apeldoorn hanteert samenwerking als expliciete voorwaarde van toekenningen. De organisatie Markant geeft echter aan dat instellingen zich hierdoor soms veroordeeld voelen tot elkaar. Er is soms spanning tussen behoud van eigen identiteit van een instelling en een open samenwerking. Structurele samen-

werking kan niet alleen voortkomen uit een stimulans van bovenaf. Samenwerking moet ook vanuit de instellingen zelf opgepakt worden. Dat proces heeft tijd nodig.

Instellingen zijn over het algemeen positief over samenwerking met de gemeente. De gemeente is goed benaderbaar en de lijnen zijn kort. Door het Actieplan Cultuurbereik is het contact van de gemeente met instellingen die een aanvraag indienen geïntensiveerd. De projectleider geeft aan dat aanvragers nog steeds terughoudend zijn in het benaderen van de gemeente voor informatie.

De gemeente stimuleert actief dat initiatiefnemers samenwerken met andere organisaties binnen en buiten de sector.

Edu-Art heeft een voorname rol in het samenbrengen van diverse partijen en de uitwisseling van ervaringen en kennis wat betreft Cultuur en School. De bemiddelende rol van Edu-Art heeft voor sommige instellingen tot gevolg dat het door hen opgebouwde contact met scholen nu afneemt en de relatie afstandelijk is. Gigant geeft aan naast samenwerking met Edu-Art te blijven werken aan intensivering van de directe relatie met scholen. Sinds kort heeft Gigant een CKV-coördinator in dienst genomen.

Wat betreft kruisbestuiving van diverse disciplines staat Apeldoorn nog in de startfase. Ten aanzien van cultureel-planologische doelstellingen werkt men wel toe naar een meer integrale aanpak. Het pilotproject culturele planologie leidt tot meer samenhang tussen stedenbouw, erfgoed, landschapsarchitectuur en kunst in openbare ruimte. Echter, de inbreng van beeldende kunstenaars in de culturele planologie is nog zeer gering. De organisatie voor welzijnswerk Wisselwerk geeft aan dat de beginnende relatie tussen welzijnswerk en cultuur verstevigd en structureel ingebed zou moeten worden. Centrum voor kunsteducatie Markant geeft aan dat succesvolle samenwerking met name afhangt van specifieke personen. Instellingen beschouwen samenwerken soms als bedreiging voor het behoud van de eigen identiteit. Met name daar waar instellingen heel verschillende belangen dienen en dus niet concurreren blijkt samenwerking succesvol.

Verankering

Apeldoorn heeft de afgelopen jaren een gedegen infrastructuur ontwikkeld. Aan de inhoudelijke betekenisgeving is pas recent een start gemaakt met de cultuurvisie. De volgende vraag is hoe de accommodaties zo goed mogelijk in te zetten en de inhoudelijk invulling hiervan te vertalen naar de doelstellingen. De senior beleidsmedewerker Dienst Samenleving licht toe dat het Actieplan Cultuurbereik te Apeldoorn in ontwikkeling is. Hij geeft aan dat autonome middelen zijn gereserveerd voor de voortzetting van projecten in een volgende periode.

Wat erfgoed betreft moet veel nog beginnen. De coördinator beleid en monumentendienst ROW, geeft aan dat beleid extroverter moet. De schotten tussen sectoren moeten verder opgeheven worden. Het Service bureau Cultuurbereik zou hiertoe een bijdrage kunnen leveren. Cultuur en School lijkt het meest inpassing te hebben gevonden. Er is vanuit het vmbo zelfs een initiatief gestart om een jeugdtheaterschool op te zetten.

Algemeen

In Apeldoorn komt Cultuur en School het beste naar voren. Er is regelmatig contact tussen instellingen en scholen. Edu-Art heeft hierin een voorname rol. Voor de komst van Edu-Art was er al goed en direct contact tussen scholen en culturele instellingen. Betrokken organisaties zullen daarom moeten voorkomen dat scholen en culturele instellingen door nieuwe werkwijzen en nieuwe projecten uit elkaar groeien.

Apeldoorn geeft aan dat Actieplan Cultuurbereik potenties heeft helpen definiëren en zichtbaar gemaakt. De effecten in termen van cultuurbereik zijn tot op heden nauwelijks gemeten. Het is niet geheel inzichtelijk wat de specifieke rol van het Actieplan Cultuurbereik is binnen het totale culturele veld. Met name bestaande instellingen maken gebruik van de middelen uit het actieprogramma. Tot op heden lijken er nog niet veel aanvragen van nieuwkomers te zijn binnengekomen. Voor 2003 bleken er meer aanvragen van amateurverenigingen binnen te komen. De gesubsidieerde instellingen weten niet zeker of bepaalde projecten in dit kader daadwerkelijk tot meer of ander publiek hebben geleid. Zij hebben sinds het actieprogramma wel meer oog voor het publiek.

Erfgoed in Apeldoorn is nog enigszins onderbelicht. Hier wordt de komende tijd meer aandacht aan besteed. Zo is Paleis Het Loo in gesprek gegaan met docenten CKV en geschiedenis. Er is een werkgroep in werking gesteld, waarin iemand uit de erfgoedsector participeert. De afname van erfgoed in het onderwijs verloopt moeizaam, aangezien men met docenten van andere vakken, zoals geschiedenis, te maken krijgt.

De gemeente geeft aan dat er te weinig ruimte is voor advisering van partijen die een aanvraag willen indienen. De adviescommissie dient een onafhankelijk oordeel uit te spreken, dus adviseert niet. De gemeente kan tot op zekere hoogte begeleiding bieden. Ze ziet echter nog te vaak inhoudelijk goede ideeën die verpakt zijn in niet goed uitgewerkte aanvragen.

Instellingen geven aan dat de aanvraagprocedure voor projecten veel tijd in beslag neemt. Tussen aanvraag en toekenning zitten soms vier tot vijf maanden. Grote instellingen houden hiermee in hun programmering rekening. Voor amateur-gezelschappen en jongeren en/of daar waar het gaat om kleine bedragen leidt deze lange wachttijd mogelijk tot ongewenste effecten. Een medewerker van Wisselwerk benadrukt dat jongeren hun motivatie verliezen wanneer ze te lang moeten wachten op het startsignaal. Hij benadrukt dat middelen niet structureel, maar wel flexibel inzetbaar moeten zijn.

Open atelier op school

Het actieprogramma vormt in Arnhem een aanzet tot vergroting van diversiteit van het cultureel aanbod. Nog niet alle gevestigde instellingen zijn geneigd hun programmering te verbreden of activiteiten te ontwikkelen om nieuwe groepen te bereiken. Vanuit Cultuur en School wordt meer dan voorheen vraaggericht gewerkt. Erfgoed en vmbo krijgen nadrukkelijk aandacht. Instellingen op het gebied van beeldende kunst staan achter de doelstellingen vergroting publieksbereik en cultureel ondernemerschap. Er is vanuit verschillende beleidsterreinen, waar onder ruimtelijke ontwikkeling en stadsontwikkeling, ruime aandacht voor culturele planologie.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 161.564 euro

Cultuur en School totaal (2001): 59.899 euro

Geldstroom BKV (2001): 99.019 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 14.150.228 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000: 138.020

In Arnhem vond in het jaar 2000 een aantal interactieve cultuurdebatten plaats. Dit in aanloop naar de volgende cultuurnota en het actieplan. In de cultuurnota is culturele planologie opvallend genoeg een sleutelwoord. Reden daarvoor is dat de gemeente culturele planologie als methode ziet om cultuur te verbinden met stedelijke en maatschappelijke ontwikkeling.

Arnhem heeft een redelijk sterke culturele infrastructuur met voorzieningen van lokale en bovenlokale uitstraling. De aanwezigheid van de Hogeschool voor de Kunsten Arnhem is van groot belang voor de stad. Het zorgt voor aanwas van jonge kunstenaars en voor kunst die impulsen geeft aan de Arnhemse culturele sector.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

In Arnhem is ervoor gekozen het actieprogramma een eigen gezicht te geven. Dit werd *Mijn cultuur - Jouw cultuur*.

Uitgangspunt voor het actieplan *Mijn cultuur - Jouw cultuur* is het netwerkprincipe. Een betere samenwerking tussen overheid en cultuurinstellingen is het doel. Ook cultuurinstellingen onderling en organisaties en instellingen actief op cultureel vlak moeten beter gaan samenwerken.

Er is een kerngroep opgericht die anderhalf jaar heeft gefungeerd als aanjager van projecten en als coach bij projecten door minder ervaren initiatiefnemers. De kerngroep is gestopt toen het actieplan op gang was. In het vervolgtraject vervullen debatten de aanjagende en stimulerende functie.

Cultuurbereik

In navolging van centrale uitgangspunten van het onderdeel Cultuurbereik zijn de volgende doelstellingen benoemd:

- het vergroten van het cultuurbesef;
- het versterken van culturele programmering;
- het versterken van samenwerking, horizontaal en verticaal;
- het zichtbaar maken van het cultureel vermogen;
- het vergroten van het cultuurbereik van nieuwe doelgroepen, vooral jongeren en allochtonen in achterstandswijken;
- het investeren in jeugd.

Cultuur en School

Wat betreft Cultuur en School voert Arnhem overleg met de provincie Gelderland en de stedelijke convenantpartners Apeldoorn, Ede en Nijmegen. Edu-Art is intermediair en coördinator. In het voortgezet onderwijs gaat specifieke aandacht uit naar het vmbo. Verder streeft de gemeente met nadruk naar verbetering van de relatie tussen scholen en erfgoedinstellingen.

Overige specifieke doelstellingen van Cultuur en School zijn:

- het versterken van de programmering;
- het afstemmen van vraag en aanbod;
- het versterken van de aandacht voor cultuur in het basisonderwijs met het cultuurtraject Kunstmenu;
- het versterken van de aandacht voor cultuur in het voortgezet onderwijs en de basisvorming met Cultuur op Maat;
- het verbeteren van het programma in het voortgezet onderwijs, 2e fase, vak Culturele en Kunstzinnige Vorming;
- het investeren in de jeugd en culturele diversiteit, het afstemmen van integraal beleid.

Geldstroom BKV

De instellingen die geld ontvangen uit de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) streven naar een breder en groter publieksbereik, cultureel ondernemerschap en veelal ook versterking van de programmering. Investerings voor versterking van de professionaliteit, vooral bij kleinere instellingen, vindt men onmisbaar.

Kwaliteitsbeoordeling

Het programmaplan is opgezet door de kerngroep. Een adviescommissie van drie externe deskundigen en drie publieksrepresentanten beoordeelt de kwaliteit. Deze adviescommissie adviseert de wethouder van cultuur.

Bij aanvragen gelden de volgende criteria:

- de artistiek-inhoudelijke kwaliteit;
- de aansluiting bij het thema *Mijn cultuur - Jouw cultuur*;
- de bijdrage aan de versterking en vernieuwing van het aanbod;
- de bijdrage aan samenwerking tussen instellingen en organisaties;
- het bereik van nieuw publiek.

Relatie regulier beleid en actieprogramma

Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

Het actieplan is mede gebaseerd op uitgangspunten die voortvloeiden uit discussie en inspraak van vertegenwoordigers uit onder meer de culturele sector. Deze discussies en daaruit voortkomende uitgangspunten waren echter niet alleen gericht op het actieplan. Ze hadden een bredere focus. De stad gebruikt de uitgangspunten ook voor het reguliere cultuurbeleid. Het interactieve proces van beleidsontwikkeling heeft geleid tot een nieuwe cultuurnota met een perspectief tot 2015.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

In Arnhem was grote behoefte aan meer flexibel geld. Het actieplan is daarom gretig gebruikt als flexibel budget. Tegelijk werkt men aan vergroting van de flexibiliteit binnen het reguliere cultuurbudget.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

De geldstroom BKV als onderdeel van het actieplan is volgens de verantwoordelijke cultuurambtenaren nog niet tot grote ontwikkeling gekomen. Redenen zijn de beperkte capaciteit van de afdeling cultuur en de relatief grote inspanning die nodig is voor het actieplan. Een grotere inspanning voor het actieplan kan de afdeling cultuur binnen de Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling niet verdedigen. Bij prioriteitenstelling kwam de geldstroom BKV op de tweede plaats, na Cultuurbereik en Cultuur en School. In de tweede fase van het actieplan zal de geldstroom BKV hogere prioriteit krijgen. De gemeente wil gaan zorgen voor coaching bij vergroting van bereik en cultureel ondernemerschap bij organisaties en activiteiten.

Ondanks dat staan cultureel ondernemerschap en cultuurbereik bij de gemeente en bij beeldende-kunstinstellingen hoog op de agenda. Het Grafisch Centrum Plaats Maken is bijvoorbeeld een werkplaats en projectbureau dat als organisatie en met alle

activiteiten cultureel ondernemerschap bevordert.

Binnen het kunstenaarsinitiatief Hooghuis ontwikkelen kunstenaars samen culturele activiteiten. Het initiatief ziet vooral kunst-educatie als mogelijkheid om het bereik te vergroten. Daarvoor heeft Hooghuis zelf geen capaciteit. Het zou volgens de kunstenaars wenselijk zijn als bijvoorbeeld de educatief medewerker van het Museum voor Moderne Kunst breder inzetbaar zou zijn. Beide instellingen zeggen dat het soms lastig is om bij een aanvraag aan te geven in welke mate het voorstel het cultuurbereik en cultureel ondernemerschap bevordert. Voor een specifieke activiteit is dat niet altijd aan te tonen, terwijl de organisaties als geheel wel werken aan deze doelstellingen.

De directeur van het Museum voor Moderne Kunst in Arnhem geeft aan dat werken aan bereik en ondernemerschap vanzelfsprekend is. Anderzijds biedt het actieplan extra geld dat zorgt voor aanscherping van je verantwoordelijkheid als instelling. Het actieplan helpt je weer te laten zien wat het draagvlak is. De directeur waardeert die aanscherpende werking en natuurlijk het extra geld.

In Arnhem heerst volgens de gesprekspartners van instellingen en van de gemeente over cultuur vaak een sikkeneurige sfeer, zowel bij inwoners als in de politiek. Het actieplan helpt cultuur dichterbij de inwoners en ook bij de politiek te brengen. Op deze manier wordt zichtbaar dat cultuur niet alleen van en voor een kleine groep is, maar voor iedereen. Zo werd in 2002 onder de naam Artwise een interscholair debatwedstrijd over kunst in het museum georganiseerd.

Cultuureducatie nam begin jaren '90 geen grote plaats in in Arnhem. Vanaf 1996 werd eerst via pilots en later via de Cultuur en School-gelden gewerkt aan een totaalconcept voor kunsteducatie. Dat was gericht op structurele samenwerking tussen instellingen en scholen. Cultureel centrum Domein en steunfunctie-instelling Edu-Art spelen binnen die structuur een centrale rol. Alle basisscholen doen inmiddels mee.

Edu-Art is een intermediair tussen het onderwijs en de culturele instellingen. Het heeft overzicht, deskundigheid en kan eventueel coaching geven. Hoewel de rijksoverheid volgens de gemeente en Edu-Art niet zo dol meer is op intermediairs, geven scholen en culturele instellingen aan blij te zijn met het functioneren van Edu-Art. De intermediair werkt direct samen met Het Domein, op basis van een samenwerkingsovereenkomst. Het Domein biedt daadwerkelijke activiteiten aan. Scholen worden door de samenwerking met slechts één loket geconfronteerd. Die samenwerking is niet dankzij het actieplan tot stand gekomen, maar het actieplan hielp wel.

Op basisscholen zijn kunstcoördinatoren aangesteld. Deze kunstcoördinatoren hebben onderling contact. De coördinatoren geven te kennen veel aan de stimulans en deskundigheid van Edu-Art te hebben. Buiten de intermediair om krijgen scholen nog veel informatie van culturele instellingen. De scholen zijn van mening dat dit nog beter gecoördineerd zou moeten worden. Tegelijk stelt men hiermee vast dat cultuureducatie in Arnhem nog behoorlijk aanbodgericht is. Bovendien is de positie van Edu-Art monopolistisch. Edu-Art wenst daarom scholen te stimuleren zelf hun vraag te formuleren. Verder is het van belang dat de intermediaire taak zo helder mogelijk is. Edu-Art heeft weliswaar een schakelfunctie die monopolistisch genoemd zou kunnen wor-

den, maar door haar taak goed uit te voeren, kan de intermediair ook voor goede voor iedereen toegankelijke informatie over het culturele aanbod zorgen.

Stichting Canvas is een jonge groep dansers/theatermakers/kunstenaars die voorstellingen maakt op locatie. Toen Canvas een aanvraag indiende voor een locatievoorstelling heeft de adviescommissie het afgewezen. Ze adviseerde de voorstelling verder te ontwikkelen en daarbij aansluiting te zoeken met centrum voor kunstzinnige vorming Het Domein van kunst en cultuur Arnhem en Edu-Art. De commissie adviseerde ook previews te houden op scholen. Canvas was niet blij met de afwijzing, maar de adviezen waren zinvol. Later is de voorstelling wel gehonoreerd. Mede dankzij de adviezen en de samenwerking werd het een geslaagde voorstelling die ook op scholen goed is ontvangen.

Museum Bronbeek vindt het Actieplan Cultuurbereik voor hen van grote betekenis. Samenwerking met scholen en andere culturele instellingen leidt tot publieksverbreding. De organisaties maken beter gebruik van elkaars expertise. Men bereikt een continue leerlijn en er ontstaat in Arnhem een stevig erfgoededucatienetwerk. Het museum zou dan ook willen aanbevelen die samenwerkingsverbanden nog meer te stimuleren. Verder vindt het dat er meer gedaan moet worden voor groepen die nu nog in mindere mate aan bod komen. Het museum denkt daarbij aan het vmbo, het basisonderwijs en het speciaal onderwijs. In Bronbeek vindt men het verder nog lastig multiculturele projecten te realiseren. Het museum stelt voor werkbezoeken af te leggen aan scholen die daar goede ervaringen mee hebben.

De directeur van het Mozaïekcollege heeft voor het vak Culturele en Kunstzinnige Vorming (CKV) gezocht naar vormen waarbij een natuurlijke confrontatie plaatsvindt met kunst en cultuur. Er is een open atelier op school gerealiseerd. Een kunstenaar is daar een aantal dagen per week actief. Dergelijke voortdurende en vanzelfsprekende confrontatie met kunst werkt. De school maakt wel duidelijk dat een dergelijke activiteit niet uit het reguliere schoolbudget te betalen is. Nu financiert de school het met projectgeld van Cultuur en School. Activiteiten als deze zouden volgens de school structureel ingezet moeten kunnen worden. Op dit moment is dat onmogelijk.

Willemeen is een multicultureel jongeren centrum. Onlangs voerde dit centrum een project uit in het kader van Mijn cultuur - Jouw cultuur. Het ging om een multidisciplinair project waarbij op één dag theater, dans, muziek en fotografiepresentaties plaatsvonden. Vijftig jongeren met verschillende culturele achtergronden werkten samen als vrijwilliger mee aan dit project. De jongeren hadden zoiets nooit eerder gedaan. Daarom was veel coaching nodig. De expertise om deze jongeren te begeleiden was in dit jongeren centrum aanwezig. Jongerenwerkers van Willemeen waren erg blij met het succes van dit project. Zo'n evenement levert energie, kracht en stimulans op. Jongeren krijgen hier eigen verantwoordelijkheid en de kans op een nieuwe manier iets van zichzelf te presenteren. Dat geeft zelfvertrouwen. Voor Willemeen is dit nieuw. Dit centrum werkt sowieso multicultureel, maar dit project introduceert ieders kunstvormen. Dit levert een nieuwe culturele dimensie op die aanspreekt en mogelijkheid biedt tot samenwerking.

Overigens geven de jongerenwerkers aan dat in Arnhem niet intercultureel geprogrammeerd wordt. Voor de jongeren die in

Willemeen komen, zijn er dan ook nauwelijks alternatieven voor culturele activiteiten buiten het reguliere aanbod. Het binnenkrijgen van andere publieksgroepen vraagt van reguliere instellingen een andere werk- en denkwijze. Willemeen zou de reguliere instellingen daarbij van dienst kunnen zijn.

G.A.N.G. is een groep kunstenaars die huisvesting heeft gevonden in een voormalige parkeergarage. Deze kunstenaars zijn cultureel ondernemers pur sang. Zo hebben ze bijvoorbeeld een reisbureau opgericht, waarmee ze reizen organiseren naar de parallelle wereld. Deze dagtochten voeren bijvoorbeeld langs IKEA, snelwegen, wegrestartants, VINEX-wijken. Medewerkers van de bezochte locaties geven toelichtingen. Door deze bezoeken achter elkaar te plaatsen, bekijken de reizigers deze locaties met heel andere ogen. De normaal geworden gebouwen en voorzieningen krijgen door deze opzet een onwezenlijke dimensie. G.A.N.G. realiseert veel kunstactiviteiten en projecten waarvan vele een groot bereik hebben. De open locatie helpt daarbij. Omwonenden en passanten worden er verrassend mee geconfronteerd. Het lukt G.A.N.G. vaak opmerkelijke activiteiten te realiseren. Ze zijn brutaal, hebben een goed netwerk en gebruiken de noemer kunst op een slimme manier.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

De cultuurambtenaren in Arnhem geven aan dat het actieplan heeft geholpen bij versterking van de samenwerking. Het helpt interne relaties met andere gemeentediensten te versterken, nieuwe contacten met instellingen aan te gaan en die tussen organisaties en instellingen te bevorderen. Het culturele klimaat in Arnhem was toe aan verandering. Het actieplan heeft volgens de beleidsmedewerkers geholpen die verandering te kunnen realiseren. Er is meer goodwill en meer draagvlak in de stad, de gemeenteraad en de Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling.

Verankering

De wethouder van cultuur in Arnhem vindt het actieplan goed getimed, maar het volstaat nog niet. Ook de beleidsmedewerkers zijn van mening dat er gezocht moet worden naar doorgroeimogelijkheden voor de activiteiten en initiatieven die het nu steunt. Daar is nog zeker vier jaar voor nodig. Wat betreft doorgroeimogelijkheden denken de wethouder en de beleidsmedewerkers breder dan alleen cultuur. Doorgroei binnen de cultuursector is nodig, maar kan daarnaast ook plaatsvinden binnen bijvoorbeeld het jeugd- en welzijnswerk.

De gemeente Arnhem is geen directe voorstander van het inpassen van het actieplan binnen de convenantsbesprekingen op landsdeelniveau. Belangen in de stad verschillen van die op het platteland, zeker waar het gaat om multiculturele belangen. Dit zou het moeilijk maken tot een programma te komen dat voor alle partijen even zinvol is.

In Arnhem is bewust gekozen voor een bottom-up benadering. Weliswaar is dan iets minder snel resultaat te zien, maar op langere termijn heeft dit volgens de gemeente effect dat blijkt.

Algemeen

Arnhem benadrukt dat het actieplan veel werk en regelgeving met zich meebrengt. Er staat relatief weinig geld tegenover. Dit

zorgt ervoor dat de verantwoordelijk ambtenaren het actieplan bij de gemeenteraad en de Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling flink moeten verdedigen.

In Arnhem is nog nauwelijks sprake van een intercultureel programma, men krijgt nog weinig nieuwe publieksgroepen binnen de deuren. Reguliere instellingen moeten organisaties die wel weten hoe bepaalde groepen bereikt kunnen worden, zoals jongerenwerkers, aanspreken op hun expertise.

Arnhem voert wat betreft de geldstroom BKV een nog weinig actief beleid ter bevordering van cultureel ondernemerschap en bereik. Het zijn echter wel discussiepunten bij de instellingen. Het belang van publieksbereik is in Arnhem groot, omdat het gerelateerd is aan draagvlak, ook in de gemeenteraad. Instellingen zijn zich zeer bewust van dit belang.

Cultuur en School loopt in Arnhem goed, maar de omslag naar meer vraaggericht werken moet nog gemaakt worden. Edu-Art heeft een pregnante positie in het geheel. Over die positie moet gesproken worden.

In het kader van Cultuurbereik worden initiatieven mogelijk gemaakt die zonder het actieplan niet zouden ontstaan. Reguliere instellingen op het gebied van de podiumkunsten zijn nog niet geneigd tot activiteiten gericht op publieksverbreding. Het blijkt moeilijk die reguliere instellingen in beweging te krijgen.

Ruimte voor experiment

In Breda vonden in 2002 veel culturele activiteiten plaats, ter viering van het 750-jarig bestaan van de stad. Het actieplan maakt het mogelijk de activiteit die daaruit ontsproot te behouden en verder te stimuleren. Hoe deze dynamiek structureel verstevigd kan worden is nog onduidelijk. Cultuur en School draagt bij aan uitbreiding van cultuureducatieaanbod. Dankzij een goedwerkende, maar kwetsbare, structuur is de deelname van scholen aan cultuurprogramma's groot. Vanuit de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) vinden ambitieuze en vernieuwende, maar incidentele projecten plaats. Onduidelijk blijft in hoeverre dit leidt tot structurele en visionaire ombuiging van beleid.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 145.570 euro

Cultuur en School totaal (2001): 43.670 euro

Geldstroom BKV (2001): 115.074 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 14.306.630 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000: 160.398

Het historische hart van Breda bepaalt in belangrijke mate het karakter van de stad. Uit de integrale Stadsvisie van Breda blijkt dat de stad cultuur in de komende vijftien jaar breed wil inzetten. De laatste jaren heeft Breda veel geïnvesteerd in de culturele infrastructuur. De culturele ambities van Breda zijn onder meer versterking van het historische karakter, verruiming van het culturele aanbod en versterking van het multiculturele karakter. Dat laatste wil de stad bereiken door grotere diversiteit van het aanbod en door grotere participatie van minderheden.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

Het Stedelijk Actieprogramma Cultuurbereik is uitgewerkt in drie programma's, die aansluiten op de behoeften van de stad en het landelijke en provinciale beleid in het kader van het actieplan.

De drie programma's zijn *Breda Netwerkstad*, *Binnenstad naar Buiten* en *Wijkgericht Werken*.

Aan deze programma's geeft de stad invulling door samenspraak met publieksgroepen en vertegenwoordigers van culturele instellingen. Betrokkenheid en samenwerking van duurzame aard zijn bij de ontwikkeling van deze programma's essentieel. In het kader van deze programma's worden verschillende projecten tot stand gebracht.

Voor ondersteuning en voor beoordeling van aanvragen zijn twee organisaties in het leven geroepen. De gemeentelijke projectgroep en de commissie kwaliteitsbewaking. De gemeentelijke projectgroep bestaat uit ambtenaren met vakspecifieke deskundigheden en functioneert onder verantwoordelijkheid van het Bureau Cultuur. De Commissie Kwaliteitsbewaking heeft vertegenwoordigers uit de doelgroepen jongeren en allochtonen en vakdeskundigen uit alle kunstdisciplines. Het programma heeft de titel ACCU gekregen en is onder die naam bekend bij organisaties en kunstenaars.

Cultuurbereik

Breda onderschrijft alle doelstellingen van het actieplan. De accenten liggen bij versterking van de programmering, investeren in de jeugd en culturele diversiteit.

Minder zwaar accent ligt op de volgende doelstellingen: zichtbaar maken van het cultureel vermogen en op de agenda zetten van culturele planologie. Reden is dat deze laatste twee doelstellingen vanuit regulier beleid versterkt worden.

Cultuur en School

Breda zet het ingezette beleid voor Cultuur en School, zoals dat vertaald is in het project *De Ontdekking*, versterkt door.

Versterking houdt in: het uitbreiden van het aanbod met multiculturele activiteiten. De gemeente draagt voor De Ontdekking financieel meer bij dan alleen de matching van de Cultuur en School-middelen. De Ontdekking richt zich vooral op het primair onderwijs. De stad zet de activiteiten voor het voortgezet onderwijs eveneens op de ingeslagen weg voort en ze krijgen zelfs uitbreiding. Dat heeft prioriteit boven het ontwikkelen van programma's voor specifieke doelgroepen zoals het vmbo.

Geldstroom BKV

Er zal een koerswijziging plaatsvinden van de besteding van de geldstroom BKV, van inputgericht naar outputgericht. In de regu-

liere *cultuurnota 1996* sprak Breda overigens al van het streven naar betere afstemming tussen vraag en aanbod. Ook daar was het publieksbereik een belangrijk aandachtspunt.

Kwaliteitsbeoordeling

De gemeentelijke projectgroep biedt ondersteuning bij de ontwikkeling van projectplannen. Daarnaast formuleert deze groep criteria voor de beoordeling van projectvoorstellen. De commissie Kwaliteitsbeoordeling beoordeelt de aanvragen op deze criteria. Deze beoordeling leidt tot advies aan het Bureau Cultuur van de gemeente, alwaar de beslissingsbevoegdheid ligt. De beslissing zal slechts in zwaarwegende gevallen afwijken van het advies van de commissie kwaliteitsbeoordeling.

Breda heeft twee manieren om naar kwaliteit te kijken: in absolute zin en als punt van continue verbetering. De commissie beoordeelt aanvragen op die twee vormen van kwaliteit en natuurlijk op de mate waarin het project aansluit bij de doelstellingen van het actieplan. Verder stelt de commissie eisen aan de kwaliteit van de samenwerking met andere organisaties. Er zijn formats opgesteld voor de zelfevaluatie door de uitvoerende instellingen. De gemeente Breda monitort de projecten. Periodiek worden de resultaten gemeten en vergeleken met resultaten in voorgaande perioden.

Relatie regulier beleid en actieprogramma

Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

Bereik was in het reguliere cultuurbeleid van Breda al langer speerpunt. Het nieuwe subsidiestelsel noemt diversiteit, verscheidenheid en bevolkingsdeelname als beoordelingspunten. Inhoudelijk sluit het actieprogramma dus aan bij het reguliere cultuurbeleid. Andersom heeft het culturele klimaat van Breda ook directe weerslag gekregen op het actieprogramma. Uit onderzoeken naar het gehele culturele klimaat bleek bijvoorbeeld dat organisaties elkaar onvoldoende kennen en dat bewoners vaak niet weten wat er gaande is. Daarom gebruikt de gemeente het actieplan voor versterking van netwerkvorming en wijkgericht werken.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

Omdat Breda veel investeerde in de culturele infrastructuur is het voorzieningenniveau goed. Er was lange tijd weinig flexibele financiële ruimte voor losse projecten. In het jaar 2002 vierde de stad het 750-jarig bestaan. In het kader daarvan stelde de stad extra geld beschikbaar voor culturele activiteiten. Veel cultuurmakers hebben daar enthousiast op gereageerd. Voor een vervolg van deze initiatieven is binnen regulier beleid onvoldoende ruimte. Het actieplan biedt hier wel ruimte voor.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

De Bronzen Sleutel is een project voor basisscholen. Het is door een particulier ontwikkeld. De initiatiefnemer schreef het boek *De Bronzen Sleutel van Breda*. Het decor van het boek is de historische binnenstad. Leerlingen lezen het boek en brengen vervolgens een bezoek aan de gebouwen en ontmoeten daar daadwerkelijk de historische figuren uit het boek. Deze figuren worden gespeeld door acteurs. Een regisseur geeft inhoud en vorm aan

de avonturen die de kinderen op zo'n middag beleven. Vier projectcoördinatoren, hbo-studenten, bieden het project op scholen aan en coördineren het geheel. Inmiddels hebben 65 groepen deelgenomen. Ook andere steden willen van het project gebruik maken. Als afsluiting van de activiteiten rond De Bronzen Sleutel is er een expositie met werk van kinderen. Zij zullen verbeelden hoe Breda er over 25 jaar uitziet.

De Ontdekking is de naam van een cultuureducatieprogramma dat Bredase basisscholen kunnen afnemen. Het programma wordt gefinancierd met Cultuur en Schoolgeld. De stuurgroep van De Ontdekking stelt een programma samen, op basis van de activiteiten die culturele instellingen aanbieden. Scholen kunnen uit twee programma's kiezen: De Kleine en de Grote Ontdekking. *De Kleine Ontdekking* is goedkoper voor scholen en omvat alleen activiteiten van gemeentelijke instellingen. Bij *De Grote Ontdekking* zijn ook activiteiten van zelfstandige instellingen, zoals galleries, inbegrepen. Slechts één van de basisscholen in Breda doet niet mee aan De Ontdekking. Dit is de Vrije School, die een eigen cultureel programma volgt. Scholen participeren graag omdat het een eenvoudige manier is om het culturele programma in te vullen. De meeste scholen kiezen voor het duurdere grote programma.

Bij De Ontdekking gaat men in eerste instantie uit van het aanbod. De voorzitter van de stuurgroep vraagt zich af of dat erg is. De organisatie werkt elk jaar aan een kwalitatief goed programma, waarin ruimte is voor vernieuwing. Ook vindt constante evaluatie plaats op scholen, zodat de makers het programma waar nodig kunnen aanpassen. De stuurgroep werkt niet actief aan het betrekken van nieuw aanbod binnen het programma, bijvoorbeeld van allochtone makers. Dat wil volgens de voorzitter van de stuurgroep niet zeggen dat er vanuit reguliere instellingen geen nieuwe activiteiten ontstaan.

De constructie van De Ontdekking is erg licht. De stuurgroep is geen instituut en leden van deze groep krijgen niet betaald. Scholen en culturele instellingen zijn tevreden met deze constructie. Er licht echter geen sterk fundament en betrokkenen vragen zich af of deze basis voldoende is voor constructieve voortgang in de toekomst.

De Stilte is een dansgezelschap dat vierjarige subsidie ontvangt van de provincie Noord-Brabant en van de gemeente Breda. Dit gezelschap heeft met Cultuur en Schoolgeld een dansproject voor vmbo-leerlingen ontwikkeld. Het gezelschap wilde een voorstelling maken over lichaamstaal. Om de vmbo-leerlingen inhoudelijk te boeien, is een meer verhalende voorstelling gemaakt. De Stilte werkt onder meer met het thema idolen. Begeleiders dagen de leerlingen bijvoorbeeld uit de lichaamssposen van hun idolen op foto's na te doen. De scholieren gaan ook aan de slag met licht en techniek. Als afsluiting van het project geven de leerlingen in groepjes bedachte presentaties aan elkaar. Dit project werkt heel goed bij vmbo-leerlingen. Ze hebben sturing nodig, maar als je die biedt participeren de leerlingen vol enthousiasme. De artistiek leider van De Stilte is zeer tevreden over dit project, mede omdat het dansgezelschap hiermee op vanzelfsprekende wijze alle soorten kinderen bereikt.

Het Geheugen van een Stad is de naam van een groots opgezette manifestatie voor beeldende kunst en literatuur. Initiatiefnemer en trekker van de manifestatie was Hoofdstation,

instituut voor ontdekking en toepassing van schoonheid.

Aanleiding was het 750-jarig bestaan van de gemeente. Het actieplan heeft het mede mogelijk gemaakt. Op basis van de historie van de stad hebben hedendaagse schrijvers verhalen geschreven en hebben beeldende kunstenaars kunstwerken gemaakt. De manifestatie vond plaats in de Grote kerk in Breda en de toegang was gratis. Er waren rondleidingen en de manifestatie was te bekijken via internet. Verder zijn twee publicaties met de verhalen en de kunstwerken verschenen onder de titel *Het Geheugen van een Stad; Over Helden, Schurken en Hadewijch*. Doel van de manifestatie was kwalitatief hoog in te zetten en toch een groot publiek te bereiken. De belangstelling was volgens de organisatoren groot. Ook lukte het goede samenwerking te vinden met andere instellingen, zoals kunstacademie St. Joost. De organisatie had voor dit project subsidie bij het actieplan van de provincie Noord-Brabant aangevraagd, maar werd daar afgewezen, omdat het te lokaal zou zijn. Onterecht, volgens Breda, want de activiteit had een nationale uitstraling. En teleurstellend, want er was op een bijdrage gerekend. Uiteindelijk is het met hulp van landelijke fondsen gelukt voldoende financiën te vinden voor dit grote project. De organisatie van het project liep wel vertraging op, doordat aanvraagprocedures bij de landelijke fondsen veel tijd kosten.

Stichting Ideeefixe is een ideële stichting, gericht op het betrekken van jongeren bij culturele activiteiten. De stichting heeft onder meer een cultuurotheek opgericht. De collectie van deze videotheek is groot, er wordt zelfs landelijk gebruik van gemaakt. Jongeren vormen de grootste bezoekersgroep. Verder heeft de stichting een kleine expositieruimte in het station van Breda tot haar beschikking. Jonge kunstenaars krijgen de mogelijkheid hier te exposeren.

Enkele jaren geleden begon stichting Ideeefixe met het vertonen van alternatieve films in de buitenlucht in het park. Het blijkt mogelijk via dergelijke activiteiten interesse voor andere films te kweken. Tijdens de laatste zomer heeft de stichting voorafgaand aan die filmvertoningen in het park kunstactiviteiten georganiseerd. Op deze manieren komen jonge mensen steeds met nieuwe kunstvormen in aanraking en krijgen jonge kunstenaars in Breda een podium. De stichting vindt de procedures van ACCU niet ingewikkeld. Het formulier van twee velletjes is volgens de stichting zo ingevuld. Wel is het lastig dat het steeds om nieuwe activiteiten moet gaan, terwijl je de succesvolle activiteiten wil continueren.

Het Valkenberg Festival vond voor het eerst plaats in 2002. Het is een krachtenbundeling van allerlei organisaties. Het festival bestaat uit verschillende podiumkunstactiviteiten, zoals hiphop, stand-up-comedians, jazzmuziek en seniorenbands. Tijdens het Valkenberg Festival vonden deelfestivals plaats. *Zapp City* bijvoorbeeld, een multidisciplinair festival in, op en rond een aantal lege containers in het Valkenberg Park. Het initiatief kwam van beeldende kunstenaars. Bezoekers konden tijdens Zapp City zappen tussen activiteiten op het gebied van film, muziek, dans, theater en beeldende kunst. Er ontstonden veel cross-overs tussen verschillende disciplines. De opzet had een soort laboratoriumfunctie. De kunstenaars hebben zichzelf op de kaart gezet en spreken hun ondernemerschap aan om tot vervolgprijzen te komen.

Noice Vision is een muziekproject dat voortkwam uit initia-

tief van de muziekschool en eveneens plaatsvond tijdens het Valkenberg Festival. De bedoeling was dat jongeren zouden kennismaken met klassieke en symfonische muziek. Een feestelijk muziekwerk van Händel kreeg voor de gelegenheid een modern jasje. Tijdens de uitvoering maakte een dj samples en een gezelschap voerde een modern ballet uit. Deze aanpak maakte het toegankelijk voor jongeren. De directeur van de muziekschool is van mening dat organisaties vernieuwing niet alleen inhoudelijk, maar ook als organisatie moeten opzoeken. Dit geldt met name bij het betrekken van jongeren. Als je ze wilt interesseren voor het bespelen van klassieke instrumenten, zul je ze eerst moeten bereiken. Via een café bijvoorbeeld, waar jongeren kunnen optreden. Ook zouden jongeren daar zelf activiteiten kunnen organiseren. Als organisatie kun je vervolgens hún initiatief structureren of ondersteunen.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

Verschillende culturele instellingen zijn van mening dat dankzij ACCU de onderlinge samenwerking enorm verbeterd is. Door netwerkbijeenkomsten ontmoet men elkaar, werkt men sneller samen, ontstaan er ideeën en maakt men praktische afspraken. In het kader van Cultuur en School werken scholen en culturele instellingen eveneens goed samen, zij het via een wat precaire constructie. De relaties zijn sterk afhankelijk van de mensen. Een lichte constructie heeft voordelen, maar kan de continuïteit op den duur in gevaar brengen.

Het samenwerkingsoverleg tussen de vijf rechtstreekse gesubsidieerde gemeenten is gestaakt. Volgens de gemeente heeft dit te maken met miscommunicatie. Breda zal het overleg mogelijk opnieuw initiëren. Het contact met deze gemeenten verloopt prima. De relatie met de provincie Noord-Brabant is volgens de gemeente goed. Op subsidieniveau vindt geen afstemming plaats. De samenwerking met de provincies Limburg, Zeeland en Noord-Brabant in het kader van *Op het Zuiden* is gestaakt. De gemeente Breda wijt dit aan de afwezigheid van een duidelijke trekker van het project en aan de afwezigheid van een gezamenlijk doel. De wethouder van cultuur omschrijft de relatie met het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen (Ministerie van OCW) als afstandelijk. Er is nauwelijks bestuurlijk contact over het actieplan geweest. Dat had hij wel op prijs gesteld. De ambtelijke relatie is goed.

Verankering

Het actieplan maakt voortzetting van de door Breda 750 jaar losgeweekte initiële kracht van Bredase cultuurmakers mogelijk. Om deze kracht te behouden en verder te stimuleren, zal verruiming van flexibele budgetten noodzakelijk zijn.

De samenwerking in het kader van Breda netwerkstad begint vruchten af te werpen. Culturele instellingen zijn tevreden met de betere samenwerking. Om deze samenwerking voort te zetten is volgens culturele instellingen structurele medewerking nodig van reguliere instellingen, zoals academie St. Joost. Ook is er grote behoefte aan laagdrempelige ontmoetingsplaatsen en centrale podia. Volgens de culturele instellingen is de samenwerking in Tilburg zo goed omdat daar wel plaatsen zijn waar cultuurmakers en publiek elkaar op vanzelfsprekende wijze ontmoeten. In Breda ontbreken volgens hen dergelijke laagdrempelige ruimtes.

De relaties met wijken zijn nog van voorzichtige aard. Werkelijke fundamenten zijn nog niet geslagen. Voortzetting van activiteiten en contact zal nodig zijn om resultaten op dit vlak te kunnen verankeren.

Algemeen

In Breda vinden kunstenaars en culturele organisaties dat nieuwe mogelijkheden ontstaan. Breda 750 jaar heeft dit aangezwengeld en het actieplan maakt een vervolg en verder ontspruiten van initiatieven mogelijk. Het actieplan functioneert als vliegwiel en leidt op die manier tot meer gewaagde activiteiten en betere samenwerking. Culturele initiatiefnemers zijn van mening dat Breda dit hard nodig had. Binnen de reguliere budgetten is volgens de culturele instellingen onvoldoende ruimte voor nieuwe initiatieven.

Het actieplan geeft in Breda een grote impuls aan bestaande culturele instellingen en aan ontwikkeling van nieuwe initiatieven. De activiteiten zijn divers in aard en discipline. Diversiteit wat betreft culturele achtergrond wordt in mindere mate aangewakkerd. Niet-westers aanbod is nog weinig aanwezig in het actieprogramma.

In Breda ontstaan bijzondere cross-overs tussen kunst disciplines en zoeken cultuurmakers het experiment op. Ook beelden de kunstenaars kijken buiten hun eigen discipline en zoeken op ondernemende wijze nieuwe samenwerkingsverbanden voor inhoudelijke ontwikkeling en nieuwe vormen van publieksbereik. Het lukt op deze manier kwalitatieve ontwikkeling en bereik te bundelen.

De Ontdekking, het Cultuur en School-programma voor basisscholen, loopt goed. Scholen en culturele instellingen zijn tevreden met deze structuur. Vraag is of deze constructie voldoende stevigheid biedt voor toekomstige ontwikkeling. Leden van de stuurgroep doen dit werk uit idealisme. Dat vormt de kracht van dit programma, maar is ook de zwakke plek als het gaat om continuïteit. Bovendien is de capaciteit van de stuurgroep onvoldoende om nieuwe cultuurmakers actief te betrekken, om scholen te ondersteunen bij vraagformulering en om scholen te stimuleren tot het ontwikkelen van eigen cultuurbeleid.

High touch and high tech

De Delftse aanpak is zeer doordacht. De gemeente hanteert een theoretisch model. Hoewel inmiddels veel activiteiten plaatsvinden, is de directe koppeling tussen deze theorie en de praktijk niet goed zichtbaar. De samenwerking tussen culturele instellingen onderling en tussen instellingen en gemeente is sterk. Activiteiten in het kader van Cultuur en School hebben een groot bereik, het aanbod is divers en een continue leerlijn wordt in belangrijke mate gerealiseerd. Vanuit de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) ontstaat een andere positie van kunst en kunstenaars: de maatschappelijke rol van kunst groeit, zonder afbreuk te doen aan de kwaliteit van kunst.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 88.941 euro

Cultuur en School totaal (2001): 26.319 euro

Geldstroom BKV (2001): 69.138 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 10.547.509 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000: 96.370

Delft noemt zich een kennisstad. Een belangrijke reden daarvoor is uiteraard de aanwezigheid van de Technische Universiteit Delft. Verder ziet Delft zichzelf als een moderne stad in een historisch decor. Delft heeft gezien het inwoneraantal een vrij omvangrijke culturele infrastructuur. Met name de museumsector is er relatief sterk vertegenwoordigd. Cultuurtoerisme vormt een belangrijke factor in Delft.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

Rode draad in het Delftse Actieplan Cultuurbereik is het zichtbaar maken van de aanwezige diversiteit. Specifieke aandacht gaat uit naar het vergroten van de cultuurdeelname van met name jongeren. Een andere prioriteit is het inpassen van culturele diversiteit in het beleid. Dat wil men bereiken door het versterken van de culturele en historische stedelijke infrastructuur en samenwerking met de participanten.

Delft maakt gebruik van een theoretisch model, *het Zonnestelsel*. De planeten in de buitenste ring van het stelsel zijn de projecten die binnen het Actieplan Cultuurbereik 2001-2004 plaats gaan vinden. Uitwisseling en samenwerking tussen deze projecten is voor Delft een must. Deze theoretische inslag zal een vertaalslag moeten krijgen naar daadwerkelijke activiteiten.

Cultuurbereik

Binnen het onderdeel Cultuurbereik investeert de stad in activiteiten voor kunstenaars met een allochtone achtergrond. De gemeente wil daarom de discussie starten over verschillende noties van kwaliteit. Een strikt westers kwaliteitsbegrip kan de toegankelijkheid voor andere culturele uitingen laag houden. Binnen de activiteitenprogramma's, *City Beats*, *X-Change* en *Verhalen van Steden*, verbindt Delft culturele diversiteit aan doelstellingen van educatie en spreiding. Verder wenst de gemeente in het kader van Cultuurbereik te komen tot cross-overs, tot interdisciplinaire samenwerkingsverbanden.

Cultuur en School

Delft zet de Cultuur en School-gelden met name in via de Vrije Akademie (VAK). De VAK realiseert activiteiten in het kader van kunstzinnige vorming.

Delft werkt met *het Kunstmenu*, waarin alle Delftse basisscholen participeren. Voor het basisonderwijs ontwikkelt de gemeente *het Vensterschoolproject*. Voor voortgezet onderwijs bestaat het *Cultuurtraject 12-16 jaar*, waarin leerlingen deelnemen aan activiteiten van culturele instellingen en individuele kunstenaars. De wens bestaat ook culturele participatie binnen voor- en naschoolse opvang te realiseren. Daartoe zoekt men bijvoorbeeld aansluiting bij Delftse cultuurinstellingen. Dat gebeurt via het project *Delftse Brede School*. In Delft is een vierjarenplan overeengekomen om meer samenwerking tot stand te brengen tussen het vmbo en culturele instellingen.

Geldstroom BKV

Beeldende Kunst ziet Delft volgens het actieprogramma cultuurbereik als zijn visitekaartje. Bij kunst in de openbare ruimte streeft de gemeente naar samenhang tussen kunstwerk en locatie. Er zijn in het kader van de geldstroom BKV projectsubsidies voor

kleine initiatieven, waarbij de vraag van publiek uitgangspunt vormt. Verder zijn er productiesubsidies voor continuering van de productie van individuele kunstenaars die minder projectgericht werken en voor het tonen van werk aan publiek. De stad reikt eenmaal per jaar de Delftse waarderingsprijs uit, die is gekoppeld aan een tentoonstelling.

Kwaliteitsbeoordeling

Een kwaliteitsgroep bewaakt de kwaliteit. Het is meer een methode of werkwijze voor het geheel aan mensen, beleid, bestuur en activiteiten dan een concrete groep mensen die regelmatig bijeenkomt. Deze virtuele kwaliteitsgroep is opgebouwd uit drie perspectieven. Een professioneel perspectief, een gebruikersperspectief en een maatschappelijk perspectief. Vanwege de uiteenlopende perspectieven maken mensen met verschillende achtergronden deel uit van de kwaliteitsgroep. De groep functioneert als een soort nieuwsgroep. Doel van deze aanpak is integrale aandacht voor kwaliteit en de mogelijkheid dieper te kunnen graven in ideeën en meningen over kwaliteit. De regie van deze kwaliteitsgroep ligt bij de beleidsafdeling van de gemeente. Het is nog in een ontwikkelingsfase. De mate waarin het werkt is nog niet duidelijk.

Relatie regulier beleid en actieprogramma

Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

De projecten die Delft in het Actieplan Cultuurbereik realiseert, kan men niet los zien van het overkoepelende cultuurbeleid van de stad. Inhoudelijk lopen veel doelstellingen gelijk. Financiële middelen komen vaak uit het actieplan en uit de reguliere geldpot voor cultuurbeleid. Een voorbeeld van regulier beleid dat zich ook op actieplandoelstellingen richt, is de nota *Integraal Jongerenbeleid Delft, 2000-2001*. Dit betreft een actieprogramma dat zich richt op jongeren, cultuur en onderwijs.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

In het reguliere cultuurbeleid is in Delft weinig flexibele ruimte. Het actieplan brengt soepelheid binnen het totale cultuurbeleid en dat helpt bij het stimuleren van initiatieven, bij het opvullen van hiaten en bij het realiseren van samenwerkingsverbanden. Delft ziet het actieplan als noodzakelijke slagroom op de taart.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

Beleidsmedewerkers in Delft geven aan nog enigszins te worstelen met de meetbaarheid van resultaten. Evaluatie en monitoring zijn binnen het actieplan vrij ambitieus opgezet. Omdat in Delft geen traditie bestaat op dit gebied, moet de stad voorziene inhaalslagen maken. Om goed te kunnen meten, moeten bij het indienen van de aanvraag al de juiste vragen worden gesteld. Het gaat dus om aandacht voor evaluatie binnen het gehele proces en niet alleen om het inbrengen van een meetmoment.

Verhalen in de buurt is de titel van een project in het kader van Verhalen van Steden. In dit project worden verhalen uit Delftse wijken opgespeurd en digitaal toegankelijk gemaakt. Dit heeft een wijkgerichte aanpak. De projectuitvoerders pluizen de geschiedenis van een buurt uit. Wie waren de oorspronkelijke

bewoners? Wie wonen er nu? Welke verhalen vertellen zij elkaar? Monumentaal erfgoed, foto- en filmmateriaal en verhalen worden in dit project gekoppeld en digitaal via internet toegankelijk gemaakt. Dit project leerde dat internet een goed medium is om ouderen bij culturele activiteiten te betrekken. Verhalen in de buurt was verder een katalysator bij verdere samenwerking tussen musea, erfgoedinstellingen en wijkverenigingen. Het actieplan is essentieel geweest voor de totstandkoming van Verhalen in de buurt. Het idee voor dit project leefde al langer, maar het actieplan was de smeerolie om tot deze samenwerking te komen.

City Beats is een gezamenlijk initiatief van de gemeente Delft en poppodium Speakers. Het concept is dat de organisatoren talent opsporen via de zo genoemde *Showcases*. Op het slot-evenement kregen de lokale talenten een plaats in een landelijke setting. Doel was ook de lokale podia warm te maken voor een bredere programmering. Het opsporen van talent gebeurde in samenwerking met verschillende mensen en instellingen, zoals diverse podia en welzijnsorganisaties. In verschillende categorieën traden tijdens de vijf *Showcases* op verschillende podia in de stad enthousiaste talenten op. Deze mensen waren via demo's geselecteerd. Vijf groepen of artiesten werden vanuit de *Showcases* geselecteerd om op te treden tijdens het slotevenement. In het programma kregen zij een plaats tussen bekend lokaal talent en nationale artiesten. Het Slotevenement *City Beats* is door zo'n 3000 mensen bezocht. Volgens de organisatoren werd het evenement door een heel divers publiek bezocht, het leefde in de stad. Hoewel er sprake is van zekere coaching, is er volgens *poppodium Speakers* niet nagedacht over een vervolgprogramma voor de talenten die boven kwamen drijven. Dat kan een volgende stap zijn. Naast het succes van het evenement zelf, zien de organisatoren de samenwerking die is ontstaan tussen de instellingen als grote winst.

Alle leerlingen in Delft van 4 tot 16 jaar worden via de Kunstmenu's en Cultuurtrajecten bereikt. De VAK speelt daarin een grote rol. De VAK in Delft bemiddelt tussen scholen en culturele instellingen en initieert en organiseert ook zelf culturele activiteiten. De VAK tracht activiteiten te zoeken die aansluiten bij de belevingswereld van kinderen. Een voorbeeld daarvan is het *rap-en breakdance-project* waarin leerlingen op school leren wat rap is en hoe ze rap kunnen schrijven. De kinderen leren hoe deze culturele activiteit een vorm is om meningen te uiten en om bepaalde thema's aan de orde te stellen. Leerlingen schrijven vervolgens over wat hen bezighoudt. De B-boys, professionele rappers en breakdancers, sloten het project af. Bij het optreden mochten leerlingen actief meedoen. Deze activiteit blijkt bij leerlingen van verschillende leeftijden en verschillende niveaus en zowel bij jongens als bij meisjes aan te slaan. De VAK biedt ook buitenschoolse culturele activiteiten en merkt aan de inschrijvingen daarvoor direct het stimulerende effect van deze schoolactiviteiten. Na deze breakdanceprojecten willen bijvoorbeeld veel jongens op dansles!

Ter vergroting van cultuurbereik en cultureel ondernemerschap tracht Delft op een directe en experimentele manier activiteiten te ondersteunen. Een voorbeeld daarvan is *Buiten de muren*. Een beeldend kunstenaar ging op zoek naar verschillende Delften in de wereld. Naast Delft in Nederland, bleken er ook Delften te zijn in Zuid-Afrika (township), in Sri Lanka en in Noord-

Amerika. Hij bezocht die Delften en maakte daar foto- en filmopnames. Hij heeft vastgelegd hoe de Delftenaren daar leven en denken en dat via beeldmateriaal teruggebracht naar Nederland voor een tentoonstelling.

Zowel in de buitenlandse Delften als in het Nederlandse werkt de kunstenaar in dit project samen met anderen, zoals met studenten van de Technische Universiteit. Het grote kader van dit project is door de gemeente geleverd. Het idee en de uitvoering liggen geheel bij de kunstenaar.

DNA in Delft staat voor De Nieuwe Amateur. *DNA* is een kleine, in 2001 opgerichte organisatie. Doel van *DNA* is het vinden van mensen voor Delftse podia en het vinden van nieuwe vormen van podiumkunsten en nieuwe technieken. Hiertoe organiseert *DNA* festivals en workshops en de organisatie creëert een netwerk, door simpelweg een kaartenbak aan te leggen. *DNA* wil iets doen voor mensen die bijvoorbeeld cursussen hebben gedaan en nu een volgende stap willen maken. Voor deze mensen is er nog weinig. *DNA* blijkt mensen voor en achter de schermen samen te kunnen brengen. *DNA* is in 2001 betaald uit het actieplan. Vervolgens is er extra geld uit voorzieningen voor de amateurkunsten beschikbaar gesteld. *DNA* krijgt geen middelen meer uit het actieplan.

De gemeente Delft heeft sinds kort een programmamakelaar aangesteld. Hij wordt ook wel multi-culti-makelaar genoemd. Deze medewerker werkt aan bevordering van culturele diversiteit op de brede school en in de cultuursector. Hij legt contact met verschillende mensen en organisaties, brengt hen en hun initiatieven bij elkaar en verspreidt kennis over de mogelijkheden. De makelaar vervult ook een brugfunctie tussen mensen die iets willen en de beleidsmakers in Delft. De makelaar loopt aan tegen het feit dat oudere allochtonen in besloten gemeenschappen actief zijn. De jongeren bereikt hij wel, maar ze zijn afwachtend en niet bekend met de subsidiecultuur. Als ze geld krijgen, willen ze daarvoor graag iets moois organiseren. De makelaar leert ze dat ze eerst hun plannen moeten laten zien, voor ze geld ontvangen. Hij helpt ze dan bijvoorbeeld bij het schrijven van een projectplan. Verder merkt hij dat culturele activiteiten die de oudere allochtonen organiseren over het algemeen sterk gericht zijn op het uiten van de eigen cultuur. Dat vindt hij prima, maar het is bijvoorbeeld lastig hen te motiveren tot samenwerking met andere groeperingen zodat ze ook elkaars publiek ontvangen.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

In Delft is het actieplan een trigger die tot samenwerking tussen instellingen leidt. Het extra geld speelt daarbij een belangrijke rol. Samenwerking kwam voorheen moeizaam tot stand vanwege angst bij organisaties dat het ten koste van eigen activiteiten of eigen budgetten zou gaan. Zonder die vrees lukt het wel. De gemeente stimuleert op actieve wijze dat initiatiefnemers samenwerken met andere organisaties. Instellingen hebben naar eigen zeggen een goede relatie met de gemeente. Er zijn geen lange procedures en contact met de gemeente is snel gelegd. De gemeenteambtenaren zijn volgens instellingen zeer betrokken.

De samenwerking tussen diensten binnen de gemeente, bijvoorbeeld tussen cultuur en cultureel erfgoed, is dankzij het

actieplan verbeterd.

De gemeente is positief over de samenwerking met de provincie. Wel zou Delft graag intensiever samenwerken aan strategieën en systemen, zodat deze meer gelijklopen.

Van het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen (Ministerie van OCW) ontvangt de gemeente grote stapels met algemene brieven. Dit creëert een gevoel van afstandelijkheid. De gemeente pleit voor meer informeel contact en voor meer maatwerk vanuit het ministerie. De gemeente beaamt dat zij voor een betere relatie ook zelf meer initiatief zou kunnen nemen.

Verankering

In Delft heeft het actieplan bijgedragen aan professionalisering van het gehele cultuurbeleid. Dit proces wordt veroorzaakt door meer gerichte en samenhangende aandacht voor prioriteiten, doelstellingen en keuzes voor beleidsinstrumenten. Dit is een vorm van verankering van leereffecten.

De nadruk op samenwerking tussen instellingen bij activiteiten in het kader van het actieplan heeft ook effecten die verder strekken dan de lengte van de projecten zelf. Deze activiteiten dragen bij aan een klimaat waarin contact is en initiatieven gebundeld worden.

In Delft denkt men na over verankering van succesvolle activiteiten. Sommige initiatieven die met de actieplanmiddelen ontstaan, zoals DNA, worden vervolgens uit reguliere middelen gefinancierd. Toch ontstaan ook veel losse initiatieven, waarvan het de vraag is of deze binnen regulier beleid een vervolg kunnen krijgen. In het reguliere budget is daarvoor weinig flexibele ruimte. De gemeente zou een systeem willen ontwikkelen om losgekomen initiatieven verder te brengen en om open te blijven staan voor nieuwe initiatieven. Eventueel samen met de provincie. De gemeente zou dit kunnen doen door een combinatie van flexibilisering van geld en werken met coachingstrajecten.

Algemeen

In Delft is veel aandacht voor de theorie. In concrete zin gebeurt ook veel maar de omzetting van theorie naar praktijk maakt Delft nog niet. Als de gemeente de theoretische aanpak effectief wil maken, is dat wel noodzakelijk. In dat geval versterkt de gemeente haar sturende rol.

Cultuureducatie loopt goed in Delft. De sterke organisatie en deskundigheid van de Vrije Akademie in Delft speelt daarin een belangrijke rol. De VAK kan inhoudelijk en organisatorisch krachtig opereren, omdat de dans- en muziekschool, de steunfunctie en de stichting voor culturele activiteiten al in de VAK zijn opgegaan. Hierdoor hoeven de fusiehobbels die in veel andere steden aan de orde zijn, in Delft niet meer genomen te worden. Verder werkt het omdat de VAK op iedere school maatwerk levert. De VAK kent de reacties op eerdere activiteiten en kan bieden wat de school vraagt.

Delft gebruikt het actieplan voor professionalisering en aanscherping van het gehele cultuurbeleid. Daarnaast wordt het gebruikt als experimenteer- en aanjaagmiddel. Er komen veel initiatieven van de grond. Er is echter nog geen duidelijke strategie ontwikkeld om dat wat boven komt drijven in te bedden in het reguliere beleid.

Het actieplan heeft in Delft geleid tot grotere aandacht voor

evaluatie en monitoring. Wel worstelt de gemeente nog enigszins met de meetbaarheid van activiteiten.

Kwaliteitsbeoordeling en -bewaking geschieden in Delft volgens een voor de cultuursector uitzonderlijk virtueel model. Hoe dit in de praktijk zal uitwerken is nog niet duidelijk. Hoewel de kwaliteitsgroep uiteindelijk heel democratisch en diepgravend kan werken, is het vooralsnog vrij vaag. De gemeente doet er goed aan heel praktisch met deze aanpak aan de slag te gaan, zodat het de betrokkenen duidelijk wordt hoe de gemeente omgaat met kwaliteit.

Den Bosch

Bezoek 21 februari 2003

Enthousiast intenderen

De aanpak in Den Bosch is vrij uniek. Door de werkwijze vindt een doorbraak plaats van aandacht voor traditie en erfgoed naar nieuwe, interdisciplinaire initiatieven. Dit leidt nu al tot verankering van samenwerkingsverbanden en implementatie van ideeën. Cultuur en School is al aardig ingepast in Den Bosch. De stad moet waken voor behoud van de flexibele, open benadering van bureau Uitlok. De ontwikkelingen op het gebied van beeldende kunst en vormgeving zijn recentelijk pas vormgegeven in een nieuwe nota. Hoe de doelstellingen van de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) doorwerken in de praktijk moet uit de komende periode blijken. Al met al blijkt de aanpak in Den Bosch zeer goed te werken.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 117.302 euro

Cultuur en School totaal (2001): 35.168 euro

Geldstroom BKV (2001): 92.670 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 19.691.339 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000: 129.170

Den Bosch heeft de ambitie cultuurstad van het zuiden te zijn. De stad wenst die positie te bereiken door haar sterke punten te benadrukken. Dat zijn cultureel erfgoed, beeldende kunst en culturele evenementen.

Den Bosch is zich bewust van de burgerlijke en traditionele uitstraling die de stad heeft. Daar is het overal zichtbare culturele erfgoed mede de oorzaak van. Maar er vinden in Den Bosch ook bijzondere activiteiten plaats, zoals enkele geroemde festivals en een vitaal kleinschalig podiumleven. Den Bosch wil graag van zijn traditionele imago af en gebruikt het actieprogramma cultuurbereik daar ook voor.

Inzet actieprogramma beleid en organisatie

Den Bosch ziet het Actieplan Cultuurbereik als een belangrijk instrument om de vitaliteit, de dynamiek en de samenwerking op cultureel gebied in de stad te vergroten. Den Bosch heeft gekozen voor het aanstellen van een intendant voor de onderdelen cultuurbereik en Cultuur en School. Reden was dat de stad bureaucratische procedures wilde omzeilen. De stad wilde ook vernieuwing stimuleren door cultuurpauzes op afstand te plaatsen. De intendant richt zich op sturing van de processen. Zij is intermediair tussen het college van Burgemeester en Wethouders en het culturele veld. Haar taken zijn:

- het inventariseren van en kennismaken met het veld;
- initiëren van overleg en samenwerking;
- het financieel mogelijk maken van ontwikkeling en uitvoering van projecten die een bijdrage leveren aan doelstellingen van het Actieplan Cultuurbereik.

Cultuurbereik

In navolging van de centrale uitgangspunten van het onderdeel cultuurbereik is gekozen voor de volgende accenten:

- publieksverbreding, met accent op jongeren en allochtonen;
- ontwikkeling van een breed cultureel jongeren-evenement;
- aandacht voor de relatie tussen nieuwe media, popcultuur en dance-events;
- ontwikkeling van culturele amateurprojecten buiten verenigingsverband;
- publiciteitsverbreding via internet;
- stimulering van nieuwe generatie kunstenaars en artiesten;
- verbetering van het productieklimaat op het terrein van theater, beeldende kunst en kleinschalige muziek;
- doorbreking van traditionele presentatie, vooral ten aanzien van cultureel erfgoed;
- ontwikkeling van voorbeeldprojecten;
- bedenken van thema's uit de recente geschiedenis waarmee verschillende culturele instellingen kunnen samenwerken.

Cultuur en School

Gekozen prioriteiten bij Cultuur en School zijn:

- verbetering van het specifieke aanbod voor scholieren, met het accent op vmbo;
- inventarisatie van leemtes in aanbod;
- stimulering van producenten om leemtes te vullen;
- verbetering van actieve participatie van 12- tot 16-jarigen;
- verbetering informatieoverdracht, toegankelijker maken cultureel aanbod;

- nagaan hoe aanbod het best aan doelgroepen kan worden aangeboden en daarbij met name de digitale mogelijkheden verkennen.

Geldstroom BKV

Voor de geldstroom BKV verschijnt begin 2003 een nota waarmee de doelstellingen van de geldstroom BKV worden verwezenlijkt.

De aandacht ligt bij de volgende punten:

- vergroten cultuurbereik;
- realiseren van een Centrum voor Beeldende Kunst;
- stimuleren van het cultureel ondernemerschap;
- ontwikkelen van werkruimtebeleid voor beeldend kunstenaars;
- aftasten van het nut en de uitvoerbaarheid van een informatiepunt voor kunstenaars als zelfstandig ondernemers.

Kwaliteitsbeoordeling

Den Bosch werkt niet met schriftelijke aanvragen. Aanvragers kunnen projecten mondeling indienen bij de intendant. De intendant kan ook in samenwerkingsverband projecten vormgeven en uitbouwen. Zo leggen verschillende partijen contact met elkaar. De intendant beoordeelt vrijwel direct of een project aan de kwaliteitscriteria en de andere criteria voldoet. Zij levert waar nodig advies over verbetering van de kwaliteit. Er is dus geen adviescommissie die oordeelt. Wel staat het de intendant vrij om een netwerk van adviseurs om zich heen te formeren. De intendant legt verantwoording af aan de gemeenteraad.

Relatie regulier beleid en actieprogramma Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

Den Bosch heeft de ambitie cultuurstad van het zuiden te zijn. De stad geeft daarom een hoge prioriteit aan cultuur en cultuurbeleid binnen het gehele gemeentelijke beleid. Den Bosch verwoordt deze ambitie in de gemeentelijke nota *Cultuurvisie 2001*. Cultuurvisie is een deeltaak van de *Stadsvisie*. De stadsvisie is een gemeentelijke doelstellingsnota, voortgekomen uit wensen en ambities van de bevolking. De stad ziet het Actieplan Cultuurbereik als een belangrijk instrument om de doelstellingen van het algemene cultuurbeleid te realiseren. Den Bosch geeft aan dat het actieplan de stad extra middelen biedt om nieuwe of bestaande publieksgroepen anders te benaderen. Men kan het bereik van cultuur vergroten en culturele innovaties stimuleren. De gemeente hoopt dat activiteiten in het kader van het actieprogramma ook bestaande conventies in de culturele sector doorbreken of overstijgen. Het is de bedoeling dat aan de hand van betere relaties en meer overleg een gedegen basis voor structurele samenwerking ontstaat.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

De gemeente heeft enkele flexibele budgetten voor cultuur in haar begroting. Hierover heeft de intendant geen formele zeggenschap.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

Het kamerorkest Musica Ducis Brabantiae heeft samen met sociaal-culturele en onderwijsinstellingen een programma ontwikkeld

voor in de wijk. Het orkest heeft een concert gegeven in de gymzaal van de Brede Bossche School in de Hambaken. De muzikanten confronteerden de kinderen met diverse vormen van klassieke muziek. Mede dankzij de dirigent die de kinderen actief betrok bij het orkest, heeft dit tot zeer positieve reacties geleid. Het idee bestond al langer, het actieplan maakte het mogelijk het te verwezenlijken. De bibliotheek was betrokken bij het voortraject. Musica Ducis wil het project uitbreiden en herhalen in andere wijken. Het voornemen is om de begeleiding van de kinderen in het voortraject en natraject te intensiveren. De intendant wil alleen het pilotproject volledig uit actieplanmiddelen financieren. Bij uitbreiding naar andere wijken zal de organisatie ook aanvullende financiering moeten zoeken. De organisatie moet bij de verantwoording van het pilotproject aangegeven hoe het initiatief structureel ingepast kan worden. De instelling vindt het prettig om een aanvraag in te dienen bij en te overleggen met een intendant in plaats van een instantie.

Stichting De Uitlok is opgericht in 1999, bij de start van CKV. De Uitlok is een samenwerkingsverband van middelbare scholen en instellingen. Het bestaat uit een werkgroep en een bestuur. De werkgroep splitst zich per activiteit op in subgroepen. Ze komen eens in de 6 à 8 weken bij elkaar. Alle veertig culturele instellingen van Den Bosch zijn bij De Uitlok aangesloten. De Uitlok heeft een sporenplan ontwikkeld, een soort miniabbonnement dat aansluit bij thema's op school in het kader van CKV.

De Uitlok biedt een pakket activiteiten aan die een relatie hebben met de CKV-thema's. Scholen kunnen facultatief deelnemen. De stichting geeft aan dat door het Actieplan Cultuurbereik ruimte is ontstaan om initiatieven te ontwikkelen die al lang gewent waren. De Uitlok zal wellicht in de toekomst het hele voortgezet onderwijs van de regio onder de hoede nemen.

In 2003 stelt de gemeente de Cultuur en Schoolmiddelen als proef ter beschikking aan De Uitlok ter stimulering van het vraaggestuurde aanbod. De Uitlok zorgt zelf voor de verdeling. In eerste instantie was de stichting hierop tegen. Men vreesde voor aantasting van de wijze van communicatie met het netwerk. Nu al merkt De Uitlok echter dat de aangesloten instellingen makkelijker aanspraak durven te maken op de beschikbare middelen. De criteria van samenwerking blijven gehandhaafd.

Een docent CKV van een Bossche vmbo-school vertelt dat de scholen hebben gevraagd het vervoer te bekostigen. Dat blijkt echter met actieplanmiddelen niet mogelijk. De Uitlok en de vertegenwoordiger van de vmbo-school wijzen op de discontinuïteit in de leerlijn van CKV. Niemand is verantwoordelijk voor kunsteducatie voor de eerste drie jaren van het voortgezet onderwijs. Op het moment dat de kinderen weer instappen in de cultuureducatie zijn ze te oud om de interesse voor cultuur weer op te pakken. Sinds 2002 zijn er ook CKV-vouchers voor de onderbouw. Voor het betreffende bedrag kan slechts één keer iets worden ondernomen.

In het kader van de geldstroom BKV is *de Toren van Babel* gesubsidieerd, georganiseerd door Atelierstichting Nova Zembla. Bewoners van de buurt, waarin het pand van Nova Zembla gevestigd is, hebben privé-beeldmateriaal aangeleverd van hun eigen leefomgeving. Kunstenaars van Nova Zembla hebben hieruit een selectie gemaakt. Dat leidde tot een veelheid aan dia's die op drie avonden afwisselend op de binnenkant van de ramen van het

gebouw zijn geprojecteerd. De beelden waren van de buitenkant te zien. Een betrokken kunstenaar benadrukt dat het een project van de buurt is.

Ze geeft aan dat het project veel meer tijd en mankracht heeft gekost dan verwacht en dat alles op vrijwilligersbasis heeft plaatsgevonden. Uit actieplanmiddelen zijn alleen de materiaalkosten betaald. Nova Zembla heeft eveneens middelen gekregen van de provincie en de gemeente. De activiteit zelf genereert geen inkomsten.

Het Wereldkinderfeest heeft in 2002 plaatsgevonden in Theater de Parade. Aanleiding daarvoor was een vraag vanuit de Turkse gemeenschap of er wellicht een activiteit mogelijk was die aanhaakte bij het Suikerfeest. Theater de Parade heeft toen een projectgroep in het leven geroepen van mensen uit de Turkse, de Surinaamse en de Marokkaanse gemeenschap. De groep stond onder leiding van een coördinator van Theater de Parade. Aan het project zijn drie doelstellingen gekoppeld:

- het is een multiculturele ontmoeting voor alle leeftijden;
- meerdere culturen werken samen in het voorbereidingstraject;
- de voorstelling trekt ten minste duizend bezoekers.

Voorafgaand aan het project heeft een bezoekersenquête plaatsgevonden, waarin duidelijk werd dat 60 procent van de ondervraagden het feest associeerde met een culturele ontmoeting. De opstellers van de enquête vermeden de woorden ethisch en multicultureel. Dit zou refereren aan onderscheid in plaats van aan verbinding.

De diverse groepen waren aanvankelijk wat terughoudend. Uiteindelijk is het echter gelukt tot plezierige en constructieve samenwerking te komen. De partijen hadden een belangrijke rol in de mond tot mond reclame. Dertig procent van het publiek bleek uit de achterbannen van de groepen te komen. Uiteindelijk kwamen er in totaal 2300 bezoekers, waarvan 50 procent een andere culturele achtergrond dan de Nederlandse had. Totale kosten van het project waren 20.000 euro, waarvan 5000 euro uit het actieprogramma. De coördinator geeft aan dat de intendant direct enthousiast was over het project en in zeer snel tempo een positieve beschikking had afgegeven. De provincie wees de aanvraag af, omdat die het project niet regionaal genoeg vond. Uiteindelijk was 40 procent van de bezoekers afkomstig van buiten Den Bosch.

Een opvallend plan voor september 2003 is een nieuw cultureel jongerenfestival: *DB Surround*. Het wordt een festival voor en door jongeren van 15 tot en met 25 jaar. Voor deze doelgroep is weinig te beleven op cultureel vlak. Door een mix van disciplines zullen op meerdere plekken van de stad bijzondere combinaties te zien zijn. Zowel bestaande instellingen als nieuwe initiatieven kunnen meedoen. Het project is geïnitieerd door de intendant. Er is een stuurgroep opgericht van vertegenwoordigers van een aantal instellingen en festivals die zich over de vraag hebben gebogen hoe dit georganiseerd moest worden. Vervolgens heeft er een sollicitatieprocedure plaatsgevonden. Twee jonge talenten zijn aangetrokken voor het artistieke concept en de zakelijke organisatie. De opdracht is verleend aan een jong artistiek en een jonge zakelijk leider, waarvan de eerste een indrukwekkend plan heeft geschreven. In het voortraject zijn bestaande instellingen als W2 Concertzaal en Artis gekoppeld aan VJ's uit de undergroundscene. Het moet leiden tot modeshows, filmprojecties op

stadsmuren, poppodia buiten, tochten door de stad, dansworkshops, live-sampling skaters, poëzie in de lucht en een markt. Het budget is 150.000 euro, waarvan een deel komt uit het actieprogramma en een deel uit het reguliere cultuurbudget. De organisatoren streven naar verdubbeling van dit bedrag door het bedrijfsleven en de provincie erbij te betrekken.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

Het veld blijkt oprecht enthousiast over de wijze waarop de gemeente met hen omgaat. Voorheen had de gemeente een gesloten wijze van opereren. Nu heeft de gemeente volledig vertrouwen in de intendant. Alle instellingen zijn positief over de open communicatie met deze intendant en over haar snelle besluitvorming. De gemeente en de intendant zijn zeer betrokken en volledig op de hoogte van de lokale situatie. De instanties beschouwen het als een groot voordeel dat aanvragen mondeling kunnen worden gedaan en er direct een antwoord volgt. Men is ook positief over het feit dat de intendant actief meedenkt, oordeelt en er in principe nooit sprake is van schriftelijke afwijzingen. De samenwerking van de intendant met de gemeente verloopt soepel. Er vindt veel samenwerking plaats tussen culturele instellingen onderling en met scholen. Wat betreft samenwerking met andere sectoren is verbetering mogelijk. De artistiek leider van DB Surround merkt op dat de samenwerking moeilijk verloopt met instellingen die binnen het project hun eigen identiteit willen behouden of zich juist willen profileren.

Het hoofd van de afdeling cultuur uit kritiek op de communicatie met het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen (Ministerie van OCW). Hij vindt het Ministerie van OCW slecht bereikbaar. Het ministerie toont geen belangstelling. Dit draagt ertoe bij dat men de dialoog langs de formele lijn moet voeren. En dat terwijl er informeel veel meer kansen liggen. De wethouder benadrukt dat diverse overheden elkaar moeten ondersteunen in plaats van tegenwerken. De provincie zou goede lokale initiatieven moeten oppakken en versnellen. Dit is nu nog niet zo. Er is weliswaar overleg met de vier Brabantse steden en de provincie. Echter, de budgetten van de drie andere steden liggen volgens hem vast, waardoor niet tot actie kan worden overgegaan. Daarbij verloopt de besluitvorming voor gezamenlijke projecten erg traag. Den Bosch kan wel meeprofiten van de mogelijkheden die de website www.uitinbrabant.nl te bieden heeft. Het provinciale actieprogramma cultuurbereik is medefinancier van het lokale Uitpunt en de lokale site www.uitindenbosch.nl.

Verankering

Het actieprogramma van Den Bosch heeft tot doel om bewegingen te initiëren, daarna af te wachten wat ervan slaagt en de positieve uitkomsten in te passen in regulier cultuurbeleid. Dit is een methode die per definitie tot verankering leidt. De intendant zelf geeft aan dat er na vier jaar in principe geen intendant meer nodig hoeft te zijn. Er zouden dan zoveel samenwerkingsverbanden gecreëerd zijn dat de functie van intendant overbodig is. Reeds bestaande netwerken zijn Stichting De Uitlok en Club Cultuur. Het is de bedoeling dat de volgende netwerken in het leven geroepen zullen worden: Overleg Cultureel Erfgoed,

Overleg Cultureel Jongerenevenement, Overleg Allochtonen en Overleg Collectieve Cultuurpromotie.

Bij de aanvragen en verantwoording in het kader van het actieprogramma dienen instanties expliciet aan te geven hoe zij de projecten willen verankeren. Instellingen denken echter nog te veel op korte termijn. De intendant vindt het spijtig dat er zo weinig initiatieven voor meerjarige projecten zijn. Zij stimuleert dit, maar blijktbaar zijn instellingen nog niet zover.

Voor wat betreft de geldstroom BKV geeft de gemeente aan dat er in 2003 een nieuwe nota zal verschijnen. Daarin zal Den Bosch de lopende situatie continueren en het nieuwe beleid voor de geldstroom BKV stapsgewijs implementeren. Uit de Cultuurvisie blijkt dat beeldende kunst de afgelopen jaren slechts een marginale plaats heeft ingenomen. Uitwerking van de doelstellingen cultuurbereik en cultureel ondernemerschap bevindt zich nog in de beginfase. Er zal een nieuw CBK worden opgericht, dat een schakel tussen opleidingen en beroepspraktijk van beeldende kunstenaars en vormgevers moet gaan vormen.

Algemeen

Den Bosch verkeert in een culturele omslag. De gemeente heeft ervoor gekozen om het actieprogramma cultuurbereik bestuurlijk op afstand te plaatsen om nieuwe impulsen te stimuleren. Door de komst van de intendant is vrijheid en flexibiliteit gecreëerd. De verkokering is doorbroken, de bureaucratie bijna nihil en de samenwerking optimaal. Het enige kritiekpunt is dat de rol van de intendant betrekking heeft op cultuurbereik en Cultuur en School, niet op de geldstroom BKV.

In Den Bosch is de discussie over ontschotting pas net gestart. De intendant draagt uit dat er meer samengewerkt zou moeten worden door welzijn en cultuur. Ze tekent daarbij aan dat er een aparte doelstelling voor sociaal-cultureel beleid zou moeten komen, los van de huidige doelstellingen voor het cultuurbeleid. Inmiddels voert ze gesprekken met de afdeling welzijn om te bezien hoe cultuur als middel om sociale doelstellingen te bereiken een plaats kan krijgen in de opdrachtformulering aan de welzijnsstichting Divers.

Het feit dat Den Bosch een minimum aan procedures heeft, verdient lof. Deze manier van werken vereist vertrouwen van de subsidieverlener in de gesubsidieerde. Daarbij blijkt dat een reeks nieuwe goede mensen op bestaande plekken onherroepelijk leidt tot nieuwe initiatieven.

Den Haag

Bezoek 7 februari 2003

Beleven en nieuwsgierig raken

Den Haag werkt vanuit ervaring en visie aan versterking van culturele diversiteit. Het daadwerkelijk betrekken van nieuwe cultuurmakers blijkt ook met veel ervaring ingewikkeld. De structuur voor cultuureducatie werkt. Er vindt afstemming plaats tussen vraag en aanbod en de gemeente werkt op verschillende niveaus aan de realisatie van een continue leerlijn. Reguliere instellingen zijn nog wat huiverig voor het ontwikkelen van nieuwe activiteiten voor moeilijkere doelgroepen. Op het terrein van beeldende kunst werkt Den Haag bevlogen en met veel visie en kwaliteit aan ontwikkeling van beleid. Ondernemerschap en bereik zijn daarin vanzelfsprekende aandachtspunten.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 454.000 euro

Cultuur en School totaal (2001): 586.284 euro

Geldstroom BKV (2001): 1.559.897 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 74.132.000 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000: 440.900

De bevolking van Den Haag is divers van samenstelling. De gemeente is rijk aan cultureel erfgoed. Den Haag telt een groot aantal nationaal aansprekende musea. De voorzieningen voor podiumkunsten en voor beeldende kunsten zijn van goede kwaliteit. Het klimaat voor pop en dans is sterk. Volgens de gemeente is een kwart van de bevolking actief in de cultuur. Zowel professionals als amateurs zijn bezig met toneel, muziek, zang, literatuur, dans en beeldende kunst. Met name jongeren tussen 16 en 24 jaar zijn betrokken. Hagenaars van Turkse en Marokkaanse afkomst zijn wat minder vaak bij een vereniging aangesloten. Voorstellingsbezoek levert eenzelfde beeld op. Zes van de tien Hagenaars bezoekt minstens eens per jaar een voorstelling, waar bij hoger opgeleiden en autochtonen het hoogst scoren.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

Voor het onderdeel Cultuurbereik kunnen twee maal per jaar subsidieaanvragen worden ingediend. Een onafhankelijke adviesgroep adviseert het college van burgemeester en wethouders over aanvragen. Dit college bericht over toekenning of afwijzing.

Sinds november 2000 is het Aanjaagbureau Culturele Diversiteit operationeel. Dit bureau is gericht op het leggen van verbindingen tussen gevestigde culturele instellingen en de verschillende culturele groepen en jongeren in de stad. Het bureau kan groepen die initiatieven willen ontwikkelen daarbij adviseren. Ook kan het bureau adviseren bij het opstellen van subsidieaanvragen. De Adviesgroep culturele diversiteit, die aanvragen beoordeelt, verwijst aanvragers met potentie en die ondersteuning kunnen gebruiken bij verdere ontwikkeling van de plannen door naar dit Aanjaagbureau.

Culturele Diversiteit is de centrale noemer waaronder Den Haag uitvoering geeft aan het onderdeel Cultuurbereik van het Actieplan Cultuurbereik. Andere actieplandoelstellingen, zoals het zichtbaar maken van cultureel vermogen, komen in mindere mate aan bod.

Cultuurbereik

Bij Cultuurbereik ligt de nadruk op culturele diversiteit, met als doelstelling jongeren en allochtonen kennis te laten nemen van het culturele aanbod in Den Haag. Om dit te bereiken ondersteunt Den Haag culturele activiteiten van goede kwaliteit die afwijken van de reguliere programmering. Het is de bedoeling jongeren en allochtonen in contact te brengen met niet-reguliere activiteiten, teneinde deze doelgroepen te motiveren op termijn ook reguliere activiteiten te bezoeken.

De stad nodigt culturele instellingen uit plannen in te dienen die gericht zijn op het bereiken van nieuwe publieksgroepen. Het begrip culturele instelling wordt in de brede betekenis van het woord gezien, ook wijkorganisaties komen in aanmerking.

Cultuur en School

Cultuur en School-geld gaat vooral naar Het Koorenhuis. Deze instelling bemiddelt en ontwikkelt in dit kader aanbod voor het voortgezet onderwijs. Buiten het actieplan ontwikkelt Het Koorenhuis ook activiteiten voor het basisonderwijs en voor buitenschoolse activiteiten. Het Koorenhuis stelt het aanbod in overleg met schoolleidingen en via panels ook met leerlingen samen. Verder besteedt Den Haag het Cultuur en School-geld aan projec-

ten op het gebied van cultuureducatie. Het gaat om projecten die buiten het reguliere aanbod vallen. Bij het toekennen van die projectgelden geeft de gemeente prioriteit aan aanvragen van kunstinstellingen boven aanvragen van scholen. Als reden geeft ze aan dat culturele instellingen een voorzieningenstructuur hebben die het uitvoeren van educatieprojecten beter mogelijk maakt. Scholen kunnen incidenteel Cultuur en School-geld krijgen voor een experimenteel project.

Geldstroom BKV

De Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) wordt voornamelijk besteed vanuit de instellingen Stroom en de Artoteek. Het beleid van Stroom en de Artoteek richt zich vooral op:

- het instandhouden en versterken van de lokale en regionale infrastructuur en het publieksbereik van beeldende kunstinstellingen;
- het stimuleren van cultureel ondernemerschap van kunstenaars, galeries, ateliers, werkplaatsen en CBK's;
- het bevorderen van nieuwe vormen van publiekspresentaties;
- het stimuleren van discussie over kunst in de openbare ruimte en culturele planologie;
- handhaving collectievorming Artoteek.

Kwaliteitsbeoordeling

Een onafhankelijke adviesgroep beoordeelt plannen in het kader van culturele diversiteit. Ze worden vooral beoordeeld op samenwerking, toegankelijkheid, doelgroepgerichtheid, vernieuwend karakter en artistieke of inhoudelijke kwaliteit. Verder moeten de plannen voldoen aan criteria uit de Algemene Subsidie Verordening van de gemeente Den Haag.

Voor Cultuur en School en voor beeldende kunst zijn geen aparte adviescommissies in het kader van het actieprogramma ingericht. De grote bedragen gaan naar regulier gesubsidieerde instellingen, zoals Het Koorenhuis, Stroom en de Artotheek. Beoordeling gaat hier via reguliere wegen.

Relatie regulier beleid en actieprogramma

Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

Den Haag heeft in zijn eigen Meerjarenbeleidsplan *Kunst en Cultuur 2001-2004* sterk ingezet op thema's die ook binnen het actieplan aan de orde zijn. Voorbeelden zijn de veranderende bevolkingssamenstelling, het betrekken van jongeren bij cultuur en versterking van het aanbod. De gemeente verwoordt ook in haar actieprogramma dat de ambities met het bereiken van publieksgroepen en het creëren van kansen voor allochtone cultuurmakers parallel lopen met de plannen van het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen (Ministerie van OCW). Aspecten die in het actieprogramma in mindere mate aan bod komen, vormen evenmin speerpunten in het reguliere cultuurbeleid.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

De investeringen in het kader van het actieprogramma vormen een klein deel van het cultuurbudget. Veel structurele investeringen gaan uit naar meer gevestigde instellingen. Als flexibel instru-

ment draagt dit actieplanbudget bij aan het scheppen van ruimte voor nieuwe activiteiten. Het actieprogramma is in Den Haag een instrument dat verandering mogelijk maakt in de richting van eigen doelstellingen.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

Theaterhuis Alba is een van de instellingen die op projectbasis ondersteuning krijgt in het kader van culturele diversiteit.

Theaterhuis Alba is een productiehuis voor jonge spelers uit alle culturen, amateurs en professionals. Spelers en de artistiek leider vinden het vanzelfsprekend om met mensen uit verschillende culturen samen te werken. Toch zijn er in Den Haag niet veel plaatsen waar verschillende jonge talenten de ruimte krijgen zich op theatergebied te ontwikkelen. Een van de activiteiten van theaterhuis Alba is het workshoptraject *Under Construction*. Jonge gemotiveerde spelers krijgen tijdens deze reeks van workshops de mogelijkheid af te tasten wat ze kunnen en willen. Under Construction werkt als een soort kweekvijver voor talent. Omdat Den Haag volgens de artistiek leider van het theaterhuis op het gebied van theater nog niet bruist, blijkt het moeilijk in deze stad voldoende goede acteurs uit allerlei culturen te vinden.

Activiteiten in de wijken zijn volgens medewerkers van verschillende culturele instellingen nodig. Reden is volgens hen dat het sociaal-culturele werk in het verleden is wegbezuinigd. Starten van culturele activiteiten in de wijken heeft een sociaal en een cultureel belang. Het actieprogramma is volgens beleidsmedewerkers van de gemeente ook niet los te zien van andere activiteiten in de wijken en andere activiteiten op het gebied van culturele diversiteit. Culturele initiatiefnemers hebben soms wel hui- ver voor een relatie met welzijnswerk. Zij vinden dat ze cultuur maken en willen daarom liever geen geld uit een welzijnspot ontvangen.

De jongere die lid is van de adviescommissie culturele diversiteit wordt bij aanvragen voor en door jongeren expliciet om advies gevraagd. Ze vindt zichzelf niet representatief voor alle soorten jongeren, maar ze probeert zich in te leven in de specifieke doelgroep van een project. Het jonge commissielid vindt het aanbod wat eenzijdig. Het gaat vooral om activiteiten op het gebied van breakdance en hiphop. Wat ze ook signaleert, is dat er vooral aanvragen binnenkomen voor activiteiten vóór jongeren en minder dóór jongeren. Uit aanvragen blijkt volgens haar snel of makers ook echt weten wat jongeren willen.

Het Haags Popcentrum dat popavonden programmeert en oefenruimtes biedt, zet zich in om de culturele diversiteit binnen de popcultuur te versterken. Dat valt niet mee. Zo maken nog nauwelijks Marokkaanse en Turkse bands gebruik van de faciliteiten van het popcentrum. Als dit wel gebeurt, gaat het meestal om feestbands. Het popcentrum wil wel kwaliteitscriteria kunnen stellen en geen bands binnenhalen omdat ze van allochtone afkomst zijn. Het Haags Popcentrum werkt aan een gunstig klimaat voor kruisbestuivingen en ontwikkelingen met muzikanten en muzieksoorten uit verschillende culturen. Dit doet het popcentrum door het organiseren van het *Mixed Culture Festival*. Het popcentrum ervaart daarbij dat het werken met bands uit andere culturen anders is. Ze zijn minder planmatig en willen liever geen contracten. Het is mogelijk dat het je niet lukt ze te boeken, maar

dat ze op een festival wel hun instrumenten meenemen en spon- taan gaan optreden. Dat zijn aspecten waar je ook aandacht aan moet besteden wanneer je iets wilt op dit gebied. Je hoeft je organisatie niet op hun werkwijze aan te passen, maar je moet er op zijn minst rekening mee houden.

Het Koorenhuis is een centrum voor kunstzinnige vorming en kunsteducatie. Het Koorenhuis biedt met Cultuur en School- middelen totaalprogramma's aan, maar levert ook maatwerk, op basis van de vraag van scholen. Activiteiten vinden in culturele instellingen in Den Haag en in Het Koorenhuis zelf plaats. De deel- name van scholen is groot. Alle vmbo-scholen participeren. Het merendeel doet mee aan de totaalprogramma's. Culturele instellingen die activiteiten aanbieden voor de program- ma's hebben vrijheid zelf de activiteit in te vullen. De Gevangenpoort, onderdeel van het Haags Historisch Museum stelt die vrijheid op prijs. Dit museum kiest voor een aanpak waarbij kinderen op laag abstractieniveau worden aangesproken. Door verhalen laten ze de werken tot leven komen. Kinderen beleven op die manier het museum en krijgen zo ook de achtergronden en de historische gebeurtenissen mee. Dit slaat ook bij vmbo- leerlingen aan. Het Volksbuurtmuseum zoekt naar vernieuwing van museumonderwijs. De reguliere cultuureducatie is te passief, volgens de directeur van dit museum. Kinderen moeten het ple- zier van de kunsten beleven en ze moeten de informatie uit de workshops en de tentoonstellingen kunnen halen. Bij culturele instellingen is ook een omslag nodig, volgens mede- werkers van Het Koorenhuis. Gevestigde instellingen richten zich bijvoorbeeld nog voornamelijk op havo- en vwo-leerlingen. Ze hebben schroom vmbo-leerlingen uit te nodigen, terwijl ervaren- gen bij andere instellingen en in andere steden uitwijzen dat dat niet nodig is. Activiteiten moeten aan vmbo'ers alleen met meer structuur worden aangeboden.

Een docent van het Johan de Witt College geeft weer hoe Het Koorenhuis maatwerk biedt. Deze docent geeft les op een dependance, speciaal voor kansarme leerlingen. Een groot deel van deze kinderen kan niet zelfstandig werken en is de Nederlandse taal niet machtig. Het Koorenhuis biedt een pro- gramma dat met nadruk niet-talig is. Veel workshops dus. Ook is Het Koorenhuis begonnen met een kansklas voor zangtalent, nadat enkele leerlingen van het Johan de Witt College vroegen om een vervolg van een zangproject. Vervolgtrajecten voor gemotiveerde en getalenteerde jongeren zijn echter niet structu- reel aanwezig in Den Haag. Dit geldt vooral voor vmbo-leerlingen, want er bestaan geen culturele opleidingen op mbo-niveau. Zowel docenten als medewerkers van Het Koorenhuis ervaren dat als een gemis. Leerlingen van havo of vwo kunnen uiteraard wel door naar het kunstvakonderwijs.

Stroom en de Artoteek zijn belangrijke pijlers in het Haagse beeldende-kunstbeleid. De Artoteek is een stichting die werkt aan collectieverwerving, tentoonstellingen, educatieve projecten en daarnaast vele losse projecten ontwikkeld. De Artoteek initieert en realiseert op dit moment bijvoorbeeld kunstenaarsprojecten in de nieuwe wijk Ypenburg. In deze wijk met VINEX-locaties bouwt men een kunstenaarshuis van vijf verdiepingen. In dit huis met atelier en expositieruimte zal een kunstenaar met zijn gezin gaan wonen en werken. Na enkele jaren zal de kunstenaar door een andere worden afgewisseld. Via projecten als deze tracht de

stichting culturele impulsen te geven aan deze nieuwe wijk. Stroom voert ondersteunend beleid voor Haagse beeldende kunstenaars en organiseert beeldende-kunstactiviteiten gericht op de regio Den Haag en vaak met een landelijke uitstraling. Stroom wenst voorwaardenscheppend te werken en bevordert cultureel ondernemerschap. Daarnaast werkt Stroom met projecten, tentoonstellingen en lezingen aan vernieuwing en publieksverbreding. Kunstenaars kunnen bij Stroom projectsubsidies aanvragen. De bijstelling van beleid over de geldstroom BKV heeft tot bijstelling van accenten in het beleid van Stroom geleid. Aanvankelijk hadden kunstenaars daar moeite mee. Inmiddels verandert dat. Er komt een nieuwe lichte kunstenaars die aandachtspunten als bereik en ondernemerschap vanzelfsprekend vindt. Activiteiten die plaatsvinden in het kader van bereik zijn van velerlei aard. Enerzijds gaat het bijvoorbeeld gewoon om informeren van inwoners over activiteiten. Anderzijds kan het ook om heel nieuwe activiteiten gaan. Zo worden in Den Haag tochten door de stad met kunstenaars georganiseerd. De kunstenaars laten de bezoekers op een andere manier naar de stad kijken. Hiermee bereikt de organisatie heel andere publieksgroepen dan bij lezingen.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

Instellingen werken meer samen dan voorheen. Het Aanjaagbureau Culturele Diversiteit stimuleert beginnende organisaties tot samenwerking met reguliere instellingen. Een aantal reguliere instellingen, zoals de grotere musea, is niet betrokken in het actieplan en hoeft dat ook niet. Scholen en culturele instellingen vinden elkaar in Den Haag goed, vaak via Het Koorenhuis. Niet alle gevestigde culturele instellingen voelen zich geroepen op het niveau van het actieplan mee te denken over vernieuwende activiteiten en nieuwe samenwerkingsvormen. Het lukt dus niet alle gevestigde instellingen te interesseren om mee te werken. Maar het valt ook nog niet mee nieuwe cultuurmakers te betrekken. Binnen het beeldende-kunstveld bekleden de Artotheek en Stroom de spilfuncties. Mede dankzij hun samenwerking met instellingen en kunstenaars lukt het deze instellingen een dynamische werkwijze met een degelijke coördinerende taak en grote inhoudelijke deskundigheid te verbinden.

Den Haag vindt de samenwerking met de drie andere grote steden belangrijk. Volgens Den Haag zou het rijk deze gemeenten op een andere wijze moeten behandelen. De vier grote steden moeten volgens de wethouder van cultuur in Den Haag binnen het actieplan een meer gelijkwaardige meedenkende rol krijgen.

Op ambtelijk niveau is de relatie met het Ministerie van OCW goed. Wel vindt de gemeente dat het jaarlijks afrekenen tot onnodig veel papierwerk leidt.

Verankering

Een groot deel van het actieplanbudget gaat uit naar projecten. Binnen het actieplan is weinig ruimte om de organisaties zelf te versterken. Nieuwe organisaties geven bijvoorbeeld aan behoefte te hebben aan bredere en verdiepende ontwikkeling, terwijl het actieplan alleen plaats biedt aan weer een nieuw project. Het Aanjaagbureau Culturele Diversiteit stimuleert organisaties wel

samenwerking te zoeken met meer reguliere organisaties. Op die manier kunnen beginners gebruikmaken van de expertise van meer ervaren instellingen.

Vanuit regulier beleid wordt wel actief gewerkt aan mogelijkheden van inbedding van groeiende organisaties, maar deze organisaties moeten ook de gelegenheid krijgen zich te ontwikkelen.

De gemeente ziet zich geconfronteerd met het dilemma van ruimte voor nieuwe initiatieven versus structurele verankering. Het is begrijpelijk dat de gemeente wil voorkomen dat dit projectbudget wordt vastgezet. Maar er zijn tussenoplossingen mogelijk die gelegenheid scheppen voor ontwikkeling van organisaties. De gemeente Den Haag zou binnen het actieplan bijvoorbeeld kunnen werken aan meer gestructureerde begeleidingstrajecten of een- of tweejarige subsidies voor nieuwe organisaties. Bij een goede ontwikkeling kan de stad vervolgens mogelijkheden voor ondersteuning vanuit regulier beleid aftasten, zoals dat ook nu gebeurt.

Algemeen

Het criterium vernieuwend werkt voor meerdere organisaties belemmerend. Organisaties willen doorgaan op de ingeslagen weg om zich te ontwikkelen. Dan is de aard van een activiteit niet altijd nieuw, maar is de stap wel van belang in het ontwikkelingsproces. Organisaties vinden het niet eenvoudig te motiveren waarom het zo nieuw is. Ze vinden het ook niet zo belangrijk dat iets vernieuwend is.

Culturele en onderwijsinstellingen geven aan dat kunsteducatie niet alleen moet gebeuren via vraaggericht werken. Als je alleen luistert naar de vraag, krijg je mogelijk tien keer hetzelfde. Educatie is ook opvoeden. Dat betekent volgens de instellingen dat je ook de taak hebt kinderen in aanraking te brengen met wat ze nog niet kennen.

Talentvolle mensen van havo en vwo kunnen naar het kunstvakonderwijs. Voor talenten van het vmbo zijn er nauwelijks mogelijkheden. Scholen en culturele instellingen geven aan dat er behoefte is aan kunstzinnige opleidingsmogelijkheden op mbo-niveau.

Organisaties hebben behoefte aan meerjarige ondersteuning. Om als organisatie te kunnen ontwikkelen en om samenwerking met andere op gang te brengen is één projecttermijn te kort. De gemeente zet het projectgeld bewust op die wijze in, om aan te kunnen jagen. Structureel maken van deze budgetten vindt zij niet gewenst. De gemeente zou ook kunnen kiezen voor een- of tweejarige subsidies.

Den Haag is van mening dat de vier grote steden een status aparte hebben en ook als zodanig behandeld zouden moeten worden binnen het actieplan. De wethouder voelt zich niet door de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) gerepresenteerd.

Dordrecht

Bezoek 18 oktober 2002

Bewoners op nieuwe wijzen betrekken

In Dordrecht lukt het nieuwe publieksgroepen aan te spreken, nieuw aanbod te ontwikkelen en impulsen te geven aan bestaande organisaties. Reden is dat instellingen met de gemeente en onderling goed samenwerken. Nieuwe initiatiefnemers werken bijvoorbeeld samen met reguliere organisaties en leren van elkaars kennis en ervaring. Dit succes betreft nog wel voornamelijk projecten. In Dordrecht bestaat ontevredenheid over de nieuwe financieringssysteem en verantwoording van de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV). De gemeente is van mening dat het ministerie hierin dirigistisch optreedt. Wat betreft Cultuur en School gaat op dit moment veel aandacht naar het vmbo, waar een hiaat in het educatie-aanbod was ontstaan.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 108.908 euro

Cultuur en School totaal (2001): 32.672 euro

Geldstroom BKV (2001): 85.956 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 7.183.795 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000: 119.811

Dordrecht wil een aantrekkelijke stad zijn die meer biedt dan alleen een rijk en historisch centrum. De gemeente is zich er steeds meer van bewust dat Dordrecht grote culturele kwaliteit herbergt. Dordrecht heeft ook het vermogen die kwaliteit voor anderen verborgen te houden. De sector Cultuur van de gemeente Dordrecht heeft dan ook mede de taak de parel te ontsluiten. De sector ziet zichzelf als een lerende organisatie. Betrokkenheid van partners binnen en buiten de overheid in dat lerende model wordt van groot belang geacht.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

Een belangrijk uitgangspunt van het actieprogramma in Dordrecht is dat het aansluit bij de prioriteiten van het reguliere cultuurbeleid. De gemeente zet de programma's gespreid in binnen verschillende disciplines en instellingen van kunst en cultuur. Geld gaat zowel naar regulier gesubsidieerde instellingen als naar niet bekende of niet gesubsidieerde instellingen. Verdere uitgangspunten zijn dat:

- de programma's of projecten gericht zijn op hechtere samenwerking;
- er binnen de programma's aandacht is voor particulier initiatief, voor doelgroep-programmering en waar dat wenselijk is voor wijkgericht werken;
- de programma's bijdragen aan autonome doelstellingen van kunst- en cultuurbeleid en aan stadsprioriteiten, zoals de kwaliteit van het stedelijk leven.

Dordrecht hoopt met deze aanpak de kans op goede en blijvende projecten te vergroten.

Aansturing van het actieprogramma vindt plaats door het Management Team Cultuur (MTC). Het MTC is belast met sturing op hoofdlijnen, coördinatie, kwaliteitsbewaking, afstemming en samenhang van het programma. Elk van de leden is projectleider van één van de onderdelen of projecten. Voor sommige projecten stelt de stad een uitvoerend projectleider beschikbaar. Die kan uit de ambtelijke organisatie komen of van buiten.

Cultuurbereik

Binnen het onderdeel cultuurbereik werkt Dordrecht met verschillende projecten en thema's. In het ene geval betreft het één project en in het andere geval meerdere activiteiten. Enkele projecten en thema's in dit kader zijn: *Kleine Podia Grote Gevolgen*, *Een huis van veel culturen*, *Cultuurbereik & Wereldmuziek* en *Cultuurbereik & Wijkprojecten*.

Cultuur en School

Wat betreft Cultuur en School richt Dordrecht zich vooral op het vmbo. Het voortgezet onderwijs en het basisonderwijs komen binnen de reguliere cultuureducatieactiviteiten al aan bod. Dordrecht onderschrijft de landelijke aandachtspunten. Concrete doelen voor de eerste fase zijn: het laten functioneren van het CKV-netwerk voor vmbo, het komen tot een goed en gevarieerd aanbod voor scholen en instellingen en het samenstellen van een website gericht op de doelgroep. De website zal de stad ontwikkelen in overleg met lokale kunst-, culturele en jongeren-instellingen. Het zal alle voor jongeren geschikte en op hen gerichte programma's, projecten en activiteiten bevatten.

Geldstroom BKV

Binnen het beeldende-kunstbeleid speelt het Centrum voor Beeldende Kunst (CBK) een centrale rol. Het CBK heeft vier werkerterreinen: de kunstuitleen, kunst in de openbare ruimte, een servicebureau voor kunstenaars en een podium eigentijdse beeldende kunst in relatie tot cultuurbereik. Dordrecht brengt het geld uit de Geldstroom BKV begrotingstechnisch onder bij het onderdeel podium voor eigentijdse kunst, maar zet het geld ook in voor de andere werkerterreinen van het CBK. Het CBK wenst met zijn openbare podiumfunctie bij te dragen aan maatschappelijke en kunstzinnige discussies.

Kwaliteitsbeoordeling

Het MTC en de projectleider van het betreffende project bewaken de kwaliteit van de activiteiten in het kader van cultuurbereik. De meewerkende organisaties hebben kwalitatieve inbreng. Niet-professionele organisaties stimuleert men daarbij samen te werken met professionele instellingen.

Bij het onderdeel Cultuur en School wordt de kwaliteit eveneens bewaakt door de medewerking van professionele instellingen en medewerkers.

Voor afzonderlijke projecten activiteiten en tentoonstellingen trekt Dordrecht tijdelijke externe conservators of begeleiders aan. Voor aankopen voor de kunstuitleen, het aanvragen van werkbeurzen, de startstipendia en de projectsubsidies voor kunst in de openbare ruimte raadpleegt het CBK in verschillende samenstellingen deskundigen. Dit geldt ook voor activiteiten die plaatsvinden in het kader van het actieplan.

Relatie regulier beleid en actieprogramma Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

Het Dordrechtse actieprogramma maakt onderdeel uit van het reguliere cultuurbeleid. Enerzijds worden ook binnen het reguliere beleid de actieplandoelstellingen onderschreven. Anderzijds eist Dordrecht van activiteiten in het kader van het actieplan dat ze verbonden zijn aan reguliere activiteiten of instellingen.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

Dordrecht bezuinigt de komende jaren niet op cultuur. Integendeel, de stad zal extra investeren. Het actieplan zorgt ervoor dat Dordrecht tijdens het versterken van zijn infrastructuur ruimte houdt en gebruikt voor experiment, discussie, ombuiging en samenwerking. Het actieplan biedt vloeibaar geld waarmee de wil tot samenwerken en tot experimenteren te effectueren valt.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

Kleine Podia, Grote Gevolgen is een initiatief met als doel samenwerking en afstemming van de programmering van kleine podia. Met het initiatief wil men meer publiek bereiken en dankzij de gezamenlijke publiciteitsacties slaagt men daar in. Het actieplan maakt deze nieuwe samenwerking mogelijk. In hoeverre de afstemming leidt tot een meer diverse programmering is op deze korte termijn nog onduidelijk.

Een huis van veel culturen is de noemer waaronder een bre-

dere programmering van schouwburg Kunstmin tot stand moet komen. De organisatie houdt bij het ontwikkelen van de programma's en activiteiten rekening met de achtergronden van allochtonen die in Dordrecht wonen. Hiermee hoopt men ze beter aan te spreken. Omdat de grootste groepen uit plattelandstreken komen, zijn zij ook vanuit hun oorspronkelijke cultuur niet bekend met het fenomeen theater. Deelname van deze groepen is daarom slechts te realiseren als de organisatie ze actief betreft. Om dat te bereiken werkt de schouwburg samen met zelforganisaties en andere verenigingen, met het educatief centrum en met andere onderwijsinstellingen. Vooral allochtone jongeren zijn moeilijk te bereiken. Daarbij is het lastig dat er geen goed aanbod is voor bijvoorbeeld Turkse jongeren. Samenwerking met het impresariaat voor niet-westerse muziek is bijzonder waardevol bij de zoektocht naar geschikt aanbod. Dit impresariaat heeft veel ervaring met wat wel en wat niet werkt. Om mensen die niet bekend zijn met theater te bereiken is het volgens het impresariaat noodzakelijk eerst populaire maar dure dingen te programmeren. Als je mensen eenmaal binnen hebt, wordt het mogelijk ook minder bekend aanbod te programmeren.

Het project *Turkse Dordtenaren* is een bijzonder samenwerkingsproject tussen het Dordrechtse stadsarchief en de stichting Tuana, opgericht door jonge Dordtenaren van Turkse afkomst. Stichting Tuana wilde graag samenwerken met andere Dordrechtse organisaties of instellingen. Het contact met het stadsarchief kwam voort uit de gedachte de wortels van Turkse Dordtenaren zichtbaar te maken. Het stadsarchief heeft met stichting Tuana gewerkt aan het verzamelen en deels ook maken van materiaal als brieven en foto's. Het project heeft geleid tot een boek, een expositie en uiteraard de opname van het verzamelde materiaal in het stadsarchief. Het was een bijzonder project omdat archieven vrij gesloten en ontoegankelijke instellingen lijken. Toch kwamen er veel Turkse en autochtone Dordtenaren naar de expositie en het archief. Doorslaggevend bij het succes van dit project was de goede samenwerking tussen het professionele archief en stichting Tuana.

In samenwerking met het Zuid-Hollandse Kunstgebouw organiseert Dordrecht onder de noemer *X-Change* een reeks aan activiteiten op het gebied van muziek. Er vindt bijvoorbeeld scouting, inventarisatie en promotie van jong talent plaats. Het scouten van talent gebeurt in de wijken via het sociaal-cultureel werk. Kleuring van de programmering bij evenementen als het Rainbowfestival en de Dordtse Wereldmuziekprijs leveren een divers publiek op, terwijl het oude publiek intussen blijft komen. Belemmeringen bij deze activiteiten voor publieksbereik en verbreding van de programmering zijn het vinden van goede samenwerkingspartners en het onderhouden van samenwerking. Organisaties tasten al doende af welke ondersteuning en stimulans nodig zijn en ook wat zij kunnen bieden. De Toonkunstmuziekschool neemt initiatief om met een breder cursusaanbod meer publiek te bereiken. Om daadwerkelijk nieuwe mensen aan te trekken is het verder van belang dat potentieel publiek de mogelijkheden kent. Folders voldoen niet voor alle groepen. Zo spreekt een Turkse muziekdocent ouders aan om hen te stimuleren hun kinderen naar de muziekcursussen te sturen. Dat werkt.

Bij het werken met groepen die weinig ervaring hebben met

westerse culturele instellingen is daarnaast ook meer dan alleen artistieke begeleiding nodig. Het musicalproject *Matrix* voor amateurs (jonge asielzoekers tot 18 jaar) is een project waarin muziek en dans een grote rol spelen. De jonge mensen blijken veel te kunnen, maar zijn ondanks enthousiasme weinig gedisciplineerd. Om deze groep bijeen te houden en tot resultaat te komen, is een muzikaal deskundige onvoldoende. Ook een mental coach is nodig.

Kleurrijke amateurkunst & Culturele initiatieven is een project dat moet leiden tot een groter inzicht in de allochtone gemeenschap en tot maatregelen om de cultuurdeelname van allochtone inwoners te bevorderen. Een onderzoek onder allochtone groepen en organisaties die zich bezighouden met amateurkunst heeft wensen, behoeften en knelpunten in kaart gebracht. Eén van de uitkomsten is dat er relatief weinig bekendheid bestaat met de gemeentelijke subsidiemogelijkheden. Er is behoefte aan makkelijk toegankelijke informatie over subsidiemogelijkheden en initiatieven waar je bij aan kan sluiten. Verder blijkt uit het onderzoek dat men het wenselijk vindt dat een flexibele subsidieregeling tot stand wordt gebracht. Deze regeling zou het voor kleinere initiatieven mogelijk moeten maken om zonder lange bureaucratische procedures in aanmerking te komen voor subsidie.

Op het gebied van beeldende kunst worden initiatieven ontplooid en projecten ontwikkeld waarmee bewoners op nieuwe wijzen betrokken worden. Het gaat daarbij niet om een democratische stemming onder de wijkbewoners over de keuze van een kunstwerk, maar om betrokkenheid vooraf en het geïnformeerd zijn. Een voorbeeld is het project *Binnenkamers*. De initiatiefnemers hebben foto's en videofragmenten van de interieurs van bewoners van de multiculturele wijk Krispijn geprojecteerd op een gebouw in die wijk. Die waren dus voor iedereen zichtbaar. Daarbij hield men ook lezingen die de beelden in een breder perspectief plaatsten. Bijvoorbeeld over het gegeven dat architecten vaak weinig rekening houden met de wensen van allochtonen of dat de huiskamers van mensen uit verschillende culturen helemaal niet zoveel blijken te verschillen. Geld voor dit project komt uit het reguliere cultuurbudget, uit het actieplan en uit welzijnsmiddelen.

Hoewel het actieplan financiële ruimte biedt, geeft het CBK aan dat de nieuwe activiteiten op het gebied van beeldende kunst niet op het conto van het actieplan geschreven moeten worden. Het geld vormt een belangrijke bijdrage, maar de doelstellingen zijn vanzelfsprekend. De nieuwe format voor de geldstroom BKV slaat volgens de directeur van het CBK de plank mis, omdat hij niet aansluit bij de praktijk. De eigen begroting is best om te bouwen, maar het draagt niet bij aan beter functioneren van CBK's.

De directeur betreurt dat de CBK's in Nederland niet samenwerken. Er is slechts contact op individueel niveau. De Stichting Kunst en Openbare Ruimte (SKOR) zou naar zijn mening een netwerk of overleg moeten organiseren.

Wat betreft Cultuur en School is er in Dordrecht de bijzondere situatie dat er enkele jaren geleden een project is uitgevoerd, *Cultuurtraject 12-16*, in het voortgezet onderwijs. Dit was een provinciaal project met steun van het rijk. Na afloop van de uitvoeringsperiode van dit project vielen de provinciale en lande-

lijke subsidies weg. De gemeente nam een deel van de kosten voor haar rekening, maar vooral de vmbo-scholen haakten af vanwege de hoge kosten. Zij hadden andere prioriteiten in hun lesprogramma. Opgedane kennis en opgebouwde contacten zijn in korte tijd verloren gegaan.

Het onderdeel Cultuur en School van het actieprogramma biedt nu de mogelijkheid de relatie met het vmbo te herstellen. Wat de ontwikkeling van cultuureducatie op vmbo-scholen onderscheidt van deze ontwikkeling op havo- en vwo-scholen, is dat vmbo-docenten minder opleiding en ervaring hebben op het gebied van cultuur en ook minder tijd krijgen voor cultuur. Zij vinden het daarom moeilijker de vraag te formuleren. Er is een ontwikkeling in gang gezet waarbij scholen meer met de eigen wensen naar buiten komen naast het incidentele aanbod. Leerlingen komen zo sneller en vaker met cultuur in aanraking.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

Samenwerking is in Dordrecht een essentieel uitgangspunt. De stad ondersteunt geen projecten die door één organisatie of instelling worden uitgevoerd. Bij nieuwe en onervaren organisaties wordt bijvoorbeeld samenwerking met professionele, meer reguliere instellingen gestimuleerd. Ook koppelt de gemeente verschillende initiatieven en stimuleert ze gelijksoortige organisaties om samen bepaalde activiteiten op te zetten of ontwikkelingen in gang te zetten. Het maken van dergelijke koppelingen zal de gemeente voortzetten. Opvallend is dat de bibliotheek zo goed als geen rol speelt in het Dordrechtse actieplan. De bibliotheek valt onder een andere sector en wethouder. De sector Cultuur heeft wel de wens de bibliotheek sterker te betrekken. De gemeente streeft samenwerking na en toont grote betrokkenheid. Maar het veld beweert ook wel dat de lijnen naar de gemeente toe lang zijn. Dit heeft vooral te maken met procedures en regelgeving. De culturele sector ervaart wel een grote stimulans vanuit de gemeente.

Wat betreft het betrekken van mensen met verschillende culturele achtergronden geeft de wethouder van cultuur aan dat dat geen vraag of keuze is. Het gaat er met name om hóé je dat doet. Je betreft deze mensen niet alleen vanuit de Nederlandse opvattingen over kunst en cultuur.

Dordrecht oppert dat sterkere samenwerking met omliggende gemeenten van belang zou kunnen zijn voor constructieve voorzetting van beleid en voor samenwerking met de provincie.

Dordrecht zou met andere kleinere gemeenten in Zuid-Holland een cluster kunnen vormen. Het cluster zou het contact met de provincie kunnen aangaan.

Het contact met het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen (Ministerie van OCW) is volgens de gemeente Dordrecht prima. De jaarlijkse afrekening is wel belemmerend en de beperkte mogelijkheid overhead te berekenen eveneens.

Verankering

Doordat het op gang brengen van nieuwe relaties en samenwerkingsverbanden in Dordrecht een belangrijk deel vormt van de veranderingen die in gang gezet zijn, vindt een natuurlijke verankering plaats. Organisaties leren anders denken over hun eigen programmering, over het eigen aanbod en starten nieuwe rela-

ties. Dergelijke ervaringen verdwijnen niet na het beëindigen van een project. Het actieplan vormt echter wel een sterke aanleiding om samen te werken vanuit nieuwe doelstellingen. Nu de samenwerking net op gang komt, zou het destructief zijn wanneer de aanleiding en de ruimte om samen nieuwe activiteiten te ontplooiën al in 2004 zouden worden gestaakt. Dordrecht biedt een goede voedingsbodem voor het opdoen van ervaringen, voor experiment. Het actieplan biedt de ruimte methodisch en inhoudelijk te leren wat werkt. Om deze ervaringen daadwerkelijk te kunnen laten indalen, is een volgende actieplanperiode noodzakelijk.

Algemeen

In Dordrecht werken meer gevestigde instellingen samen met kleinere en nieuwe organisaties en instellingen. De gemeente brengt een verandering op gang in hun houding tegenover anderen. Gedeelde doelstellingen en een lerende houding maken dit mogelijk.

Het actieplan biedt vloeibaar geld waarmee de wil tot samenwerken en tot experimenteren te effectueren valt.

Het actieplan biedt de ruimte methodisch en inhoudelijk te leren wat wel werkt en wat niet. Om deze ervaringen daadwerkelijk te kunnen laten indalen is een volgende actieplanperiode noodzakelijk.

Bij veel individuen en organisaties is onvoldoende bekendheid met de gemeentelijke subsidiemogelijkheden. De gemeente heeft de intentie dat te verbeteren. Verder ervaren de organisaties de procedures als een belemmering. Vanuit het project Kleurrijke amateurkunst & Culturele initiatieven heeft men een voorstel gedaan voor een flexibele subsidieregeling. Deze regeling moet het voor kleinere initiatieven mogelijk maken om zonder lange bureaucratische procedures in aanmerking te komen voor subsidie.

Wijkprojecten worden in Dordrecht meermalen met zowel cultuurgeld, als met welzijnsgeld betaald. Er is volgens eigen zegen geen sprake van sterke samenwerking tussen deze verschillende diensten, maar medewerking en co-financiering voor gedeelde doelstellingen vindt wel plaats.

De nieuwe prioriteiten die de geldstroom BKV stelt zijn volgens het CBK overkomelijk. Het CBK werkte al op soortgelijke wijze. De nieuwe systematiek van begroting en afrekening komt echter niet overeen met die van de gemeente en dat vindt men onhandig.

De ervaring die is opgedaan in Cultuurtraject 12-16 is helaas voor een belangrijk deel verloren gegaan. Reden is dat de activiteiten na afloop van de pilot te duur zijn geworden, vooral voor vmbo-scholen. Er is inmiddels een ontwikkeling in gang gezet waarbij scholen meer met de eigen wensen naar buiten komen. Ook wordt gewerkt aan een uitbreiding van het aanbod. Leerlingen komen vaker met cultureel aanbod in aanraking.

In het licht van de vleermuis

In Ede ontstaat synergie, dankzij centrale huisvesting van culturele instellingen in Cultura en dankzij de inzet van het actieplan. Het vinden van een publiek is het primaire belang van culturele instellingen. Voorzichtig worden ook activiteiten ondernomen om specifieke publieksgroepen aan te spreken, zoals jongeren. Wat betreft Cultuur en School worden goede resultaten behaald. Een continue leerlijn wordt gerealiseerd, ook binnen het vmbo, en er ontstaan goede eigen programma's op het gebied van erfgoed. Vanuit de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) vindt geen duidelijk zichtbare verschuiving in de visie plaats. Wel ontstaat er ruimte voor nieuwe activiteiten, bijvoorbeeld op het gebied van culturele planologie.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 92.184 euro

Cultuur en School totaal (2001): 27.656 euro

Geldstroom BKV (2001): 72.872 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 6.492.687 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000: 101.574

Ede is een grote groene gemeente met een stedelijke kern en zeven dorpen. Het nationale park de Hoge Veluwe is rijk aan cultuuroord en gelegen op het grondgebied van Ede. Het verenigingsleven bloeit en de amateuristische kunstbeoefening is sterk vertegenwoordigd. De culturele infrastructuur in Ede heeft een basaal karakter. De totstandkoming van cultuurcomplex Cultura is voor Ede een enorme aanwinst. In dit centrum zijn de bibliotheek, de kunsttuin, een creativiteitscentrum, een steunpunt voor kunstzinnige vorming en meer culturele organisaties verenigd. De realisatie van dit complex maakt de stap naar samenwerking mogelijk.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

Stichting Kunst en Cultuur is trekker binnen het actieprogramma cultuurbereik. De stichting voert elke 2 à 3 maanden overleg met alle culturele instellingen in Ede. Daarnaast is er een steunplatform van maatschappelijke organisaties. Tijdens overleg kan om ideeën worden gevraagd en de stichting kan ideeën uit het steunplatform toetsen op haalbaarheid en draagvlak. De Stichting Kunst en Cultuur is geen uitvoerder van projecten in het kader van het actieprogramma cultuurbereik. Bestuurlijke afstemming vindt plaats tussen de voorzitter van de Stichting Kunst en Cultuur en de wethouder van cultuur.

De centrale actieplandoelstellingen zijn overgenomen. Prioriteit vormt het bereiken van de jeugd en het zichtbaar maken van het cultureel vermogen, aangezien op dat vlak vanuit andere invalshoeken reeds het nodige in gang is gezet.

Cultuurbereik

De aandachtspunten:

- het bereiken van jongeren, allochtonen en ouderen;
- het beter zichtbaar maken van cultureel vermogen;
- het aanbod en de publieksbenadering;
- samenwerking;
- relatie met reeds in gang gezette activiteiten.

Het nieuwe Cultuurpunt, dat onderdeel is van Stichting Cultura en in het Cultura-gebouw is gevestigd, zal een belangrijke rol gaan spelen bij het realiseren van deze doelstellingen.

Cultuur en School

Ede heeft een structurele subsidierelatie met Edu-Art Gelderland en wil die graag voortzetten. Het programma voor Cultuur en School kwam in het eerste jaar wat langzaam op gang. Enkele scholen hebben toen op eigen initiatief een interessant programma tot stand gebracht. Het succes en de uitstraling daarvan rechtvaardigen een meer directe relatie tussen scholen en culturele instellingen. Het is wenselijk daarbij het vraaggerichte aanbod als uitgangspunt te kiezen.

Verder heeft Edu-Art Gelderland in het kader van het provinciale samenwerkingsproject Cultuur en School een servicepunt ingesteld. Kerntaken van dat punt zijn: de logistieke organisatie van activiteiten en evenementen en het ontwikkelen van een regionale digitale bemiddelingspool.

Geldstroom BKV

Dit onderdeel is in de plannen weinig uitgewerkt. Met ingang van 2003 wordt cultureel ondernemerschap bij lokaal gevestigde kun-

stenaars gestimuleerd. Budgetten van de geldstroom BKV blijven de directe verantwoordelijkheid van de gemeente, gedeeltelijk op basis van indiening van voorstellen van de Commissie Beeldende Kunst Ede. De gemeente initieert jaarlijks een cultuurdebat om tot concrete programmavoorsstellen te komen.

Kwaliteitsbeoordeling

De beoordeling lag aanvankelijk bij Stichting Kunst en Cultuur. Sinds oktober 2002 wordt de kwaliteit door een aparte adviescommissie beoordeeld. De gemeente Ede heeft de gemeente Apeldoorn benaderd om een gezamenlijke commissie te vormen voor de kwaliteitsbewaking. Kwaliteitscriteria en andere criteria worden niet specifiek genoemd. Wel is duidelijk dat de Stichting Kunst en Cultuur Ede bij het komen tot een programma selecteert op basis van de gekozen actieplandoelstellingen en -prioriteiten.

Relatie regulier beleid en actieprogramma Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

De totstandkoming van Cultura is een belangrijk item voor het culturele veld in Ede en speelt dus een voorname rol in zowel het reguliere cultuurbeleid als in het actieprogramma. De realisatie van Cultura heeft veel geld en energie gekost. Nu breekt een fase aan waarin weer meer aandacht naar activiteiten en inhoud zoals versterking van de programmering kan gaan. Voor Cultura is het van groot belang dat het publiek de weg naar dit centrum leert kennen. Het actieplan sluit goed aan op het streven publiek aan te trekken en aanbod te verbreden. De organisatie gebruikt het actieplan om specifieke doelgroepen aan te spreken.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

In Ede is culturele kwaliteit normaal gesproken een ambtelijke aangelegenheid. De gemeente werkt in het reguliere beleid, beeldende kunst uitgezonderd, niet met adviescommissies. Ede heeft ook een eigen flexibel budget voor projectaanvragen en de gemeente handelt de aanvragen voor dit stimuleringsbudget rechtstreeks af. Het actieplan is een aanvulling op het eigen stimuleringsbudget. Het is een belangrijk instrument waarmee de gemeente aansprekende en nieuwe activiteiten kan realiseren in nieuwe gebouwen en bij nieuwe organisaties. Reden is dat een groot deel van het gemeentelijke cultuurgeld de afgelopen jaren is geïnvesteerd in stenen en structuren.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

De Stichting Kunst en Cultuur coördineert het onderdeel cultuurbereik. Ook deze stichting is in Cultura gevestigd. De stichting startte met het uitnodigen voor een informatieavond van culturele instellingen en particulieren. Zij deed dit via de pers en een mailing. Daarbij werd het motto 'Het beste populair maken en het populaire beter' verkondigd. De avond werd druk bezocht en leverde discussie en voorstellen op. Vervolgens stelde de stichting op basis van concrete voorstellen een jaarprogramma op, waarin zij sommige initiatieven opnam. Hieruit zijn vele initiatieven voortgekomen die nieuw waren voor Ede en die aanknopingspunten vormen voor volgende initiatieven.

Een van de totstandgekomen plannen in het kader van cultuurbereik is de *Jongeren Advies Troep*, kortweg JAT. Onder de noemer *Jatten mag!* zijn jongeren door de Stichting Kunst en Cultuur gevraagd lid te worden van deze groep. Negen jongeren zijn nu lid en vormen samen een soort klantenpanel. De jongeren zeggen wat ze van voorstellen vinden en laten weten waar ze behoefte aan hebben. De ervaring leert dat de groep meer sturing nodig heeft dan verwacht. Er ontstaat niet vanzelf discussie of initiatief, maar met concrete vragen en voorstellen kunnen ze goed uit de voeten.

Een ander initiatief is de *Turkse culturele avond* met Turkse muziek en volksdans, georganiseerd door de Turkse culturele vereniging *Cultur Potpourri*. Deze vereniging bestaat nog niet lang. Docenten zijn professioneel. De cursisten verschillen in niveau en leeftijd. Onder professionele begeleiding werkt de groep nu ook aan een theaterstuk. Alle cursisten zijn Turks, maar de groep zou graag ook niet-Turken inlijven. Bij voorstellingen is het publiek wel heel divers. Aanvragen in het kader van cultuurbereik bleek niet ingewikkeld. Het ging echter om een aanvraag voor één project. De vereniging zou zich ook als organisatie graag willen ontwikkelen en zou daar graag advies of coaching bij krijgen. In Ede is geen adviserende organisatie voor startende groepen.

De gemeente Ede besteedt ook specifieke aandacht aan ouderen. Een van de projecten gericht op ouderen is de theatervoorstelling *Over & Oud*. Deze voorstelling werd gemaakt door een jonge professionele regisseur en zes spelers van 69 tot 89 jaar oud. De stichting *Welzijn Ouderen* werkte ook mee aan deze voorstelling. In de voorstelling lieten de spelers hun beleving van het leven zien. Tijdens de voorstelling kreeg het publiek ook filmbeelden te zien waarin dezelfde spelers speelden. Doel van de regisseur is bijdragen aan het mondig maken van deze leeftijdsgroep. Hij ziet theater en film als kunstvorm, maar tegelijk ook als middel tot maatschappelijke integratie.

In een wijkgebouw in Ede-Zuid vinden met geld uit het actieplan culturele activiteiten plaats. Ervaring uit het welzijnswerk wordt hier gekoppeld aan culturele activiteiten voor wijkbewoners. Organisatoren van de activiteiten luisteren daarbij naar de vraag, maar kweken ook vraag. Op die manier komen mensen ook in contact met wat ze nog niet kennen en ze worden enthousiast over hun nieuwe ervaringen. De activiteiten die de organisaties ontwikkelen, lenen zich over het algemeen ook voor een vervolg. Een voorbeeld van zo'n activiteit is *Pop in Zuid*, een concert voor beginnende bandjes uit Ede. Een volgende stap zou kunnen zijn dat succesvolle bandjes eens in *Cultura* of het pas geopende jongerencentrum kunnen optreden.

Medewerkers van het wijkcentrum zijn van mening dat het enorm belangrijk is dat culturele activiteiten in de wijken weer ontstaan. In de jaren tachtig is volgens de welzijnswerker veel wegbezuinigd en daardoor is men het zicht op jeugd en jongeren verloren. De beleving is uit de wijken verdwenen. Een jongerenwerker merkt op dat het klopt dat de gemeente de expertise om jongeren te bereiken weer helemaal moet opbouwen. Het is bijvoorbeeld heel lastig een idee te krijgen van wat ze willen. Als je meer wil dan een disco, moet je volgens haar samen met de jongeren activiteiten ontwikkelen.

Edu-Art is de Gelderse steunfunctie-instelling voor cultuureducatie die ook een vestiging in *Cultura* heeft. Deze steunfunctie-

instelling biedt al jaren programma's voor cultuureducatie aan scholen aan. Edu-Art is van mening dat cultuureducatie in Ede de laatste jaren verbeterd is. Er was onder invloed van de christelijke identiteit van veel scholen sprake van vrij ouderwetse, voorzichtige programma's. De participatie van scholen bij cultuurprogramma's van Edu-Art was wel altijd groot. Inmiddels is een cultuuromslag gaande. De participatie is nog steeds groot, maar de programma's voor scholen zijn gevarieerder. Er wordt nog steeds rekening gehouden met de identiteit van scholen. De stichting werkt echter meer maatgericht, waardoor scholen met culturele ambitie voor meer en andere activiteiten kunnen kiezen. Het maatwerk stimuleert de scholen meer na te denken en dat doen ze ook. Deze meer vraaggerichte werkwijze werd ook aangewakkerd door het succes van de eigen initiatieven van scholen in de periode dat *Cultuur en School* nog op gang moest komen.

Bij de basisvorming is er variatie in deelname van scholen. Opvallend in Ede is dat met name vmbo-scholen een continue leerlijn bereiken. Volgens docenten uit het voortgezet onderwijs komt dat doordat docenten op het vmbo weten dat cultuureducatie voor deze leerlingen niet eenvoudig is. Zij moeten culturele activiteiten gestructureerd opbouwen, omdat de culturele overdracht en het plezier daarin anders niet slagen. Met voldoende aandacht voor structuur lukt het prima cultuur over te dragen, want vmbo-leerlingen zijn heel enthousiast. Een aantal vmbo-scholen in Ede was al lang actief. De kwaliteit en inzet van docenten en schoolleiding op deze scholen leiden tot goede resultaten.

Busvervoer is voor basisscholen in deze uitgestrekte gemeente noodzakelijk. Edu-Art vergoedt dit voor een deel, maar scholen moeten ook bijdragen. Edu-Art verwacht echter dat zij dit beleid niet kan voortzetten. In de toekomst zullen scholen wellicht een groter deel van de kosten doorberekend krijgen en dat zou een probleem voor ze zijn.

Ede besteedt de geldstroom BKV niet aan de kunstuitleen. Die krijgt ondersteuning met regulier cultuurgeld. Met de geldstroom worden wijktoonstellingen, kunstwerken in de openbare ruimte en de jaarlijkse kunstkalender met kunstenaars uit Ede gefinancierd. Op projectbasis ontvangen ook kunstenaarsinitiatieven geld vanuit de geldstroom BKV, bijvoorbeeld voor een thematische expositie. Cultuurbereik en cultureel ondernemerschap zijn aandachtspunten bij het verstrekken van subsidies. Er is in Ede nog geen overkoepelend plan voor de bevordering van deze doelstellingen.

Een bijzonder project in het kader van de geldstroom BKV is *Het andere plan Vleermuis*. In een nieuwe woonwijk rond een plein realiseert men een kunstwerk dat zal reageren op de bewegingen van vleermuizen die in houtwallen in de nabije omgeving leven. Het is technisch een complex kunstwerk. Sensoren vangen de signalen op die de vleermuizen afgeven en geven ze door naar het plein. Schemerige lichtpatronen op de grond zullen zich vormen aan de hand van het jagen, broeden en hangen van vleermuizen. De inrichting van het plein is deel van het kunstwerk. Deze inrichting is vrij sober gehouden, opdat de lichtpatronen vanuit de lichtmasten centraal staan. De nieuwe bewoners rond dat plein zijn uiteraard ingelicht over de bedoeling van het plan. Er was angst voor disco-effecten. Nadat zij begrepen dat het om rustige schimmige patronen gaat die slechts langzaam bewegen, bleken de meeste toekomstige bewoners enthousiast.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

De totstandkoming van Cultura is van groot belang voor Ede. De samenwerking tussen de in Cultura gevestigde instellingen is erdoor verbeterd. Het actieplan stimuleert het verwezenlijken van samenwerking op activiteitsniveau. De Stichting Kunst en Cultuur tracht met onder meer publiciteit, debat en ander aanbod ook samenwerking met groepen te vinden waar nog weinig relaties mee zijn. Door samen aan het werk te gaan, bijvoorbeeld met een jongerenpanel, leert de stichting wat wel en wat niet mogelijk is met bepaalde groepen. Samenwerking zoeken met niet-reguliere cultuurmakers betekent in Ede ook dat inwoners en organisaties actief gestimuleerd moeten worden nieuwe initiatieven te nemen. Op die manier kan de Stichting Kunst en Cultuur vanuit Cultura met organisaties en inwoners van Ede komen tot gevarieerder aanbod.

Instellingen weten de gemeente en de Stichting Kunst en Cultuur goed te vinden en zijn niet van mening dat er overdreven bureaucratie is.

Tussen basisscholen onderling en tussen basisscholen en culturele instellingen komt samenwerking sinds kort op gang. Scholen maken duidelijk dat dit te maken heeft met geld. Binnen het onderwijs is geen geld om nieuwe samenwerkingsprojecten te ontwikkelen. Voor nieuwe activiteiten moet je geld durven vrijmaken. Dat durven en willen scholen niet altijd. Extra geld maakt daardoor mogelijk wat eerder niet lukte. Wat ook bijdraagt is dat scholen de laatste jaren de meerwaarde van samenwerking met betrekking tot cultuureducatie ontdekken.

Vmbo-scholen werken goed samen. Hier heeft dat in belangrijke mate te maken met de start van het CKV-netwerk voor vmbo-scholen.

De gemeente geeft aan goed met de provincie Gelderland en met andere gemeenten in deze provincie samen te werken. Ook met het Ministerie van OCW is het contact goed. Het ministerie vraagt wel om veel papierwerk. Jaarlijks afrekenen met een accountantsverklaring is bewerkelijk en kostbaar volgens de gemeente Ede.

Verankering

Cultura is zo fysiek aanwezig dat de samenwerking tussen de daar gevestigde instellingen haast vanzelfsprekend verankerd is. Het is nu van belang dat men zich vanuit dit centrum verankerd ten opzichte van andere delen van de stad, zoals in wijkcentra en andere culturele organisaties.

Algemeen

De totstandkoming van Cultura is voor Ede van groot belang. Cultura geeft letterlijk ruimte aan cultuur in het centrum van Ede. Het centrum maakt samenwerking tussen daar gevestigde instellingen eenvoudig en het maakt verbreding van aanbod in Ede mogelijk.

In het kader van cultuurbereik ontstaan vele activiteiten. Leerervaringen en succesvolle activiteiten neemt de Stichting Kunst en Cultuur mee, zodat daar in het volgende jaar op voortgebouwd kan worden. De stichting zou echter na kunnen denken over coachingstrajecten voor individuele talenten en voor startende organisaties die zich verder willen ontwikkelen.

Het actieplan veroorzaakt in Ede geen ombuiging van inzichten en werkwijzen ter bevordering van culturele diversiteit. De activiteiten zijn vrij primair gericht op het versterken en invullen van de nieuwe verworvenheden. Dat is niet onterecht, maar met wat meer durf en toekomstvisie zou de gemeente meer initiatiefnemers kunnen prikkelen tot verrassender activiteiten en kruisbestuivingen die verschillende publieksgroepen aanspreken.

Activiteiten voor Cultuur en School hebben in Ede een groot bereik. Men werkt aan een continue leerlijn en werkt vraaggericht. Vooral scholen met een christelijke identiteit waarderen aandacht voor cultureel erfgoed. Op het gebied van de podiumkunsten leidt die christelijke identiteit soms tot de keuze voor voorzichtiger programma's. Op scholen voor voortgezet onderwijs speelt dat in mindere mate een rol.

In het kader van de geldstroom BKV wordt terughoudend beleid gevoerd. Er is aandacht voor de actieplandoelstellingen en er vinden goede activiteiten plaats. Het overkoepelende beleid is nog aarzelend en weinig zichtbaar. Volgens de gemeente wordt dit overkoepelende beleid in het kader van de geldstroom vanaf 2002 op gang gebracht.

Breakdance is ook kunst

Het blijkt in Eindhoven ondanks grote ambities lastig nieuwe groepen daadwerkelijk te bereiken en samenwerkingsverbanden tot stand te brengen. Losse activiteiten krijgen daardoor geen structurele inbedding. Eenvoudiger procedures waarbij nieuwe initiatiefnemers meer vertrouwen krijgen, zijn gewenst. Verder zou de gemeente na kunnen gaan welke culturele organisaties inhoudelijke en organisatorische trekkers kunnen worden van het actieplan. Wat betreft Cultuur en School komt de beweging die nodig is om de doelstellingen te halen traag op gang, ondanks alle inspanningen. In het kader van de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) ontstaat geen grote inhoudelijke omslag, maar wel een verschuiving van accenten.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 275.278 euro

Cultuur en School totaal (2001): 54.454 euro

Geldstroom BKV (2001): 144.807 euro

Regulier beleid (cultuurbegroting 2001): 20.426.463 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000: 201.843

In de voorjaarsnota geeft Eindhoven aan wat betreft cultuur het huidige voorzieningenniveau te willen houden, de aandacht voor kunstproductie en voor kunstparticipatie te willen vergroten en kunst in de stad in te gaan zetten. Eindhoven legt zelf de link tussen de beleidsgebieden kunst en cultuur en welzijn, onderwijs en sport. Eindhoven ziet het actieplan als een belangrijke aanvulling op het reguliere beleid en als een stimulans om bepaalde accenten in het reguliere beleid te versterken.

Onderdeel van een nieuwe nota van de gemeente Eindhoven heeft als titel *Cultureel klimaat tot diep in de stad*. Deze programmalijn moet de opmaat vormen naar cultuurbeleid dat gericht is op een veranderende samenleving. Het gaat uit van multiculturaliteit en zet aan tot wijkgericht werken.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

De gemeente heeft allochtonen, jongeren en wijkbewoners op voorlichtingsbijeenkomsten geïnformeerd over de regeling van het actieplan. Daarvoor is een gemeentelijke brochure gemaakt en er is actief contact gelegd tussen culturele instellingen en allochtone organisaties.

De Adviescommissie Actieplan Cultuurbereik beoordeelt projectvoorstellen en adviseert daarover.

Ook maakt Eindhoven gebruik van advisering door Overleg Allochtonen en Autochtonen, allochtone platforms en Stichting Palet. Een extern bureau heeft de monitoring van het eerste jaar verzorgd. De ervaringen met de pilotprojecten Culturele diversiteit benut men bij het tot stand brengen van het actieplan en projecten in het kader van het actieplan.

Eindhoven onderschrijft alle actieplandoelstellingen, maar legt de nadruk op versterking van de programmering, ruim baan maken voor diversiteit en investeren in jeugd.

Cultuurbereik

Bij het onderdeel Cultuurbereik richt Eindhoven zich met name op jongeren, allochtonen en wijkbewoners. Het accent in het programma ligt op het sorteren van leereffecten bij culturele instellingen inzake publieksbenadering en programmering. Eindhoven wil de wensen van de doelgroepen gebruiken bij de ontwikkeling van nieuwe activiteiten. Ook wil de gemeente helder krijgen aan welke randvoorwaarden activiteiten voor deze groepen moeten voldoen om ze daadwerkelijk te bereiken. Eindhoven stelt zich daarbij ten doel contacten tussen bestaande en nieuwe organisaties en netwerken te versterken. Verder stimuleert Eindhoven ook het gebruik door deze nieuwe groepen van verschillende ondersteuningsmogelijkheden.

Cultuur en School

Vanuit het onderdeel Cultuur en School werkt de gemeente aan verschillende doelen. Dat zijn het instellen en onderhouden van een Cultuur Servicepunt in de openbare bibliotheek en een informatie-, documentatie-, en ontmoetingspunt voor leerlingen en docenten van het vo. Verder werkt Eindhoven aan het realiseren van partnerschappen tussen scholen en culturele instellingen. Het Centrum voor de Kunsten Eindhoven (CKE) speelt daarin een belangrijke rol. Door deze samenwerkingsverbanden zullen losse activiteiten een meer structurele inpassing krijgen.

Geldstroom BKV

Ambities in het kader van de geldstroom BKV zijn de volgende:

- meer aandacht voor kunstparticipatie voor specifieke doelgroepen;
- bevorderen afzet van kunstproducten;
- aandacht vragen voor bovenstaande ambities bij de beeldende kunstinstellingen.

Kwaliteitsbeoordeling

De adviescommissie Actieplan Cultuurbereik doet de beoordeling. In de commissie zitten vertegenwoordigers uit adviescommissies voor culturele fondsen, het fonds culturele uitingen etnische minderheden en twee externe vertegenwoordigers die thuis zijn in de wereld van jongeren en cultuureducatie. De adviescommissie adviseert aan het hoofd van de gemeentelijke afdeling Kunst & Cultuur, alwaar beslissingsbevoegdheid over toekenning van subsidie ligt.

De commissie worstelt enigszins met de afweging tussen de criteria culturele kwaliteit en andere criteria, zoals bereik en diversiteit. De commissie heeft moeite om naast het traditionele kwaliteitscriterium ook andere criteria in beschouwing te nemen. De kwaliteit van de aanvraag zegt ook vaak weinig over de kwaliteit van het uiteindelijke product. Dat is van belang om te beseffen, want juist nieuwe en allochtone groepen hebben weinig ervaring met goed geformuleerde aanvragen. Wil je deze groepen stimuleren dan moet je beter begeleiden bij het doen van aanvragen en andere accenten leggen bij de beoordeling. Daar komt bij dat het begrip culturele kwaliteit zelf discutabel is. Vaak gebruiken beoordelingscommissies een westerse kunstvisie. De vraag is of dat wel geëigend is wanneer een groot deel van de aanvragen komt van groeperingen die vanuit heel andere kunstvisies werken. Deze discussie speelt ook in de adviescommissie in Eindhoven. Desondanks hanteert de commissie vooral de westerse visie.

Relatie regulier beleid en actieprogramma

Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

Vanuit het reguliere cultuurbeleid werkt de gemeente Eindhoven steeds meer wijkgericht. De gemeente geeft zelf aan te werken aan een cultureel klimaat tot diep in de stad. De stad zet daar op in, in een tijd waarin zij bezuinigt én waarin velen roepen dat cultuur dicht bij de burgers moet staan. De koers van Eindhoven lijkt niet zozeer ingegeven door het actieplan, maar door het nieuwe politieke klimaat. Dat neemt niet weg dat een dergelijke aanpak goed kan aansluiten op het actieplan. De beleidsmedewerkers in Eindhoven laten weten dat zij ten behoeve van de nieuwe aanpak ook werken aan een nieuw subsidiestelsel. In dit stelsel kunnen verschillende instellingen zich samen inschrijven om deel te nemen aan activiteiten die de gemeente uitzet. Hiermee wenst Eindhoven het Thorbecke-idee, waarin de politiek en de overheid zich niet met de inhoud van kunst bemoeien, achter zich te laten. Het uitwerken van dit systeem is in een gevorderd stadium.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

Omdat Eindhoven op het gebied van cultuur drastisch moet bezuinigen, biedt het actieplan speelruimte. Het wordt mogelijk in krappe tijden vanuit bepaalde doelstellingen naar de toekomst

te kijken en daar actief aan te werken. Het actieplan maakt het mogelijk te leren hoe het anders kan.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

Grafisch Atelier Daglicht en werkplaats Beeldenstorm zijn in twee aaneengesloten gebouwen gevestigd, op de campus van de Technische Universiteit Eindhoven. Grafisch Atelier en Beeldenstorm ontvangen exploitatiegeld uit de geldstroom BKV en projectgeld uit het budget cultuurbereik voor specifieke projecten. Beide instellingen hebben bestaansrecht vanwege de faciliteiten die ze bieden en de kunstenaars die op deze plaatsen samenkomen. Verder gaat er een stimulans van uit waardoor artistieke producten tot stand komen. De instellingen zoeken nadrukkelijk samenwerking en contact met elkaar en daarbuiten. Zo zijn er met de universiteit tentoonstellingen georganiseerd en heeft het Grafisch Atelier drie gastateliers. De organisatie geeft workshops, werkt met leerlingen Culturele en Kunstzinnige Vorming (CKV) en met studenten of afgestudeerden van kunstacademies.

In de Fatih Moskee heeft een cultureel evenement plaatsgevonden dat was opgezet in samenwerking met het Muziekcentrum Eindhoven. Er werd Turkse muziek gespeeld in de moskee en dezelfde muzikanten traden ook op in het Muziekcentrum. Dankzij deze samenwerking kwamen vele andere dan Turkse bevolkingsgroepen de moskee binnen. Turkse en andere groepen brachten voor het eerst een bezoek aan het Muziekcentrum. Het project had daarmee niet alleen een culturele of religieuze functie, maar vooral een sociale functie. In het Muziekcentrum heeft het zoeken van samenwerking met andere organisaties stimulerend gewerkt. Na afloop spraken betrokkenen, bezoekers en de gemeente van een succes. Desondanks zet men het project dit jaar niet door. Waarschijnlijk heeft dit te maken met capaciteitsproblemen bij het Muziekcentrum. De Fatih Moskee wil met hulp van stichting Palet wel zelf een dergelijk project opzetten en uitvoeren. Dan ontbreken echter de samenwerking met het Muziekcentrum en de overloop van bezoekers tussen deze instellingen die dit project juist zo interessant maken.

In de openbare bibliotheek in Eindhoven is sinds kort een Cultuur Servicepunt ingericht. Bij dit servicepunt kunnen CKV-leerlingen en -docenten informatie en materialen krijgen. Ook kunnen ze daar een website raadplegen. Deze website geeft informatie over het vak CKV en over het aanbod in Eindhoven. De site is gelinkt aan andere sites en databases. De bibliotheek functioneert in de eerste plaats als intermediair, tussen scholen en leerlingen en culturele instellingen. Het is ook voor de eigen profilering van de bibliotheek interessant. Jongeren zijn immers toekomstige klanten. Het is daarom zinvol deze groep de bibliotheek in te krijgen en te houden.

Verschillende betrokkenen wilden al langer een dergelijk servicepunt, maar niemand wilde betalen. Het actieplan heeft het mogelijk gemaakt het Cultuur Servicepunt nu toch te realiseren. Vanuit de bibliotheek is met actieplangeld een educatief medewerker ingesteld voor het Servicepunt. Het is blijvend en is binnen de kernactiviteiten van de bibliotheek opgenomen. Er zijn dus direct ankers geslagen om deze activiteit, deze dienst, te kunnen voortzetten.

Op het moment dat scholen doorhebben dat het voor hen een zinvolle aanvulling is, valt er goed samen te werken. Voor het zover is, zijn soms meerdere gesprekken nodig. Dit gebeurt op individuele basis, de bibliotheek gaat naar de scholen toe. Het individueel benaderen is volgens de bibliotheek succesvol, maar kost veel tijd en inzet. Scholen als groep benaderen werkt niet, omdat elke school anders is en omdat de invulling van het vak CKV op elke school verschilt. De bibliotheek wilde in eerste instantie thematisch werken. Maar omdat de scholen verschillende methodes gebruiken, sloot die werkwijze niet aan. Nu gaat de bibliotheek uit van disciplines. Dat werkt wel.

Opvallend is dat dit Cultuur Servicepunt aanvankelijk in samenwerking met het Centrum voor de Kunsten (CKE) opgezet zou worden. Het CKE is van mening dat de bibliotheek heeft gekozen voor een bredere aanpak. Daardoor heeft het Servicepunt een uitbureaufunctie, terwijl het een specifiek CKV-jongerencontactpunt zou zijn. Het CKE is van mening dat deze bredere aanpak het functioneren van dit Servicepunt als jongerencontactpunt in de weg staat. Om die reden werkt het CKE binnen het Cultuur Servicepunt niet als gelijkwaardige partner mee met de bibliotheek.

De directeur van het CKE houdt niet van hit-and-runprojecten. Hiermee doelt hij op de continuïteit die het CKE nastreeft bij activiteiten op het gebied van cultuureducatie. Het CKE wil met scholen een continue leerlijn opbouwen. Dat gaat niet vanzelf. Medewerkers van het CKE geven aan dat geïntegreerd samenwerken bij *brede-schoolprojecten* binnen scholen en daarbuiten met andere instellingen tijdrovend is. Om samenwerking verder te helpen zijn enthousiaste mensen met passie nodig. Op vmbo-scholen ontwikkelt het CKE heel doelgerichte projecten. Vmbo-leerlingen zijn vaak niet enthousiast te krijgen als je ze een kunstproject voorlegt. Dat gebeurt wel als je ze aanspreekt op hun eigen beleavingswereld en wanneer blijkt dat rap en breakdance ook kunstvormen zijn. Dan zijn deze leerlingen vaak heel enthousiast. Ook activiteiten die aansluiten bij de eigen opleiding, zoals licht- en geluidstechniek, weten de belangstelling van deze jongeren vaak vast te houden. Grootste knelpunt bij het ontwikkelen van activiteiten zijn de scholen zelf. Deze geven docenten en leerlingen niet altijd ruimte voor culturele activiteiten in de roosters. Wat betreft vraagondersteuning geeft het CKE aan dat het lastig is dat veel scholen geen idee hebben wat ze zouden willen vragen. De aanvraagprocedures in het actieplan van Eindhoven ziet het CKE als een groot knelpunt. Hoewel het CKE zich ondersteund voelt door de gemeente, vindt het dat er veel richtlijnen zijn en dat de trajecten lang zijn. Dit belemmert het CKE.

Instellingen en organisaties initiëren veel verschillende projecten in de wijken. *Loket Welzijn* en *de Taaldrukwerkplaats* zijn twee voorbeelden. De Taaldrukwerkplaats en Loket Welzijn werkten samen aan *Strijps gezicht*, *Strijps gedicht*. Aan dit op participatie gerichte wijkproject namen dertien volwassenen en drie senioren deel. Het was echter de bedoeling dat meer senioren zouden deelnemen. Het werven gebeurde via belangenverenigingen en via reeds bestaande contacten. Het lukte niet het volwassenenwerk te betrekken. Doordat de besluitvorming in Eindhoven traag verliep, kon de organisatie pas laat starten met het werven van deelnemers. Dat verklaart volgens hen dat er minder deelnemers waren dan beoogd.

De deelnemers maakten verhalen, gedichten, tekeningen en schilderijen en verzamelden die in een boek. Voor de meeste deelnemers was dit een eerste ervaring met het schrijven van verhalen en gedichten. Deelnemen aan dit project was voor hen een grote stap. Het boek werd gepresenteerd tijdens een wijkfeest. De deelnemers en organisatoren vonden het een succes. Voor verschillende deelnemers is het een aanloop geweest naar het volgen van meer cursussen of een stimulans om meer te gaan schrijven.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

In Eindhoven verloopt de samenwerking tussen gemeente en instellingen en tussen instellingen onderling niet vlekkeloos. Instellingen kennen elkaar, maar werken toch veel langs elkaar heen. Samenwerking die was ingezet, vindt bijvoorbeeld geen doorgang omdat er verschil van mening of inzicht is of vanwege capaciteitsproblemen. Ook tussen culturele instellingen, scholen en steunfunctie-instellingen blijkt het energie- en tijdrovend te zijn samenwerking op gang te brengen. Sommige natuurlijk gegroeide samenwerkingsverbanden functioneren beter. Zo vindt goede samenwerking plaats tussen Grafisch Atelier Daglicht, werkplaats Beeldenstorm en de Technische Universiteit Eindhoven, alwaar deze ateliers gevestigd zijn. De gemeente Eindhoven toont grote betrokkenheid bij de activiteiten die plaatsvinden in het kader van het actieplan. Er is echter met name een procedurele relatie. Doordat de behandeling van aanvragen grote ambtelijke inzet vraagt, heeft de gemeente weinig ruimte voor het spelen van een coördinerende en intermediaire rol. Door kleine projecten lichter te behandelen kan meer ruimte ontstaan. Verder zoekt de gemeente ook andere partners om mee samen te werken in de wijken. Het blijkt nog vrij moeilijk helder te krijgen wie deze nieuwe partners zijn.

Verankering

De Cultuur en School-activiteiten hebben een nadrukkelijke focus op continuïteit. Het CKE werkt aan een fundament. Grafisch Atelier Daglicht, Beeldenstorm en het Designersplatform bieden ook een basis, waarvandaan kunstenaars nieuwe activiteiten ontplooiën. Op het gebied van cultuurbereik en culturele diversiteit is Eindhoven nog zoekende. De gemeente zou graag vertrouwen geven aan instellingen om hierin een sterke poot te vormen. Maar wie dat moeten zijn en hoe dat vorm kan krijgen is nog niet duidelijk. Centra die op dit gebied een grote rol zouden kunnen spelen, zoals het Multicultureel Expertisecentrum, stichting Palet, het CKE en de bibliotheek, werken onvoldoende samen. Zij bieden op dit moment nog geen basis waarop het actieplan kan steunen. Veel organisatoren van actieplanprojecten zijn gericht zijn op voortzetting of opvolging van huidige activiteiten. Toch moeten de grondvesten versterkt worden voor men verder kan bouwen om ten slotte te oogsten. De beleidsmedewerkers van de gemeente geven zelf aan het actieplanbudget minder versnipperd uit te willen geven, maar in te zetten op sterke meerjarige projecten. Daarbij moet volgens hen gewerkt worden aan het functioneren van het Multicultureel Expertisecentrum, aan een sterk netwerk en aan het vinden, kennen en aanspreken van de juiste mensen.

Algemeen

Eindhoven zou bij het vinden van een balans tussen vertrouwen en rekenschap meer kunnen overhellen naar vertrouwen. Dit zou de gemeente meer ruimte geven om ondersteuning te bieden waar dat nodig is. Verder geeft het organisaties de kans de eigen verantwoordelijkheid sterker aan te spreken. Het verlost zowel de gemeente als de instellingen van overbodige ballast.

De adviescommissie worstelt enigszins met de afweging tussen de criteria culturele kwaliteit en andere criteria. De commissie heeft moeite het kwaliteitscriterium minder strak toe te passen en andere criteria meer op de voorgrond te plaatsen. Wil je nieuwe groepen daadwerkelijk stimuleren, dan zou je moeten volstaan met een lichtere toets, betere begeleiding moeten bieden bij het doen van aanvragen of andere accenten moeten leggen bij beoordeling.

Medewerkers van het CKE geven aan dat geïntegreerd samenwerken bij brede-schoolprojecten binnen scholen en daarbuiten met welzijns- en culturele instellingen enorm tijdrovend is.

De geldstroom BKV wordt sterker ingezet op de doelstellingen cultuurbereik en cultureel ondernemerschap. Hoewel de accenten onder andere noemers al aandacht kregen en deze bijstelling derhalve ook leidt tot papieren verschuivingen, gaat er wel een stimulans uit van de nadruk op deze accenten.

Het nieuwe collegebeleid en voorgenomen bezuinigingen veroorzaken in Eindhoven zorg en onzekerheid over de continuïteit van het cultuurbeleid. Dit beïnvloedt de samenwerking tussen instellingen en gemeente in negatieve zin.

Laagdrempelige podia creëren

Er is in Emmen sprake van een grote inzet onder ambtenaren en initiatiefnemers, maar Emmen heeft op veel terreinen met achterstand te maken, waardoor er nog niet veel nieuwe dingen ontstaan. Binnen het onderdeel cultuurbereik is alle aandacht erop gericht om dingen van de grond te krijgen en mensen bij elkaar te brengen. Er is nog veel onduidelijkheid over de verankering van de activiteiten. Het onderdeel Cultuur en School in Emmen is een goed voorbeeld van een succesvolle strategie om het cultuurbereik te vergroten. Daarbij wordt serieus gewerkt aan een doorgaande leerlijn. Bij de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) valt de aandacht voor publieksbereik onder jongeren op. Er is vrijwel geen aandacht voor cultureel ondernemerschap.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 96.068 euro

Cultuur en School totaal (2001): 45.014 euro

Geldstroom BKV (2001): 75.942 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 5.010.002 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000: 105.853

Emmen is de grootste plaats van de provincie Drenthe als het gaat om het aantal inwoners. Ook het oppervlak van de gemeente is behoorlijk: 350 km². Dat is een kwart van het totale oppervlak van de provincie. De gemeente bestaat uit een stedelijke kern en 14 omliggende dorpen. Emmen heeft weliswaar een volledig voorzieningenniveau binnen de culturele infrastructuur, maar een zwak punt is de moeilijke bereikbaarheid van deze voorzieningen vanwege de uitgestrekte gemeente. Door de grote afstanden tussen dorpen en stadskern en door historische achtergronden hebben de inwoners van Emmen nauwelijks een gezamenlijk identiteitsbesef. Sterk punt zijn de culturele commissies in de omliggende dorpen. De gemeente neemt met enkele wijken partieel deel aan het grotestedenbeleid en heeft de ambitie om binnenkort volledig deel uit te maken van de G26.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

Een belangrijke doelstelling van het Emmense actieplan is om kunst en cultuur bereikbaar te maken voor mensen uit de dorpen en wijken rond de stedelijke kern. De bevolkingssamenstelling van Emmen is anders dan in overige steden van vergelijkbare omvang. Het opleidingsniveau is bijvoorbeeld lager, waardoor er minder animo voor kunst en cultuur is. De wethouder wil vooral deze gewone Emmenaar bereiken. De gemeente ziet het actieplan als een proces waarbij zoveel mogelijk instellingen, andere gemeenten en de provincie betrokken kunnen worden. De gemeente ziet zichzelf daarbij als regisseur van dat proces. Bij aanvang van het programma is overleg gevoerd met alle culturele commissies in de dorpen en met andere reguliere overlegpartners. Sommige culturele instellingen zijn actief benaderd door de gemeente. Er is een subsidiepot die tweemaal per jaar wordt verdeeld.

Cultuurbereik

De gemeente Emmen zet vooral in op programmering en op nieuwe doelgroepen. Men wil de programmering beter afstemmen op jongeren en minderheidsculturen, wijkactiviteiten stimuleren, doelgroepgerichte initiatieven ondersteunen, aansluiting zoeken bij organisaties van culturele minderheden en nieuwe samenwerkingsverbanden zoeken. Daarnaast wil de gemeente ook de zichtbaarheid van het cultureel vermogen verbeteren door het Drents cultureel erfgoed toegankelijker te maken, onder meer door erfgoededucatie.

Cultuur en School

De belangrijkste doelstelling is om leerlingen in aanraking te brengen met alle kunst disciplines. Dat gebeurt op verschillende manieren. Door het aanbod van het *Kunstmenu* voor het primair onderwijs te consolideren en de afname te vergroten tot 100 procent. Door culturele instellingen meer in te laten spelen op de vraag van CKV-scholen en door samenwerking met het vmbo op te starten. En door dwarsverbanden te ontwikkelen, bijvoorbeeld door de ambassadeursfunctie van het Uitbureau voor Jongeren verder uit te bouwen.

Geldstroom BKV

De overkoepelende doelstelling voor het BKV-beleid van Emmen is het scheppen en instandhouden van een breed beeldende-kunstaanbod waaraan zoveel mogelijk mensen deel kunnen

nemen. Dat wil de gemeente bereiken door het organiseren van tentoonstellingen in het Centrum Beeldende Kunst (CBK) en elders, door het realiseren van aankopen en opdrachten, door samenwerking tussen kunstenaars en jongeren of wijkbewoners, door het stimuleren van cultureel ondernemerschap en door het stimuleren van nieuwe activiteiten voor nieuwe groepen op nieuwe plekken.

Kwaliteitsbeoordeling

De Provinciale Adviescommissie Beeldende Kunst en Vormgeving beoordeelt de aanvragen voor beeldende kunst en vormgeving. Emmen heeft samen met de provincie Drenthe een adviescommissie voor cultuurbereik en Cultuur en School ingesteld. Criteria zijn de kwaliteit van de activiteit, de bijdrage aan vernieuwing of diversiteit van het aanbod, samenwerking tussen organisaties en disciplines, mate van vraaggerichtheid en de betrokkenheid in dorpen en wijken. Kleinere vraaggerichte projecten tot 3000 euro, die duidelijk passen binnen het actieprogramma, gaan niet naar de commissie. De gemeente vindt dat je in die gevallen snel moet kunnen handelen.

Relatie regulier beleid en actieprogramma

Inhoudelijke relatie met het reguliere cultuurbeleid

Het actieplan past volgens de gemeente goed in de eigen ontwikkeling naar meer aandacht voor de context cultuur en andere disciplines. Het sluit aan bij de wijk- en gebiedsgerichte aanpak van het grotestedenbeleid waar Emmen met twee wijken aan deelneemt. Ook streeft de gemeente sinds 1999 naar een vorm van integraal cultuurbeleid, waarbij men meer samenhang zoekt met andere beleidsvelden. De culturele raden en commissies in acht dorpen, die onderdeel uitmaken van de gemeente Emmen, doen soms ook mee aan projecten binnen het actieprogramma.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

Veel activiteiten uit het actieprogramma bestaan al langer en krijgen door het actieprogramma cultuurbereik een kans om uit te breiden of te versterken. Dat geldt bijvoorbeeld voor het gehele Cultuur en School-programma. Maar er zijn ook initiatieven, vooral binnen het onderdeel Cultuurbereik, die nu van de grond komen.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

Emmen vult het onderdeel cultuurbereik van het actieplan in met nieuwe activiteiten en deels met het uitbreiden van bestaande activiteiten. De adviescommissie is niet heilig in Emmen. Dat blijkt uit het feit dat de commissie aanvragen tot 3000 euro niet krijgt voorgelegd. Maar ook wanneer ambtenaren het gevoel hebben dat een negatief advies wordt veroorzaakt door het feit dat de betreffende aanvrager onbekend is bij de commissie, wijkt men in de besluitvorming soms af van het advies. Emmen stelt dat dingen moeten mogen mislukken.

Brainart is een project dat wordt uitgevoerd door CQ, het Centrum voor de Kunsten, en door Alcides, een welzijnsorganisatie. Deze instellingen hebben samenwerking gezocht om in de wijk Bargeres iets te doen voor jongeren. Uit een inventariserend onderzoekje onder de jongeren in de wijk bleek dat de jongeren

graag iets met hiphop wilden doen. CQ en Alcides organiseerden een introductiedag waarbij jongeren zelf konden werken met graffiti, rap, breakdance, het schrijven van rapteksten en VJ. De dag was een succes en heeft ook een vervolg gekregen. Er is inmiddels een rapgroepje ontstaan dat al mee heeft gedaan aan de voorrondes van de Kunstbende. Het project blijkt als een kweekvijver van talent te functioneren. Een probleem is dat de organisatoren heel moeilijk docenten in de omgeving kunnen vinden. Daarom leiden ze die nu zelf op. Op die manier is het wellicht mogelijk om het project ook in andere wijken te implanteren. Een onzekere factor zijn de jongeren zelf die zich niet makkelijk binden en moeilijk te activeren zijn. Je weet nooit zeker of ze zullen komen. Bij CQ is 6 jaar geleden ook een jeugdtheaterschool ontstaan uit enkele reeds bestaande initiatieven. Op dit moment heeft de school zo'n 210 leerlingen tussen de 8 en 18 jaar. *De nacht* is een grootschalige voorstelling waarbij ook beeldende kunstenaars en een componist betrokken waren. De deelnemende jongeren, voornamelijk van de havo en het vwo, blijken alleen geïnteresseerd in theater maken en niet in het maken van decors en kostuums of het verzorgen van de belichting. Voor dit type activiteiten zouden juist vmbo-jongeren meer te prikkelen kunnen zijn. De jeugdtheaterschool benadert jongeren echter niet actief en is van mening dat ook de financiële drempel voor de activiteiten waarschijnlijk te hoog is voor deze jongeren.

Het Full Colour Festival bestaat ook al langer dan het actieplan cultuurbereik. De oprichters van dit festival vonden dat Emmen, als stad met relatief weinig allochtone inwoners, wel een multicultureel festival kon gebruiken. Met hulp van de gemeente en provincie is het gratis toegankelijke festival snel gegroeid tot een publiek van inmiddels zo'n 40.000 tot 50.000 mensen. Met financiële steun van het actieprogramma is het festival nu uitgebreid met een kinderfestival en Molukse en Turkse onderdelen die in samenwerking met deze gemeenschappen tot stand zijn gekomen. Het festival gaat ook naar scholen en bejaardentehuizen om daar workshops te geven met niet-westerse muziekinstrumenten. De initiatiefnemers realiseerden zich al snel dat ze dit niet alleen konden doen. Het bleek echter lastig om samenwerking met andere organisaties op poten te zetten. Professionele organisaties presenteerden stevast een rekening.

Tuinbouwkassen vormen een alternatief podium voor cultuur in Emmen. *Kunst in de kas* is een dag waarop zo'n 15.000 mensen de kassen bezoeken. Amateurkunstenaars en semi-professionals laten hun kunsten zien. Er is een gedifferentieerd aanbod voor kinderen, jongeren en ouderen te zien. Zo is er een tentoonstelling van beeldende kunst en een jongerenkas waarin winnaars van het jongerentheaterfestival en de Kunstbende optreden. De kas blijkt zeer laagdrempelig te zijn. Zelfs van buiten de provincie Drenthe komt er publiek op af.

Een ander zeer laagdrempelig podium, de Openbare Bibliotheek Emmen, wordt in het kader van het actieprogramma steeds vaker ingezet. Er zijn maandelijkse lunchconcerten, waarbij de bibliotheek samengewerkt met CQ en het conservatorium in Groningen. De bibliotheek organiseert ook tentoonstellingen. Emmen heeft geen museum of oudheidkamer en het gemeentearchief heeft geen expositieruimte. Het CBK moet daarom minimaal één cultuurhistorische tentoonstelling per jaar organiseren. Maar dat is niet genoeg. Er is bij de bevolking veel interesse in het

eigen erfgoed. Daarom heeft ook de bibliotheek een bescheiden museale functie. Een medewerker van de bibliotheek is tevens amateurhistoricus.

Binnen de Cultuur en School-activiteiten neemt het Kunstmenu een bijzondere plaats in. Dit kunsteducatieprogramma voor het primair onderwijs bestaat sinds 1997 en 98 procent van de scholen maakt er gebruik van. De scholen dragen ook bij in de kosten. De leerlingen maken in twee jaar tijd kennis met alle kunstdisciplines, vrijwel altijd op locatie. De ervaringen met het Kunstmenu zijn zeer positief. Er is voor het Kunstmenu een klankbordgroep onderwijs waarin zowel het bijzonder als het openbaar onderwijs vertegenwoordigd is. Juist in deze regio ervaart men de urgentie van een dergelijk programma. Ouders brengen hun kinderen in het algemeen niet in contact met cultuur. Door het Kunstmenu zijn het eerder de kinderen die hun ouders stimuleren om aan cultuur deel te nemen. Ondanks de grote tevredenheid ziet men wel problemen voor de toekomst. De stijgende kosten van het busvervoer zijn voor de scholen steeds moeilijker op te brengen. Ook de bijdrage per leerling van de scholen is een onzekere factor. Verder blijkt het ook culturele instellingen aan voldoende middelen en capaciteit te ontbreken om educatieve activiteiten te kunnen blijven ontwikkelen. Ook mist men vanuit de rijksoverheid een overkoepelende visie en structurele inzet op de doorgaande leerlijn. In Emmen zorgt men ervoor dat leerlingen gedurende hun hele schoolloopbaan in contact komen met cultuur. Het *Cultuurtraject* vult het gat op tussen Kunstmenu en het CKV-onderwijs. Leerlingen maken ieder jaar kennis met andere disciplines, zoals dans, beeldende kunst en drama. Een belangrijk deel van de activiteiten vindt binnen de school plaats. Ook hier zijn de vervoerskosten een probleem bij activiteiten die buiten de school plaatsvinden. Alhoewel de cultuurhistorische fietstocht langs een aantal historische locaties in de eigen omgeving van de leerlingen dat probleem uiteraard niet kent. Het Esdal College Klazienaveen heeft positieve ervaringen met het project dat is gerealiseerd door Kunst en Cultuur Drenthe. Het is laagdrempelig genoeg voor de vmbo-leerlingen van de school, die volgens de docent van huis uit nauwelijks met cultuur in aanraking komen. Elk jaar organiseren de culturele instellingen samen met de scholen een CKV-ontmoetingsdag waaraan zo'n 700 leerlingen deelnemen. Naast de eerdergenoemde instellingen doet ook het Filmhuis Emmen mee. Aan de CKV-ontmoetingsdag doen alleen havo- en vwo-leerlingen mee. De scholen willen ook voor vmbo-leerlingen een CKV-dag, maar die is er vooralsnog niet.

Het CBK in Emmen is feitelijk de uitvoerder van het gemeentelijke beeldende-kunstbeleid. Het centrum herbergt ook een filiaal van de provinciale kunstuitleen. Aandachtspunten van het CBK zijn diversiteit, de aantrekkelijkheid voor het onderwijs, lokale noordelijke kunstenaars en vormgeving. Het centrum werkt samen met 12 lokale kunstenaars. Zij geven les in het kader van het Kunstmenu, stellen tentoonstellingen samen of werken in de kunstuitleen. Via het Kunstmenu bereikt men steeds meer basisschoolleerlingen. Daarnaast probeert het CBK ook vmbo-leerlingen te bereiken. Dit gebeurt door kunstenaars met de leerlingen op de scholen te laten werken. Met de jaarlijkse CKV-ontmoetingsdag richt het centrum zich op havo- en vwo-leerlingen. Op die dag kunnen de leerlingen samen met kunstenaars aan de slag om bijvoorbeeld beelden te maken uit afvalmateriaal.

Het CBK organiseert ook cultuurhistorische tentoonstellingen, onder meer in samenwerking met een lokale stichting, Nieuw-Dordrecht, Historische en Cultureel, die de erfenis van een verwoede Emmense verzamelaar beheert. De stichting werkt met vrijwilligers en kan eigenlijk geen goede tentoonstellingsruimte in de dorpen vinden. Het CBK mist een landelijk overleg tussen de verschillende CBK's. Het centrum heeft zich nu aangesloten bij het landelijke museumoverleg.

Het Emmense opdrachtenbeleid biedt veel ruimte voor initiatieven van bewoners. Het dorp Nieuw-Dordrecht wilde een kunstwerk op een strook land die dwars door het dorp loopt. Met hulp van het CBK en een provinciaal opdrachtbegeleider zetten de inwoners een werkgroep op. De 19 Nieuw-Dordrechtenaren die daarin zitting hadden, formuleerden de opdracht. In de Molenbuurt in Emmen wordt veel gesloopt en opnieuw gebouwd. De oude bewoners willen wel graag terug naar hun wijk. Om de toekomstige leefbaarheid een handje te helpen heeft het CBK de hulp van kunstenaars ingeroepen. De stichting heeft de bewoners in contact gebracht met een provinciaal opdrachtbegeleider en met de Stichting Kunst in de Openbare Ruimte (SKOR).

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

Culturele instellingen ervaren de onderlinge samenwerking als positief. Er is het gevoel dat er nog veel meer synergie mogelijk is, ondanks de relatief kleine pot geld die beschikbaar is. Ook de culturele commissies in de dorpen zouden door samenwerking meer van elkaar kunnen opsteken. De instellingen en organisaties ervaren de samenwerking met de gemeente als positief. De lijnen zijn kort, maar instellingen zijn het er wel over eens dat je te lang op je geld moet wachten. Het college van Burgemeester en Wethouders besluit uiteindelijk over een subsidieaanvraag. Vooral voor jongerenwerkers is het lastig om zo lang te moeten wachten. Zij zijn afhankelijk van het enthousiasme van jongeren dat weer als sneeuw voor de zon kan verdwijnen.

Emmen is meegenomen in de uitgebreide inventarisatie die de provincie Drenthe voorafgaand aan het actieprogramma heeft gedaan. Er is ook een gezamenlijke adviescommissie voor de onderdelen Cultuurbereik en Cultuur en School ingesteld. De subsidievoorwaarden zijn echter anders. De stichting Kunst en Cultuur Drenthe krijgt voor de uitvoering van het meerjarige project Cultuurtraject in Emmen een subsidietoezegging voor verschillende jaren van de gemeente. Bij de provincie moet de instelling elk jaar opnieuw aanvragen. De wethouder vindt dat provincie en gemeente te weinig met elkaar spreken over cultuurbereik. Het rijk zou zich dat volgens de wethouder moeten aantrekken en bestuurders wellicht moeten verplichten om meer te buurten bij elkaar.

Emmen ervaart het als positief om met het Ministerie van OCW in gesprek te zijn. De gemeente vindt dat er veel gedoe is rondom het nieuwe beleidskader voor de geldstroom BKV, maar ondervindt daarbij wel constructieve hulp van het ministerie. De regionale bijeenkomsten over het nieuwe beleidskader hebben voor Emmen ook goed gewerkt. In het algemeen is er ruimte om creatief met de beschikbare middelen om te gaan, maar het moet boekhoudkundig wel kloppen. En dat kost veel energie. Een aantal zaken zou simpeler moeten kunnen. De aanvraag, verantwoording en liquiditeitsprognose bijvoorbeeld. Ook zouden IPO, VNC

en het Ministerie van OCW kunnen overwegen om middelen toe te kennen op basis van bepaalde indicatoren waar een gemeente of provincie aan moet voldoen.

Verankering

Er is nog veel onduidelijkheid over de verankering van de activiteiten. Binnen het onderdeel cultuurbereik is alle aandacht erop gericht om dingen van de grond te krijgen en mensen bij elkaar te brengen. De wethouder vindt bovendien dat de instellingen zelf maar moeten bezien hoe ze na deze vier jaar verdergaan. De projecten die binnen Cultuur en School worden uitgevoerd hebben wel de ambitie en potentie om ook in de toekomst blijvend onderdeel uit te maken van het onderwijs. Ook het feit dat de gemeente twee keer zoveel geld bijlegt als nodig volgens de voorwaarden van het Actieplan Cultuurbereik is in dat opzicht bemoedigend.

Algemeen

In Emmen is sprake van grote inzet en enthousiasme van ambtenaren en initiatiefnemers, ondanks het feit dat ze in vele opzichten vanuit een achterstandspositie moeten werken en de politiek maar weinig interesse voor cultuur aan de dag legt. Door het laatstgenoemde is sprake van een ondercapaciteit bij de dienst van de gemeente die de kar moet trekken, zowel qua menskracht als geld.

Door de specifieke geografische situatie van Emmen is er een vervoersprobleem en een gebrek aan cultureel aanbod in de dorpen rond de gemeente. Enerzijds is dit een financieel probleem, anderzijds zou dit ook kunnen aansporen om meer gebruik te maken van de directe leefomgeving. Het erfgoed dicht bij huis en amateuristische kunstbeoefening lenen zich daar bijvoorbeeld goed voor. Deze mogelijkheden benut Emmen nog te weinig.

Netwerken tussen initiatieven en instellingen beginnen te ontstaan, maar er is meer synergie mogelijk. De culturele commissies in de dorpen lijken nog weinig betrokken te zijn bij de activiteiten. Ook signaleert men in Emmen dat samenwerking en afstemming tussen deze culturele commissies veel op zou kunnen leveren.

Het bereiken van nieuwe doelgroepen komt in Emmen nog moeilijk van de grond. Het opleidingsniveau van jongeren en hun ouders speelt daarbij een rol. Kansen liggen er bijvoorbeeld in het gebruikmaken van makelaars.

Cultureel erfgoed lijkt nauwelijks een rol te spelen in het actieprogramma van Emmen. Dit in tegenstelling tot de door de gemeente geformuleerde doelstellingen in het actieprogramma. Cultuurhistorie, musea en cultureel erfgoed vallen onder een andere afdeling bij de gemeente. Dat heeft mogelijk een rol gespeeld.

Cultuur en School heeft een goede opzet in Emmen met een groot bereik onder de scholen. Emmen is een van de weinige plaatsen waar een doorgaande leerlijn in praktijk wordt gebracht. Het vmbo wordt daarbij nog niet bereikt.

Bij de geldstroom BKV valt de aandacht voor publieksbereik onder jongeren op en het opdrachtenbeleid met veel ruimte voor initiatieven van bewoners. Er is vrijwel geen aandacht voor cultureel ondernemerschap.

Inspiratie tastbaar maken

Het actieplan in Enschede heeft een eenvoudige en laagdrempelige opzet. De gemeente kan hiermee nieuwe groepen bereiken en kleinschalige incidentele initiatieven laten ontstaan. Er is in deze opzet weinig aandacht voor ontwikkeling, verdieping of structurele samenwerking. Verankering vindt daardoor nauwelijks plaats. Musea en andere erfgoedinstellingen zijn weinig betrokken in het actieplan. Het beleid in het kader van de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) is krachtig en er ontstaat een nieuwe aanpak van cultuurbereik en cultureel ondernemerschap. Het beleid van Cultuur en School is redelijk georganiseerd en in beperkte mate vraaggestuurd. Er is extra aandacht voor het vmbo en voor scholen in achterstandswijken.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 135.716 euro

Cultuur en School totaal (2001): 40.714 euro

Geldstroom BKV (2001): 107.287 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 10.430.365 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000: 149.544

Enschede was een industriestad. De teloorgang van de textielindustrie heeft destijds geleid tot werkloosheid en armoede. Nog steeds kent Enschede een geringe arbeidsparticipatie en relatief veel armoede. De culturele infrastructuur van Enschede is vooral sterk binnen de disciplines beeldende kunst en muziek. In het reguliere beleid zet Enschede in op deze disciplines. In de nota *Beeldende Kunst uit 2001* geeft de stad een reden om juist op deze disciplines in te spelen. Veel mensen zien Enschede als een grensstad, de stad heeft een Duitstalig en een Nederlandstalig achterland. Het publiek kan muziek en beeldende kunst zonder taalbarrières letterlijk grensoverschrijdend ervaren.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

Het Enschedese actieplan richt zich met name op mensen in achterstandssituaties, allochtonen en het onderwijs. Enschede wil bij het uitvoeren van het programma Cultuurbereik een infrastructuur ontwikkelen, waarbinnen afnemers en cultuuraanbieders vraag en aanbod op elkaar afstemmen. Doel daarbij is het stimuleren van de ontwikkeling van een cultureel aanbod dat meer jongeren, mensen uit achterstandssituaties en allochtonen betreft bij kunst en cultuur. Zodanig dat zij in het culturele leven duurzaam blijven participeren.

In Enschede is de gemeente de organiserende en subsidietoekenende instantie. De gemeente initieert zelf geen projecten en voert ze ook niet uit. De gemeente stelt criteria vast en maakt bekend wat de mogelijkheden zijn. Enschede wil met de informatieverstrekking culturele instellingen en burgers betrekken, zodat de aanvragen en initiatieven vanuit deze groepen zelf komen.

Cultuurbereik

Wat betreft het onderdeel Cultuurbereik wil Enschede het volgende bereiken:

- vergroting van toegankelijkheid voor jongeren van de totale breedte van het culturele aanbod;
- het genereren en overdragen van ervaringen met de vorming van culturele netwerken, met vraaggericht werken en met de schaalvergroting van culturele activiteiten.

Cultuur en School

Binnen het onderdeel Cultuur en School ziet Enschede vmbo-leerlingen en leerlingen van de brede school als voornaamste doelgroepen. Enschede ziet zich in deze keuze gemotiveerd door de uitgangspunten van het actieplan. Daarnaast past het in het reguliere beleid van Enschede om met name aandacht te besteden aan achterstandsgroepen. Wat betreft de ontwikkeling van het brede-schoolconcept spreekt de gemeente de wens uit culturele initiatieven te betrekken, door aandacht te besteden aan kunst en cultuur in de verlengde schooldag.

Geldstroom BKV

Beeldende kunst is voor Enschede een belangrijke en sterke discipline. Enschede geeft aan dat het beleid dat het reeds voerde weinig afwijkt van het actieplan. De stad zet het bestaande beleid dus voort. Wel zal er, gezien de richtlijnen van de geldstroom BKV, meer aandacht uitgaan naar cultuurbereik en cultureel ondernemerschap. Daarnaast besteedt Enschede specifieke aandacht aan culturele planologie.

Kwaliteitsbeoordeling

De Begeleidingscommissie Subsidieaanvragen beoordeelt de aanvragen. De uiteindelijke beslissing ligt bij Burgemeester en Wethouders (B en W). De mate waarin doelgroepen worden aangesproken en samenwerking plaatsvindt tussen instellingen zijn belangrijke criteria. Verder let de commissie op het effect van de samenwerking op de kwaliteit van het eindproduct, de bijdrage aan overige doelstellingen van het actieplan, het vernieuwende artistiek-inhoudelijke kwaliteitsgehalte en het structurele karakter van de plannen.

Relatie regulier beleid en actieprogramma

Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

Het kernprogramma van het college van B en W van 1998 - 2002 heeft de volgende pijlers: de sociale opgave, voortgang van stedelijke vernieuwing en versterking van de stadseconomie. De kansen en mogelijkheden wenst Enschede beter aan te spreken, ook op het gebied van cultuur. Ook de euregionale positie verdient volgens de gemeente versterking. Enschede wil op het gebied van muziek, muziektheater en beeldende kunst een centrale functie voor de regio vervullen. Op verschillende terreinen heeft Enschede een sterke traditie en een volwaardige infrastructuur opgebouwd. Ondanks het brede aanbod is er echter wel behoefte aan initiatieven voor cultuurbereik. De cultuurparticipatie van brede groepen uit de Enschedese samenleving kan groeien. Het onderwijs kan daar volgens de gemeente een spilfunctie in vervullen. Het actieprogramma en het reguliere beleid vinden elkaar in de doelstelling een groter en breder publiek te bereiken. Het streven is bij het ontwikkelen van beleid en activiteiten in het kader van het actieplan aansluiting te vinden bij de meerjarige ontwikkelingsprogramma's (MOP's) zoals die door de gemeenteraad zijn vastgesteld.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

In Enschede ligt het grootste deel van het cultuurbudget vast. Er is nauwelijks flexibele ruimte. Het actieplanbudget daarentegen, is volledig flexibel ingezet. Het actieplan is voor Enschede een manier om af te tasten welke mogelijkheden ontstaan wanneer de gemeente over meer flexibele ruimte beschikt binnen haar cultuurbegroting. Mogelijk leidt het ertoe dat de gemeente zal streven naar het vloeibaar maken van een groter deel van haar cultuurbudget.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

De opzet van het Enschedese actieprogramma kwam voort uit de vraag die de gemeente zichzelf gesteld had: hoe kunnen we cultuurmakers uitdagen zelf met plannen te komen? Na bekendmaking van de mogelijkheden kwamen in 2001 zo'n 80 subsidieaanvragen binnen. Daarvan zijn er 25 gehonoreerd. De afwijzingen hadden niet in de eerste plaats met het beperkte budget te maken. Veeleer met de kwaliteit. Wanneer de gemeente een project afwees, kregen de indieners van dat plan wel de mogelijkheid te spreken met de begeleidingsgroep. Sommige aanvragers maakten hiervan gebruik en in enkele gevallen leidde dit alsnog tot een toekenning. De gesprekken leverden overigens niet alleen

leerpunten op voor de aanvragers, maar ook voor de gemeente zelf. Zo begreep de gemeente dat een slechte kwaliteit van de aanvraag niet altijd een slecht project betreft. Misschien hebben bepaalde initiatiefnemers begeleiding nodig bij het doen van aanvragen. De gemeente Enschede overweegt een platform van vertegenwoordigers uit het onderwijs, culturele instellingen en allochtonenorganisaties daarom meer coaching te laten geven. Dat zou om meer kunnen gaan dan alleen het indienen van aanvragen. De begeleidingsgroep zou ook verschillende initiatieven samen kunnen brengen of tips kunnen geven voor samenwerking die de kwaliteit van projecten zou kunnen versterken. De eerste ervaringen met het actieplan hebben ertoe geleid dat de gemeente deze zaken ter discussie stelt.

Binnen het actieplan is in Enschede weinig aandacht voor cultureel erfgoed. Een brand in 1863 heeft veel van de historie verwoest en na de textielcrisis zijn veel monumenten gesloopt. Volgens de gemeente is er dus relatief weinig cultureel erfgoed. Bovendien heeft de erfgoedsector zich in Enschede blijkbaar niet sterk aangesproken gevoeld door de mogelijkheden die het actieprogramma in Enschede biedt.

West Side Story is een project gericht op jongeren, waarbij de organisatie gebruikmaakt van ervaring in het jongerenwelzijnswerk. De deelnemers werken in een omgebouwde SRV-wagen, die al langer als ontmoetingplaats in de wijk rondrijdt. Het idee van *West Side Story* is inspiratie tastbaar te maken. Om de jongeren bij culturele activiteiten te betrekken, is gekozen voor een toegankelijke start. Jongeren kregen in de bus de mogelijkheid hun eigen muziek te selecteren en deze te kopiëren op een cd. De cd's zijn als een verzameling in een rek geplaatst. Op de cd-hoesjes hebben de jongeren zelf aangegeven wat muziek voor hen betekent. Vervolgens heeft een kunstenaar een machine vervaardigd die aangespoord door muziek een graffiti spoor trekt. Samen met de jongeren keek de kunstenaar naar de effecten van verschillende muziekvormen op het spoor.

Dit is een project waarmee de organisatie kleine groepen bereikt. Bijzonder aan dit project is de intensieve samenwerking tussen het welzijnswerk en cultureel werk. De betrokkenheid van een kunstenaar zorgt voor kwaliteit en vernuft binnen het project. De betrokkenheid van welzijnswerk biedt faciliteiten, contacten en ervaring met het werken met jongeren in deze wijken. In hoeverre deze activiteiten een vervolg krijgen is nog onduidelijk.

De Popwerkplaats is een project voor jongeren die in tien weken tijd een popgroep vormen. Ze gaan direct muziekinstrumenten bespelen, ook als ze geen of weinig ervaring hebben op muzikaal gebied. Na tien weken treden ze op. Intussen wordt er ook een documentaire over dit proces gemaakt. Jongeren doen daarbij zelf camera, geluid en regie. Deze *The making of* wordt tijdens het optreden op de achtergrond vertoond. Jongeren leren binnen dit project dat ze al snel muziek kunnen maken. Ze leren onder goede begeleiding de mogelijkheden kennen. Het project lokt enthousiasme en interesse uit om een instrument te bespelen. Voor veel jongeren werkt dit beter dan de werkwijze van de muziekschool. Na de tien weken zullen de enthousiastelingen echter wel via de reguliere paden hun weg moeten vinden. Het project voorziet niet in een vervolgtraject.

Om jongeren in Enschede bekend te maken met het culturele aanbod heeft het Educatief Platform een poster en een cultu-

rele cd-rom ontwikkeld. Het Educatief Platform is een samenwerkingsverband tussen verschillende educatieve instellingen, waaronder de bibliotheek, de muziekschool, Concordia en verschillende musea. Op de poster is informatie te vinden over de deelnemende instellingen. De cd-rom is bedoeld voor het onderwijs in Culturele en Kunstzinnige Vorming (CKV) op vmbo-scholen. Mogelijk krijgen leerlingen de cd-rom ook mee naar huis, zodat ze die thuis ook kunnen gebruiken. Op de cd-rom presenteren de culturele instellingen zich en is informatie te vinden over kunst en cultuur en gerelateerde onderwerpen. Daarnaast is een spelmodule opgenomen. De speler krijgt daarbij opdrachten die meer individueel gericht zijn.

In hetzelfde spectrum past *Jongkunst*. Dit is een initiatief van vijftien culturele instellingen in Enschede dat onder leiding staat van Concordia. Scholen krijgen informatie over de deelnemende instellingen en de activiteiten tijdens de Jongkunstsdagen. Scholieren bezoeken Jongkunst onder schooltijd. Het gaat om activiteiten die de jongeren na schooltijd kunnen voortzetten, ze helpen jongeren vaak over een drempel.

De Schat van Enschede is een stripverhaal over de cultuurschatten van Enschede. Het is gemaakt door een docent Nederlands en striptekenaar bij Dagblad Tubantia. Hij maakte dit stripboekje omdat jongeren de folders van de schouwburg niet lezen. Dit is een andere manier om de jongeren te benaderen. De organisatie biedt het stripverhaal met een lespakket aan aan scholen. Docenten beslissen zelf wat ze ermee doen. De docent zal initiatieven nemen voor volgende projecten. Dit project zelf krijgt geen vervolg, het staat op zichzelf.

Het Grafisch Atelier in Enschede heeft een project ontwikkeld voor scholieren. 14 scholieren kregen de mogelijkheid met zeefdruktechnieken en computeranimaties zelfportretten te maken. De zelfportretten zijn geëxposeerd in het Grafisch Atelier. Tijdens die expositie kwamen meer jongeren het Grafisch Atelier binnen dan er ooit waren geweest. Verder hebben de portretten bij een manifestatie gehangen waar zo'n 30.000 bezoekers zijn geweest. Zowel de jongeren als de bezoekers waren enthousiast over dit project en het resultaat. Het Grafisch Atelier gaat dit project nogmaals uitvoeren. De opzet is bij die tweede ronde aangepast. Het wordt meer in scholen geïntegreerd en scholen zullen er ook financieel aan bijdragen.

Binnen de beeldende kunstsector is in Enschede op dit moment een discussie gaande over de kunstuitleen. Die maakt nu nog deel uit van het ambtelijk apparaat. Mogelijk wordt het in de toekomst verzelfstandigd tot een Centrum Beeldende Kunst (CBK). Een nieuw CBK zou de kunstuitleen, een expositieruimte en educatieve activiteiten kunnen verenigen. Op dit moment vindt daarnaar een haalbaarheidsonderzoek plaats.

Los van de uitkomsten van dat haalbaarheidsonderzoek is er wel beweging in het beeldende-kunstveld. De nieuwe doelstellingen binnen de geldstroom BKV stimuleren de aandacht voor toegankelijkheid en publieksbereik en cultureel ondernemerschap. Zo is er meer aandacht voor kunst in de wijken, werkt men aan digitalisering van de gemeentelijke collectie en zijn er meer exposities en kunstwerken in openbare ruimten.

Bij culturele planologie in Enschede werkt men samen met andere disciplines, zoals stedelijke en ruimtelijke ontwikkeling en vernieuwing. Met name in het rampgebied in Enschede heeft dit

geleid tot andere wijzen van overleggen. Bij het overleg over de herinrichting zijn diverse partijen betrokken en weegt ook de culturele factor mee. Ook is er aandacht voor de wijze waarop oude en eventuele nieuwe monumenten een plaats kunnen krijgen.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

De bijeenkomsten voorafgaande aan het actieplan leidden tot een gevoel van betrokkenheid en nieuwe mogelijkheden bij een breed scala aan instellingen en mensen. Ook maakten deze bijeenkomsten toevallige ontmoetingen en verrassende samenwerkingsverbanden mogelijk. Dit geldt bijvoorbeeld voor West Side Story, dat tot stand kwam door samenwerking tussen mensen uit het welzijnswerk en een kunstenaar. Ook biedt het actieplan mogelijkheden voor reeds bestaande samenwerkingsverbanden, zoals het Educatief Platform. De projecten die in het kader van Cultuur en School gehonoreerd zijn, zijn over het algemeen sterker ingebed in de bestaande infrastructuur en meer gestoeld op samenwerking tussen verschillende culturele instellingen en scholen. Het stimuleren van samenwerking gebeurt in Enschede echter vooral op projectniveau. In mindere mate lijkt het actieplan in Enschede te leiden tot nieuwe structurele samenwerkingsverbanden.

De grote instellingen werken wel samen op het gebied van podiumprogrammering, ook met instellingen buiten Enschede en met het Fonds voor Podiumprogrammering en Marketing (FPPM). Instellingen en de gemeente beseffen dat zij moeten samenwerken. Het actieplan speelt daarin echter geen directe rol.

Met de provincie Overijssel en met andere steden in de provincie voert men zo nu en dan overleg. De verstandhouding is prima, men werkt niet intensief samen. Enschede werkt beter samen met Hengelo sinds de discussie over Twentestad is gesloten.

De relatie met het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen (Ministerie van OCW) is volgens Enschede prima. Als de gemeente informatie nodig heeft, krijgt men antwoord. Enschede vindt de jaarlijkse afrekening en de termijn waarop nieuwe begrotingen moeten worden ingediend een belemmering. Verder is het bedrag dat de stad voor overhead mag rekenen te laag. Men betaalt daar de promotiekosten mee. De ambtelijke inzet wordt er niet door gedekt en de gemeente legt er dus op toe.

De euregiofunctie van Enschede komt binnen het actieplan niet naar voren. Er is wel aanleiding om ook op cultureel gebied euregionaal samen te werken, omdat er veel Duitsers in Enschede komen. In de praktijk komen er nauwelijks euregionale cultuurprojecten tot stand.

Verankering

Veel projecten staan in Enschede op zichzelf. Ze voorzien vaak niet in een vervolg op het project zelf en evenmin in verankering binnen regulier beleid. Er is nog weinig nagedacht over de voortgang van de activiteiten die nu uitgevoerd worden. Wel is er bij de beoordeling van projecten aandacht voor het structurele karakter van projecten. Projecten die voortzetting beogen of blijf geven van visie op mogelijke vervolgactiviteiten hebben een pre.

Enschede zou een groter deel van het cultuurbudget vloeibaar moeten maken. Dan zou er betere aansluiting en grotere

coherentie zijn tussen deze losse projecten en het reguliere cultuurbeleid. Bovendien biedt het actieplan gezien het flexibele karakter mogelijkheden die niet bestaan binnen het reguliere beleid. De initiatieven die de stad nu met het actieplan initieert verdwijnen als er geen ruimte komt voor dergelijke initiatieven binnen het reguliere beleid. Het actieplan is immers eindig.

Andersom zou binnen het actieplan meer structuur en sturing gebracht kunnen worden. Bijvoorbeeld met structurele samenwerkingsverbanden tussen de meer traditionele instellingen. De opzet waarbij de gemeente slechts subsidieverlener is, heeft een vrijblijvend karakter. Er is veel voor te zeggen het veld te laten komen met initiatieven. Het geeft de gemeente echter weinig mogelijkheden te sturen en om structuur aan te brengen. Voor verankering is zekere sturing of inbedding in een bepaalde structuur noodzakelijk. Mogelijk zou de begeleidingsgroep hierin een actievere en meer coachende rol kunnen spelen.

Algemeen

In Enschede is een groot deel van de projecten gericht op de doelgroep jongeren. Met de projecten wordt het publiek vooral verbreed naar jongeren, door relaties met vmbo-scholen en met welzijnswerk ook naar jongeren die uit zichzelf niet snel op kunst afkomen. Andere doelstellingen van het actieplan, zoals het zichtbaar maken van cultureel vermogen, culturele planologie op de agenda zetten en versterking van de programmering van culturele accommodaties, komen minder aan bod.

Er zit beweging in de sector beeldende kunst in Enschede. De oorzaak is enerzijds de discussie over mogelijke verzelfstandiging van de kunstuitleen en anderzijds de stimulans door de aangescherpte doelstellingen in het kader van de geldstroom BKV.

Binnen het actieplan is in Enschede weinig aandacht voor cultureel erfgoed. In Enschede is door de stadsbrand in 1862 en door de textielcrisis relatief weinig cultureel erfgoed aanwezig. Daarnaast heeft de erfgoedsector zich in Enschede waarschijnlijk niet sterk aangesproken gevoeld door de mogelijkheden die het actieprogramma in Enschede biedt.

Incorporatie van de Urban Culture

Het actieplan is in Groningen een katalysator. De gemeente bereikt jongeren van allerlei culturele groepen die daardoor de mogelijkheid krijgen zich te ontwikkelen en te verdiepen. Op het gebied van Cultuur en School moeten nog wel enige hobbels genomen worden. Discussies over structuren belemmeren de inhoudelijke ontwikkeling van cultuureducatie en het neerzetten van een continue leerlijn. Het beeldendekunstbeleid in Groningen is goed ontwikkeld. De gemeente buigt het op aansprekende wijze om naar cultureel ondernemerschap en cultuurbereik.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 244.134 euro

Cultuur en School totaal (2001): 111.997 euro

Geldstroom BKV (2001): 124.790 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 13.572.112 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000: 172.701

De gemeente Groningen is in het noorden van Nederland een belangrijk centrum. De culturele voorzieningen hebben niet alleen een functie voor de inwoners van de stad zelf maar ook voor inwoners uit de regio. Er zijn zelfs enkele voorzieningen die mensen van buiten de regio aantrekken. Dit geldt met name voor het Groninger Museum. Groningen beschikt wel over kunstvak- onderwijs, maar tot zijn spijt niet over een theateropleiding.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

Groningen heeft zijn actieprogramma opgebouwd uit vier programma's: *Versterking programmering, Culturele diversiteit, Cultuur & School en Beeldende Kunst Activiteiten*.

Cultuurbereik

Het onderdeel Cultuurbereik bestaat uit de programma's Culturele diversiteit en Versterking programmering. In het programma Culturele diversiteit wordt een vierfasenprogramma gebruikt. De doelstellingen van dit vierfasenprogramma zijn het ontwikkelen van nieuwe vormen van kunst door kruisbestuiving tussen diverse culturen. Een andere doelstelling is de jongeren-cultuur te betrekken en het bieden van gelegenheid aan jonge Groninger amateurs om zich op het gebied van jongeren- en allochtonencultuur verder te ontwikkelen. De gemeente formuleert de verschillende fasen als volgt:

- Fase 1: Stimuleren van jongeren om actief mee te doen.
- Fase 2: Verbredings- en verdiepingmogelijkheden.
- Fase 3: Opsporen van talent en begeleiden van artistieke ontwikkeling.
- Fase 4: Presentatie en receptie van nieuwe vormen van professionele podiumkunst.

De gemeente heeft dit vierfasenprogramma al in 2000 gestart als een pilot vooruitlopend op het Actieplan Cultuurbereik. Een begeleidingsgroep begeleidt het programma. Scouts hebben een belangrijke functie bij de uitvoering van het programma.

Het onderdeel Versterking programmering is in het verlengde van de cultuurnota *De Kunst van Groningen 2000-2003* door de gemeente vastgesteld. Accenten en projecten in dit programma zijn het programmeren in wijken, het ontwikkelen van opleidingstrajecten voor minderheden vanuit Omroep Organisatie Groningen (OOG) en het op poten zetten van festivals.

Cultuur en School

Groningen heeft een pilotproject uitgevoerd op het gebied van Cultuur en School, uitgevoerd door stichting 12/22. Het beleid daarvoor werd in 1997 samen met het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen (Ministerie van OCW) gestart en was vastgelegd in de nota *De jeugd houdt de toekomst*. Groningen vond de vraaggerichte aanpak van stichting 12/22 veelbelovend en daarom is gekozen voor voortzetting van deze benadering. Om meer duidelijkheid te brengen in de ondersteuningsstructuur streeft de provincie naar een onderscheid tussen ondersteuning, advisering en bemiddeling enerzijds en uitvoering anderzijds. Verder wil de gemeente het onderwijs ondersteunen vanuit twee loketten: een voor het basisonderwijs en een voor het voortgezet onderwijs en de ROC's.

Geldstroom BKV

De gemeente gebruikt het budget van de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) voor drie doeleinden. Ten eerste het onderhoud van kunstenaarsdocumentatie en dan met name de digitalisering van kunstenaarsdocumentatie door het Centrum Beeldende Kunst (CBK). Dit is om toegankelijkheid te vergroten. Ten tweede kunstaankopen voor de kunstuitleen, een functie die het CBK tevens heeft. En als laatste de nieuwe beeldende kunst activiteiten. Dat zijn projecten die gericht zijn op het vergroten van het publieksbereik en de marktwerking.

Kwaliteitsbeoordeling

De faseringsystematiek is ook een vorm van kwaliteitsbewaking. Selectie en scouting, stimulering, verbreding en verdieping vormen een ontwikkelingstraject. Het Groningse actieplan kent geen situatie waarin organisaties of personen aanvragen indienen die vervolgens een beoordeling krijgen van een commissie. Voor het reguliere kunstbeleid maakt Groningen wel gebruik van adviescommissies. Dit zijn de Groninger Adviescommissie Cultuur en de Provinciale Adviesraad Beeldende Kunst.

Relatie regulier beleid en actieprogramma

Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

In de cultuurnota van de gemeente Groningen 2000-2003 *De Kunst van Groningen* zijn de volgende speerpunten geformuleerd:

- versterken en profileren van de culturele infrastructuur;
- kansen bieden aan jong talent;
- investeren in festivals;
- impulsen geven voor de kunstparticipatie;
- stimuleren ontwikkeling kunstinstellingen.

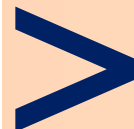
Op basis van deze speerpunten zijn actieprogramma's ontwikkeld die ook aansluiten bij de programma's van het actieplan. Eigen ambities zijn dus afgestemd met ambities vanuit het rijksbeleid. Groningen verwacht dat daarmee een inhoudelijk krachtiger beleid ontstaat met meer financiële ruimte.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

De gemeente Groningen ziet het actieplan niet louter als middel om een flexibeler cultuurbeleid te kunnen voeren. Groningen wil met het Actieplan Cultuurbereik nieuwe ontwikkelingen in gang zetten, omdat het reguliere beleid onvoldoende stimuleert. Het Groningse actieprogramma heeft ook een soort omwoelfunctie. Het is bedoeld om nieuwe activiteiten te stimuleren, maar vooral om het gehele cultuurklimaat beter af te stemmen op een veranderde samenleving en een veranderde publiekssamenstelling. Om dat te kunnen bereiken wil Groningen het actieprogramma na 2004 voortzetten.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

Groningen werkt met het vierfasensysteem. Verwarrend is dat er instellingen zijn die eigen fasensystemen gebruiken. Dit geldt bijvoorbeeld voor De Noorderlingen. De Noorderlingen is een theatergroep. Jonge spelers krijgen door middel van een fasensysteem ondersteuning bij hun ontwikkeling. Dat systeem kent

echter een andere focus. Het is gericht op begeleiding van jongeren die verder willen binnen het reguliere toneelcircuit. Het repertoire sluit minder aan bij behoeften van jongeren die zich verwant voelen met de Urban Culture, een term die de gemeente gebruikt om nieuwe jongerenculturen aan te duiden. Het door de gemeente opgestelde vierfasensysteem kent een bredere oriëntatie. Het wil jongeren op verschillende manieren, op verschillende momenten en ook buiten reguliere locaties aanspreken, begeleiden en stimuleren.

Het vierfasensysteem en het werken met scouts wekt de indruk dat Groningen zich vooral richt op de grootste talenten en hun succes. En dat laatste wordt bereikt als een deelnemer vanuit fase vier overstapt naar het nationale culturele circuit. De gemeente weerspreekt dit. Het beleid richt zich niet alleen op de weinige succesnummers. Niet iedereen is een groot talent. Lol en plezier bij een grote groep cultuurdeelnemers vind de gemeente Groningen ook van groot belang. Bovendien is ontwikkeling als amateur evenzeer waardevol.

Jetset is een programma waarbinnen leerlingen op scholen verplicht deelnemen aan workshops. In schooltijd maken de leerlingen binnen een week een voorstelling. Ze bouwen in een korte tijd iets op en dat maakt bij jongeren veel enthousiasme los. Er is behoefte aan vervolgvacatures en doorstroommogelijkheden voor kinderen die veel plezier beleven aan deze activiteiten. Dat is echter niet eenvoudig. De stap naar bijvoorbeeld een jeugdtheaterschool, laat staan naar De Noorderlingen, is te groot. Een eerste antwoord op de behoefte aan doorstroommogelijkheden, is het project *All Stars*. *All Stars* is een project waaraan kinderen vrijwillig meedoen, buiten schooltijd.

Men werkt in Groningen sinds twee jaar met scouts. De gemeente geeft aan dat experimenten met wijkcoördinatoren, jongerenwerkers en scouts hun tijd nodig hebben. De scouts ervaren dat hun werk inmiddels meer bekendheid heeft en dat zij zelf het veld beter leren kennen. Zij hebben nu zo'n 150 jongeren in beeld. De scouts brengen deze jongeren met elkaar in contact. Zij krijgen oproepen voor bijvoorbeeld audities en projecten. Het maakt het voor jongeren mogelijk om kennis te maken, zich te verdiepen en te ontwikkelen. Precies zoals het faseplan omschrijft. Keerzijde van het werken met scouts is het risico dat faciliteiten alleen aan diegenen ter beschikking komen die in beeld zijn bij scouts.

Verschillende mensen in het culturele veld en jongeren zelf geven aan dat traditionele instellingen een cultuuromslag moeten maken. Er is nu onvoldoende aansluiting tussen de belevingswereld van jongeren en de traditionele instellingen. Dit komt onder meer doordat men in het reguliere culturele aanbod in sectoren denkt en dat sluit niet aan op de Urban Culture. Om een breder publiek te bereiken en om de Urban Culture te incorporeren, moeten de reguliere instellingen publicitair meer aandacht besteden aan nieuwe groepen. Ze moeten zelf ook veranderen. Een andere organisatie, een ander aanbod en een andere uitstraling. Vraag is uiteraard of traditionele instellingen die verandering willen ondergaan én of de Urban Culture gebaat is bij een dergelijke professionele inbedding. Het is mogelijk dat de jongerencultuur zich autonoom, in haar eigen ruimte beter zou kunnen ontwikkelen.

Een voorbeeld van een vierdefaseproject zijn de *Art-partys*.

Dit zijn feesten op plaatsen waar jongeren graag komen, bijvoorbeeld een discotheek, en waar artistieke optredens plaatsvinden. Jongeren komen op de feesten met culturele uitingen in aanraking. Doel is plezier, maar ook het verrassen en stimuleren van jongeren door hen in aanraking te brengen met professionele kunst, gemaakt door jonge getalenteerde mensen. De organisatoren streven naar samenwerking tussen verschillende instellingen of groepen als De Noorderlingen, de Jungle Warriors en Galili Dance. De samenwerking blijkt niet altijd eenvoudig omdat de meewerkende groepen verschillen in ambities en ideeën.

Groningen zet de geldstroom BKV niet wezenlijk anders in dan zonder het actieplan zou zijn gebeurd. Wel krijgen cultuurbereik en cultureel ondernemerschap meer aandacht dan voorheen. Dit resulteert onder meer in het zoeken van meer samenwerking met bijvoorbeeld Kunstacademie Minerva en het vergroten van promotieactiviteiten. Het CBK in Groningen is zich ervan bewust dat het geen expert is op het gebied van publieksbereik en daarom heeft het contact gezocht met een adviesbureau. Samen zijn ze tot de slogan Kunst is dichterbij dan je denkt gekomen. Verder is het CBK marktgerichter gaan denken. Niet alleen om financiële redenen, maar ook om beter in te spelen op de vraag van het publiek. Het CBK koopt dus werken aan die beter aansluiten op deze vraag. Men koerst echter niet blind op de wensen van het publiek. Het centrum probeert bezoekers ook in aanraking te brengen met onbekende werken waar zij zelf niet om zouden vragen.

De atelierroute in Groningen is een voorbeeld van een project dat in zichzelf niet nieuw is, maar dat wel een stimulans krijgt door het actieplan. De route maakt intensieve samenwerking mogelijk. Zo werken de galeries gezamenlijk aan de promotie van de atelierroute. De atelierroute is dankzij het actieplan gestructureerd, sterker en omvangrijker geworden.

Het budget voor activiteiten in het kader van Cultuur en School vormt maar een klein onderdeel van het budget voor cultuureducatie in de gemeente Groningen. Het geld is een aanvulling op het gemeentelijk budget voor dit doel. Volgens steunfunctie-instellingen, culturele instellingen en docenten vormen de middelen een aanjager om aandacht te besteden aan de specifieke doelstellingen behorend bij dit onderdeel.

Groningen werkt binnen het onderdeel Cultuur en School met gangmakers. Dat zijn docenten die enkele uren per week op heel concrete wijze aandacht besteden aan cultuur. Zij brengen leerlingen bijvoorbeeld direct in contact met culturele uitingen, zoals concerten van studenten aan het conservatorium. Ook zoeken de gangmakers uit wat financiële en organisatorische mogelijkheden zijn. Er zijn gangmakers op 19 scholen. Drie scholen doen niet mee. Twee vanwege de verplichte eigen financiële bijdrage en één vanwege geloofsovertuiging. De gangmakers komen soms bijeen om te spreken over ervaringen en om elkaar te informeren. Dit werkt volgens eigen zeggen het best wanneer dat in kleine groepjes gebeurt.

Gangmakers krijgen een financiële bijdrage uit het Cultuur en School-budget. Zonder dit budget zou het gangmakerproject waarschijnlijk niet tot stand zijn gebracht.

Docenten geven aan dat er een belemmering is wanneer zij contact willen leggen met een culturele instelling. Volgens hen ontbreekt het aan een educatief medewerker bij de instellingen.

Die is noodzakelijk om informatie te kunnen geven over mogelijke activiteiten en om te kunnen ondersteunen bij de voorbereiding van culturele activiteiten met kinderen.

Docenten en gangmakers vinden dat de hoeveelheid informatie die scholen ontvangen niet te veel is. Een school is immers zelf vrij om daarin haar eigen keuze te maken. Scholen in het voortgezet onderwijs weten vaak goed wat ze wel en wat ze niet willen. Ook basisscholen ontvangen graag informatie over het aanbod. Het maken van een keuze of het zelf formuleren van de vraag is voor basisscholen echter een ander verhaal. Om te komen tot vraagformulering zullen basisscholen moeten samenwerken en ondersteuning moeten krijgen. Groningen wil dan ook naast het loket voor het voortgezet onderwijs, stichting 12/22, een tweede loket ontwikkelen voor het basisonderwijs. Dit tweede loket moet onder meer vraagsturing stimuleren, bijscholing verzorgen en ondersteuning bieden bij het ontwikkelen van meerjarenplannen. Er zijn nog geen concrete afspraken gemaakt over dit loket voor het basisonderwijs. Verwarrend is dat de provincie Groningen met weer andere loketten werkt.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

Na het pilotjaar heeft de gemeente Groningen meer geld uit het actieplan bij instellingen neergelegd. Dit heeft volgens het veld en volgens de gemeente positief gewerkt. De instellingen hebben nu meer verantwoordelijkheid en het vertrouwen stimuleert de betrokkenheid. Daarnaast zorgt het er ook voor dat gemeenteambtenaren vaker de instellingen opzoeken, wat gewaardeerd wordt.

Binnen het onderdeel cultuurbereik wordt door veel instellingen en personen aan verschillende activiteiten gewerkt. Het actieplan heeft ervoor gezorgd dat deze verschillende personen en instellingen elkaar vaker tegenkomen. Toch zijn de betrokkenen niet goed op de hoogte van elkaars activiteiten, inspanningen en ambities. Meer structureel overleg zou kunnen leiden tot betere samenwerking en op zijn minst tot meer overzicht van de activiteiten en de betrokken personen.

Verankering

Dankzij het vierfasensysteem grijpen de verschillende activiteiten binnen het onderdeel cultuurbereik in elkaar. Structureel overleg zou echter niet alleen kunnen leiden tot betere afstemming, maar uiteindelijk ook tot betere verankering van de huidige inzet. Ad-hocprojecten verdwijnen immers sneller dan activiteiten die ingebed zijn in een geïntegreerde aanpak.

Het zijn onder meer de gangmakers die binnen het onderdeel Cultuur en School op dit moment aanjagen en stimuleren. Voor een goede continuïteit van activiteiten is structureel overleg en een heldere loketfunctie van belang. Verder is de aanwezigheid van educatief medewerkers bij grote culturele instellingen van belang om samenwerking met scholen op te kunnen bouwen.

Gezien de historie van de Geldstroom BKV is een ombuiging richting de doelstellingen cultuurbereik en cultureel ondernemerschap niet in sneltreinvaart door te voeren. Het CBK in Groningen heeft zich echter goed geïntegreerd. Het is vanuit die positie in staat te werken aan veranderingen ten behoeve van de doelstellingen cultuurbereik en cultureel ondernemerschap.

Algemeen

De pilot heeft Groningen geleerd dat de ambtelijk coördinator in de stuurgroep bijgestaan moest worden door een artistiek coördinator. De artistiek coördinator, die inmiddels is aangesteld, is noodzakelijk om doorstroming en dwarsverbanden tot stand te kunnen brengen.

De activiteiten in het kader van cultuurbereik hebben in grotere mate plaats kunnen vinden dankzij het actieplangeld. Het geld maakt een ontwikkeling van de underground mogelijk. Nu is er behoefte aan meer coherentie, betere aansluiting bij reguliere instellingen en activiteiten en doorstroming.

Door verdwenen aandacht en investeringen in welzijns- en jongerenbeleid in het verleden, zijn er gaten gevallen in het geheel aan sociale en culturele voorzieningen. Om die reden is er weinig houvast bij het stimuleren van de jongerencultuur.

Culturele diversiteit gaat niet alleen om het bereiken van bepaalde publieksgroepen. Het betreft niet alleen de frontoffice. Het gaat ook om verandering van aanbod en het betrekken van groepen aan de achterzijde, bij het ontwikkelen van activiteiten.

De geldstroom BKV wordt in Groningen niet wezenlijk anders ingezet dan zonder het actieplan zou zijn gebeurd. Wel krijgen cultuurbereik en cultureel ondernemerschap meer aandacht dan voorheen.

Vraaggericht werken kan binnen het basisonderwijs niet in dezelfde mate gestimuleerd worden als binnen het voortgezet onderwijs. Binnen het basisonderwijs is meer basale ondersteuning nodig. De gemeente Groningen is van mening dat één loket die verschillende behoeftes niet kan bedienen.

In sommige gemeenten en provincies kan na het opbouwen van bijvoorbeeld een netwerk gepraat worden over de inhoud, omdat praten over de structuur niet meer nodig is. In Groningen gaat dit niet op voor het onderdeel Cultuur en School. Daar moeten de structuren eerst tot stand gebracht worden. Zo is er nog veel onduidelijkheid over de loketfuncties.

De gemeente Groningen is van mening dat de hoeveelheid overhead die zij mag berekenen onvoldoende is. De personele inzet kan de gemeente niet betalen met de voorgeschreven 7 procent. Verder vindt de gemeente dat het overhevelen van geld van het ene naar het andere jaar mogelijk zou moeten zijn.

De dynamiek van de stad

De drie jaar geleden gestarte verbouw en nieuwbouw van culturele instellingen in Haarlem vormde de noodzaak tot het zoeken van nieuwe presentatie- en productieplekken in de stad. Het actieplan kwam op het juiste moment om uitvoering te kunnen geven aan nieuwe manieren voor samenwerking, breder publieksbereik en het betrekken van nieuwe cultuurmakers.

Voor Cultuur en School is vanuit de gemeente nog weinig specifieke aandacht geweest. Dankzij een lange traditie is er wel goed contact tussen scholen en culturele instellingen en nemen scholen grote eigen verantwoordelijkheid. De Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) stimuleert tot bijstelling van beleid en het realiseren van nieuwe werkwijzen bij gemeente en instellingen, ten behoeve van bereik en cultureel ondernemerschap.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 237.399 euro

Cultuur en School totaal (2001): 20.253 euro

Geldstroom BKV (2001): 106.733 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 11.395.919 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000: 148.772

Haarlem wil zich profileren als cultuurstad. In de *Toekomstvisie Haarlem 2000-2010* geeft de gemeente aan dat Haarlem daarbij inzet op twee ontwikkelingslijnen: *de Moderne Cultuurstad* en *de Cultuur-historische Binnenstad*. In de toekomstvisie spreekt Haarlem de ambitie uit ruimte te maken voor vernieuwing en dynamiek. Op dit moment investeert Haarlem flink in renovatie, restauratie en nieuwbouw van belangrijke cultuurcentra. Het Patronaat, de nieuwe Toneelschuur, het concertgebouw en de schouwburg zijn of worden onder handen genomen. Deze investeringen vragen veel geld en aandacht. Het actieplan is een welkom instrument om gedurende deze bouwperiode op nieuwe manieren samen te werken, de dynamische en vernieuwende factor te versterken en de toegankelijkheid te vergroten.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

Hoofddoelstellingen van Haarlem zijn het kwalitatief verbeteren van het geprogrammeerde aanbod en het bereiken van nieuwe publieksgroepen. De twee belangrijkste instrumenten om nieuwe doelgroepen te bereiken, zijn marketingactiviteiten en samenwerking.

Culturele en multiculturele instellingen worden betrokken via bestaande overlegverbanden en samenwerkingsnetwerken, het Directeurenoverleg en de Stedelijke Adviesraad Multiculturele Samenwerking. Haarlem maakt ook gebruik van jonge ambassadeurs.

Cultuurbereik

De prioriteiten liggen bij het kwalitatieve verbeteren van het geprogrammeerde aanbod en het bereiken van nieuwe publieksgroepen. Haarlem noemt dit onderdeel van het actieplan en het betreffende budget: *Budget Nieuwe Initiatieven*, *Nieuwe Publieken*. *De Stad als Podium* is de naam van een plan van de gemeente en haar vier grote podia dat weergeeft hoe Haarlem vorm en inhoud wil geven aan het onderdeel Cultuurbereik. Duidelijk is dat vooral de podiumkunsten aan bod komen. Samenwerking tussen de podia van Haarlem is de centrale gedachte van dit plan. De Toneelschuur, het Patronaat, de stadschouwburg en het concertgebouw zijn dragers van De Stad als Podium. In De Stad als Podium wordt weergegeven wat deze podia zelf doen in het kader van het actieplan en wat zij samen wensen te ontwikkelen.

Cultuur en School

De prioriteiten zijn een kwalitatieve verbetering van het aanbod en uitbreiding van de doelgroep, bijvoorbeeld ook vmbo-leerlingen betrekken.

Geldstroom BKV

Ambities in het kader van de geldstroom BKV zijn: kwalitatieve verbetering van het geprogrammeerde aanbod, het bereik van een nieuw publiek bij bestaande en nieuwe instellingen en een actief flankerend beleid voor kunstenaars. Met name het Frans Hals Museum, De Vishal en de Nieuwe Vide zijn betrokken bij het initiëren en uitvoeren van projecten en beleid inzake deze prioriteiten. Deze organisaties geven in hun eigen beleids- en activiteitenplannen aan wat zij doen in het kader van de geldstroom BKV.

Kwaliteitsbeoordeling

De adviescommissie beoordeelt projectaanvragen voor het flexibele budget van 45.000 euro per jaar. Ze adviseert de gemeente ook over het gehele actieprogramma. De commissie bestaat uit een externe onafhankelijke voorzitter en verder deskundigen uit de diverse kunstdisciplines en vertegenwoordigers van de doelgroepen: jongeren, ouderen, allochtonen. De commissie toetst de inhoudelijke kwaliteit van de plannen. Er zijn twee tranches voor beoordeling per jaar.

Relatie regulier beleid en actieprogramma

Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

Culturele diversiteit en toegankelijkheid zijn ook in het reguliere beleid van Haarlem belangrijke aandachtspunten. Vanwege de verbouwing van de grote podia ontstond behoefte aan nieuwe samenwerkingsverbanden en meer en ander aanbod, ook op niet-reguliere podia. De instellingen waren verplicht alternatieven te verzinnen nu de eigen podia niet op normale wijze te programmeren waren. Eigen behoeften en mogelijkheden van het actieplan sluiten wat betreft de podiuminstellingen dus op elkaar aan. Bij andere disciplines, zoals beeldende kunst, spelen die verbouwingen geen direct inhoudelijke rol. Ook wat betreft deze disciplines overlappen de beleidsdoelstellingen van het reguliere beleid en het actieplan elkaar echter in grote mate.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

In Haarlem is van oudsher beperkte flexibele ruimte in het cultuurbudget, omdat het grootste deel van de cultuurbegroting in vaste bedragen naar culturele instellingen gaat. De kostbare verbouw en nieuwbouw van accommodaties versterkt dit. De flexibele ruimte die het actieplan biedt, gebruikt Haarlem van harte om te werken aan samenwerking, dynamiek en bereik. Inhoudelijk lopen de reguliere beleidsdoelstellingen en die van het actieplan in grote mate gelijk. Het actieplan maakt het financieel mogelijk daaraan te werken. De keerzijde is dat instellingen van bewezen kwaliteit zich nu extra moeten verantwoorden voor beleid dat ze zelf zien als regulier beleid. De podia die samenwerken in het kader van De Stad als Podium zijn daar een voorbeeld van.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

De Stad als Podium is door de grote podia van Haarlem als nota aangeboden aan de gemeente en is vervolgens ondersteund vanuit het actieplan. De gedachte achter het plan is dat de stad zelf podium moet zijn, nu de instellingen door ver- en nieuwbouw geen podia hebben. De noodzaak is aanleiding geworden de dynamiek van de stad op te zoeken. De instellingen kregen zo de kans letterlijk over de muren van de eigen gebouwen heen te stappen. Resultaat is dat in de stad nu allerlei instellingen samenwerken en dat op vele plaatsen in de stad nieuwe initiatieven tot uitvoering zijn gekomen. De dynamiek in de stad is vergroot. Het actieplan biedt hiermee aanknopingspunten voor jonge, nieuwe, niet-reguliere instellingen en het biedt denk- en ontwikkelingsruimte aan de reguliere instellingen.

Het Patronaat heeft de ervaring dat poppodia vaak langere termijnplanningen hebben, waar projectmatig werken niet altijd

bij aansluit. Het actieplan maakt het mogelijk ervaring op te doen met projectmatig werken. Medewerkers van het Patronaat ervaren dat het lukt nieuwe publieksgroepen aan te spreken en daarnaast het aanbod uit te breiden. Het zelfde publiek kan zo kennismaken met ander aanbod.

De Toneelschuur staat inhoudelijk achter het actieplan, maar benadrukt dat het veel extra werk met zich meebrengt, zowel procedureel als wat betreft activiteiten. Dat is voor een instelling, die ook regulier aan doelstellingen werkt die overeenkomen met het actieplan, moeilijk op te brengen.

De stadsschouwburg noemt de komst van het actieplan een zegen. Er ontstaat ruimte voor het openstellen van grote culturele instellingen voor samenwerking met andere instellingen, voor nieuw aanbod en voor nieuwe publieksgroepen. Nederland heeft daarin volgens de directeur van de schouwburg een grote achterstand ten opzichte van andere Europese landen. Het actieplan biedt de mogelijkheid op deze ter reinen vooruitgang te boeken. Volgens de directeur moet het actieplan daarom beslist voortgezet worden, bij voorkeur nog tien jaar.

Leden van de adviescommissie cultuurbereik geven aan dat de aanvragen voor het flexibele budget heel divers zijn van aard en van kwaliteit. Het soort aanvragen is volgens de leden in drie categorieën te verdelen. Ten eerste: reguliere instellingen die niet-reguliere activiteiten willen ontplooiën. Ten tweede: ervaren niet-culturele instellingen die nu ook culturele activiteiten willen uitvoeren. En als laatste de onervaren organisaties die voor het eerst culturele projecten organiseren. Minderheidsorganisaties zijn daarvan een voorbeeld. De kwaliteit van de aanvragen van de laatste groep is soms slecht, terwijl de commissie wel positief is over het initiatief. In zo'n geval nodigt de commissie de aanvragers uit om uitleg te krijgen en om adviezen te geven. In de adviescommissie zijn jongeren vertegenwoordigd. Daarnaast is er ook een jongerenraad actief. Deze jongerenraad komt op voor de culturele belangen van jongeren en organiseert zelf ook activiteiten. Deze raad vindt dat men niet altijd voldoende naar hen luistert. Ze krijgen langzamerhand wel wat meer ruimte. Het Patronaat onderstreept het belang van een actieve rol van jongeren. Dit poppodium heeft de ervaring dat jongeren veel weten te bereiken, als ze maar die ruimte krijgen.

De Stedelijke Adviesgroep Multiculturele Samenleving (SAMS) is blij met het actieplan. Het helpt groepen te bereiken die men nog onvoldoende weet te bereiken en men kan ze betrekken bij het culturele leven. De organisatie geeft aan dat er in Haarlem behoefte is aan een broedcentrum, een verzamelplaats voor diverse talenten uit alle culturen. In Haarlem wonen veel kunstenaars uit andere landen die in het reguliere circuit hun weg niet vinden. In een broedplaats kunnen zij hun talenten ontplooiën, hun krachten bundelen en ze kunnen doorstromen naar het reguliere circuit.

Verder is de organisatie van mening dat het onderwijs meer betrokken moet worden bij multiculturele ontwikkeling.

De Archiefdienst van Haarlem en Zuid-Kennemerland werkt aan digitalisering van archiefmateriaal. De dienst wilde echter een volgende stap maken en wil beeldmateriaal aan schriftelijke informatie koppelen. De Archiefdienst voerde het project met de gemeente Haarlem en met een ICT-bedrijf uit. Het was een pilot, waarvoor ook rijksgeld beschikbaar was gesteld. Voor de

Archiefdienst was dit een nieuwe onderneming. Aan de hand van specifieke thema's, een daarvan was Sporen van migranten, zijn programma's ontwikkeld. Gebruikers zijn het onderwijs en reguliere archiefbezoekers. De Archiefdienst is van mening dat een educatief medewerker nodig is om een site te ontwikkelen, zodat het materiaal voor meer mensen beschikbaar is. Er is echter geen geld voor. Het onderwijs heeft de archiefprogramma's goed ontvangen. Er is bij scholen grote vraag naar volgende programma's of andere activiteiten binnen het archief. De Archiefdienst kan die vraag niet aan.

De Vishal is een van de instellingen die activiteiten uitvoert die gefinancierd worden uit de geldstroom BKV. De Vishal is een fysiek gebouw en de naam van een kunstenaarsvereniging. De Vishal was aanvankelijk vooral een tentoonstellingsruimte voor Haarlemse kunstenaars. Er was eigenlijk geen meerjarenbeleidsvisie. Dat veranderde met de aanscherping in het kader van de geldstroom BKV. De helft van het geld besteedt de organisatie nog steeds aan exposities van Haarlemse kunstenaars. Maar de andere helft besteedt men aan opdrachtenbeleid van De Vishal. Haarlemse kunstenaars waren aanvankelijk niet gelukkig met deze koerswijziging. Interessant is echter dat de bijsturing kunstenaars ook impulsen blijkt te geven. Ze werken meer vraag- en publieksgericht en zijn ondernemender.

Met de kunstwerken die voortkomen uit het opdrachtenbeleid worden toegankelijke en voor een breed publiek interessante tentoonstellingen gerealiseerd. De Vishal is aan het ontdekken hoe men met de inhoud en communicatie nieuwe publieksgroepen kan bereiken. Het bereik van meer en andere groepen hoeft niet ingewikkeld te zijn, maar het vraagt om anders denken en om het aanleren van technieken. De Vishal wordt door nieuw beleid aangezet tot ontwikkeling van die expertise.

Nieuwe Vide is een kunstenaarsinitiatief dat eigen producten ontwikkelt en daarnaast samenwerkt met andere instellingen om tot cross-overs te komen. Probleem daarbij is dat de resultaten artistiek interessant zijn, maar dat het moeilijk blijkt meerdere publieksgroepen aan te spreken. Als je een artistiek compromis sluit is het niet interessant meer.

Wat betreft het doen van aanvragen geeft de organisatie aan dat dat veel tijd kost. In relatie tot de procedures bij fondsen zijn de procedures bij de gemeente Haarlem niet zwaar volgens Nieuwe Vide.

In Haarlem bestaat al lange tijd een goed netwerk voor cultuureducatie. Rond de start van het actieplan was er echter geen geld voor nieuwe activiteiten en ontwikkeling. Met ingang van 2002 is wel extra geld voor Cultuur en School gereserveerd. In het basisonderwijs en in de bovenbouw lopen de cultuureducatieprogramma's goed. Er is ook een goedlopend netwerk Culturele en Kunstzinnige Vorming (CKV) voor docenten en culturele instellingen. Bij de basisvorming zit echter een gat. Er is dus geen sprake van een continue leerlijn.

Scholen hebben niet de capaciteit zelf een bemiddelende of organiserende taak op zich te nemen. Er is niet alleen behoefte aan geld voor cultuureducatie, maar ook aan een duidelijke bemiddelaar en een trekker van netwerkactiviteiten.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

Reguliere instellingen in de gemeente Haarlem kennen elkaar en vinden het vanzelfsprekend samenwerking te zoeken, zeker wanneer gezamenlijke doelen te behalen zijn. Wel blijkt het voor niet-gevestigde instellingen moeilijk voet aan de grond te krijgen in dit gezelschap.

De relatie tussen instellingen en de gemeente is goed. Het is eenvoudig contact te leggen en er is vanzelfsprekend overleg tussen de grotere instellingen en de gemeente. Procedures bij de gemeente zijn volgens instellingen niet onoverbrugbaar, maar ze vragen wel om veel extra werk. De adviescommissie beoordeelt alle vragen volgens dezelfde procedure. Er bestaat geen eenvoudige procedure voor kleine aanvragen. De commissie gaat wel in gesprek met aanvragers wanneer een aanvraag onvoldoende is, maar het plan potentie heeft.

Met scholen heeft de gemeente van oudsher goed contact. De situatie wat betreft cultuureducatie is echter niet optimaal. Haarlem zal fundamentele keuzes moeten maken, die mogelijk tot een nieuwe structuur en dus nieuwe verhoudingen zullen leiden.

Tussen diensten binnen de gemeente ontstaat door het actieplan soms voorzichtige toenadering. Het is echter nog niet vanzelfsprekend. Zo is de bibliotheek geheel niet betrokken in het actieplan.

De gemeente werkt goed samen met de provincie Noord-Holland en met andere gemeenten in deze provincie. Over organisatorische en financiële zaken bestaan goede afspraken en men wisselt ervaringen uit.

De gemeente Haarlem is van mening dat matching geen dwingend instrument moet zijn van het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen (Ministerie van OCW). De gemeente wil de matchingsbedragen wel opbrengen, maar verlangt dat de overheden dan gelijkwaardige partners zijn. De gemeente proeft wel verandering bij het Ministerie, maar voelt zich nog niet altijd als gelijkwaardige partner behandeld.

Verankering

Bij de grote podiuminstellingen en andere organisaties, zoals De Vishal, draagt het actieplan bij aan verandering van denk- en werkwijze. Er is meer aandacht voor bereik van grotere en nieuwe publieksgroepen, waaronder jongeren. Ook ontstaat er voorzichtig ruimte voor activiteiten van niet-reguliere organisaties. Zowel de gemeente als de instellingen zien deze verschuivingen als een eerste stap. Haarlem experimenteert en leert. Er bestaat geen duidelijke, expliciet gemaakte, visie over inbedding van de leerervaringen van het actieplan binnen toekomstig cultuurbeleid. De gemeente zal hier in de komende fase, waarin de bouwprojecten nog veel inhoudelijke en financiële aandacht vragen, nadrukkelijk aandacht aan moeten besteden. Het is daarbij ook van belang dat de grote podia straks vanuit de nieuwe of verbouwde onderkoms de samenwerking en activiteiten in de stad voortzetten.

Algemeen

Er ontstaat beweging in Haarlem doordat op nieuwe wijzen activiteiten worden ontwikkeld en andere podia worden gebruikt. Werkelijk komen tot samenwerking met niet-reguliere organisa-

ties blijkt toch nog lastig. Mogelijk kan investering in een of meerdere broedplaatsen bijdragen aan de ontwikkeling van andere kunstvormen en toestroming van nieuwe cultuurmakers.

Bereik is in de gemeente Haarlem een acceptabel kunstcriterium, zonder dat dit afdoet aan andere kwaliteitscriteria. De gemeente ervaart dit als een winstpunt.

Cultuur en School loopt in Haarlem niet naar de wens van de gemeente. Er is geen sprake van een continue leerlijn. De programma's voor de basisvorming ontbreken bijvoorbeeld. Verder is er behoefte aan meerdere bemiddelende organisaties die scholen kunnen adviseren. De scholen willen hulp bij het maken van keuzes in aanbod en ze willen stimulans bij de ontwikkeling van een eigen cultuurbeleid. Gezien de beperkte capaciteit op scholen is daar wel behoefte aan.

De gemeente Haarlem geeft aan in de startfase last te hebben gehad van de late toekenning vanuit het Ministerie van OCW. Dit heeft bijvoorbeeld de wat warrige communicatie vanuit de gemeente met de instellingen veroorzaakt. Haarlem durfde niet goed met de plannen naar de instellingen te stappen voor er zekerheid was over de toekenning.

De vier grote podia van de gemeente Haarlem werkten naast hun eigen reguliere beleid al langer samen om nieuwe publieksgroepen te trekken en te binden. Dit kwam voort uit ambitie en noodzaak, maar was ook een extra en erg zware belasting voor deze instellingen. Daarom gebruikten de vier podia de nieuwe beschikbare middelen om hun doelgroepenbeleid te verdiepen en professionaliseren. De gemeente staat hier volledig achter, aangezien zij deze podia niet wenste te straffen voor deze voorsprong en pioniersfunctie.

Haarlemmermeer

Bezoek 6 maart 2003

Jongeren willen de ruimte

Haarlemmermeer is een snel groeiende gemeente met een tekort aan accommodaties, weinig cultureel imago en een veelheid aan inwoners die er werken, maar niet wonen. Kortom, een gemeente in ontwikkeling. De oriëntatie in het beleid gaat voornamelijk uit naar jongeren en kinderen. Hierbij mag de gemeente andere doelgroepen niet uit het oog verliezen. Het is van groot belang voor de opbouw van de infrastructuur dat men het actieplan cultuurbereik voortzet om de prille, goede initiatieven wortels te laten schieten. De betrokken wethouders beamen dit. Belangrijk is ook dat de communicatie tussen de gemeente en instellingen geïntensiveerd wordt. Dat het actieplan onder de verantwoordelijkheid van de wethouder cultuur en de wethouder van jeugd en onderwijs valt en instellingen uit diverse geldstromen financiering krijgen, kan leiden tot meer integraal beleid.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 125.561 euro

Cultuur en school totaal (2001): 27.226 euro

Geldstroom BKV (2001): 79.435 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 8.084.548 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000: 110.722

Haarlemmermeer telt 26 woonkernen. Er wonen voornamelijk jonge gezinnen. In Haarlemmermeer komen veel mensen om te werken, niet om te wonen. De gemeente kent weinig sociale gelaagdheid en er zijn slechts 600 bijstandsgerechtigden. De groep van jongeren tot 24 jaar is groot en zal de komende jaren groeien. In de afgelopen jaren zijn nauwelijks op structurele wijze sociaal-culturele activiteiten ontwikkeld. Doordat Haarlemmermeer bestaat uit 26 woonkernen die relatief ver uit elkaar liggen, voelen de bewoners zich weinig betrokken tot elkaar. Specifieke voorzieningen voor jongeren zijn in beperkte mate aanwezig.

Inzet actieprogramma beleid en organisatie

Het Actieprogramma valt zowel onder de verantwoordelijkheid van de wethouder cultuur als de wethouder van jeugd en onderwijs. Het actieprogramma is opgezet door het Platform Cultuurbereik, bestaande uit vertegenwoordigers van professionele culturele en sociaal-culturele organisaties en het onderwijsveld. Een onafhankelijk voorzitter leidt het platform en de gemeente ondersteunt het ambtelijk. Haarlemmermeer hecht veel waarde aan kunst en cultuureducatie bij het verwerven van kennis en kunde om persoonlijke keuzes te kunnen maken. Nadrukkelijke aandacht gaat uit naar jongeren van 12 tot 24 jaar.

Cultuurbereik

Haarlemmermeer heeft gekozen voor de speerpunten culturele diversiteit en versterking van de programmering. Aan deze aandachtspunten verbindt de gemeente het thema *Wereldwijd - Polderbreed*. Ze verspreidt de activiteiten over zoveel mogelijk woonkernen in de gemeente, ze zijn gericht op autochtone en allochtone kinderen, tieners en jongeren.

Cultuur en School

Doelstelling van Cultuur en School is om iedere leerling gedurende het primair onderwijs en de basisvorming tenminste ieder jaar een cultuurinjectie te geven. Alle disciplines komen daarbij aan bod. De projecten *Kunstmenu*, *Cultuurparcours* en *Cultuurvouchers* vormen tezamen een doorgaande lijn van cultuur in het onderwijscurriculum..

Geldstroom BKV

Centrale doelstelling in de *Nota Beeldende kunst 1999 - 2000* is het verbeteren van het culturele klimaat in de gemeente. Beeldende kunst levert daaraan een bijdrage. Haarlemmermeer richt zich onder anderen op beeldende kunst en vormgeving in de openbare ruimte, kunstcollecties, manifestaties en projecten, lokale kunstenaars en galeries. Haarlemmermeer zet de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) in op manifestaties en projecten ter bevordering van cultureel ondernemerschap door lokale beeldend kunstenaars. Voor de periode 2003-2006 ontwikkelt ze een nieuwe nota beeldende kunst.

Kwaliteitsbeoordeling

Voor de kwaliteitswaarborg werkt Haarlemmermeer samen met de provincie Noord-Holland en de gemeenten Zaanstad, Haarlem en Alkmaar. De adviescommissie voor Cultuur en School en de adviescommissie Culturele Diversiteit van Noord-Holland doen de

beoordeling. Voor de geldstroom BKV is geen adviescommissie. De commissies oordelen op basis van algemeen aanvaarde normen voor kwaliteit. De commissies brengen advies uit aan het college van B en W. De adviezen worden betrokken bij de uitvoering en evaluatie van activiteiten.

Relatie regulier beleid en actieprogramma

Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

Haarlemmermeer verkeert in een groeifase, waardoor er nog geen rijk cultureel aanbod is. Zij besteedt de actieplanmiddelen met name aan reguliere instellingen.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

Haarlemmermeer heeft nauwelijks incidentele middelen. De meeste middelen worden structureel ingezet. De gemeente matcht de actieplanbijdrage van het rijk ruimschoots. In het kader van het actieplan cultuurbereik zijn met name meerjarenafspraken met de bestaande instellingen gemaakt. Alleen binnen de geldstroom BKV is een kleine post flexibele middelen beschikbaar.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

Het merendeel van het budget voor cultuurbereik investeert men in *Stichting Artquake*. Artquake is in 1997 ontstaan. Het moest een oplossing bieden voor het beperkte voorzieningenaanbod voor jongeren. Betrokkenheid van doelgroep, samenwerking, samenhang tussen activiteiten, actieve en receptieve deelname en laagdrempelige locaties zijn uitgangspunten voor de stichting. Artquake betreft jongeren van 12 tot en met 25 jaar bij ideeëvorming, uitvoering en evaluatie van het project. Dit gebeurt door jongerenpanels, enquêtes, een denktank en werkgroepen. De vaste activiteiten bestaan uit een serie workshops, een kunstwedstrijd en een eigentijds festival. Het festival is een belangrijk evenement voor de jeugd, dat door de sterke programmering en bijzondere sfeer landelijke bekendheid kreeg. Naast deze kernactiviteiten heeft de denktank vele andere initiatieven ontwikkeld. In 2001 groeide het aantal deelnemers van 5.000 naar 7.000. Artquake heeft betekenis in de ontwikkeling van een eigen culturele identiteit van jongeren en de ontwikkeling van vernieuwend kunstaanbod. Daarnaast fungeert het als broedplaats voor jong talent. Het succes van de organisatie is naar eigen zeggen te danken aan de centrale rol van jongeren in de organisatie, een bevlogen en jong team, de dynamiek van de organisatie, innovatieve programmering, een breed netwerk en goede PR.

Artquake is inmiddels uitgegroeid van een project tot een culturele instelling, maar de benodigde voorzieningen zijn achtergebleven. Er is grote behoefte aan ruimte. Een aantal activiteiten is hierdoor vervallen. Een tweede punt van zorg is de toekomstige financiering. Artquake merkt op dat de gemeente prioriteit geeft aan bestaande instellingen en dat nieuwe initiatieven maar moeilijk van de grond komen. Artquake wordt uit actieplanmiddelen gefinancierd. De gemeente heeft ruimschoots gematcht. Daarnaast zorgt Artquake voor 25 procent eigen inkomsten.

De Stichting Meerwaarde, een instelling voor maatschappelijke ontwikkeling die zich onder andere richt op ontwikkelingskansen voor kinderen, voert het project *Kinderwerk* uit. Culturele

wergroepen in de woonkernen organiseren voor Meerwaarde kindercultuurdagen. *Klik ik heb je*, over de geschiedenis van de eigen omgeving, en *De Kunstvaaroute* waren zeer succesvol. Meerwaarde wil meer voor kinderen doen, een kinder-vrijetijds-weekend bijvoorbeeld, maar de financiën zijn een probleem. De lange procedures voor beperkte incidentele middelen, maken deze projecten kwetsbaar.

Galerie de Meerse had twee jaar geleden plannen voor een tentoonstelling over de populaire beeldcultuur. Door financiële mogelijkheden in het kader van het actieplan besloten ze de tentoonstelling toe te spitsen op jongeren tussen de 14 en 24 jaar. Met een spectaculaire openingsmanifestatie, een website en een forumdiscussie is de tentoonstelling Art in Games op jongeren gericht. Het doel van bereik van 1500 jongeren is niet gehaald. De Meerse besloot er een serie exposities van te maken met kunst in een populaire beeldcultuur als rode draad. De serie kreeg de verzamelnaam *Art in...* mee. Vorig jaar vond de tentoonstelling Art in Ads plaats. In samenwerking met diverse andere instellingen zijn jongeren benaderd met vragen rond dit thema en is er een lesbrieft en videoband gemaakt. Met de lesbrieft, een introductie op school en een aantal rondleidingen zijn de leerlingen voorbereid op het thema en de tentoonstelling. De lesbrieft voor CKV heeft de kunstcoördinator van de katholieke Scholengemeenschap Haarlemmermeer in zijn eigen tijd geproduceerd. Voor de basisvorming in het voortgezet onderwijs en het basisonderwijs is een ander soort lesbrieft gemaakt. De opkomst van de tweede tentoonstelling was door de vele activiteiten veel hoger dan de eerste keer. Waar de eerste twee tentoonstellingen redelijk autonoom bleven en toegespitst op jongeren, is de derde tentoonstelling Art in Streets van dit jaar door jongeren zelf tot stand gebracht.

Galerie De Meerse geeft aan nauwelijks gebruik te kunnen maken van vouchers, omdat de entree gratis is. De Galerie financiert de jaarlijkse tentoonstelling Art in... en bijhorende activiteiten uit middelen van de geldstroom BKV. De betrokken kunstcoördinator benadrukt dat BKV geen solide beeldende kunst infrastructuur heeft. De galeriehouder heeft de wens om het reguliere aanbod toegankelijk te maken voor jongeren, maar door het financieringstekort lukt dat niet altijd.

Het Centrum voor Kunst en Cultuur (CKC) heeft de opdracht van de gemeente gekregen om vanaf 2001 het Kunstmenu te starten. Voor die tijd was er alleen een provinciale steunfunctie voor scholen. Het Kunstmenu is een kant en klaar basismenu van alle kunstdisciplines voor basisvorming en primair onderwijs. Het programma is meerjarig en sluit aan op de kerndoelen van de CKV-vakken. Er is een projectleider kunsteducatie aangesteld die het kunstmenu ontwikkeld heeft en de contacten heeft gelegd. De projectleider begeleidt scholen bij het samenstellen van een menu en de uitvoering daarvan. Met een brochure en een kennismakingsbijeenkomst krijgen de scholen informatie. De deelname aan het Kunstmenu was overweldigend voor het CKC. Circa 95 procent van de scholen deed mee. Een docent van de Juliana van Stolbergschool, een basisschool, gaf aan dat scholen moeite hebben met het zinvol invulling geven aan kunstonderwijs. Het kost veel tijd en docenten zijn lang niet altijd ingewijd in de materie. Het Kunstmenu biedt een oplossing en op deze wijze kunnen ook docenten leren van het aanbod. Een van de moeilijkheden is de

voorwaarde om een beleidsplan te schrijven en het invullen van het aanvraagformulier. De scholen vinden het ook lastig dat zij ieder jaar opnieuw een aanvraag moeten indienen. Ze hebben zich zelf wel voor drie jaar verbonden aan het Kunstmenu. CKC brengt in dat die jaarlijkse aanvraag ook nodig is om te waarborgen dat scholen actief en receptief aanbod afnemen. Aangezien veel kunstinstellingen zich in Hoofddorp bevinden en de meeste scholen in de overige 25 woonkernen, kunnen scholen voor reiskosten subsidie aanvragen bij de gemeente. Dit wordt deels uit het actieplan bekostigd.

Het eerste jaar Kunstmenu heeft veel losgemaakt. CKC was niet voorbereid op de grote hoeveelheid aanvragen, waardoor de verwerking van de aanvragen moeilijkheden opleverde. Voor de volgende drie schooljaren is een plan uitgewerkt, waarin de administratieve procedures zijn aangepast.

Voor het voortgezet onderwijs heeft het CKC het Cultuurparcours opgezet, dat vier jaar bestaat. Tijdens twee Culturele Keuzedagen kunnen 2e fase leerlingen havo/vwo in het kader van CKV kennis maken met een divers kunstaanbod. Er zijn presentaties en workshops. Gedurende het schooljaar kunnen ze deelnemen aan activiteiten die aansluiten bij het reguliere aanbod van de kunstinstellingen en de scholen. Door het beperkt aantal instellingen is samenwerking goed van de grond gekomen. Het Cultuurparcours wil het vmbo betrekken. Het probleem is dat docenten in het kader van CKV veel meer werk krijgen dan zij aankunnen. Zij krijgen geen vergoeding en tijd voor de uren die nodig zijn voor de voorbereiding en afronding van 1 uur CKV per week. In het kader van CKV en het Kunstmenu wordt alleen activiteitengeld maar geen overhead ter beschikking gesteld. CKC is in overleg met de provincie om te voorkomen dat subsidies gestapeld worden voor activiteiten, terwijl docenten dezelfde beperkingen houden.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

Het Platform Cultuurbereik heeft een duidelijke meerwaarde. Ondanks de geografische spreiding van de dorpen is er sprake van kennisdeling en samenwerking. De Stichting Meerwaarde speelt vanuit de welzijnshoek een belangrijke rol in het culturele klimaat. Onderwijsinstellingen zijn bereid via het Kunstmenu en het Cultuurparcours aanbod af te nemen. Er lijkt een gat te bestaan tussen enkele culturele instellingen en initiatieven en de begeleidende ambtenaren. De gemeente maakt met instellingen als Artquake en Stichting Meerwaarde meerjarige afspraken. Toch lijkt het dat de instellingen per jaar het vertrouwen van de gemeente moeten winnen. Tussen het moment van aanvragen en beschikken zit een periode van zeven maanden. En zelfs dat blijkt niet altijd haalbaar. Dit leidt tot vertraging en bemoeilijking van zeer positieve initiatieven. De verplichtingen die het ministerie hen oplegt maken de gemeente het moeilijk. Vanuit het rijk wordt er eveneens jaarlijks beschikt binnen de vierjarige bestuurlijke afspraken.

Verankering

De gemeente gaat het cultuurplein in het centrum van Hoofddorp verder ontwikkelen. Ruimtegebrek beperkt instellingen in hun mogelijkheden en verhindert in sommige gevallen ini-

tiatieven tot samenwerking. Artquake is een goed voorbeeld van cultuurbereik. De gemeente beschouwt Artquake als project in plaats van een instelling, waardoor structurele financiering onzeker is. De doelstellingen van het actieprogramma lijken nog weinig in de reguliere bestedingen te zijn verweven. Cultuur en School is wel vanuit de instellingen in een vorm met toekomstmogelijkheden gegoten.

Algemeen

Het Actieprogramma van Haarlemmermeer is geheel op jongeren gericht. Dit heeft geleid tot positieve ontwikkelingen, met name op het vlak van Cultuur en School. Stichting Artquake is een unieke stichting in opzet, aanpak, inhoud en omvang. Het is een verrassend initiatief in een regio, waar de culturele infrastructuur nog in een opbouwfase zit. Dit hangt van een beperkt aantal gedreven personen af, wat het voortbestaan kwetsbaar maakt.

Het actieplan-geld is flexibel geld. De langdurige procedures in Haarlemmermeer werken flexibiliteit tegen. De gemeente geeft aan de middelen voor vier jaar te hebben vastgelegd. Blijkbaar is er in de communicatie tussen gemeente en instellingen verbetering mogelijk. Daarnaast geeft de gemeente aan dat er relatief te weinig middelen ter beschikking zijn gesteld om een intendant in te huren. Haarlemmermeer heeft er dan ook voor gekozen mee te doen met de omslachtige kwaliteitsprocedure van de provincie. Dit leidt tot onwenselijke, langdurige procedures.

Op het vlak van beeldende kunst en vormgeving onderneemt de gemeente veel met autonome middelen. Er lijkt weinig sprake van samenhangend beleid op dit vlak. Hoewel cultureel ondernemerschap als doelstelling binnen bestedingen van de geldstroom BKV is gesteld, is hiervan in de betreffende projecten weinig tot niets terug te vinden. Het is onduidelijk hoe bestedingen in het kader van de geldstroom BKV zich verhouden tot autonoom beleid.

Een opmerking van algemene aard over cultuureducatie is dat de gemeente het aantal cultuurvouchers heeft verdubbeld. Voor een goede logistiek betaalde de gemeente het CJP voor de organisatie van de distributie. Het CJP heeft per 1 januari 2003 haar activiteiten voor Haarlemmermeer gestopt, gezien de grote administratieve last door het verdubbelde aantal bonnen. De gemeente heeft hier nog geen oplossing voor.

Heerlen

Bezoek 30 januari 2003

Koken en cultuur proeven

Heerlen heeft grote culturele ambities en ziet zich tegelijk geconfronteerd met culturele achterstand. Met grote alertheid ten aanzien van bereik, vernieuwing en verbreding slaagt de gemeente erin belangrijke stappen vooruit te zetten. Heerlen gaat vanuit Cultuur en School-middelen cultuurscouts inzetten om vraag en aanbod dichterbij elkaar te brengen. Met de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) realiseert de gemeente nieuwe activiteiten op het gebied van cultuurbereik. Heerlen heeft een eigen constructie bedacht voor een kunsteducatie-instelling. Daarmee kan de gemeente het ondernemerschap van professionele kunstenaars versterken.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 86.266 euro

Cultuur en School totaal (2001): 42.860 euro

Geldstroom BKV (2001): 68.193 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 10.551.654 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000: 95.052

Heerlen heeft een lange en rijke geschiedenis. Wat betreft cultuur is er sprake van een achterstand. Dit wijt de gemeente aan economische malaise in het verleden en aan de aanzuigende werking van Maastricht. In die stad zijn de grotere culturele voorzieningen en kunstvakopleidingen gevestigd. Heerlen vormt het centrum van de regio Parkstad Limburg. Heerlen is van mening dat de functie van centrumgemeente betekent dat deze stad ook op cultureel gebied een voortrekkersrol zou moeten spelen. Culturele groei is daarom één van de speerpunten van het gemeentelijk beleid voor de komende jaren.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

Bij de start van het actieplan is het Contactpunt Cultuur opgericht. Dit Contactpunt Cultuur is coördinator van het actieprogramma en is aanspreekpunt van het professionele en het amateurveld en van bezoekers en deelnemers. Het contactpunt verzorgt afstemming en coördinatie van activiteiten, evenementen en culturele behoeften, publiciteit en informatievoorziening. Ook ontwikkelt het Contactpunt educatieve activiteiten. Daarnaast stelt het centrum een klankbordgroep in.

Heerlen wil het actieplan op verschillende punten inzetten. De gemeente wil specifieke doelgroepen aanspreken, cultuur in een nieuwe omgeving aanbieden, een diverser aanbod realiseren, samenwerking tussen culturele instellingen versterken en scheidslijnen tussen disciplines opheffen.

Cultuurbereik

Met het tot stand brengen van een breder en meer divers aanbod streeft Heerlen verbreding van cultuurbereik na. Ook wil Heerlen publieksgroepen cultureel aanspreken op bijzondere en onverwachte locaties. Samenwerking en interdisciplinair werken zijn sleutelbegrippen voor de inzet van het actieplan. Heerlen geeft aan sterk te zijn in toneel-, muziek- en zangbeoefening door amateurs. De gemeente zal het actieplan ook op die disciplines inzetten.

In het kader van cultuurbereik organiseert Heerlen *Rondje Cultuur*. Op deze jaarlijks terugkerende dag presenteren alle culturele instellingen zich aan de jeugd van 0 tot 26 jaar. Voorafgaand aan deze dag vindt een week vol culturele activiteiten voor jongeren plaats. Heerlen hecht veel waarde aan dit Rondje Cultuur, omdat het jongeren daarmee actief en passief betreft en omdat alle culturele instellingen participeren.

Cultuur en School

Centrale doelstelling van Cultuur en School is om leerlingen via het onderwijs in aanraking te brengen met cultuur. Heerlen onderschrijft de prioriteiten erfoed, vmbo en culturele diversiteit.

De ambities voor de toekomst zijn:

- optimale advisering aan alle scholen over implementatie en uitvoering cultuureducatie;
- scouting naar vernieuwend cultureel aanbod in relatie tot vraag onderwijs.

Geldstroom BKV

Heerlen gaat voort op de wijze waarop het beeldende-kunstbeleid in de nota 1998-2001 is ingezet.

De gemeente stimuleert met de geldstroom BKV beeldende kunstenaars. Daarbij zal meer dan voorheen aandacht zijn voor cultuurbereik en cultureel ondernemerschap.

Heerlen richt zich in zijn beleid op twee zaken. Enerzijds op kwalitatief hoogwaardige beeldende kunst met een nationaal en internationaal karakter. Dat doet de gemeente via Stadsgalerij Heerlen. Anderzijds richt het zich op het lokale kunstklimaat en het stimuleren van Heerlense beeldende kunstenaars.

Kwaliteitsbeoordeling

Voor de totstandkoming van het actieprogramma heeft Heerlen een adviesgroep actieplan in het leven geroepen. Bij dat overleg zijn directeuren van de culturele instellingen betrokken. Na de start van het actieplan is de Regionale Adviescommissie Cultuurbereik geïnstalleerd. Deze adviescommissie beoordeelt projecten in het kader van het actieplan voor Heerlen en voor de regio Parkstad. Beslissingsbevoegdheid wat betreft het Heerlense actieplan ligt bij het college van B en W.

Relatie regulier beleid en actieprogramma

Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

Heerlen heeft een zeer basale culturele infrastructuur en ontbeert een productieklimaat. De gemeente geeft aan dat het voordeel daarvan is dat de stad bij ontwikkeling en innovatie geen last heeft van vastgeroeste culturele bolwerken. Inmiddels heeft het college van B en W uitgesproken dat de gemeente cultureel versterkt moet worden. Binnen de stadsontwikkeling moet cultuur een voorname rol gaan spelen.

Verder vindt Heerlen dat ook zijn regionale culturele functie versterkt zou moeten worden. Het actieplan maakt op twee niveaus mogelijk daaraan te werken: enerzijds als rechtstreeks deelnemende gemeente en anderzijds via de provincie, als centrumgemeente van regio Parkstad.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

In Heerlen is een gebrek aan traditie wat betreft het besteden van gelden in de culturele sector. Inmiddels ontstaat meer draagvlak voor investeringen in cultuur. Het actieplan heeft als instrument inhoudelijk en financieel een stimulerende werking. Het biedt financiële versterking en de resultaten van het actieplan kunnen bijdragen aan de groei van draagvlak voor verdere investeringen in cultuur.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

De gemeente Heerlen wilde vier jaar geleden met Luik en Aken een *Euregio-dansforum* oprichten. Dat gebeurde met Europees geld voor interregionale projecten. Het forum is mislukt, vanwege de cultuur- en ambitieverschillen met de andere steden. Mogelijk zal het alsnog totstandkomen, maar Heerlen heeft zijn ambities verlegd naar verbetering van de infrastructuur voor dans. Op dit moment werkt Heerlen aan de oprichting van een danswerkplaats. Een danseres en choreograaf maken met andere dansers en kunstenaars producties. Zij zouden zo'n danswerkplaats graag gerealiseerd zien. Op dit moment werken de dansers met project-subsidies en dat geeft onvoldoende basis voor de structurele ont-

wikkeling van een gezelschap en van een professioneel dansklimaat.

De Vluchteling is een theatervertelproject dat is ontwikkeld door een schrijfster. De schrijfster raakte in gesprek met een Roemeense man en was gefascineerd door zijn verhaal. Zijn reis van Roemenië naar Nederland heeft ze beschreven. Een muzikant heeft daar muziek bij gecomponeerd en met het verhaal is ze het theater ingegaan. Ze heeft subsidie gekregen om dit project te realiseren en een aantal keren op te voeren. Een vervolg zou kunnen zijn dat het gezelschap het ook op scholen uitvoert. Daarvoor zou volgens de schrijfster opnieuw subsidie nodig zijn en ook ondersteuning. Voor advies en begeleiding is in Heerlen geen organisatie. De schrijfster heeft daar wel behoefte aan.

Toen de mijnen nog geopend waren, bloeide het culturele verenigingsleven. Kort na de sluiting waren extra gelden beschikbaar, maar toen die geldstroom stokte, ontstond er een leemte op het gebied van cultuur en cultuureducatie. Nadien is het verenigingsleven volgens een koorbegeleider ingeslapen. De koorbegeleider nam het initiatief zangkoren in de regio Parkstad nieuw leven in te blazen. Hij doet dit met het organiseren van concerten waar verschillende koren, waaronder ook jeugd- en popkoren, optreden. De begeleider streeft ernaar een verrassend repertoire te brengen. Hij zoekt ook naar combinaties met andere kunstvormen, zoals dans of theater. Deze avonden blijken succesvol, er komt veel publiek op af. Het blijkt lastig jongeren als publiek te krijgen. De organisator wijt dit niet alleen aan het imago van koorzang. Volgens hem trekken veel jongeren als ze gaan studeren weg uit Heerlen. Er wonen in de gemeente relatief veel ouderen en jeugdigen en weinig jongeren.

In cultureel jongerencentrum De Nor vinden verschillende activiteiten plaats die voor iedereen toegankelijk zijn. Om tot deze activiteiten te komen, zoekt het centrum samenwerking met allerlei culturele en welzijnsorganisaties. *Soulfood* is een project dat aanvankelijk gestart was voor minderjarige asielzoekers, ama's, maar waar scholieren ook aan deel kunnen nemen in het kader van KKV. Twintig jongeren komen op één avond samen om workshops te volgen. De ene helft gaat koken met mensen uit allerlei landen. De andere helft volgt een workshop dans, theater en muziek. Zij gaan bijvoorbeeld muziek maken met een jazzmusicus uit Armenië of dansen met een zigeunergroep. Later op de avond treedt de ene groep op en de andere groep serveert het eten dat ze hebben gekookt. De presentaties en het eten zijn kennismakingen met diverse culturen en culturele uitingen. Jongeren en medewerkers zijn erg enthousiast over dit project en vinden het leerzaam.

Het project *Lange Lies, Lange Jan* is genoemd naar twee schoorstenen in Heerlen, uit de tijd van de mijnindustrie. Om terug te blikken op het mijnverleden is een festival tot stand gebracht op het terrein waar de schoorstenen stonden. Verschillende organisaties voerden een groot aantal locatievoorstellingen op voor diverse doelgroepen. Het festival trok bezoekers uit de hele regio Parkstad. De organisatoren zijn heel tevreden over de wijze waarop disciplines werden gekoppeld en over het verbinden van amateurvoorstellingen met educatieprojecten. Op dit moment bereidt de organisatie een volgend project in de mijngebieden voor. Een regisseur werkt met een aantal organisaties en verenigingen aan een voorstelling die bij de Sigrano-mijn-

groeve op het water moet gaan plaatsvinden. De organisatie is drukdoende met het vinden van voldoende geld en het uitwerken van de plannen.

Het Contactpunt Cultuur/Evenementen, het bureau voor cultuureducatie, werkt hard aan de realisatie van een continue leerlijn, in Heerlen een culturele levensloop genoemd. Het aanbod is nog vrij beperkt. Het bekostigen van het vervoer van schoolleerlingen naar culturele activiteiten toe is eveneens een probleem. Verder blijkt het niet eenvoudig meer vraaggericht te werken. Om deze problemen aan te pakken gaat Heerlen met cultuurscouts werken. De gemeente zal deze cultuurscouts in de hele regio Parkstad inzetten. Zowel voor scholen als voor culturele instellingen is deze directe stimulans nodig. Een deel van de scholen is niet bijzonder enthousiast over meer vraaggericht werken. Er is geen weerzin, maar scholen zien vanwege hun beperkte capaciteit weinig ruimte actiever cultuurbeleid te voeren. Daarnaast hebben culturele instellingen nog geen capaciteit om aan een veranderende vraag te voldoen. Ze zien bijvoorbeeld geen ruimte een educatief medewerker aan te stellen. Instellingen hebben wel een eigen verantwoordelijkheid, volgens de directeur van de muziekschool. Een instelling kan ervoor zorgen dat de educatieve dienst verbetert door keuzes te maken. De gemeente Heerlen en instellingen als de muziekschool en het Thermenmuseum zijn tevreden met de vorderingen die zij maken met cultuureducatie. Toch hadden ze graag al twee jaar verder willen zijn. De dubbele positie van Heerlen vormt hierin een belemmering. Het kost tijd voor de regio echt aan zet is. De geldstroom komt pas nu op gang volgens de gemeente. Omdat Heerlen verder is dan de meeste buurgemeenten, ervaart het het proces met omringende gemeenten en met de provincie als vertragend. De ideeën van de gemeente blijven bovendien wat buiten beeld van de provincie, omdat Heerlen rechtstreeks actieplangeld ontvangt.

Het Glaspaleis in Heerlen is een gebouw in het centrum dat tijdens het interbellum in opdracht van een vooruitstrevende koopman is gebouwd door de architect Peutz. Het idee was een modern overdekt marktwarenhuis te creëren. Het gebouw heeft nog steeds een moderne uitstraling en wordt op dit moment gerenoveerd. Het krijgt een culturele bestemming. Meerdere culturele organisaties zullen onderdak krijgen in dit centrum. Culturele instellingen en de gemeente zien heropening van het Glaspaleis als een belangrijk item. Een beeldend kunstenaar ontving onlangs subsidie uit het actieplan voor een project dat plaatsvond rond het Glaspaleis. Fotografische en geanimeerde beelden werden geprojecteerd op de ruiten van het Glaspaleis. In het donker vormden de beelden een zowel natuurlijke als vervreemdende toevoeging aan het straatbeeld. De beginnende, maar al internationaal gewaardeerde kunstenaar vindt mogelijkheden als deze van groot belang voor haar ontwikkeling als kunstenaar. Het aanvragen van subsidie in het kader van het actieplan was volgens de kunstenaar niet ingewikkeld. Het Contactpunt Cultuur heeft geholpen de juiste vergunningen te krijgen voor dit project.

In Heerlen woont en werkt een groot aantal kunstenaars. Er zijn weinig galeries en er zijn nauwelijks structurele samenwerkingsverbanden. Hierdoor kent Heerlen geen cultuur van samenwerking tussen kunstenaars. Dit verandert wel volgens kunst-

naars en cultureel initiatiefnemers. De oprichting van Hee-Art is daar een voorbeeld van. Ook ontstaan op eigen initiatief van kunstenaars voorzichtig nieuwe activiteiten en samenwerkingsverbanden. De Open Atelierdagen zorgen volgens beleidsmedewerkers van de gemeente en volgens kunstenaars ook voor betere kennis van en over elkaar.

Hee-Art is een nieuwe bemiddelende en organiserende instelling op het gebied van cultuur en cultuureducatie voor kunstenaars en inwoners van Heerlen. Hee-Art brengt vraag en aanbod van cursisten en kunstenaars bijeen. Kunstenaars zijn bij Hee-Art zelfstandige ondernemers en gedragen zich ook zo. Ze nemen initiatief tot projecten en cursussen en Hee-Art zoekt daar cursisten bij. Ook gebeurt het andersom: cursisten laten weten wat ze willen en gaan met Hee-Art in gesprek om na te gaan of zij de ideeën kunnen omzetten in een cursus. Deze eenvoudige constructie zorgt ervoor dat kunstenaars zich niet hoeven te schikken naar een programma. Ze kunnen zo daadwerkelijk groeien in hun cultureel ondernemerschap. Voordeel voor cursisten is dat hun vraag op vrij directe wijze kan leiden tot nieuw aanbod. Om vraag en aanbod beter bijeen te brengen zou het volgens de organisatie van Hee-Art goed zijn ook hier te werken met een cultuurscout.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

Mogelijk doordat de culturele infrastructuur voorheen niet erg sterk was, opereerden culturele organisaties volgens kunstenaars en culturele organisatoren voorheen erg individueel. Het actieplan helpt organisaties en initiatiefnemers over muurtjes te kijken en contact te zoeken. Echt constructieve samenwerking vindt nog niet plaats. De heropening van het Glaspaleis zal mogelijk bijdragen aan verderstreckende samenwerking van culturele instellingen.

Heerlen heeft op provinciaal niveau een dubbelfunctie. Dat werkt soms verwarrend. Heerlen heeft grote culturele ambities en wil achterstanden inhalen. Als centrumgemeente is het zelf de trekker en lopen zijn ambities vooruit op die van omringende gemeenten. Hoewel Heerlen achter zijn rol als regionale centrumgemeente staat, voelt het zich in zijn eigen ambities belemmerd, doordat die regionale processen vertragend werken. Heerlen krijgt voor zijn rol in de regio in zijn ogen niet altijd voldoende ondersteuning vanuit de provincie.

In Heerlen is geen cultuurmakelaar of een instantie die cultuurmakers kan stimuleren, begeleiden of met elkaar in contact kan brengen. Cultuurmakers willen enige begeleiding. Meerdere instellingen zeggen dat men in Heerlen meer dan voorheen over muurtjes kijkt. De tijd lijkt dus rijp het contact en de samenwerking tussen instellingen en individuen te stimuleren.

Verankering

In Heerlen ontstaat beweging. Culturele instellingen ontwikkelen zich en er ontstaan veel initiatieven. Resultaten kunnen nog niet verankeren. De projecten zijn nog van aftastende en initiërende aard. Wel is duidelijk dat de gemeente op fundamentele wijze werkt aan de ontwikkeling van infrastructuur en aanbod. Deze fundamentele creëren niet alleen mogelijkheden in het kader van het actieplan, maar voor het gehele culturele leven van Heerlen.

Om vruchten te kunnen plukken van hetgeen nu ontwikkeld wordt, is verdere investering nodig. Zowel vanuit het actieplan, als vanuit regulier beleid.

Algemeen

De gemeente Heerlen heeft vastgesteld dat er sprake is van culturele achterstand, maar ook dat zij duidelijke culturele ambities heeft. Het actieplan draagt in belangrijke mate bij aan het maken van deze culturele inhaalslag.

Het actieplan draagt in Heerlen bij aan versterking van het culturele productieklimaat en aan verbetering van de culturele infrastructuur. Initiatieven zijn vooralsnog vaak kleinschalig en er is geen sprake van grote samenhang in het programma. Heerlen ziet het loskomen van initiatieven als belangrijke stap vooruit. Het werken aan ontwikkeling, verdieping en grotere samenhang is een volgende stap.

Heerlen is geen voorstander van strikte matchingsvoorwaarden, zoals de provincie Limburg die stelt. Nadeel is dat matchen van bedragen voor kleine gemeenten niet altijd op te brengen is. Hierdoor kan de gemeente Heerlen activiteiten met de omliggende gemeenten niet altijd uitvoeren. Heerlen is van mening dat soepeler matchingsvoorwaarden medewerking in sommige gevallen beter stimuleert. Daarbij stelt het rijk matchen van de geldstroom BKV niet verplicht. De provincie doet dat wel. Heerlen constateert in de regio Parkstad dat dit problemen oplevert bij kleine beeldende-kunstinstellingen.

Heerlen voert regionaal overleg over cultuurbeleid. Culturele verschillen maken het niet eenvoudig op activiteitsniveau daadwerkelijk tot samenwerking te komen.

Op het gebied van Cultuur en School is sprake van capaciteitsproblemen bij scholen en bij culturele instellingen. Scholen hebben weinig ruimte eigen cultuurbeleid te ontwikkelen en culturele instellingen hebben weinig capaciteit voor educatiebeleid. Heerlen gaat cultuurscouts inzetten om aanbod en vraag toch dichter bij elkaar te kunnen brengen.

Hengelo

Bezoek 8 november 2002

Op de fiets de wijken in

Het actieplan heeft in Hengelo een doorbraak mogelijk gemaakt naar beleid waarin ruimte is voor nieuwe cultuurmakers en nieuwe publieksgroepen. De actieve houding van gemeenteambtenaren die het directe contact met de jongerencultuur en met reguliere en niet-reguliere makers opzoeken is hierin cruciaal. Cultuur en School draagt in Hengelo bij aan meer vraaggericht werken. Dit gebeurt door aansprekende projecten en sterke netwerken. Door tijdsdruk is het voortgezet onderwijs in mindere mate betrokken bij netwerkbijeenkomsten. Het beeldende-kunstklimaat is stimulerend voor individuele kunstenaars in Hengelo. De Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) wordt ingezet voor projecten waarin ondernemerschap en bereik belangrijke elementen zijn.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 72.434 euro

Cultuur en School totaal (2001): 21.730 euro

Geldstroom BKV (2001): 57.258 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 6.394.801 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000: 79.811

Hengelo heeft een basale culturele infrastructuur en kent geen grote regionale culturele aantrekkingskracht. Het culturele veld is in de eerste plaats op de bevolking van Hengelo zelf gericht. Het beeldende-kunstbeleid is goed en degelijk. In Hengelo woont een relatief groot aantal beeldend kunstenaars en het beleid van de gemeente werkt ondersteunend en stimulerend. De relatie met buurstad Enschede zou intensiever kunnen zijn wanneer beide steden zich zouden profileren op het terrein van hun grootste kwaliteiten. Hengelo zou zich kunnen profileren op het gebied van beeldende kunst en Enschede op het gebied van muziek. De regionale functie van beide steden kan op die manier groeien.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

De hoofddoelstelling van de gemeente Hengelo is het realiseren van een stijging in de cultuurdeelname van de Hengelose bevolking. Daarbij richt men zich vooral op allochtonen en jongeren. Verder streeft de gemeente naar meer variatie van het culturele aanbod.

Er is een werkgroep Actieplan Cultuurbereik ingesteld. De leden zijn afkomstig van de Culturele Raad, het directeurenoverleg, aangevuld met externe deskundigen. De werkgroep staat onder leiding van een onafhankelijk voorzitter. Men coördineert het programma en beoordeelt aanvragen. In het kader van het actieprogramma zijn twee subsidieprogramma's ontwikkeld: het subsidieprogramma *Programmering Actieplan Cultuurbereik* en het subsidieprogramma *Kunst- & cultuurbeoefening*. Bij het reeds bestaande Fonds Culturele Initiatieven, dat gericht is op amateurkunst, hanteert men bij de beoordeling van aanvragen de doelstellingen van het actieplan.

Cultuurbereik

Naar een vernieuwend aanbod. Dat is het motto van de activiteiten in het kader van Cultuurbereik.

Gezamenlijkheid is daarbij de centrale term.

In het actieprogramma noemt de gemeente onder dit motto een reeks concrete aandachtspunten:

- het realiseren van een nieuw cultuurplatform;
- het versterken van de basis van en het ondersteunen van culturele amateurverenigingen;
- het stimuleren van initiatieven die voortkomen uit doelgroepen;
- het versterken van het programma-aanbod en het opvullen van gaten daarin, onder andere door betere samenwerking;
- het uitbouwen van culturele manifestaties, met grotere deelname van jongeren en allochtonen.

Cultuur en School

De gemeente coördineert in Hengelo Cultuur en School. Er zijn twee commissies die als spil fungeren, de Commissie Kunsteducatie Primair Onderwijs (CKPO) en de Commissie Cultuureducatie Voortgezet Onderwijs (CCVO). Bij het basisonderwijs was behoefte aan een steunfunctie en die is ontwikkeld. De steunfunctie heeft als taken het bijeenbrengen van vraag en aanbod, het verzorgen van programmacoördinatie en de organisatie van de jaarlijkse Uitmarkt Kunsteducatie. Op deze Uitmarkt kunnen scholen kennismaken van het aanbod.

Uitgangspunt bij de CCVO is het in aanraking brengen van leerlin-

gen van het voortgezet onderwijs met activiteiten op het gebied van kunst en cultuur. Cultuureducatie in het voortgezet onderwijs richt zich in principe op alle leerlingen van de basisvorming, maar met name op leerlingen van het vmbo. Het beleid is gericht op structurele samenwerking tussen de scholen voor het voortgezet onderwijs en instellingen voor kunst en cultuur. Nadruk ligt daarbij vooral op stimulering van de vraag van de scholen en minder op ontwikkeling van grootschalige projecten waaraan alle scholen kunnen deelnemen. De activiteiten voor basisonderwijs zijn wel op die manier ingericht.

Geldstroom BKV

Het beeldende-kunstbeleid over onder andere de Collectie Beelden Binnen en Collectie Beelden Buiten is vastgesteld in de nota *Gemeentelijk Kunstbezit* van 1998. Op basis van uitgangspunten van de geldstroom BKV besteedt de nota meer aandacht aan het zichtbaar maken van de gemeentelijke collectie. Dit gebeurt onder meer door gebruik van een website en door tentoonstellingen in openbare ruimtes. Verder gebruikt de gemeente de geldstroom BKV voor het verstrekken van individuele subsidies, het realiseren van het gemeentelijke jaarprogramma, het ontwikkelen van kunst in de openbare ruimte en het oprichten van een virtueel museum. De geldstroom BKV is in Hengelo niet bedoeld voor de collectie of exploitatie van de kunstuitlen.

Kwaliteitsbeoordeling

De werkgroep Actieplan Cultuurbereik beoordeelt initiatieven die aanvragers in het kader van het subsidieprogramma *Programmering Actieplan Cultuurbereik* indienen. Daarbij gebruikt de werkgroep een toetsingsprotocol. De begrippen vernieuwend en bereik nieuwe doelgroepen nemen daarbij belangrijke plaatsen in. Kwaliteit is ook een belangrijk criterium, maar wat men onder kwaliteit verstaat, heeft de werkgroep niet gespecificeerd.

Bij het bestaande Fonds Culturele Initiatieven, gericht op amateurkunst, worden de doelstellingen van het actieplan nadrukkelijk betrokken bij de beoordeling van projectaanvragen.

Relatie regulier beleid en actieprogramma

Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

Hengelo heeft in het Meerjarenontwikkelingsprogramma (MOP) het deelprogramma Cultuurparticipatie ontwikkeld. Dit komt mede voort uit het grotestedenbeleid. In dit programma spreekt de gemeente Hengelo de wens uit in de periode 2000-2003 een stijging van de cultuurdeelname van de Hengelose bevolking te realiseren. Het gaat daarbij met name om de deelname van jongeren, allochtonen en mensen met minder financiële mogelijkheden. De gemeente Hengelo heeft ervoor gekozen het deelprogramma Cultuurparticipatie van het MOP te laten samensmelten met het inhoudelijk beleidskader en de randvoorwaarden van het Actieplan Cultuurbereik.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

Hengelo heeft het actieplangeld als ontwikkelingsgeld kunnen gebruiken. Het actieplangeld is niet op reguliere activiteiten ingezet. Het vormt een gewenste budgettaire aanvulling die flexibel

in te vullen ruimte geeft. De ervaringen met het actieplan stimuleren de gemeente ook binnen het reguliere beleid ruimte te maken voor die flexibele inzet. Zo kan Hengelo ontwikkelingen waar en wanneer dat nodig is stimuleren. Andersom wenst de gemeente het actieplan wel voldoende structuur te geven, bijvoorbeeld door een veldcoördinator aan te stellen.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

Het Kunstcentrum voert in het kader van Cultuur en School het project *Kunst op school* uit. Dit project loopt om verschillende redenen goed. De commissieleden die de kunstenaars selecteren hebben persoonlijk contact, de kunstenaars werken goed mee, de scholen geven uitstekende voorlichting en de medewerking van pabo-studenten is goed georganiseerd. Het mes snijdt bij de samenwerking met pabo-studenten aan twee kanten. Enerzijds meent het Kunstcentrum dat de studenten de projecten goed uitvoeren. Anderzijds zijn de toekomstige docenten door Kunst op school betrokken bij cultuureducatieve projecten.

In Hengelo zijn de regels voor cultuureducatie sterk vereenvoudigd. Voor basisscholen geldt zelfs dat zij activiteiten op eigen initiatief kunnen uitvoeren en deze achteraf declareren bij de gemeente. Voor vmbo-scholen zijn de regels ook sterk teruggedrongen, maar op het havo en vwo zijn de regels anders. Daar werkt men met CKV-vouchers. De gemeente zag de vrijheid van het basisonderwijs en de vmbo-scholen als mogelijkheid om veel overbodige regels af te schaffen. Nu levert men maatwerk, werkt vraaggericht. Dit gebeurt via de steunfunctie-instelling waar de gemeentelijke beleidsmedewerker cultuureducatie coördineert. Doordat zij de mensen en instellingen goed kent, is haar schakelfunctie een belangrijke succesfactor voor de ontwikkelingen wat betreft Cultuur en School.

Opvallend is dat het voortgezet onderwijs minder aanwezig is bij netwerkbijeenkomsten. Dit maakt het contact met middelbare scholen moeilijker. Nu ze in het kader van Culturele en Kunstzinnige Vorming (CKV) wel meer aandacht voor cultuureducatie moeten ontwikkelen, komt het langzamerhand wel op gang. Een andere belemmering bij de realisatie van Cultuur en Schoolprojecten op middelbare scholen is volgens de directeur van de muziekschool de beperkte tijd en een tekort aan geld. Docenten zien het als een extra opgave en zijn bang dat de inzet voor dit project ten koste gaat van aandacht voor hun eigen vak. Op basisscholen speelt dat minder. Daar is het makkelijker in het bestaande lesprogramma in te passen en gaat het niet ten koste van een bepaald vak.

Bij het realiseren van projecten voor allochtone groepen en andere groepen die de plaatselijke overheid nu nauwelijks bereikt, spelen heel basale knelpunten een rol. Een daarvan is dat je moet leren hóé je bepaalde groepen bereikt. Zo werkt de regisseur van toneelproject Basta, een naschools theaterproject voor jongeren, aan een multiculturele voorstelling over racisme. Ondanks werving op plekken waar veel verschillende jongeren komen, waren de vijftig jongeren die op de auditie afkwamen vrijwel allemaal blank. Na grote inspanning, onder meer door allochtone jongerenfeesten te bezoeken, heeft de regisseur een enthousiaste Marokkaanse vriendengroep gevonden die nu meewerkt. Het lukt dus wel, maar het kost veel tijd en inspanning. En

dan nog zijn er onverwachte obstakels. Zo loopt de regisseur tegen verschillen van opvatting aan over de voorwaarden. Sommige allochtone jongeren verwachten bijvoorbeeld dat ze betaald krijgen voor zulke projecten en niet dat ze er zelf voor moeten betalen.

De leden van de adviescommissie beeldende kunst geven aan dat er de laatste jaren een positieve ontwikkeling heeft plaatsgevonden in de relatie tussen de gemeente, adviescommissie en beeldende-kunstwereld. Het lijkt erop dat de kunstenaars het gemeentebestuur en de adviescommissie serieuzer nemen. Dit komt voort uit het gemeentelijke beleid. De gemeente kweekt goodwill door individuele mogelijkheden te scheppen en door de dialoog aan te gaan. Er zijn weinig bureaucratische belemmeringen en vanuit het gemeentebestuur ervaren kunstenaars medewerking.

In Hengelo betaalt de gemeente structurele zaken uit het reguliere budget. Er is daardoor ruimte om met de geldstroom BKV meer incidentele of individuele stimulansen te bieden en in te springen op ontwikkelingen. Het aangaan van de dialoog gebeurt in werkgroepen, opgericht voor specifieke projecten of thema's. In die werkgroepen worden verschillende mensen en instellingen betrokken die diverse noties van kunst en kunst in de openbare ruimte hebben. Zo discussieert men met de dienst stedenbouw en de zakenwereld. Om een serieuze gesprekspartner te zijn van bijvoorbeeld de zakenwereld moet je volgens leden van de adviescommissie op kunstzinnig gebied wel iets te bieden hebben. Mede dankzij het gegroeide klimaat, waarin ruimte is voor individuele kunstenaars, kan Hengelo volgens hen die kwaliteit en inhoud bieden. Het ontstaan van initiatieven als *stichting HeArtpool* illustreert deze notie. Deze club betreft een particulier initiatief op het gebied van beeldende kunst, financieel gedragen door de middenstand.

Het jongerenwerk poogt meer verbindingen te leggen met culturele instellingen. Dit levert voor beide winst op. Het jongerenwerk biedt jongeren een veilige plaats en kan maatwerk leveren. Medewerkers zijn geschoold in het bieden van begeleiding en ze hebben de juiste contacten. Cultuur is voor het jongerenwerk interessant omdat het enthousiasmeert en verbreedert. De film *Artishok* is gemaakt vanuit Jongerenwerk Hengelo. De film gaat over het culturele aanbod voor jongeren in Hengelo. In de film zijn jongeren zelf aan het woord en zij laten zien welke instellingen er zijn, wat ze hen te bieden hebben en waaraan ze zelf behoefte hebben. Ook vragen ze in de film om commentaar van de wethouder. De film is op een avond gepresenteerd aan de gemeenteraad, waarbij zo'n tachtig jongeren aanwezig waren. Jongeren, instellingen en de gemeente beschouwen de film als een belangrijk aanknopingspunt om te komen tot een aanbod dat beter aansluit op de behoeftes van jongeren.

De jongerenwerkers en jongeren maken duidelijk dat het ontwikkelen van een beter aansluitend aanbod betekent dat je verder moet kijken dan de geïstitutionaliseerde instellingen. Mensen die de scènes kennen en daarin geïntegreerd zijn, moeten verbindingen kunnen leggen. De gemeente moet in coördinerende zin iets doen met het niet-officiële circuit. Bestaande instellingen bereiken niet alles wat er leeft.

Verder geven jonge mensen aan dat de gemeente de term jongeren niet te beperkt moet gebruiken. Ook jongeren boven de twin-

tig hebben behoefte aan culturele ontmoetingsplaatsen, terwijl er voor hen vaak weinig meer is dan de cafécultuur.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

De samenwerking tussen Hengelo en Enschede heeft de laatste jaren volgens Hengelo een sprong vooruit gemaakt. Er zijn echter nog wel hobbels. Zo zouden de schouwburgers bij de programmering meer kunnen samenwerken. Wat betreft beeldende kunst geven kunstenaars aan dat de relatie met Enschede op individueel niveau goed is. Men kent elkaar, praat met elkaar en men werkt ook wel samen. Op institutioneel niveau is er volgens hen echter nauwelijks sprake van samenwerking, terwijl dat wel zinvol zou zijn.

De relaties op provinciaal niveau zijn goed. Het Overleg landsdeel Oost, een overleg met de Overijsselse en Gelderse ambtenaren onder leiding van de gedeputeerden van cultuur in Overijssel en Gelderland, loopt volgens de wethouder en beleidssmedewerkers goed. Volgens de wethouder ligt er in Overijssel wel een kloof tussen gemeenten en provincie aan de ene kant en het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen (Ministerie van OCW) aan de andere kant.

Het afdelingshoofd Cultuur geeft aan dat hij de bijeenkomsten van het Ministerie van OCW zinvol vindt. Hij is wel van mening dat het Ministerie van OCW te strikt vasthoudt aan de 7-procent-overheadregel. Een coördinator in het veld zou met actieplangeld betaald moeten kunnen worden. Dit zou naar zijn idee niet eens in fte's hoeven, maar zekere mogelijkheden moet het actieplan op dit gebied wel bieden. Verder vindt het afdelingshoofd Cultuur het zinvol wanneer komende afspraken meer over resultaten en opbrengsten gaan en minder over specifieke regels.

Verankering

Er zijn verschillende initiatieven gericht op of voortkomend uit groepen die de gemeente nu niet goed bereikt. Zowel initiatiefnemers als gemeenteambtenaren geven aan dat er geen mechanisme is om deze groepen en initiatieven te verzelfstandigen en verankeren. Om de opbrengsten van losse initiatieven te verankeren, versterken en uit te breiden is volgens de gemeentelijke instellingen meer menskracht nodig.

Wat betreft Cultuur en School is een aanzet tot verankering voortgekomen uit ongerief. Volgens het actieplan kan de gemeente maximaal 7 procent besteden aan kosten voor overhead. Dat geeft onvoldoende ruimte voor personele uitbreiding. De gemeente heeft daarom uit het eigen reguliere budget een formatieplaats toegevoegd aan het actieprogramma. Dat komt ten goede aan Cultuur en School. De beleidsstaf streeft ernaar deze formatieplaats structureel te maken.

De nieuwe beleidsstaf in Hengelo heeft het actieplan kunnen gebruiken voor het ontwikkelen van nieuwe activiteiten. Ook heeft het actieplan geholpen de relatie met het veld te verbeteren en om tot meer openheid te komen. Beleidsmedewerkers gingen letterlijk per fiets het veld in om contacten op te bouwen. Deze opbouwende ontwikkelingen zijn dermate fundamenteel dat de resultaten een vervolg zullen krijgen en dat verankering zal plaatsvinden.

Algemeen

In Hengelo heeft de vernieuwing van het ambtenarencorps geleid tot een omslag in het cultuurbeleid. Dit relatief jonge team heeft het actieprogramma kunnen gebruiken om gewenste veranderingen in gang te zetten en inhoud te geven.

De samenwerking tussen Hengelo en Enschede heeft de laatste jaren volgens Hengelo een sprong vooruit gemaakt. Er zijn echter nog wel hobbels. Profilering van beide steden van bepaalde sectoren van de kunst en nauwere samenwerking op institutioneel niveau is gewenst.

Discussies over regels als een maximum van 7 procent voor overhead werken demotiverend. Mogelijk is het zinvol om dergelijke discussies te mijden en overbodige regels te verwijderen. De doelstellingen bij een eventuele volgende actieplanperiode kunnen zich beter richten op resultaten en opbrengsten en minder op specifieke regels.

Het ontwikkelen van een beter aansluitend aanbod betekent dat je verder moet kijken dan de geïnstitutionaliseerde instellingen. Mensen die de scenes kennen en daarin geïntegreerd zijn, moeten in staat zijn verbindingen te leggen. De gemeente moet in coördinerende zin iets doen met het niet-officiële circuit, omdat wat er leeft niet gedekt wordt door bestaande instellingen.

Leeuwarden

Bezoek 10 Januari 2003

Op ontdekkingstocht in het archief

In Leeuwarden bestaat een traditie van goede samenwerking tussen culturele instellingen. Het actieplan versterkt dit. Er wordt strategisch nagedacht over de inzet van het actieplan en beleid en resultaten worden verknoopt met regulier cultuurbeleid en andere beleidsterreinen. Het actieplan leidt nog weinig tot aantrekken van nieuwe cultuurmakers en grotere diversiteit in het aanbod. Wat betreft Cultuur en School worden degelijke stappen gezet. Specifieke aandacht voor het vmbo is nog beperkt, maar de gemeente stimuleert dit wel. Leeuwarden zet de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) effectief in. Een constructieve ontwikkeling of hernieuwde visie op het gebied van bereik en ondernemerschap is niet zichtbaar.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 144.905 euro

Cultuur en School totaal (2001): 48.384 euro

Geldstroom BKV (2001): 63.747 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 6.010.773 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000: 88.855

Leeuwarden is een stad met een rijke cultuurhistorie. Met een eigen Friese taal en cultuur onderscheidt Leeuwarden zich van steden in andere provincies. In het licht van culturele diversiteit wil Leeuwarden ook hier aandacht aan besteden. In de gemeente zijn de amateurkunsten sterk vertegenwoordigd. Daarnaast is in deze stad ook een aantal professionele culturele instellingen gevestigd, waaronder het Fries Museum en theatergroep Tryater. Leeuwarden heeft twee kunstvakopleidingen: een hbo-opleiding drama en vanaf september 2003 een hbo-opleiding popcultuur.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

Leeuwarden stelt jaarlijks werkgroepen in voor de totstandkoming en uitvoering van het actieprogramma. In deze werkgroepen zijn culturele instellingen, wijkbureaus, wijkbewoners en de gemeente vertegenwoordigd. De werkgroepen stellen het projectplan op en rapporteren aan de wethouder en aan de Adviesgroep Cultuur, de reguliere adviescommissie cultuur van de gemeente. De formele beslissingsbevoegdheid voor jaarlijkse projectplannen en voor concrete subsidieaanvragen ligt bij B en W. Leeuwarden zet in op specifieke aspecten die aansluiten bij het reguliere beleid. De stad formuleert niet expliciet op welke actieplandoelstellingen het daarmee inzet. Af te leiden is dat het vooral gaat om versterking van programmering, culturele diversiteit en investeren in jeugd.

Cultuurbereik

Prioriteiten van het onderdeel cultuurbereik zijn:

- investeren in popklimaat;
- kunst en cultuur naar de wijken brengen;
- versterken van het artistieke klimaat;
- literaire manifestaties realiseren.

Versterking van het artistieke klimaat moet vooral gebeuren door ruim baan te maken voor jonge talentvolle kunstenaars, theatergroepen of ensembles. Zij versterken het productieklimaat inhoudelijk, bieden vernieuwing en nemen initiatieven voor onconventionele vormen van presentatie of samenwerking.

Cultuur en School

Belangrijkste uitgangspunt is het realiseren van een continue leerlijn. De doelstelling is dat leerlingen gedurende hun gehele schoolcarrière actief en passief in aanraking komen met kunst en cultuur. Om dat te bereiken, moet samenwerking tussen culturele instellingen en het onderwijs versterkt worden. Deze samenwerking staat voorop bij de ontwikkeling van projecten.

Geldstroom BKV

Het bestedingsplan voor de geldstroom BKV is gericht op stimulering van het cultureel ondernemerschap van kunstenaars en het vergroten van het cultuurbereik, bijvoorbeeld door jongeren en allochtonen te betrekken bij activiteiten.

Leeuwarden zet het budget vanwege de beperkte omvang zoveel mogelijk in voor lokale kunstenaars en vernieuwende projecten in de gemeente. De stad verdeelt het budget over een Artist in Residence-programma, een open-atelierroute, opdrachten en aankopen en subsidiebudgetten voor projecten waarmee de aanvragers nieuwe en jonge doelgroepen bereiken.

Kwaliteitsbeoordeling

Leeuwarden wil het Stedelijk Programma Cultuurbereik goed op de algemene cultuurnota laten aansluiten. Daarom heeft de stad besloten geen separate adviesstructuur op te zetten. Dit betekent dat de reguliere Adviesgroep Cultuur de gemeente adviseert over de onderdelen Cultuur en School en geldstroom BKV. Deze adviesgroep oordeelt met name op:

- professionaliteit en kwaliteit;
- aanvullende waarde;
- vernieuwende waarde;
- publieksbereik;
- samenwerking;
- bovenstedelijke uitstraling;
- bereik van speciale doelgroepen.

Het onderdeel cultuurbereik stemt de gemeente af met de provincie.

Relatie regulier beleid en actieprogramma Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

De recente integrale *Stadsvisie* van Leeuwarden is het strategisch concept voor de stad. Daarin is cultuur een belangrijk onderwerp. Behalve als kennisstad zet Leeuwarden zichzelf neer als cultuurstad.

Belangrijke speerpunten van het algemene cultuurbeleid van Leeuwarden zijn: bevordering van de cultuurparticipatie, versterking van het lokale productieklimaat, vormgeving van het thema *Leeuwarden festivalstad* en verbetering van de kwaliteit van de openbare ruimte. Het actieprogramma van Leeuwarden begint met de weergave van deze speerpunten. De *Gemeentelijke Cultuurnota 2001-2004* vormt de leidraad voor het actieprogramma cultuurbereik. Het actieprogramma en de reguliere nota zijn sterk verweven en vullen elkaar aan.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

In 1997 werd in Leeuwarden voor het eerst in 14 jaar een cultuurnota geschreven. Culturele instellingen vinden dat dit de ruimte voor culturele activiteiten inhoudelijk en financieel heeft vergroot. De gemeente beschikt ook over een flexibel budget zodat organisaties aanvragen voor incidentele subsidies kunnen indienen. Wel is het volgens de culturele instellingen zo dat ook reguliere instellingen van dit budget gebruikmaken. Het actieplan vormt een extra financiële prikkel voor specifieke doelstellingen, waaronder ook het betrekken van niet-reguliere instellingen.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

'n Meeuw is een productiehuis dat theater maakt voor jeugd vanaf 12 jaar. Het productiehuis maakt voorstellingen voor het kleine-zaalircuit, maar ook voor scholen. Aangezien 'n Meeuw scholen niet zo geschikt vindt voor theaterdoeleinden, gebruikt het productiehuis de scholen als locatie en niet als theaterruimte. Een recente productie van 'n Meeuw is *Het ongeluk van de week*. Deze voorstelling vond plaats op schoolpleinen zonder dat leerlingen en docenten ingelicht waren. Alleen de docenten die het hadden ingekocht wisten ervan. De theatergroep doet in deze voorstelling alsof er een televisieprogramma wordt opgenomen.

Er vindt een reconstructie van een ongeluk plaats. Het programma is met veel spektakel en camera's omgeven. De theatermakers nemen steeds grotere loopjes met de werkelijkheid. De groeiende argwaan leidt tot reacties van leerlingen, er ontstaat interactie. Sommige leerlingen die dit stuk zagen, bleven geloven dat het om een werkelijke opname ging. Anderen twijfelden daaraan, maar vonden het wel spannend. Na de voorstelling gingen de theatermakers met de leerlingen in discussie. Ze spraken over wat wel echt was en wat niet. De discussie ging ook over de rol van de televisie. Resultaat is dat de leerlingen zeggen nu anders naar tv te kijken. Ze zijn zich meer bewust van de manier waarop programmamakers kunnen manipuleren.

In Leeuwarden is door twee scholen voor voortgezet onderwijs een pilot uitgevoerd voor de te realiseren landelijke *Werkmap Erfgoed en Onderwijs*. Een werkgroep van erfgoedkoepels, het Instituut voor de Lerarenopleiding van de UvA en het Bureau Erfgoed Actueel brengen deze map tot stand. De makers beschrijven een werkmethode die in deze pilot werd uitgevoerd. In de plaatselijke werkgroep werkten de verschillende cultuurhistorische diensten van Leeuwarden samen.

Kern van de werkmethode is dat leerlingen onderzoekend leren en dat de eigen omgeving centraal staat. De leerlingen werken aan culturele vakken en aan bijvoorbeeld geschiedenis en aardrijkskunde. Bij deze activiteiten streven de makers naar integrale samenwerking van de verschillende erfgoedinstellingen. Het vinden van geschikte scholen voor deze pilot bleek niet eenvoudig. Alleen twee gymnasia wilden meewerken door hier enkele docenten enkele uren voor vrij te roosteren. Verder bleek het volgens de erfgoedinstellingen van groot belang dat opdrachten voor leerlingen goed samengesteld waren. Als de opdrachten niet goed afgebakend waren, konden leerlingen moeilijk tot resultaten komen.

Een docent van één van de scholen is erg tevreden over het project. Deze liet weten dat het een verademing was dat de musea en het archief zoveel werk deden dat de docenten niet kunnen verrichten. Dit maakte het tot een hanteerbaar en inhoudelijk rijk project. Wel is de docent van mening dat de methode te veel was uitgewerkt. Hij vindt dat het proces waarin leerlingen zelf onderzoek doen en de instellingen bezoeken belangrijker dan het concrete resultaat. Wanneer je uitgaat van de verbazing van het kind, ontstaat er een ontdekkingstocht die vele malen spannender is dan de exacte invulling van een opdracht. Verder is de docent van mening dat het project helemaal niet alleen geschikt is voor het gymnasium, zoals sommige instellingen geneigd zijn te denken. Dat proces van ontdekken werkt voor alle leerlingen. Vmbo-leerlingen hebben alleen wat meer structuur nodig, maar verder zijn de activiteiten voor deze groep net zo geschikt.

Leerlingen zelf geven aan dat ze het een leuk en bijzonder project vinden. De bezoeken aan de musea spraken ze niet zo aan, maar het archief vonden ze een ware ontdekking. Van de leerlingen die deelnamen aan dit project hebben enkelen zich inmiddels opgegeven als stadsgids of als vrijwilliger bij een van de instellingen. En sommige leerlingen gingen uit interesse zelf terug naar het archief.

Organisatie Kunstwurk heeft in de zomer van 2002 samen met de Stichting Promotie Leeuwarden het *Oldehove-project* uitgevoerd. Oldehove is de scheve toren in Leeuwarden die in

gebruik is als cultureel podium. Dansers, musici en beeldende kunstenaars gebruikten de toren met zijn roerige geschiedenis als inspiratiebron. Met moderne communicatietechnieken verplaatsten de artiesten de toren naar de moderne tijd. Op de slotdag werd onder de noemer *Torennijd* samengewerkt met de Martinitoren in Groningen. Vanaf beide torens sampelden dj's tegelijk live muziek. De dj's konden elkaar via telecommunicatie horen en reageerden op elkaar. Intussen maakten fotografen digitale foto's van de activiteiten. Fotografen fietsten met de foto's naar de omroep, die de beelden binnen enkele minuten op televisie vertoonden. Kunstwurk ontving voor dit project waarin historie met hedendaagse technieken werd verbonden geld uit het actieplan.

De organisatie Kunstwurk is van mening dat het actieplan grote waarde heeft. Het is wel wéér een nieuwe regeling met nieuwe subsidieregels. De organisatie moet voor de verschillende subsidiegevers, die alle nodig zijn om voldoende inkomsten te genereren, zeven verschillende aanvragen indienen. Bij elke aanvraag moeten de aanvragers aan andere criteria voldoen. De organisatie is wel in staat aanvragen te schrijven die binnen de criteria passen, maar het kost enorm veel werk. Kunstwurk is van mening dat het vele malen simpeler kan, door helderheid te scheppen in verschillende criteria en regelingen. De regelgeving van het actieplan zou volgens deze organisatie in verhouding moeten staan tot de omvang van de middelen en dus eenvoudiger moeten.

In Leeuwarden is al veel ervaring opgedaan met procesbegeleiding bij plaatsing en realisering van kunstwerken in wijken. Dit gebeurt vanuit het actieplanproject *Kunst en Cultuur in de Wijken*. Een cultuurmakelaar die werkt bij Parnas, het Leeuwarder centrum voor kunstzinnige vorming en muziekonderwijs, begeleidt deze processen. De vraag vanuit de wijk staat in dit proces centraal. De cultuurmakelaar geeft aan dat de vraag niet vanzelf komt. Als je echter met de bewoners werkt en verder praat, blijkt er wel degelijk een vraag naar cultuur te zijn. Het proces gaat dan ook meer om vraagstimulering en ontwikkeling dan om het reageren op de vraag. Deze processen hebben bijvoorbeeld geleid tot kunstwerken op gebouwen tegenover een school, waaraan leerlingen meewerkten. Bijkomend resultaat is dat de kunstwerken na plaatsing nauwelijks beschadiging oplopen. De leerlingen zelf of familie en vrienden werkten eraan mee. De activiteiten van Kunst en Cultuur in de Wijken zijn niet nieuw, maar worden dankzij het actieplan wel geïntensiveerd. Het gaat vaak om kleine projecten, die relatief grote resultaten hebben. In het kader van Kunst en Cultuur in de Wijken, vinden ook veel andere culturele activiteiten in wijkcentra plaats. Deze activiteiten zijn volgens de projectleider van *het Digitaal Trapveld in de Vrijheidswijk* onmisbaar.

Kunstenaars in Leeuwarden zijn sterke ondernemers volgens de organisator van *de Kunstatelierroute*, die zelf ook kunstenaar is. Zo verkopen kunstenaars tijdens de route hun kunstwerken niet alleen, ze lenen ook uit. Deelname van een grote diversiteit aan kunstenaars en een groot publieksbereik, waaronder ook scholieren, zijn primaire doelstellingen van de Kunstatelierroute. Individuele kunstenaars werken binnen de Kunstatelier route goed samen.

Clubjes en organisaties voor beeldende kunst werken volgens de

organisator niet vanzelfsprekend samen. De gemeente doet wel pogingen tot stimulering, bijvoorbeeld door goede mogelijkheden te scheppen in het binnenkort op te leveren gebouw de Infirmerie. Dat levert echter ook discussie op tussen organisaties, omdat er niet voor iedereen in dat gebouw plaats is.

De gemeente heeft geïnvesteerd in het popklimaat, maar de resultaten vallen tot nu toe tegen. Grote winst is de realisering van een opleiding voor popmuziek. De wens om tot een poppodium te komen is echter nog niet gerealiseerd. Probleem is dat de organisatie van en samenwerking met het beoogde podium niet toereikend is. Er vindt een onderzoek plaats naar de mogelijkheden van een duurzaam poppodium, waar ook aanvullende activiteiten voor jongeren een plek zullen krijgen.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

In Leeuwarden werken culturele instellingen onderling en met de gemeente goed samen. Volgens culturele instellingen heeft dit te maken met de schaal en ligging van Leeuwarden. Wil je iets bereiken in deze relatief kleine stad, dan móét je wel samenwerken. De gemeente werkt ook goed samen met instellingen die niet specifiek cultureel zijn, zoals wijkcentra. Dergelijke samenwerking heeft positieve invloed op de relatie van de afdeling cultuur met andere gemeentelijke diensten.

In het kader van Cultuur en School worden nieuwe activiteiten ontwikkeld, waarbij samenwerking tussen culturele instellingen en tussen instellingen en scholen wordt geïntensiveerd. De beperkte capaciteit op scholen is wel een beperkende factor. Er zijn weinig docenten en de scholen hebben onvoldoende geld.

De gemeente geeft aan goed samen te werken met de provincie. De gemeente is ook positief over de samenwerking met de provincies Groningen en Drenthe.

Over de samenwerking met het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen (Ministerie van OCW) is de gemeente niet ontevreden. Wel is de gemeente van mening dat er erg veel verantwoordingsverplichtingen zijn voor relatief weinig geld.

Verankering

Er is in Leeuwarden geen sprake van een plan, waarin kleine nieuwe initiatieven zich kunnen ontwikkelen tot grotere projecten. Activiteiten vinden voornamelijk plaats vanuit reguliere instellingen, waardoor verankering op activiteitsniveau plaatsvindt. De wijkgerichte beleidsaanpak van de gemeente is organisatorisch ingebed in het ambtelijk apparaat. Doordat gestructureerd en intensief met wijkcentra wordt samengewerkt, vinden ook die relaties en activiteiten inbedding. Leeuwarden zou verder kunnen nadenken over de rol van wijkcentra. Zij kunnen wegen vrijmaken voor potentiële cultuurmakers.

Algemeen

De gemeente Leeuwarden is tevreden over de doelstellingen van het actieplan, maar vindt het bedrag dat het rijk daarvoor beschikbaar stelt niet in verhouding staan tot wat men moet leveren.

Binnen de gemeente is weinig geëxperimenteerd met eenvoudiger procedures, alhoewel Leeuwarden er wel voor heeft gekozen geen extra adviescommissies in te stellen naast de

bestaande adviesstructuur. Niettemin zou de gemeente haar roep om eenvoudiger regelgeving voor de doelstellingen zelf intern kunnen verwezenlijken. Dit zou zowel tot grotere toegankelijkheid voor onervaren aanvragers als tot vermindering van ambtelijke inzet kunnen leiden. Overigens zijn deelnemende instellingen niet van mening dat actieplanprocedures in Leeuwarden bovengemiddeld ingewikkeld zijn.

De gemeente Leeuwarden ziet een visitatievorm als een positieve bijdrage aan debat, reflectie en visievorming over cultuurbeleid. De gemeente zou het waardevol vinden wanneer elke vier jaar een visitatieronde plaatsvindt, waarbij het gehele cultuurbeleid onder de loep genomen wordt.

Aangezien de gemeente gestructureerd en intensief met wijkcentra samenwerkt, zou de stad kunnen nadenken over de rol van de wijkcentra bij het vrijmaken van wegen voor potentiële cultuurmakers. Op dit moment nemen nog weinig niet-reguliere cultuurmakers rechtstreeks deel aan het actieplan. De structuur die de gemeente met wijkcentra heeft opgebouwd is sterk. Daar zou de stad gebruik van kunnen maken bij de ontwikkeling van bijvoorbeeld coachingstrajecten voor jonge initiatiefnemers.

Jongeren blijken actief en vindingrijk als ze de ruimte krijgen. Wanneer de gemeente Leeuwarden de jongerencultuur wil betrekken, zal het van belang zijn dat jongeren hun eigen plek krijgen. Een poppodium zal de meeste kans krijgen wanneer deze van de jeugd zelf wordt. Zo'n fysieke plek kan aanknopingspunten bieden voor verdere activiteiten voor en door jongeren.

Drang tot samenwerken

Leiden ziet het actieprogramma als onderdeel van het integrale jeugdbeleid dat zij ontwikkelt. Investeren in de jeugd is de centrale doelstelling van het Leidse actieprogramma. Ook middelen uit het grotestedenbeleid zet de stad hiervoor in. Het actieprogramma maakt goed gebruik van het aanwezige erfgoed in de stad. De twee provinciale projecten X-Change en Verhalen van Steden maken veel los, maar er is te weinig aandacht voor de verankering ervan. Het project Museum en School is een goed voorbeeld van samenwerking tussen culturele instellingen en scholen. In Leiden ontbreekt het echter aan een doorgaande leerlijn en aan een netwerk of platform waar scholen en instellingen elkaar kunnen vinden. Bij het onderdeel Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) is wel aandacht voor publieksbereik, maar minder voor cultureel ondernemerschap.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 182.508 euro

Cultuur en School totaal (2001): 15.954 euro

Geldstroom BVK (2001): 84.080 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 12.307.881 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000: 117.196

Leiden is rijk aan cultuur en wetenschap. De historische stad herbergt de oudste universiteit van Nederland en opvallend veel musea, waaronder vijf rijksmusea. De gemeente profileert zich daarom als Leiden Museumstad. Op het gebied van erfgoed zijn veel verenigingen en organisaties actief. De laatste jaren heeft de gemeente veel aandacht gehad voor de verbetering van de culturele infrastructuur, onder andere de Leidse Schouwburg en de Stadsgehoorzaal. Nu is het tijd voor de benutting van deze voorzieningen. Leiden wil het productieklimaat van de stad verbeteren en het publieksbereik vergroten. Uit gemeentelijk onderzoek bleek dat vooral allochtone jongeren bij het Leidse culturele aanbod nog niet veel van hun gading vinden.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

Leiden zet in op alle doelstellingen van het Actieplan Cultuurbereik en in het bijzonder op investeren in de jeugd. Volgens de gemeente valt daar een groot bereik van mensen met verschillende culturele achtergronden te realiseren. Deze en de andere doelstelling van het actieplan koppelt Leiden aan drie afzonderlijke projecten: Museum en School, Verhalen van Steden en X-Change. De doelstelling Culturele planologie komt aan bod in de invulling van de geldstroom BKV. De projecten zijn ondergebracht bij professionele instellingen. Elk project heeft een begeleidingsgroep waarin ambtenaren en vertegenwoordigers van instellingen van de betrokken gemeenten zitting hebben.

Cultuurbereik

In de projecten Verhalen van Steden en X-Change werkt Leiden samen met de provincie Zuid-Holland en andere steden in de provincie. Verhalen van Steden is ondergebracht bij Het Erfgoed Huis Zuid-Holland en X-change bij het provinciale Kunstgebouw. X-Change bestond eerder als pilotproject in drie Zuid-Hollandse steden. Naast de ambtelijke begeleidingsgroepen heeft Leiden ook voor elk project een programmaraad ingesteld waarin culturele instellingen zijn vertegenwoordigd. Verhalen van Steden richt zich op de doelstellingen: versterking van de programmering, investeren in de jeugd en cultureel vermogen zichtbaar maken. De doelstellingen van X-Change zijn ruim baan voor culturele diversiteit en Investeren in de jeugd.

Cultuur en School

Museum en School is tegelijkertijd de invulling van het onderdeel Cultuur en School. De Stichting Leiden Museale producten heeft de projectleiding. Investeren in de jeugd is de doelstelling van het project. Andere doelstellingen zijn: cultureel vermogen zichtbaar maken en ruim baan voor culturele diversiteit. Naast Museum en School is er ook een klein budget voor kunstzinnige vorming in het basisonderwijs.

Geldstroom BKV

Leiden zet de geldstroom in op zes gebieden. Deelname van kunstenaars aan manifestaties, presentatiesubsidies, promotionele activiteiten, de subsidiëring van grafische ateliers, aankoopbudgetten voor het CBK en Stedelijk Museum De Lakenhal en voor projecten. Het projectenbudget komt onder meer ten goed aan projecten gericht op publieksverbreding en culturele planologie.

Kwaliteitsbeoordeling

De professionele instellingen die de leiding hebben van de afzonderlijke projecten waarborgen de kwaliteit van de activiteiten. Ook de begeleidingsgroepen zien hier op toe.

Relatie regulier beleid en actieprogramma

Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

Leiden ziet het grotestedenbeleid als het vehikel om gezamenlijk zaken aan te pakken in de stad. De gemeente kijkt hierbij over de grenzen van gemeentelijke diensten en de verschillende instellingen. Het grotestedenbeleid functioneert als breekijzer. De stad ontwikkelt een integraal jeugdbeleid. De GSB-programmalijn Jong Geleerd biedt ook ruimte voor culturele activiteiten van jongeren. Bijna de helft van het Leidse actieprogramma cultuurbereik krijgt GSB-middelen.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

Leiden heeft in de afgelopen jaren veel geïnvesteerd in het wegwerken van achterstallig onderhoud in de culturele infrastructuur. Nu wil zij meer aandacht voor de inhoud. Het productieklimaat in Leiden kan beter. De gemeente heeft geprobeerd om jeugdtheatergezelschap het Laagland binnen de gemeentegrenzen te halen, maar dit bleek te begroterlijk. De financiering van de theaterproductie *Het geluid van Hotz* met actieplanmiddelen kan gezien worden als een manier om een impuls te geven aan het productieklimaat. Het blijft volgens de gemeente echter moeilijk dit een structureel vervolg te geven binnen of buiten het actieprogramma.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

X-change stimuleert cross-overs tussen muziek en dans. Voor *X-change* zijn twee projectcoördinatoren werkzaam bij het Kunstgebouw. Zij begeleiden de deelnemende Zuid-Hollandse gemeenten. In Leiden is een aantal activiteiten van de grond gekomen. Voorbeelden zijn het coachen van beginnende bands, een breakdanceproject, het maken van een videoclip, een meidendag en workshops voor jongeren op scholen en in het theater. Een aantal activiteiten vindt plaats in cultureel centrum De X, een klein podium in de binnenstad van Leiden. Daarnaast zijn kleine buurtcentra betrokken bij de uitvoering. Het breakdanceproject dat op verzoek van een welzijnsorganisatie plaatsvond had veel succes. Er kwamen veel jongeren op af en het kreeg een vervolg. Een aantal jongeren tussen de 15 en 17 maakte onder professionele begeleiding een breakdance videoclip. De jongeren hadden geen ervaring met de technische kanten van het produceren en opnemen van de clip. Die kwamen daarom voor rekening van de professionals. De jongeren leverden ideeën en beeldmateriaal. Terugkijkend vinden de begeleiders het jammer dat tijd en middelen ontbraken om de jongeren meer bekend te maken met de techniek en de mogelijkheden van het medium. Het bereikte resultaat was nu nog weinig anders dan het voortborduren op bekende thema's en beelden. Door verdergaande activiteiten en training zou de eigen creativiteit en originaliteit van de jongeren aan bod kunnen komen. Pas dan kan echt sprake zijn van een waardevol kunstzinnig proces. Op die manier

zouden jongeren zelfs geïnteresseerd kunnen raken in een professionele culturele carrière.

Cultureel centrum De X heeft door het actieplan de mogelijkheid gekregen om een nieuwe doelgroep te bereiken. Het centrum organiseerde een meidendag voor allochtone jongeren. Met behulp van stand-up comedy lukte het gesprekken tussen de jongeren op gang te brengen over de dingen die hen bezighoudt. De X krijgt wel subsidie, maar is onderbemand en heeft nauwelijks programmeringsbudget. Tot dusver is het ook niet gelukt om via het Fonds Podiumprogrammering en Marketing (FPPM) aan deze gelden te komen. Het is nog onduidelijk hoe de activiteiten die X-Change organiseert een follow-up krijgen of hoe ze deel uit kunnen maken van het reguliere beleid. De jongeren die hebben deelgenomen, raak je heel snel weer kwijt als er geen eindresultaat en vervolg is. X-Change kijkt wel of er mogelijkheden zijn in het reguliere beleid en moedigt reguliere instellingen aan om programmaonderdelen over te nemen.

Ook bij het project Verhalen van Steden, waar zeven steden in Zuid-Holland aan deelnemen, financiert de provincie de coördinatie. Die ligt bij het Erfgoedhuis Zuidholland. Met dit project wil de organisatie het lokale en regionale culturele erfgoed onder de aandacht van een breed publiek brengen. Dat doet ze door educatieve, culturele en cultuurtoeristische activiteiten te organiseren. Een programmaraad met daarin vertegenwoordigers van Leidse culturele instellingen heeft bepaald welke activiteiten binnen dit project plaatsvinden. Men koos voor een flexibel programma. Om het jaar vinden activiteiten plaats. Tussenvallende jaren zijn bedoeld voor de voorbereiding van activiteiten. Het voordeel hiervan is dat grootschaliger activiteiten mogelijk zijn. Het nadeel is dat de continuïteit van activiteiten in het geding kan zijn.

De eigenaar van café De Bonte Koe heeft culturele aspiraties. Geïnspireerd door een voorstelling op locatie van Hollandia richtte een kleine club enthousiastelingen de stichting Bontekoespelen op. In samenwerking met Hollandia zocht de stichting naar mogelijkheden om iets te maken voor de bevolking van Leiden over de geschiedenis van Leiden. Dit resulteerde in een opdracht aan twee jonge theatermakers die de voorstelling *Het geluid van Hotz* maakten. De voorstelling werd in de remise van Connexion gespeeld. De ambitie was om een voorstelling te maken die behalve het traditionele theaterpubliek ook anderen zou trekken. Het werd een succes, mede door onorthodoxe methoden waarmee men het publiek te benaderde. Het organiseren van mond-tot-mondreclame door een draagvlakavond te organiseren is hier een voorbeeld van. Op deze avond kwamen honderd mensen met uiteenlopende beroepen, van bakker tot bankdirecteur.

Andere activiteiten in het kader van Verhalen van Steden zijn onder meer een tentoonstelling in de Lakenhal over joden in Leiden van 1933 tot 1945 en de *Podiumdag Lokale Geschiedenis*. Op deze dag presenteerden 80 verenigingen en stichtingen die zich met historie en erfgoed bezighouden zich aan het publiek. Er waren talrijke presentaties, optredens en workshops voor jong en oud op het gebied van erfgoed. Op deze wijze konden de organisaties ook kennis met elkaar maken, wat tot nieuwe samenwerkingsverbanden kan leiden. De podiumdag vindt eens in de vier jaar plaats.

Aan het project Museum en School nemen zeven musea deel. Elk museum neemt een groep van de basisschool voor zijn rekening. Groep 1 en 2 gaan naar de Hortus Botanicus, groep 3 naar het Rijksmuseum voor Volkenkunde, groep 4 naar Naturalis enzovoort. Op deze wijze komen de leerlingen uit het primair onderwijs uiteindelijk met alle musea in aanraking. Bovendien biedt het de docenten en educatief medewerkers van de musea de mogelijkheid om een relatie te leggen met de kerndoelen van het primair onderwijs. Volgens betrokken educatieve medewerkers biedt het programma ook mogelijkheden om met de verschillende culturele achtergronden van kinderen rekening te houden. Je kunt alles laten zien, alleen de manier waarop je het aanbiedt verschilt. De medewerkers van de musea hebben regelmatig overleg met elkaar.

Mede omdat het programma, inclusief vervoer, gratis is, nemen vrijwel alle scholen deel. Alleen de Vrije School doet om principiële redenen niet mee. Het project bestaat sinds 1997. Door actieplanmiddelen kon men het project uitbreiden naar 5 randgemeenten van Leiden. Ook de provincie steekt er actieplanmiddelen in, maar doet dit in de vorm van een afbouwsubsidie aan de randgemeenten. Na 4 jaar moeten de gemeenten het helemaal zelf betalen en dat blijkt een probleem te zijn. De Stichting Leiden Museale Producten, die het project coördineert, signaleert een drang om subsidies af te bouwen bij overheden, maar stelt vast dat de instellingen een project als Museum en School nooit alleen kunnen betalen. De musea dragen op dit moment al 44 procent van de kosten. De focus op het stimuleren van nieuwe initiatieven mag niet ten koste gaan van opgebouwde ervaring en expertise. De stichting heeft te maken met lange procedures en verschillende wijzen van aanvragen en verantwoorden bij de gemeenten en provincie. Men denkt nog na over manieren om leerlingen geïnteresseerd te houden.

Binnen het onderdeel cultuur en school ligt de focus duidelijk op het primair onderwijs. Voor de basisvorming is nog niets bedacht. Leerlingen stellen zich hier al individueel op dan op de basisschool, maar kunnen nog niet, zoals in het CKV-onderwijs, zelfstandig aan de gang. Voor CKV-leerlingen is er *Kunstshot*, het Leids CKV-festival waarbij leerlingen met 15 Leidse culturele instellingen kunnen kennismaken. De musea hebben verschillende ervaringen met vmbo-leerlingen. Het Rijksmuseum voor Oudheidkunde (RMO) gaat zijn eerste stappen met aanbod voor deze doelgroep nog zetten. Het museum legt daartoe zelf contact met de scholen. Een zesde deel van de leerlingen dat Naturalis bezoekt komt van het vmbo. De ervaringen zijn zeer positief. De leerlingen hebben een korte spanningsboog, maar ze zijn veel extraventer dan havo/vwo-leerlingen. Ze zeggen spontaan wat ze vinden of denken en dat maakt het werken met deze leerlingen heel inspirerend.

Er is geen steunfunctie-instelling voor cultuureducatie in Leiden. De gemeente bereidt een nota voor over cultuureducatie met daarin onder andere aandacht voor samenwerking tussen de cultuureducatieve instellingen.

Leiden zet de geldstroom BKV onder meer in voor activiteiten van kunstenaarsinitiatief en ateliercomplex *Haagweg 4*. Het grote complex, een voormalige ambachtsschool, is eerst gekraakt door de kunstenaars. Later is het pand door de gemeente aangekocht en heeft het uiteindelijk een atelierbestemming gekregen.

Zo'n honderd kunstenaars maken gebruik van het pand. De beheersstichting van het complex, Stichting de Leidse School, wil het gebouw nadrukkelijk ook als kunstcentrum gebruiken. Het moet een ontmoetingsplaats voor kunstenaars en publiek zijn. In 2003 organiseert de stichting verschillende tentoonstellingen en projecten onder de noemer *Kunstcomplex 2003, een onderzoek naar kruisbestuivingen*. Onderdeel daarvan is ook een educatieproject met vmbo-, havo- en vwo-leerlingen. Het gebouw leent zich er goed voor om hele klassen te ontvangen. Haagweg 4 heeft zich sinds een jaar aangesloten bij het Koorenhuis in Den Haag, een instelling voor kunsteducatie. Door de wijze waarop zij educatieve projecten aanbiedt is het mogelijk dat leerlingen of scholen CKV-vouchers gebruiken om aan een project deel te nemen. Volgens de gemeente heeft Haagweg 4 meer draagvlak onder de bevolking dan het CBK en de kunsttieleen. De gemeentelijke dienst cultuur is in gesprek met andere diensten om beeldende kunst in relatie te brengen met planologieontwikkelingen. Dit heeft nog niet tot concrete resultaten geleid.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

De samenwerking tussen instellingen lijkt bij de projecten X-Change en Verhalen van Steden voor een belangrijk deel beperkt tot de programmaraden waarin zij vertegenwoordigd zijn. Binnen X-Change is wel samenwerking tussen welzijnsinstellingen en cultuurinstellingen tot stand gekomen. Binnen het project Museum en School werken instellingen en ook scholen intensief samen. De musea hebben zelfs samen een coördinerende stichting opgericht. Zo kunnen de educatief medewerkers zich volledig met de inhoud van het werk bezighouden.

De verschillende projecten in het actieprogramma van Leiden stimuleren de samenwerking tussen gemeenten. Bij X-Change en Verhalen van Steden gebeurt dat op provinciaal niveau. Het gaat daarbij vooral om de uitwisseling van ervaringen. Bij Museum en School is het project uitgebreid naar randgemeenten van Leiden.

In de relatie met het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (Ministerie van OCW) heeft Leiden het gevoel dat het vertrouwen ontbreekt dat een andere overheid het aankan. Hoewel de wethouder zegt begrip te hebben voor het feit dat er verantwoord moet worden, vindt hij het alles bij elkaar toch een hele papierwinkel.

Verankering

X-Change maakt veel los en activeert jongeren, maar er lijkt nog weinig nagedacht te zijn over de manier waarop de resultaten kunnen beklijven. Ook de wethouder signaleert dit. De podia in Leiden hebben te weinig programmeringmiddelen en menskracht om activiteiten over te nemen.

De stichting Bontekoespelen wil na de voorstelling *Het geluid van Hotz* verder met andere activiteiten om het theaterklimaat in Leiden te versterken. De stichting kon de voorstelling aan het thema *Verhalen van Steden* koppelen, maar vraagt zich af hoe het nieuwe voorstellingen moet financieren. In 2003 en 2004 wenst de gemeente meer aandacht te besteden aan verankering van activiteiten.

De wethouder wil het project Museum en School graag voortzet-

ten. Maar het is onzeker hoe het verder gaat met het actieplan na 2004, dus continuïteit is niet gewaarborgd. De wethouder vindt dat een nationale aanpak nodig is, bijvoorbeeld door een vergoeding vanuit het gemeentefonds. De nadruk zou daarbij meer op onderwijs dan op cultuur moeten liggen, aangezien via het onderwijs een grote groep van de bevolking bereikt wordt, ongeacht afkomst, cultuur en inkomen.

De gemeente betaalt bijna het volledige actieprogramma met GSB-gelden en de OCW-gelden voor het actieplan. 12 Procent komt van de reguliere gemeentebegroting. Bij het wegvallen van rijksmiddelen kan Leiden de activiteiten waarschijnlijk niet continueren.

Algemeen

Instellingen hebben in Leiden soms te maken met lange procedures. Een project als Museum en School heeft ook nog te maken met verschillende wijzen van verantwoording afleggen aan de deelnemende gemeenten en de provincie.

Museum en School is een prachtig project voor het primair onderwijs. Voor de basisvorming van het voortgezet onderwijs is er echter niets geregeld, waardoor er een gat valt in de periode voor het CKV-onderwijs. Ook coördinatie en afstemming door een platform of netwerk ontbreekt.

Culturele instellingen hebben soms koudwatervrees als het gaat om werken met vmbo-leerlingen. In de praktijk blijkt het juist erg leuk te zijn, mits je leerlingen op de juiste manier aanspreekt.

Wanneer je bij vraaggericht werken alleen aansluiting zoekt bij de smaak en voorkeur jongeren blijf je steken in de hiphop.

Het is positief dat Leiden met de geldstroom BKV ook bottom-up activiteiten als Haagweg 4 ondersteunt. Zeker als blijkt dat hun aanpak succesvoller is dan die van het CBK. De Geldstroom is in Leiden deels gericht op bereik en minder op ondernemerschap.

Maastricht

Bezoek 31 januari 2003

Ombuigen en openbreken

In Maastricht stimuleert het actieplan de totstandkoming van nieuw aanbod. Er wordt op dat terrein een inhaalslag gemaakt, terwijl ook groeiende aandacht uitgaat naar bereik. De realisatie van meer en meer divers aanbod geeft een belangrijke impuls aan het culturele klimaat in Maastricht. Ook op het terrein van Cultuur en School was en is veel inspanning nodig voor verruiming van aanbod. Daarbij vindt dankzij de bemiddelende instelling wel goede afstemming plaats tussen scholen en culturele instellingen. Wat betreft de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) is er een aanscherping van het beleid. Maastricht legt vanuit een visie nieuwe prioriteiten en ontwikkelt nieuwe werkwijzen.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 166.084 euro

Cultuur en School totaal (2001): 32.672 euro

Geldstroom BKV (2001): 87.588 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): niet bekend

Aantal inwoners per 1-1-2000: 122.087

Maastricht heeft een centrale functie in de provincie Limburg. De gemeente kent een oude en rijke culturele traditie en geschiedenis. Amateurkunst en volkscultuur spelen een belangrijke rol in Maastricht. Maar ook op het gebied van professionele cultuur probeert Maastricht actieve en receptieve deelname te bevorderen. De gemeente bevindt zich in een krachtveld van sterke streekgebondenheid en internationale oriëntatie. In de jaren negentig is vooral geïnvesteerd in de culturele infrastructuur. Nu tracht Maastricht zijn lokale en regionale culturele functie te versterken door beter samen te werken.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

In Maastricht is in de aanvangsfase, tot begin 2002, een parttime projectleider aangetrokken die vooral werkte aan de communicatie van het actieplan, stimulering van netwerkvorming en voorbereiding van de besluitvorming. Voor de voortgang van het actieprogramma en de ontwikkeling van een stadsvisie zijn cultuurbatten georganiseerd. In 2001 is er een reeks panelgesprekken geweest. Deze sloot men af met een publiek debat dat door veel culturele instellingen en stadsbewoners is bezocht. De adviescommissies beoordelen projecten die culturele instellingen en particulieren indienen. Maastricht grijpt het actieplan aan om impulsen te geven aan de gehele culturele sector. Er ligt extra nadruk op Cultuur en School.

Cultuurbereik

Maastricht constateert de volgende tekortkomingen:

- gebrekkige kennis over cultuurbereik;
- onvoldoende werking van netwerken, communicatie en collectieve marketing;
- weinig aansluiting van aanbod op de vraag;
- gebrekkige aansluiting tussen erfgoed en cultuurtoerisme.

Daaruit vloeien de volgende doelstellingen voort:

- het meten van cultuurbereik;
- het verbeteren van de culturele marketing en professioneel netwerken;
- het stimuleren van nieuw aanbod;
- Maastricht als product neerzetten;
- samenwerken op provinciaal en regionaal vlak.

Cultuur en School

De doelstellingen:

- consolidatie van de uitgebouwde steunfunctie;
- integrale ontwikkeling van Cultuur en School in en met het voortgezet onderwijs;
- stimuleren van een ander, vraaggericht aanbod;
- Cultuur en School als hefboom in het sociale beleid.

Geldstroom BKV

Cultuurbereik en cultureel ondernemerschap zijn centrale doelstellingen in het beleid van de Geldstroom BKV.

Daarnaast gaat vanuit de Geldstroom BKV aandacht uit naar:

- verbetering van netwerken, samenwerking en communicatie;
- ontsluiting van historische collecties en het stimuleren van jong talent;
- streven naar internationale topevenementen en het samenbrengen van disciplines.

Kwaliteitsbeoordeling

Maastricht werkt met drie adviescommissies. Een voor bereik, een voor cultuureducatie en een voor beeldende kunst en vormgeving. Het zijn alle drie integrale adviescommissies. Ze krijgen ook adviesaanvragen over activiteiten binnen het reguliere cultuurbeleid. Wel worden de adviescommissies uitgebreid met jongeren en allochtonen. De dienst Onderwijs, Cultuur, Welzijn en Sport formuleert voorstellen over subsidiëring. Het formele besluit daarover neemt het college van B en W.

Relatie regulier beleid en actieprogramma

Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

Ondanks zware infrastructurele inspanningen in het recente verleden constateert Maastricht een aantal knelpunten en nieuwe uitdagingen voor de stad. Daarom is vanuit het perspectief van algemene stadsontwikkeling gewerkt aan de ontwikkeling van een coherente visie op de culturele infrastructuur. Dit is verwoord in de nieuwe *Cultuurvisie 2002-2010*. Deze visie definieert het actieprogramma niet, maar omkadert dit wel. Andersom heeft het actieplan materiaal geleverd voor deze Cultuurvisie door stimulering van debat.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

In Maastricht is weinig flexibel geld voor culturele activiteiten. Het actieplan biedt die ruimte wel. Hiermee maakt de stad een inhaalslag voor wat betreft cultureel aanbod. Het actieplan kan daardoor nog niet ten volle worden ingezet voor het maken van een volgende slag naar meer bereik en naar meer diversiteit in het aanbod. Dit geldt vooral voor het onderdeel cultuurbereik. Op het terrein van cultuureducatie zijn in voorgaande jaren al stappen gezet, die nu nieuwe ontwikkelingen mogelijk maken.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

De gemeente werkt na de eerste ervaringen met het actieplan aan vereenvoudiging van regelgeving. Ook is de gemeente van mening dat er behoefte is aan een meer coachende functie om potentiële aanvragers te stimuleren en te ondersteunen. Dit zou kunnen door het aanstellen van een cultureel aanjager. Hierover is nog geen besluit genomen. Verder stelt de gemeente vast dat resultaatmeting van activiteiten in het kader van het actieplan niet eenvoudig is. Bij de gemeente en bij de culturele instellingen is daar specifieke aandacht voor nodig. Het vraagt om aandacht voor resultaten en om bijvoorbeeld het vaststellen van een heldere, meetbare doelstelling vooraf.

Het Studium Generale van de universiteit in Maastricht organiseert één van de activiteiten in het kader van cultuurbereik. Het Studium Generale organiseert debatten en andere activiteiten. Het organiseert in het kader van culturele diversiteit *Global Culture Nights*. Deze muziekavonden vinden eens per maand plaats in een theater in het centrum van Maastricht. De avonden kennen een heel afwisselend programma. Daardoor lukt het gemengde groepen aan te spreken. Er komen studenten, Limburgers en allochtonen op af. De positieve ervaringen leiden tot het starten van nieuwe activiteiten en daarmee lukt het de organisatie inhoudelijke vernieuwing en uitbreiding van doel-

groepen te bereiken. Activiteiten als deze zijn niet regulier voor Studium Generale. De universiteit draagt financieel niet bij, maar heeft aangegeven er geen bezwaar tegen te hebben dat mensen van Studium Generale zich hiervoor inzetten.

Om ruimte te bieden aan de popcultuur is het project *Subbacultcha* gestart. Dit is de naam voor popavonden voor jongeren van 14 tot 18 jaar. Ze zijn op initiatief van Kaleidoscoop, de steunfunctie voor cultuureducatie, ontwikkeld. Reden is dat er voor deze doelgroep weinig aanbod is. De popcultuur in Maastricht is nauwelijks ontwikkeld. Een probleem bij het project is dat er geen goede locatie is voor de Subbacultcha-avonden. De avonden vinden steeds op andere locaties plaats. Dat maakt het niet eenvoudig de doelgroep vast te houden. Naast poppodia ontbreken ook repetitieruimtes, waardoor beginnende bands ook weinig in de gelegenheid komen elkaar te ontmoeten en zich te ontwikkelen. Zonder plek voor de jongeren is het moeilijk een klimaat voor de popcultuur te kweken. Dit geldt ook in bredere zin voor de jongerencultuur. Jongeren in Maastricht hebben weinig plaatsen waar ze elkaar kunnen ontmoeten en hun eigen dingen kunnen doen.

Wat betreft Cultuur en School is het doel van de gemeente Maastricht alle kinderen te introduceren in de wereld van cultuur. De commissie heeft hiertoe bureau Kaleidoscoop aangewezen als steunfunctie. Dit bureau werkt aan betere communicatie tussen scholen en culturele instellingen. Ook stimuleert Kaleidoscoop culturele instellingen om aanbod te creëren dat gebaseerd is op de vraag van scholen. Kaleidoscoop krijgt geld van de gemeente, alleen projecten krijgen geld uit het actieplangeld. Op die manier is continuïteit van het bureau bij eventueel wegvallen van het actieplangeld gegarandeerd.

Inmiddels blijkt dat de bemiddelende functie van Kaleidoscoop werkt. Aanbod en vraag komen samen en scholen en culturele instellingen weten elkaar via de gelijknamige website te vinden. Ook blijkt dat scholen vrij consumptief blijven in hun werkwijze. Ze hebben moeite hun vraag te formuleren. Verder verandert de houding van culturele instellingen wel, maar traag. Instellingen willen wel nieuwe activiteiten ontwikkelen, maar zijn bijvoorbeeld nog steeds niet sterk in hun communicatie met scholen. Kaleidoscoop zet scholen en culturele instellingen wel aan tot verbetering op deze punten. Ze voert daarom een constante dialoog met kunstcoördinatoren op scholen.

Een beleidsmedewerker onderwijs van de gemeente Maastricht merkt op dat overheden vaak denken dat scholen alles moeten kunnen. Het is moeilijk nieuwe activiteiten in het onderwijsprogramma te weven of actief cultuurbeleid te voeren wanneer men dat niet eerder deed. Scholen zijn bereid en in staat zich op het terrein van cultuureducatie te ontwikkelen, maar ze hebben daarbij volgens hem wel hulp nodig.

Groot voordeel van het actieplan is dat de projecten de verschillende disciplines en werkwijzen met elkaar verbinden, aldus de beleidsmedewerker onderwijs. Nadeel is dat dit alleen op projectniveau gebeurt. Scholen krijgen daardoor weinig stimulans om cognitief en creatief onderwijs op meer terreinen met elkaar te verbinden.

Tot slot geeft de beleidsmedewerker aan dat het noodzakelijk is blijvend te investeren in cultuureducatie, ook als de gemeente moet bezuinigen. Alles wat nu opgebouwd is, verdwijnt volgens

hem als investeringen wegvallen. Dit soort sociale activiteiten zijn bij bezuinigingsrondes de eerste slachtoffers. Hij vindt dat een sociale dimensie ook een economische waarde heeft. Bovendien moet men de intrinsieke waarde van cultuur erkennen en dat gebeurt in zijn ogen in Maastricht onvoldoende.

Het Limburgs Symfonieorkest werkte de laatste jaren aan de heropbouw van cultuureducatieve activiteiten van dit orkest. Een aantal jaren gebeurde er niets op dit gebied en alles moest weer worden opgebouwd. De activiteiten begonnen vanuit het idee kinderen te verrassen met muziek. Dit lukt door kinderen serieus te nemen en hen letterlijk met de muzikanten in contact te brengen. Hoe klinkt het als je tussen de muzikanten zit? Het symfonieorkest nodigt bij activiteiten op basisscholen soms conservatoriumstudenten uit, om het verschil in leeftijd tussen de orkestleden en de kinderen te overbruggen. Deze eenvoudige ideeën en werkwijzen doen activiteiten met schoolkinderen slagen. Het hoofd communicatie benadrukt daarbij dat het betrekken van kinderen op deze manier op alle niveaus en op alle soorten scholen werkt.

Wat betreft het voortgezet onderwijs is de invoering van CKV-onderwijs volgens dezelfde medewerker van het Symfonieorkest belangrijk geweest. Sindsdien is cultuureducatie niet langer alleen een taak van de culturele instelling, maar ook een verantwoordelijkheid van scholen.

De geldstroom BKV werd tot 2001 in belangrijke mate ingezet voor spreiding en afname. Sinds de geldstroom is opgenomen in het actieplan gaat meer aandacht uit naar cultuurbereik, cultureel ondernemerschap en culturele planologie. Bij deze ombuiging bleek het niet eenvoudig de adviescommissie beeldende kunst te overtuigen van de zin van deze verschuiving. Langzamerhand ontstaat er binnen de commissie meer draagvlak voor deze aandachtsgebieden. Dit gebeurt mede door de instroom van nieuwe commissieleden. Nieuwe leden worden in mindere mate aangetrokken voor specifiek artistieke expertise. De gemeente selecteert voor deze commissie mensen met wat bredere denkbare en een meer algemene visie op en inzicht in cultuur en beleid.

Op het gebied van culturele planologie werkt de afdeling cultuur van de dienst Onderwijs, Cultuur, Welzijn en Sport goed samen met de dienst stadsontwikkeling. Samen zoeken de diensten naar oplossingen in het kader van nieuwe stedelijke ontwikkeling. Wat betreft kunst in de openbare ruimte vindt de dienst nieuwe werkwijzen. Naar aanleiding van ervaringen in andere steden heeft Maastricht ervoor gekozen niet over te gaan tot inspraak van bewoners. Enkele sleutelfiguren in de wijken kunnen wel meespreken en die aanpak werkt goed. Verder zijn er veel initiatieven op het gebied van cultureel ondernemerschap en bereik. Ze variëren van vrij klein, zoals een bescheiden project van een individuele kunstenaar, tot groter, zoals een kunstmarkt of *de Open Atelierdagen*.

Sinds kort investeert de provincie ook in enige grotere beeldende-kunstinstellingen. Voorwaarde was wel dat deze instellingen zich sterker bovenlokaal zouden opstellen. Beleidsmedewerkers van Maastricht waren daar sterke voorstanders van, het is immers ook in het belang van de instellingen. Deze samenwerking tussen provincie en gemeente voelt volgens de beleidsmedewerkers nog wat onwennig, maar de relatie op ambtelijk niveau is hartelijk.

De procedure om in aanmerking te komen voor een project-subsidie beeldende kunst is volgens de gemeente niet zwaar. Er is een lichte toetsing. Maastricht hanteert één regel wel strikt: eind-examenstudenten zijn uitgesloten. In één geval gaf de gemeente geen subsidie uit het actieprogramma voor een eindexamenstudent die een project uitvoerde in Maastricht. De provincie stelde wel subsidie beschikbaar. Volgens de gemeente Maastricht is dit een gevolg van de subsidiereguleer die voor het gehele cultuurbeleid geldt: studenten worden niet ondersteund. Een uitzondering maken binnen het actieprogramma zou tot gevolg kunnen hebben dat het volgende jaar alle afstudeerstudenten op de stoep staan. De vraag is of dat een probleem is. Als deze mensen aanvragen indienen voor goede projecten die passen in het actieprogramma, is er inhoudelijk geen reden om dat tegen te houden.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

De betrokkenheid van beleidsmedewerkers is groot. Het leggen van verbindingen in de wijken en met culturele instellingen vraagt om grote inzet van de gemeente. Langzaam breken bolwerken open en ontstaan er mogelijkheden voor nieuwe activiteiten en samenwerkingsverbanden.

Culturele instellingen geven aan dat het indienen van aanvragen niet buitensporig ingewikkeld is. De gemeente werkt wel aan vereenvoudiging en versnelling van procedures, om ook nieuwe makers te stimuleren aanvragen in te dienen.

Met de provincie ontstaat langzamerhand meer contact. Omdat de muren tussen de provincie en de gemeente voor het eerst voorzichtig worden afgebroken, is het contact nog afwachtend. Vertrouwen en vanzelfsprekendheid in omgang moeten nog groeien. Dit heeft meer te maken met traditie, dan met onenigheid. Inhoudelijk liggen er geen belemmeringen voor samenwerking.

Met het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen (Ministerie van OCW) heeft de gemeente Maastricht op ambtelijk niveau een goede relatie. Over de impuls die het actieplan biedt, is de gemeente enorm tevreden. Wel moet het Ministerie van OCW zich volgens de gemeente Maastricht realiseren dat het actieplan enorme inzet vraagt en genereert op lokaal niveau. Alle inspanning die geleverd wordt, moet de kans krijgen te lonen. Als het rijk na één periode de handen van het actieplan af zou trekken, zou dit in Maastricht tot grote desillusie leiden. De gemeente zou graag het vertrouwen krijgen van het rijk dat zij hierin ook haar verantwoordelijkheid zal nemen.

Verankering

De gemeente Maastricht geeft stellig aan dat het actieplan net gestart is. Wat nu ontstaat is waardevol, maar een tweede periode is volgens de gemeente absoluut nodig om werkwijzen en resultaten te verankeren. Op het gebied van cultuureducatie wordt goed gewerkt aan verankering. Zo is er bewust voor gekozen het bureau voor Cultuur en School, Kaleidoscoop, alleen met regulier geld te ondersteunen. Ook is bij de ontwikkeling van cultuureducatie zowel de cultuurafdeling als de onderwijsafdeling van de gemeente Maastricht betrokken.

Wat betreft de geldstroom BKV grijpt Maastricht de bijstelling van het beleid aan om structureel anders met beoordeling om te

gaan. De stad werkt anders, bijvoorbeeld wat betreft kunst in de openbare ruimte. Leerervaringen in de eigen gemeente, maar ook in die van andere steden, neemt men mee op activiteitsniveau en in het beleid.

Algemeen

De gemeente Maastricht toont een kritische houding naar zichzelf en stelt het beleid en de activiteiten bij aan de hand van leerervaringen. Deze lerende houding heeft onder meer geleid tot vereenvoudiging van aanvraagprocedures.

In Maastricht zijn weinig flexibele middelen beschikbaar voor culturele activiteiten. Hierdoor wordt het actieplan als flexibel middel allereerst gebruikt om meer aanbod te creëren. Dat is winst. Hoewel bereik en diversiteit ook binnen deze nieuwe activiteiten aandachtspunten zijn, blijkt het niet eenvoudig in deze fase een extra slag te maken. Bovendien blijken ook gevestigde culturele instellingen enige schroom te hebben grote vernieuwende plannen te ontwikkelen. Wellicht heeft dit te maken met gebrek aan vertrouwen dat er ook na deze actieplanperiode mogelijkheden zullen zijn voor dergelijke activiteiten.

Jongeren in Maastricht hebben weinig plaatsen waar ze elkaar kunnen ontmoeten en hun ding kunnen doen. Om een goed klimaat voor jongerencultuur en popcultuur te scheppen is het van belang dat geïnvesteerd wordt in een geschikte locatie.

De gemeente Maastricht constateert dat zij nog weinig ervaring heeft met resultaatmeting, omdat dit voorheen nauwelijks plaatsvond. Omdat de gemeente wel waarde hecht aan kennis over bijvoorbeeld bereik van activiteiten, zal effectmeting speerpunt worden voor de komende actieplanperiode.

Filmen in het museum

Het Actieplan Cultuurbereik zet in Nijmegen aan tot de ontwikkeling van veel nieuwe activiteiten door reguliere en niet-reguliere instellingen. Het actieplan en de Nijmeegse Cultuurvisie sluiten goed op elkaar aan. Op het terrein van cultuureducatie draagt Cultuur en School bij aan het ontstaan van een omslag bij culturele instellingen. Zij realiseren op creatieve wijze nieuw aanbod. De bijstelling van het beleidskader van de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) leidt niet tot bijstelling van het Nijmeegse beeldende-kunstbeleid. Bereik en ondernemerschap zijn wel aandachtspunten.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 138.370 euro

Cultuur en School totaal (2001): 41.184 euro

Geldstroom BKV (2001): 109.381 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 15.928.139 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000: 152.463

Nijmegen heeft een unieke natuur- en cultuurhistorie en een zuidelijke sfeer. Nijmegen omschrijft het culturele klimaat in deze stad in zijn actieplan als tegendraads in positieve zin en gevarieerd. Dit levert volgens de gemeente een interessante, oorspronkelijke en kleinschalige smeltkroes op. Er is de laatste jaren veel geïnvesteerd in vernieuwing van het stadsgezicht en het realiseren van nieuwe onderkomens voor aansprekende instellingen. Museum de Valkhof en het nieuwe podium Lux zijn daar voorbeelden van. Nijmegen mist volgens eigen zeggen ook het een en ander. De vernieuwende sfeer uit de jaren zestig en zeventig is verdwenen, er is geen kunstvakopleiding en geen sterk productieklimaat. Cultuurmakers in de stad hebben behoefte aan broedplaatsen in de stad. De gemeente zoekt naar mogelijkheden.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

Projectbeoordeling gebeurt door een externe adviescommissie. Beslissingsbevoegdheid ligt bij B en W. Het programma Cultuur en School is voorbereid door een projectgroep waarin vertegenwoordigers van scholen en het culturele veld zaten. Deze projectgroep functioneerde al vanaf het begin van Cultuur en School. De groep is inmiddels opgeheven, de adviescommissie doet nu de beoordeling van projecten.

Inzake de onderdelen geldstroom BKV en vooral Cultuur en School stemt de gemeente af met de provincie Gelderland. Op het onderdeel Investeren in Jeugd is eveneens overleg met de provincie, maar ook met de andere Actieplangemeenten in Gelderland.

Nijmegen kiest voor de aandachtspunten investeren in jeugd en ruimte voor culturele diversiteit. Programmering van de accommodaties is ook aandachtspunt, maar komt binnen de genoemde aandachtsgebieden aan de orde. Cultureel erfgoed en culturele planologie zullen meer op de achtergrond blijven, maar zijn niet afwezig. Deze terreinen vergen volgens de afdeling cultuur samenwerking met andere afdelingen binnen de gemeente.

Cultuurbereik

Investeren in jeugd zal vooral gebeuren door jongeren in projecten als publiek en als maker actief te betrekken. Daarbij gaat de gemeente ervan uit dat de bewondering van de amateur voor de professional gebruikt kan worden. De stad wil de aandacht van de jongeren trekken en de deuren voor hen opengooien. Verder moet het culturele veld zelf zijn kennis van en ervaring met het werken met jongeren ontwikkelen.

In het kader van culturele diversiteit zal Nijmegen zich niet eenzijdig op de allochtone bevolking richten, maar op alle culturen die in de stad aanwezig zijn. Daarbij is het streven dat autochtone en allochtone bevolkingsgroepen actief meedoen aan het maatschappelijke en culturele leven. Doel is het zorgen voor meer cultuurdeelname over de volle breedte van de Nijmeegse samenleving.

Cultuur en School

De vraagkant van scholen is een aandachtspunt. Cultureel erfgoed, vmbo en culturele diversiteit zijn speerpunten. Edu-Art is de steunfunctie voor cultuureducatie. Het bereik van Edu-Art in het basis- en voortgezet onderwijs is goed. Vrijwel alle scholen doen mee. Nijmegen werkt met kunstmentoren, met een Kunstmenu en met een aanbod Art à la Carte speciaal voor jonge-

ren. Verder worden voor docenten werkbezoeken georganiseerd, om kennis te maken met culturele instellingen.

Geldstroom BKV

Nijmegen geeft weer dat zij zich kenmerkt door een evenwichtige verhouding tussen aandacht voor de kunst en aandacht voor het publiek. De stad zal zich gaan inzetten voor vergroting van het publieksbereik en voor ondersteuning van cultureel ondernemerschap.

De reeds bestaande pijlers van het beeldende-kunstbeleid blijven gehandhaafd, maar worden vanuit de nieuwe aandachtsgebieden van andere accenten voorzien. De stad zet de geldstroom BKV in voor kunstaankopen, kunstopdrachten en projectsubsidies.

Kwaliteitsbeoordeling

Er is een adviescommissie ingesteld waarin ook doelgroepen vertegenwoordigd zijn. De commissie kijkt bij beoordelingen naar inhoudelijke kwaliteit en naar:

- de beoogde doelstellingen en aansluiting bij actieplandoelstellingen;
- de meetbaarheid van de doelstellingen;
- een aantoonbare samenwerking met andere initiatieven in de stad.

Bij beoordeling van activiteiten in het kader van Cultuur en School let de commissie ook op:

- aandacht voor vragen en behoeften onderwijs;
- beoogde meerwaarde ten opzichte van huidige situatie.

Projectaanvragen in het kader van de geldstroom BKV worden primair beoordeeld op artistiek-inhoudelijke kwaliteit en daarnaast op bereik en ondernemerschap. Deze beoordeling gebeurt ambtelijk.

Relatie regulier beleid en actieprogramma

Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

De cultuurvisie *Cultuur aan de Waal* (2001) koerst naar 2015. Hierin legt Nijmegen vier fundamenteën: verbreding, verankering, verbinding en doorstroming. Deze punten zullen het materiaal moeten leveren voor het gehele cultuurbeleid en voor het actieplan.

In het kader van dit fundament pleit Nijmegen voor een meer transparant en flexibel subsidiesysteem. Bij beoordeling zal het accent in de eerste plaats moeten liggen op kwaliteit, diversiteit, bereik en toegankelijkheid. Verder zal volgens deze visie gewerkt moeten worden aan grotere spreiding van disciplines, publieksbereik en locaties in de stad.

Deze visie is van groot belang voor een integrale ontwikkeling ter versterking van het cultureel klimaat in Nijmegen. Het actieplan sluit inhoudelijk en qua werkwijze aan bij deze visie.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

Nijmeegse culturele instellingen kampen met een groot huisvestingsprobleem. Op activiteitsniveau gebeurt er veel in de stad en zowel het actieplan als andere projectbudgetten maken deze activiteiten mogelijk. Vanwege de continuïteit zal de gemeente ook moeten investeren in huisvesting. Verder geeft Nijmegen aan dat de flexibele ruimte op de cultuurbegroting

beperkt is. Er is weinig ruimte voor vernieuwing. Het actieplan vergroot de sturende kracht van de gemeente.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

In Nijmegen is publieksonderzoek gedaan volgens de landelijke Richtlijn Cultuurparticipatie Onderzoek (RCO). Aan de landelijke richtlijnen zijn in Nijmegen vragen over belemmerende factoren toegevoegd, om te achterhalen waarom mensen niet gaan. Uit het onderzoek bleek dat de cultuurdeelname in Nijmegen hoog is. Tijdgebrek is de voornaamste reden om niet te gaan. Opvallend is dat de kosten vooral als een bezoekbelemmering worden gezien door mensen die al regelmatig culturele voorstellingen bezoeken. Voor een beperkte groep Nijmegenaren geldt dat ze een laag inkomen hebben én dat de kosten hen belemmeren culturele activiteiten te bezoeken. De groep regelmatige voorstellingbezoekers die kosten als belemmering opgeven om nog vaker te gaan is aanzienlijk groter. Uit een steekproef onder 16- tot 24-jarigen blijkt dat deze groep behoefte heeft aan meer en nieuw aanbod, dat niet te zwaar is. Verder blijkt dat etniciteit geen grote invloed heeft op deelname van allochtonen. Het opleidingsniveau is veel meer bepalend. Ook allochtonen geven aan dat ze behoefte hebben aan meer en ander aanbod. Zij willen eveneens een ontspannend, niet te zwaar aanbod en ook hebben ze behoefte aan meer niet-westerse activiteiten. Tot slot blijken de behoeftes van mensen die niet participeren moeilijk te peilen. Vooral mensen die cultureel zeer actief zijn, geven hun specifieke behoeftes aan.

Circus Colourful City bestaat ongeveer tien jaar en maakt culturele producties voor een breed en divers publiek. De stichting wilde positieve activiteiten organiseren voor de multiculturele bevolking. Daarom is ervoor gekozen goede cultuurproducties te maken en om daarbij de circusvorm te gebruiken. Hoewel de stichting sommige vormen is blijven gebruiken, zoekt zij bij elk project naar vernieuwing. De gemeente heeft Circus Colourful City gevraagd een wat meer permanente rol te spelen in het actieplan. De stichting is blij met de financiële basis die ze hierdoor krijgen, zolang het actieplan loopt. Wat de gemeente zal doen na beëindiging van het actieplan is niet duidelijk.

Picknick in het Goffertpark is een project dat Circus Colourful City in de zomers van 2001 en 2002 uitvoerde. Het project bestond uit grootschalige picknicks, aangekleed met een brede culturele programmering. Er kwamen beide keren veel mensen uit diverse bevolkingsgroepen op af.

Op dit moment werkt Circus Colourful City aan het project *Alhambra*. Het is een project waarin beeldende kunst en circus bijeengebracht zijn. Inspiratiebron is het Zuid-Spaanse Alhambra, een Moors paleis, met grote culturele betekenis. Op het plein voor museum de Valkhof komt een Alhambra-tentencomplex. In die tenten en doorlopend naar het museum zal een tentoonstelling plaatsvinden. Voor de tentoonstelling zijn kunstenaars uit allerlei culturen uitgenodigd een kunstwerk te maken rondom het thema thuis. Daarnaast zal het rond en in het tentencomplex bruisen van een grote variëteit aan activiteiten, waaronder dansvoorstellingen en muziekoptredens.

Pan-O-Rama is een bandcoachingsproject, gecoördineerd door stichting Pan. Deze stichting is opgericht ter ondersteuning

en bevordering van amateur-popmuziek in Nijmegen en organiseert bijvoorbeeld festivals. Het idee van bandcoaching is niet nieuw, maar stichting Pan heeft een nieuwe aanpak ontwikkeld. Veel bandjes willen niet gecoacht worden, omdat ze geen zin hebben in geknutsel aan hun muziek. Daarom worden bands in Pan-O-Rama vooral vooruit geholpen op het organisatorische vlak. De bands krijgen bijvoorbeeld tips over de manier waarop ze contacten kunnen leggen bij podia. Een professioneel fotograaf maakt foto's van de bands, zodat ze zich beter kunnen presenteren. Sommige bands die meedoen, zijn ontstaan bij de Lindenberg, het centrum voor amateurkunsten. Op deze manier vindt dus goede doorstroming plaats.

Poppodium Merleyn geeft met behulp van actieplangeld een aanvulling op de bestaande programmering. Op maandagavonden treden bijvoorbeeld Nijmeegse singer-songwriters op. Ook biedt het podium ruimte voor activiteiten uit het schemergebied tussen beeldende kunst en podiumkunsten, zoals videokunst. Door deze verbreding van de programmering ontstaat er een podium voor beginnende artiesten. Merleyn trekt een ander publiek aan dat zich ook op andere avonden blijkt te vermengen met de reguliere bezoekers.

Stichting het Vliegend Paard is opgericht door twee beeldende kunstenaars die allebei ervaring hebben in werk met verstandelijk gehandicapten. *Open Ogen* is de naam van een foto- en videoproject dat deze stichting realiseerde. Acht verstandelijk gehandicapten gingen onder hun begeleiding aan de slag met foto en video. De foto's van hen werden op Portocabins op verschillende plaatsen in de stad gepresenteerd. Doel was enerzijds de gehandicapten de kans te geven kennis te maken met een medium dat voor hen min of meer nieuw is. Anderzijds wilden de organisatoren het publiek door de ogen van de fotografen laten kijken. Beide lukte, maar als bonus kregen de makers er heel veel goede reacties en interessante discussies over kunst bij. Discussies gingen bijvoorbeeld over de vraag wanneer een creatief product kunst is. Bepaalt de maker dat of de kijker?

Het project is voor een vijfde deel vanuit het actieplan betaald. Dat is geen groot deel, maar volgens de kunstenaars was het de trigger die het mogelijk maakte ook ander geld te vinden. De kunstenaars zijn erg tevreden over de wijze waarop Nijmegen hun aanvraag behandelde, zeker in vergelijking met fondsen. De gemeente denkt mee en geeft aan in welk kader initiatiefnemers de aanvraag het best kunnen indienen. Het is dus niet nodig het project naar de criteria en doelstellingen toe te schrijven. Dat vinden zij een verademing. Stichting Colourful City denkt daar net zo over.

De voorzitter van de adviescommissie Actieprogramma Cultuurbereik stelt vast dat het aantal aanvragen in het tweede jaar sterk is toegenomen. In het tweede jaar kwam ook een groter deel van de aanvragen van niet-reguliere instellingen. Het valt de voorzitter op dat activiteiten vanuit verschillende culturele groepen zelden werkelijk intercultureel zijn. De activiteiten vinden vaak plaats binnen de eigen groep. Wellicht moet men dat ook nog niet verwachten. Het is al een grote stap vooruit dat deze groepen zich cultureel gaan manifesteren.

Op het terrein van cultuureducatie vervullen de Lindenberg en Edu-Art spilfuncties. De Lindenberg is een uitvoerende en Edu-Art een bemiddelende instelling. Edu-Art heeft letterlijk een

onderhandelingspositie naar scholen en naar culturele instellingen toe. Beiden zijn veeleisend. Opvallend is dat samenwerken met kunstenaars financieel niet altijd kan. Ze kunnen in het bedrijfsleven veel verdienen en vragen die prijzen ook aan de stad. Voorheen werkte Edu-Art meer aanbodgericht en toen bleek het moeilijk goede programma's te ontwikkelen voor het vmbo. In de eerste plaats is de kwaliteit van de docent bepalend voor het succes van activiteiten, zo menen medewerkers van Edu-Art. Daarnaast is er ook behoefte aan ander aanbod. Nu er meer aandacht is voor passend aanbod verlopen de culturele programma's volgens docenten en medewerkers van de Lindenberg en Edu-Art heel goed. Luisteren naar de vraag dwingt ook culturele instellingen tot het maken van een omslag. Ze moeten volgens de coördinator van Edu-Art leren dat cultuureducatie ook léúk moet en kan zijn. Zo stimuleert Edu-Art het museum niet met een droge presentatie of saaie opdrachten te komen. In plaats daarvan gaan de leerlingen filmen in het museum. Film vinden ze leuk en intussen komen ze toch in dat museum. De coördinator van Edu-Art geeft aan dat instellingen eerst moeten wennen, maar vervolgens heel enthousiast en creatief meedenken over culturele activiteiten.

Nijmegen ziet de geldstroom BKV als een belangrijke basis voor het beeldende-kunstbeleid. De gemeente wenst kunst vanuit deze geldstroom niet primair te benaderen als sociaal middel, maar ook als doel op zich. Nijmegen ziet de gemeentelijke kunst-aankopen en het exposeren van de eigen collectie in museum de Valkhof als bevordering van ondernemerschap en bereik. De gemeente ziet de aankopen als steun in de rug van de betreffende kunstenaars en het exposeren zorgt ervoor dat de werken publiek krijgen.

Vanuit museum de Valkhof is veel aandacht voor educatie en publieksbereik. Medewerkers van het museum en van de gemeente ervaren de wijze waarop het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen (Ministerie van OCW) de richting van beleid inzake de Geldstroom BKV bepaalt als directief. Het accent op publieksbereik vinden ze terecht, maar het ministerie zou volgens hen meer naar lokale geluiden moeten luisteren en hun afwegingen serieus moeten nemen.

In het kader van culturele planologie zoeken de beleidsmedewerkers samenhang met beleidsterreinen als architectuur en stedenbouw. Het stimuleert de afdeling cultuur over de eigen beleidsgrenzen heen te kijken en past daarmee goed in de beleidsvisie Cultuur aan de Waal.

De gemeente voert ook atelierbeleid. Zowel de gemeente als kunstenaars stellen vast dat er atelierkrapte is en er ook weinig huisvestingsmogelijkheden zijn voor kunstenaarsinitiatieven. Met behulp van het projectenbudget komen volgens de gemeente en volgens kunstenaars aansprekende activiteiten tot stand, met goede kwaliteit, op het gebied van bereik en ondernemerschap.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

De samenwerking tussen culturele instellingen onderling is goed. Er vindt onder meer projectmatige samenwerking, afstemming van activiteiten en doorstroming van cursisten plaats. De relatie tussen instellingen en de gemeente Nijmegen is eveneens goed. Ze weten elkaar te vinden en worden niet gehinderd door onno-

dige procedures. Beleidsmedewerkers zijn zeer betrokken. Ook op het terrein van cultuureducatie werken scholen, culturele instellingen en de steunfunctie intensief samen.

Op provinciaal niveau vindt vooral op het terrein van Cultuur en School goede afstemming plaats.

Met het Ministerie van OCW heeft Nijmegen ambtelijk goed contact. De afrekening neemt wel erg veel tijd in beslag. Ook duurt het volgens de gemeente erg lang voor beschikkingen binnen zijn. De gemeente vindt de werkwijze van het Ministerie van OCW in het kader van de geldstroom BKV dirigistisch. Nijmegen zou het erg op prijs stellen als de landelijke overheid zou luisteren naar de overwegingen voor de bestedingen in deze gemeente.

Verankering

Instellingen en individuele kunstenaars stellen vast dat er in Nijmegen een huisvestingsprobleem is voor kunstenaars en culturele instellingen. Een goede locatie is van belang voor de continuïteit van meer gevestigde instellingen en voor de ontwikkeling van minder reguliere kunsten en individuele kunstenaars. De gemeente overweegt locaties beschikbaar te stellen als broedplaats. Om kansen te geven aan nieuw cultureel aanbod en om daarmee nieuwe groepen aan te spreken, ook in het kader van het actieplan, is de realisatie van dergelijke broedplaatsen van groot belang.

Algemeen

Culturele instellingen zijn erg tevreden over de wijze waarop de gemeente omgaat met subsidieaanvragen. De gemeente denkt mee en geeft aan in welke subsidieregeling een aanvraag zou passen. Dit voorkomt volgens instellingen dat ze aanvragen naar doelstellingen gaan schrijven.

Cultuur heeft in Nijmegen een autonome positie, maar de gemeente geeft aan dat zij cultuur ook ziet als vorm van vrijetijdsbesteding. In dit licht zijn toegankelijkheid en participatie volgens de gemeente vanzelfsprekende aandachtspunten.

In Nijmegen is grote behoefte aan broedplaatsen. Hoewel de gemeente aangeeft dat zij de realisatie van broedplaatsen nastreeft, is er nog grote onduidelijkheid over waar en wanneer hiervoor ruimtes beschikbaar worden gesteld. In de eerste maanden van 2003 vindt hierover politieke besluitvorming plaats.

Nijmegen ziet het doen van gemeentelijke kunst-aankopen en het exposeren daarvan als bevordering van bereik en ondernemerschap. Dit is een opmerkelijke redenatie. Nijmegen kan er uiteraard voor kiezen de geldstroom BKV deels in te zetten voor het doen van kunst-aankopen. Deze keuze is beter te funderen wanneer de gemeente dit doet vanuit de vrije ruimte binnen de geldstroom BKV en niet in het kader van bereik of ondernemerschap.

Kunst in de supermarkt

De gemeente Rotterdam zet al geruime tijd stevig in op bereik van diverse publieksgroepen en op aanspreken van nieuwe cultuurmakers. Door gedegen inzet op verschillende niveaus (cultuurscouts, cultuurmakelaars, begeleidingstrajecten, marketingstrategieën) en door goede samenwerking slaagt de gemeente er in een volgende slag te maken. Bij Cultuur en School is een goede visie aanwezig op het ontwikkelen van geschikte activiteiten en het aanspreken van de jeugd. Een continue leerlijn wordt nog niet op alle scholen behaald. De Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) wordt niet gezien als de trigger die leidt tot denken over bereik en ondernemerschap. Instellingen en kunstenaars vinden dit vanzelfsprekende aandachtspunten.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 1.009.660 euro

Cultuur en School totaal (2001): 408.402 euro

Geldstroom BKV (2001): 1.939.294 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 115.380.000 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000: 593.321

Rotterdam is een grote stad met een zeer diverse bevolking. Culturele instellingen in Rotterdam hebben al vele jaren acties ondernomen om ook publieksgroepen te bereiken die niet vanzelfsprekend gebruik maken van het aanbod. Daarbij ging aandacht veelal speciaal uit naar jongeren en allochtonen. Steeds meer blijkt dat met name jongeren in levensstijl nauwelijks onderscheid maken tussen allochtoon en autochtoon. De eigen cultuur blijft belangrijk als referentiekader, maar jongeren willen er niet specifiek op worden aangesproken. Aanspreken en betrekken van diverse cultuurmakers en publieksgroepen is een blijvend leerproces, ook voor deze stad die er veel ervaring mee heeft.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

Rotterdam vindt het uitermate belangrijk dat de kennis en ervaring die de gemeente met het programma opdoet zo breed mogelijk wordt verspreid. De instellingen die het actieplan dragen zijn onder meer de Rotterdamse Kunststichting (RKS), het Centrum voor Beeldende Kunsten (CBK), de musea en theaters en de Stichting voor Kunstzinnige Vorming Rotterdam (SKVR). Alle aan het actieplan deelnemende instellingen hebben de taak met dit actieplan nieuwe relaties en werkwijzen te ontwikkelen. Daarmee wordt de toestroom van nieuwe cultuurmakers en nieuwe publieksgroepen mogelijk.

De Commissie Actieplan Cultuurbereik heeft het centrale actieprogramma opgesteld. Deze door het college van burgemeester en wethouders benoemde commissie bestaat uit een aantal leden uit het Directeurenoverleg Kunstsector en staat onder voorzitterschap van de directeur van de RKS. De commissie coördineert het actieprogramma en beoordeelt de invulling van de programmaonderdelen door de deelnemende instellingen. De commissie adviseert B en W hierover.

De administratieve structuur verloopt voor Cultuurbereik via de Rotterdamse Kunststichting. Voor Cultuur en School loopt dit via de SKVR en voor de Geldstroom BKV verricht de afdeling Culturele Zaken van de Bestuursdienst de administratie.

Rotterdam richt zich vanuit het Actieplan Cultuurbereik met name op jongeren, allochtonen en bewoners van achterstandswijken. De gemeente werkt hiervoor met cultuurscouts en cultuurmakelaars.

Cultuurbereik

Speerpunten van het onderdeel Cultuurbereik zijn:

- nieuw aanbod scheppen dat aansluit bij culturele preferenties van nieuwe doelgroepen;
- ongebruikelijk locaties aanwenden voor bestaand aanbod;
- nieuwe marketinginstrumenten om bestaand aanbod op reguliere locaties aantrekkelijk te maken voor nieuwe doelgroepen.

Cultuur en School

De SKVR is in Rotterdam intermediair tussen scholen en kunstinstellingen. Voor de basisschool verzorgt de stichting het Kunstenpakket en het Kunstcontract. Voor de basisvorming is in 1997 het Cultuurtraject ontwikkeld en voor de tweede fase ontwikkelde de stichting het vak CKV. Vrijwel alle Rotterdamse Kunstinstellingen werken aan de programma's mee.

Bij de beoordeling van projecten in het kader van Cultuur en School is interculturaliteit een criterium. Verder is cultureel erf-

goed een speerpunt. Rotterdam wenst daarnaast meer te doen met het Gemeentearchief, het Nederlands Fotoarchief en de Centrale Discotheek in Rotterdam. De gemeente kan nieuwe media aanwenden voor ontsluiting van materialen die organisaties vervolgens kunnen gebruiken voor educatieve projecten.

Er zijn op dit moment drie schoolnetwerken actief, één voor het Cultuurtraject, één voor CKV-vmbo en één voor CKV-havo/vwo. In de komende jaren realiseert de gemeente een netwerk voor scholen rond het Cultuurtraject op ROC's en andere mbo-opleidingen.

Geldstroom BKV

Instellingen die al via de geldstroom BKV ondersteuning kregen, hebben in hun plannen moeten aangeven wat zij doen om de nieuwe doelstellingen te bereiken. Vooralsnog noopte dit niet tot structurele aanpassingen van de geldstroom BKV. Cultuurbereik en cultureel ondernemerschap zijn vanzelfsprekende aandachtspunten voor de ondersteunde instellingen. Dit stimuleert de instellingen in hun activiteiten die gericht zijn op deze doelstellingen.

Kwaliteitsbeoordeling

De commissie Actieplan Cultuurbereik selecteert en initieert de grote meerjarige projecten. Criteria daarbij zijn eenduidigheid van activiteiten en doelstellingen, meetbaarheid van resultaten, inbreng van de beoogde doelgroepen en overdraagbaarheid van werkwijzen. Het gaat hierbij om projecten waarbij diverse activiteiten tot stand komen. Deze activiteiten krijgen de commissies niet opnieuw voorgelegd. De samenwerking met artistieke en educatieve professionele organisaties vormt bij deze activiteiten de waarborg voor kwaliteit.

De Rotterdamse Kunststichting beoordeelt bij het flexibele budget de culturele diversiteit. Grotere projecten in het kader van dit flexibele budget gaan naar de reguliere adviescommissies van de RKS. Kleine projecten worden slechts marginaal getoetst en daarbij niet aan de commissie voorgelegd. De SKVR beoordeelt het flexibele budget van Cultuur en School.

Relatie regulier beleid en actieprogramma

Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

Rotterdam heeft al grote expertise op het gebied van wijkgericht werken en multicultureel beleid. De stad werkt in het gehele cultuurbeleid met visie en daadkracht aan het bereiken en betrekken van nieuwe cultuurmakers en publieksgroepen. Het is gerechtvaardigd te zeggen dat Rotterdam vooruitloopt op het actieplan. Resultaten met het bereik kunnen niet alleen aan het actieplan worden toegeschreven. Rotterdam gebruikt het actieplan in aansluiting op het reguliere beleid. Zo wil de stad op specifieke punten meer ruimte bieden aan organisaties, instellingen en doelgroepen die nu in mindere mate aan bod komen.

Relatie tussen de incidentele en structurele investeringen in cultuur

Men zou het actieprogramma van Rotterdam kunnen zien als een instrument dat dient ter versterking van het reguliere beleid. Het draagt op specifieke punten bij aan het maken van een inhaalslag. Het actieplangeld is een fractie van het totale budget dat

Rotterdam besteedt aan cultuur. Ook de eigen flexibele budgetten overschrijden de omvang van het actieplanbudget in Rotterdam.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

Om activiteiten in wijkcentra te ontwikkelen en om nieuwe publieksgroepen en cultuurmakers te betrekken, zijn cultuurscouts en cultuurmakelaars aangesteld. De cultuurscout is een professionele kracht die actief contacten legt in de wijken, initiatiefnemers bij elkaar brengt en projecten begeleidt. De cultuurmakelaars zijn directeuren van culturele instellingen mensen die deze taak naast hun gewone werk verrichten. Deze cultuurmakelaars brengen talenten op de juiste plek of in contact met de juiste personen. Impliciet gebeurt dit natuurlijk al vaker, maar door deze taak expliciet te maken komen meer mensen een essentiële stap verder.

Rotterdam gaat 15 wijkcentra opwaarderen tot lokale cultuurcentra. In dat proces blijkt de stad vrij basale stappen te moeten nemen. Zo zijn veel wijkcentra in het weekend dicht, omdat het beheer te kostbaar is. Het regelmatig openstellen van een wijkcentrum is dan een eerste stap in het opwaarderingproces. Vervolgens moet er ook programmering komen in deze centra. Nadat wijkactiviteiten in de jaren '80 en '90 wegbezuinigd zijn, zijn kennis en ervaring met culturele activiteiten in de wijken verdwenen. Wijkinstellingen moeten deze kennis weer opbouwen. Het welzijnswerk moet de waarde daarvan ook weer inzien. In sommige welzijnsinstellingen heeft geen van de stafmedewerkers cultuur in het takenpakket. Het realiseren van wijkactiviteiten is daarom een proces dat inzet en tijd vraagt.

Met verschillende Rotterdamse musea en de cultuurscouts is het project *Musea in de Wijken* opgesteld. Over de doorwerking in bezoekerscijfers van de reguliere instellingen zijn nog geen gegevens bekend. Eén van de projecten in het kader van *Musea in de Wijken* is *Loket op Zuid*. Loket op Zuid vond plaats in een Konmar supermarkt. Gedurende enkele weken hielden verschillende kunstenaars hun atelier in deze supermarkt, waar bezoekers met allerlei culturele achtergronden komen. De kunstenaars ontwikkelden ter plaatse kunstwerken, soms samen met bezoekers. Zij maakten bijvoorbeeld filmpjes in de keukens van verschillende supermarktbezoekers, die vervolgens vertoond werden in de supermarkt. Reacties van bezoekers op de kunstactiviteiten waren heel verschillend. Sommigen bleven dagelijks terugkomen om te kijken wat er nu weer gaande was of om nieuwe vragen te stellen. Enkelen vonden het onzin. Sommige bezoekers vroegen zich af waar de kunst nu was. De notie dat kunst iets heel anders kan zijn dan een schilderij was soms een ware ontdekking. Voor de kunstenaars, veel bezoekers en de supermarktmedewerkers was Loket op Zuid een bijzondere ervaring.

In het kader van het actieplan zijn door de RKS en door het bureau voor sociaal-maatschappelijke projectontwikkeling (SBAW), begeleidingstrajecten opgezet. Relatief onervaren culturele organisaties die geld ontvangen uit het actieplan krijgen begeleiding in dit traject. Uitgangspunt is de kennis die de organisaties zelf willen opdoen. De Stichting Palestijnse Islamieten in Nederland (SPIN) en Stichting Kleurrijk Centrum zijn twee van de organisaties die deelnemen aan dit actieplanbegeleidingstraject. Beiden zeg-

gen hier veel van te leren. De organisaties krijgen advies bij het schrijven van financiële en strategische plannen en krijgen inzicht in de Nederlandse regelgeving. Begeleiders van de RKS maken verder duidelijk dat onzichtbare struikelblokken, zoals de timing van lobbyactiviteiten, niet inzichtelijk zijn voor startende organisaties. Dit leidt bijvoorbeeld tot het schrijven van lange nota's en brieven van de organisaties, net op verkeerde momenten voor de gemeentelijke besluitvorming. Dat levert frustratie op. In de begeleidingstrajecten leren de organisaties ook die politieke processen beter kennen.

De begeleiders van de RKS maken duidelijk dat deze stichting zelf ook leert van de samenwerking met de begeleide organisaties. Deze organisaties hebben deskundigheden over specifiek aanbod en publieksgroepen die de RKS zelf niet in huis heeft.

Marketing is een belangrijk aandachtspunt in het Rotterdamse actieplan. De meeste grotere Rotterdamse culturele instellingen werken samen aan verbetering daarvan. Dit gebeurt op drie niveaus.

Ten eerste werken de instellingen aan een gezamenlijke database, waarin men gegevens over jongeren bijeenbrengt. Dit traject is in gang gezet, maar een systeem aanleggen dat bruikbaar is voor de verschillende instellingen blijkt meer tijd te kosten dan verwacht. Een tweede actiepunt is de verbetering van distributie. Dit gebeurt op intensieve en verfijnde, maar meer traditionele wijze. Ten derde ontwikkelen verschillende instellingen nieuwe activiteiten om op een andere manier jongeren te bereiken. Aanvankelijk bleef dit derde aandachtspunt hangen bij het bespreken van modellen en ideeën. Daarom zijn instellingen vervolgens gestimuleerd zelf onconventionele activiteiten te ontwikkelen, zodat die met experiment nieuwe methoden kunnen vinden voor publieksbereik. Dit leidde bijvoorbeeld tot de aanstelling van jonge cultureel ambassadeurs bij de Rotterdamse Schouwburg en tot het project *Proppers*. Jongeren werden door leeftijdsgenoten ter plaatse enthousiast gemaakt om bepaalde activiteiten te bezoeken, net als bij Spaanse discotheken gebeurt. Hoewel de gouden methode hiermee nog niet gevonden is, ontstaat er meer ervaring. Daarmee kan de gemeente in een volgende fase een gericht beleid voeren.

Van oudsher zet de gemeente Rotterdam de geldstroom BKV in voor versterking van het hele beeldende kunstklimaat. Daarbij was ook steeds aandacht voor zaken als educatie en publieksbenadering. Rotterdam hoeft dan ook geen switch te maken naar minder inkomensgerelateerde besteding. De aanscherping die de gemeente moet doen voor cultuurbereik en cultureel ondernemerschap is inhoudelijk geen probleem. Het nieuwe format vraagt wel om boekhoudkundige bijstelling.

Met de geldstroom BKV betaalt Rotterdam de RKS de Drempelprijs voor recent afgestudeerde kunstenaars en de Designprijs. Kunstenaars kunnen bij de RKS verder aanvragen indienen voor projecten die gericht zijn op cultureel ondernemerschap of cultuurbereik. Een beeldende kunstfestival in de wijk, een lezing en een modeshow op straat zijn hier voorbeelden van.

Het CBK in Rotterdam stimuleert bereik en ondernemerschap ook op actieve wijze. In de eerste plaats komt dat voort uit de veranderende beroepspraktijk van kunstenaars. Kunstenaars zetten hun vaardigheden meer in voor verschillende initiatieven.

Zij halen inkomsten uit meerdere activiteiten en ze werken meer samen. Dat heeft allemaal gevolgen voor het subsidiebeleid. Het betekent dat het CBK niet alleen subsidieverstrekker of kenniscentrum kan zijn. Het CBK is ook opdrachtgever, bemiddelaar, adviseur en meedenker bij de ontwikkeling van concepten. Samenwerking tussen kunstenaars ontstaat meer vanuit de vraag, doordat kunstenaars meer oog voor de markt hebben. Educatie van toekomstige kunstenaars op academies voor deze nieuwe werkwijzen is belangrijk.

Voor CKV-scholieren zijn twee websites opgericht in Rotterdam, DIMI en ZAPR. *DIMI* is bestemd voor havo- en vwo-leerlingen, *ZAPR* voor vmbo-leerlingen. Aan beide sites is, via een wachtwoord, ook een mogelijkheid gekoppeld voor informatie-uitwisseling tussen docenten. Er is gekozen voor onderscheid tussen havo/vwo en vmbo, omdat de gebruikersgroepen behoefte bleken te hebben aan verschillende soorten informatie. Daarnaast willen ze ieder op hun eigen manier worden aangesproken. *DIMI* is een medium om jongeren te informeren over kunst, cultuur en lifestyle. Het medium bestaat uit een tijdschrift, een database en de website www.DIMI.nl. Het uiteindelijke doel van *DIMI* is het vergroten van de cultuurparticipatie bij jongeren. De organisatie leert veel over de mate waarin en de wijze waarop de leerlingen en docenten het medium gebruiken. De site voor CKV-leerlingen van het vmbo, www.ZAPR.nl, is bewust op een niet-schoolse manier gepresenteerd. Op de site treden vijf verschillende scholieren, met elk hun eigen voorkeuren op de voorgrond. Deze jongeren vertellen op de site wat ze doen en wat hen bezig houdt. In de foto's, dagboeken en statements van deze jongeren laten ze ook weten welke culturele activiteiten ze bezoeken en wat ze daar van vonden. Vijf Rotterdamse scholieren spelen de personages, soms ook live, wanneer ze bijvoorbeeld als het *ZAPR*-team een feest bijwonen. Eigenlijk, zo laat één van de spelers weten, vormt de site een soort on-line soap. Deze aanpak is geschikt voor vmbo-leerlingen, omdat het mogelijk is je met één van de personages te identificeren. De site is pas sinds kort in werking, maar de eerste ervaringen bij makers van de site en bij gebruikers zijn positief.

De directeur van de SKVR laat weten dat leerlingen van alle niveaus vooral enthousiast zijn als ze zelf dingen mogen doen. Binnen instellingen willen ze korte rondleidingen en lange workshops. Leerlingen zijn vaak enorm positief over het bezoek aan Witte de With, wat gezien wordt als een moeilijke beeldende kunstinstelling. Deze instelling weet de jongeren te boeien door hen zelf aan het denken en werken te zetten. Iets meer dan 25 procent van de Rotterdamse scholen neemt deel aan programma's van de SKVR. Meer kan de SKVR niet aan. Daarnaast geven sommige scholen aan niet mee te doen, omdat het programma te kostbaar en tijdrovend is. De SKVR overweegt nu over te gaan op minder omvattende programma's zodat meer scholen bereikt kunnen worden.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

In Rotterdam werken culturele instellingen onderling goed samen. Instellingen kennen elkaar en komen tot gezamenlijke activiteiten. Ook vindt er vruchtbare samenwerking plaats tussen ervaren en onervaren instellingen, zoals in het Actieplan-begelei-

dingstraject. Startende groepen blijken veel aan begeleiding te hebben van professionele organisaties. Deze ervaren organisaties leren op hun beurt veel van de nieuwe cultuurmakers, bijvoorbeeld door al samenwerkend te ervaren waar voor hen knelpunten liggen. Dankzij deze samenwerking is het mogelijk in deze grote gemeente tot een samenhangend actieprogramma te komen, waarin zowel gevestigde instellingen als nieuwkomers participeren.

Beleidsmedewerkers van de gemeente vinden de relatie met het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (Ministerie van OCW) bureaucratisch. De procedures van het Ministerie van OCW zijn volgens de gemeente omslachtig en niet constructief.

Verankering

De centrale rol van instellingen als de SKVR en de RKS bij verschillende activiteiten in het kader van het actieplan leidt tot samenhang en constructieve voortzetting. Leerervaringen rond het actieplan kunnen bovendien inbedding krijgen in het reguliere beleid van deze instellingen. De samenwerking met nieuwe instellingen in begeleidingstrajecten en met wijkorganisaties draagt bij aan de ontwikkeling van nieuwe structuren. Die vormen een basis voor voortzetting en verdere ontwikkeling van culturele activiteiten.

Algemeen

De directe betrokkenheid van grote Rotterdamse organisaties en hun bereidheid nieuwe werkwijzen te vinden, leiden tot resultaat. De RKS leert bijvoorbeeld steeds meer de taal van de verschillende Rotterdamse publieksgroepen te spreken. De weg voor nieuwe cultuurmakers stond bij de RKS al langer open. Deze organisatie leert nog steeds beter de drempels voor verschillende groepen te herkennen en helpt initiatiefnemers actief over deze drempels heen.

Doordat culturele wijkactiviteiten in het verleden wegbezuinigd zijn, is veel expertise verloren gegaan. In wijkcentra en bij de gemeente moet deze ervaring weer worden opgebouwd. Dit traject heeft tijd nodig en vraagt om inspanning.

De resultaten wat betreft de ontwikkeling van nieuwe marketingstrategieën vallen nog wat tegen. Intussen wordt zowel op meer experimentele, als op meer gangbare wijze wel veel ervaring opgedaan. Ook de meer gangbare methoden worden voortuitstrevend gebruikt. Dit geldt bijvoorbeeld voor de websites in het kader van CKV (www.DIMI.nl en www.ZAPR.nl). De leerervaringen rond deze sites zouden landelijke bekendheid moeten krijgen. In veel plaatsen ontwerpt men immers websites. Die kunnen nu te weinig gebruik maken van de expertise die in deze stad aanwezig is.

De geldstroom BKV zet Rotterdam voortvarend in. Er is visie op ondernemerschap en bereik bij musea, instellingen die direct met kunstenaars te maken hebben en kunstenaars. Uit die visie vloeien aansprekende activiteiten voort, waarmee nieuwe werkwijzen en kunstvormen verkend worden.

Triggeren van elkaars publiek

De samenwerking tussen instellingen in Tilburg is bijzonder groot en leidt onder meer tot structurele samenwerkingsverbanden en meer bezoekers. Het vinden van meer structurele samenwerking met andere groepen, zoals minderheidsorganisaties, blijkt evenwel lastig. Het Tilburgse beleid in het kader van de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) is stevig en omvattend. De Tilburgse Kunststichting heeft een zeer ondernemende werkwijze. Werken aan bereik en cultureel ondernemerschap ziet de gemeente als vanzelfsprekend en niet als een ombuiging van beleid. Wat betreft Cultuur en School is in de eerste periode vooral gewerkt aan het realiseren van een nieuwe structuur.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 178.444 euro

Cultuur en School totaal (2001): 136.344 euro

Geldstroom BKV (2001): 138.634 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 13.729.724 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000: 193.238

De muzieksector in Tilburg is sterk en gevarieerd. Niet alleen de popsector is goed ontwikkeld, maar ook de jazz en de geïmproviseerde muziek. Tilburg beschikt over een conservatorium, een rock- en een dansacademie. Dit bewijst eens te meer dat Tilburg van oudsher een onderwijsstad is. In Tilburg is dankzij de aanwezigheid van het Nederlands Textielmuseum ook nadrukkelijk aandacht voor mode en modevormgeving. De voormalige textiel fabrieken die Tilburg rijk is, worden deels gebruikt voor culturele activiteiten. De Pont, Stichting voor Hedendaagse Kunst, is in een oude textiel fabriek gevestigd evenals cursus- en ateliercentrum Het Duvelhok.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

Tilburg heeft een plan ingediend waarin het onderscheid tussen regulier beleid en actieplanbeleid niet goed te onderscheiden is. Tilburg sluit zich wel aan bij de landelijke doelstellingen. Inhoudelijk richt de stad zich vooral op de sterke kanten van het Tilburgse culturele veld.

Cultuurbereik

Tilburg besteedt aandacht aan culturele werkplaatsen, diversiteit en cultureel erfgoed. De gemeente ruimt het grootste deel van het budget voor cultuurbereik in voor culturele werkplaatsen zoals L'Aventura. Deze werkplaatsen zijn multidisciplinair en bedoeld om nieuw aanbod te ontwikkelen op ongebruikelijke plaatsen.

Wat betreft culturele diversiteit wenst Tilburg in overleg met podia en migrantenorganisaties tot zinvol beleid te komen. Gaandeweg wil de gemeente uitvinden vanuit welke invalshoek men allochtone bewoners beter bereikt:

- met speciale programmering;
- als bezoekers van het reguliere aanbod;
- als kritische cultuurconsument;
- als kunstproducent.

Voor geen van de alternatieven is overigens al een concrete activiteit of project opgezet.

Wat betreft cultureel erfgoed wil Tilburg inspelen op de geschiedenis van de stad. In samenwerking met de musea wil de gemeente komen tot een aantrekkelijke eigentijdse vormgeving van het stedelijk cultureel erfgoed. Hiermee wil men met name ook jongeren bereiken. Om die reden is erfgoededucatie voor de stad belangrijk.

Cultuur en School

In het Cultuur en School-programma van Tilburg zijn het bereiken van basisschool- en vmbo-leerlingen en het versterken van de aandacht voor cultureel erfgoed speerpunten. Hiertoe professionaliseert de stad het Bureau Cultuur en School (CIST-Bureau). Het CIST-Bureau bemiddelt tussen scholen en culturele instellingen. Verder wil Tilburg met een extra budget scholen stimuleren meer aandacht te besteden aan eigen vraagontwikkeling.

De gemeente heeft vanaf 2001 een financiële vergoeding ingesteld voor vervoer. De afstanden tot culturele instellingen zijn dermate groot dat de kosten van het reizen voor veel scholen een belemmering zijn. Met een vergoeding lost de gemeente dit probleem op. Tot slot is in 1999 gestart met het proefproject

Kunstenars in de klas. Tilburg heeft dit project in 2002 voortgezet.

Geldstroom BVK

De financiën van de geldstroom BKV besteedt Tilburg via het *Verdeelbudget Incidentele Kunstactiviteiten* en aan het expositieprogramma van de Tilburgse Kunststichting. Deze geldstroom vormt tien procent van het totaalbedrag dat Tilburg uitgeeft aan beeldende kunst en vormgeving. De gemeente zet het verdeelbudget in voor aanvragen van individuele kunstenaars, kunstenaarsinitiatieven en organisaties van activiteiten op het gebied van beeldende kunst en vormgeving. Na advies door een onafhankelijke commissie kent de gemeente de subsidies toe.

Kwaliteitsbeoordeling

Tilburg stelt voor 2 programma's in het kader van het actieplan verdeelbudgetten beschikbaar. Dit zijn de programma's Cultureel erfgoed en Culturele diversiteit. Onafhankelijke adviescommissies adviseren de gemeente hierover. Bij het programma Culturele werkplaatsen wordt de kwaliteit van de activiteiten bewaakt door de instellingen die eraan meewerken. De gemeente beoordeelt deze veelal via reguliere wegen op kwaliteit en bedrijfsvoering. Bij de geldstroom BKV vindt beoordeling en advisering plaats door de reguliere beeldende kunstadviescommissie.

Relatie regulier beleid en actieprogramma

Inhoudelijke relatie met het reguliere cultuurbeleid

Het cultuurbeleid van Tilburg krijgt steun vanuit *het Meerjaren Investerings- en Ontwikkelingsplan (MIOP)*, *het Grote Steden Beleid (GSB)*, *het Algemeen Beleidsplan Tilburg* en het Actieplan Cultuurbereik. In de *kadernota* van Tilburg zijn deze programma's geïntegreerd beschreven en daarom niet goed te onderscheiden. Door deze aanpak sluiten de programma's op elkaar aan. De thema's van het actieplan worden daarmee in het reguliere beleid ingepast. Tilburg zegt daarmee dat het zich ook regulier inspant om de doelstellingen van het actieplan te bereiken. Kortom, Tilburg onderschrijft met zijn gehele beleid de actieplandoelstellingen. Wel geven de plannen hierdoor geen duidelijkheid over de specifieke toegevoegde waarde van het actieplan en over de mate waarin het actieplan bij beëindiging gaten slaat in het Tilburgse cultuurbeleid. Gesprekken met instellingen en beleidsmedewerkers geven de indruk dat de geïntegreerde aanpak werkt. Het zorgt voor verankering van activiteiten en processen die het actieplan in werking zet.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

Zie hierboven bij inhoudelijke relatie met het reguliere cultuurbeleid.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

L'Aventura is een samenwerkingsverband tussen theater De Vorst, de multidisciplinaire Ruimte X en muziekruimte Paradox. Een eerste actieve vorm van samenwerking was het afstemmen van de programmering op één avond in de maand. Op deze avonden kunnen bezoekers met één kaartje de drie podia bezoeken. Een

vervolgstap is de *Multidisciplinaire Werkplaats* die onder de paraplu van L'Aventura gestalte krijgt. Deze werkplaatsen fungeren als ontmoetingsplaats voor jonge makers die kunnen samenwerken aan culturele producten in de breedste zin van het woord. De werkplaatsen bieden een gelegenheid om nieuwe samenwerkingsverbanden aan te gaan en te versterken. De organisatie betreft ook studenten van de kunstacademie, de dansacademie en het conservatorium. Vanuit de opleidingen zet men stappen, bijvoorbeeld door aandacht te schenken aan productie-leiding en het organiseren van een eigen beroepspraktijk. De podia bieden studenten mogelijkheden daarmee aan de slag te gaan. De jonge makers komen in de werkplaatsen en op de podia in contact met meer ervaren kunstenaars. Die combinatie werkt goed en volgens de ervaringen bij L'Aventura beter dan wanneer de jongeren de programmering en productie alléén doen.

De bij L'Aventura betrokken podia willen zich op drie niveaus ontwikkelen. Ze willen jonge makers in de stad de kans geven om ervaring op te doen. Ze willen nieuwe publieksgroepen aanspreken en ze stellen de wijze waarop publiek, kunstenaar en podium samenkomen ter discussie. Een voorbeeld van een project waarbij men zoekt naar nieuwe publieksgroepen aan de hand van nieuwe vormen is het *Kermisproject*. Kunstenaars maakten iets over het thema kermis. Een fotograaf maakte bijvoorbeeld foto's van het dagelijks leven op de kermis die in Ruimte X werden tentoongesteld. Sommige bezoekers kwamen voor de fotografie, anderen kwamen op het thema af. Het leverde naast een interessante publieksmengeling ook een boeiend samenspel op tussen de kermiscultuur en mediakunsten.

L'Aventura richt zich niet specifiek op allochtonen. De podia vinden het van belang deze groepen te bereiken, maar men had de handen vol aan het starten van deze samenwerkingsvormen. Wel stellen de podia dat de kunst van en voor allochtonen serieus genomen moet worden. Het idee iets te willen doen voor de allochtonen is niet voldoende om een goed aanbod te ontwikkelen. Om deze groepen te bereiken moet je ook daadwerkelijk nieuwe acties ondernemen.

Overigens heeft Paradox wel een divers aanbod dat verschillende soorten publiek aanspreekt. Jazzmuziek is een wereldtaal. Op de maandelijkse salsa-avonden en op het folkcafé komen veel allochtonen af. Dit was altijd al zo. Met de muziek bereikt men op een heel directe manier grote groepen mensen. Paradox kan niet veel met de vraag van vertegenwoordigers van bepaalde groepen iets voor hen te programmeren. Wie representeren zij, vraagt de organisatie zich af. Spreken zij namens een achterban? Wel heeft Paradox met het project *Meeluisteren met de burens* getracht om in overleg met muzikkliefhebbers van bepaalde allochtone bevolkingsgroepen toe te groeien naar een vaste avond voor muziek uit verschillende culturen. Paradox en andere podia geven wel aan dat het sterke culturele netwerk dat in Tilburg inmiddels is opgebouwd, uitgebreid zou moeten worden met vertegenwoordigers van allochtone groepen. Deze betrokkenheid zal al werken moeten ontstaan. Opgemerkt wordt dat de Nederlandse papier- en subsidiecultuur afwijkt van de cultuur in sommige allochtone groepen. Men moet er rekening mee houden dat men bij samenwerking culturele verschillen moet overbruggen. De drie bij L'Aventura betrokken podia geven aan dat het actieplan de mogelijkheid biedt nieuwe producten te maken, te leren

van elkaar en meer en ander aanbod te zien geeft. Met die mogelijkheden bereiken de podia een groter publiek. Voor een deel gaat het om nieuw publiek en voor een deel gaat het om elkaars publiek: bezoekers van het ene podium nemen nu makkelijk de beslissing om ook eens naar een ander podium te gaan. De drie podia zijn tevreden over de samenwerking, onderling en met de gemeente Tilburg.

In het Nederlands Textielmuseum zet men op dit moment *Vrouwen en hun wijk* op. Het gaat om een project voor bewoners van de wijk waarin het museum staat. Uitgangspunt is het idee dat textiel universeel is. Twintig vrouwelijke wijkbewoners, waarvan 75 procent allochtoon, gaan in het Textielmuseum onder begeleiding van een kunstenaar een kunstwerk maken dat bestemd is voor de Hasseltse Kerk in die wijk. Het gaat nadrukkelijk niet alleen om het artistieke product, maar ook om het artistieke en sociale proces. De sociaal-cultureel werkers en een Marokkaanse vrouw die als intermediaire functioneert, selecteren de vrouwen. Met name de persoonlijke benadering en begeleiding maken dit project kostbaar en arbeidsintensief. Het is zoeken naar ingangen, contacten, praktische mogelijkheden, samenwerking en financieringsbronnen. Het project wordt niet alleen gefinancierd met actieplangeld, maar ook met middelen vanuit meer sociaal georiënteerde budgetten bij de gemeente.

De Tilburgse Kunststichting (TKS) heeft twee hoofdonderwerpen: de podiumkunsten en de beeldende kunsten. Ze gebruikt daarbij de pijlers presentatie, productie en educatie. Door een vooruitstrevende bedrijfsvoering geeft zij ook een eigen invulling aan het begrip cultureel ondernemerschap. De stichting zoekt zowel bedrijfsmatig als inhoudelijk naar nieuwe mogelijkheden. Doel daarbij is publieksvriendelijk te zijn en aantrekkelijker te zijn voor bredere groepen.

De Tilburgse Kunststichting zorgt niet alleen voor faciliteiten. Ze is ook een broeinest van ideeën en ontwikkelingen. De stichting zoekt interactie tussen disciplines, grenzen en nieuwe vormen. Die instelling heeft een bijdetijdse houding ten aanzien van nieuwe media en multidisciplinaire projecten. De TKS is zich er bijvoorbeeld van bewust dat je beeldschermen moet gebruiken als je de jeugd wilt bereiken. Spannend is het maken van combinaties tussen de kunstenaars die met klei werken en kunstenaars die met nieuwe media werken. Volgens de directeur van de Tilburgse Kunststichting is de stad sterk in het maken van cross-overs en het realiseren van interdisciplinaire samenwerking.

De adviserende taak van de Tilburgse Kunststichting voor de IKA-subsidies gaat niet goed samen met de uitvoerende taken. Daarover voert de stichting intern overleg en men praat met de gemeente. Mogelijk beperkt men in de toekomst de adviserende rol of men koppelt de commissies los van de TKS.

CIST is de steunfunctie-instelling voor het basis- en voortgezet onderwijs in Tilburg. De bedoeling is dat CIST een scharnier is tussen het aanbod van de instellingen en de vraag van scholen. Die twee lopen nog wel eens uiteen en dat vraagt om een bemiddelende rol van het CIST. De instelling kijkt welk aanbod past bij de ontwikkeling en de situatie van de betreffende school. Dit is nodig om het aanbod in te kunnen passen in het onderwijsaanbod. Men wil meer dan het bieden van wat losse activiteiten. CIST werkt op die manier vraag- en maatgericht. Voor het functioneren van CIST is het belangrijk dat scholen vertrouwen hebben

in de samenwerking.

Voor een goede inbedding van culturele activiteiten in de scholen en voor het bereiken van vmbo-leerlingen, is ook een omslag bij scholen nodig. Docenten moeten volgens de coördinator van bureau CIST niet alleen de opdrachten afvinken of bezig zijn met toetsen, maar uitgaan van de belevingswereld van jongeren. Cultuur moet leuk en spannend zijn. Als je aansluiting bij de jongeren vindt, kan je proberen verder te komen en volgende stappen te maken.

CIST biedt scholen meer overzicht in het aanbod. Het wordt dankzij dit bureau in deze nieuwe vorm voor scholen makkelijker te plannen. Bijzonder is dat bureau CIST werkt met een voornamelijk Tilburgs aanbod. Een dat aanbod is geschikt is voor kinderen en jongeren. Er zijn delen in het land waar het onmogelijk is met eigen aanbod te werken.

Op het gebied van cultureel erfgoed en culturele planologie wordt binnen het Tilburgse actieplan niet veel gedaan. Dit betekent echter niet dat er op dit gebied in Tilburg niets gebeurt. Door goed rond te kijken weten de beleidsmedewerkers waar financieringsmogelijkheden liggen en daar wordt op ingespeeld. Dit kan betekenen dat er vanuit de gemeente op andere fronten ontwikkelingen gaande zijn, die in het actieplan wat minder prominent naar voren komen. Zo vinden er wel projecten plaats in het kader van het landelijk project *Belvedere*.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

Tilburg heeft naar eigen zeggen een prima verstandhouding met de provincie en andere Brabantse gemeenten. Tilburg is het niet klakkeloos eens met de aanpak van de provincie, maar men werkt in goed overleg samen.

Door wisseling van contactpersonen bij het ministerie en door uitblijven van antwoorden op vragen heeft de gemeente Tilburg de eerste tijd het gevoel gehad dat er nauwelijks sprake was van een relatie met het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen (Ministerie van OCW). Dit is met het aantreden van de huidige contactpersoon sterk verbeterd. De gemeente Tilburg heeft sinds die tijd de indruk dat het ministerie beter aanspreekbaar en benaderbaar is.

Verankering

Het actieplan is in Tilburg geheel opgenomen in de reguliere cultuurnota. De matchingsvoorwaarde van de overheid heeft het college van B en W in Tilburg over de streep getrokken. Doordat het geld van de gemeente werd gematcht met rijksgeld, kwam het actieplan zowel strategisch en financieel als inhoudelijk goed uit. De stad noemt het actieplan heel Tilburgs. Door de wijze waarop het actieplan verweven is met het reguliere beleid is er een sterke verankering. Ook de krachtige samenwerking leidt tot activiteiten die voortgang zullen vinden.

Het is nog wel lastig structurele samenwerkingsverbanden tot stand te brengen met nieuwe groepen, zoals allochtone organisaties. Pogingen om contacten te leggen, stranden al in de beginfase. Het blijkt niet eenvoudig de juiste gesprekspartners te vinden. De Tilburgse culturele instellingen en de beleidsmedewerkers van de gemeente geven aan dat zij het wel belangrijk vinden dat allochtonen en allochtone organisaties in de netwerken

betrokken raken. Alleen dan kan een blijvende samenwerking tot stand gebracht worden en kunnen de nieuwe activiteiten en instellingen verankerd raken in de Tilburgse culturele sector en in het reguliere cultuurbeleid.

Algemeen

De late toekenning van de subsidies in het eerste jaar door het Ministerie van OCW en dientengevolge ook door de gemeente Tilburg heeft vertragend gewerkt bij de besteding van de middelen door de gemeente Tilburg en bij de culturele instellingen.

Het culturele netwerk in Tilburg is sterk. Er is sprake van een goede verstandhouding en samenwerking tussen culturele instellingen en tussen instellingen en de gemeente. Tilburg is ook sterk in interdisciplinaire samenwerking.

Projecten waarbij wijkbewoners en allochtonen actief worden betrokken, zoals het project Vrouwen en hun wijk, kosten vaak veel inzet en geld. Het is maatwerk en is dus niet in een formule te vatten, noch snel tot stand te brengen en goedkoop te realiseren.

De Tilburgse gemeente onderneemt vanuit andere diensten en andere budgetten, zoals de mondiale bewustwording, welzijns- en jongerenwerk en multiculturele projecten, vele activiteiten die voor een belangrijk deel ook gericht zijn op actieplandoelstellingen. Het is niet altijd eenvoudig het actieplan effectief en zinvol op deze methodieken, activiteiten en budgetten aan te laten sluiten.

Grootverbruik voor meer bereik

In Utrecht bestaat al langer een goede samenwerking tussen culturele instellingen. Het actieprogramma heeft die samenwerking verbreed naar de wijken en naar welzijnsinstellingen, hetgeen zeer arbeidsintensief is. Toch blijken instellingen niet goed op de hoogte van elkaars producten en wordt geregeld het wiel opnieuw uitgevonden. Binnen het onderdeel Cultuur en School wordt veel samengewerkt, ook door erfgoedinstellingen. De coördinatie vraagt nog bijzondere aandacht van de gemeente. Een belangrijk deel van de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) wordt besteed aan de kunstuitlen, die nog maar net bezig is een omslag te maken naar educatie en publieksbereik. Het actieprogramma maakt in Utrecht veel nieuwe initiatieven los, maar uiteindelijk hebben deze structurelere financiering nodig.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 457.576 euro

Cultuur en School totaal (2001): 137.273 euro

Geldstroom BKV (2001): 687.195 euro

Regulier Cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 27.000.000 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000: 254.183

De stad Utrecht kent een pluriform kunstaanbod. Het is breed en multicultureel. Er zijn enkele grootstedelijke instellingen zoals de stadsschouwburg, Muziekcentrum Vredenburg en het Centraal Museum. Maar er zijn ook veel kleinere podia en gezelschappen. Een groot aantal podiumkunstinstanties werkt samen in Het Utrechtse Model. In het verleden zag Utrecht zichzelf vooral als festivalstad. Steeds meer wil Utrecht ook een stad van makers zijn. Het productieklimaat en de infrastructuur die daarvoor nodig zijn vragen daarom de aandacht. De gemeente vindt het logisch om voor dit beleid verbanden te leggen met andere beleidsterreinen zoals ruimtelijke ordening en economie. De stad heeft ook cultuurhistorische waarde. Zij telt veel monumenten en er is een museumkwartier.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

Het Utrechtse programma richt zich vooral op nieuw aanbod voor nieuw publiek en minder op het marketen van bestaand aanbod. De gemeente ziet het actieprogramma als een vorm van flexibel beleid. De middelen voor Cultuur en School en Cultuurbereik vormen samen een subsidiepot. Elk voorjaar kunnen organisaties projectaanvragen indienen. De adviescommissie Cultuurbereik en Kunsteducatie beoordeelt deze.

Het accent ligt op de doelstellingen versterking van de programmering, culturele diversiteit en investeren in de jeugd. De stad voegt daar zelf de doelstelling wijkgericht werken aan toe.

Cultuurbereik

Bij het onderdeel Cultuurbereik ligt de nadruk op diversiteit. De stad ondersteunt projecten die zich met name richten op nieuw aanbod voor nieuw publiek. Er zijn vier aandachtspunten: kwaliteit, relatie tussen amateurkunst en professionals, samenwerking en netwerkvorming tussen instellingen en disciplines en een wijkgerichte oriëntatie.

Cultuur en School

Bij Cultuur en School gaat het vooral om samenwerking tussen scholen en culturele instellingen en om aandacht voor het thema culturele diversiteit. Hiervoor zijn projectsubsidies beschikbaar. Het Utrechts Centrum voor de Kunsten (UCK) vervult een intermediaire functie en is bij veel van de projecten betrokken. Het ontwikkelt ook zelf programma's. Het UCK richt zich zowel op de onderwijsmarkt als op de volwassenen- en jongereneducatie. Het bereikt zo'n 98 procent van het primair onderwijs en zo'n 50 tot 60 procent van het voortgezet onderwijs. Voorheen richtte het UCK zich vooral op het onderwijs, nu vindt het onder haar klanten ook steeds meer culturele organisaties. Samen met hen heeft het UCK een platform van educatieve medewerkers van culturele organisaties opgericht.

Geldstroom BKV

De omvang van de geldstroom BKV staat in een verhouding van 1 tot 2 tot de autonome bijdrage van de gemeente aan beeldende kunst en vormgeving. Dat is exclusief de bijdrage voor het Centraal Museum. Het grootste deel van de geldstroom komt terecht bij het Uitleencentrum voor Beeldende Kunst Utrecht (UBKU) en bij de Stimuleringsregeling Beeldende Kunst Utrecht. Deze regeling is gericht op individuele kunstenaars. Bereik speelt

hier nauwelijks een rol. Bij de kunstuitleen is er sinds enkele jaren wel meer aandacht voor publieksbereik.

Kwaliteitsbeoordeling

Voor de kwaliteitsbeoordeling van de plannen voor de onderdelen Cultuur en School en Cultuurbereik is de adviescommissie Cultuurbereik en Kunsteducatie ingesteld. Deze commissie oordeelt op basis van kwaliteit, samenwerking, relatie tussen professioneel en amateurkunst en wijkgerichte oriëntatie.

Relatie regulier beleid en actieprogramma

Inhoudelijke relatie met het reguliere cultuurbeleid

Utrecht ziet het actieprogramma als buitenboordmotor bij de *Cultuurnota 2001-2004* van de stad, waardoor zoveel mogelijk mensen bij cultuur betrokken kunnen worden. Een flink aantal gemeentelijk gesubsidieerde instellingen neemt deel aan het actieprogramma en krijgt zo door het actieprogramma een extra impuls om het bereik van de instelling te vergroten. Maar ook veel nieuwe initiatieven krijgen een kans. Het laatste gebeurt vooral met wijkgericht werken, een thema dat onderdeel uitmaakt van het reguliere beleid voor vrijwel alle beleidsterreinen van de gemeente. Bij projecten in de wijken vindt soms co-financiering plaats vanuit grotestedenbelegelden.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

Nieuwe initiatieven die de gemeente met actieprogrammamiddelen financiert zullen bij gebleken succes structurele financiering nodig hebben. Utrecht probeert het gat tussen de verschillende projectbudgetten van de gemeente en meerjarige subsidiëring van cultuurinstellingen te overbruggen door de instelling van tweejarige cultuursubsidies. Succesvolle initiatieven zouden op die manier kunnen doorgroeien naar een structurele status en de projectpotten blijven dan beschikbaar voor incidentele subsidies.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

De plannen die de commissie Cultuurbereik en Kunsteducatie onder ogen krijgt zijn rijp en groen en zo verschillend dat de commissie niet één kwaliteitsnorm kan hanteren. Wanneer nodig kunnen aanvragers in Utrecht na afwijzing een verbeterde aanvraag indienen. Er zijn spreekuren door de gemeente ingesteld om de initiatiefnemers daarbij te helpen. Maar de commissie benadrukt dat het belangrijker is om door de aanvragen heen te leren kijken dan de aanvragers te leren hoe een subsidieaanvraag op te stellen. Enige bekendheid met de organisaties die de aanvraag indienen kan daarbij helpen. Uit evaluatieonderzoek van de gemeente naar het onderdeel Cultuurbereik blijkt dat de kwaliteitsnorm die de adviescommissie hanteert vaak te hoog is om een jong en allochtoon publiek te bereiken.

Het UCK heeft een project ontwikkeld in de wijk Kanaleneiland met veel allochtone inwoners. Met het project II Bazar beoogt het UCK om culturele activiteiten in de wijk te organiseren en talenten op te sporen. Daartoe functioneert het naar eigen zeggen als spin in het web. Er zijn contacten met scholen, welzijnsorganisaties, winkeliersverenigingen en zelforganisaties. Een cultuurconsulent van het UCK legt de contacten en probeert

samen met bewoners tot culturele activiteiten te komen.

Resultaat is een succesvol jaarlijks wijkfestival dat inmiddels al drie keer heeft plaatsgevonden.

Kunst en welzijn bijten elkaar niet, aldus het UCK. Maar een succesvolle samenwerking vraagt wel een grote inzet van mensen. Een goed netwerk is noodzakelijk. Door de arbeidsintensiviteit van het project kost het veel geld. Als die middelen wegvallen, verdwijnt alles dat is opgebouwd. Door de onzekerheid die de jaarlijkse financiering uit actieplanmiddelen met zich meebrengt, lukt het het UCK niet om zijn personeel vast te houden. Het project leent zich voor een structurelere inzet. Het UCK denkt zelf aan de opening van een cultureel centrum in de wijk. Wellicht kan men dit met grotestedenbeleidmiddelen realiseren.

In dezelfde wijk staat het Niels Stensen College. Een school die de afgelopen jaren veel in het nieuws is geweest doordat de rector van het college waarschuwde voor het ontstaan van zwarte scholen. Inmiddels is het Niels Stensen College zelf zo'n zwarte school. Binnenkort moet de school de deuren sluiten als gevolg van te weinig nieuwe aanmeldingen. De school heeft altijd veel geld en energie gestoken in het organiseren van culturele activiteiten voor de leerlingen. In de afgelopen paar jaar is de aandacht met actieplanmiddelen verruimd naar jongeren in de wijk. Via school komen zij in contact met podiumkunsten. Het Niels Stensen College hoopt dat het UCK het project kan overnemen nu de school gaat sluiten.

De stadsschouwburg noemt zichzelf grootbenutter van het actieplan. Verschillende projecten van de schouwburg krijgen financiering via actieplanmiddelen, zoals het Marokkofestival *El Fraaja*. Dit festival werd georganiseerd in samenwerking met de Marokkaanse gemeenschap. De voorbereidingen waren zeer arbeidsintensief. Enerzijds vanwege het leggen van nieuwe contacten en het inventariseren van aanbod. Anderzijds omdat het Marokkaanse publiek een andere benadering vraagt dan het Nederlandse. In 2003 organiseert de stadsschouwburg een Turkijefestival. Ditmaal in samenwerking met enkele andere podia in Nederland en mede gefinancierd door het Fonds voor Podiumprogrammering en Marketing (FPPM). In het vervolg wil de schouwburg dergelijke festivals via het FPPM financieren en alleen op gerichte onderdelen actieplanmiddelen inzetten. Twee projecten van de stadsschouwburg richten zich op leerlingen van het voortgezet onderwijs. *Culture Beat* is een soort uitmarkt voor jongeren waarbij het culturele aanbod van de stad zich op visuele wijze presenteert. Culturele instellingen werken belangeloos mee. De stadsschouwburg neemt de organisatie voor zijn rekening, daartoe in staat gesteld door een bijdrage uit de actieplanmiddelen. Het tweede project, *Move*, laat leerlingen kennismaken met de schouwburg met een enorm decor en lessen over theaterbezoek. Elke school blijkt zijn eigen aanpak te vragen.

Het Centraal Museum voert een project uit met een vergelijkbare doelstelling als die van *Move*. *Onverwacht Anders* laat vmbo-leerlingen kennismaken met het museum. De leerlingen krijgen praktische informatie over het museum alvorens het te bezoeken. Ook gericht op kennismaking is het Adoptieplan van Het Utrechtse Model, waarbij veertien Utrechtse podiumkunstinstitellingen elk een school adopteren. De organisatie betreft de leerlingen bij het wordingsproces van een productie. Ze wonen

repetities bij, volgen workshops en reflecteren op uitvoeringen. Niet alleen de leerlingen blijken er iets van te leren, maar ook de gezelschappen zelf. Zij maken voor het eerst van zeer nabij kennis met een van hun doelgroepen.

De musea in het Museumkwartier in Utrecht zijn meer gaan samenwerken op educatief gebied. In het project Museum voor de klas voor het basisonderwijs krijgen de kinderen een grondige voorbereiding op een museumbezoek. De musea en andere erfgoedinstellingen, zoals Het Utrechts Archief, hebben een op elkaar afgestemd programma ontwikkeld. Daardoor komen leerlingen van groep 1 tot en met 8 met verschillende musea en onderwerpen in aanraking. De deelnemende instellingen bieden gratis toegang voor de leerlingen. Ook voor het vervoer van ver buiten de binnenstad gelegen scholen naar de musea is gezorgd. Een van de resultaten is dat er meer overleg is tussen de musea. Directies denken meer na over educatie.

De Ster is een oude molen in de wijk Lombok. Deze wijk kent een bevolking van grote culturele diversiteit. De Ster krijgt middelen uit het actieprogramma om haar culturele programma te organiseren. Daaronder vallen *Cultuur om de hoek*, *het Lombok Kunstweekend*, *een literair weekend*, *Zomerdans* en de *Levenslieddagen*. Inzet is om alle lagen van de bevolking te bereiken. Daar slaagt de Ster aardig in, doordat de activiteiten door en voor de bevolking worden georganiseerd.

De gemeente Utrecht beschouwt de geldstroom BKV als een vreemde eend in de bijt van het Actieplan Cultuurbereik. Zij voert al zo'n twaalf jaar beeldende-kunstbeleid en heeft niet het gevoel dat er na 2001 een grote ommezwaai van dit beleid heeft plaatsgevonden. Zij constateert dat de sector redelijk autonoom opereert en met heel kleine stapjes richting publieksbereik beweegt.

Casco en Lazy Marie zijn initiatieven van kunstenaars. Casco krijgt structurele subsidie van de gemeente. Deze instelling heeft een eigen presentatieruimte, maar de gemeente vindt dat Casco te weinig bekend is onder het publiek. Om de bekendheid te vergroten is een mobiele kar aangeschaft, waarmee kunstenaars zich presenteren in de stad. Lazy Marie heeft geen eigen presentatieruimte en wil die ook niet hebben. De kunstenaars vertonen hun video's doorgaans in de openbare ruimte, zoals in de lijnbussen van het Gemeentelijk Vervoerbedrijf Utrecht.

De kunstuitleen (UBKU) had tot enkele jaren geleden nauwelijks aandacht voor educatieve activiteiten. Ook het aankoopbeleid van de uitleen was tot voor kort reden voor het geringe publieksbereik, volgens het UBKU. Inmiddels heeft het UBKU een educatief medewerker in dienst en is de kunstuitleen onderdeel geworden van de openbare bibliotheek. Via de bibliotheek ligt een veel groter publiek in het bereik. In Leidsche Rijn heeft de kunstuitleen zelfs een filiaal geopend in de bibliotheek. De nieuwe bibliotheek in het Utrecht Centrum Project (UCP) zal ook een grote tentoonstellingsruimte herbergen. De kunstuitleen onderschrijft de analyse van het rapport Berenschot, namelijk dat kunstuitlenen met een stagnerend ledenaantal kampen en de houding van de overheid verandert. Het UBKU gaat ervan uit dat de collectievorming van de kunstuitleen op termijn niet meer met rijksmiddelen gefinancierd kan worden.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

Utrecht kent al sinds enige jaren Het Utrechtse Model, een samenwerkingsverband tussen de podiumkunstinstituten in de stad. De instellingen streven door samenwerking naar het verruimen van de mogelijkheden op het gebied van programmering en publiekswerving en naar meer ruimte voor jonge makers, ad-hoc-producties en nieuwe initiatieven. Een aantal samenwerkingsprojecten van deze instellingen maakt onderdeel uit van het actieprogramma cultuurbereik.

Op het terrein van educatie werken betrokken instanties steeds meer samen. Er is sinds kort een platform voor educatief medewerkers van culturele instellingen. De musea in het Museumkwartier en andere erfgoedinstellingen stemmen educatieve projecten op elkaar af.

Vooraf bij de wijkgeoriënteerde projecten is sprake van samenwerking met welzijnsinstellingen, doelgroepen, scholen en het bedrijfsleven. Utrecht heeft hier goede ervaringen mee. Alhoewel samenwerking en netwerkvorming een belangrijk criterium is voor deelname aan het actieplan constateren de gemeente en de betreffende adviescommissie dat organisaties vaak zelf het wiel uitvinden. Dit wordt bevestigd door evaluatieonderzoek van de gemeente en dit blijkt op de bijeenkomsten voor de deelnemende organisaties die de gemeente enkele keren organiseerde.

De stad Utrecht heeft samen met de provincie Utrecht een goede manier van samenwerken gevonden. Men heeft ervoor gekozen om niet de conflicten te zoeken, maar de mogelijkheden voor samenwerking uit te buiten. Die liggen vooral op het terrein van cultuur en in het bijzonder op de terreinen van amateurkunst, muziekbeleid en intermediaire instellingen op het terrein van de beeldende kunsten. Maar een goede samenwerking staat of valt volgens de gemeente ook met de mensen die met elkaar door een deur moeten gaan. In het verleden pakte dat goed uit.

Verankering

Een project van het Grafisch Atelier, Wereldwoordenboek, dat met leerlingen van de Internationale Schakelklassen is uitgevoerd, krijgt geen vervolg. De gebruikte methode leent zich volgens de initiatiefnemers wel voor inpassing. Er is echter eenmalig een projectsubsidie verleend en het Grafisch Atelier is een te kleine organisatie om de methode aan anderen over te dragen. Het UCK was niet bij dit project betrokken. Een ander project van het Grafisch Atelier, De aardappeleters, waar het UCK wel bij betrokken was, heeft wel een vervolg gekregen.

Veel van de projecten in Utrecht zijn tamelijk arbeidsintensief. Instellingen en organisaties bouwen vooral in de wijken contacten en netwerken op en die hebben onderhoud nodig. Doe je dat niet, dan zakt alles weer in elkaar, aldus een van de organisaties die in de wijken werkzaam is. Onzekerheid over de financiering van het volgende jaar kan ten koste gaan van alles dat reeds is opgebouwd. Voor het permanent onderhouden van het opgebouwde netwerk is het wellicht nodig om echt in de wijk te zitten en daar deel van uit te maken.

De adviescommissie Cultuurbereik en Kunsteducatie constateert dat veel projecten elk jaar weer worden ingediend. Reden is dat organisaties ze graag willen voortzetten. Het budget is echter

beperkt. De commissie vindt dat grote instellingen wat aanjaaggeld kunnen krijgen, maar dat zij de nieuwe benadering moeten inpassen in het eigen beleid. Nieuwe initiatieven hebben uiteindelijk structurele financiering nodig. De gemeente streeft naar tweejarige subsidies om het gat tussen incidentele subsidiëring en meerjarige subsidiëring te overbruggen.

De gemeente wil nieuwe investeringen in cultuur aanpassen aan de ervaringen die zij heeft met het actieprogramma. Daarom wil zij investeren in een popzaal, filmbeleid voor een jonger publiek, het jeugdproductiehuis aan de Biltstraat, productiebudgetten voor nieuwe makers en wijkcultuurplannen.

Algemeen

De adviescommissie Cultuurbereik en Kunsteducatie constateert dat het actieprogramma veel losmaakt. Enerzijds ontstaan er kleine nieuwe initiatieven van nieuwe spelers op het culturele veld. Anderzijds komen ook grotere instituties in beweging die nu een omslag willen maken. Verstopping van het subsidiesysteem dreigt doordat nieuwe projecten nooit eenmalig zijn, voortzetting behoeven en daarom elk jaar opnieuw aanspraak doen op de projectbudgetten. Er is een duidelijke spanning tussen de wens om activiteiten te verankeren in regulier beleid en de projectsubsidies waar de gemeente mee werkt.

De intermediaire instelling tussen culturele instellingen en scholen, het UCK, blijkt onder de gemeentelijke afdeling onderwijs te vallen. In het verleden richtte het zich voornamelijk op scholen. Culturele instellingen ziet het UCK opmerkelijk genoeg als nieuwe klanten. Bij de meeste intermediaire organisaties is het net andersom.

Je droom in een kaaskistje

Zaanstad is een gemeente die open staat voor verregaande ontwikkelingen. Het actieprogramma cultuurbereik is sterk verweven met het eigen beleid en daardoor is de kans op inpassing groot. De inbedding van het actieprogramma in het reguliere beleid leidt tot afwijkende administratieve processen binnen de bestaande structuur. Dat leidt tot een relatief grote belasting van de betrokken beleidsambtenaren. De gemeente zet zich sterk in voor netwerkvorming. Ze geeft de cultuurverkenner voldoende ruimte om zelfstandig, maar in samenspraak met de doelgroep en klankbordgroep te opereren. Zaanstad heeft nog wel een slag te maken wat betreft professionalisering. Maar met de gemotiveerde inzet van de gemeente, de cultuurverkenner en de instellingen is het vooruitzicht voor deze doorstartstad positief.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 123.084 euro

Cultuur en School totaal (2001): 36.926 euro

Geldstroom BKV (2001): 97.298 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 8.643.000 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000: 135.621

De gemeente Zaanstad is in 1974 ontstaan door een samenvoeging van Assendelft, Koog aan de Zaan, Krommenie, Westzaan, Wormerveer, Zaandam en Zandijk. Zaanstad kent twee theaters, een poppodium en 88 verenigingen. Daarnaast zijn er 12 instellingen die aan kunstzinnige vorming doen. De belangrijkste is Fluxus, instelling voor kunstzinnige vorming. Ook is er een bibliotheek, een filmhuis en een bioscoop. Het beleidsterrein cultuur valt in Zaanstad onder de afdeling Cultuur Recreatie en Zorg van de Dienst Stad. De eerste Cultuurnota van Zaanstad stamt uit 1999. In deze nota staat de ambitie om tot een samenhangend cultuurbeleid te komen. Daarbij is grote aandacht voor de samenhang met andere beleidsterreinen als toerisme, welzijn, onderwijs, economie en ruimtelijke ordening. Verder staat in de nota dat samenwerking binnen de gemeente en met de provincie Noord-Holland en andere gemeenten belangrijk is.

Inzet: actieprogramma beleid en organisatie

Het actieprogramma is tot stand gekomen door medewerking van het Platform Kunst & Cultuur. Dit platform ontwikkelt zich tot een sterk en integraal netwerk van vertegenwoordigers van culturele instellingen. Ook een aantal organisaties van buiten de culturele sector is uitgenodigd mee te denken. Zaanstad zet een cultuurverkenner in om overleg met verschillende betrokkenen gaande te houden en betrokkenheid van organisaties en doelgroepen te versterken. De cultuurverkenner heeft een nieuwe, tijdelijke functie die door de gemeente Zaanstad in het kader van het actieprogramma is geïnitieerd. De cultuurverkenner ondersteunt de ontwikkeling, vernieuwing en diversiteit van het aanbod en stimuleert onderlinge samenwerking en het bereiken van nieuwe doelgroepen. Daarnaast heeft de cultuurverkenner de beschikking over een werkbudget om zelf nieuwe initiatieven te kunnen ontwikkelen.

Uitgaande van de centrale actieplandoelstellingen en de accenten uit de gemeentelijke cultuurnota, zijn per onderdeel doelstellingen geformuleerd. De uitgangspunten zijn het verdiepen of verbreden van succesvolle activiteiten, het implementeren van verworvenheden van succesvolle activiteiten en projecten die buiten gebaande paden treden. Andere uitgangspunten zijn: zoeken naar een bijdrage vanuit alle culturele sectoren, meer samenwerking en uitwisseling tussen verschillende culturele disciplines, nieuwe allianties met partijen buiten de sector kunst en cultuur en het stimuleren van actieve inbreng vanuit jongeren, allochtonen en bewonersorganisaties in wijken.

Culturele diversiteit

Zaanstad heeft gekozen voor de volgende prioriteiten:

- het vergroten van het bezoek van allochtonen door het ontwikkelen van specifiek aanbod;
- het actief benaderen van doelgroepen zoals allochtonen en jongeren via intermediairs, laagdrempelige voorzieningen en organisaties op wijkniveau;
- het uitbouwen van de infrastructuur in overleg met doelgroepen.

Daarnaast werkt de gemeente aan versterking van de programmering op het gebied van de podiumkunsten, vooral door participatie van podia in projecten van het actieplan.

Cultuur en School

Zaanstad heeft geen projecten opgenomen voor het basisonderwijs, het programma richt zich op het voortgezet onderwijs. Voornemens in het kader van Cultuur en School zijn:

- samenwerking met en tussen vmbo-instellingen;
- aandacht voor erfgoed in het onderwijs;
- aandacht voor het thema culturele diversiteit binnen het onderwijs.

Geldstroom BKV

Er is een gemeentelijke Adviescommissie Beeldende Kunst (ABK), die ook over projecten in het kader van de Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) adviseert. Zaanstad wil de doelstellingen van cultuurbereik vergroten en cultureel ondernemerschap stimuleren. Daarnaast besteedt de gemeente het geld aan exploitatie van instellingen zoals de kunstuitleen, presentaties, ateliers en werkplaatsen en kort lopende subsidies voor kunstenaars en manifestaties. De gemeente Zaanstad ziet de kunstuitleen als basisvoorziening. De geldstroom BKV levert een bijdrage aan het plaatselijke Fonds voor de Beeldende Kunst, van waaruit men kunstwerken in de openbare ruimte realiseert. Evaluatie moet uitwijzen hoe de regelingen worden voortgezet. In het kader van het actieprogramma investeert Zaanstad ook in beeldende kunst opdrachten in de wijken. Het zijn vaak interactieve processen met veel betrokkenen.

Kwaliteitsbeoordeling

Bij de samenstelling van het Zaanse actieprogramma cultuurbereik is gebruik gemaakt van externe adviseurs. Het programma bestaat voornamelijk uit meerjarige projecten. Voor de kwaliteitswaarborg zou de gemeente samenwerken met de provincie Noord-Holland en de gemeenten Haarlemmermeer, Haarlem en Alkmaar. De provinciale adviescommissie voor Cultuur en School en de adviescommissie Culturele Diversiteit zouden dan de beoordeling van kortere projecten doen. Omdat dit slechts beperkt voorkwam heeft Zaanstad uiteindelijk geen gebruik gemaakt van deze constructie. Kortlopende projecten worden nu beoordeeld volgens de reguliere systematiek in Zaanstad. Voor de geldstroom BKV maakt Zaanstad gebruik van haar eigen ABK. De commissie oordeelt, geeft ook adviezen ter verbetering van projecten en biedt begeleiding. Criteria zijn samenwerking, innovatie, voortzetting van succesvolle bestaande projecten, meetbare doelstellingen en blijvende effecten.

Relatie regulier beleid en actieprogramma

Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

In de nota *Zaanstad Cultureel op Pad*, 1999, werden de volgende accenten gelegd:

- samenhang en samenwerking;
- aandacht voor culturele diversiteit;
- een goede wisselwerking tussen cultuur en ruimtelijke omgeving;
- continuïteit en kwaliteitsverbetering;
- bevorderen publiciteit en promotie voor Zaanstad.

Samen met de centrale doelstellingen van het Actieplan Cultuurbereik zijn deze accenten richtinggevend geweest voor het formuleren van de doelstellingen binnen het Actieprogramma.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

Structureel gefinancierde instellingen van de gemeente geven het Actieplan Cultuurbereik vorm. De doelstellingen zijn dan ook nauw verweven met het bestaande cultuurbeleid. Zaanstad subsidieert veel projecten met autonome middelen die evengoed in het Actieplan Cultuurbereik hadden gepast.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

Zaanstad wilde geen externe projectleider of intendant aanstellen, zodat de betrokken beleidsambtenaar zelf dicht bij de praktijk zou blijven staan. Deze taak bleek toch te tijdrovend. Zaanstad vindt dat projecten voordeel hebben van begeleiding en advies. Om deze reden is besloten de cultuurverkenner een grotere rol te geven in de begeleiding van de projecten. De cultuurverkenner krijgt input vanuit het veld en een klankbordgroep, bestaande uit vertegenwoordigers van culturele instellingen. De doelgroep is een afspiegeling van de bevolking van de wijken. De cultuurverkenner is met zijn *Cultuurbuz* een reizende faciliteit. De *Cultuurbuz* herbergt vrijwel alle faciliteiten en voorzieningen die nodig zijn om een breed scala aan activiteiten te kunnen organiseren. De bus is een ontmoetings- en vergaderruimte voor initiatiefnemers. Er zijn pc's, een koffiebar, een loungehoek, een DJ-installatie en een mobiel podium met licht- en geluidsinstallatie. De bus heeft faciliteiten en jaagt aan.

Een voorbeeld van cultuurbereik is *het Turks Festival* van het Zaantheater. Het Zaantheater constateerde dat er weinig Turken op hun programma afkwamen, terwijl er 10.000 turken woonachtig zijn in de gemeente. Er werd een commissie samengesteld van Turkse inwoners. Deze adviseerde over de organisatie van een avond met drie Turkse artiesten. Dit proces was bijzonder arbeidsintensief, aangezien de organisatie weinig wist over deze bevolkingsgroep. Binnen de Turkse gemeenschap bleken - vanzelfsprekend - veel verschillende culturele voorkeuren te bestaan. De organisatie vond het niet eenvoudig de verschillende politieke stromingen binnen dit project met elkaar tot samenwerking te brengen. Daarnaast geeft de directeur van het theater aan dat de horeca, de techniek en de beveiliging niet zijn toegesneden op het Turkse publiek. De directeur van het theater geeft aan dat dit project twee maanden werk kostte, dat het financieel niets opleverde en dat het leidde tot slechts 600 nieuwe bezoekers. Men ging uit van 850 à 900 bezoekers. De conclusie na de eerste avond was: nooit meer doen. Omdat het Zaantheater toch gemotiveerd is de Turkse gemeenschap te bereiken, organiseert het theater in 2003 een tweede Turks Festival. Daarnaast is een tweede project gestart, namelijk een jaarlijks terugkerende *Turkse toneelavond*. Het Zaantheater benadrukt dat ze dergelijke projecten alleen ondernemen als de gemeente er extra geld voor geeft. Positieve effecten zijn dat er een werkgroep in het leven is geroepen, die heel gedreven is en nieuwe initiatieven ontwikkelt. Vanuit deze werkgroep is er inmiddels een groter bereik ontstaan. De Turkse Democratische Volks- en Jongerenvereniging is door het Zaantheater ondersteund bij hun *Internationaal Muziek en Dans Festival*.

Het Zaantheater is in samenwerking met het Muztheater *het Ambassadeurs project* gestart. 32 jongeren van diverse scholen

bezoeken maandelijks gratis voorstellingen met een voorafgaande activiteit en in ruil daarvoor promoten zij het theater. Deze ambassadeurs fungeren als klankbordgroep voor de theaters en dragen het aanbod uit naar andere jongeren. De jongeren hebben een eigen website gemaakt over theater, www.theaterambassadeurs.nl. Iedere maand zijn er in werkgroepen activiteiten rondom de reguliere programmering. Zo is er onlangs voorafgaand aan een toneelstuk een gesprek met de regisseur en een actrice georganiseerd en een video van de repetities getoond. Het kostte vier jaar om het traject goed van de grond te krijgen. Het doel was nooit echt duidelijk. Nu de groep ambassadeurs volledig is, willen de ambassadeurs hun kennis gaan verbreden en verdiepen. Verbreding moet plaatsvinden door meer jongeren te betrekken bij theater. De directeur van het Zaantheater maakt zich zorgen over het feit dat medewerkers van het theater zich steeds meer gaan bezig houden met activiteiten die niet tot hun kerntaak behoren.

Een opmerkelijk project is *Zaan Presentatie*. De Zaan Presentatie is een programma op de website van het Zaans Museum, www.zaansmuseum.nl, dat leerlingen voorbereidt op een bezoek aan het museum. Doelgroepen zijn de leerlingen van vmbo-scholen, het voortgezet onderwijs en het basisonderwijs. Door middel van opdrachten konden leerlingen betekenis geven aan eigen voorwerpen en op basis daarvan een verhaal maken. Zo is aan leerlingen gevraagd hun dromen in een kaaskistje vorm te geven. Op de website van het museum is een van deze projecten te zien. De website toont leerlingen en docenten wat ze bij hun komst naar het museum kunnen verwachten. Het is een visueel verslag van de ontwikkelingen van het project.

Deze site is totstandgekomen door de detachering van een docent bij het Zaans museum. Dat gebeurde met middelen van Cultuur en School. Rede voor de detachering was het tot stand brengen van een structureel contact tussen het onderwijs en culturele instellingen. De docent is beeldend kunstenaar en werkte gedurende 2 jaar 15 uur per week als docent beeldende vorming bij het Zaans Lyceum. De activiteiten in het Zaans Museum kregen meerwaarde door de kennis en ervaringen in het onderwijs van de docent. Hij kreeg als projectleider vrijwel carte-blanche en de eindverantwoordelijkheid over het project. Hij werd bijgestaan door educatieve medewerkers van het museum, Fluxus en een klankbordgroep van leerkrachten. Daarmee had het project draagvlak voor implementatie in het onderwijs.

De directeur van het Zaans Museum geeft aan dat door wisseling van de wacht op een aantal functies binnen het museum de langdurige effecten niet zijn gelegen in de inhoudelijke kennis over de doelgroep, maar wel in de geïntensiveerde relaties met vmbo-leraren.

De gemeente heeft aan Vereniging de Zaanse Molen gevraagd dit detacheringstraject over te nemen. Deze organisatie met 11 molens houdt zich sinds enkele jaren met educatie bezig. De vereniging heeft inmiddels twee brainstormsessies gehouden over hoe invulling te geven aan dit voorstel. Ze hebben een commissie van drie mensen om de gedetacheerde te begeleiden. Zowel de gemeente als de provincie werken mee. Men moet nu nog een geschikte gedetacheerde vinden. Het project moet twee jaar gaan duren en dan verankerd zijn binnen de vereniging.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

Zaanstad ziet samenwerking als een zaak van mensen. Zaanstad is een jong en open gebied. De instellingen geven aan tevreden te zijn met de betrokkenheid van de wethouder en de welwillende houding van de gemeente. Zo heeft de gemeente het MUZtheater actief betrokken bij het actieprogramma cultuurbereik. Hoewel instellingen soms lang op een beschikking moeten wachten, zijn de communicatielijnen naar de gemeente kort. In het Platform Kunst & Cultuur zijn de meeste instellingen van Zaanstad verenigd. Naast bijeenkomsten in het kader van het actieprogramma heeft het platform een belangrijke functie voor kennisdeling en netwerken. Uit het platform zijn twee werkgroepen ontstaan: de werkgroep cultuurverkenner en de werkgroep collectieve promotie. De eerste werkgroep dient als klankbordgroep voor de cultuurverkenner. De tweede werkgroep heeft nog niet tot concreet resultaat kunnen komen. Instellingen verwachten extra middelen van de gemeente voor samenwerking, omdat dit extra tijd en inspanning kost. De gemeente is van mening dat de instellingen gesteund moeten worden, maar zelf het initiatief moeten nemen. Sinds kort is er eveneens een directeurenoverleg van de culturele instellingen in het leven geroepen. Dit alles moet leiden tot het structureren van positieve initiatieven.

De verhouding tussen de gemeente en het rijk is redelijk. De beleidsambtenaar weet zijn weg bij het ministerie te vinden. Hij vindt het teleurstellend dat bij vierjarige afspraken toch nog jaarlijks moet worden aangevraagd en verantwoord. Met name de accountantsverklaring levert problemen op. Het Zaanse actieprogramma is verweven in de gemeentelijke begroting, waardoor een separate accountantsverklaring veel inspanning kost.

Verankering

Zaanstad is in feite pas 30 jaar oud. Instellingen als het Zaantheater geven aan dat alles jong en nieuw is. Het Actieplan Cultuurbereik heeft ervoor gezorgd dat diverse instellingen elkaar sneller kunnen vinden en meer van elkaar kunnen leren. Daarnaast zijn de instellingen zich eerder dan gepland gaan verdiepen in educatie. Zaanstad heeft er bewust voor gekozen om het actieprogramma te laten uitvoeren door bestaande instellingen. Wanneer een leerervaring is ingepast in de instelling zijn de te verwachten effecten het grootst. De gemeente stelt zich actief op voor inpassing van nieuwe projecten en tracht succesvolle formules over te brengen op ander partijen. Het oogsten moet nog plaatsvinden.

Algemeen

Zaanstad is een lerende stad met een kleinschalige structuur. Alhoewel het actieprogramma nu pas goed op gang begint te komen, wordt er al een reeks interessante projecten ondernomen. Samenwerking is steeds het vertrekpunt. Het actieprogramma was aanleiding voor de oprichting van het Platform Kunst & Cultuur. Daarnaast ontwikkelt zich een redelijk unieke relatie met minderheden en amateur-organisaties.

De uitvoering van het actieprogramma cultuurbereik is in Zaanstad zeer arbeidsintensief. De projectleider heeft een deel van zijn taken overgedragen aan de cultuurverkenner om een intensieve begeleiding van projecten te kunnen continueren. Het actieprogramma is met name bewerkelijk op gebieden die buiten

de kerndoelen liggen, zoals administratie en meting.

Zaanstad geeft aan dat het meten van publieksbereik een probleem vormt. Aangezien de uitvoering van het Actieprogramma ligt bij bestaande instellingen, heb je altijd te maken met meerdere factoren die invloed hebben. Daarbij is de mate van publieksbereik afhankelijk van het type product en het soort aanbod. Effecten zijn niet altijd kwantificeerbaar.

De wethouder geeft aan dat in Zaanstad veel initiatieven van onderop komen. De gemeente creëert ruimte voor bestaande instellingen om dingen uit te proberen. Dit vormt een redelijke garantie voor continuïteit. Het zou niet moeten leiden tot een afwijzende houding tegenover nieuwe initiatiefnemers.

Zoetermeer

Bezoek 31 oktober 2002

Rappen over je wortels

De kwaliteit van cultuureducatie maakt in Zoetermeer een sprong dankzij Cultuur en School. De bibliotheek vervult een spilfunctie op het terrein van cultuureducatie en vormt tegelijk een brug tussen binnen- en buitenschoolse culturele activiteiten. De scholen bereiken verschillende publieksgroepen. Daarbuiten slagen de gemeente en de culturele instellingen er nog in beperkte mate in nieuwe cultuurmakers en nieuwe publieksgroepen aan te trekken. De Geldstroom Beeldende Kunst en Vormgeving (geldstroom BKV) zet de gemeente in op de doelstellingen cultuurbereik en cultureel ondernemerschap. Daarbij zoekt zij aansluiting binnen het gehele beeldende kunstbeleid en met andere beleidsterreinen.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 103.052 euro

Cultuur en School totaal (2001): 26.134 euro

Geldstroom BKV (2001): 79.071 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 6.932.094 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000: 110.214

Zoetermeer is in enkele decennia enorm gegroeid. De groei van de culturele sector bleef daarbij achter. Inmiddels is een groot deel van die achterstand ingehaald. De culturele infrastructuur is verbeterd. De instellingen zijn nog wel relatief jong en hebben niet veel vlees op de botten. Voor het maken van een volgende stap is dat soms een handicap. Het biedt echter ook voordelen. Er zijn immers weinig vastgeroeste tradities waaruit de instellingen zich moeten loswrikken. De wethouder van cultuur in Zoetermeer is van mening dat de culturele sector ook een belangrijke factor is voor het economische klimaat. Wil je goede mensen en bedrijven binnen je stad halen, dan is een behoorlijke culturele samenleving minstens zo belangrijk als lage kantoorhuurprijzen.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie Cultuurbereik

Er is een ambtelijk projectleider aangesteld die integraal verantwoordelijk is voor het actieprogramma in Zoetermeer. Zij is voorzitter van de projectgroep Actieplan Cultuurbereik. De projectgroep stuurt het hele proces aan, begeleidt het en beoordeelt ingediende projectvoorstellen. Onder de projectgroep hangen enkele werkgroepen, die per thema zijn ingericht.

Doelgroepen worden betrokken via intermediairs. Voor de allochtonen is dat iemand van de Stichting Allochtonen Adviesraad Zoetermeer (SAAZ) en voor de jongeren is dat iemand van het jongerenplatform. Voor Cultuur en School is dat de coördinator Kunst en Cultuur van een grote scholengemeenschap. Deze drie intermediairs maken alledrie deel uit van de projectgroep Actieplan Cultuurbereik.

Om culturele instellingen te betrekken hebben in 2000 drie bijeenkomsten met het culturele veld plaatsgevonden. De instellingen zijn uitgenodigd mee te denken over het actieprogramma en projectvoorstellen in te dienen.

Zoetermeer onderschrijft de vijf landelijke doelstellingen. Kernpunt van het programma in Zoetermeer is verbreding van een kwalitatief gewaarborgd aanbod, zodat er meer mensen worden aangesproken en er nieuwe inspirerende activiteiten ontstaan. Samenwerking is voor Zoetermeer een essentieel element voor het bereiken van de actieplandoelstellingen.

Cultuur en School

De bibliotheek speelt in het actieprogramma van Zoetermeer een centrale rol. De onderdelen Cultuur en School en Cultuurbereik zijn sterk met elkaar verweven. Reden daarvoor is dat Zoetermeer onderwijs als een belangrijk middel ziet om alle jongeren te bereiken. Inzet op deze onderdelen vindt plaats aan de hand van de thema's Verhalen van Steden en Wereldmuziek X-Change. Voorbeelden van projecten binnen deze themagebieden zijn *De Gave Stad*, *Wortels Vinden* en *Kunsthappen*.

Geldstroom BKV

Zoetermeer had in 2000 al een actieplan Beeldende Kunst opgesteld voordat het Actieplan Cultuurbereik tot stand kwam. Ten behoeve van continuïteit is ervoor gekozen dit actieplan als uitgangspunt te nemen bij het nader vorm geven aan de bepalingen wat betreft de geldstroom BKV. De accenten die men gaat leggen, zullen gaandeweg vorm gaan krijgen in het eigen Zoetermeerse actieplan Beeldende Kunst, in de vorm van concrete projecten.

Bij de geldstroom BKV werkt de projectleider Actieplan Cultuurbereik samen met de beleidsmedewerkers beeldende kunst en met twee externe kunstenaarsadviseurs. Het is de bedoeling dat de gemeente een Zoetermeers Platform voor Beeldende Kunst inricht, dat bij de uitvoering van het programma betrokken wordt.

Kwaliteitsbeoordeling

De projectgroep beoordeelt ingediende projectvoorstellen. De kwaliteitsbewaking geschiedt door professionele begeleiders. Bij het project Verhalen van Steden gebeurt dit door het Erfgoedhuis Zuid-Holland in Leiden en bij X-Change door het Kunstgebouw in Rijswijk. Heel kleine aanvragen krijgen een ambtelijke afhandeling. Dit werkt relatief snel, maar het vraagt wel veel van de ambtelijke staf. Aanvragen worden nooit direct afgewezen. Als de aanvraag niet helemaal voldoet aan de formele eisen, gaan de beleidsambtenaren met de aanvragers praten om er toch iets van te maken.

Relatie regulier beleid en actieprogramma Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

Zoetermeer heeft een toekomstvisie ontwikkeld, die voor een belangrijk deel gericht is op de sociale en culturele infrastructuur en waarin voortgang en opbouw sleutelwoorden zijn. Het actieplan draait in die toekomstvisie mee. Zoetermeer pakt het actieplan dus op vanuit beleid dat is gericht op continuïteit.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

De ontwikkeling van de culturele sector in Zoetermeer is enigszins achtergebleven bij de groei van de stad. Het actieplan versterkt de ontwikkeling van de culturele sector en het zorgt voor meer structuur en richting in het cultuurbeleid. Verder helpt het actieplan dat te doen wat in het reguliere beleid niet mogelijk is. Dit gebeurt onder meer door een budget voor samenwerkingsprojecten en een flexibel budget voor kleine samenwerkingsprojecten in te stellen.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

Onder de noemer Verhalen van Steden vindt onder meer het koppelproject Wortels Vinden plaats. Wortels Vinden is een vierjarig project waarvan de bibliotheek initiatiefnemer en projectleider is. Het is een kapstok waaraan verschillende projecten hangen. Cultuurbereik en Cultuur en School loopt in Wortels Vinden door elkaar.

Rap on roots is een voorbeeld van een activiteit in het kader van Wortels Vinden. Leerlingen van diverse niveaus van het voortgezet onderwijs schrijven gedichten over zichzelf, over hun eigen wortels. Deze gedichten gaan ze later rappen en de teksten krijgen op posters een plaats in de bibliotheek. De leerlingen leren op deze manier dat ze heel direct met kunst bezig kunnen zijn en ze leren zich op culturele wijze te uiten. Voor veel leerlingen is dit een eerste stap in de wereld van de kunst en voor veel meewerkende scholen is deze actieve werkwijze ook nieuw. Alles wat de deelnemers maken en de organisatoren ondernemen, is terug te vinden op de website www.wortelsvinden.nl. Kinderen kunnen op school en bij de bibliotheek materialen te leen krijgen voor deze

projecten, zoals digitale camera's. De toegankelijkheid van de site wordt gewaardeerd. Leerlingen gebruiken hem om aan familie te laten zien wat ze gedaan hebben.

De grootste handicap bij deze activiteiten is dat het veel tijd en aandacht kost de leerlingen zelfstandig aan het werk te zetten. Bij het tot stand brengen van Wortels Vinden vroeg het betrekken van culturele instellingen en scholen de meeste energie en daadkracht van de bibliotheek. Twee van de zeven scholen voor voortgezet onderwijs doen nog niet mee. Die scholen willen overigens wel, maar hadden zelf nog andere activiteiten lopen.

De gemeente Zoetermeer is van mening dat het onderwijs de beste weg is om alle doelgroepen te bereiken. Het beleid moet dan ook in eerste instantie via het onderwijs gaan. De gemeente hanteert daarbij een breed begrip van onderwijs: ook via volwasseneneducatie, consultatiebureaus en peuterspeelzalen is een grote diversiteit aan mensen te bereiken. Consequentie van het versterken van het belang van cultuureducatie is dat scholen daarvoor beter gefaciliteerd zouden moeten worden. Dit zou moeten gebeuren in de vorm van uren voor docenten en in technische ondersteuning. Er liggen bij scholen grote mogelijkheden, maar die zijn onvoldoende toegerust voor cultuureducatieve activiteiten. Randvoorwaarde één bij het realiseren van activiteiten is dat er initiatiefrijke, enthousiaste mensen zijn die hier grote hoeveelheden energie in willen steken. Daarnaast is een goed samenwerkingsverband volgens de verschillende betrokkenen onontbeerlijk.

De Bazille is een oude loods die sinds kort beschikbaar is gesteld voor beeldend kunstenaars. Elke kunstenaar heeft in dit gebouw een eigen atelier en daarnaast is er een expositieruimte en een ruimte met technische faciliteiten. De Bazille is een broedplaats voor de kunstenaars. Ze ontmoeten, stimuleren en confronteren elkaar en ze werken samen. Nu de stimulerende werking van het gebouw en van het onderlinge contact succesvol blijkt, willen de kunstenaars dat De Bazille een meer open karakter krijgt. Het moet laagdrempelig zijn en bekend in Zoetermeer. Elke drie weken is er een nieuwe tentoonstelling in De Bazille. De kunstenaars gaan zich inzetten om het publiek dat daar op af komt te vergroten.

Zoetermeer ontwikkelt een masterplan beeldende kunst. Aanleiding daarvoor is de ontwikkeling van het Stedelijk Masterplan. Daar wilde de gemeente met beeldende kunst bij aansluiten. In de huidige belevingswereld kan het publiek cultuur als evenement en als economische activiteit beleven. Deze aansluiting wordt mede gezocht om beeldende kunst te kunnen verankeren. Zoetermeer is een van de eerste steden waar beeldende kunst in de openbare ruimte in de ontwikkeling van de stad is meegenomen. In dit masterplan zijn architectuur en beeldende kunst direct betrokken bij de beschouwing van de kunst. Kunst krijgt hiermee een stedelijk en maatschappelijk kader. De bedoeling is dat er een financieringsmaatregel aan gekoppeld wordt die het mogelijk maakt financiële ondersteuning te bieden voor plekken die dat nodig hebben. Volgens de gemeente is het voor het eerst mogelijk dat een gemeente geld voor cultuur aan een plek toewijst, zonder dat het aan een gebouw gekoppeld wordt.

In Zoetermeer staan vrij veel kunstwerken van gerenommeerde kunstenaars. Volgens de gemeente en volgens Zoetermeerse kunstenaars zijn het vooral de goede adviseurs die

een belangrijke rol spelen bij het binnenhalen daarvan. Volgens de kunstenaars van De Bazille zijn goede beleidsmedewerkers met visie ook belangrijk voor het kunstklimaat en voor meedenken over de inrichting en functie van De Bazille. Het begrip van het gemeentebestuur kan volgens de kunstenaars beter.

In het Centrum voor Kunst en Cultuur (CKC) heeft het actieplan naar eigen zeggen een duw in de goede richting gegeven. Het provinciale jongerenmuziekprogramma X-Change heeft geholpen de nieuwe ambities vorm en inhoud te geven. Dit geldt met name voor de afdelingen wereldmuziek en popmuziek. Het gaf de mogelijkheid nieuwe muziekinstrumenten en nieuwe muzieksoorten een plaats te geven in het cursusaanbod en in presentatiedagen. Doordat de nieuwe activiteiten ingrepen op de reguliere activiteiten vond meteen verankering plaats. Het aantrekken van nieuwe publieksgroepen wil ondanks de verbreding van activiteiten nog niet goed lukken. Het zijn met name autochtone leerlingen die de nieuwe instrumenten leren bespelen. In het popgebeuren is de participatie wel breder geworden. Met name het participeren in bands en ensembles is bij alle soorten jongeren populair.

Met behulp van actieplangeld zijn de mogelijkheden dus uitgebreid. Het CKC wenst het geld de komende tijd niet meer in de eerste plaats aan te wenden voor verdere uitbreiding van het aanbod. Het centrum investeert het liever in het nieuw verworven aanbod en het versterken van contacten.

De coördinatrice van het Zuid-Hollandse paraplu-project X-Change geeft aan wat naar haar inzicht de waarde is van X-Change in de deelnemende gemeenten. Met name de samenwerking tussen instellingen die aan de hand van dit project tot stand komt, ervaart zij als grote winst. Verder ontstaan in de opzet daadwerkelijk nieuwe activiteiten en is de impact op jongeren groter dan initiatiefnemers en uitvoerenden dachten. De capaciteit bij meewerkende instellingen is vaak te beperkt en het inpassen in de bestaande culturele instellingen komt langzaam op gang. De tijd en de energie die het kost om nieuwe activiteiten goed te organiseren, onderschat men vaak. Vaste docenten hebben hun handen al vol aan de reguliere activiteiten en er is vaak geen uitbreiding van het aantal fte's mogelijk. Het werken met freelancers zou een oplossing kunnen zijn. Jonge cultuurmakers kunnen op freelance basis instellingen helpen bij nieuwe activiteiten.

In Zoetermeer is volgens de podiumkunstinstanties onder de bevolking een grote culturele honger, maar tegelijk is er ook sprake van een weerstand tegen cultureel uitgaan in Zoetermeer. Hoewel veel inwoners snakken naar een groter aanbod van theater en muziek, bezoeken ze interessante optredens bij voorkeur in Amsterdam, Rotterdam of zelfs in Den Haag. Verbetering van het aanbod kan weerstand wegnemen. Bij de instellingen is grote wil daaraan te werken.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

Zoetermeer ervaart de waarde van samenwerking. Onder de paraplu van Wortels Vinden werken onderwijsinstellingen, culturele instellingen en in het bijzonder de bibliotheek en de gemeente intensief samen. Er is een geheel waarbinnen scholen weten wat zij kunnen vragen, omdat duidelijk is wat aangeboden wordt. En

instellingen kunnen activiteiten aanbieden die aansluiting vinden bij de scholen.

Tot op zekere hoogte geldt hetzelfde voor X-Change. Ook de podiumkunstinstanties die samen werken aan activiteiten van X-Change ervaren dat als winst. De relatie met scholen verbetert eveneens doordat deze activiteiten kunnen worden aangeboden. Wel is de samenwerking bij X-Change nog wat aarzelend. Dit zal te maken hebben met de ontwikkeling van de instellingen zelf. Deze zijn relatief jong en hebben nog een reputatie op te bouwen. Daarnaast is X-Change een provinciaal project. Het kader is dus provinciaal, terwijl de activiteiten en de samenwerking op lokaal niveau moeten plaatsvinden. Het is dus nog zoeken naar werkbare vormen. Het actieplan biedt de mogelijkheid af te tasten waar gedeelde ambities liggen en waar praktische samenwerking kan leiden tot een groter en breder bereik. Grote winst van de activiteiten van Cultuurbereik en Cultuur en School is nu al dat scholen meer gebruikmaken van culturele voorzieningen. Ze gaan niet meer automatisch naar Den Haag.

Culturele instellingen en kunstenaars in Zoetermeer geven aan dat de gemeente betrokken en meedenkend is. Er is echter niet altijd begrip voor de vaak heel praktische knelpunten die de podia kennen. Er is geen sprake van bureaucratie, maar de gemeentelijke procedures sluiten niet aan op de praktijk van de instellingen.

De relatie met de provincie Zuid-Holland en met andere gemeenten uit deze provincie ervaart Zoetermeer als goed. Hoewel elke gemeente andere omstandigheden kent en eigen belangen heeft, vindt men elkaar wel.

Met het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen (Ministerie van OCW) heeft de gemeente contact wanneer dat nodig is. Dat loopt prima. De richtlijnen van het Ministerie van OCW worden wel als overvloedig ervaren. De procedures zijn omvangrijk en tijdrovend. Het zou volgens de gemeente Zoetermeer grote winst zijn wanneer het Ministerie dat eenvoudiger maakt.

Verankering

Het gehele actieplan is ingepast in de toekomstvisie van Zoetermeer waarin de gemeente haar ambities wat betreft opbouw en voortgang formuleert. Dit beleid, waarin de sociale cohesie van groot belang wordt geacht, is gericht op continuering.

De activiteiten in het kader van Wortels Vinden moeten volgens de verschillende betrokkenen absoluut voortgezet worden. Sommige groepen zijn moeilijk te bereiken. Als dat via het onderwijs begint te lukken, verlies je bij staking van de activiteit meer dan alleen het project. De gemeente en de bibliotheek streven ernaar Wortels Vinden voort te zetten en de leerervaringen daarvan te gebruiken voor verbetering en andere activiteiten. Dit betekent wel dat de betrokkenen moeten nadenken over structurele inpassing. De activiteiten zijn projectmatig en geplaatst in een structuur die voor deze projecten in het leven is geroepen. Voor voortgang van deze inspanningen is het wenselijk dat deze nieuwe structuur gekoppeld wordt aan de reguliere fundamenteën.

Het masterplan beeldende kunst is een plan waarmee heel bewust verankering wordt nagestreefd. Het gaat daarbij om verankering in de zin van continuïteit en om verbindingen met ande-

re sectoren en diensten, zoals ruimtelijke ontwikkeling, economie en vrije tijd.

De bestaande instellingen initiëren en voeren activiteiten uit op het gebied van de podiumkunsten. Deze activiteiten brengen veranderingen binnen de bestaande instellingen en in hun houding naar andere organisaties tot stand. Hoewel de veranderingen niet revolutionair zijn, grijpen ze direct in binnen de reguliere activiteiten en werkwijze. Er vindt dus verankering plaats.

Algemeen

Het actieplan zorgt ervoor dat de sociale-cohesiefactor, die door de gemeente Zoetermeer van groot belang wordt geacht, ook binnen het cultuurbeleid een rol gaat spelen.

De gemeente Zoetermeer is van mening dat het onderwijs de beste weg is om alle doelgroepen te bereiken. Het beleid moet volgens deze gemeente dan ook in eerste instantie via het onderwijs gaan.

Consequentie van inzetten op cultuureducatie is dat scholen daarvoor betere faciliteiten moeten krijgen. Dit zou moeten gebeuren in de vorm van uren voor docenten en in technische ondersteuning. Er liggen bij scholen grote mogelijkheden, maar die zijn onvoldoende toegerust voor cultuureducatieve activiteiten.

Grote winst van de activiteiten in het kader van Cultuur en School is nu al dat scholen meer gebruikmaken van culturele voorzieningen in Zoetermeer en niet meer automatisch naar Den Haag gaan.

Activiteiten gericht op publieksbereik en cultuureducatie vragen om ontwikkeling en voortzetting. Wanneer men moeilijk bereikbare groepen met veel inspanning aarzelend bereikt, kun je je handen er niet vanaf halen. Juist dán vraagt het om vervolginvesteringen. Als je dat nalaat glipt het moeizaam opgebouwde contact weer door de vingers.

Ambacht en kunst verbinden

In Zwolle hebben vooral gevestigde culturele instellingen moeite met de procedures binnen het actieplan. Binnen hun reguliere budgetten is volgens hen onvoldoende ruimte voor innovatie, maar de actieplanbudgetten wegen in hun ogen onvoldoende op tegen de prestaties die daarvoor geleverd moeten worden. Wat betreft Cultuur en School vindt sterke samenwerking tussen culturele instellingen, scholen en de steunfunctie-instelling plaats. De doelstellingen in het kader van de Geldstroom Beeldende Kunst en Vorming (geldstroom BKV) hebben een stimulerend effect op het beeldende kunstveld in Zwolle.

Kengetallen

Cultuurbereik totaal (2001): 355.764 euro

Cultuur en School totaal (2001): 42.791 euro

Geldstroom BKV (2001): 75.917 euro

Regulier cultuurbeleid (cultuurbegroting 2001): 9.011.168 euro

Aantal inwoners per 1-1-2000: 105.819

Zwolle is een middelgrote stad met een regiofunctie. De gemeente streeft naar een breed en gevarieerd aanbod. De laatste tien jaar is er een inhaalslag gaande met uitbreiding van het kunstvak- onderwijs, nieuwe musea, een filmhuis en uitbreiding van de schouwburg. In Zwolle ontbreekt naar eigen zeggen sluitend aanbod voor bepaalde groepen zoals jongeren en allochtonen. Verder is de gemeente van mening dat de praktische samenwerking tussen instellingen beter zou kunnen.

Inzet actieprogramma: beleid en organisatie

Zwolle werkt met de Projectgroep Verbreding Cultuurbereik. In Zwolle woonachtige cultureel deskundigen zitten in die groep. De groep krijgt aansturing van de projectleider Verbreding Cultuurbereik. De projectgroep stimuleert publieksverbreding en kwaliteitsverhoging en vergroot draagvlak door contact met instellingen. Er is een extern adviseur die de gemeente en de projectgroep in de loop van het actieprogramma adviseert. Centrale doelstellingen van het Zwolse actieprogramma zijn:

- een bredere actieve en passieve deelname en bezoek aan Zwolse culturele instellingen, vooral door jongeren en allochtonen;
- een kwalitatieve verbetering van het aanbod door culturele instellingen.

Zwolle onderschrijft de vijf actieplandoelstellingen.

Cultuurbereik

Zwolle streeft naar verbetering en verbreding van het podiumkunstaanbod. De gemeente zal het bibliotheekbeleid aanscherpen. Dat doet ze door verbreding van publieksbereik, uitbreiding van ICT en verbetering van kwaliteit en samenwerking met onderwijs. Concrete maatregelen zijn verbetering van huisvesting en de start van een Internetcafé, een jongereninformatiecentrum en servicepunten voor de jeugd in wijken. Verder streeft de gemeente naar intensivering van het festivalbeleid. Het gaat daarbij vooral om versterking van de kwaliteit van bestaande festivals en handhaving en vergroting van het bereik van vooral jongeren en allochtonen.

Cultuur en School

In het kader van Verbreding Cultuurbereik richt de gemeente zich vooral op het voortgezet onderwijs. Centrum voor Kunstzinnige Vorming De Muzerie verleent een groot deel van de educatieve diensten. Dit Centrum brengt het aanbod van de culturele instellingen bijeen en biedt ook eigen activiteiten aan. De Muzerie stemt vraag en aanbod op elkaar af en bevordert cultuureducatie op het basisonderwijs en voortgezet onderwijs. De Muzerie werkt aan verankering van de cultuureducatie in het onderwijsprogramma, aan coaching van de leerkrachten en aan netwerken tussen onderwijs en culturele instellingen.

Geldstroom BKV

Zwolle besteedt aandacht aan de verbreding van het cultuurbereik door steun aan educatieve activiteiten en aan manifestaties. De stad heeft de starterssubsidie verbreed en kijkt hoe kunsten kunnen bijdragen aan plannen over inrichting van de stad. De gemeente Zwolle wil op de ambities voor culturele planologie van de provincie Overijssel aansluiten.

Kwaliteitsbeoordeling

De projectgroep beoordeelt aanvragen in het kader van Verbreding Cultuurbereik. De reguliere Commissie Beeldende Kunst beoordeelt activiteiten in het kader van de geldstroom BKV. Er zijn voor Verbreding Cultuurbereik twee aanvraagrondes per jaar. Er zijn maxima gesteld aan de bedragen die instellingen per project of activiteit kunnen aanvragen. Belangrijkste criteria zijn het vernieuwende karakter, de doelgroepgerichtheid, vooral jongeren en allochtonen en professionele kwaliteit.

Relatie regulier beleid en actieprogramma

Inhoudelijke relatie met het reguliere beleid

Het Zwolse cultuurbeleid valt binnen het kader van het Meerjaren-ontwikkelingsplan (MOP) van de gemeente. Volgens het MOP zijn spreiding van de voorzieningen en verbreding van het publieksbereik de belangrijkste aandachtspunten voor cultuurbeleid. De gemeente geeft aan dat de stad op cultureel gebied een inhaalslag moet maken. Daarom investeert Zwolle sinds enkele jaren flink in een aantal aspecten van het cultuurbeleid, zoals cultuureducatie, de bibliotheekfunctie en festivals. De stad zet het actieplan aansluitend in bij de ontwikkelingsambities voor het reguliere beleid.

Relatie tussen deze incidentele investeringen en structurele investeringen in cultuur

De gemeente Zwolle geeft aan zo min mogelijk met incidenteel geld te willen werken. Zwolle streeft binnen het reguliere beleid naar relaties van structurele of semi-structurele aard. Volgens de gemeente is dit noodzakelijk voor de continuïteit van organisaties en hun activiteiten. Reguliere instellingen vinden dat zij meer ruimte nodig hebben voor innovatie. De stad zet het actieplan voor het grootste deel in voor incidentele subsidies. Daarmee biedt het ruimte voor experiment, maar komt het niet tegemoet aan de behoefte van instellingen aan structurele flexibele budgetten.

Praktijk: activiteiten, veranderingen en resultaten

De Zwolse bibliotheek ontvangt in het kader van het actieplan geld voor jongereninformatiepunten en voor ICT-cursussen voor allochtonen en ouderen. De bibliotheek ziet dergelijke activiteiten als onderdeel van de reguliere taken. Voor extra activiteiten ter verbreding van het publieksbereik dient de bibliotheek projectaanvragen in bij de gemeente. Activiteiten die de bibliotheek in dit kader realiseert zijn kleinschalig en incidenteel. Voorbeelden daarvan zijn gedichtenwedstrijden voor scholen. De bibliotheek geeft aan nauwelijks personele capaciteit te hebben om deze extra activiteiten uit te voeren. Hoewel de bibliotheek grote waarde hecht aan activiteiten waarmee het doelgroepen op nieuwe manieren betreft aarzelt de bibliotheek bij het doen van nieuwe vragen. De grote hoeveelheid werk die een project met zich meebrengt weegt niet op tegen het geld dat daar tegenover staat.

De directeur van schouwburg Odeon is sceptisch over de mogelijkheden van het actieplan. Volgens hem gaat het om foaien voor een gekmakende regelgeving. Hij doet mee, omdat hij de doelstellingen van het actieplan onderschrijft en omdat hij aan-

sluiting wil houden bij andere culturele instellingen en bij de gemeente. De regeling lijkt in zijn ogen echter het alleenrecht te nemen op doelgroepenbeleid, terwijl je als schouwburg voortdurend bezig bent nieuwe publieksgroepen aan te spreken. Voor de activiteiten van de schouwburg zoekt de directeur naar financiële mogelijkheden. Nu is het actieplan zo'n mogelijkheid. De criteria voor het Zwolse actieplan zijn strikt en de procedures zijn tijdrovend. Dit leidt tot de overweging van Odeon om geen aanvragen meer in te dienen.

Poppodium Hedon dient geen aanvragen in binnen het Zwolse, maar wel binnen het provinciale actieprogramma. Reden is dat de Zwolse criteria volgens de directeur van dit poppodium te strikt en te omvangrijk zijn. Het Zwolse actieprogramma is naar zijn mening te bureaucratisch.

Het criterium vernieuwend blijkt bij sommige instellingen problemen op te leveren. Oliemolen de Passiebloem vroeg bijvoorbeeld geld aan voor activiteiten die de molen al langer uitvoerde. De molen draait op vrijwilligers en heeft onvoldoende geld voor onderhoud, laat staan voor activiteiten. Om bekendheid te geven aan de molen, organiseert de molen culturele activiteiten. Dit is niet nieuw, maar de molen is gedwongen het in de aanvraag wel zo te presenteren. De vrijwilligers vinden dit lastig, mede omdat ze van mening zijn dat de activiteiten verder goed in het actieplan passen. De bibliotheek is ook van mening dat vernieuwing niet altijd op zijn plaats is als criterium. De Stichting Turkse Culturele Activiteiten geeft weer dat activiteiten van minderheden nog weinig ruimte krijgen in Zwolle. Volgens deze stichting zijn het de gevestigde instellingen die bepalen wat er met culturele minderheden gebeurt. Zolang die reguliere instellingen geen omslag maken naar beleid dat daadwerkelijk leidt tot diversiteit in aanbod en bereik, vreest de stichting dat het moeilijk blijft aansluiting te vinden bij deze instellingen. De stichting wil meedenken en meepraten. Dat gebeurt nog niet. De stichting heeft verder behoefte aan uitbreiding van de activiteiten en de vrijwilligers hebben daar veel ideeën over. De stichting heeft echter grote moeite met gemeentelijke procedures en met het vinden van samenwerkingspartners. Een medewerker van de stichting vindt het wrang dat er een actieplan nodig is om activiteiten van culturele minderheden te entameren, terwijl de wil daartoe bij minderheidsorganisaties al lang aanwezig is.

Verschillende Zwolse culturele instellingen benadrukken dat er natuurlijk wel activiteiten plaatsvinden waar allochtonen op af komen. Bij Poppodium Hedon komen jongeren van alle afkomsten. Bij wereldmuziekdagen in de Schouwburg is het publiek ook heel divers. De instellingen beamen wel dat diversiteit in Zwolle vooralsnog op vrij segmentarische wijze toeneemt. Allochtone groepen komen bijvoorbeeld vooral af op activiteiten voor en door hun specifieke doelgroep.

Bij Zwolse scholen en culturele instellingen is grote tevredenheid over de Zwolse situatie op het gebied van cultuureducatie. Schooldocenten menen dat in Zwolle goede wisselwerking plaatsvindt tussen scholen en instellingen. Men werkt vraag- en aanbodgericht, er is direct contact en wederzijdse alertheid. De Muzerie is spin in het web en voert maatwerk uit voor scholen en culturele instellingen. Daarnaast zijn op initiatief van scholen CKV-netwerken gestart, waaraan ook de culturele instellingen deelne-

men. Door overleg in het netwerk hebben alle scholen voor dezelfde methodiek voor CKV gekozen, zodat samenwerking en overleg mogelijk is.

Bij het *Rondje kunst* dat in meer gemeenten plaatsvindt, wordt in Zwolle 100 procent deelname van scholen behaald. Ook doen vrijwel alle culturele instellingen mee. Ook bij andere activiteiten is de deelname van scholen en instellingen hoog. Uitzondering is beeldende kunst. Dit heeft te maken met de beperkte ervaring met cultuureducatie bij galeries. Deze instellingen missen ook een educatief medewerker, al geldt dat voor veel culturele instellingen. De Muzerie vangt veel van het werk voor educatief medewerkers op. De instelling is van mening dat andere instellingen deze expertise zelf in huis moeten halen. Hoewel voor culturele instellingen kosten een overweging zijn bij het aantrekken van educatief medewerkers, is het ook een kwestie van keuzes maken. Een directeur van een school voor voortgezet onderwijs vertelt dat het aanstellen van een fulltime kunstcoördinator op zijn school ook niet voortkomt uit rijkdom. Je moet keuzes maken, zo meent hij. Instellingen zouden ook samen na kunnen denken over de mogelijkheid een educatief medewerker voor meerdere instellingen aan te trekken, oppert een medewerker van de Muzerie.

Er is bij scholen en culturele instellingen veel waardering voor de Zwolse infrastructuur voor cultuureducatie en voor de rol van de Muzerie. Toch is de toekomst onzeker. Activiteiten ontvangen voor een groot deel incidentele projectengelden. De gemeente investeert er volgens scholen onvoldoende in. Daarnaast dreigt voor de Muzerie inkrimping of zelfs opheffing. De gemeente geeft aan dat dit een belangrijk discussiepunt is met omliggende gemeenten die ook door de Muzerie worden bediend. Scholen zijn van mening dat de Muzerie moet blijven en dat er meer structureel geld voor cultuureducatie moet komen. Wanneer Zwolle niet zorgt voor een stevige basis, is niet alleen de infrastructuur in gevaar, maar ook het behoud van kwalitatief goede mensen. Daarnaast moeten scholen ook hun eigen verantwoordelijkheid blijven nemen, meent de eerder genoemde schooldirecteur.

De Culturele Werkplaats krijgt onderdak in een oude ambachtsschool in Zwolle. De stichting die in dit kader is opgericht wil kunstenaars en mensen met ambachtelijke beroepen uit allerlei disciplines aantrekken, om daar hun atelier te vestigen. Ook enkele kleine bedrijfjes, bijvoorbeeld op het gebied van nieuwe media, zullen zich hier kunnen vestigen. De stichting wil er ook gemeenschappelijke werkruimtes, studio's en ontmoetingsruimtes met kantinefunctie realiseren. Het is de bedoeling dat het cultureel ondernemerschap van mensen die hier werken groeit. De stichting wil dat bereiken door het stimulerend effect van de diversiteit aan activiteiten en de nieuwe samenwerkingsverbanden die ontstaan. De Culturele Werkplaats krijgt voor een klein deel ondersteuning uit de Geldstroom BKV. De stichting en hier gevestigde kunstenaars kunnen daarnaast aanvragen indienen voor projectsubsidies.

De gemeente en de Commissie Beeldende Kunst werden enigszins overvallen door het bijgestelde beleidskader voor de geldstroom BKV. Voor sommige uitgaven vanuit de geldstroom BKV is bijsturing nodig. Dit geldt bijvoorbeeld voor de exploitatiesubsidie van de kunstuitleen. In overleg met gemeente en kunst-

uitleen zullen de betrokkenen nagaan hoe men komt tot een groter accent op publieksactiviteiten. Veel activiteiten passen echter goed binnen de accenten bereik en ondernemerschap. De commissie is van mening dat van de aanscherping van het beleidskader ook een stimulerende werking uitgaat. Initiatieven van kunstenaars in dit kader vallen nog tegen. Veel kunstenaars hebben een afwachtende houding en projectaanvragen missen vernieuwing of verdieping. De commissieleden hebben wel de indruk dat er iets aan het veranderen is. Na een brainstormdag zijn meer ideeën boven gekomen. Verder zal Zwolle een impuls krijgen door de verhuizing van de kunstacademie van Kampen naar Zwolle. Ook de totstandbrenging van de Culturele Werkplaats ziet de commissie als een grote aanwinst. Daarnaast is de commissie erg positief over wijkinitiatieven. De commissie begeleidt wijkprojecten en bemiddelt tussen bewoners en kunstenaars. De commissie zorgt er bijvoorbeeld voor dat men kiest voor kunstenaars die goed in staat zijn met bewoners te praten. Om te komen tot een kunstwerk dat draagvlak heeft bij bewoners is dat cruciaal. De commissie adviseert ook over beeldende kunst in relatie tot stadsontwikkeling. Zo ontwikkelt de commissie bijvoorbeeld ideeën over besteding van het geld uit de 1-procent-regeling bij gebiedsontwikkeling. In de binnenstad is er het unieke probleem dat er geen ruimte is, maar wel geld. Het idee is nu dat de verschillende bruggen over de stadsgrachten opnieuw als toegangspoorten van de stad kunnen worden gezien. Kunstwerken kunnen de historie van de bruggen zichtbaar maken.

Bevindingen

Samenwerking en betrokkenheid

De verschillende culturele instellingen benadrukken dat er in Zwolle grote behoefte is aan het vereenvoudigen van de regelgeving. De procedures staan vruchtbare samenwerking tussen instellingen en de gemeente in de weg. De bureaucratie van het actieplan heeft de nieuwe mogelijkheden overschaduwd. Mede hierdoor zijn weinig nieuwe samenwerkingsverbanden ontstaan tussen Zwolse culturele instellingen.

Op het gebied van Cultuur en School werken scholen onderling en scholen, culturele instellingen en de Muzerie constructief samen.

De gemeente Zwolle heeft geen intensief contact met het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (Ministerie van OCW). De ambtelijke relatie is niet belemmerend. De gemeente heeft door eerdere ervaringen rondom de totstandkoming van de Culturele Werkplaats niet de indruk dat het Ministerie van OCW constructief met Zwolle zal meedenken over initiatieven of andere kwesties. De gemeente is van mening dat ze zelf ook initiatief kan nemen voor een betere relatie met de rijksoverheid.

Verankering

Zwolle is nog niet toe aan verankering van resultaten met cultuurbereik. Leerervaringen leiden tot voortschrijdend inzicht, maar aanpassingen die daar uit voortkomen, moeten nog in de praktijk gebracht worden. Het actieplan leidde wel tot discussie over bereik bij de gemeente en bij culturele instellingen. Deze aandacht heeft volgens de gemeente ook positieve weerslag op het reguliere cultuurbeleid.

Algemeen

Verschillende instellingen zijn van mening dat er structurele ruimte moet komen voor innovatie. Het actieplan biedt die ruimte in hun ogen onvoldoende. Dit heeft enerzijds te maken met de keuze van de gemeente in het reguliere cultuurbeleid nauwelijks met incidentele middelen te werken. Anderzijds heeft het te maken met keuzes van instellingen zelf. Ook zij kunnen kiezen voor meer flexibiliteit in de eigen begroting.

Zowel gevestigde als niet-gevestigde organisaties en instellingen hebben moeite met het criterium vernieuwend. Sommige activiteiten hebben eerder plaatsgevonden of zijn voor een nieuwe organisatie een eerste stap naar groter publieksbereik, maar als project niet vernieuwend. Ondanks dat zijn veel van deze activiteiten waardevol. Instellingen voelen zich gedwongen een goed project aan te passen om aan het criterium vernieuwend te voldoen.

De infrastructuur en de samenwerking in het kader van Cultuur en School is sterk. De deelname van scholen is groot. De ondersteuning van de Muzerie naar culturele instellingen en naar scholen is goed. Dankzij goed functionerende netwerken is er wisselwerking tussen scholen en culturele instellingen. De relaties zijn niet alleen aanbod- of alleen vraaggericht. Er is wederzijdse alertheid en direct contact.

Nieuwe cultuurmakers worden nog weinig betrokken binnen het Zwolse actieplan. Om nieuwe initiatiefnemers in grote mate te betrekken zou Zwolle kunnen overgaan tot vereenvoudiging van regelgeving en tot het aanstellen van een cultureel aanjager. Een aanjager kan via nieuwe wegen niet-reguliere makers betrekken en relaties tussen nieuwkomers en gevestigde instellingen leggen. Verder kunnen leden van de projectgroep of een eventuele aanjager hulp bieden bij het indienen van aanvragen.

De adviescommissie beeldende kunst heeft een actieve en inspirerende houding en werkwijze. De commissie vindt de bijstelling van het beleidskader voor de geldstroom BKV een bruikbaar middel om kunstenaars en kunstenaarsinitiatieven te stimuleren tot vernieuwing en verdieping.

De heer M.J. Haks, voorzitter van de commissie,

Rinus Haks was onder meer gedeputeerde van cultuur in de provincie Noord-Holland (CPN). In de culturele sector heeft Rinus Haks vele bestuursfuncties vervuld, onder meer als bestuursvoorzitter van het Verzetsmuseum en bestuurslid van het Muziektheater en De Nederlandse Opera. Ook trad hij vaak op als bemiddelaar en bouwpastoor. Recentelijk heeft Rinus Haks het Fonds voor Podiumprogrammering en Marketing tot stand gebracht. Verder is hij op dit moment bestuursvoorzitter van de stichting Arbopodium en van Kunstenaars en Co.

Mevrouw drs. M.B.J. Alofs

Marja Alofs was van 1990 tot en met 1996 wethouder van de gemeente Nijmegen (D66) met onder meer cultuur in haar portefeuille. Daarna adviseerde zij culturele en welzijnsinstellingen op het gebied van interne organisatie, bestuursstructuur, fondsenwerving en subsidieaanvragen. Sinds 2000 is Marja Alofs docent Nederlands en Culturele en Kunstzinnige Vorming in het voortgezet onderwijs. Daarnaast is zij onder meer bestuurslid van het Prins Bernard Cultuurfonds Gelderland.

Mevrouw drs. A.S. de Sitter

Suzanna de Sitter was enkele jaren aan Museum Fodor te Amsterdam verbonden en vanaf 1988 universitair docent Kunstbeleid/Kunstmanagement aan de Universiteit van Amsterdam. Daarna was zij Coördinator Studiebeleid en Coördinator Fondsenwerving aan de Rijksacademie van Beeldende Kunsten te Amsterdam en Hoofd Bureau Presentatie van het Centraal Museum Utrecht. Tot 2001 was Suzanna de Sitter directeur van het Singer Museum en het Singer Theater. Zij vervult verschillende bestuursfuncties, in het verleden onder meer bij het Festival Aan de Werf in Utrecht.

Mevrouw drs. H.M.A. Magis-Habets

Monique Magis-Habets heeft gewerkt als wetenschappelijk onderzoeker, als samensteller en regisseur van televisiedocumentaires en als docent cultuur- en maatschappijleer aan de pedagogische academie. Vanaf begin jaren '80 is zij politiek actief voor de VVD. Van 1995 tot 1999 was zij gedeputeerde van cultuur, onderwijs en welzijn in Noord-Brabant. Op dit moment is Monique Magis-Habets onder meer bestuurslid van Het Brabants Orkest (HBO), lid van de commissie voor de uitwerking van het cultureel verdrag Vlaanderen - Nederland (CVN) en bestuurslid van het Centrum voor de Kunsten Eindhoven (CKE).

De heer drs. A. Van Harten

Arie van Harten was onder meer directeur van de Gemeentelijke Economische School Dordrecht en Inspecteur en Coördinerend Inspecteur bij de Inspectie voor het Onderwijs. Vanaf 1995 was Arie van Harten lid van het College Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant (CDA). Vanaf 1999 was hij gedeputeerde van cultuur, onderwijs, ICT en stedelijke vernieuwing. Sinds 2001 is hij burgemeester van Woudrichem. Daarnaast vervult Arie van Harten verschillende bestuursfuncties bij onder meer het Noord-Brabants Museum, het Museum voor Religieuze Kunst, het Landelijk Centrum voor Amateurdans en RAZ.

De heer drs. H. Reedijk

Hein Reedijk werkte als conservator in het van Abbemuseum in Eindhoven en vervolgens verschillende jaren als coördinator van het Bureau Wijktonstellingen van de Rotterdamse Kunststichting. Vanaf 1981 werkte hij bij het Museum voor Volkenkunde, later omgedoopt tot het Wereldmuseum, waar hij in 1987 directeur werd. Vanaf 2002 is Hein Reedijk zelfstandig adviseur, met name op museaal gebied. Hij werkte onder meer aan een strategische beleidsvisie voor de Nieuwe Kerk Amsterdam en aan een bedrijfsplan voor het Museum Catherijneconvent. Hein Reedijk verzorgde onlangs voor de Nederlandse Museumvereniging een masterclass strategische allianties.

De heer drs. J.F. Bakker

Han Bakker was van 1989 tot 1999 directeur van theatergroep Dogtroep. Vervolgens was hij initiator en bouwpastoor van de Stichting Internationale Culturele Activiteiten (SICA). Ook initieerde hij -samen met Melle Daamen- de Investerings- en Participatiemaatschappij voor Kunst en Cultuur (PAKC NV). Daarna vestigde hij zich als zelfstandig adviseur en onderzoeker. In die hoedanigheid was hij onder meer bouwpastoor van de Phenix Foundation. Op dit moment vervult Han Bakker diverse bestuursfuncties, doet hij onderzoek naar de intensivering van de culturele relatie met Turkije en adviseert hij enkele gemeentebesturen en cultuurfondsen.

Mevrouw drs. J.G. Hadders, ambtelijk secretaris

Jantien Hadders is door het ministerie van OCW ter beschikking gesteld aan deze onafhankelijke commissie.

Colofon

Redactie

Marion Wester, OCW

Eindredactie

Thomas Kalksma, Verkuijl Communicatie voor zorg en welzijn

Vormgeving

www.karelse-denbesten.nl

Fotografie

Tineke de Lange

Druk

Efficiënta

Oplage

1800

Website

www.cultuurbereik.nl

Dit rapport is tot stand gekomen in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCW), het Interprovinciaal Overleg (IPO) en de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG).

April 2003.

